

תמרור פוליטוגרפיה

אסופת מאמרים 2023-2026

תמרור
פוליטוגרפיה
קבוצת מחקר
המכון הישראלי - מכללתי

כשהמציאות פוגשת בעובדות

קובץ מאמרים 2023-2026

יולי 2026

תמרור-פוליטוגרפיה

כשהמציאות פוגשת בעובדות

קובץ מאמרים

2023-2026

כל הזכויות שמורות לעמותת תמרור – פוליטוגרפיה ©

0509000430

מייל : tamrur2023@gmail.com

ניתן להשתמש בכל החומר הכלול בקובץ זה בכפוף לכללי הציטוט המקובלים

איסוף מאמרים : יאנה בלוקופיט

דפוס : בארי

נדפס בישראל 2026

להשבת האמת למרכז השיח

תודות

קובץ זה, המאגד את מאמריהם של חוקרי ועוזרי המחקר בקבוצת המחקר "תמרור–פוליטוגרפיה", רואה אור בזכות נדיבותם של תורמים יקרים, ומסירותם ועבודתם של אנשים שאנו מבקשים להודות להם מעומק הלב.

תודה מיוחדת ליאנה בלוקופיט, שעמלה במסירות על איסופם של המאמרים הרבים, ריכוזם וסידורם לכדי קובץ שלם ומגובש.

תודתנו נתונה גם לאנשי עיתון "הארץ": לעורך מדור הדעות אלון עידן ולמחליפתו קרולינה לנדסמן, על הבמה המקצועית והנדיבה שהעניקו לכותבים; ולאורית כהנא, על עריכה קפדנית, רגישה ומקצועית מאין כמותה. תודה לרונית צח, עורכת זירת הבלוגים של "זמן ישראל"; ליונתן קורפל, הבעלים של אתר הבלוגים**JOKOPOST** , ולאתר הדעות של**Ynet** , על הנכונות לפרסם, להדהד ולאפשר לקולות המחקריים להגיע לקהלים רחבים.

תודה גדולה לגילי דקל, מתאמת המחקר ומנהלת הנתונים של הקבוצה, על העריכה, הליווי והעבודה המסורה מאחורי הקלעים.

ולבסוף, תודה לחבצלת חלפון על העיצוב המוקפד והיפה, ולניר היקר, שבזכותו הפך הקובץ הזה מרעיון למוצר מוגמר וראה אור.

לכל אחת ואחד מכם חלק חשוב ביצירתו של קובץ זה, ואנו מוקירים את תרומתכם, את השותפות ואת הדרך המשותפת.

שאול

הקדמה

בחודש זה מציינת קבוצת המחקר "תמרור־פוליטוגרפיה" ארבע שנים להקמתה. ארבע שנים של עבודה משותפת, מאומצת ומתמשכת, בתוך אחת התקופות המורכבות והמטלטלות שידעה מדינת ישראל, ובצל תמורות עמוקות באזור ובעולם. המלחמות באיראן, מול חיזבאללה בלבנון, חמאס ברצועת עזה, החות'ים בתימן והמיליציות הג'יהאדיסטיות בסוריה המחישו שוב עד כמה הסכסוך הישראלי־פלסטיני אינו מתקיים בחלל ריק, אלא שזור במערכת אזורית ובינלאומית רחבה, משתנה ורבת־השפעות.

בתוך מציאות זו הצלחנו להקים ולבסס את מערכות הדשבורד של תמרור, המעמידות לרשות הציבור, החוקרים ומקבלי ההחלטות את בסיס הנתונים הנרחב ביותר על הסכסוך הישראלי־פלסטיני. המערכת כוללת כ־18 אלף אינדיקטורים בשבעה תחומי מחקר: כלכלה, מרחב, ביטחון, חברה, משפט, פוליטיקה ומדיניות. בשנתיים האחרונות המשכנו להרחיב ולשכלל אותה באמצעות קטלוג אינדיקטורים, דשבורד סקרים ייחודי, דשבורד גרפים, מערכת למעקב אחר השימוש במאגר, וכן פיתוחו של צ'אט ייעודי לדשבורד, המצוי כיום בשלבי בנייה.

קובץ מאמרים זה הוא בראש ובראשונה פרי עבודתם המסורה של חוקרי תמרור ועוזרי המחקר שלהם. הוא מאגד מאמרים שנכתבו בין ינואר 2023 למחצית שנת 2026, המבוססים על הדו"חות הרבעוניים שהכינו החוקרים לאורך התקופה. כל מאמר נשען על הנתונים, הממצאים והתובנות שעלו מן הדו"חות, ונאמן להם בתיאור המציאות ובניתוחה. לצד זה, מאמרי דעה קלאסיים המשקפים את עמדתו ופרשנותו האישית של הכותב .

מעבר להיותו אסופה מחקרית, קובץ זה מבטא את הרוח שביסוד עבודתה של תמרור: אמונה בכוחם של נתונים מהימנים, מחקר שיטתי וניתוח מפוכח לתרום לשיח ציבורי רציני ואחראי. אנו מקווים כי המאמרים יסייעו לקדם דיון עובדתי, רחב ורב־שנתי בסכסוך הישראלי־פלסטיני, בהשפעותיו האזוריות ובמקומו בתוך המערכת הבינלאומית, ויספקו לקוראים כלים טובים יותר להבנת המציאות המורכבת שבתוכה אנו חיים ופועלים.

שאול

אודות תמרור- פוליטוגרפיה

קבוצת המחקר "תמרור־פוליטוגרפיה" היא גוף מחקר עצמאי ורב־תחומי, שהוקם ביולי 2022 במטרה להעמיק את הידע על הסכסוך הישראלי־פלסטיני ולהעמיד לרשות הציבור ומקבלי ההחלטות תשתית עובדתית רחבה, שיטתית ועדכנית. עבודתה אינה מצטמצמת ליחסי ישראל והפלסטינים, אלא בוחנת גם את ההקשרים האזוריים והבינלאומיים שבתוכם מתנהל הסכסוך ואת השפעתם של תהליכים מדיניים, ביטחוניים, כלכליים וחברתיים.

ייחודה של תמרור טמון בחיבור בין מחקר רב־תחומי לבין טכנולוגיה מתקדמת. חוקרי הקבוצה עוסקים, בין היתר, במרחב ובדמוגרפיה, בחברה ובפוליטיקה, בביטחון, במשפט, בכלכלה, ברשתות החברתיות ובזירות הפלסטינית, הערבית, האיראנית, הטורקית, האירופית והבינלאומית. את הקבוצה מוביל ומנהל אל"מ במיל', ד"ר שאול אריאלי, ולצדו פרופ' גלעד הירשברגר, פרופ' סיון הירש־הפלר, וגילי דקל, המנהלת את התיאום המחקרי ואת מערך הנתונים, וכן שורה רחבה של חוקרים ומומחים בתחומי ידע משלימים.

השפעתה של תמרור ניכרת ביכולתה להעביר ידע מחקרי מן המאגר והדשבורדים אל הזירה הציבורית. מחקריה מתפרסמים כמאמרים, מפות, גרפים, סקרים וניתוחים בתקשורת הישראלית והבינלאומית, ובכך מספקים לשיח הפוליטי והתקשורתי בסיס נתונים החורג מסיסמאות, מהתרשמויות ומטענות בלתי מבוססות. אתר הקבוצה מציג שורה של פרסומים וחשיפות בכלי תקשורת בארץ ובעולם.

חשיבותה המעשית של הקבוצה עולה גם מתגובות מקבלי הדו"חות: נבחרי ציבור, אנשי מערכת הביטחון, גורמי ממשל ודיפלומטים מעידים כי הם קוראים את המחקרים, מפיצים אותם, מסתייעים בהם בעבודה פרלמנטרית ומדינית ומשתמשים בהם להבנת ההתפתחויות בשטחים ובאזור. כמה מהם מדגישים במיוחד את אמינות הנתונים, את ייחודיות המידע ואת תרומת הדו"חות לעיצוב החשיבה ולקבלת החלטות.

בכך ממלאת תמרור תפקיד חשוב בהחזרת העובדות למרכז הדיון על אחד הנושאים הטעונים והמורכבים ביותר בחברה הישראלית.

לאתר הקבוצה - **https://www.politography.org.il**

אודות הכותבים

אל"מ (במיל') דר' שאול אריאלי

אריאלי חוקר את הסכסוך הישראלי- פלסטיני ומלווה את התהליך המדיני על כל סוגיותיו. בנוסף, הוא אחד המומחים המובילים בארץ בכל הקשור בתוואי הגבול וגדר ההפרדה. בעבר שימש בתפקידי פיקוד שונים בחטיבת הצנחנים, כמפקד החטיבה הצפונית בעזה, כסגן המזכיר הצבאי לשר הביטחון וראש הממשלה וכראש מנהלת המו"מ עם הפלסטינים בכהונתם של ארבעה ראשי ממשלה- יצחק רבין, שמעון פרס, בנימין נתניהו ואהוד ברק.
כיום הינו משמש כראש קבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה. אריאלי בעל תואר בוגר אוניברסיטה במדעי המדינה אוניברסיטת ת"א, תואר מוסמך מביה"ס למנהל עסקים ע"ש רקאנטי באוניברסיטת ת"א ודוקטורט מאוניברסיטת חיפה בחוג לגאוגרפיה ומדעי הסביבה. את המחקר שלו עשה על התפתחות גבולות ישראל. אריאלי פרסם במספר שפות שמונה ספרים על הסכסוך, שלושה אטלסים, עשרות מחקרים ומאות מאמרים בכתבי עת ובעיתוני ישראל, מקיים הרצאות וסיורים ברחבי הארץ ומרבה בראיונות בתקשורת על התהליך המדיני והמצב הביטחוני.

פרופ' גלעד הירשברגר

הירשברגר הוא פסיכולוג חברתי ופוליטי, חבר סגל בבית ספר ברוך איבצ'ר לפסיכולוגיה באוניברסיטת רייכמן, ומנהל שותף בפרויקט תמרור-פוליטוגרפיה. המחקר שלו מתמקד באיומים קיומיים קולקטיביים, בטראומות קולקטיביות, בדעת קהל. ובתהליכים העומדים בבסיס הסכסוך הישראלי-פלסטיני. עבודתו מתמקדת באופן שבו תפיסות איום משפיעות ומעצבות תפיסות פוליטיות. עבודה זו מונחית על ידי מודל רב-ממדי של איומים קיומיים שפיתח לאחרונה. במחקריו, הוא מתמקד באיומים מהעבר המטילים צל ארוך על ההווה, כמו זיכרון טראומה קולקטיבית, ובין ההשפעות של איומים פיסיים ואיומים סימבוליים-זהותיים. הוא פרסם כ-100 מאמרים ופרקים בספרות האקדמית, ומאמרי דעה עבור כתבי עת בעברית ובאנגלית. הוא מנחה פודקסט פסיכולוגי-פוליטי בשם "החמוצים", יחד עם פרופ' בעז בן דוד.

פרופ' סיון הירש-הפלר

הירש-הפלר היא פרופסור חבר בבית ספר לאודר לממשל דיפלומטיה ואסטרטגיה באוניברסיטת רייכמן, הרצליה. תחום התמחותה הוא רדיקליזם פוליטי, בדגש על ימין רדיקלי. במחקריה היא בוחנת את המניעים לקיצוניות ואלימות פוליטית וכיצד ניתן למתן השפעתם של תהליכים אלה על מנת לעודד דינמיקה פוליטית שאינה אלימה. היא פרסמה מאמרים רבים בנושאים אלו, וספרה עם Cas Mudde, "The Israeli Settler Movement" בהוצאת Cambridge University Press, מנתח את תנועת המתנחלים בגדה המערבית והשפעתה בעבר, בהווה ובעתיד על הפוליטיקה והחברה הישראלית. היא גם מפרסמת מאמרי דעה בעיתונות הישראלית והבינלאומית בנושאי הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

דר' רז צימט

צימט הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי ועורך שותף של כתב העת "העדכן האסטרטגי". בעל תארים שני ושלישי בהיסטוריה של המזרח התיכון מטעם אוניברסיטת תל אביב ותואר ראשון בהיסטוריה של האסלאם והמזרח התיכון מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים. עבודת הדוקטורט שלו עסקה במדיניותה האזורית של איראן בעולם הערבי בשנות ה-50 וה-60. הוא שירת למעלה משני עשורים באגף המודיעין. דר' צימט משמש כחוקר גם במרכז אליאנס ללימודים איראניים באוניברסיטת תל אביב וכמרצה בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב. הוא מחברו של הספר "איראן מבפנים: מדינה וחברה ברפובליקה האסלאמית" שיצא לאור בשנת 2022.

דר׳ רונית מרזן

מרזן היא דר׳ להיסטוריה של המזרח התיכון. היא לימדה בביה״ס למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה 2012-2024), במכללה האקדמית יפו-תל אביב והייתה חוקרת בפרויקט תמרור-פוליטוגרפיה. מחקריה מתמקדים בחברה ופוליטיקה פלסטינית, התקוממויות צעירים ב״אביב הערבי״ ומדיניות החוץ של קטר בדגש על מעורבותה בסכסוך הישראלי-הפלסטיני. היא פרסמה שני ספרים: ״יאסר ערפאת – רטוריקה של מנהיג בודד״ בהוצאת רסלינג (2016) ו״האב, הבן ורוח המהפכה – הצעירים באביב הערבי״ בהוצאת פרדס ואוניברסיטת חיפה (2021). היא גם פרסמה מאמרי דעה בעיתונות הישראלית והבינלאומית, בפורום לחשיבה אזורית ובקתדרת חייקין לגיאו-אסטרטגיה.

דר׳ מעוז רוזנטל

רוזנטל הוא מרצה בכיר וראש החוג של המחלקה לפוליטיקה ותקשורת במכללת הדסה. דר׳ רוזנטל היה חבר סגל בביי״ס לאודר לממשל, באוניברסיטת רייכמן, מרצה אורח בתכנית של עמיתי ישראל במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת SUNY Binghamton בארה״ב, חוקר אורח באוניברסיטת Yale והיה עמית פוסט-דוקטורט במחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת באוניברסיטה הפתוחה. דר׳ רוזנטל למד את כל תאריו בחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב. מחקרו של דר׳ רוזנטל עוסק בדרך בה אליטות פוליטיות חותרות להטמיע את המדיניות הציבורית בה הן מעוניינות. הדגש המרכזי במחקרו הוא על רטוריקה מניפולטיבית (הרסטטיקה), אותה הוא חוקר באמצעות שיטות מחקר כמותיות לצד נרטיבים אנליטיים. מחקריו התפרסמו במספר כתבי עת מובילים כגון Political Studies, Journal of Law and Courts, Ethnicities ועוד. ספרו על משבר המשילות בישראל יצא בהוצאת Rowman & Littlefield ב- 2017. לצד עבודתו האקדמית, היה דר׳ רוזנטל עמית מחקר במספר מכוני מדיניות, כגון המרכז הישראלי להעצמת האזרח ומכון תכלית.

אל״מ (במיל׳) דר׳ לירון ליבמן

ליבמן שירת כראש מחלקת הדין הבינלאומי בצה״ל (2009 – 2011) וכתובע הצבאי הראשי (2005-2008). הוא עו״ד, מגשר ומרצה מן החוץ במכללת ספיר ובאוניברסיטה העברית בירושלים, שם הוא מלמד קורסים במשפט בינלאומי. נושא עבודת הדוקטורט שלו, באוניברסיטה העברית, הוא ״הרתעה ודיני השימוש בכוח במשפט הבינלאומי״ (2021). במהלך עבודתו במכון הישראלי לדמוקרטיה (2017 – 2022) חיבר, בין היתר, מחקרי מדיניות בנושא אמצעי ביטחון ועניינה קולקטיבית (2019) ובנוגע לאתגרים בדיני השימוש בכוח של המשפט הבינלאומי בזירה הצפונית של ישראל (2023). הוא מחבר גם מאמרי דעה לעיתונות וכותב לכתבי עת ובלוגים משפטיים, בישראל ובחו״ל.
ד״ר ליבמן הוא מגשר מוסמך ונכלל ברשימת המגשרים של בתי המשפט בישראל (מ-2021).

דר׳ מורן זגה

זגה היא גיאוגרפית פוליטית והיסטוריונית של מדינות המפרץ, עם התמקדות מיוחדת באיחוד האמירויות הערביות. היא משמשת עמיתת הוראה באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטה העברית. תחומי המחקר העיקריים שלה הם יחסי ישראל-מפרץ-פלסטינים, הגאופוליטיקה של מדינות המפרץ וגבולות טריטוריאליים במפרץ.

תא״ל (במיל.) דר׳ אמנון סופרין

סופרין הינו תא״ל במילואים. מומחה לביטחון לאומי, ביטחון מולדת (HLS) ומודיעין. תא״ל סופרין שרת בצה״ל מעל ל- 30 שנים, שרת בתפקידי מודיעין בכירים במטה וביחידות לוחמות, בהם קצין המודיעין של פיקוד המרכז (1993-1996) וראש מחלקת איסוף באמ״ן (1996-1999). בתפקידו האחרון בצה״ל הוא הקים את חיל מודיעין השדה (כיום- חיל האיסוף הקרבי) ופיקד עליו במשך כשלוש וחצי שנים. לאחר שחרורו הוא שרת בקהילת המודיעין בתפקידים בכירים. בתפקידו האחרון שימש כראש אגף המודיעין ב״מוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים״ ממנו פרש ב-2008. דר׳ סופרין הינו בעל תואר דר׳ במדע

המדינה מהאוניברסיטה העברית, בעל תואר שני במדע המדינה ולימודי ביטחון מאוניברסיטת חיפה, ותואר ראשון במדע המדינה מאוניברסיטת תל אביב. כיום דר׳ סופרין מלמד באוניברסיטת רייכמן בהרצליה.

דר׳ ת׳אאר אבו ראס

אבו ראס הוא מנהל המרכז ללאומיות משותפת במכון ון ליר בירושלים. מומחה לזהויות פוליטיות במזה״ת, ת׳אאר השלים את הדוקטורט שלו בחוג למדע המדינה ולימודי ישראל באוניברסיטת מרילנד בארה״ב. המחקר שלו התמקד בשינויים הפוליטיים והזהותניים שעברו על המפלגות הערביות במהלך המשבר הפוליטי הישראלי 2019-2022. הוא משמש כחבר ועד מנהל בארגון ״בצלם״ ובעמותת ״ידידי נווה שלום - וואחת אל סלאם בארה״ב״.

אל״מ (מיל׳) רון שצברג

שצברג הוא אל״מ (מיל׳) בצה״ל, בתפקידו האחרון שימש כרמ״ט חטיבת חי״ר. הוא בעל תואר ראשון בעיתונאות ומדע המדינה, ותואר שני ביישוב סכסוכים, שניהם מהאוניברסיטה העברית בירושלים. כיום הוא מנכ״ל-שותף בקרן לשיתוף פעולה כלכלי (ECF). בתפקידו הנוכחי הוא עוסק בביטחון אזורי, משטר גבולות, ירושלים, ואסטרטגיות לשיתוף פעולה חוצה גבולות, וכן ביחסי ירדן-ישראל. במשך 11 שנים הוא שימש כיועץ לוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC) בנושא המשפט ההומניטרי הבינלאומי (IHL) ודיני לחימה (LoAC) בכל הנוגע ליחסיהם עם צה״ל.

מר אלון פנקס

פנקס הוא דיפלומט ויועץ פוליטי ישראלי. אלון סיים תואר ראשון במדע המדינה בהצטיינות יתרה באוניברסיטה העברית בירושלים, ולאחר מכן השלים תואר שני בממשל ופוליטיקה באוניברסיטת ג׳ורג׳טאון שבוושינגטון. הוא שימש כראש מטה שר החוץ במהלך כהונתם של שלמה בן עמי ודוד לוי כשרי חוץ. לאחר מכן היה יועץ מדיניות חוץ לאהוד ברק ויועץ פוליטי לשמעון פרס. בשנים 2004–2000 שירת כקונסול הכללי של ישראל בניו יורק. כיום הוא נמנה עם הכותבים הבולטים למגזין הגברים״ בלייזר והוא בעל טור בנושא ארצות הברית באתר ynet. הוא משמש כפרשן חדשות חוץ לערוץ״ פוקס ניוז ״ האמריקאי ולעיתים מופיע בערוצי החדשות המרכזיים ובתחנות הרדיו בישראל כפרשן בדיונים בנושא ארצות הברית.

דר׳ מאיה שיאון-צדקיהו

שיאון-צדקיהו היא מנהלת תכנית יחסי ישראל – אירופה במכון מיתווים. לדר׳ שיאון-צדקיהו דוקטורט בלימודים אירופים ובמדע המדינה (פוליטיקה השוואתית) מהאוניברסיטה העברית. היא מרצה לאיחוד האירופי בתוכנית ללימודי אירופה בפורום אירופה שבאוניברסיטה העברית ובתוכנית ללימודי האיחוד האירופי באוניברסיטת תל אביב. מומחיותה נוגעת לאיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות, תהליכי קבלת החלטות, תחומי מדיניות, כמו גם יחסי האיחוד האירופי וישראל. דר׳ שיאון צדקיהו חברה בוועד המנהל של האגודה הישראלית לחקר האינטגרציה האירופית מאז 2005, והייתה הנשיאה המשותפת של האגודה בין 2016-2021. תחומי מומחיותה כוללים, בין היתר, את האיחוד האירופי, האינטגרציה האירופית, יחסי האיחוד האירופי וישראל, מדיניות החוץ של האיחוד האירופי ואינטגרציה מובחנת.

דר׳ חי איתן כהן ינרוג׳ק

כהן ינרוג׳ק הינו חוקר טורקיה המודרנית במכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון ובמרכז משה דיין לחקר מזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב. דר׳ כהן ינרוג׳ק קיבל את הדוקטורט שלו מבית הספר להיסטוריה של אוניברסיטת תל אביב וכיום משמש כמרצה בחוג להיסטוריה של מזרח התיכון ואפריקה באותו המוסד וגם באוניברסיטאות, אריאל ובבן גוריון. לצד ההוראה דר׳ כהן ינרוג׳ק מכהן כעורך של הירחון Turkeyscope Insights on Turkish Affairs מהוצאת אוניברסיטת תל אביב. בשנת 2015 הוא זכה במלגת דן דוד בקטגוריית ״העבר״. הינו מחבר הספר: The Evolution of the

Lexington Books, Rowman & מבית הוצאה Turkish School Textbooks from Atatürk to Erdoğan Littlefield - ספטמבר 2022.

דר' אופיר וינטר

וינטר הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי ומרצה בחוג ללימודי הערבית והאסלאם באוניברסיטת תל אביב. הוא בוגר לימודי דוקטורט בחוג להיסטוריה של המזה"ת ואפריקה באוניברסיטת ת"א ונבחר כחוקר בכיר על שם אליס ופול בייקר במכון למחקרי ביטחון לאומי. עבודת הדוקטורט שלו עסקה במאבקן של מצרים וירדן על הלגיטימציה של ההסכמים שחתמו עם ישראל בין השנים 1973-2001. בשנים 2006-2009 שימש ראש דסק העיתונות הסורית במכון ממר"י. ב-2024 ראה אור ספרו *בשם אללה: הפולמוס האסלאמי סביב השלום עם ישראל* (גרסה מעודכנת ומורחבת של הספר *Peace in the Name of Allah: Islamic Discourses on treaties with Israel*, שיצא ב-2022 בהוצאת De Gruyter). כמו כן הוא מחבר שותף בספר *אויבי, מורי: הציונות וישראל במשנתם של אסלאמיסטים וליברלים ערבים* (עם אוריה שביט), ומחברם של מאמרים העוסקים במצרים בת-זמננו, בסכסוך הישראלי-הערבי, ביחסי דת ומדינה בעולם הערבי ובהלכה המוסלמית המודרנית.

גב' סיגלית מאור-הירש

אור-הירש היא חוקרת ומומחית בכירה בתחומי המודיעין, הביטחון והטרור, עם התמקדות בזירה הפלסטינית ובארגון דאע"ש, וכיום מתמחה בחקר תנועות מחאה גלוקאליות. סיגלית בעלת ניסיון רב שנים בניהול יחידות סייבר ומודיעין. הובילה תהליכי מחקר וניתוח אסטרטגי במגוון תחומים הקשורים לתהליכים דיגיטליים והשפעתם על החברה. סיגלית פיתחה מתודולוגיות מחקר ייחודיות המשלבות ניתוח תופעות שונות בפוליטיקה במחלוקת – כגון טרור, פעולה קולקטיבית ותנועות מחאה, צריכת מדיה חברתית וקפיטליזם מעקב – אל תוך דפוסי ההתנהגות ברשתות החברתיות. סיגלית מרצה באוניברסיטת רייכמן זו השנה השביעית, עם התמחות בהבנת מגמות השפעה פוליטית בסביבה הדיגיטלית.

מר דמיטרי רוטשטיין

רוטשטיין הוא בוגר הטכניון, בעל שני תארים ראשונים במדעי מחשב (בהצטיינות) ופיסיקה (בהצטיינות יתרה), כולל לימודים מוסמכים באסטרופיסיקה. יזם חברתי בתחום הדמוקרטיה והממשל, פעיל במספר ארגונים פוליטיים על-מפלגתיים, מייסד אפליקציית בחירות "הצבעה אובייקטיבית". במסגרת פרוייקט תמרור הוא בונה מודלים מתמטיים והגדרות פורמליות של עמדות פוליטיות.

דר' כרמית ולנסי

ולנסי הינה חוקרת בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) וראש תחום סוריה במכון. ד"ר ולנסי מתמחה במזרח-התיכון בן זמננו, לימודים אסטרטגיים, תפיסות צבאיות וטרור. היא בעלת תואר דוקטור מהחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב. נושא עבודת הגמר שלה הוא חמאס, חיזבאללה וה-FARC כ"שחקנים היברידיים". היא בעלת תואר ראשון בהיסטוריה של המזה"ת ובמדע המדינה ותואר שני בלימודי דיפלומטיה מאוניברסיטת תל-אביב. בין השנים 2010-2011 ד"ר ולנסי הייתה עמיתת מחקר בתוכנית Fox Fellowship ללימודים בינלאומיים ואזוריים באוניברסיטת ייל, ניו הייבן. בין השנים 2008-2010 עבדה כאנליסטית ב"מרכז דדו לחשיבה צבאית בינתחומית" וכיום מעניקה שירותי ייעוץ ומחקר לגופי ביטחון ומחקר.

הגב' קרן תמיר

תמיר היא חוקרת בתחום התקשורת והמדיה החברתית, המתמחה בחקר החברה האזרחית והשימוש שלה בפלטפורמות דיגיטליות. בעלת שני תארים מתקדמים – תואר שני במנהל עסקים ותואר שני בתקשורת – המשלבים הבנה עמוקה של עולם

העסקים יחד עם מומחיות בתחום התקשורת והמדיה החדשה. מחקריה מתמקדים באופן שבו ארגוני החברה האזרחית מנצלים את הרשתות החברתיות לקידום מטרותיהם ולבניית קהילות.

מר חמזה סעיד

סעיד הוא בעל תואר שני בממשל בהתמחות במדיניות ציבורית ושיווק פוליטי מאוניברסיטת רייכמן. ובוגר תוכנית OSINT מטעם InsAIghts בשיתוף בית הספר להייטק של גוגל ואוניברסיטת רייכמן. במסגרת עבודת התזה הוא בחן את התנאים המוסדיים והפוליטיים המשפיעים על יכולתן של קבוצות מיעוט לתרגם ייצוג תיאורי ונוכחות פרלמנטרית לייצוג מהותי ולהשפעה ממשית על מדיניות ציבורית. תחומי העניין המחקריים כוללים פוליטיקה ישראלית, שיח פוליטי במרחב הערבי, נרטיבים דיגיטליים והסכסוך הישראלי–פלסטיני. סעיד משמש עוזר מחקר בקבוצת המחקר תמרור פוליטוגרפיה ובתפקיד זה עוסק באיסוף, בהצלבה ובניתוח מידע ממקורות גלויים בשפה הערבית וברשתות החברתיות.

תוכן העניינים

תודות

הקדמה

אודות תמרור- פוליטוגרפיה

אודות הכותבים

שנת 2023: עמודים 100-23

לוח אירועים

מאמרים:

1. להוציא את חב״ד מצה״ל, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 05/01/2023
2. משפטית וצבאית הוכח: הריסת בתים רק מעודדת טרור, דר׳ לירון ליבמן, הארץ, 02/02/2023
3. דרושה התגייסות בסדר גודל לאומי, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 09/02/2023
4. הקואליציה לא עושה טובה. הידברות היא הכרח חוקתי, ד״ר לירון ליבמן, ynet, 19/02/2023
5. הדמוקרטיה היא נס. האם נוכל להציל אותה, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 09.03.2023
6. הכרעה ולא פשרה, ד״ר שאול אריאלי, jokopost, 26/03/2023
7. להחזיר את השלטון לעם, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 06/04/2023
8. מפעל ההתנחלויות מסכן את הדמוקרטיה, דר׳ שאול אריאלי, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, הארץ, 06/04/2023
9. דרוש משמר ירדני-ישראלי-פלסטיני בהר הבית, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 13/04/2023
10. ליל פיטורי גלנט נתן לבגץ הזדמנות שלא תחזור, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 04.05.2023
11. ההתנתקות אינה ההפיכה המשטרית, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 13/05/2023
12. עיר מאוחדת חצויה לה יחדיו, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 28/05/2023
13. ישראל מזניחה את הקשר עם אבו-דאבי לטובת ריאד, זו טעות, דר׳ מורן זגה, הארץ, 29/05/2023
14. בנט הכשיר את עליית סמוטריץ׳ ובן גביר, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 01/06/2023
15. נתוני ביטוח לאומי חושפים את גודל האסון, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 22/06/2023
16. עבאס מחזר אחרי צעירי ג׳נין, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 16/07/2023
17. הצעד הבא של מנסור עבאס: מאבק בפשיעה, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 22/07/2023
18. אל-עארורי מסוכן לישראל ולפסטינים, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 02/09/2023
19. 30 שנה להסכם אוסלו: לא עוברים תהום בשתי קפיצות, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 21/09/2023
20. מים, חשמל ופינוי זמני מעזה? ההיבטים המשפטיים, ד״ר לירון ליבמן, ynet, 13/10/2023
21. קטאר היא מדינה מחוללת טרור לא פחות מאיראן, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 16/10/2023
22. המחדל הוא תוצאה של מציאות הכוזבת שיצר נתניהו, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 19/10/2023
23. דם הנרצחים על ידי קטאר. אסור שתתווך בעניין החטופים, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 26/10/2023

24. אירופה מתחילה להתהפך. כך נשמר את תמיכתה בישראל, דר׳ מאיה שיאון-צדקיהו, הארץ, 31/10/2023

25. יש דרך אחת להגיע לתהליך שלום אזורי, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 08/11/2023

26. עכשיו הטרור התודעתי מכה, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 25/11/2023

27. היום שאחרי, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 10/12/2023

28. השיח הדתי-משיחי עוד יהרוג את כולנו, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 14/12/2023

29. אם סינוואר ייהפך לשהיד, הישג אחד לפחות יירשם, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 24/12/2023

30. תתפלאו, גם הימין לא מת על סיפוח, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 28/12/2023

שנת 2024: עמודים 177-101

לוח אירועים

מאמרים:

1. עד 7 באוקטובר התעלמנו מהבעיה הפלסטינית, עכשיו משלמים את המחיר, ד״ר שאל אריאלי, הארץ, 14.01.2024

2. נתניהו לא קרא את ז׳בוטינסקי עד הסוף, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 18/01/2024

3. חמאס כבר לא יהיה שחקן פוליטי, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 27/01/2024

4. עלינו, הנשים, לרדוף את מוחמד דף עד האג, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 18/02/2024

5. תמרור אזהרה אסטרטגי ביחסי ישראל־ארה״ב, אל״מ במילי׳ רון שצברג, הארץ, 24/02/2024

6. תוכנית מדינית או אוסף של סיסמאות בחירות?, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 01/03/2024

7. היהדות הליברלית בארה״ב מאותתת: דרושה מנהיגות אמיצה, פרופ׳ סיון הירש־הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, הארץ, 05/03/2024

8. המלחמה היא עוד שלב במאבק של סינוואר על גבריותו, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 10/03/2024

9. האם ישראל על סף מלחמת אזרחים?, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 21/03/2024

10. המחיר האמיתי של מפעל ההתנחלות, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 21/04/2024

11. זה אנחנו שהפקרנו, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 22/05/2024

12. זה מה שדרוש כדי לנצח את חמאס, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 25/05/2024

13. ההתכתבויות של סינוואר פותחות צוהר לדרך החשיבה שלו, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 15/06/2024

14. תחילה ניקח את פלסטין, אחר כך את המערב. כך קטאר מחזקת את הג׳יהאדיסטים, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 24/06/2024

15. כמעט שלא נותר זמן לעצור את נתניהו, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 04/07/2024

16. כן, לשתי מדינות , שאול אריאלי, הארץ, 20/06/2024

17. קטאר פועלת להתנגשות עולמית, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 17/07/2024

18. התנחלויות: פרויקט הנדל״ן הכושל של ישראל — הארץ, 18.07.2024

19 . דווקא עכשיו יש הזדמנות היסטורית לשלום. אסור להחמיץ אותה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 08/08/2024

20. להחזיר את יחיא סינוואר למשא ומתן, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 13/08/2024

21. אם ישראל תמשיך להתנער מחלוקת הארץ ״הנהר עד הים״ יטביע אותה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 12/09/2024

22. גם אחרי 7 באוקטובר, ראשי המערכת הפוליטית ממשיכים להתעלם מהסכסוך, דר׳ שאול אריאלי ודר׳ מעוז רוזנטל, הארץ, 10/10/2024

23. קטאר מכינה טבעת אש, שתחליף את הטבעת האיראנית, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/10/2024

24. מה באמת העניקה הצהרת בלפור לעם היהודי?, דר' שאול אריאלי, הארץ, 31/10/2024

25. סכנות הסיפוח: מחיר בלתי נסבל למדינת ישראל, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 15/11/2024

26. אין היתכנות לתוכנית הסיפוח ביהודה ושומרון, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 05/12/2024

שנת 2025: עמודים 306-179

לוח אירועים

מאמרים:

1. חמאס והאחים המוסלמים הם בובות של קטאר וטורקיה, דר' רונית מרזן, הארץ, 01/01/2025

2. בהצהרותיו של טראמפ בנוגע לגרינלנד ותעלת פנמה טמון הגיון. השאלה אם יש לו גם תוכניות, אלון פנקס, הארץ, 09/01/2025

3. ההסכם הוא אולי מתנה לטראמפ, אך נתניהו יגלה בקרוב שבכך הסתיים תפקידו בוושינגטון, אלון פנקס, הארץ, 16/01/2025

4. חמאס טוען לניצחון, אבל התמיכה העממית בו בשפל. זו הזדמנות לישראל, דר' רונית מרזן, הארץ, 27/01/2025

5. האם פתרון שתי המדינות עדיין בתוקף? כן, אבל דרושה תקופת הכנה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 30/01/2025

6. "הפתרון הוא ארץ ישראל ובלי ערבים". כרוניקה של מאה שנות תמיכה בטרנספר, דר' שאול אריאלי, הארץ, 12/02/2025

7. כדי לשכנע את העולם לסלק את חמאס, עבאס חייב להיות חלופה ראויה, דר' רונית מרזן, הארץ, 15/03/2025

8. המטרה האמיתית של טראמפ בהתקפה בתימן היא לדחוף את איראן לנהל מו"מ, אלון פנקס, הארץ, 17/03/2025

9. אשליית הסטטוס-קוו היא מתכון לעוד אסון, דר' שאול אריאלי ודר' מעוז רוזנטל, הארץ, 02/04/2025

10. עם עבאס והקואליציה האזורית או בשוליים עם חמאס, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/05/2025

11. ניצחונות בשדה הקרב, הפסדים מוחצים בזירת התודעה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 20/05/2025

12. ארה"ב ואיראן מעדיפות הסכם ביניים על פני מלחמה, דר' רז צימט, YNET, 24/05/2025

13. גם בטהרן מבינים: אלו ימים של הכרעה, דר' רז צימט, YNET, 12/06/2025

14. הבחירות הבאות יהיו מכריעות במאבק בין המחנה הציוני למחנה המשיחי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 12/06/2025

15. איראן קודם תוקפת. רק לאחר מכן תשקול את המשך צעדיה, דר' רז צימט, YNET, 14/06/2025

16. אי-ודאות בעיצומה של מערכה, דר' רז צימט, YNET, 19/06/2025

17. המשטר האיראני יציב, אבל לא לעולם חוסן, דר' רז צימט, YNET, 22/06/2025

18. ההשפעה של מלחמת 12 הימים על מדיניות הפנים והחוץ של איראן, דר' רז צימט, YNET, 27/06/2025

19. סמוטריץ' דיבר על הסדרת 50 התנחלויות. המציאות מספרת על דעיכה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 02/07/2025

20. האם באמת אין עם מי לדבר?, דר' רונית מרזן, זמן ישראל, 23/07/2025

21. המוות השקט של הרפובליקה האסלאמית, דר' רז צימט, YNET, 07/08/2025

22. המשיחיות, כך מתברר, יודעת לייצר כותרות – אך לא לשנות מציאות, דר' שאול אריאלי, הארץ, 14/08/2025

23. הפעלת הסנאפבק: צעד הכרחי אך לא פתרון, דר' רז צימט, YNET, 30/08/2025

24. לא חרב שלופה, אלא חוק ברור; לא חרם דתי, אלא זכויות אדם אוניברסליות, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 03/09/2025

25. תסתכלו על ההיסטוריה ותבינו: ישראל נמצאת כפסע ממלחמת אזרחים, דר' שאול אריאלי, הארץ, 04/09/2025

26. עם לבדד ישכון, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 07/09/2025

27. האם יהודה ושומרון סופחו למדינת ישראל מבלי ששמנו לב?, אל"מ דר' לירון ליבמן, זמן ישראל, 12/09/2025

28. הקו הירוק החרדי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 17/09/2025

29. הבחירה מצויה בידיה של ישראל, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 20/09/2025

30. שליחות ריקה, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 08/10/2025

31. הדילמה של טהרן, דר' רז צימט, YNET, 08/10/2025

32. בנט חיזק את חמאס והכשיר את סמוטריץ' ובן גביר. הוא אינו ה"מושיע", דר' שאול אריאלי, הארץ, 09/10/2025

33. האשמים תמיד אחרים, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 22/10/2025

34. עידן הסטטוס-קוו, דר' שאול אריאלי ודר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 22/10/2025

35. יש עם מי לדבר, אבל נתניהו ושותפיו דוחקים את הפלסטינים להתנגדות לפשרה, דר' שאול אריאלי, פרופ' סיון הירש-הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר, הארץ, 27/10/2025

36. מהפכת ההתנחלויות הסמוטריצ'ית הפכה עצמה ללא-בת-קיימא, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 30/10/2025

37. האיום האיראני כאן - והוא לא הולך לשום מקום, דר' רז צימט, YNET, 01/11/2025

38. בעולם של טראמפ אין מוסר, אין גבולות, אין אחריות משותפת. זה רע לישראל, דר' שאול אריאלי, הארץ, 13/11/2025

39. דמוקרטיה ממומנת, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 16/11/2025

40. לא כיבוש זמני אלא משטר שליטה קבוע, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 16/11/2025

41. מלכודת הפיצול במערכת הפרלמנטרית, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 01/12/2025

42. תעמולה היא לא רק עיוות רטורי - היא יצירת מציאות תודעתית חלופית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 07/12/2025

43. מספר החרדים בהתנחלויות בעלייה – וכך גם המעמסה על משלם המסים הישראלי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 11/12/2025

44. חינוך מעבר לקו הירוק, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 12/12/2025

45. כשהקואליציה מתפוררת, ועדות הכנסת יוזמות מדיניות, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 15/12/2025

46. "מוות שקט": המשטר האיראני שוב על סף קריסה?, דר' רז צימט, YNET, 19/12/2025

47. מחנה השמאל-מרכז הכשיר סיפוח זוחל והחליף מדיניות ב"סגנון" ממלכתי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 23/12/2025

48. עוצמה צבאית אל מול שחיקה מדינית, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 29/12/2025

שנת 2026: עמודים 470-307

לוח אירועים

מאמרים:

1. כך נדחקה הסוגיה הפלסטינית הצידה בטהרן, דר' רז צימט, זמן ישראל, 06/01/2026

2. עד כמה קרובה איראן לרגע המהפכני, דר' רז צימט, YNET, 09/01/2026

3. העם אמר את דברו. זה עדיין לא מספיק, דר' רז צימט, YNET, 11/01/2026

4. אנחנו יודעים שהסכר נסדק, אבל מעדיפים לדבר על הטיח, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 15/01/2026

5. יחסי ישראל-טורקיה אינם במשבר חולף אלא בנקודת שבר אסטרטגית, דר' חי איתן כהן ינרוג'ק, זמן ישראל, 16/01/2026

6. ישראל 2025 : הישגים צבאיים ללא תרגום אסטרטגי, תא"ל דר' אמנון סופרין, זמן ישראל, 19/01/2026
7. בין הון אנושי מתרחב למשבר מבני - צומת החברה הערבית בישראל, דר' מייסלון דלאשה, זמן ישראל, 22/01/2026
8. כל דיון עתידי על השטחים חייב לכלול את השאלה : מי יישא בעלויות?, דר' שאול אריאלי, הארץ, 25/01/2026
9. נפילת המשטר באיראן לא מבטיחה חירות, דר' רז צימט, YNET, 25/01/2026
10. ההמתנה, החלופות ונקודת השבירה, דר' רז צימט, YNET, 29/01/2026
11. המאבק הפלסטיני ב-2025 : לא על גבול אלא על כיוון, דר' רונית מרזן, קרן תמיר, סיגלית מאור-הירש, זמן ישראל, 01/02/2026
12. קודם כול – נתונים, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 02/02/2026
13. כשישראל מנסה לנהל את הפלסטינים, היא רק מקרבת את סבב האלימות הבא, דר' שאול אריאלי, הארץ, 05/02/2026
14. דילמת כוס התרעלה, דר' רז צימט, YNET, 08/02/2026
15. הסבב השלישי - הדפוס החוזר במאבק הלאומי הפלסטיני וההכרעה הישראלית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 09/02/2026
16. בין פחד לשליטה - עמדות ביחס לסכסוך עם הפלסטינים, פרופ' הירש-הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 22/02/2026
17. כשהמסגור קובע את סדר היום, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 24/02/2026
18. איראן מחכה להכרעת טראמפ, דר' רז צימט, YNET, 25/02/2026
19. קריסת פתרון שתי המדינות היא החלטה פוליטית, לא גיאוגרפית ולא כלכלית, דר' שאול אריאלי, הארץ, 26/02/2026
20. השאלה שבמוקד - יציבות המשטר האיראני, דר' רז צימט, YNET, 28/02/2026
21. סופו של הדיקטטור, דר' רז צימט, YNET, 01/03/2026
22. השינוי ביחס למדינת ישראל, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 04/03/2026
23. סוף המנהיג הוא לא סוף המערכה, דר' רז צימט, YNET, 04/03/2026
24. לקוות לשינוי, להיערך להמשכיות, דר' רז צימט, YNET, 08/03/2026
25. היורש, דר' רז צימט, YNET, 09/03/2026
26. להזיז את הגדר או להזיז את הכפר, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 14/03/2026
27. הקיפאון בסכסוך הישראלי-פלסטיני ממשיך ללבות חיכוך בינלאומי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 15/03/2026
28. הציבור האמריקאי פרגמטי מתמיד, פרופ' סיון הירש-הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 15/03/2026
29. איך נדע אם הצלחנו?, דר' רז צימט, YNET, 17/03/2026
30. השאלה שצריכה להטריד - מי ימלא את מקומו של לריג'אני, דר' רז צימט, YNET, 17/03/2026
31. המלחמה מול איראן כמנגנון הסטה מהשאלה הפלסטינית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 17/03/2026
32. מערכת הריסונים בגדה נחלשת, וישראל מסכנת את ביטחונה ואופיה הדמוקרטי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 18/03/2026
33. לא סוף הסיפור, דר' רז צימט, YNET, 22/03/2026
34. "כמה מתנחלים הם קרביים" זו לא השאלה, אלא כמה בכלל מתגייסים לצבא, דר' שאול אריאלי, הארץ, 28/03/2026
35. יחסי ישראל וטורקיה בתהליך של שינוי מבני, דר' חי איתן כהן ינרוג'ק, זמן ישראל, 06/04/2026
36. הצהרות השלטון על ניצחון מוחלט יוצרות מעגל קסמים אלים. אסור להאמין, דר' שאול אריאלי, הארץ, 09/04/2026
37. איראן לא נוטשת את הסוגיה הפלסטינית - רק דוחקת אותה, דר' רז צימט, זמן ישראל, 09/04/2026

38. כוח צבאי או חוק בינלאומי: למה בישראל לא מבינים את היחס האירופאי לאיראן, ד״ר מאיה שיאון צדקיהו, הארץ, 23/04/2026

39. במערכת הביטחון לא למדו דבר מבניית גדר ההפרדה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 23/04/2026

40. תמונת המצב הביטחונית של ישראל 2026 - מציאות מורכבת, דר׳ אמנון סופרין, זמן ישראל, 23/04/2026

41. היגיון הפוך, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 24/04/2026

42. הפרדוקס הישראלי, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 26/04/2026

43. בנט - אשליית הסיפוח וחמורו של משיח, ד״ר שאול אריאלי, זמן ישראל, 28/04/2026

44. השלום כתוכנית עבודה: שש הצעות קונקרטיות ליציאה ממדיניות המלחמה, כולל פרק מאת דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 29/04/2026

45. שחקן בלי מפתחות – אירופה צופה מהצד, ד״ר מאיה שיאון צדקיהו, זמן ישראל, 03/05/2026

46. דוקטרינת ״סופר־ספרטה״, דר׳ מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 05/05/2026

47. בין שתי זהויות, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 10/05/2026

48. גם כשעסוקים באיראן, אסור לשכוח את ירדן, דר׳ אופיר וינטר, זמן ישראל, 10/05/2026

49. סוריה החדשה אינה ידידת ישראל – אך גם אינה אותה סוריה, דר׳ כרמית ולנסי, זמן ישראל, 10/05/2026

50. סוציולוגיה ומשפט בהתמודדות עם מיידי אבנים בגדה המערבית, דר׳ לירון ליבמן, זמן ישראל, 14/05/2026

51. החברה הערבית משתנה, תקשיבו להם, ד״ר שאול אריאלי וד״ר ת׳אאר אבו ראס, זמן ישראל, 14/05/2026

52. קול המציאות מקהיר, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 20/05/2026

53. עליית ״מדד הסיפוח״, דר׳ לירון ליבמן, זמן ישראל, 26/05/2026

54. המלחמה מול איראן: מערכה שנייה, דר׳ רז צימט, YNET, 01/06/2026

55. הסיפוח שכבר אינו צריך להכריז על עצמו, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 02/06/2026

56. פער בשיח הפלסטיני בין ההנהגה הפוליטית לבין משפיעני הרשת, סיגלית מאור-הירש, חמזה סעיד וקרן תמיר, זמן ישראל, 03/06/2026

57. לשימוש הסלקטיבי שעושה הימין בהיסטוריה יש מחיר ציבורי ומדיני כבד, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 04/06/2026

58. מה אומרות הרשתות ערב הבחירות, דר׳ מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 06/06/2026

59. העולם כבר מבין: הסכסוך לא נעלם, הוא משנה זירה, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 09/06/2026

60. בין התשה להכרעה, דר׳ רז צימט , YNET, 12/06/2026

61. מזרח ירושלים – הריבונות שמתחזקת על הנייר ונחלשת ברחוב, רון שצברג, זמן ישראל, 15/06/2026

62. כשכישלון הופך למציאות קבוע, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 24/06/2026

63. הסכנה היא לא מלחמת אזרחים, אלא שהמדינה תחדל להיות בית משותף, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 26/06/2026

64. מי הזיז את השבעה באוקטובר לאוסלו?, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 30/06/2026

65. איראן חוזרת לפלסטין, אבל לא מתוך חולשה, דר׳ רז צימט, זמן ישראל, 7/7/2026

66. אמריקה כבר לא מחכה לישראל, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 9/7/2026

67. הציבור היהודי רוצה הכול, חוץ מהכרעה, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 14/7/2026

68. לא עוד משבר חולף - כך הפכה טורקיה את ישראל לאיום אזורי, ד״ר חי איתן כהן ינרוג׳ק, זמן ישראל, 20/7/2026

69. כשהאלימות עולה, היא עולה כמעט בכל החזיתות, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 21/7/2026

70. מאחזים, חוות ושלל הטבות, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 26/7/2026

71. המפה הפוליטית של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, דמיטרי רוטשטיין, זמן ישראל, 27/7/2026

72. אם השמאל ינצח בבחירות אסור לו להסתכן ולהניח בצד את הסוגיה הפלסטינית, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 27/7/2026
73. בין הסדרה להתלקחות - תמונת הביטחון, דר׳ אמנון סופרין, זמן ישראל, 30/7/2026

שנת 2023

אירועים מרכזיים

01.01.2023 - בארצות הברית - הנשיא גו' ביידן.

01.01.2023 - בן גביר עולה להר הבית וגורר גינויים ממדינות ערב, כולל מדינות המפרץ הידידותיות.

01.01.2023 - יושב ראש הכנסת ה 25 - אמיר אוחנה.

01.01.2023 - מפכ"ל המשטרה – קובי שבתאי.

01.01.2023 - נשיא המדינה - יצחק הרצוג.

01.01.2023 - נשיאת בית המשפט העליון – אסתר חיות (מאוקטובר 2017 עד פרישתה באוקטובר 2023) ומאז עוזי פוגלמן.

01.01.2023 - ראש המטה הכללי – אביב כוכבי .

01.01.2023 - ראש ממשלת ישראל ה 37 - בנימין נתניהו.

01.01.2023 - ישראל הרסה 39 בתים, מבנים ועסקים פלסטיניים במזרח ירושלים, מה שעקר יותר מ-50 אנשים.

04.01.2023 - שר המשפטים יריב לוין מציג את הרפורמה המשפטית.

07.01.2023 - תחילת ההפגנות נגד הרפורמה המשפטית.

11.01.2023 - שגריר הטורקי החדש שאקיר טורונלאר הגיש את כתב אמנתו לנשיא הרצוג.

24.01.2023 - ביקור רה"מ הפלסטיני אשתיה בבריסל עם שרי חוץ של ספרד וצרפת.

25.01.2023 - משפטנים בכירים במערכת הביטחון הזהירו את נתניהו מהעברת הסמכויות על המנהל האזרחי לסמוטריץ'

26.01.2023 - ביקור הנשיא הרצוג בבריסל (בלגיה, א"א ונאט"ו). מפגש בין היתר עם נשיאת הנציבות אורסולה פון דר ליין, ובפרלמנט האירופי בשטרסבורג לרגל יום השואה הבינלאומי.

29.01.2023 - לאחר פיגוע ירי במזרח ירושלים, שר הביטחון הלאומי איתמר בן גביר קרא להריסה מיידית של עשרות בתים פלסטיניים שנבנו ללא היתרים.

01.02.2023 - כינוס ראשון של מועצת התכנון העליונה - אישור קידום 7,327 יחידות דיור (5,235 להפקדה ו-2,092 למתן תוקף).

02.02.2023 - ביקור נתניהו בפריז.

06.02.2023 - בעקבות רעידת אדמה בדרום מזרח טורקיה ישראל שלחה כוחות חילוץ לטורקיה.

12.02.2023 - הממשלה מאשרת הקמת 9 התנחלויות חדשות לשם לגליזציה של 10 מאחזים (אביתר, גבעת אסף, שדה אפרים, אדוריים, נחל חלץ ועוד).

12.02.2023 - הקבינט המדיני-ביטחוני החליט על הקמת 9 התנחלויות חדשות בשטחים (הכשרת 10 מאחזים לא חוקיים).

14.02.2023 - ביקור נשיא אירן בסין לקראת ההסכם עם סעודיה (עד ה16 לחודש).

23.02.2023 - הקמת "מינהלת ההתנחלויות" במשרד הביטחון בראשות שר האוצר סמוטריץ' - הסדר חלוקת סמכויות בין שר הביטחון לשר הנוסף במשרד הביטחון.

23.02.2023 - הקמת מינהלת ההתיישבות בהובלת בצלאל סמוטריץ' - העברת סמכויות מהמנהל האזרחי למנהלה אזרחית

23.02.2023 - ישראל – שינוי מבני: חתימת "מסמך הבנות" בין רה"מ, שר הביטחון ושר במשרד הביטחון סמוטריץ' – הענקת סמכויות אזרחיות/התיישבות ביהודה ושומרון במסגרת משרד הביטחון.

23.02.2023 - נחתם הסכם בין גלנט לסמוטריץ' על חלוקת הסמכויות במשרד הביטחון.

23.02.2023 - רוב סמכויות המינהל האזרחי הועברו לסמוטריץ', כולל יחידת הפיקוח המרכזית לאכיפת הבנייה.

26.02.2023 - פיגוע הירי בחווארה - שני יהודים נרצחו, ובעקבותיו מהומות בין מתנחלים לפלסטינים.

26.02.2023 - פסגת עקבה להורדת מתיחות בגדמ״ע לקראת הרמדאן. התחיבות ישראל לא לקדם התיישבות בחודשים הקרובים (ישראל, רש״פ, מצרים, ירדן, בחסות ובהובלת ארה״ב).
01.03.2023 - התחלת הפרדת מינהלת ההתיישבות מהמנהל האזרחי - מעבר לשליטה אזרחית.
10.03.2023 - ההכרזה של סין על הסכם חידוש היחסים בין ערב הסעודית ואיראן.

10.03.2023 - סין מכריזה על הסכם חידוש היחסים בין ערב הסעודית ואיראן.

12.03.2023 - ביקור נתניהו ברומא.
17.03.2023 - ביקור נתניהו בברלין (ברקע הפגנות נגד מחאה משפטית).
18.03.2023 - ביקור שר החוץ התורכי בקהיר שסימל את תהליך ההתקרבות ביחסים בין תורכיה למצרים.
19.03.2023 - פסגת שארם להורדת מתיחות בגדמ״ע (ישראל, רש״פ, מצרים, ירדן, ארה״ב).

21.03.2023 - שר החוץ אלי כהן ושר החוץ ג׳יימס קלברלי חתמו על הסכם ״מפת דרכים 2030״ בלונדון.

24.03.2023 - ביקור נתניהו בלונדון (ברקע הפגנות נגד מחאה משפטית).
26.03.2023 - ראש הממשלה בנימין נתניהו פיטר את שר הביטחון יואב גלנט, לאחר שזה דרש לעצור את חקיקת הרפורמה המשפטית, הדבר גרר מחאות המוניות ברחבי הארץ.
03.04.2023 - יותר מ-350 מעצרים לאחר עימותים באל-אקצא כאשר משטרת ישראל פשטה על אולם התפילה במסגד.

07.05.2023 - מבצע ״מגן וחץ״ של צה״ל בעזה שבו נערכו גל החיסולים בשורות הג׳יהאד האסלאמי הפלשתיני ברצועת עזה, שמוטט את השלד הפיקודי של הארגון בתוך הרצועה.
07.05.2023 - נרמול סוריה בליגה הערבית - השתתפות הנשיא אסד בפגישת הליגה הערבית בריאד.
09.05.2023 - צה״ל פותח במבצע מגן וחץ ברצועת עזה שנגמר ב13.5 בהפסקת אש עם הגיהאד האיסלאמי.

19.05.2023 - ועידת הפסגה הערבית התקיימה בג׳דה בסעודיה, עם סוריה לראשונה.
27.05.2023 - ״וועידת השיבה״ בעיר מאלמו בשוודיה כחלק ממסגרת רחבה יותר המכונה ״וועידת הפלשתינים באירופה״.
28.05.2023 - בחירות לנשיאות ולפרלמנט בטורקיה – סיבוב שני – ניצחון לארדואן.
01.06.2023 - הממשלה אישרה החלטה לפיה השר סמוטריץ׳ לבדו יהיה זה שיאשר את קידומן של יחידות הדיור, ללא צורך בהסכמת ראש הממשלה.
01.06.2023 - כינוס שלישי של מועצת התכנון העליונה - אישור קידום 5,525 יחידות דיור (4,567 להפקדה ו-916 למתן תוקף) 18.06.2023 - ביטול החלטה 150 והקלה משמעותית על הליכי הבנייה באזור. החלטה זו נועדה להסדיר את תהליכי התכנון והבנייה ביהודה ושומרון ולמנוע בנייה בלתי מוסדרת. היא קבעה שתי רמות אישור: למדיניות כוללת בהתיישבות - נדרשת החלטת ממשלה ולהקצאת קרקע ותכנון - נדרש אישור שר הביטחון. המשמעות של הביטול: הקלה משמעותית על הליכי הבנייה ביהודה ושומרון, צמצום הבירוקרטיה והצורך באישורים מרובים, זירוז תהליכי התכנון והקמת יחידות דיור חדשות. זהו חלק מהשינוי החוקי שאפשר את ההתרחבות המהירה של הבנייה היהודית: הביטול של החלטה 150 היה אחד השינויים המשמעותיים שאפשרו את הקידום המואץ של ההתיישבות תחת ממשלת נתניהו השישית, ותרם לעלייה הדרמטית בקידום יחידות דיור והקמת יישובים חדשים ביהודה ושומרון ב-2023.

18.06.2023 - הממשלה מבטלת את חובת אישור הדרג המדיני לכל שלב בתכנון בהתנחלויות - העברת סמכות מלאה לשר סמוטריץ'.

18.06.2023 - ישראל – שינוי מבני (החלטת ממשלה): העברת אחריות על הליכי תכנון בהתנחלויות משר הביטחון לשר במשרד הביטחון סמוטריץ' (שינוי נהלי תכנון).

30.06.2023 - הפגנות המוניות בצרפת בעקבות הרג נער על ידי המשטרה.

01.07.2023 - ישראל – שינוי מבני: הקמת "מנהלת ההתיישבות" (Settlements Administration) תחת סמוטריץ' לניהול היבטים אזרחיים בהתנחלויות/שטחי C.

02.07.2023 - פורסם כי קצב מבצעי האכיפה נגד בנייה בלתי חוקית של מתנחלים ירד משמעותית מאז השבעת הממשלה

03.07.2023 - טורקיה חשפה "תא של המוסד הישראלי" – 7 סוכנים נעצרו.

13.07.2023 - אישור שיא במחצית הראשונה של 2023 - 12,855 יחידות דיור (9,805 להפקדה + 3,050 לתוקף) - גבוה מכל שנה שלמה מאז 2012.

26.07.2023 - פסגה משולשת בין ארדואן, אבו מאזן ואיסמעיל הנייה באנקרה.

10.08.2023 - הסכם שחרור חטופים אמריקאים מאיראן בתיווך קטר.

22.08.2023 - הצטרפות 4 מדינות מהמזה"ת ל-BRICS: מצרים, איראן, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות.

20.09.2023 - פסגת ארדואן-נתניהו בשולי עצרת האו"ם בניו יורק.

01.10.2023 - פורסם כי סמוטריץ' ממדר את הפרקליטות הצבאית מדיונים רגישים בנושא בנייה בגדה.

07.10.2023 - טבח ה7 באוקטובר ופרוץ מלחמת חרבות ברזל.

07.10.2023 - מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל - הגברה דרמטית באלימות מתנחלים: 1,189 אירועים בשנה (שיא מאז תחילת התיעוד ב-2006).

07.10.2023 - עם התקפת חמאס על ישראל, החל גל הפגנות נרחב ברחבי ארה"ב כולל הפגנות פרו-ישראליות ופרו-פלסטיניות בהשתתפות מיליוני משתתפים. זו הייתה התחלת גל המחאות הגדול ביותר מאז וייטנאם.

08.10.2023 - תחילת המבצע הצבאי הישראלי בעזה - תקיפות אוויריות נרחבות וסגר מוחלט.

12.10.2023 - התקיימה הפגנה דו-צדדית בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות כ-500 משתתפים. ההפגנה קראה לשחרור חטופים שלקח חמאס ולשלום עבור ישראלים ופלסטינים כאחד.

12.10.2023 - התקיימו הפגנות בשיקגו לשחרור חטופים ולשלום.

15.10.2023 - הפגנות פרו-פלסטיניות באירופה – עימותים עם כוחות המשטרה.

17.10.2023 - הצעה טורקית למתווה ערבות בנושא ישראל-פלסטין.

21.10.2023 - מצרים מארחת את פסגת קהיר לשלום בהשתתפות מדינות מכל העולם, כולל נציגי מדינות ערב, תורכיה, רוסיה, ארה"ב, האיחוד האירופי, סין, יפן ודרום אפריקה.

24.10.2023 - התרחשו עימותים אלימים בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות עשרות משתתפים. שני גברים נעצרו לאחר שאחד ירה באוויר והשני רסס פלפל על מפגינים פרו-פלסטינים באירוע תמיכה בישראל.

25.10.2023 - התקיימה הפגנה פרו-פלסטינית בלוס אנג'לס, קליפורניה, בהשתתפות כ-1,000 משתתפים. חברת הקונגרס רשיד טלייב השתתפה בהפגנה וקראה להפסקת אש.

27.10.2023 - תחילת הפלישה היבשתית הישראלית לעזה עם למעלה מ-100,000 חיילים.

28.10.2023 - תקיפה ישראלית במחנה הפליטים ג'באליה - 50 הרוגים.

03.11.2023 - תקיפה של שיירת אמבולנסים ליד בית החולים א-שיפא.

12.11.2023 - ערב הסעודית מארחת פסגה כלל ערבית-מוסלמית בנושא המלחמה בעזה.

15.11.2023 - החלטה 2712 אשר קוראת קוראת להפוגות הומניטריות מורחבות ומסדרונות ברחבי רצועת עזה למספר מספיק של ימים כדי לאפשר גישה הומניטרית מלאה, מהירה, בטוחה ובלתי מעוכבת לסוכנויות הומניטריות של האו"ם אושרה במועצת הביטחון של האו"ם בהובלת איחוד האמירויות.

15.11.2023 - החלטה 2712 של מועהבי"ט – דרישה להפסקות הומניטריות ופתיחת קווי סיוע הומניטריים בעזה. עברה ברוב של 12 תומכים, 0 מתנגדים ו-3 נמנעים (רוסיה, בריטניה וארה"ב). כניסת צה"ל לביה"ח אלשיפה בצפון הרצועה.

15.11.2023 - כוחות צה"ל נכנסים לבית החולים א-שיפא - הבית חולים הגדול בעזה.

21.11.2023 - תחילת הפסקת אש ראשונה בת 7 ימים - שחרור כ-105 בני ערובה.

24.11.2023 - עסקת שחרור החטופים ישראל–חמאס.

24.11.2023 - תחילת שחרור החטופים במסגרת עסקת התיווך הקטרית-מצרית (קוראת להפוגות הומניטריות ולמסדרונות הומניטריים ברצועת עזה).

25.11.2023 - התקיימה מחאת Black Friday בשיקגו נגד האלימות בעזה.

29.11.2023 - התקיים יום פעולה מתואם ארצי בערים רבות בארה"ב בהשתתפות עשרות אלפים. יום הפגנות פרו-פלסטיניות מתואם בשם "Shut It Down for Palestine" ברחבי ארה"ב.

30.11.2023 - פתיחת הכנס הבינלאומי COP28 באיחוד האמירויות (דובאי) וביקור הנשיא הרצוג עם הנשיא מוחמד בן זאיד במסגרת הכנס.

01.12.2023 - חידוש הלחימה - תחילת מתקפה יבשתית גדולה בדרום עזה.

04.12.2023 - התקפה ישראלית משמעותית על עיר חאן יונס בדרום עזה.

13.12.2023 - חיסול מפקד חמאס ראעד סעד במערב עיר עזה.

22.12.2023 - החלטה 2720 של מועהבי"ט – קריאה להגברת העברת סיוע הומניטרי ופתיחת כל המעברים לעזה. התקבלה ברוב של 13 תומכים, 0 מתנגדים, 2 נמנעים (רוסיה וארה"ב).

23.12.2023 - התקיימה הפגנת חסימה בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות כ-100 מפגינים. קרוואן רכב של קבוצה פרו-פלסטינית חסם את כביש I-90 ליד נמל התעופה או'הר.

29.12.2023 - דרום אפריקה מגישה לבית הדין הבינלאומי לצדק בקשה לפתיחה בהליך להחלת האמנה למניעת רצח עם ברצועת עזה.

31.12.2023 - התקיימו מחאות ראש השנה בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות מאות מפגינים פרו-פלסטינים. המפגינים חסמו את כבישי I-90 ו-I-94 בליל ראש השנה.

31.12.2023 - סיכום שנת 2023 : 15 מאחזים קיבלו אישור ממשלתי להליך לגליזציה במהלך השנה.

31.12.2023 - סיכום שנת 2023 : 26 מאחזים חדשים הוקמו - המספר הגבוה ביותר מאז 1991.

31.12.2023 - סיכום שנת 2023 : 30,682 יחידות דיור אושרו (18,333 במזרח ירושלים + 12,349 בגדה) - השיא מאז הסכמי אוסלו.

1. להוציא את חב״ד מצה״ל, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 05/01/2023

בטקס הדלקת נרות חנוכה, סיפר שליח חב״ד לכ–400 לוחמי צה״ל ומפקדיהם בבית הספר למקצועות החי״ר כי במלחמת יום הכיפורים כוח שריון סורי נכנע אחרי שהבחין בחיילים ישראלים מניחים תפילין, ונבהל מ״הנשק הסודי החדש״. האיש איננו ״עשב שוטה״, ודבריו הם ביטוי מרכזי החוזר על עצמו במשנה המשיחית ובפעילות של תנועת חב״ד בחברה הישראלית בכלל, ובצה״ל בפרט. למרות שתנועת חב״ד שוללת עקרונית את גישת הרבנים קוק (הראי״ה והרצי״ה) בדבר אתחלתא דגאולה, היא חולקת עם חסידיהם, אנשי ״גוש אמונים״ לדורותיהם, ערכים משיחיים־לאומניים דומים, כמו התנגדות לכל ויתור על שטחי הארץ, ואמונה לפיה תפקיד הדור הוא להביא את המשיח. עמדות אלה הביאו לחבירת חב״ד לפני שני עשורים לימין הישראלי ולאימוץ עמדותיו הנציות.

הבדותה הנ״ל משתלבת היטב באחד המיתוסים המכוננים של החברה הישראלית, המיתוס של ״מעטים מול רבים״, ומזינה אותו. עיקרו של המיתוס לקוח מדברי יהודה המקבי (ספר מקבים א׳, פרק ג׳ , יח–יט׳): ״נקל כי יְסֻגְּרוּ רבים בידי מעטים, ואין מעצור לפני שמים להושיע ברבים או במעטים״. כלומר, יחסי הכוחות בין העם היהודי לאויביו הם חסרי משמעות והדבר היחיד החשוב הוא ההחלטה האלוהית, המותנית במידה שבה העם היהודי עושה את הטוב בעיני אלוהים.

אין זה מקרה שהבדותה סופרה בחנוכה. מהות זו נאמרת במהלך החג שלוש פעמים ביום, בתפילת שמונה עשרה. זה מתחיל בהחלטת האל לעזור לעמו: ״בימי מתתיהו בן יוחנן... אתה... מסרת גיבורים בידי חלשים, ורבים בידי מעטים״; ממשיך בתיוג ערכי של הצדדים: ״ורשעים בידי צדיקים, וטמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך״; ונגמר במה שנדרש מעמו: ״ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך, וטיהרו את מקדשך״.על רקע זה ניתן להבין את דף המפקד שהפיץ מח״ט גבעתי לשעבר, עופר וינטר, ערב מבצע ״צוק איתן״, בו כתב כביכול בשם לוחמי צה״ל בכלל, ולוחמי חטיבת גבעתי: ״עשה ויתקיים בנו מקרא שכתוב: 'כי ה׳ אלוהיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם' ונאמר אמן״. עוד המשיך וכתב: ״ה׳ אלוקי ישראל היה נא מצליח דרכינו, אשר אנו הולכים ועומדים להילחם למען עמך ישראל כנגד אויב המנאץ שמך״.

כשעמד על הפרק מינויו של בצלאל סמוטריץ׳, יו״ר מפלגת ״הציונות הדתית״, לשר האוצר, הוא הבהיר כי לשיטתו האמונה היא המתכון להצלחה לא רק בתחום הצבאי אלא בכל תחומי חיינו. בשבועון החרדי ״משפחה״ הסביר סמוטריץ׳ את תפישתו הכלכלית, והכריז: ״ככל שניישם את התורה, נזכה לשפע כלכלי״. מגמה זו תלך ותתחזק לנוכח המינוי של עמיחי אליהו לשר המורשת, אורית סטרוק לשרת המשימות הלאומיות וחיים ביטון לשר במשרד החינוך — שרים שיפעלו מתוך תפישה המבוססת על התנאי ״אם בחוקותי תלכו״ (ויקרא כ״ו, ג׳).

דובר צה״ל מסר בתגובה לאורי משגב בעניין חב״ד כי ״במסגרת הדלקת נרות בראשות המח״ט, ועל מנת לרומם את רוחם של החיילים, הזמינה החטיבה את עמותת 'אור לחייל' שעובדת בשיתוף פעולה עם צה״ל״ (״הארץ״, 26.12). כלומר, שליחיה המשיחיים של חב״ד, כמו גם רבני הציונות המשיחית הלאומנית, אינם אורחים מזדמנים בבסיסי צה״ל אלא עובדים בשיתוף פעולה. מומלץ לדובר של צה״ל ולמפקדיו להבין כי את רוחם של החיילים יש לרומם לא באמצעות בדיות אלא באמצעות ניתוח היסטורי מקצועי ואמין. להלן כמה דוגמאות בהקשר למיתוס של ״מעטים מול רבים״.

נתחיל עם ההיסטוריון בצלאל בר כוכבא, שפירסם ב–1980 את ספרו ״מלחמות החשמונאים״ (הוצ׳ יד בן צבי), וכתב בקשר למלחמות המקבים: ״ברוב הקרבות לא ניתן להצביע בביטחון על עדיפות מספרית של הגייסות הסֶלֶוקים (היווניים). היפוכם של דברים: אין ספק שלפחות בחלק מהם היה ליהודים יתרון מספרי ניכר״. נמשיך עם דברי הסיכום של ההיסטוריון אייל נווה (בספר ״מעטים מול רבים״, 1999) על השלב הראשון של מלחמת העצמאות: ״באפריל ובמחצית הראשונה של מאי כמעט בכל גזרה ובכל קרב היה לצד היהודי יתרון על הערבים, הן מבחינת התכנון, הארגון והפעלת הציוד, והן מבחינת מספר הלוחמים המיומנים שהשתתפו בקרב״. ונסכם בנאום של דוד בן־גוריון בפני ועדת חוץ וביטחון של הכנסת ב–23 בפברואר

1963: "במלחמת הקוממיות היו הערבים מפולגים... הם גם לא היו מצוידים... מלבד זאת, אם כי זה נראה קצת משונה, לנו היה אז צבא יותר גדול מאשר להם".

את רוחו של מפקד החטיבה וכל הממונים עליו, נוכל לרומם בכך שנזכיר את דברי ההיסטוריון מרדכי (מורל'ה) בראון (1999, כנ"ל): "האמירה הסוחפת שצה"ל ניצח את הערבים 'מעטים מול רבים' היא לא רק מוטעית מבחינה עובדתית אלא היא גם מונעת את ההבנה של גורמי הניצחון כראוי, והפקת לקחים מתבקשים... אם גנרל חושב שניצחנו במלחמת העצמאות בגלל אלוהים, צריך לפטר אותו מיד. מצפים מגנרל שהוא יבין למה ניצחנו בכל מקום ומקום ולמה הפסדנו בכל מקום ומקום".

כדי להבטיח את המשך רוממות הרוח ניעזר בהסבר של ישעיהו ליבוביץ': "מלחמת העצמאות של תש"ח לא נוהלה מטעם התורה, לא למענה ולא בשמה ולא לשמה... במלחמה זו לא נלחמנו לשם שמים אלא לשם עם ישראל וארצו. הניצחונות שהושגו בה הם חול ולא קודש" ("דעות", 1956).

עובדות והיסטוריה שאינן מקראיות ואינן משיחיות לא מעניינות את הלאומנים־המשיחיים ודומיהם. לבדיות השזורות בגרעיני אמת יש מטרה פוליטית, ובראון הסביר: "אם תודעת 'המעטים מול רבים' שולטת בכיפה, הקהל נוטה לפרש את צורכי הביטחון של ישראל בדרך מקסימליסטית ובלתי מתפשרת. תפישה זו משרתת את נטייתו של הימין הפוליטי להתנגד לכל נטילת סיכונים תמורת סיום הסכסוך, והיא חוברת אל פסיכוזה המאפיינת עם במצור ועשויה לחבל במאמציו לצאת מאותו מצור ברגע שהנסיבות מאפשרות זאת". זה שופך אור על ההתנגדות של תנועת חב"ד, יחד עם אנשי "גוש אמונים", להסכם השלום עם מצרים, להסכמי אוסלו, או לכל הסכם שכרוך בהחזרת שטחים שישראל כבשה במלחמות.

תנועות משיחיות אלו מנכסות את המפעל הציוני המודרני, שביסודו היה מרי נגד המשיחיות שלהן ונגד צידוק הדין שלהן — אשר כלאו אותנו בגלות 2,000 שנה. "מדינת ישראל הוקמה ומקוימת", אומר ליבוביץ', "לא מתוך דחף דתי ולא מתוך מגמה דתית, לא בשם התורה ולא למען התורה, אלא מתוך הדחף הלאומי ולמען הרעיון המדיני" ("דעות", 1956). עם ככל עם ומדינה חברה במשפחת העמים.

אנשי חב"ד וגוש אמונים לדורותיהם חוזרים ומטיפים במפגשים שונים לכך שהציונות הקנונית של הרצל סיימה את תפקידה בתור חמורו של משיח, ו"שבתחילה מתגלה הכוח בצורת התוהו ולבסוף יילקח מידי רשעים ויינתן בידי צדיקים וגיבורים כאריות", כפי שהבטיח הראי"ה לחסידיו שתהו מדוע הוא תומך בתנועה הציונית החילונית. הם משכתבים את ההיסטוריה כך שתתאים לאתוס שלהם. בדומה לכך, ישראל הראל, יו"ר מועצת יש"ע הראשון, כתב שבן גוריון וכצנלסון ביססו "את זכות קיומה החוקי והמוסרי של המדינה היהודית על זכותנו הטבעית וההיסטורית לשוב לארצנו, ולא על החלטת החלוקה מכ"ט בנובמבר 1947" ("הארץ", 25.11). זאת למרות שבהכרזת העצמאות נכתב ונאמר בפירוש על ידי בן גוריון שמדינת ישראל קמה "בתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות".

מן הראוי שהרמטכ"ל הנכנס, הרצי הלוי, ושר הביטחון החדש, יואב גלנט, יבחנו את העתיד של "יחידת חב"ד" בשורות צה"ל. עליהם לקבוע לצלילי אילו תופים יצעד הצבא — תופי הבדותות והבדיות או תופי התחקירים, ההיסטוריה והמקצועיות, שיבטיחו כי צה"ל יישאר כשמו, צבא הגנה לישראל, מקצועי, לומד וכפוף לחוקי המדינה.

2. משפטית וצבאית הוכח: הריסת בתים רק מעודדת טרור, דר' לירון ליבמן, הארץ, 02/02/2023

בתחילת השבוע השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר הודיע על (עוד) מבצע להריסת בתים שנבנו שלא כחוק בעקבות הפיגוע בשכונת נווה יעקב ביום שישי האחרון. מספר הריסות שבוצעו כבר גרמו למחאות בשכונת ג'בל מוכבר במזרח ירושלים.

שמירה על שלטון החוק מחייבת מאבק בבנייה בלתי חוקית, בכל המגזרים. חשוב גם להקפיד כי הדרישה לקבל היתר בנייה לא תהיה גזירה שהציבור אינו יכול לעמוד בה וכי תוכניות מתאר ותוכניות פיתוח יתנו מענה לצורכי הדיור של כל אזרחי ישראל ותושביה. עם זאת, כל קישור בין הריסת בנייה בלתי חוקית לבין המאבק בטרור עלול להזיק ולהגביר את התקפות הטרור.

הסיבה לכך היא, שהריסת בנייה בלתי חוקית פוגעת במי שאינם מעורבים בטרור ועל כן נקיטתה בעקבות פיגוע נתפסת ובצדק, כאמצעי שרירותי ובלתי הוגן, המגביר את האיבה בקרב האוכלוסייה הנפגעת ובסביבתה.

אבל, יש להבחין בין הריסת בנייה בלתי חוקית לבין הריסת בתי משפחות מחבלים. אמנם, יש טעמים טובים, משפטיים ומוסריים, להימנע גם מאמצעי זה; אבל אם כבר מחליטים לנקוט בו, הוא מחייב לכל הפחות הוכחת זיקת מגורים של המחבל לבית שנהרס. המצדדים באמצעי זה טוענים כי הוא נועד להרתיע ביצוע פיגועים בעתיד. שופט בית המשפט העליון נעם סולברג הזכיר, בפסקי דין שעסקו בהריסת בתי מחבלים, את מחקרם האמפירי של פרופ' בן-מלך ועמיתיו, בו נותחו נתונים מן השנים 2000 עד 2005 ונמצא קשר סטטיסטי מובהק בין הריסת בתי משפחות מחבלים לבין ירידת מספר פיגועי ההתאבדות שיצאו מאותו תא שטח. אמנם האפקט שהושג בטווח של חודש מהפיגוע דעך תוך שישה חודשים ומדובר רק בירידת מספר הפיגועים ולא בהפסקתם המוחלטת, אך לא ניתן להתעלם מכך שנמצא קשר סטטיסטי בין הריסת בתי משפחות מחבלים לבין פיחות במספר פיגועי ההתאבדות.

ואולם, מי שמבקש להסתמך על מחקר זה כצידוק להריסת בתי משפחות מחבלים לא יכול להתעלם מן הממצאים של אותו מחקר בשני עניינים נוספים – הריסת בתים לצרכים צבאיים והטלת סגר. במקרה הראשון, מדובר בעיקר בהריסת בתים בשל מיקומם לאורך "ציר פילדלפי" ברפיח בשנת 2004, על מנת למנוע הברחות לרצועה. הריסה זו דומה להריסת בנייה בלתי חוקית בכך שאין היא נובעת ממעורבותם של דרי הבית בטרור. נמצא קשר סטטיסטי מובהק בין הריסות מסוג זה לבין עלייה במספר פיגועי ההתאבדות. באופן דומה נמצא קשר בין הטלת סגר והגבלות תנועה לבין עלייה במספר הפיגועים. החוקרים מסכמים, כי נמצא קשר מובהק בין הפעלת אמצעים חסרי הבחנה, הפוגעים באוכלוסייה כולה, לבין עליית מספר פיגועי התאבדות.

לכן, כל קשר בין אכיפת האיסור על בנייה בלתי חוקית לבין מאבק בטרור עלול להזיק ולהגביר את הטרור ויש להימנע ממנו. אלה שני עניינים שונים ויש להימנע מכל חיבור ביניהם. מאבק בטרור מחייב קור רוח ופעילות ממוקדת ואפקטיבית. אסור שהצורך של שר להראות שהוא עושה משהו שונה מקודמיו, יביא אותו לנקוט בפעולות מזיקות שעלולות לעלות בחיי אדם.

3. דרושה התגייסות בסדר גודל לאומי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 09/02/2023

הקיטוב בחברה הישראלית בימים אלה הוא החריף והמסוכן ביותר בתולדות מדינת ישראל. המשך הצעדים לביצוע ההפיכה המשטרית צפוי לטלטל את ישראל ולהוביל לתגובות ולהתפתחויות שליליות ביותר בתחומי הביטחון, הכלכלה, היחסים המדיניים ומערכת המשפט. אלה צפויות להסלים את האיומים הפנימיים והחברתיים בישראל ולהטיל צל כבד על תדמיתה, משטרה ומעמדה במשפחת העמים. העמקת השסעים בחברה תביא — עם או בלי מלחמת אזרחים אלימה — לקריסת המדינה שאנחנו מכירים כיום ולהולדתה של מדינה שונה בהרכבה, בכלכלתה, במעמדה ובחוסנה הלאומי.

המחנה הדמוקרטי־ליברלי יאלץ להתמודד עם שימוש גובר והולך של הממשלה במנגנוני השליטה התודעתית דרך התקשורת, מערכת החינוך ומוקדי הידע, שיופעלו נגד המחאה ולשם החלשת מנגנוני הביקורת הציבורית. תהליך האסקפיזם וההתכנסות פנימה ב"גטו" התל־אביבי, שאיפיין את המחנה הזה בשנים האחרונות, עלול להתחלף בהגירה משמעותית לחו"ל, בעיקר של צעירים מבטיחים שהם בעלי הון חברתי וכלכלי, אשר תשפיע עמוקות על איכות ורמת החיים בישראל.

מידת נחישותו וכוחו של המחנה הדמוקרטי־ליברלי להציל את המדינה מהתהליכים הנ"ל עדיין אינה ידועה. הוא אינו יכול לבסס את מאבקו על המחויבות של 150 אלף הישראלים שהשתתפו בהפגנות בשבועות האחרונים בתל אביב, בירושלים, בחיפה, בבאר שבע, בהרצליה, במודיעין ועוד. הוא חייב לערוך התארגנות עמוקה ומקיפה שתוביל להקמת "ממשלה של החברה האזרחית", שחבריה יבואו מארגונים שונים של החברה האזרחית ותקציבה ימומן על ידי אילי הון ישראלים השותפים למאבק.

"ממשלה" זו תהיה מחויבת לפתח ראייה רחבה וארוכת טווח ולגבש תוכניות בהתאם — שני דברים שפוליטיקאים מכהנים אינם מחויבים להם ואף עלולים להתפשר עליהם באופן שיחבל במאמץ הכולל. אסור לממשלה להסתפק רק בצעדי תגובה בדמות הפגנות, עתירות משפטיות, עצומות וכו', כי אף מלחמה לא הוכרעה מעולם בבלימה בלבד. נדרשים זמן ופעולות כדי לחולל מהפך תודעתי בקרב חלק מהחברה הישראלית.

בנוסף לצעדי התגובה על הממשלה של החברה האזרחית להשקיע לאורך שנים מאמצים להשפיע על דעת הקהל באמצעות חינוך לדמוקרטיה, שאותו יש לכוון לכלל האוכלוסייה, בדגש על צעירים שתכנים אלו הושמטו מתוכניות הלימודים שלהם בבתי הספר. בעניין זה עליה לפעול במשותף עם הציבור המזוהה כימני מבחינה מדינית, אך חרד לדמוקרטיה ואף מבקש היפרדות מהפלסטינים, גם אם במהלכים חד־צדדיים, כפי שהראו לא מעט סקרים בשנים האחרונות. אישוש לכך ראינו בהפגנות האחרונות ובהתארגנויות שונות של אנשי ימין נגד ההפיכה המשטרית.

במאבק על דעת הקהל יעמדו בפני המחאה שלושה אתגרים מרכזיים: האחד, יצירת בסיס משותף לשיח עובדתי. ראשית, על ידי מאבק בבורות (ולא בבורים). יורגן הברמאס כתב בספרו "שינוי מבני חדש של המרחב הציבורי והפוליטיקה הדיונית" (2022), כי "הרס המרחב הציבורי ביטא את עצמו בכך שבשביל כמעט מחצית מהאוכלוסייה, תוכן תקשורתי כבר לא ניתן להמרה לעובדות תקפות הניתנות לביקורת... הדבר המהותי לעיוותו הנרחב של המרחב הציבורי הפוליטי אינו היערמותן של חדשות כזב, אלא המצב שבו מנקודת מבטם של המעורבים, כלל אין זה אפשרי לאפיין חדשות כזב ככאלה" (מתוך מאמר של איתמר בן עמי, "הארץ", 30.11.22). כלומר, אם בעבר הסתכם השסע בין ימין לשמאל בחוסר הסכמה ערכי, כיום נכון יותר לומר שימנים ושמאלנים חיים בעולמות של מציאות שונה וחוקים שונים.

כך למשל בסקר שנערך ב–2018 נמצא כי 69% מהמורים בבתי הספר בישראל אינם יודעים מה קרה בכ"ט בנובמבר 1947 ("הגל החדש"); סקר שנערך ב–2016 מצא כי 40% מהיהודים בישראל לא ידעו מיהו מחמוד עבאס, ו–20% מהם חשבו שמדובר במנהיג חמאס (המכללה האקדמית אונו); 55% מהדתיים מאמינים שיגאל עמיר לא רצח את יצחק רבין ("מעריב", 2015), ולפי סקר באוניברסיטת חיפה, 40.5% מהערבים בישראל בטוחים שהשואה לא התרחשה (2009).

אין מדובר באתגר קל בגלל המגמות הקיימות כיום ברוב מדינות העולם המפותח, ובכלל זה ישראל, כפי שמתארים מייקל ריץ׳ וג׳ניפר קאוונה ממכון ראנד בספרם (Truth Decay 2020״): אנשים נוטים פחות לקבל עובדות וניתוח עובדתי של נתונים; מיטשטש ההבדל בין דעה לעובדה; ניסיון אישי ודעה פרטית הולכים ותופסים מקום חשוב יותר מאשר העובדות; יש ירידה באמון במקורות שנחשבו בעבר מהימנים. ככל שאנשים קרובים יותר לקצוות פוליטיים, כך הם פחות פתוחים לשקול את הראיות המוצגות בפניהם. לכן תידרש במאבק הזה הזנה עקבית ושיטתית של מידע וידע על ידי בני סמכא רבים מקבוצות חברתיות שונות, בכל ערוצי התקשורת, כולל ברשתות החברתיות (לרבות בניית ערוצים חדשים), מתוך כוונה להחזיר את ההכרה בעולם משותף — עולם שבעבר שני המחנות קיבלו את קיומו העובדתי כבסיס לוויכוח ענייני.

במקביל, על החברה האזרחית לבנות מערכת להענשת מחוללי הפייק ניוז, ובראשם הפוליטיקאים. יש להוקיע אותם ולהדיר אותם מהמרחב הציבורי בכל מקום שניתן לעשות זאת. ״דעיכת האמת היא האיום הקיומי של זמננו״, כתבו ריץ׳ וקאוונה. הפגיעה המתמשכת של הפייק ניוז מונעת את קיומו של שיח ענייני ועובדתי, הנדרש יותר מכל לקיומה של הדמוקרטיה.

מחקר שנערך ב–2020 הראה כי חדשות כזב מתפשטות בטוויטר פי שישה מהר יותר מאשר חדשות אמת. לכן המלחמה על האמת צריכה להתחולל בכל הרשתות והערוצים וכל הזמן. הרולד פינטר, בנאומו לרגל קבלת פרס נובל לספרות ב–2005, אמר כי ״החיפוש אחר האמת לא יכול להיפסק לעולם. אי אפשר להשהות אותו, ואי אפשר לדחותו. יש להתמודד אתו, מיד, בו ברגע... השפה הפוליטית, כפי שהפוליטיקאים משתמשים בה, אינה מגיעה אל המחוזות האלה (של האמת, ש״א), שכן מרבית הפוליטיקאים, על פי הראיות שבידנו, אינם מעוניינים באמת אלא בהשגת כוח ובשימורו. כדי לשמר את הכוח, הכרחי שהציבור יישאר בבורות, ויחיה תוך אי־ידיעת האמת, אפילו האמת שנוגעת לחייו שלו. אנחנו מוקפים אפוא במארג עצום של שקרים שממנו אנחנו ניזונים״.

האתגר השני הוא להפנים את התובנה כי לכל קבוצה בחברה הישראלית יש מערכת מושגית שונה ביחס לאירועים שנתפשים בעיני כל אחד מהמחנות כאובייקטיבים במהותם. למשל, בניית עיירות הפיתוח נתפשת על ידי צד אחד כקליטת עלייה, פיזור אוכלוסין, הפרחת הנגב ועוד, בעוד שהצד השני רואה בה הרחקה מכוונת ממרכזי העשייה וההשכלה, הסללה לפריפריה ועוד. יש לאתר את הפוטנציאל של מובילי השינוי בקרב הקבוצות השונות של החברה הישראלית. להכשיר אותם, לממן אותם, לבנות מרכזי העשרה וידע לערכים דמוקרטיים וליברליים, ולהבטיח כי השיח בקרבם יתנהל בתחילה בעולם המושגים הבסיסי והמוכר של כל קבוצה בהובלת המנהיגים שצמחו בה.

האתגר השלישי הוא בניית אתוס ישראלי חדש: לחשוף את מרכיבי הבדיה ולחדד את גרעין האמת במיתוסים המקיימים את אתוס הסכסוך, החל מ״עם ללא ארץ הגיע לארץ ללא עם״, דרך ״מעטים מול רבים״ ועד ״אין פרטנר״. ביחס לאתוס המשיחי־הלאומני הרואה במדינת ישראל ״אתחלתא דה גאולה״ לקראת ביאת המשיח וכינון מלכות דוד ובית המקדש, יש לקיים כלשונה את צוואתו של יצחק רבין: ״נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידיאי, החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש (גוש אמונים, ש״א) ודרכי פעולתו״ (״פנקס שירות״, 1979). יש לשקם ולחזק את אתוס השוויון, שעיקרו שוויון אזרחי במדינה דמוקרטית בעלת מאפיינים יהודיים לאומיים ולא דתיים, והכרה בזכויות הלאומיות של שני העמים החיים בין הירדן לים בהתאם להחלטות הבינלאומיות.

ערוץ הפעולה השלישי, אחרי מהלכי תגובה והשפעה על דעת הקהל, צריך להתכוון ולהתכונן ליום של ניצחון בבחירות ולהעמיד שלושה גורמי יסוד לביצור הדמוקרטיה הליברלית: ראשית, הצעה לחוקה ברוח דמוקרטית־ליברלית. שנית, תוכנית ליישוב הסכסוך עם הפלסטינים. למדנו כי ההמשך הטבעי של ה״סטטוס קוו״ אינו מדינה אחת ואינו שתי מדינות, אלא כאוס ומלחמת אזרחים. לאחר הכרעה בין שתי אפשרויות היסוד באמצעות משאל עם יש להיערך ברמה הלאומית לחלופה הנבחרת. שלישית, צדק חברתי. תוכנית אב לחידוש ימיה של ישראל כמדינה רווחה המבטיחה את צמצום הפערים בין המרכז לפריפריה בכל התחומים: גיאוגרפיה, חברה, השכלה ועוד.

אין מדובר בתוכנית של כדור אחרון בקנה. אם המחנה הדמוקרטי־ליברלי חפץ חיים ושואף למדינה כרוחו, עליו להתגייס למאמץ בסדר גודל לאומי במסגרת תהליך ארוך טווח. בין היתר משום שחשיפה מהירה של האמת בפני אלה שהאמינו שנים רבות בשקר עלולה למוטט אותם נפשית ולגרום להם "לשפוך את התינוק עם מי האמבט", מתוך מחשבה שתם הסיפור חסר התקדים בהיסטוריה האנושית של תקומתה והצלחתה של מדינת ישראל.

4. הקואליציה לא עושה טובה. הידברות היא הכרח חוקתי, דר' לירון ליבמן, YNET, 19/02/2023

לאחרונה אישר הקבינט המדיני-ביטחוני הכשרת תשעה מאחזים בשטחים. ישראלים רבים סבורים שמדובר בהחלטה שגויה, המסכנת את האפשרות להסדר מול הפלסטינים ואת עתידה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, אך עם זאת, רובם מכירים בזכותה של ממשלת הימין שנבחרה לממש את מדיניותה באמצעות פעולות מזיקות אלה. בחברה הישראלית לא היה ואין קונצנזוס בנוגע להתיישבות בשטחים. כמו שהממשלה הנוכחית בוחרת להרחיבה, החליטה ממשלתו של אריאל שרון ב-2005 לפנות כ-8,000 ישראלים מרצועת עזה וצפון השומרון. אם ההחלטה הנוכחית להכשיר מאחזים לגיטימית, כך הייתה גם תוכנית ההתנתקות, שאושרה בכנסת.

שונים פני הדברים כשמדובר ביסודות החוקתיים של המדינה. שינויים יסודיים בכללי המשחק החוקתיים אינם חלק מהמנדט של ממשלה נבחרת, אלא מחייבים הידברות והסכמה רחבה. ההבחנה בין המרחב הנתון לממשלה ליישום מדיניותה לבין מרחב המשטר החוקתי אינה תמיד קלה, משום שיש הוראות חוקתיות המעוגנות בחוקים "רגילים" (למשל חוק השבות), ומהצד האחר, לא כל הוראה בחוק יסוד היא חלק מהמשטר החוקתי הבסיסי.

לדוגמה, התיקון שנעשה לאחרונה ב"חוק יסוד: הממשלה", המכונה בדיעבד חוק דרעי 1, וקבע כי רק מי שנדון לעונש מאסר בפועל בשבע השנים האחרונות יהיה פסול מלכהן כשר, ולא מי שנדון למאסר על תנאי בלבד. הוראה זו אינה חלק מהמשטר החוקתי ששינויו מחייב הסכמה רחבה. אפשר לבקר את התיקון בשל מניעיו הפרסונליים או בשל פגיעתו בטוהר המידות, אבל תיקון זה לא חייב הסכמה רחבה. לעומת זאת, עצמאות הרשות השופטת היא עיקרון יסוד של המשטר החוקתי בישראל, ועל כן שינוי בדרכי מינוי השופטים – כפי שמציעה כעת הממשלה - מחייב הסכמה רחבה.

לפני כמעט 70 שנה נקבע בחוק כי שופטים ימונו על ידי ועדה שבה אין רוב לנציגי הקואליציה, ובניגוד לשקר החוזר ונשנה – גם לא לשופטים. ההצעה לשנות את הרכב הוועדה כך שהממשלה תשלוט במינוי שופטים פוגעת בעיקרון דמוקרטי בסיסי: הפרדת רשויות ויצירת איזונים ובלמים ביניהן. השינוי המוצע דומה לביטול חוק השבות בחוק שזוכה לרוב רגיל בכנסת. האם גם אז היו מצדדי ה"רפורמה" מדברים על שלטון הרוב שאין להגבילו?

הדוגמה הקרובה ביותר לקבלת שינוי חוקתי בסדר גודל דומה הוא המעבר לבחירה ישירה לראשות הממשלה ב-1992 וביטולה בשנת 2001. בשני המקרים אמנם לא התקבל התיקון ברוב מרשים, אולם הוא זכה לתמיכה שחצתה את הגושים הפוליטיים. עוד מאפיין חשוב של תיקון חוקתי זה היה הימנעות מהחלתו המיידית, וקביעת תחולתו למועד הבחירות הבאות.

צפוי שמצדדי ה"רפורמה" ינופפו ב"חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו", שאף הוא חוקק ב-1992 ובעקבותיו הכריז נשיא בית המשפט העליון בדימוס אהרן ברק על המהפכה החוקתית. אלה מדגישים לרוב את העובדה שהחוק עבר ברוב של 32 תומכים מול 23 מתנגדים, או שהיו ח"כים שסברו שהדבר לא מסמיך את בית המשפט העליון לפסול חוקים. ואולם, גם חוק יסוד זה עבר בשיתוף פעולה חוצה מפלגות וגושים ועל יסוד פשרה, שבגללה לא כלל, למשל, את הזכות לשוויון.

לפיכך, הידברות עם האופוזיציה במגמה להגיע להסכמה רחבה על כל שינוי באופן בחירת השופטים אינו חסד של הקואליציה למניעת קרע בעם או מחווה לבקשת הנשיא. מדובר בתנאי הכרחי ללגיטימיות של שינוי במשטר החוקתי בישראל.

5. הדמוקרטיה היא נס. האם נוכל להציל אותה, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 09.03.2023

לנוכח השינויים הדרמטיים המתחוללים בימים אלו במערכת האיזונים והבלמים בישראל, ולנוכח המחאה הגואה בתגובה לשינויים, הגיע הזמן לעצור ולחשוב: מה כל כך טוב בדמוקרטיה? המיליארדר שלדון אדלסון אמר ב–2014 שזה לא נורא אם ישראל לא תהיה דמוקרטיה, שהרי, כך טען, אין זכר למושג הזה בתנ״ך. אחרים טוענים שהמלה ״דמוקרטיה״ לא מופיעה ולו פעם אחת במגילת העצמאות, ולמעשה אין שום מסמך בעל תוקף משפטי הקובע שהדמוקרטיה היא חלק מזהותה של מדינת ישראל, בניגוד לחוק הלאום המעגן בחוק את זהותה היהודית. היטיב לבטא זאת בני קצובר, מראשי המתנחלים, בראיון לביטאון ״בית משיח״: ״הייתי אומר שכיום לדמוקרטיה הישראלית יש תפקיד אחד מרכזי, והוא להיעלם מהשטח״.

העיתונאי האמריקאי השמרן ג׳ונה גולדברג מסביר בספרו ״התאבדות המערב״, שהדמוקרטיה הליברלית המערבית כרוכה בפעולה נגד הטבע האנושי. טבענו, כבני אדם, להעדיף את הקרובים לנו על פני זרים, ולכן אם נתון בידנו הכוח לחלק משרות נעדיף לתת אותן לאנשי שלומנו. קוראים לזה נפוטיזם. הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. את המשרות יש לתת לאנשים המתאימים ביותר לתפקיד, ולא למקורבים. כמו כן, טבענו, כבני אדם, לנצל את כוחנו כדי לקבל טובות הנאה. הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. אם אתה שופט, עליך לשפוט משפט צדק, ואם אתה מנהיג, עליך להחליט ללא משוא פנים ולהעמיד את טובת הכלל מעל לטובתך האישית.

טבע האדם הוא, שכשיש בידינו כוח אנחנו רוצים עוד כוח. כל מנהיג שואף לכוח בלתי מוגבל. פיקוח והגבלה יוצרים תסכול. ח״כ שמחה רוטמן מבקש להסיר כל רסן מעל הרשות המבצעת. הוא מכנה זאת ״משילות״. הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. סביב הרשות המבצעת יש להעמיד מערכת איזונים ובלמים: בתי פרלמנט שנבחרים באופן עצמאי, חוקה המגבילה את החלטותיה, ובית משפט המפקח על חוקיות ההחלטות ושומר על זכויות האדם.

ההסכמה הבינלאומית על הקמת בית לאומי לעם היהודי בא״י נשענה על העקרונות המנוגדים לטבע האדם שגולדברג מתאר בספרו. כשנשיא ארה״ב וודרו וילסון פרסם את תוכנית 14 הנקודות ב–1918, הוא ביקש לחסום את הטבע ההרסני שהוביל לאורך ההיסטוריה לקולוניאליזם ולשעבוד של עמים אחרים. חבר הלאומים שהוקם ביוזמתו שלל את הכיבוש ואת העיקרון האימפריאלי שאיפשר אותו, והחליפו בעיקרון ההגדרה העצמית, הקובע שארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה.

התנועה הציונית החליטה בקונגרס הציוני הראשון בבאזל ב–1897 כי ״הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בא״י, שיובטח במשפט העמים״. קרי, שהשאיפה הציונית תיהנה מלגיטימציה ומהסכמה בינלאומית. הסכמה למימוש עיקרון ההגדרה העצמית של העם היהודי אכן ניתנה בהצהרת בלפור ב–1917, ובאישור כתב המנדט על ידי חבר הלאומים ב–1922. אך בשניהם נקבעו תנאים למחויבות הבינלאומית: בהצהרת בלפור נכתב, שהיא תינתן ״בתנאי ברור שלא ייעשה כל דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות״; ובכתב המנדט היא הותנתה ב״שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת״. קרי, התנאי להקמת הבית הלאומי היהודי היה שהמשטר במדינה היהודית יהיה דמוקרטי. במקרה הציוני לתנאי זה היתה חשיבות רבה, משום שהוא נועד להצדיק את החרגת א״י מעיקרון ההגדרה העצמית, שבעטיה הרוב הערבי לא יזכה להגדרה קולקטיבית בארצו.

בהחלטת החלוקה בכ״ט בנובמבר 1947, הקהילה הבינלאומית חזרה והדגישה שהמדינה שתקום מחויבת לקיים משטר דמוקרטי. מגילת העצמאות מאששת מחויבות זו, ודוד בן גוריון הכריז בה על חירות ושוויון מדיני וחברתי לכל תושבי המדינה, ועל מחויבות לעקרונות של מגילת האו״ם, שעיקריה הם שמירה על זכויות אדם ועל חירויות יסוד.

מכיוון שהדמוקרטיה הליברלית מנוגדת כל כך ליצר הבסיסי של האדם, היא לא התפתחה ביום אחד. מהתנ״ך העברי ו״המדינה״ של אפלטון נעשו ניסיונות ראשוניים לבסס צדק חברתי; הרעיון הליברלי הלך והתפתח במשך אלפי שנים, ובבסיסו ההבנה שלפרט יש זכויות טבעיות והגנה עליהן כרוכה בהגבלת כוחו של השלטון. ציון דרך חשוב בהיסטוריה הוא

ה״מגנה כרטה״, כתב הזכויות הגדול של החירויות, מ–1215, שגישר בין ג׳ון, מלך אנגליה הלא פופולרי, לבין אציליו הממורמרים, שדרשו להגן על זכויותיהם מפני עריצות המלוכה.

ניסוח עיקרון ההביאס קורפוס הנובע מהמגנה כרטה, לפיו המלך אינו יכול לעצור אדם ללא עילה מוצדקת, היה רגע מכונן בהגבלת הרשות המבצעת ובביסוס עקרון הפרדת הרשויות. אלכסיס דה טוקוויל בספרו ״דמוקרטיה באמריקה״ מעלה על נס את החירות כרעיון האנושי החשוב ביותר בהיסטוריה, ומדגיש את ההבחנה בין עריצות הרוב לדמוקרטיה. הדמוקרטיה הליברלית איננה פרוצדורה, כפי שרוטמן חושב בטעות. היא רעיון נשגב, המושתת על מערכת ערכים שהתפתחה בהדרגה והעניקה לעולם קדמה, שגשוג ופריחה חסרי תקדים.

ההצלחה של הדמוקרטיה הליברלית המערבית היא לא פחות מנס ; מופע קצר ומרהיב של שגשוג וחופש שמנוגד לאלפי השנים של סבל, דיכוי, עוני ואלימות שאיפיינו את רוב ההיסטוריה האנושית. אולם מכיוון שהדמוקרטיה הליברלית היא אקט המנוגד לטבע האנושי, הטבע כל הזמן מנסה לחזור ולהשתלט עליה. כמו בית העומד באמצע שדה שיש לנכש את העשבים סביבו, להסיר ממנו חלודה, לבצע תיקוני צבע, אחרת השדה ישתלט עליו ויכלה אותו, כך גם הדמוקרטיה זקוקה לתחזוקה שוטפת.

הנפוטיזם והשחיתות מאיימים כל העת להרים ראש, והפיתוי לתת להם דרור הוא גדול. כדי לשמר את הדמוקרטיה יש להקפיד ולנכש כל ביטוי של שחיתות, ולטפח במקום זאת את הערכים נוגדי האינטואיציה והטבע. הרווח שמספקות ההגבלות על הרשות המבצעת הוא שגשוג בכל תחומי החיים. אף צורת משטר מעולם לא עוררה את היצירה וההתפתחות האנושית כמו הדמוקרטיה הליברלית.

הקשר החיובי בין דמוקרטיה לשגשוג כלכלי והקשר השלילי בינה לשחיתות ברור לא רק מהניתוח ההיסטורי, אלא גם ממדדים קונקרטיים, כמו מדד תפישת השחיתות או מדד הדמוקרטיה של ״האקונומיסט״, המצביעים בבירור על סוג הקשרים שבין חופש, שחיתות ושגשוג כלכלי. אפשר לראות בנקל שהמדינות החופשיות ביותר בעולם, שבהן קיימים כל מרכיבי הדמוקרטיה, הן גם המדינות המשגשגות ביותר. לעומתן, מדינות שבהן קבוצות של מקורבים מנהלות את המדינה, בתי המשפט והעיתונות כפופים לשלטון, יש דיכוי של יריבים פוליטיים ויש הגבלות על זכויות האדם — נראות ומשגשגות כמו איראן ואפגניסטן.

קרה כבר בהיסטוריה שעם חופשי בחר לוותר על החופש שלו. הפסיכולוג אריך פרום טען בספרו ״מנוס מחופש״ שהחופש מאיים, והציפור החופשייה תחפש תמיד כלוב מגביל חדש. אך העמים שבחרו בדיקטטורה עשו זאת תמיד בעתות של שפל, למשל לאחר תבוסה במלחמה או בעת משבר כלכלי משתק. ישראל, במעין תגובה אוטואימונית חסרת פשר, בוחרת להחריב את הדמוקרטיה שלה דווקא כשהיא בשיא הצלחתה. כמו דג שמבין את החשיבות הקיומית של המים רק כשכבר מאוחר מדי, כך רבים מאלה שנולדים לתוך מערכות דמוקרטיות אינם מסוגלים להבין כיצד ייראו החיים אחרי ההפיכה המשטרית.

בסקרים שערכנו במשך שנים מצאנו שרוב הציבור הישראלי אינו מייחס חשיבות רבה לדמוקרטיה — היא מובנת מאליה בשבילו, כמו שמים שקופים לדגים. בשנים 2018–2022 ישראלים יהודים דירגו את הדמוקרטיה במקום נמוך יחסית מבין שמונה תחומים שמשפיעים על הצבעתם בבחירות. נשיא ארה״ב פרנקלין רוזוולט אמר ב–1938 : ״ברגע שהדמוקרטיה תפסיק להתקדם ככוח חי ונושם ולנסות יום וליל לשפר את אזרחינו בדרכי שלום, הפשיזם יתחזק גם בארצנו״.

בתוך חודשיים בלבד ממשלת ״הימין על מלא״ הצליחה להמחיש את המחיר הגבוה של נסיגה מהעקרונות הדמוקרטיים־ליברליים : קיטוב חברתי, משבר כלכלי, הידרדרות ביטחונית וכאוס שלטוני. האם הכמיהה לחירות שאיפיינה את עם ישראל לאורך ההיסטוריה עודנה קיימת? האם ניתן עדיין להציל את הנס?

6. הכרעה ולא פשרה, ד״ר שאול אריאלי, JOKOPOST, **26/03/2023**

ביטול חוק ההתנתקות והצהרתה של שרת ההתיישבות והמשימות הלאומיות אורית סטרוק בדבר רצונה לחזור להתיישב בשומרון, כמו גם ברצועת עזה, גורמים לרבים להרים גבה על ההיגיון העומד מאחורי זה. תגובה רווחת זו מעידה על היעדר היכרות והבנה של האמונה המשיחית המדריכה את סטרוק, ואיתה את סמוטריץ׳, בן גביר, רוטמן ואחרים במפלגות הימין המשיחי, ושל סכנתה למדינת ישראל. אין מדובר בניסיון לבנות את ארבעת היישובים שפונו בשומרון, שבכולם יחד התגוררו פחות מאלף איש, ולא בניסיון להשיב את האלפים הספורים שהתגוררו ברצועת עזה, אלא במהלך מסדר גודל אחר, היסטורי לעמדתם.

המיתוס המשיחי של חברי הזרם הזה הוא ייחודי. הוא לא נובע, כמו שנהוג לחשוב, מעומק הצרה והייאוש אשר יולדים כמיהה לעתיד טוב יותר עם הגעתו של המשיח. הוא יושב על תפיסה הפוכה. לא תחושת הכישלון אלא תחושת ההצלחה והמימוש היא הגורם שמעורר ומתסיס לקראת גאולה. על פי תפיסה זו, יש זמנים שדווקא זרעי הגאולה נובטים לעינינו, מה שמכונה ״סימני הקץ המגולה״, למשל הצהרת בלפור, החלטת החלוקה, הניצחון במלחמת העצמאות ובששת הימים. הם שמראים כי הקב״ה החליט לגאול את עם ישראל ומבטיחים לנו את הפריחה המלאה – הגאולה. כשהרב שלמה גורן נשאל בריאיון באיזו צורה הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא אמר, ״ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו... אני מאמין באמונה שלמה שנזכה לראות בהקמת בית המקדש״ (״ידיעות אחרונות״, 16/4/1965).

אם כך הרי שהגאולה אינה מתייצבת מול המציאות כאנטיתזה שלה, אלא כשלב בתהליך ההיסטורי שהמציאות העכשווית היא רק שלב מקדים בו. מכאן שסימני הקץ המגולה הם השלבים המעידים על הצלחה כל עוד הם ממשיכים להופיע. זוהי הצלחה שאסור להפסיק אותה. למה? כי הרמב״ם מסביר – רק הישגים היסטוריים לבדם, עד להצלחה המוחלטת, הם אבן הבוחן המובהקת בכל שלב ושלב של התהליך המשיחי. שם טוב אבן גאון כתב במאה ה-14, ״ולא נתברר, כי אם ע״י ההצלחה, כפי שכתב הרמב״ם״.

ומהי ההצלחה? את זו מתאר חנן פורת, ״... אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת ״ממלכת כוהנים וגוי קדוש״, השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש – כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות ש-די״ (״כנגד כל הסיכויים״, 2008).

מכאן שהחזרת סיני למצרים, העברת שטחי A ו-B לרשות הפלסטינית, תכנית ההתנתקות כמו גם פינוי המאחזים הלא חוקיים (בעיקר מגרון) – אלה סימנים הפוכים לקץ המגולה, הם מעידים כי סופו של התהליך אינו הצלחה ב״הורשת הארץ״. לכן סטרוק רואה בשיבה לחומש את ״הנקודה הארכימדית״, כלשונה, הנקודה שממנה יתחיל התיקון של חטא ההתנתקות והנסיגות בכלל. ״מדינת ישראל עולה בחזרה אל דרך המלך של ההתקדמות במקום דרך הנסיגות שהייתה קודם״ (ערוץ 7, 21/3/2023).

ל״גזר״ של הגאולה הוסיף הרב צבי יהודה קוק (הרצי״ה), המנהיג הרוחני של זרם זה, מקציץ דרכו של אביו הראי״ה, מייסד הזרם, גם את ״המקל״. לרצי״ה יש הסבר מנוגד לזה של האדמו״ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים, הרואה בציונות המודרנית את הסיבה לשואה משום שהפרה את שלוש שבועות שהשביע הקב״ה את עם ישראל בצאתו לגלות, ובראשן ״אין לעלות בחומה״, שפירושה איסור דחיקת הקץ והמתנה סבילה לביאת המשיח. לרצי״ה יש הסבר שונה בתכלית. ההסבר שלו לשואה נסמך על הגמרא, המוסיפה שבועה נוספת: ״שלא ירחיקו את הקץ״. דהיינו להימנע ממעשים שיגרמו לגאולה להתרחק, כמו אי עלייה לארץ ישראל לאחר שרואים שה׳ חפץ בעלייתנו. על פי אלו, השואה התרחשה משום שבזמן שההשגחה העליונה פתחה את השערים והראתה שה׳ חפץ שנעלה, לא עלו היהודים לארץ ישראל (בתקופת המנדט), כפי שהוזכר לעיל, ובכך עברו על השבועה הנ״ל ונענשו – ״עם ישראל נלקח, נחתך מעומק הגלות אל מדינת ישראל. שפיכות הדמים של ששת המיליונים

זהו חיתוך ממשי בגוף הלאומי. העם כולו מקבל ניתוח שמימי, על ידי המשחיתים יימח שמם... עם ד׳ כל כך דבק בטומאת ארץ העמים עד כדי שהוא מוכרח להיחתך ולהיגזר ממנו בשפיכות דמים כמגיע עת קץ... מתוך החיתוך האכזרי... מתגלה עניין חיינו, של תחיית האומה ותחיית הארץ...״ (הרצי״ה, ארץ הצבי). מכאן ״ברור״ שאם עם ישראל ימעד שוב ולא ינצל את ״העובדה״ שאלוהים הוביל אותו לניצחון במלחמת ששת הימים ולכיבוש כל הארץ, ויפסיק את המהלכים של התיישבות והחלת הריבונות היהודית על כל הארץ, יוטל עליו שוב עונש כבד מנשוא.

מנהיגים ישראלים מרכזיים הכירו את האיום ואת הקנאות של הזרם הזה כפי שבא לידי ביטוי באנשי ״גוש אמונים״ לדורותיו. יצחק רבין כתב ב-1979, ״בגוש אמונים ראיתי תופעה חמורה ביותר – סרטן בגופה של הדמוקרטיה הישראלית״. מנחם בגין אמר בדצמבר 1977 לאחר שנבחר, ״אמרתי פעם בוויכוח לאנשי גוש אמונים... יש לכם חולשה אחת – פיתחתם בקרבכם איזה תסביך של משיחיות...״. יוסף בורג, מנהיג המפד״ל, התנבא על הפוקד את ישראל כיום ואמר, ״הם נושאים על נס את שלמות הארץ ושכחו את שלמות המדינה, שכחו את שלמות התורה, שכחו את שלמות המחנה. אם דרך רעיון שלמות הארץ יכולים להגיע באופן מחשבתי לכהנא זוהי אשמה גדולה״.

את הקנאות הסיקריקית הזאת, המבקשת להוביל בימים אלו את ישראל לדיקטטורה, לאפרטהייד, לבידוד עולמי, להרס החברה הישראלית – העברית והערבית – יש לעצור ולהכניע. יש לאמץ את צוואתו של רבין, ״... נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידאי, החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש ודרכי פעולתו״. יש להבטיח כי המחאה הציבורית כיום לא תיפסק עד שהתחייבותו של הרצל ב״מדינת היהודים״ תתממש: ״אנחנו לא ניתן כלל לתאוות שלטון חשוכות להתעורר בלב הרבנים שלנו... אנו נדע להחזיק אותם בבתי הכנסיות, כשם שנחזיק את הצבאות שלנו בבתי הקסרקטין״. לאמור, הדת בדומה לצבא מגויסת לשירות הלאום, ולרבנים כמו לגנרלים אין כל סמכות להחליט ״בענייני המדינה המכבדת אותם ודואגת למשכורתם״ (מדינת היהודים, 1896).

7. להחזיר את השלטון לעם, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST**, 06/04/2023**

כיום, לאחר מערכת בחירות חמישית תוך שלוש שנים, והמהלכים של ממשלת נתניהו להפיכה המשטרית, לא צריך להתאמץ כדי לשכנע את רוב הציבור – משמאל וגם מימין – שמשהו עמוק ומהותי אינו תקין במערכת הממשל בישראל.

ישראל אומנם מוגדרת כדמוקרטיה פרלמנטרית, שבה המדיניות נקבעת על ידי הכנסת, אך בפועל היא דמוקרטיה שכמעט הכול נקבע בה על ידי ראש הממשלה. הצעות לשינוי שיטת הממשל והבחירות צצות לפרקים ואינן הפתרון. משום שרוב הרעיונות, המוצעים לפתרון אי-היציבות, מנסים להגביל דווקא את הרשות השופטת ואת הכנסת ולא את הממשלה. הרציונל של דמוקרטיה פרלמנטרית, צריך להתבסס בכיוון ההפוך, החוזר לרעיון המכונן המקורי שלה, דהיינו להחזיר את הסמכות ואת האחריות לפרלמנט, בישראל לכנסת הנבחרת ישירות על ידי הציבור. גם אם היום הדבר נראה בלתי אפשרי, הרי שרציונל זה צריך להיות נר לרגליהם של אלה המבקשים להחזיר לדמוקרטיה את כוחה, ואין כמו ימים אלה בישראל כדי לדון בצורך הזה.

בדמוקרטיה פרלמנטרית העם הוא הריבון. בעת המודרנית הדרך לממש זאת היא בחירת נציגים לפרלמנט/כנסת, שאמורים להחליט ביחס לסוגיות לאומיות ואחרות בצורה יעילה ומעשית – מתוך היכרות הנושא ובדיון מעמיק – בשם העם. שיטת הממשל הזאת אמורה להבטיח שהחלטות הכנסת יתאמו את עמדות ורצונות רוב הציבור תוך הבטחת זכויות המיעוטים. מימוש ההחלטות של הכנסת נתון בידי הרשות המבצעת האמורה להתמנות על ידה. זהו, על קצה המזלג, הרעיון של דמוקרטיה פרלמנטרית, כפי שמוגדר בחוקי-יסוד המדינה עד היום.

במשטר פרלמנטרי כזה אין, לכאורה, סיבה לאי-יציבות פוליטית. חברי הממשלה, כולל ראש הממשלה, הם משרתי הכנסת. לא במקרה, בשפות רבות, חבר ממשלה נקרא "מיניסטר", מילה שפירושה "משרת". שר או ממשלה שאינם מבצעים את החלטות הכנסת יפוטרו על ידי הכנסת, ותחתיהם יתמנה שר חדש או תקום ממשלה חדשה – הממשלה תהיה קטנה ויעילה ככל שנדרש. אין שום סיבה לבחירות חדשות עקב החלפת הממשלה, אלה הם למעשה רק חילופי עובדים.

אז למה זה לא עובד אצלנו?

הממשלה בהגדרתה אומנם כפופה לכנסת, אך לשרי הממשלה, שלרוב הם כולם חברי כנסת, יש מרחב תמרון גדול במילוי תפקידם (במיוחד שליטה בתקציבים). המפלגה ששולטת במשרדי הממשלה, מקבלת יתרון לא מבוטל על פני מפלגות אחרות, ובתוספת יוקרה ומשכורת ראויה, מִשרת שר בממשלה הופכת לפרס נחשק. נוסף על כך, תפקיד שר הוא גם מקפצה פוטנציאלית לראשות הממשלה, התפקיד הנחשק ביותר. ראש הממשלה הוא תמיד אחד מחברי הכנסת, בהתאם לחוק-היסוד, ותמיד ראש המפלגה, לרוב גם ראש הסיעה הגדולה ביותר (אף כי זו אינה חובה).

הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת, כלומר 61 חברי הכנסת לפחות צריכים להסכים לתת את תוספת הכוח הזאת למפלגה אחת. כידוע, אף מפלגה בתולדות המדינה לא קיבלה את רוב המושבים בבחירות וגם לא סביר שזה יקרה בעתיד הנראה לעין. השסעים בחברה הישראלית: יהודי – ערבי, דתי – חילוני, מרכז – פריפריה, תומכי פתרון שתי המדינות – ומתנגדיהם, חסידי דמוקרטיה ליברלית – ומתנגדיהם, עולי ברה"מ לשעבר / עולי אתיופיה – החברה בישראל ועוד קבוצות בחברה הישראלית, רק מעמיקים ומחריפים ובאים לידי ביטוי ביצירת מפלגות חדשות. לכן, הדרך היחידה לחבר הכנסת שעליו הוטלה מלאכת ההרכבה לכונן ממשלה היא, פשוטו כמשמעו, לקנות את התמיכה של מפלגות אחרות.

בעשרות שנים האחרונות התשלום העיקרי ששילם מי שהנשיא הטיל עליו להקים ממשלה הוא חברות בממשלה עצמה. תמיכה מחוץ לקואליציה היא נדירה למדי. תיק ממשלתי הפך מכלי ביצועי למן מטבע לרכישת תמיכה פוליטית. במילים אחרות, חברי הכנסת מוכנים לתמוך בממשלה רק אם הם בעצמם, או לפחות חבריהם למפלגה, יהיו חברים בממשלה. עם הזמן קשה למצוא "צדיקים", שמוכנים לתמוך בחבריהם למפלגה ולא רק בעצמם, לכן הביקוש לכיסאות בממשלה הולך

וגדל. בהתאם לחוקי השוק החופשי, קיבלנו ממשלות מנופחות עם משרדים מיותרים ותפקידים מוזרים, כגון שר בלי תיק, שר במשרד של שר אחר, ולבסוף אפילו "ראש ממשלה חליפי".

גרוע מזאת, אם תפקיד בממשלה הפך להיות מטרה בפני עצמה, ומהות המשרד אינה חשובה, אזי הקשר בין כישורי השר לבין תפקידו אינו מתקיים במקרים רבים, בעיקר במשרדים המצרפים סמכויות וגופים מתחומים שונים לחלוטין, במסגרת האתנן הקואליציוני, כפי שנוכחנו לראות ברוב הממשלות האחרונות. למעשה הבחירות הפכו לתחרות בנוסח "משחקי הכס", והשאלה החשובה ביותר היא מי יֵשב על הכס, או לפחות בקרבתו. עקרונות, עמדות ואידיאולוגיות נדחקו למושב האחורי, אם בכלל. לא משנה מי "ינצח" במשחק כזה, הדמוקרטיה, במובנה העמוק, תפסיד.

המכשול המרכזי בתפקוד הכנסת הוא הכפיפות של חברי הקואליציה להחלטות הממשלה על ידי "משמעת קואליציונית". זו מנוונת לחלוטין את רצון ומחויבות חברי הכנסת של מפלגות הקואליציה, שבהחלטות רבות נאלצים רובם להצביע בעד אינטרס של מפלגה אחת גם אם הוא סותר את עמדתם ועמדת בוחריהם.

לא במקרה המילה "קואליציה" אינה מוזכרת בשום מקום בחוק-יסוד: הכנסת – זאת המצאה שנועדה ליצור ממשלה יציבה, גם במחיר ויתור על ההתחייבויות לבוחר. כלומר, ממשלה השבויה בהסכמים קואליציוניים עם מפלגה קטנה, בעיקר אם זו משמשת לשון המאזניים, תצביע בעד החלטה אשר תחייב את רוב חברי הכנסת להצביע בעדה, ותחייב את הציבור כולו באינטרס של אותה מפלגה שמייצגת פלח קטן בציבור, הרחק מעמדת רוב הציבור. כך למשל, בממשלה היוצאת שקמה על בסיס האינטרס המשותף הכמעט בלבדי של "רק לא נתניהו", מומשה בתחום המדיני, על פי רוב, מדיניות של מפלגה אחת בלבד, ימינה. מפלגה שהפכה למפלגת השלטון עם 7 מנדטים בלבד, זכתה בראשות הממשלה, כולל זכות וטו שהופעלה, ובשני שרים, למרות היותה הסמן הימני ביותר של ממשלה שבה הרוב הורכב ממפלגות שמאל ומרכז.

במילים אחרות, הממשלה, שמורכבת על פי רוב באתנן מפלגתי ואישי, שולטת בפועל בכנסת, במקום לשרת אותה. הכנסת, האמורה לפקח על הממשלה באמצעות הוועדות, אינה עושה זאת משום שחברי הקואליציה, הכפופים למשמעת הקואליציונית, מהווים ברוב הוועדות את הרוב. כך הממשלה בעצם "מפקחת" על עצמה.

הממשלה עצמה נשלטת בפועל על ידי ראש הממשלה, באופן רחוק מאוד מהרעיון שראש הממשלה הוא "ראשון מבין שווים". בפועל, ראש הממשלה הוא ה"בוס" של כל השרים (עם או בלי "ראש ממשלה חליפי"), וביכולתו לפטר כל שר מכל סיבה (ראו למשל את כמעט הפיטורים של יואב גלנט ממשרד הביטחון). גם אם זהו מהלך לא פשוט – כי פיטורי שר עלולים לגרום למפלגתו לצאת מהקואליציה ולהפיל ממשלת מיעוט – היכולת הזאת נותנת כוח רב לראש הממשלה. הוא זוכה לחופש פעולה רחב מהממשלה, מראש או בדיעבד, ביחס לסוגיות מהותיות שמחייבות הכרעה של כל הממשלה ולעיתים אף של הכנסת.

האם אפשר לעצור ולתקן את הגורמים המובילים הן לריכוז כוח רב מדי בידי ראש הממשלה ושריו, והן להיחלשות הכנסת הנבחרת המייצגת את ריבונות העם ומכאן לקבלת החלטות רבות בניגוד לעמדת רוב הציבור ולאי-היציבות המתמשכת המלווה אותנו?

במאמר זה נבקש להתרכז ברעיון המרכזי ולא נצלול לתקנונים ולחוקים המפורטים שיבטיחו אותו. בראש ובראשונה יש לבטל בחוק את התנאי שראש הממשלה חייב להיות חבר כנסת – נקודת היזימה של תהליך קניית התמיכה של חברי כנסת אחרים והשלכותיו שתוארו לעיל. יש לקבוע את ההיפך – ראש הממשלה ושרים אינם יכולים להיות חברי הכנסת מלכתחילה, בדומה לכל העובדים הבכירים ביותר של הרשות המבצעת (וגם השופטת). דבר זה יחייב את הכנסת לבחור ראש ממשלה המתאים לתפקיד הביצועי, מישהו שבנוסף למיומנותו הפוליטית והמדינית, הוא בעל כישרון וניסיון בניהול ארגונים גדולים, אך החסר מבחינה משפטית כוח פוליטי לכפות את רצונו על הכנסת. חברי הכנסת, שאינם יכולים להיבחר לממשלה, יעשו כל שביכולתם, בכפוף לחוק, כדי להגביל את כוחם של ראש הממשלה והשרים ולפקח עליהם באופן הדוק שיבצעו את החלטות הכנסת. באופן זה, השלטון יחזור לכנסת, כפי שאמור להיות.

במערכת פוליטית כזו, איכות חברי הכנסת תעלה פלאים, בעיקר אם רובם ייבחרו בבחירות אזוריות. לצד הסמכות שניתנה בידם ישנה גם האחריות הישירה כלפי הבוחר. סיעה בכנסת לא תיראה כאוסף של מלחכי פנכה מסביב למנהיג או שניים. ככלל, חברי הכנסת יהיו חופשיים לדון, להתווכח ולהצביע לפי עמדתם, ללא אילוצים קואליציוניים או אופוזיציוניים. במערכת כזאת כלל אין צורך בקואליציות קבועות, כי לחברי הכנסת אין שום עניין בהפלת הממשלה, כל עוד היא מוציאה לפועל את החלטותיה.

במערכת מתוקנת יהיו רק קואליציות זמניות שקמות לצורך העברת חוק מסוים, שיש לגביו הסכמה בין מפלגות, שלעולם לא יישבו ביחד בקואליציה קבועה. כלומר, ככלל, רק לחוקים שישרתו את רוב הציבור יש את הסיכוי הטוב ביותר לעבור. השרים יהיו נתונים כך לביקורת מתמדת והדוקה מצד הכנסת, הריבון, ולא נתונים לגחמותיו של ראש הממשלה, המבוקר אף הוא על ידי הכנסת. יתרה מכך, במבנה חדש זה, למשל, לא יוכל ראש מפלגה, הנאשם בפלילים, להצעיד את חברי מפלגתו לדיונים בבית המשפט העוסקים באישומיו הפליליים, בשל האיום כי לא ימנה אותם לשרים בממשלתו שתקום, ואין זה משנה מה היה מיקומם בפריימריז המפלגתיים.

האם יהיו די חברי הכנסת כדי להעביר תיקון כזה – איסור על ראש ממשלה ועל חברי הממשלה להיבחר לכנסת? כיום, כפי הנראה – לא, בעתיד שפוי יותר, רצוי שכך. אחרי הכול, מתוך יותר מאלף אנשים, שהיו חברי הכנסת בתולדות המדינה, רק כ-250 היו שרים ורק 15 ישבו על ה"כס" של ראש הממשלה. רוב רובם של חברי הכנסת לעולם לא יהיו שרים, או ראש ממשלה. והתיקון יוכל להחזיר את הכוח אליהם ואל הציבור הבוחר בהם.

הצעות התיקון הגורסות כי במתח המתקיים בין מידת הייצוגיות ורמת המשילות יש להטות את הכף האחת לטובת הכף השנייה, על ידי חיזוק הממשלה, פוגעות אנושות בעם הריבון ובכנסת האמורה לייצג אותו. דווקא חיזוקה של הכנסת והפיכתה של הממשלה, כשמה כן היא, למוציאה לפועל את עמדות הכנסת, המשקפת את כלל המארג החברתי בישראל, היא הפתרון המועדף.

זִכרו שסדרת "משחקי הכס" נגמרה בהשמדתו של כס הברזל, וזה בעצם הרעיון המוצע כאן – אנחנו צריכים לְהָמֵס את הכס ולהחליפו בכיסא יעיל ויציב, שלא ייצור את כל המלחמות סביבו, שהציבור משלם את מחירן. ורצוי שנעשה זאת מהר. אחרת, החורף באמת יגיע.

8. מפעל ההתנחלויות מסכן את הדמוקרטיה, דר׳ שאול אריאלי, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, הארץ, 06/04/2023

עתה, כשממשלת ישראל מתכננת להשלים את המעבר מכיבוש השטחים לסיפוח, ראוי לברר עד כמה מפעל ההתנחלויות — מטרה מרכזית של ההפיכה המשטרית — הצליח, ומה צופן לו העתיד. במבט שטחי על מספר המתנחלים (475 אלף) ומספר ההתנחלויות (126, ועוד 135 מאחזים לא חוקיים, בהם עשרות חוות חקלאיות), נדמה שמדובר בסיפור הצלחה. אך מה שמתגלה בעיון מעמיק בנתונים הדמוגרפיים (הארעיים) באזור יהודה ושומרון לשנת 2022, שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בחודש שעבר, שונה בתכלית.

על פי הלמ״ס, שיעור הגידול השנתי באוכלוסיית המתנחלים הוא 2.4%. האם גידול כזה, הגבוה אך במעט משיעור הגידול באוכלוסייה הכללית (2.2%) הוא הצלחה? התשובה היא שלא, כי אלוהים מסתתר בפרטים הקטנים, ובקריאה מעמיקה של הנתונים. ראשית, ל–464,462 הישראלים שנספרו באיו״ש בסוף 2021 נוספו ב–2022 רק 11,247 — התוספת הנמוכה ביותר ב–12 השנים האחרונות (שנייה אחרי 2020, שבה נוספו רק 10,017). לפי נתון זה שיעור הגידול השנתי באיו״ש נמצא בשפל חסר תקדים. אולם אין די בבדיקת הגידול במספר המתנחלים כדי להבין באמת את השינויים הדמוגרפיים בהתנחלויות, אלא יש להתעמק במקורות השינוי בגידול השנתי ובמגמותיהן.

מאזן ההגירה הפנימי, שהיה שלילי לראשונה ב–2020 — 842– (מספר התושבים שעברו מאיו״ש לישראל היה גבוה ב–842 ממספר אלה שעברו מישראל לאיו״ש) — השתנה ב–2021 למאזן חיובי עת נוספו 74 תושבים, אך חזר להיות שלילי ב–2022 (1,022–). רק הכפלת מאזן הנכנסים לאיו״ש מחו״ל ב–2022 (יותר מ–80% מהם מרוסיה ומאוקראינה בעקבות המלחמה) העמיד את מאזן ההגירה הכולל על מספר חיובי מזערי: 278 בני אדם. ניתוח הנתונים הדמוגרפיים בעשור האחרון מלמד, כי במחציתו הראשונה מאזן ההגירה הכולל תרם כרבע מהגידול השנתי של האוכלוסייה הישראלית באיו״ש, ואילו במחצית השנייה של העשור מאזן זה תרם פחות מ–10%, וב–2022 הוא היה 2.2% בלבד. אם כך, הרי שהגידול השנתי באיו״ש מבוסס רובו ככולו על ריבוי טבעי, שמחפה על מגמות של הגירה שלילית מההתנחלויות.

אבל אם הריבוי הטבעי גבוה למרות מגמות ההגירה, אולי בכל זאת מדובר בסיפור הצלחה? התעמקות במקורות הריבוי הטבעי תגלה לנו תופעה הידועה זה שנים, אך מוצנעת במכוון על ידי תועמלני ההתנחלויות: 47% מכלל הריבוי הטבעי מקורו בשתי הערים החרדיות, מודיעין עילית (3,239 נפשות) וביתר עילית (2,538 נפשות), שבשתיהן מתגוררים כשליש מכלל הישראלים באיו״ש. כלומר, מפעל ההתנחלויות מתקשה לשמר את מתיישביו ומתאפיין בהגירה שלילית — מהתנחלויות אידיאולוגיות ומהתנחלויות איכות חיים גם יחד — אבל הכישלון המהדהד הזה לא ניכר מיד מהנתונים, כי הילודה החרדית הגבוהה מסתירה את מה שקורה באמת.

אם יימשכו המגמות האלה, החרדים בהכרח ייהפכו בתוך עשור לכמחצית מתושבי איו״ש, ושיעור החילונים שם יהיה פחות מ–15% (השאר יהיו דתיים לאומיים). למציאות זו יהיו השלכות כלכליות כבדות, משום שההתנחלויות החרדיות ממוקמות באשכול 1, הנמוך ביותר במדד החברתי־כלכלי של הלמ״ס. זו מעמסה שמכבידה יותר ויותר על משלם המסים הישראלי, ללא אופק לשינוי, בשל העדר מקורות תעסוקה לישראלים באיו״ש. 60% מכוח העבודה של הישראלים באיו״ש עושים את דרכם יום־יום לעבודה בישראל, ורוב השאר מועסקים במשרות עירוניות בהתנחלויות עצמן.

במועצת יש״ע לא אוהבים את הנתונים האלו, ומעדיפים לטעון שהמגמות הללו הן תוצאה של אי־מתן מספר מספק של אישורי בנייה. זהו טיעון שניתן להפריך בנקל: בחמש השנים האחרונות מספר התחלות הבנייה שדווחו על ידי הלמ״ס היה גבוה בעשרות אחוזים מאשר בחמש השנים שקדמו להן. ב–7 בינואר 2021 כתב מנכ״ל מועצת יש״ע, יגאל דילמוני, במאמר ב״הארץ״: ״רק לפני כשנתיים אושרו מאות יחידות באריאל, והשנה במעלה אדומים. את האכלוס שלהן נתחיל לראות בשנה הקרובה״, כלומר ב–2021. ומה קרה מאז?

ב–2021 היה באריאל מאזן הגירה שלילי של 168–, ובמעלה אדומים היה מאזן הגירה שלילי של 872–. יתר על כן, סך כל הגידול השנתי באריאל היה 30 בני אדם בלבד, ובמעלה אדומים אף ירד מספר התושבים ב–314. מגמה זו נמשכה בשתי הערים החילוניות הללו גם ב–2022. אריאל המשיכה להתאפיין במאזן הגירה שלילי (85–) ובגידול שנתי של פחות מ–100 נפשות. מאז 2021 היא נדחקה ונהפכה להתנחלות הרביעית בגודלה, אחרי גבעת זאב, ומספר תושביה עדיין לא חצה את מחסום ה–20 אלף, זאת למרות מאות ערבים הרשומים כתושביה. במעלה אדומים, למרות שנהנתה בשנה החולפת ממספר עולים גבוה, מספר התושבים הכולל ירד ב–132 נפש.

למגמה זו של הגירה שלילית שותפות בשלוש השנים האחרונות גם שתי הערים החרדיות. ב–2020 עזבו את מודיעין עילית 758 תושבים יותר משנכנסו אליה; ב–2021 עזבו אותה 452 יותר משנכנסו אליה, וב–2022 עזבו 867 תושבים יותר משנכנסו. כך גם בביתר עילית (1752–, 158–, 419–, בהתאמה). כפי שצוין לעיל, רק הריבוי הטבעי הגבוה בערים אלו שמר על גידול שנתי חיובי.

השורה התחתונה היא שהמגורים בשטחים אינם אטרקטיביים למרות כל ההטבות, וההתנחלויות אינן מצליחות למשוך תושבים חדשים שיסגרו את הפער שהעוזבים יוצרים. אם מישהו עדיין מקווה שההתנחלויות היהודיות ישנו את המאזן הדמוגרפי בשטחים, נכונה לו אכזבה. שיעור הישראלים מכלל תושבי הגדה המערבית בירידה, וכיום הוא 13.5% בלבד. משכם וצפונה לקו הירוק ומגוש עציון ודרומה לקו הירוק הנוכחות הישראלית מזערית ומשקלה הדמוגרפי הוא פחות מ–4%. 75% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק (ובכלל זה במזרח ירושלים) מרוכזים בעוטף ירושלים (שקודקודיו הן שלוש הערים הגדולות: מודיעין עילית, ביתר עילית ומעלה אדומים), והם שיסופחו לישראל במסגרת הסדר קבע, כפי שהציעו ישראל והפלסטינים.

למרות התמיכה הרבה שתנועת המתנחלים מקבלת מגורמים פוליטיים וממשלות ישראל, היא לא הצליחה להתנחל בלב הציבור הישראלי. למרות הניסיון להציגה כהצלחה בלתי הפיכה, על ידי הצגה שטחית של מספר המתנחלים וההתנחלויות, במובן הפסיכולוגי הקו הירוק לא נמחק, אלא דווקא העמיק.

למעשה, למרות תמיכת ההנהגה הפוליטית, רוב ההישגים של תנועת המתנחלים שבריריים מאוד. היה אפשר לראות זאת בהתנתקות מעזה: ברגע שתנועת המתנחלים איבדה את תמיכת המדינה, היא נותרה כמעט חסרת אונים ולא הצליחה להגן על ההתנחלויות. הציבור תמך ברובו בעמדת המדינה, ולא בזו של תנועת המתנחלים. גם כיום רק מיעוט בחברה הישראלית תומך בהרחבת ההתנחלויות, ועוד פחות תומכים בסיפוח חד־צדדי של הגדה. דעת הקהל הבינלאומית עוינת במידה רבה את כל ההתנחלויות, והקהילה הבינלאומית רואה בהן הפרה של המשפט הבינלאומי. החלטה 2334 של מועצת הביטחון של האו״ם ב–2016 קראה לפרקן.

מתוך כך ממשלת ישראל הנוכחית וראשי המתנחלים אימצו כיום תוכנית שכוללת שני נדבכים עיקריים. הראשון, המבוסס על התובנה שאי אפשר להביס את הדמוגרפיה הפלסטינית ולספח את כל איו״ש בלי לפגוע ברוב היהודי של מדינת ישראל, הוא מאמץ למנוע הקמת מדינה פלסטינית על ידי פגיעה משמעותית ברצף הטריטוריאלי הפלסטיני בגב ההר. האזור שמתאים להשגת מטרה זו ומחלק את הגדה לשניים הוא עוטף ירושלים, שכבר היום מחצית מאוכלוסייתו היא יהודית. לפיכך הממשלה, בהובלת בצלאל סמוטריץ׳, מבקשת לעבות את האזור הזה בבניית שכונות ענק בירושלים ובהתנחלויות שסביבה.

בצפון ירושלים, במה שהיה שדה התעופה עטרות, מתוכננת שכונה של 9,000 יחידות דיור, בדרום העיר הולכת ונבנית שכונת גבעת המטוס — 2,610 יחידות דיור לפי המתוכנן, וסמוך לה מתוכננות שתי שכונות חדשות: אמת המים התחתונה עם 1,446 דירות, והר חומה ה׳ עם 539 דירות. בנוסף מתוכננות עוד שכונות: גבעת השקד ליד בית צפאפא עם 473 דירות, במעלה אדומים שכונת מבשרת אדומים (E1) עם 3,412 דירות, באפרת, גבעת עיטם עם כ–2,500 דירות. בעת האחרונה אף אושרו בוועדת התכנון העליונה של המינהל האזרחי מאות יחידות דיור נוספות ביישובים אחרים בעוטף ירושלים. מדובר אפוא בתוספת של יותר מ–22 אלף יחידות דיור.

רוב האוכלוסייה המיועדת למגורים בשכונות אלו היא כמובן מהחברה החרדית, הסובלת ממצוקת דיור. כלומר, מדובר בתוספת של יותר מ–140 אלף ישראלים, מרביתם חרדים שרובם יגורו במזרח ירושלים (ומקצתם בעוטף ירושלים), ובהרחבה משמעותית של אזור החיץ הבנוי הישראלי בין דרום הגדה המערבית לצפונה. מהלך זה יבטיח כי מגמת ההגירה השלילית שמאפיינת את ירושלים כבר יותר מ–30 שנה — 8,000– בני אדם בכל שנה בממוצע, מחציתם חרדים — תתהפך. גם לתחזית זו צפויות השלכות כלכליות קשות. ירושלים, שהידרדרה לאשכול 2 במדד החברתי־כלכלי בעיקר בשל שיעור החרדים ההולך וגדל בה (גורם נוסף להידרדרות הוא שיעור הערבים ההולך וגדל בה), עלולה לשקוע לתחתית שאין ממנה מוצא.

העיר, העומדת לחצות בקרוב את סף המיליון תושבים, עלולה להידרדר למצב חברתי־כלכלי קשה ביותר, בדומה להתנחלויות החרדיות שמסביבה. מתפתח מצב אבסורדי ומסוכן שבו רוב תושבי בירת ישראל שוללים למעשה את הציונות. נוסף על כך, העיר תידרדר ותדמה בדלותה לתיאורים המוכרים מספרי ההיסטוריה על התקופה העות׳מאנית בירושלים. היא תהיה עיר ענייה ולא ציונית, שקרוב למחצית תושביה אינם אזרחיה, ותתקשה לתפקד כבירת ישראל.

הנדבך השני בתוכנית של הממשלה וראשי המתנחלים הוא חיזוק האחיזה בגב ההר על ידי שליטה בכביש 60, המחבר בין הערים הפלסטיניות הגדולות, מג׳נין ועד חברון (על רקע זה ניתן גם להבין את ביטול חוק ההתנתקות בחודש שעבר והחזרה לחומש ולאביתר). השגת מטרה זו כרוכה ב״הלבנת״ עשרות מאחזים לא חוקיים, שנבנו לאורך כביש 60 בדיוק לשם מטרה זו. ״חוק ההסדרה״ שייחקק מחדש ופסקת התגברות שתמנע מבג״ץ לפסול אותו פעם נוספת, אמורים להסדיר את ההשתלטות הסופית על ״אדמות מדינה״ ועל האדמות שבבעלות פרטית פלסטינית, שעליהן נבנו מאחזים אלה.

במקביל, הממשלה ממשיכה ביישום תוכנית האב לתחבורה באיו״ש, שהושקה לפני שלוש שנים בתקציב מתוכנן של 13 מיליארד שקל ומטרתה: חיבור מהיר של רוב ההתנחלויות המבודדות לירושלים ולישראל. כך למשל תוקצב כביש עוקף חווארה לארבע ההתנחלויות באזור שכם ב–800 מיליון שקלים, וסכום דומה הושקע בעוקף אל־ערוב שמדרום לגוש עציון — כל זאת רק כדי להבטיח חיבור מהיר לירושלים של כ–20 אלף ישראלים החיים במרחב חברון שבו חיים 800 אלף פלסטינים. בנוסף, ישראל מתכננת להשלים את תוכנית המים החדשה בעלות של קרוב לשני מיליארד שקלים, שתבטיח אספקת מים מישראל להתנחלויות באיו״ש.

מפעל ההתנחלויות הוא כישלון של הציונות מכל זווית שלא נבחן אותו. הוא מסכן את הרוב היהודי בישראל ואת הדמוקרטיה, והוא גם קורס. ההתנחלויות כושלות, לא מחזיקות את עצמן כלכלית, כמעט מחצית מתושביהן הם חרדים, והן מעמסה על מדינת ישראל. הן מחזיקות מעמד רק בזכות תמיכה כלכלית מסיבית של המדינה, וגם בכך אין די כדי למנוע את בריחת תושביהן.

כבר כיום המועצות המקומיות והאזוריות באיו״ש נהנות ממענקים ממשלתיים, ובראשם מענקי איזון ממשרד הפנים, באופן חריג ובניגוד להחלטות של הוועדות השונות שעסקו בכך. שיעור המענקים מגיע היום לכמעט 80% מתקציב הרשויות (כפול מהממוצע ברשויות בישראל), וכעת עם סמוטריץ׳ במשרד האוצר ושר במשרד הביטחון ועם אריה דרעי שר הפנים (העתידי כנראה), הוא עשוי להגיע לשיעורים גדולים אף יותר.

סבסוד זה יבטיח את הגדלת מספר המועסקים במשרות ממשלתיות במועצות המקומיות והאזוריות, שכבר היום מהווים כשליש מכוח העבודה — פי שניים ויותר מהממוצע בישראל. זוהי ברית של שודדי הקופה הציבורית ומהרסי הדמוקרטיה העברית ציונית. אף על פי שהם מייצגים רק רבע מהציבור הישראלי, הם מובילים את מדיניות ישראל באמצעות האתנן שנתנו להצלת בנימין נתניהו מאימת הדין. השיקולים הכלכליים אינם מטרידים את מקדמי הגאולה, כמשתקף מדברים שכתב סמוטריץ׳ במאמר לפני כעשור: ״מגיע (לציונות הדתית) יותר... מפני שעל בניה הוטלה המשימה — להנהיג את עם ישראל״ (״מגיע לנו יותר״, ״בשבע״, 2012).

המודעות להשלכות החברתיות, הכלכליות והביטחוניות של המשך מפעל ההתנחלויות חשובה במיוחד לנוכח ההפיכה המשטרית המתרגשת עלינו, אשר צפויה להאיץ את התהליכים שאנו חוזים בהם כבר היום בגדה המערבית. יש קשר בל יינתק בין המעבר מכיבוש לסיפוח לבין הפגיעה במשטר הדמוקרטי של מדינת ישראל. המענה לשניהם הוא חיבור מחדש לאידיאולוגיה הליברלית־דמוקרטית שבהשראתה התפתחה הציונות וקמה מדינת ישראל, אידיאולוגיה שבאה לידי ביטוי במגילת העצמאות: מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, בטוחה, החברה במשפחת העמים.

מפעל ההתנחלויות הוא מוטציה מסוכנת של הציונות, והיא תוביל למדינה שרובה לא יהודי, מדינה שבה, באופן אירוני ועצוב, האוכלוסייה היהודית הלא־ציונית תדחק לפינה את האוכלוסייה היהודית הציונית, בעזרת עידוד ומענקים מהמדינה. התהליך הזה יוביל לקריסה כלכלית, מוסרית וחברתית שתאיים על עצם קיומנו כאן. על המחנה הליברלי־דמוקרטי להיאבק לא רק לבלימת ההפיכה המשטרית, אלא גם להחזרת מדינת ישראל לערכים של מגילת העצמאות ולסיום הסכסוך בהיפרדות מדינית מהפלסטינים באמצעות הסכם.

9. דרוש משמר ירדני-ישראלי-פלסטיני בהר הבית, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/04/2023

ההנהגה הפלסטינית אינה מעוניינת לשאת באחריות בלעדית לשיח המדיני סביב ירושלים והמקומות הקדושים. היא מעדיפה להעביר את האחריות לבית המלוכה ההאשמי, שבדומה לבתי המלוכה הסעודי והמרוקאי נחשב לחלק מהשושלת שמקורה בנביא מוחמד וממלא תפקיד בהקשר הירושלמי. מלך ירדן אחראי על הווקף הירדני באל־חרם אל־שריף, המלך הסעודי שומר המקומות הקדושים במכה ומדינה ומלך מרוקו עומד בראש ועדת אל־קודס.

עמדת הרשות הפלסטינית תחת מחמוד עבאס זהה לזו שנקט יאסר ערפאת, שהקפיד שלא לקבל אחריות על ירושלים והמקומות הקדושים, והבהיר כי הם פיקדון בידי האומה הערבית־האיסלאמית, ורק היא רשאית להכריע בגורלם.

במרץ 2013 עבאס ומלך ירדן עבדאללה השני חתמו על הסכם לפיו המלך, הנושא בתואר האפוטרופוס ומשרת המקומות הקדושים בירושלים, אמור לשמור על הזהות האיסלאמית ועל כבודם של המקומות הקדושים, להבטיח את האינטרסים שלהם בפורומים בינלאומיים, לפקח על הווקף הירדני בעיר ולשמור על גישה חופשית לניהול טקסי פולחן דתיים.

אש"ף והרשות הפלסטינית התחייבו לכבד את ההסכם, ועבאס ביטא זאת בשתי הזדמנויות. האחת, בנאום טלפוני בפני ועידת התיעוד ההיסטורי של מסגד אל־אקצא, ביוני 2022, שם אמר: "אנחנו והאחים בממלכה הירדנית ההאשמית בשוחה אחת מגינים על ירושלים, ומדגישים את גאוותנו בחסות ההאשמית שקיבענו בהסכם ההיסטורי שחתמנו עם אחי, הוד רוממותו המלך עבדאללה השני ב–2013". ובפעם שנייה, במסיבת עיתונאים שחתמה את ביקור נשיא ארה"ב ג'ו ביידן ברמאללה ביולי 2022: "אנו מצפים שהמאמצים האלה (של הממשל האמריקאי, ר"מ) יביאו להפסקת ההתנחלות ואלימות המתנחלים, ולכיבוד המעמד ההיסטורי של המקומות הקדושים לאיסלאם ולנצרות תחת החסות ההאשמית".

גם ישראל התחייבה לכבד את התפקיד של בית המלוכה ההאשמי במרחב אל־חרם אל־שריף, ובחוזה השלום שחתמה עמו (1994) נכתב: "ישראל מכבדת את תפקידה המיוחד הקיים של הממלכה ההאשמית של ירדן במקומות קדושים מוסלמיים בירושלים. בשעה שייערך המו"מ על מעמד הקבע, תעניק ישראל עדיפות גבוהה לתפקיד הירדני ההיסטורי במקומות קדושים אלה. הצדדים יפעלו יחד לקדם יחסים בין־דתיים בין שלוש הדתות המונותיאיסטיות, במטרה לפעול למען הבנה דתית, מחויבות מוסרית, חירות הפולחן הדתי, סובלנות ושלום".

אך התחייבויות לחוד ומעשים לחוד. בכל שנה עם בוא הרמדאן, הישראלים, הפלסטינים והירדנים נדרכים למנוע עימות אלים, ולא ממש מצליחים. השיח של יהודים החולמים על בניית בית מקדש והשיח של מוסלמים המהדהדים "אל־אקצא בסכנה" מציתים אש במרחב המקודש לשלוש הדתות, ומדרדרים אותו לעימות אלים. פעם הקבוצות האלה היו בשוליים, אך בעשורים האחרונים הן מתודלקות בידי גורמים שמעוניינים שהר יבער. ישראל נגררת להפעלת כוח פיסי כדי לא להיתפש כחלשה; הווקף הירדני חלש ונעדר כלים שיאפשרו לו למנוע מצעירים מוסלמים אלימים כניסה למסגד, ומעדיף שלא להתעמת עמם כדי לא להיתפש כמשתף פעולה עם ישראל, והרשות הפלסטינית מורחקת מההר זה עשרות שנים ואינה רלוונטית למתחולל שם.

אם ישראל, ירדן והרשות לא רוצות לאבד את מה שנותר ממעמדן בהר לטובת חמאס, הג'יהאד האיסלאמי וגורמים רדיקליים אחרים, עליהן לחשב מסלול מחדש. ייהוד הסכסוך מרחיק מאתנו את כל מי שחתם עמנו על הסכמי שלום ונורמליזציה, ואיסלוּם הסכסוך חותר תחת היציבות השלטונית של הרשות הפלסטינית ושל בית המלוכה הירדני. כל הצדדים מפסידים.

לכן זה הזמן לשקול הקמת משמר ירדני־ישראלי־פלסטיני, שיישא באחריות משותפת לניהול האגן הקדוש. שותפות כזאת עשויה ליצור אווירה נינוחה יותר על ההר, להשיב את האמון ולהוכיח למוסלמים שאל־אקצא לא בסכנה. החלטת הדרג המדיני שלא לאפשר עליית יהודים להר הבית עד תום הרמדאן היא החלטה נכונה, אך חשוב שלא תשמש כסיכת ביטחון

בבגד הקרוע, אלא כהתחלת תפירה של בגד חדש, רחב דיו למידותיהם של המוסלמים והיהודים כאחד. כך יוכלו לקיים את פולחנם הדתי אלו לצד אלו, ולא אלו על חשבונם של אלו.

10. ליל פיטורי גלנט נתן לבג"ץ הזדמנות שלא תחזור, ד"ר שאל אריאלי, הארץ, 04.05.2023

זה שנים ידוע שהמפתח לשינוי פוליטי בישראל טמון במחנה המרכז־ימין, ולכן במחנה המרכז־שמאל משקיעים מאמצים לשנות את עמדותיו. טובי המומחים שקדו על קמפיינים עם מסרים מתוחכמים, אך כל המאמצים שהושקעו בין מערכות הבחירות העלו חרס. מה קרה שדווקא עכשיו, בעת המשבר הפוליטי־החברתי החמור ביותר שידעה ישראל, הסכר נפרץ ואנו חוזים בסקרים באקסודוס של קולות ימין דווקא אל חיקו של בני גנץ?

כדי למצוא תשובות יש לחזור אחורה בזמן ולהבין את התהליכים הפסיכולוגיים־חברתיים שנזרעו עם תחילת המחאה, הנצו ולבלבו בלילה הדרמטי של 26 במרץ, שבו הודיע נתניהו על פיטורי שר הביטחון יואב גלנט, ונותנים עתה פרי ביכורים פוליטי בדמות סחף בדעת הקהל.

תנועת המחאה החלה לפעול לפני כארבעה חודשים עם פרופיל פוליטי־דמוגרפי צפוי: מבוגרים יחסית, אנשי מרכז־שמאל, ותיקי מחאת בלפור, פעילים נגד הכיבוש, אנשי אקדמיה ובוהמה. בשלושת החודשים הראשונים של המחאה התרחש מעבר הדרגתי ממפגינים כסופי שיער לצעירים עטורי בלורית. כמו כן, המחאה הרחיבה את שורותיה עם הצטרפות מצביעי ליכוד מאוכזבים, דתיים תומכי דמוקרטיה ואוכלוסיות רחבות שבימי שגרה אינן משתתפות בפעילות פוליטית. התופעה הזו קיבלה דחיפה משמעותית ב־26 במרץ, ליל הפגנת הצעירים בתגובה לפיטורי גלנט.

המחאה נגד ההפיכה המשטרית מורכבת. בצד הכרה בתוצאות הבחירות ובזכות הקואליציה למשול, היא דוחה את רצון הקואליציה לבצע הפיכה משטרית, בנימוק ששינוי שיטת המשטר הוא בגדר קו אדום משום שהוא ישנה את חוקי המשחק, ובין היתר ימנע אפשרות להחלפת השלטון בעתיד. ככלל, במאה ה־21 דיקטטורות לא קמות כאשר בניין הפרלמנט עולה באש ומתנגדי משטר נשלחים למחנות ריכוז. במדינות כמו הונגריה ופולין לא מסתובבות ברחובות פלוגות סער, ואנשים לא נעלמים כמו בשלטון החונטה הצבאית בארגנטינה בשנות ה־70.

במאה ה־21 קמות "דיקטטורות שקופות", כפי שמגדירים זאת סרגיי גורייב ודניאל טריסמן בספרם "Spin Dictators" על שינוי פניה של העריצות במאה ה־21. בדיקטטורות שקופות השליטה לא נעשית באמצעות אלימות וטרור, אלא באמצעות התקשורת, האקדמיה, הצבא ושאר מוקדי הכוח המעצבים את התודעה. לאזרח בדיקטטורה שקופה יש חופש ביטוי כביכול, אבל המיקרופון העומד לרשותו קטן מאוד. המעבר מדמוקרטיה לדיקטטורה שקוף כל כך, שהוא עובר מתחת לרדאר. האזרח הממוצע, העסוק בעמל יומו, לא מרגיש באופן מיידי את השפעת שינויי החקיקה, לא שם לב לחד־גוניות שהשתררה בתקשורת, או להחלפת האליטות הישנות בנאמני המשטר.

איומים על הזהות, כמו האיום על הדמוקרטיה, הם אמורפיים. קשה לראות ולהרגיש אותם, וקשה להבין את משמעותם עד שנהיה מאוחר מדי. זאת בשונה מאיומים פיזיים־קונקרטיים, כמו מלחמה וטרור, המובנים לכל ומורגשים היטב. כאן הציבור הישראלי הליברלי גילה חושים חדים כאשר הגיב במהירות לאיום על זהות המדינה — איום חמקמק ושקוף שקל מאוד לפספס.

היו אלו בעיקר המבוגרים, אנשי שמאל ותיקים, שזיהו את האסון המתרגש עלינו, כנראה על סמך השכלתם וניסיונם. לצעירים ולמצטרפים החדשים מהימין הרך לקח יותר זמן להגיב לאיום הזהותי — לצעירים אולי מפאת חוסר ניסיון, או משום שגדלו לתוך דמוקרטיה והתקשו לדמיין אופציה אחרת, ולימין הרך אולי משום שלהם לא היה די באיום אמורפי על הדמוקרטיה כדי לחצות את הרוביקון ולהפגין עם מי שעד לפני רגע נחשבו ליריביהם הפוליטיים. לשם כך נדרש איום קונקרטי.

להבדלים בתפישת האיומים על ישראל בין צעירים למבוגרים ובין ימנים לשמאלנים יש תימוכין במחקר. בסדרת סקרים שערכנו עם מדגמים מייצגים של יותר מ־4,500 יהודים ישראלים בשנים 2018–2022, שאלנו על איומים סימבוליים־זהותיים, איומים על הזהות היהודית והדמוקרטית של המדינה, ועל איומים פיזיים, מלחמות, טרור, וגם ביקשנו מהנשאלים לדרג

שמונה איומים על החברה הישראלית לפי סדר חשיבותם בעיניהם, כגון איום על הדמוקרטיה, מלחמה וטרור, פערים חברתיים, יוקר המחיה ועוד. הממצאים הראו שימנים מדרגים את האיום הפיזי כחמור יותר — 72% דירגו אותו כאחד משלושת הנושאים החשובים ביותר בעבורם, בהשוואה לשמאלנים — 49%. לעומת זאת, יותר ממחצית, 55%, מהשמאלנים תופשים את האיום על הדמוקרטיה כאחד משלושת הנושאים החשובים, בעוד שרק רבע מהימנים תופשים אותו כך.

בדירוג החשיבות של שמונה נושאים מרכזיים בסדר היום הציבורי, האיום הפיזי דורג במקום הראשון אצל ימנים, ורק במקום השלישי אצל שמאלנים; ואילו אצל שמאלנים האיום על הדמוקרטיה דורג במקום הראשון ורק במקום החמישי בקרב ימנים. השוואה בין הדור הצעיר, 18–40, למבוגר, 40 ויותר, מעלה תמונה דומה: רוב הצעירים, 65%, תופשים את האיום הביטחוני כחמור יותר מכפי שתופשים אותו המבוגרים, 59%, בעוד שהמבוגרים תופשים את האיום על הדמוקרטיה כחמור יותר, 50%, מכפי שתופשים אותו הצעירים, 27%. אם יש הבדלים בין רף התגובה של צעירים וימנים לאיומים זהותיים ולאיומים פיזיים לבין רף התגובה של שמאלנים ומבוגרים לאיומים אלה — אז ייתכן שההשתתפות הגדלה של צעירים ושל הימין הרך במחאה קשורה לטרור הגובר בחודשים האחרונים ולירידה באופטימיות לגבי הביטחון הלאומי, כמשתקף בסקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שנערך במרץ.

אבל ב–26 במרץ קרה משהו דרמטי יותר, שאינו מוסבר רק בשינויים לאורך זמן בתחושת הביטחון. ערב קודם לכן גלנט נשא נאום שבו דרש לעצור מייד את חקיקת ה"רפורמה" המשפטית, בנימוק שיש "סכנה ברורה ומיידית לביטחון המדינה". מאז שמשה דיין הזהיר מפני חורבן בית שלישי במלחמת יום הכיפורים לא נשמעה אזהרה כה חמורה מפי שר ביטחון מכהן.

התגובה של נתניהו לאזעקת האמת של גלנט היתה הפוכה מהמצופה ממנהיג אחראי, המציב את האינטרס הלאומי מעל האינטרס הפוליטי או האישי. במקום לעצור ולטפל באיום הביטחוני לפני כל דבר אחר, הוא ירה בשליח ופיטר את שר הביטחון. בעקבות השילוב הבלתי נתפש של שר ביטחון המתריע, בניגוד לאינטרס הפוליטי שלו, על סכנה לביטחון המדינה, והתגובה הבלתי סבירה בעליל של נתניהו, נפל האסימון אצל הרבה צעירים ומצביעי ימין מתונים.

אם תחושת האיום טרם הגיעה לרף התגובה של כולם עד אז, באותו ערב פעמוני האזעקה העירו וטילטלו את רוב הישראלים. אם עד לאותו רגע המחאה נתפשה כעוסקת בנושא אמורפי, הרי שהדרמה סביב פיטורי גלנט יצרה קונקרטיזציה של האיום, הפכה אותו לממשי, ועוררה חרדה של ממש מפני מלחמה. חשוב מכך: הפיטורים העלו ספקות וחרדות לגבי כשירותו של ראש הממשלה לנהל מדינה הנמצאת במצב ביטחוני כה חמור.

ליל 26 במרץ היה קו פרשת מים בעבור מצביעי ימין רבים, שהאמינו שרק נתניהו והליכוד מסוגלים לתת מענה לאיום הביטחוני. הסאגה סביב פיטורי גלנט, ואין זה משנה שנתניהו חזר בו כביכול, הטרור הגואה, ותחושת אי־נוחות גוברת לגבי השרים הקיצונים וחסרי הניסיון הממונים על הביטחון הלאומי, בן גביר וסמוטריץ' — הובילו רבים למסקנה שלא ניתן עוד לסמוך על מפלגות הקואליציה.

מחקרים בפסיכולוגיה פוליטית מראים שאיומים גורמים לסחף לכיוון שמרני, כלומר להתחזקות התמיכה בימין הפוליטי. אבל עיון מדוקדק יותר בממצאים מלמד שאיומים מעוררים בעיקר רצון לביטחון. כל עוד הימין סיפק את הסחורה, נסך תחושת ביטחון סובייקטיבית, כל פיגוע וכל רקטה מעזה רק חיזקו את שורותיו. עם התרופפות הקישור בין הימין לביטחון, והתחזקות ההכרה שהימין היום הוא חלק מהבעיה ולא חלק מהפתרון — מצביעי ימין רבים מחפשים מפלט, בסיס בטוח חדש.

יש להניח שגם הפעם גנץ נקלע באופן לא מתוכנן לפוזיציה פוליטית שבה הוא גורף את כל הקלפים. עם זאת, נקרתה לו הזדמנות בלתי חוזרת לנטוע בציבור את התפישה שהוא ומפלגתו, המחנה הממלכתי, הם נאמני הביטחון החדשים, ולגזול מהליכוד את הבלעדיות בנושא שנמצא בליבת הפוליטיקה הישראלית. אם, בנוסף, הוא יידע לנצל את מעמדו הרעוע של גלנט בממשלה ולצרף אותו לשורותיהם, הוא יוכל לשנות דרמטית את פני המפה הפוליטית בישראל.

עם זאת, השאלה המהותית יותר שעל התומכים הוותיקים והחדשים של מחנה גנץ לשאול היא, האם גנץ לא רק ידיח את נתניהו מהתואר "מר ביטחון" אלא הוא גם האיש שבאמתחתו היוזמה, הכלים והנחישות לבלום את המגמות ההרסניות בחברה הישראלית ולהוביל לשינוי הנדרש? התנהלותו הפסיבית, חיבוקו את המתנחלים והססנותו עד כה — כל אלה אינם מעודדים, ואפשר שהוא ישמש רק מגרש חנייה למנדטים מתנדנדים, עד שתימצא כתובת ביטחונית אחרת, חדשה ורעננה.

11. ההתנתקות אינה ההפיכה המשטרית, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST**, 13/05/2023**

כשתומכי הקואליציה מטיחים כיום במתנגדי ההפיכה המשטרית "איפה הייתם בהתנתקות?", מה כוונתם? טענתם כפולה. ראשית, שפינוי היישובים היהודיים מרצועת עזה ומצפון השומרון בשנת 2005 לא היה לגיטימי – ה"עקירה", כלשונם, "שברה את הכלים" בוויתור על חלקי מולדת, והפרת זכויות אדם כשהוציאו בכוח מתיישבים מבתיהם הפרטיים. שנית, הם קיבלו, לטענתם, את הכרעת המוסדות הנבחרים והסתפקו במחאה במסגרת החוק. לשיטתם, הניצחון בבחירות האחרונות מקנה להם זכות לנצל את ההזדמנות הפוליטית לכפות את שינוי המשטר. כך יממשו את השקפת עולמם, השוללת כל פינוי עתידי של שטחים והתנחלויות. ואילו מתנגדי השינוי המשטרי "שוברים את הכלים" – הם מאיימים להפסיק לשרת במילואים, משבשים את התנועה בכבישים ועוד.

ברצועת עזה היו 17 יישובים יהודיים. מספר תושביהם היה כ-8,000, פחות משני אחוזים מאוכלוסיית הרצועה בשנת הפינוי. טרם ההתנתקות סבלו הישראלים מפיגועים קשים, חיילים רבים נהרגו, גברים, נשים וילדים נרצחו. מערכת הביטחון השקיעה מיליארדים רבים במיגון היישובים, בסלילה כבישים ובאבטחתם, ובליווי האזרחים שנעו בשיירות. שדרות ויישובי העוטף החלו כבר בשנת 2001 לספוג את ירי הרקטות. נתונים קשים אלה נעדרים מדימוי גן העדן עם החולות הזהובים והחממות הפורחות, שאותו מתאמצים מתנגדי ההתנתקות לשתול בזיכרון הקולקטיבי של הציבור הישראלי.

איזו השקפת עולם מבקשים לממש מתנגדי ההתנתקות ותומכי ההפיכה המשטרית?

בעיניהם הקמת המדינה בשנת 1948 וההשתלטות על יהודה ושומרון בשנת 1967 הם שלבים בתהליך משיחי. הם מאמינים כי ככל שישראל תשלוט בחלק גדול יותר מגבולות ההבטחה התנ"כיים, כך תתקרב ביאת המשיח. לכן אסורה העברת שטחים לידיים אחרות. אין חשיבות מרובה למחיר הדם והדמים שגובה השליטה, "ארץ ישראל נקנית בייסורים". זו הייתה הסיבה למאבקם נגד העברת סיני למצרים ונגד פינוי חבל ימית בשנת 1982, למרות שהדבר אִפשר הסכם שלום עם הגדולה והמסוכנת שבשכנותיה של ישראל. השקפתם גורסת כי האדמה קדושה מהאדם, והרעיון המשיחי גובר על שיקולים ביטחוניים. השרה אורית סטרוק, למשל, טענה לאחרונה כי למרות שברור מה יהיה המחיר בקורבנות, יש לכבוש מחדש את עזה.

המתנחלים בעזה הציגו עצמם תמיד כחלוצים החדשים המגינים בגופם על המדינה אשר שלחה אותם. החלטות הממשלה והכנסת למימוש ההתנתקות ותמיכת הציבור הישראלי בה, העידו כי גורמים אלה אינם רואים עוד בהתיישבות בעזה יעד לאומי, אלא נטל. מכאן שהנכונות לכאורה של המתנחלים להיקרא לדגל, הייתה מותנית בכך שההתיישבות מקדמת את האידיאולוגיה המשיחית. כלומר, ההיענות להחלטות המוסדות הנבחרים של הדמוקרטיה הישראלית היא לגיטימית רק כשמדובר בהשתלטות על עוד שטחים למען החזון המשיחי, ואינה לגיטימית כאשר הם מעניקים סדר עדיפות לאומי שונה המכפיף את "שלמות ארץ ישראל" לערכים אחרים.

הטענה כי פינוים מעזה הרע את המצב הביטחוני מנותקת הן מהעובדות והן מההקשר הרחב של הסכסוך. ראשית, מספר ההרוגים הישראלים ברצועה בשנים 1993–2005 עמד על 376, מספר ההרוגים מטרור וירי מהרצועה בשנים 2005–2023 עמד על 164, כמחציתם במבצע "צוק איתן", שאותו ניתן היה למנוע במדיניות זהירה וחכמה יותר. שנית, פינוי המתנחלים אִפשר לצה"ל לצמצם את סדר הכוחות המוצבים בעזה בשני שליש וחסך בכך חיי אדם ומיליארדים רבים שהושקעו קודם לכן באבטחת המתנחלים ברצועה. נוסף על כך, הפינוי מעזה העניק לישראל את המחויבות של הממשל האמריקאי בראשות הנשיא בוש, כי ישראל לא תידרש לחזור לקו הירוק במסגרת הסכם קבע.

האם הפינוי היה חוקי ולגיטימי ביחס למתנחלים?

ראשית, החלטות הממשלה והכנסת נתקבלו ברוב. בית המשפט העליון דחה את כל העתירות כנגד ההתנתקות.

שנית, פליאה אלבק, ממשרד המשפטים, שזכתה לכינוי "אם ההתנחלויות", הבהירה את מעמדן של ההתנחלויות בריאיון לעיתון "הארץ" (05.04.2004): "יש אלמנט של זמניות בהתנחלויות, מכיוון שהממשל הצבאי יכול להעניק למתיישבים זכויות

חכירה על הקרקע רק אם הוא מתקיים בשטח. אם יחול שינוי בהסדרים הפוליטיים והצבאיים, והממשל הצבאי ייפסק, תסתיים גם החכירה... אין זכות קניין [למתנחלים], כי היא ניתנה עם המגבלה שיכול להיות שיצטרכו להחזיר את הקרקע, אם יסתיים הממשל הצבאי". כלומר, נסיגת צה"ל פירושה סיום הממשל הצבאי ומכאן סיום זכויות החכירה. יתרה מכך, מוסיפה אלבק: "הסכמי המקרקעין שעליהם חתמה כל אחת ממשפחות המתנחלים עם הממונה על הרכוש הממשלתי והרכוש הנטוש, שהחכיר קרקע למתנחלים לצורך הקמת בתיהם, כוללים סעיפים המאפשרים את ביטולם של ההסכמים" ("הארץ", 23.03.2005).

שלישית, כל המתנחלים, לרבות אלה שהגיעו בחודשים האחרונים, פוצו על ידי המדינה באופן חריג ובהיקף חסר תקדים.

רביעית, לטענה כי המדינה אשמה בתחושות הקשות של בני הנוער שחיו ביישובים יש לענות כי בני נוער אלה היו נתונים להשפעת הרבנים, המחנכים וחלק מההורים שלהם, האמונים על התפיסה המשיחית ו"ההבטחה האלוהית" לרשת את הארץ. אלה הבטיחו שיד אלוהים תרד מהשמיים ותמנע את ההתנתקות, אם יתפללו בכוונה גדולה ואם יתנגדו בכל כוחם. הקיצוניות המשיחית, היהירות וחוסר האחריות של מבוגרים אלה הם, לפיכך, המקור לשבר הנפשי של "בוגרי" ההתנתקות.

האם היו צעדיהם של מתנגדי ההתנתקות מתונים ואחראיים יותר מצעדיהם של המוחים נגד ההפיכה המשפטית כיום? מתנגדי ההתנתקות חסמו כבישים; רבנים דתיים לאומיים רבים וכן כמה עשרות קצינים במילואים קראו לחיילים לסרב לפקודת הפינוי. קצינים דתיים שגרו בהתנחלויות ולא מחו נגד ההתנתקות הוטרדו וסבלו מהתנכלויות. שני אזרחים ישראלים רצחו שלושה ערבים אזרחי ישראל ושלושה תושבי שטחים, וטענו כי מטרתם הייתה למחות על ההתנתקות.

ההתנתקות הייתה מהלך הכרחי להבטחת החזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי. היא תרמה לביטחון על ידי ירידה דרמטית במספר הנפגעים – חיילים ואזרחים, ובצמצום דרסטי של היקף הכוחות והמשאבים שהוקצו לביטחון המתנחלים. ההשלכות השליליות נובעות מכך שההתנתקות נעשתה באופן חד-צדדי ולא במסגרת הסכם מחייב. אפשר שהתיאום הביטחוני עם הרש"פ, שממנו ישראל נהנית מאוד בגדה המערבית, היה מתקיים גם ברצועת עזה. כמו כן, חלק מהקשיים שחוו המתנחלים היו יכולים להיחסך מהם עם הנהגה אחרת שהייתה משתפת פעולה עם הגורמים הממשלתיים כפי שעשו יישובי צפון הרצועה ויישובי צפון השומרון.

12. עיר מאוחדת חצויה לה יחדיו, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, **28/05/2023**

אין כמו "מצעד הדגלים" כדי להמחיש את הניסיון להטעות ולהסוות את מצבה של ירושלים "המאוחדת" — עיר שיש בה רוב לא ציוני, ענייה להחריד, סובלת מבריחת תושביה, שרבים בה המתחים בין שלל קבוצות האוכלוסייה שחיות בה, עיר ללא אופק של שינוי. אין כמו ירושלים והתהליכים שעברה מאז הוכרזה בשנת 1967 כעיר "מאוחדת לנצח נצחים", כדי להבין לאן מדיניות ממשלת נתניהו — סיפוח זוחל, חיזוק הבידול של החרדים, בריחת ההון האנושי — מובילה את מדינת ישראל.

מכון ירושלים פרסם השבוע את נתוני שנת 2021 המלמדים אותנו ששיעור היהודים, כולל חסרי דת, מתקרב ל–60% בלבד, 591 אלף. 41% מתוכם חיים במזרח העיר, החלק שבו מתגוררים 99% מהפלסטינים בירושלים. זוהי התוצאה של מגמה בת למעלה מ–30 שנה של הגירה פנימית יהודית שלילית, שהגיעה השנה ל–10,800 נפשות, 96% יהודים.

שיעור החרדים בקרב היהודים עומד על 48%. יחד עם הערבים, שיעור האוכלוסיות החלשות מאוד מגיע בירושלים כולה ל–68%. נתונים אלו מסבירים את העובדה ש–39% מהמשפחות בירושלים ו–51% מהילדים חיים מתחת לקו העוני, כמעט פי שניים מהממוצע בישראל. צירוף הנתונים הללו ממקם את ירושלים במדד החברתי־כלכלי באשכול 2, הנמוך מאוד. לפני כ–20 שנה הדירוג היה 5. תוכניתה של ממשלת ישראל להוסיף עשרות אלפי יחידות דיור בירושלים עבור החרדים עלולה לדרדר את העיר לאשכול 1, בדומה להתנחלויות החרדיות ביתי"ר עלית ומודיעין עלית.

ירושלים אינה יכולה להיחלץ מעונייה. בשנת 2020 71% מהתחלות הבנייה היו למגורים, 3% למלונות והארחה ורק 1% לתעשייה. הרכב האוכלוסייה הנוכחי מסביר גם את שיעור ההשתתפות הנמוך בכוח העבודה. רק 27% מהנשים הערביות ו–69% מהגברים היהודים עובדים. שיעור נמוך במידה ניכרת מהשיעור בכלל אוכלוסיית ישראל. 63% מהתלמידים היהודים לומדים בחינוך החרדי העצמאי, הנעדר לימודי ליבה, מה שממזער את יכולתם להמשיך ללימודים על־תיכוניים ובהמשך להשתלב בכוח העבודה ובמקצועות מתוגמלים. בשנת 2020 השכר הממוצע בירושלים היה נמוך ב–17% מהשכר הממוצע בישראל.

נתונים אלו מלמדים על המחיר היקר שבירת ישראל משלמת על מדיניותה בשני תחומים: הראשון, הסיפוח בשנת 1967 של 22 כפרים פלסטיניים מהגדה המערבית, 64 קמ"ר, בנוסף לירושלים המזרחית, 6 קמ"ר, לירושלים העברית, שלווה בהזנחה ובאפליה מתמשכות של הפלסטינים. בעניין זה אמר טדי קולק בשנת 1990: "אמרנו שוב ושוב שנשווה את זכויותיהם של הערבים לזכויות היהודים בעיר. דיבור ריק מתוכן... הם היו ונשארו אזרחים מדרגה שנייה ושלישית...". אהוד אולמרט בשנת 2012 אמר גם הוא: "... גם הממשלה שאני עמדתי בראשה לא עשתה את כל מה שהיה צריך כדי להפוך את ירושלים לעיר מאוחדת". אומנם, במסגרת החלטת ממשלה 3790 הוקצו 2.1 מיליארד שקלים לפיתוח כלכלי וצמצום פערים חברתיים במזרח העיר ירושלים, 2018, אך נכון לעכשיו אין לכך המשך. התחום השני הוא המדיניות המחזקת את מגמות הבידול של החברה החרדית בישראל, שרבע ממנה מתגורר בירושלים.

אם כך, הרי שמצעד הדגלים הוא לא יותר ממה שכתב עליו מירון בנבנישתי בספרו "חלום הצבר הלבן": "... ככל שמעמיקה התחושה ש'העיר המאוחדת' חצויה בפועל במחסומים של שנאה ואלימות, כך צוברים תאוצה מאמציהם של ממסדים קיצוניים וקנאיים לטפח את מועד כיבושה של ירושלים בשנת 1967 כאירוע של התרסה, שנאת הזר, הוקעת בוגדים ומבחן נאמנות ל'ערכים יהודיים' במובנם הדתי־המסורתי או הפטריוטי־הלאומני". גם לקח "התיאבון היהודי" ולקח "מחיר הבידול", לא נלמד, כפי הנראה. והראיה לכך — מהלכי ממשלת נתניהו הנוכחית המתעלמת מהאזהרות בדבר החזון של סמוטריץ' ובן גביר לסיפוחם הכפוי של מיליוני פלסטינים בעלי שאיפות לאומיות המוכרות על ידי הקהילה הבינלאומית. לא נדרש אפילו "חצי נביא" כדי להבין כי מדיניות זו, לאור לקחי אשליית ירושלים "המאוחדת", תביא לסופה של מדינת ישראל כפי שאנחנו מכירים אותה ורוצים לגדל בה את ילדינו וילדיהם.

13. ישראל מזניחה את הקשר עם אבו-דאבי לטובת ריאד, זו טעות, דר' מורן זגה, הארץ, 29/05/2023

האכסנייה הסעודית למפגש הפסגה של הליגה הערבית בהשתתפות נשיא סוריה, בשאר אל-אסד, סימנה כביכול מי כאן בעל הבית. גם התמונה הרשמית שיצאה מהמפגש הציגה את יורש העצר הסעודי, מוחמד בן סלמאן, במרכז התמונה מקדימה. נציג איחוד האמירויות, סגן הנשיא מנסור בן זאיד, נדחק אחורה כאילו מדובר בשחקן שולי באירוע הסורי. אין זה מקרי.

ב-2018 היתה איחוד האמירויות הראשונה ליצור קשר רשמי ופומבי עם משטר אסד, אחרי כשבע שנות נידוי מהעולם הערבי, בדצמבר אותה שנה הכריזה על הקמת השגרירות שלה בדמשק מחדש. בשנים שלאחר מכן טיפחה איחוד האמירויות את הפומביות של הקשר הזה, שהיה נחשב לחריג בעולם הערבי. במחצית הראשונה של 2021 היקף הסחר בין האמירויות לסוריה נאמד ב-272 מיליון דולר ופחות משנה לאחר מכן כבר קטאר היא מדינה מחוללת טרורהגיע אסד לביקור מתוקשר באבו-דאבי, שסימן את ראשיתו של מסע הצילומים שלו בין מנהיגי העולם הערבי.

אמנם, לקח לאיחוד האמירויות כחמש שנים לשכנע מדינות נוספות באזור להצטרף אליה, אבל אין ספק שבמעשה זה היא הובילה את תהליך נרמולו ההדרגתי של אסד באזור. צעד חלוצי זה היה הראשון בסדרה של מהלכים פורצי דרך נוספים, ובהם נרמול היחסים עם איראן, ישראל, טורקיה וקטאר. היו שייחסו אירועים אלו להובלתה של סעודיה, אך אני סבורה שאיחוד האמירויות היא המוח והמוציא לפועל של יוזמות אלה. במקרים רבים, האמירותים מעדיפים לתת לסעודיה לגזור את הסרט על מנת לאזן את תחרות ההנהגה האזורית. העדפה זו באה לידי ביטוי גם בתמונות שיצאו מפסגת הליגה הערבית האחרונה.

את נקודת הפתיחה של החלוציות האמירותית בעיצוב יחסי הכוחות האזוריים, הבריתות וקווי השבר ניתן לתארך ל-2017, כשאבו-דאבי החליטה לעלות שלב בסכסוך עם קטאר ולגייס את המדינות השכנות לחרם יזום עליה. כמו עם סוריה, גם במקרה זה, איחוד האמירויות העדיפה שריאד תנהל את הסכסוך כלפי חוץ. התגייסות סעודיה ויתר השותפות ליוזמה היתה טבעית לאור התגייסותה של איחוד האמירויות לקואליציה הסעודית בתימן, אולם משלב זה החל להיווצר פער בין האינטרסים של השתיים ובתגובה הבינלאומית. בעוד שאיחוד האמירויות זכתה לחיבוק מהקהילה הבינלאומית, סעודיה הפכה למנודה לא-רשמית בעקבות הובלתה במלחמה בתימן ופרשת חשוקגי'.

מאותו רגע, החל מ-2018, איחוד האמירויות הפכה לדומיננטית הרבה יותר בניהול האזור וכשנה לפני "הסכמי אברהם" היא הפתיעה את האזור עם שינוי כיוון דרמטי: ממעורבות עמוקה במלחמה בתימן והתנגשויות אלימות מול איראן ושלוחותיה, היא הכריזה על נסיגתה מתימן ועל חידוש יחסיה עם איראן. אשתקד היא אף הודיעה על החזרת השגריר שלה לטהראן אחרי שש שנות היעדרות. בתקופה זו, איחוד האמירויות ניסתה לתווך בין איראן לסעודיה והצליחה לפרק זמן מוגבל. בסופו של דבר, סין קיבלה את הקרדיט על הסכם חידוש היחסים שהוכרז באופן רשמי ב-10 במארס 2023, ושמה של איחוד האמירויות, שעסקה בנושא במשך שלוש שנים, כלל לא הוזכר.

ברור כי סעודיה היתה בסוד הסכמי אברהם, ולו בשל העובדה שההסכמים כללו את פתיחת המרחב האווירי שלה לטיסות בין ישראל לאיחוד האמירויות ובחריין באופן גורף. כמו במקרה הסורי, סעודיה לא ראתה לנכון להיות חלוצה באירוע זה. האמירותים זיהו את שעת הכושר והכתיבו משחק חדש בשכונה. הם תכננו אותו היטב, בחרו את השחקנים המתאימים ואף בנו לו נרטיב של סובלנות, שלום ומכנה משותף אברהמי. מדיניות החוץ הסעודית לא הצליחה להוכיח עד כה יכולות מסוג זה.

בכנס הרצליה אמרה דר' אבתסאם אל-קטבי, נשיאת מכון מדיניות אמירותי בולט, שלא נראה מדינות נוספות מצטרפות להסכמי אברהם לנוכח הרכב הממשלה בישראל. "זה לא יהרוג את הסכמי אברהם, המדינות השותפות לא יפרשו מההסכם", אמרה, "אבל לא יהיו שותפות נוספות... הממשלה האחרונה שלכם מרחיקה את כולם." בדבריה הכנים, דר' אל-קטבי ביטאה

את הקשיים שחווה מדינה יוזמת בניסיון להשיג לגיטימציה למהלכיה. מדבריה אפשר לזהות גם את היכולת של איחוד האמירויות להניע - לחיוב או לשלילה - שחקנים אחרים במערכת. היא הרי כבר תיווכה בעבר בין ישראל לבחריין וסודאן.

עלינו להכיר ביחסי הכוחות החדשים במפרץ. השפעתה הרחבה והעמוקה של איחוד האמירויות במזרח התיכון הרחב, מסודאן ועד לתימן ואף מעבר לכך, מחייבת את קהילת החוקרים ומקבלי ההחלטות לאמץ גישה מעודכנת יותר בנוגע למוקדי הכוח במזרח התיכון. מאז "האביב הערבי" והנפילה של מוקדי הכוח המסורתיים, הגישה היא ש-לב הפוליטיקה הערבית פועם בריאד. לכן, סעודיה נתפסת כיהלום שבכתר עבור ישראל. אולם, אם נבין כי מוקד זה יושב מזה מספר שנים באבו-דאבי, נוכל להתמקד בו.

בעולם רציונלי, הדרך הנכונה היתה לפעול בשני הערוצים, גם מול סעודיה וגם מול איחוד האמירויות, אך בממשלה הנוכחית הקשב לנושאי חוץ בכלל ולמזרח התיכון בפרט הוא נמוך מאוד והאנרגיות המעטות שקיימות מכוונות בעיקר לריאד. גם מנכ"ל משרד החו"ץ, רונן לוי, השמיע ביקורת בנושא באומרו כי "במסגרת מאמץ זה אסור לנו להזניח אפיקים במדינות אחרות מולן אפשר לממש את הפוטנציאל לפני סעודיה, והן חשובות לא פחות אגב". הרשו לי להניח כי התכוון בדבריו לאיחוד האמירויות. המאמצים הישראלים לחקות את הסכמי אברהם גם מול סעודיה בשעה שהקשר עם איחוד האמירויות סובל מאתגר משמעותי ביחסים, עלולים להשאיר את ישראל קירחת מכאן ומכאן.

14. בנט הכשיר את עליית סמוטריץ׳ ובן גביר, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 01/06/2023

דברים רבים למד נפתלי בנט מבנימין נתניהו לאורך השנים, אך יותר מכל הוא הפנים את התובנה שלציבור הישראלי יש זיכרון קצר מאוד. נדמה שבדיוק על כך הוא בונה את הקאמבק הפוליטי שלו, כפי שניתן להתרשם מציוציו ומראיונותיו האחרונים.

בצלאל סמוטריץ׳ ואיתמר בן גביר נטלו ממנו בבחירות האחרונות את הנהגת המחנה המקורי שלו — הלאומני־משיחי — בעוד שאחרוני נאמני מפלגתו לא הצליחו להכניס לכנסת את תאומתו האידיאולוגית, איילת שקד. בנט מאמין בחזרה של חלק מתומכיו לשעבר, מאוכזבי בן גביר וסמוטריץ׳, וכן במעבר של מצביעי מרכז ושמאל לחיקו, בזכות הרושם הממלכתי שיצר בכהונתו הקצרה כראש ממשלה. מצביעים אלה שכחו כי בנט היה במשך יותר מעשור המנוע המרכזי שהכשיר את דעת הקהל לפריצה של סמוטריץ׳ ובן גביר, ושמדיניותו, אמונותיו, עמדותיו והצבעותיו בכנסת סותרות את מאפייני המדינה לה הם מייחלים.

ראשית, ומעל הכל, בתחום המדיני. בנט היה זה שהשיק את היוזמה של ״הבית היהודי״ ב–2012, לסיפוח שטחי C בגדה, שכונתה ״תוכנית ההרגעה״. למרות שלתוכנית אין כל היתכנות מרחבית, דמוגרפית, ביטחונית וכמובן מדינית — בנט המשיך לדבוק בה, ובספטמבר 2016 אף הרחיק לכת עוד יותר בגישתו: ״בנושא ארץ ישראל עלינו לעבור מבלימה להכרעה, אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מישראל הריבונית״, טען. בנט, כמו סמוטריץ׳ וחבריו, אינו מתרגש מהעולם, כפי שכתב ביחס לסיפוח שטחי C: ״העולם לא יכיר בריבונותנו שם... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים״ (news1, 9.3.2012). כלומר, העולם על פי בנט ימשיך לקבל לנצח את הקיפאון המדיני, הכיבוש והמשטר המפלה. במאי 2017 תקף את ראש הממשלה נתניהו על כך שלא חזר בו מנאום בר אילן. על ההסכמה להקמת מדינת פלסטין אמר בנט כי היא הביאה עלינו ״חרמות, טרור, ואיום דמוגרפי חמור, ועכשיו הזמן להודיע על ביטולו (של הנאום, ש״א)״.

כשר ביטחון הכריז בנט בכנס של פורום קהלת על הקמת מנגנון לביסוס ההתנחלויות בשטחי C, בנימוק ש״המדיניות של מדינת ישראל היא ששטחי C שייכים לה, אנחנו לא באו״ם״ (״הארץ״, 9.1.20). הוא פירט את המרכיבים שנהפכו לתוכנית שמיישם סמוטריץ׳ בממשלה הנוכחית, עם הקמת המינהלת במינהל האזרחי שכפופה לו. אחד השיאים במאמצי בנט להרחבת ההתנחלויות היה בהחלטתו כשר הביטחון להרחיב את המאחז היהודי בחברון על ידי תכנון שכונה על גגות חנויות השוק הסיטוני הפלסטיני, שנסגר לאחר הטבח במערת המכפלה (״הארץ״, 1.12.19).

בשלהי כהונתו כשר ביטחון, במרץ 2020, אישר בנט את כביש א־זעים אל עזריה (״כביש האפרטהייד״), כדי לאפשר את בניית השכונה E1 במעלה אדומים, והשלמת מכשול ההפרדה בתוואי שיחלק את הגדה לשניים, יפגע ברציפות השטח הפלסטיני וימנע הקמת מדינה פלסטינית. על תקופת כהונתו כראש ממשלה אמר בנט: ״לא הסכמתי לפגוש את אבו מאזן, או לקדם כל משא ומתן מדיני אתו, גם מול לחצים מבית ומחוץ״ (״סרוגים״, 17.8.22).

שנית, בדומה לשקד, בן גביר וסמוטריץ׳ הוא מרומם את המיליטריזם — אחד המאפיינים של הפשיזם. ב–20 בפברואר 2015 כתב בנט, אז יו״ר הבית היהודי, פוסט שכוון ליצחק הרצוג, אז יו״ר העבודה: ״הציונות הדתית כבר לא מסתובבת עם הראש למטה. הרמנו את הראש... בתי העלמין מלאים בגיבורים בוגרי המכינות וישיבות ההסדר, בתי הספר הממלכתיים־דתיים ובוגרי עזרא ובני עקיבא״.

האדרת המיליטריזם חשובה לבנט, כי לתפישתו ״לנצח נאכל חרב״. ב–15 בפברואר 2015 הוא כתב פוסט לחיילים השומרים בגשם, שבו הבטיח כי ״יום אחד אתם תהיו בבית עם האשה, הילדים, בחום, עם שמיכה עבה־עבה״, והוסיף: ״ואז החיילים הבאים ישמרו עליכם״. בנט אף לא היסס לעודד תעמולת בחירות ופוליטיזציה בצה״ל, ופרסם ערב בחירות 2015 קריאה לחיילים ״למען עם ישראל — תשכנעו את החיילים במחלקה (להצביע לבית היהודי, ש״א)״.

שלישית, את הפגיעה ברשות השופטת לא המציאו שמחה רוטמן ויריב לוין. ב־6 במרץ 2015 קרא בנט בעמוד הפייסבוק שלו להצביע לבית היהודי, בנימוק ש״אף אחד אחר לא יילחם נגד העריצות המשפטית (של בג״ץ), שפוגעת אנושות במדינה שלנו״. ב־22 ביולי 2015 הצביע בעד תיקון חוק יסוד: הכנסת, שנועד לאפשר לפסול אדם ממועמדות לכנסת על סמך התבטאויותיו, ונטל ההוכחה שהוא לא תומך במאבק מזוין נגד המדינה יועבר אליו. בריאיון שנתן ב־21 באפריל 2023 לרשת NBC האמריקאית טען, שיש הסכמה רחבה על הצורך ברפורמה משפטית, כי בית המשפט העליון לא מייצג באופן הוגן מגוון דעות, ובג״ץ נטל לעצמו סמכויות של הרשות המבצעת.

רביעית, כשר חינוך פעל בנט נמרצות לקידום תהליכי הדתה ושכתוב ההיסטוריה. ב־22 בדצמבר 2015 אישר את הנוסח של ספר האזרחות בהשראת קהלת, והסביר כי ילדיו ״צריכים להיות בטוחים בזהות היהודית שלהם״. בספטמבר 2016 הכריז בנט באירוע הצדעה לקרן לתגבור לימודי יהדות על סדר העדיפויות שלו בחינוך: ״לימוד היהדות וההצטיינות בה חשוב בעיני יותר מלימודי המתמטיקה והמדעים״. בהמשך הוא אף טען כי למען ארץ ישראל יש לשנות את עם ישראל ואת מדינת ישראל — בדיוק מה שרוטמן, סמוטריץ׳, בן גביר, לוין ונתניהו מנסים לעשות בהפיכה המשטרית.

חמישית, בתחום הרווחה משנתו רחוקה ממשנתם של מצביעי המרכז והשמאל. ב־1 בדצמבר 2014, כשר הכלכלה, הוא התנגד לפיקוח על מחירי מוצרי היסוד. ב־30 ביוני 2015 אמר כי מתווה הגז הוא ״הסכם אחראי ונכון לכלל אזרחי מדינת ישראל״. גם עניין השוויון לא היה בדיוק בראש מעייניו. ב־23 בדצמבר 2015 הוא הצביע נגד קידום הצעת חוק איסור אפליה בדיור, האוסר על אפליה במכירה או השכרה של דירה על רקע גזע, דת, לאום, נטייה מינית וכו׳, וכן אוסר על פרסום מודעה שיש בה משום אפליה כזו.

ב־27 בינואר 2016 הצביע בנט נגד קידום הצעת חוק להוספת עקרון השוויון לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. דאגתו לנבחרים בעלי הון באה לידי ביטוי ב־6 בינואר 2016, כאשר הצביע נגד קידום הצעת חוק שקיפות בהצהרת הון לנבחרי ציבור בכירים, שנועדה לחייב את ראש הממשלה, שרים, סגני שרים, ראשי מפלגות ובני משפחותיהם להגיש הצהרות הון פומביות.

ממשלת בנט, אף שקראה לעצמה ״ממשלת השינוי״, היתה ממשלה שקידשה את הסטטוס קוו המדומה, שהיה בעצם המשך של הסיפוח הזוחל מבית מדרשה של ״ימינה״, מפלגתו המשיחית־לאומנית של בנט: בנייה מואצת בהתנחלויות בגדה המערבית, סירוב לכל הידברות עם הפלסטינים, השקעת מיליארדים בכבישים להתנחלויות, הריסה מסיבית של בתי פלסטינים ועוד. הכל בהיקפים גדולים אף מהממוצע של ממשלות הליכוד.

לפיכך, התבטאויותיו של בנט, המרמזות על קאמבק אפשרי, צריכות להדליק נורה אדומה בקרב מובילי המחאה נגד ההפיכה המשטרית, ולהובילם להתפכחות ולהבנה שיש להעמיד את יישוב הסכסוך עם הפלסטינים בראש רשימת מטרות המחאה. חזרה לסטטוס קוו המדומה שלפני תחילת ההפיכה הרשמית בינואר, תוביל את ישראל למציאות שתאפשר לבנט או לדומים לו לזכות בכס ראש הממשלה ולקדם מדיניות של סיפוח זוחל בחסות בג״ץ מוחלש.

ההתנגדות של בנט לפתרון שתי המדינות, סירובו לקיים תהליך מדיני עם הפלסטינים ותמיכתו בהמשך הבנייה והפיתוח של ההתנחלויות, מעידים על תפישה התומכת במשטר מפלה של מדינת ישראל כלפי הפלסטינים, המעניק זכויות על פי מוצא לאומי ומונע זכויות לאומיות ואזרחיות מחלק מתושבי הארץ. עמדותיו אלו, לרבות התבטאויותיו האחרונות, מעידות כי בניגוד לרושם המוטעה שהותיר בתפקידו כראש ממשלה, אין מקום להחיל עליו את האמרה הידועה מהתלמוד הבבלי: ״מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין״. המחנה הליברלי־דמוקרטי צריך לחפש ולמצוא בקרבו את מנהיגיו הראויים.

15. נתוני ביטוח לאומי חושפים את גודל האסון, דר' שאול אריאלי, הארץ, 22/06/2023

הנתונים שהתפרסמו בחודש שעבר באתר המוסד לביטוח לאומי חושפים בבהירות את גודל האסון המדיני, החברתי והכלכלי שהברית בין מחרבי הדמוקרטיה הליברלית גורמת למדינת ישראל. הברית מונעת מאינטרסים משיחיים, פרטיקולריים ואנטי־ציוניים של חבריה: המפלגות הלאומניות־משיחיות — בהובלת שר האוצר בצלאל סמוטריץ' והשר לביטחון לאומי איתמר בן גביר — שמבקשות למשוך חרדים לבוא לגור בגדה המערבית וכך לזכות באתנן דמוגרפי שימנע הסדר מדיני עם הפלסטינים; המפלגות החרדיות — בהובלת אריה דרעי ויצחק גולדקנופף — המבקשות אתנן תקציבי שיבטיח כי יוסיפו להנהיג את החברה החרדית ובתוך כך לעודד עוד התבדלות והקצנה דתית; והליכוד בראשות בנימין נתניהו, המבקשת למענו אתנן אישי של ראשות הממשלה והימלטות מפני אימת הדין. וכולן יחדיו מבקשות לרסק את בג"ץ, המונע מהן להשיג את האתננים האלה.

על פי נתוני הביטוח הלאומי לתחילת 2023, באזור יהודה ושומרון (בלי מזרח ירושלים) חיים 463,429 ישראלים (המספר נופל במעט מנתוני הלמ"ס וקטן בכ־40 אלף מהנתון שפירסמה מועצת יש"ע). התפלגות האוכלוסייה באיו"ש שונה מהתפלגות שאר אוכלוסיית ישראל — החרדים הם כ־40% מכלל אוכלוסיית המתנחלים באיו"ש ו־13.3% מכלל האוכלוסייה בישראל בתוך הקו הירוק. זו אוכלוסייה צעירה במיוחד: מחציתה ילדים (בישראל הילדים הם שליש בלבד); עוד 48% בגיל העבודה (בישראל 52%), ורק 2% בלבד קשישים (בישראל 16%). אך בשעה שבישראל שיעור הילדים החרדים הוא 20% מכלל הילדים, באיו"ש שיעורם כמעט 50%. כמעט מחצית אוכלוסיית איו"ש מורכבת ממשפחות עם ארבעה ילדים או יותר, כשני שליש מהן משפחות חרדיות, ואילו בישראל שיעורם של חרדים מקרב משפחות עם ארבעה ילדים קטן מ־20%. כלומר החברה החרדית, המתאפיינת בריבוי טבעי גבוה מאוד — 6.6 ילדים לאשה — היא שמגדילה בעשור האחרון את מספר המתנחלים באיו"ש. מהבחינה הדמוגרפית מפעל ההתנחלות באיו"ש הולך ונהפך למפעל של החברה החרדית.

מגמה דמוגרפית זו מסבירה את שאר הנתונים העגומים של הביטוח הלאומי על אוכלוסיית המתנחלים. השכר הממוצע בישראל לשכיר הוא 12,925 שקל ולעצמאי 10,108 שקל. במועצות החרדיות — מודיעין עילית, ביתר עילית ועמנואל — שבהן כשליש מהאוכלוסייה היהודית באיו"ש, השכר הממוצע לשכיר ולעצמאי צונח כמעט למחצית השכר בישראל. רוב החרדים באיו"ש מועסקים בתחומי הרשויות המקומיות שהם גרים בהן ואילו ביישובים החילוניים והדתיים הלא־חרדיים כ־60% עושים יום־יום את דרכם לעבודה בישראל. שיעור השכירים בישראל המשתכרים עד שכר מינימום הוא 24.8%, ואילו בקרב המועצות החרדיות הוא כמעט כפול, ונוסק ל־46.1%. נתונים אלו מציבים כמעט מחצית מאוכלוסיית המתנחלים באיו"ש בתחתית המדד החברתי־כלכלי, רובם באשכול 1, הנמוך ביותר.

הסיבה המרכזית לנתונים קשים אלו היא שבהיעדר לימודי ליבה שיעור התעסוקה של החרדים — אף שבעשור האחרון היתה בו עלייה — דומה לשיעור התעסוקה ולשיעור ההשתכרות של בעלי השכלה עד ארבע שנות לימוד בישראל, 53.5% בלבד (מקור: מוסד שורש למחקר כלכלי־חברתי). העתיד אינו נראה טוב יותר בתחום ההשכלה — שיעור הזכאים לבגרות ב־2020 במודיעין עילית היה 5.5%, בביתר עילית 14.7% (בישראל 73.4%); ושיעור בעלי תואר אקדמי בני 34 ומעלה ביישובים אלו היה 3.8% ו־5.9% בהתאמה (בישראל 27.9%). צריך להדגיש שבשונה מקבוצת ההשכלה של בעלי אפס עד ארבע שנות לימוד, ההולכת ונעלמת בחברה הישראלית, חלקם של החרדים באוכלוסיית ישראל הולך וגדל בכל שנה. על פי התחזית הדמוגרפית של הלמ"ס, הריבוי הטבעי בחברה החרדית צפוי להפוך אותה בתוך 20 שנה לחמישית מאוכלוסיית ישראל וליותר ממחצית מאוכלוסיית איו"ש; ובתוך 40 שנה היא צפויה להגיע כמעט לשליש מאוכלוסיית ישראל ולכשני שלישים מאוכלוסיית איו"ש.

מיקום נמוך זה במדד החברתי־כלכלי אינו משתקף כלל ברמת החיים של המתנחלים. כאן משרד הפנים ומשרד האוצר, המנוהלים בידי שרים מהמפלגות החרדיות או הלאומניות־משיחיות, תורמים את חלקם לברית הלא־קדושה. הם נכנסים לתמונה באמצעות מענקי איזון, שבהם הרשויות המקומיות נוהגות על פי רצונן; ובאמצעות מענקים ייעודיים ממשרדים

אחרים המבטיחים שרמת הרווחה והחינוך בהתנחלויות לא תיפול מרמתה ברשויות חזקות בתחומי ישראל, שבהן התושבים משלמים ארנונה גבוהה פי כמה וכמה, ואולי אף תעלה עליה. כך גם בהשוואה לרמת הרווחה והחינוך בעיירות הפיתוח. אפשר לראות ששיעור המענקים להתנחלויות אינו מוכתב על פי הרציונל והקריטריונים לחלוקה שקבעו ועדות מקצועיות (סוארי וגדיש) אלא על פי שיוך פוליטי, וההתנחלויות הלאומניות־משיחיות בראש ואחריהן החרדיות.

על פי דו״ח מבקר המדינה מ–2017, המדינה מממנת כ–66% מהתקציב של המועצה האזורית מטה בנימין, וזאת לעומת מימון של 48% בממוצע במועצות האזוריות שבישראל. הממוצע של מענק לתושב בישראל, ברשויות שבהן מתקבלים מענקים, הוא 1,135 שקל, לעומת 1,899 שקל (67% יותר) לתושב ברשויות המקומיות באיו״ש. סבסוד זה מעניק להתנחלויות מערכת חינוך בעלת תקציב גדול יותר, מה שמאפשר לבנות כיתות רבות יותר שבהן לומדים בצפיפות נמוכה יותר מבכיתות בתי הספר שבישראל, כוח עזר נוסף ולימודי העשרה. כך גם בתחום הבריאות, בבנייה נרחבת של טיפות חלב ושל שירותי רפואה אחרים, ובתחום הרווחה, מבחינת תנאי העבודה של העובדים הסוציאליים ומספרם. מדינת הרווחה נדדה באמצע שנות ה–80 להתנחלויות, ובתוך כך הפקירה את עיירות הפיתוח ואת האוכלוסיות החלשות בישראל שבתחומי הקו הירוק. ב–2017 מתנחל קיבל בממוצע 1,922 שקל במענקים ובהטבות מס — כלומר 303 שקל יותר מתושב הגליל, 367 שקל יותר מתושב הנגב ו–1,416 שקל יותר מהממוצע בישראל (מקור: מרכז מאקרו למדיניות כלכלית).

מגמות דמוגרפיות וכלכליות אלו עתידות להחריף על רקע התוכנית של סמוטריץ׳ להכפיל את מספר המתנחלים באיו״ש למיליון איש. אפשר להניח בוודאות גבוהה שתוכניתו של סמוטריץ׳ לא תיושם במלואה ושהיעד של מיליון מתנחלים לא יושג. אפשר שמשבר הדיור המכוון ויוקר המחיה המאמיר ידחפו גם מעט אוכלוסייה חילונית לאיו״ש, בשונה מהמגמה של עזיבת חילונים בעשור האחרון, אך עיקר המאמץ לגיוס מתנחלים חדשים מכוון לחברה החרדית.

בתוכניות הבנייה החדשות בירושלים ובסביבתה נכללות יותר מ–23 אלף דירות, רובן לחרדים, שכבר כיום הם 48% מהאוכלוסייה היהודית בעיר. הבנייה בבירה תאפשר לאלפי החרדים, שנוטשים זה שנים רבות את ירושלים בשל מחסור בדיור, לעבור לשכונות המתוכננות במזרח ירושלים, מעבר לקו הירוק; למשל שכונת עטרות, ש–9,000 דירות מתוכננות להיבנות בה. כך גם בעניין הבנייה בהתנחלויות החרדיות הקיימות, שאולי תבלום — ואף תהפוך — את מגמת ההגירה השלילית שממנה סובלות בארבע השנים האחרונות מודיעין עילית וביתר עילית, שבהן כמעט שליש מכלל המתנחלים באיו״ש. השכונות החדשות המתוכננות בהתנחלויות הסמוכות לירושלים, כגון ״מבשרת אדומים״ (E1) במעלה אדומים (3,412 דירות), יאפשרו נגישות נוחה למרכזים החרדיים בירושלים. כל המהלכים האלה ירכזו מחצית מכלל החברה החרדית בישראל בירושלים ובמטרופולין הקטן שלה.

תמונה דמוגרפית־מרחבית זו תעניק את האתנן המיוחל לסמוטריץ׳, לבן גביר ולחברה המשיחית־לאומנית. תוספת של 200 אלף חרדים בעשור הקרוב לכחצי מיליון ישראלים, הגרים כיום במזרח ירושלים ובעוטף ירושלים, תיצור מרחב אורבני ובו דומיננטיות דמוגרפית יהודית — מה שיבתר את הגדה לשניים, יפגע ברציפות הטריטוריאלית של הפלסטינים ובמרקם החיים שלהם, המבוססים על המערך היישובי הפלסטיני בירושלים וברכס ההר, ויפגע בסיכוי להקים מדינה פלסטינית בגדה. את המחיר החברתי, הכלכלי, הביטחוני והמוסרי על ההזיה המשיחית ועל הבדלנות החרדית של מנהיגי המפלגות האלה, בחסות ראש ממשלה הנאשם בפלילים, תשלם החברה הישראלית כולה — יהודים וגם ערבים — בתחומי הכלכלה, הביטחון והחברה.

אז יגלו חברי הברית של מחרבי ישראל שבהיעדר ״הפרה החילונית החולבת״ תשקע החברה החרדית לתהומות של עוני ושל מצוקה, ושהחזון המשיחי־גזעני של סמוטריץ׳ ושל בן גביר, מבית מדרשם של הרבנים קוק וכהנא, הוא חזון של משיח שקר. ל״חמורו של משיח״, החברה החילונית, לא יהיה אלא להצטער על שלא העיפה את המשיח מעל גבה, ועל שלא ניתקה את החברה החרדית מעטיניה ולא פעלה לשלבה בכלל החברה, כשעדיין יכלה. ועצוב לא פחות הוא שהחברה הזאת טרם הפנימה

את הקשר הבל יינתק בין ההפיכה המשטרית ובין הסכסוך הישראלי־פלסטיני, ולמרבה הגיחוך היא מנסה להעמיד את הקו הירוק בתור הגבול גם לערכים הדמוקרטיים והליברליים שלמענם היא יוצאת בימים אלו לרחובות.

כך הפכו המתנחלים הלא פופולריים לאליטות החדשות — הארץ, 29.06.2023

ממשלת ישראל הנוכחית בראשות נתניהו הביאה לשיא את כוחם הפוליטי של נציגי המתנחלים מהזרם המשיחי־לאומני. זהו תוצר של תהליך שבשנה הבאה ימלאו יובל לתחילתו. אם תהליך שינוי המשטר בישראל וסיפוח השטחים הכבושים יימשך — בניגוד לעמדת רוב הציבור הישראלי כפי שעולה מסקרים שערכנו — הוא ישנה לחלוטין את אופייה, מעמדה ועתידה של המדינה, אם תשרוד את כל ההשלכות.

עד מלחמת יום הכיפורים האמינו חסידי הרבנים קוק, הראי״ה והרצי״ה, כי מדינת ישראל ממלאת את תפקידה בתהליך הגאולה. הקמתה והניצחונות במלחמת העצמאות ובמלחמת ששת הימים, הוכיחו זאת לתפישתם. הרצי״ה קישט את משרדו בדגל המדינה, במנורה ובסממנים ממלכתיים אחרים, ובמקביל העניק קדושה לצה״ל, לכלי הנשק שלו ולכל דבר ששימש לדעתו ל״הורשת הארץ״ ולקידום הגאולה.

אבל בעקבות הסכמי ההפרדה עם מצרים וסוריה ב־1974, בסיום מלחמת יום הכיפורים, חל שינוי בתפישת הרבנים וחסידיהם. זו היתה אבן הדרך הראשונה מתוך שלוש מרכזיות בעיצוב מדיניותם, שחתרה ליטול את הנהגת המדינה. הסכמי ההפרדה, שכללו החזרת שטחים שנכבשו ב־1967, היו נקודת שבר מבחינתם. הם חששו כי ההסכמים עלולים לקטוע את רצף ההצלחות החיוני להשלמת הגאולה. בהתלבטות קשה, האם לדבוק במדינה או להיפרד ממנה, התקבלה ההכרעה לדבוק במדינה, ובה בעת לשים ידיים על ההגה שלה כדי לקדם את החזון המשיחי.

באמנה של גוש אמונים, שהוקם ככלי לביצוע החזון, נכתב שהוא ״קם מתוך מטרה ליצוק בשורה חדשה־ישנה... להגשמה ציונית במעשה וברוח... תוך הכרה כי מקור החזון במורשת ישראל ובשורשי היהדות, ותכליתו — הגאולה השלמה לעם ישראל ולעולם כולו״. כדי לרכוש עוצמה פוליטית פנה ה״גוש״ למגוון רחב של זירות, בהן הרשות המבצעת, המחוקקת, ורשויות ממלכתיות מרכזיות.

אבן הדרך השנייה נקבעה בבג״ץ אלון מורה, 1979. בית המשפט העליון הפך את מדיניותו בנושא תפיסת אדמות פרטיות פלסטיניות להקמת התנחלויות בנימוק ביטחוני, וציווה לפנות התנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. זאת, לאחר שהמתנחלים עצמם נמנעו מלהשתמש במטבע לשון ביטחוני־צבאי והעדיפו לטעון לזכות אלוהית. מנחם פליקס, מראשי ה״גוש״, הצהיר כי ״התנחלנו... משום שנצטווינו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו״.

השופט משה לנדוי קבע, כי ״בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי״. היתה זו תשובה ניצחת לקביעת הרצי״ה כי ״הארץ הזו היא שלנו, אין כאן שטחים ערביים ואדמות ערביות״. החלטה זו סימנה את בג״ץ כאויב החזון המשיחי.

אבן הדרך השלישית היא ההסכמים המדיניים שחתמה ישראל, שהיו כרוכים בהחזרת שטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. יישום הסכם השלום עם מצרים, 1979–1982, והסכם האוטונומיה שנחתם בקמפ דייוויד ב־1978, הביא ב־1981 את גוש אמונים לשנות אדרת ולהיקרא מועצת יש״ע, שבאמנתה נכתב: ״המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא״י לריבון זר התכחשות לייעודו של העם היהודי, למטרות המפעל הציוני ומעשה בלתי חוקי״.

הסכמי אוסלו ב־1993 החריפו עוד יותר את הטון של המתנחלים נגד המדינה, כפי שכתב פליקס: ״לשלטון הנוכחי במדינת ישראל אין כל סמכות להמשיך ולשלוט במדינת היהודים״.

המתנחלים פעלו תחילה להגדלת כוחם הפוליטי בזרוע המחוקקת. בכנסת העשירית, 1981, התגורר בהתנחלויות רק חבר כנסת אחד — פחות מ־1% מכלל הח״כים, ובאותה עת חיו בגדה פחות מ־0.5% מכלל אוכלוסיית ישראל. אולם מאז,

בתהליך עקבי, המתנחלים הגיעו לייצוג־יתר בכנסת. כעבור 25 שנים, בכנסת ה–17, שיעור הח״כים מהתנחלויות גדל לכמעט 9%, אף ששיעור המתנחלים היה פחות מ–4% מכלל האוכלוסייה. בכנסת ה–19, 13 ח״כים, 11%, היו מהתנחלויות, בעוד שהמתנחלים היו פחות מ–5% מאוכלוסיית ישראל.

בכנסת ה–24, שכללה את קואליציית השינוי של נפתלי בנט ויאיר לפיד, היו 15 ח״כים מהתנחלויות, 12.5%, ובכנסת הנוכחית, ה–25, הגיע מספר הח״כים מההתנחלויות לשיא — 20, כמעט 17% מכלל הח״כים. שיעור זה גבוה פי שלושה משיעורם של המתנחלים באוכלוסייה. נוכחות המתנחלים בולטת כי רבים מהם משמשים כראשי ועדות בכנסת, וכסגני יו״ר הכנסת.

ביסוס הנוכחות של נציגי המתנחלים בממשלה לקח יותר משני עשורים. הם היו חברי ממשלה לראשונה ב–1996, הממשלה ה–27, ומאז גדל מספר השרים משמעותית. ב–2013, הממשלה ה–33, היו חמישה מתנחלים בתפקידי שרים וסגני שרים; ב–2015, הממשלה ה–34, היו שמונה שרים, ובממשלה הנוכחית יש עשרה שרים וסגן שר מההתנחלויות. למעשה, כמעט ואין משרד ממשלתי שיד המתנחלים לא מנווטת בו את הדרך.

כיצד הם הצליחו לעשות זאת? ראשית, תנועת המתנחלים, ובפרט, מועצת יש״ע, ניהלה קשר הדוק עם מגוון רחב של מפלגות במאמץ להרחיב את התמיכה במפעל ההתנחלויות. למנהיגיה ניתנה גישה ישירה ודלת פתוחה מרמת השר ועד לרמת ראש הממשלה ונשיא המדינה. תנועת המתנחלים פעלה מול כל המפלגות והממשלות, ללא הבדל גוון פוליטי. המפלגות מצדן לעתים חיבקו את המתנחלים ותמכו בגלוי במפעלם, ולעתים ניסו לסכל את מאמציהם — אך כמעט כולן קיימו עמם קשר ישיר. קשר זה נמשך גם בתקופות קשות, כמו פינוי התנחלויות בעקבות הסכם השלום עם מצרים או ההתנתקות מעזה.

שנית, פוליטיקאים מההתנחלויות חדרו כמעט לכל מפלגות המרכז והימין בישראל: ישראל בעלייה, הדרך השלישית, קדימה, יש עתיד, כחול לבן, ישראל ביתנו, ש״ס, הליכוד, התחייה, המפד״ל, האיחוד הלאומי, הבית היהודי, ימינה, תקווה חדשה, הציונות הדתית, נעם, ועוצמה יהודית. רבים מהמתנחלים ותומכיהם, גם אם הצביעו למפלגות המשיחיות, התפקדו למפלגות אלו במטרה להציב את אנשי שלומם במקומות ריאליים, ובראש ובראשונה במפלגת השלטון, הליכוד.

הפוליטיקאים של הליכוד הבינו היטב במי תלויה בחירתם מחדש. שרים וח״כים שונים תרמו ל״נורמליזציה״ של מפעל ההתנחלויות בדרכים מגוונות. למשל, שר התחבורה לשעבר ישראל כץ ביקש להרחיב את שירות הרכבות לגדה, 2010, 2017; שר החינוך לשעבר, גדעון סער, ביקש לצרף את חברון לטיולי בתי הספר כחלק מלימוד ההיסטוריה המקראית של ישראל, 2012, ושרת התרבות לשעבר לימור לבנת ביקשה להרחיב את הסיוע התקציבי הממשלתי למוזיאונים בהתנחלויות, 2012. בשנה שעברה נעשה ניסיון של ח״כים מהליכוד לקדם תקנה שתאפשר לגליזציה של עשרות ״חוות רועים״ ברחבי הגדה, שהוקמו כדי להשתלט על עשרות אלפי דונמים של קרקע.

מפלגת הליכוד אמנם תמכה במדיניות של מקסום טריטוריאלי, אולם בפועל, במשך רוב שנות שלטונה, יישמו מנהיגיה, בגין, שרון ונתניהו, מדיניות הפוכה. למעשה, גם בגין וגם שרון ויתרו על חלק מהשטחים הכבושים, סיני ורצועת עזה. גם נתניהו, שפסל את הסכמי אוסלו מ–1993, הקפיד במשך זמן רב לקיימם, לרבות העברת שטחים לרשות הפלסטינית. אולם כיום הליכוד מבטאת יותר ויותר את תמיכתה בסיפוח דה־יורה של ההתנחלויות. בדצמבר 2017 קרא מרכז הליכוד לח״כים לאשר הצעת החוק להחלת החוק הישראלי על ההתנחלויות. שר הפנים אז, גלעד ארדן, אמר באותה עת: ״עלינו להתחיל לחוקק ריבונות זו, ויש לנו את הזכות והחובה המוסרית כלפי אחינו המתנחלים״.

מאז העלו חברי הליכוד כמה הצעות חוק לסיפוח: ח״כ יואב קיש הציע לספח את מעלה אדומים, ח״כ מיקי זוהר הציע לספח מספר התנחלויות נוספות, בעיקר בגוש עציון, אריאל והתנחלויות בקעת הירדן, וח״כ ישראל כץ הציע לספח את גבעת זאב. נתניהו עצמו העלה את שיח הסיפוח סביב ״עסקת המאה״ שהציע נשיא ארה״ב לשעבר דונלד טראמפ, בינואר 2020. אולם גם אז, סקרים שערכנו באותה תקופה מראים שרק רבע מהציבור הישראלי הביע תמיכה בסיפוח.

בנוסף לביסוס קשרים עם זרועות השלטון והשתלטות הדרגתית עליהן, תנועת המתנחלים הצליחה להגיע בהצלחה גם לרשויות ממלכתיות שונות. כך למשל, שאול גולדשטיין, לשעבר יו״ר המועצה האזורית גוש עציון, מונה ב–2012 למנכ״ל רשות הטבע והגנים. בנצי ליברמן, לשעבר יו״ר מועצת יש״ע וראש המועצה האזורית שומרון, כיהן כמנהל רשות מקרקעי ישראל בשנים 2011–2016. ניסן סלומיאנסקי, ממייסדי גוש אמונים ולימים חבר פעיל במועצת יש״ע, כיהן בוועד המנהל של קק״ל, ופנחס ולרשטיין, לשעבר ראש מועצת יש״ע והמועצה האזורית מטה בנימין, מונה ב–2017 ליו״ר ועדה האחראית על הלגליזציה של מאחזים בגדה.

ייצוג־היתר של המתנחלים מסמל יותר מכל את שינוי האליטות הפוליטיות במדינה: מעבר מתנועת הקיבוצים לתנועת המתנחלים. את ייצוג־היתר בכנסת תפסה בעבר ההתיישבות החלוצית, תנועת הקיבוצים, שנציגיה זכו לו עד אמצע שנות ה–90, ייצוג גדול פי שניים משיעורם במספר הבוחרים. אך בניגוד לתנועת המתנחלים, התנועה הקיבוצית לא פעלה לשינוי החזון הציוני של האבות המייסדים, של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי החברה במשפחת העמים — אלא פעלה לבסס אותו בהנהגתה.

הגישה חסרת הפשרות של תנועת המתנחלים כלפי שלל המפלגות הפוליטיות, והאהדה שבה קיבלה המערכת הפוליטית את התנועה, תוך חוסר רצון לדכא את שאיפותיה הטריטוריאליות המשיחיות שלוו באינספור הפרות חוק — סיפקו תמיכה להתיישבות בשטחים. הן איפשרו לתנועה להעצים את כוחה הפוליטי בזירה המדינית ולקדם ללא הפסק את מפעל ההתנחלויות.

במציאות הנוכחית קשה עוד למצוא הבחנה ברורה בין המתנחלים, הפוליטיקה של השטחים והפוליטיקה של מדינת ישראל. אך חשוב לזכור כי טשטוש זה, כמו גם ביסוס וחיזוק הכוח הפוליטי של המתנחלים, לא הגבירו את הפופולריות של נטיותיהם הלאומיות־משיחיות בקרב כלל הציבור הישראלי.

12 סקרים שערכנו מ–2018 עד היום מראים באופן עקבי וחד־משמעי, שרק כחמישית מהישראלים תומכים בסיפוח חד־צדדי של השטחים. המדיניות הטריטוריאלית והמשטרית שהאליטה הפוליטית בכלל, ואליטת המתנחלים בפרט, מנסות לנווט אותנו אליה, אינה משקפת את עמדות הציבור. אליטה זו, באמצעות ההפיכה המשטרית שהיא מקדמת בימים אלו, פועלת להשלים את המהלך המשיחי על ידי ריסוק בג״ץ והחלפת הדמוקרטיה באתנוקרטיה בכל רחבי ארץ ישראל.

16. עבאס מחזר אחרי צעירי ג׳נין, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 16/07/2023

מבצע ״בית וגן״, או כפי שהוא נקרא בפי הפלסטינים ״גבורת ג׳נין״, חשף את מה שכבר היה ידוע לפלסטינים ולישראלים רבים: הרשות הפלסטינית מתקשה למשול במחנות הפליטים בג׳נין ובשכם. אלה נהפכו מזמן לאזור אקס־טריטוריאלי, שפועלות בו מיליציות חמושות של הג׳יהאד האיסלאמי, חמאס וגדודי חללי אל־אקצא של תנועת פתח. צעירי המחנות, ובעיקר מי מהם המשתייכים לתנועת פתח, אולי לא חוו את אינתפאדת אל־אקצא, אך גדלו על מורשת הקרב של ״גיבוריה השהידים״. הם מסרבים להיות בנים חורגים של אמא רמאללה הנהנתנית ובניו של אב פלסטיני מנוכר ומנותק, שנטש אותם לגורלם — אינו מגן עליהם ואינו דואג לפרנסתם, אלא עסוק בחיי תפנוקים ומותרות.

צעירים אלו זועמים על מחמוד עבאס, והם החליטו לאחוז בנשק לא רק כלפי חיילי צה״ל והישראלים, אלא גם כלפי סמלי השלטון הפלסטיניים. הם משתפים פעולה עם ״גדוד ג׳נין״ של הג׳יהאד האיסלאמי וחברים בחדר המבצעים המשותף שנפתח בג׳נין זמן קצר לאחר בריחת ששת האסירים מכלא גלבוע. מבצע ״בית וגן״, שגרם הרס רב במחנה, העצים את זעמם.

אחרי 11 שנות נתק החליט עבאס לפגוש אותם פנים אל פנים במחנה הפליטים בג׳נין — אך גם בדרך אל המחנה היה אפשר להבחין שבפתח לא הפנימו את גודל השעה, ושהם מוסיפים להתגושש. היריבות בין ג׳יבריל רג׳וב, חוסיין א־שייח׳, מאג׳ד פארג׳ ומחמוד אל־עאלול ניכרה היטב במקום שתפס כל אחד מהם ליד עבאס או במרחק ממנו בעת הביקור. א־שייח׳ לפת אליו בחיבוק דוב את פארג׳ ואת עבאס, וכשרג׳וב ניסה להתקרב לעבאס, נוצר ביניהם ״קרב״ דחיפות קל, ורג׳וב נשאר מאחור. גם אל־עאלול נשאר לעמוד מאחורי עבאס, ולא לצדו.

מלבד התחרות הפרסונלית יש גם תחרות טריטוריאלית בין רמאללה, שכם וג׳נין על התואר ההרואי ״אייקון מאבק השחרור הלאומי״. עבאס בחר לתת אותו לג׳נין כדי להשיב הביתה את הבנים של תנועת פתח, אחרי שהחלו לרעות בשדות היריבים הפוליטיים — חמאס, הג׳יהאד האיסלאמי (גא״פ), חיזבאללה ואיראן. דגלי חמאס וגא״פ הוסרו מפתח המחנה ונשלח מסר: מי שיעז לפגוע באחדות הלאומית, תיגדע ידו.

אמנם ג׳נין זכתה בתואר הנכסף, אך בשכם סירבו למחול לה על הגירוש המביש של מחמוד אל־עאלול, יליד שכם. אל־עאלול, סגן של עבאס, גורש בבושת פנים מטקס ההלוויה במחנה הפליטים בג׳נין ל־12 הפעילים שנהרגו במבצע ״בית וגן״. קריאות הצעירים בג׳נין ״החוצה, החוצה״ ו״בושה, בושה״ אל מי שנחשב בעיני פלסטינים רבים לפטריוט עוררו כעס רב בקרב אנשי פתח בשכם. גם בתקשורת הפלסטינית סברו שלא כך מתייחסים למי שהיה מעורב בחטיפה של שמונה חיילי נח״ל והביא לידי שחרור 6,000 אסירים פלסטינים (1982); שהיה יד ימינו של חליל אל־וזיר (אבו ג׳יהאד) באינתיפאדה הראשונה ושאיבד בן באינתיפאדה השנייה; שתומך בסיום הפילוג הפלסטיני, ולשעבר שר העבודה בממשלת חמאס (2006).

התגובות לא איחרו לבוא, ובסרטון שהופץ נצפו חמושים מאיימים על בעל חנות בשכם המזוהה עם חמאס שיסגור את החנות פן יבולע לו. גם תאופיק טיראווי, לשעבר ראש המודיעין הכללי, שלמד לתואר שני באוניברסיטת אל־נג׳אח בשכם, נצפה נוזף בפעילי פתח על שלא חתכו את לשונו של מי שדיבר בגנות פתח וגירש את אל־עאלול.

במחנה ג׳נין היה מי שקלט את המסר ומיהר להתפייס עם אל־עאלול, בן שכם ויורש פוטנציאלי של עבאס. בחזרת אל־עאלול למחנה הפליטים בתפקיד ״המשקם״ גלום מסר לאנשי ג׳נין: שכם היא אחות לנשק, בג׳נין זקוקים לה, ולא כדאי להסתכסך עם מי שאולי תוציא מתוכה את נשיא פלסטין הבא. מורשת הקרב של מחנה הפליטים ג׳נין נחשבת בעיני פלסטינים רבים למורשת של גבורה ושל עמידה נחושה — ובכלל זה קרב יעבד בין הבריטים לחמושים בהנהגת שייח׳ עז א־דין אל־קסאם (1935), מבצע ״חומת מגן״ (2002), ועתה מבצע ״בית וגן״.

המאבק בין ג׳נין לשכם איננו נחלת הפוליטיקאים בלבד — הוא נוכח גם בשיח של אמהות ה״שהידים״, שמקצתן אף מוכנות להסתכן בקרע משפחתי ולהציב את ג׳נין מעל לשכם. למשל, כשאמו של אבראהים א־נאבולסי, ממנהיגי ״גוב האריות״ בשכם — שנהרג בידי כוחות הימ״מ בשנה שעברה — התבקשה ב״אל־ג׳זירה״ לומר כמה מילות פרידה מבנה, אמרה: ״א

אבראהים, אתה מזרע ג׳נין... גיבור בן של גיבורים... שגדל במשפחה לוחמת ומקריבה... ויש עוד מאה אלף אבראהים שישלימו את הדרך שלו, דרך הג׳יהאד״. כלומר האם, ממשפחת אל־ג׳ראר מג׳נין, העדיפה לשייך את בנה לבני משפחתה — ולא למשפחת האב משכם, המשרת במנגנוני הביטחון הפלסטיניים שמשתפים פעולה עם ישראל.

נראה כי היחיד שקלט את המסר של צעירי פתח במחנות הפליטים בג׳נין ובשכם הוא אל־עאלול, והוא שניער את יושבי רמאללה מרבצם. צריך לזכור שתנועת פתח בחרה בדרך המדינית אחרי עשרות שנים של מאבק מזוין. כדי למנוע מצעיריה לשוב לשם על ישראל והרשות הפלסטינית להשיב להם את הכבוד הלאומי והאישי ולממש את פתרון שתי המדינות.

17. הצעד הבא של מנסור עבאס: מאבק בפשיעה, דר' רונית מרזן, הארץ, 22/07/2023

המשפחה הערבית בישראל משלמת זה שנים ארוכות בדם בניה ובנותיה, ואין מושיע מצד אף לא אחד משלושת האבות הנוכחים בחייה: סר חינו של האב הביולוגי והסדר הפטריארכלי שכפה על ילדיו, והוא חדל להיות להם מקור השראה ומודל חיקוי; האב הפוליטי, בדמותן של הרשויות המקומיות, המפלגות וועדת המעקב העליונה, מתעקש להציב את העסביה (סולידריות) השבטית והחמולתית מעל רווחת הפרט הערבי, וגם הוא לא מייצג את המשפחה; האב החורג הישראלי השאיר את ממצאי ועדת אור להעלות אבק על המדף. הוא ממשיך להדיר את בני משפחה ואינו דואג לביטחונם האישי והכלכלי. בכך נהפך לשנוא ולמי שאין לשתף עימו פעולה.

בתוך מסכת האבות הזו הופיע אב מסוג חדש — מנסור עבאס, מנהיג מפלגת רע"ם האיסלאמית. עבאס הוא איש דת שמרן בהשקפתו הדתית־חברתית, ועמדותיו כלפי הלהט"ב מעוררות ביקורת, אך אי אפשר להתעלם מתפישת עולמו הפוליטית המהפכנית. הוא מבקש לשמוט את הדימוי שדבק בבני דורו כ"מנהיגים בהמתנה", ומתעקש להוכיח שרק באמצעות שותפות אקטיבית עם החברה היהודית והממסד השלטוני הישראלי יהיה אפשר לחולל שינוי. את השינויים במרחבים האזרחיים, הלאומיים, הדתיים והמשפטיים, מבקש עבאס להשיג בהדרגה ובנועם, מול כלל השחקנים הפוליטיים ולא בשיח צעקני ומתבדל.

עבאס הוא איש אמיץ. הוא כבר חצה פעם אחת את הרוביקון, כאשר החליט לבנות שותפות עם החברה היהודית ולהצטרף לממשלה שהעומד בראשה היה איש מפלגת ימין ציונית — נפתלי בנט. עכשיו הוא עומד לחצות את הרוביקון פעם נוספת, ולהתייצב מול משפחות הפשע הערביות ולסכן את חייו ואת חיי משפחתו. הוא וחברי מפלגתו שלחו לבנימין נתניהו רשימת צעדים שיש לנקוט למיגור הפשיעה. הם הביעו נכונות ליטול אחריות ולשמש פרויקטור, ואף הבטיחו לנצח את ארגוני הפשיעה בתנאי שיתנו להם סמכויות ומשאבים. "ארגוני הפשיעה הערביים החליפו את המדינה", אמר עבאס בריאיון לרינו צרור בגל"צ בשבוע שעבר. "הם שולטים בכלכלה שלנו, אנשים משלמים להם פרוטקשן בעל כורחם. הם מדינה בתוך מדינה".

עבאס מודע לכך שהוא נתפש כאיסלאמיסט שקט אך מסוכן בעיני חלק מהליברלים הערבים והיהודים, אך הוא מאמין שדווקא באמצעות ערכי המוסר הגלומים בדת האיסלאם, הוא יצליח לשכנע את בני ובנות שתי החברות — הערבית והיהודית — שכוונתו טובה. בהרצאות שהוא נושא מעת לעת הוא נוהג לשלב פסוקי קוראן בעלי מסרים אוניברסליים, המציגים את האנושות כמשפחה אחת המחויבת להטיב עם האחר ולהימנע מכפייה העלולה ליצור חברה חנפנית, צבועה ולא ישרה.

יש לעבאס גם יריבים איסלאמיים, שמעדיפים להנכיח איסלאם מתבדל ורדיקלי, שאינו מכיר בזכות המוסרית והתיאולוגית של היהודים על פלסטין, ושולל כל שותפות עם הפרלמנט הישראלי. יריביו בפלג הצפוני של התנועה האיסלאמית ושייח' ראאד סלאח העומד בראשו, מטיפים להתנתקות הדרגתית ולא אלימה ממוסדות המדינה, ולהקמת משק אוטרקי ואוטונומי בכל תחומי החיים. את הכאוס בביטחון הפנים ואת הנסיגה שחלה במעמד שלושת האבות הם מנצלים כדי להעצים את השפעתם הפוליטית בחברה הערבית.

במאמר שכתב באחרונה שייח' סלאח הוא העביר מסר של אזהרה למועמדים הערבים המתכוונים לרוץ בבחירות לרשויות המקומיות (באוקטובר 2023). הוא דרש מהם לפרסם מצע כתוב המפרט כיצד הם מתכוונים להיאבק בפשיעה ובאלימות, ולהשיב על השאלות הבאות: האם יתמכו בוועדות הקיימות להשכנת שלום ברמה הארצית והמקומית, האם יתחייבו להקים ועדות ביישובים שאין בהם וועדות כאלה והאם יפעלו להקמת משמר עממי בחסות הרשות המקומית הערבית.

את מרכולתו סלאח עלול למכור לא רק לחסידיו, ואת זה עבאס מבין היטב. לכן הוא מציע חלופה משלו למיגור האלימות. החלופה של עבאס חשובה וטובה, משום שהיא מכירה במדינה ומבקשת ממנה סמכויות ומשאבים, לעומת התוכנית של סלאח שמפנה עורף למדינה ומבקשת לכונן מדינה בתוך מדינה. הקמת ועדות עממיות ביישובים הערביים היא

תוכנית עתיקת יומין שלו ושל מנהיגי בל״ד לדורותיהם, והיא נועדה לבסס קאדר של צעירים שיתייצב ביום מן הימים למאבק נגד המדינה.

פעם, כשעבאס הגיע לכנס באוניברסיטת חיפה, העזתי לשאול אותו האם הוא רוצה להיות מרטין לותר קינג של החברה הערבית, והוא השיב לי בפשטות: אני רוצה להיות מנסור עבאס. אני מאחלת לאיש האמיץ הזה שימשיך לתרום לביצור חוסנה הפנימי של החברה הישראלית, על בניה ובנותיה הערבים והישראלים.

כשסמוטריץ׳ הופך ״למלך הגדה המערבית״, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 27.07.2023

ממשלת הימין ״על מלא״ בראשות בנימין נתניהו, משלימה בימים אלה את תהליך חשיפתה של מדיניות ישראל ביחס לגדה המערבית, כפי שבאה לידי ביטוי במפעל ההתנחלות. היטיב לתאר זאת תומאס פרידמן במאמרו ב״ניו יורק טיימס״, שטען בו, כי הממשלה הנוכחית אינה מאפשרת את המשך האשליה של שתי מדינות, וכבר לא ניתן להכחיש את המדיניות שישראל מקדמת: מדינה אחת לא דמוקרטית. זו מדיניות שהחלה בהסתרה והטעיה של הקהילה הבינלאומית ושל החברה בישראל, והיא עומדת כעת להסתיים — באמצעות ההפיכה המשטרית — ביצירת אתנוקרטיה רשמית ״על מלא״.

הימין לא החל את התהליך. ב־1967 היתה ישראל מודעת לכך, שהקמת יישובים יהודיים בשטחים הכבושים אינה חוקית על פי אמנת ז׳נווה. במרץ 1968 שלח משרד החוץ מברק בסיווג ״סודי ביותר״ לשגריר ישראל בארצות הברית, יצחק רבין, ובו ההנחיה: ״הקו העקבי שלנו היה ועודנו להתחמק מדיון על המצב בשטחים המוחזקים על בסיס אמנת ז׳נווה... הכרה מפורשת מצדנו בתחולת האמנה תבליט בעיות קשות מבחינת האמנה לגבי פיצוצי בתים, גירושים, התיישבות ועוד״.

ואכן, מיד לאחר מלחמת ששת הימים החלה ישראל לבנות את ההתנחלויות בשטחים, כשהיא משתמשת בשלל הטעיות. ב־27 בספטמבר 1967 כתב יו״ר ועדת התיאום המדיני־ביטחוני בשטחים, שלמה גזית, ללשכת הרמטכ״ל ביחס להיאחזות בגוש עציון, כי כ״כיסוי״ לצורכי המערכת המדינית ״תופיע ההיאחזות של הנוער הדתי בגוש עציון כהיאחזות נח״ל צבאית. הנחיות באשר לכך תימסרנה למתיישבים במקום״.

בפסח 1968 סירבו המתנחלים בראשות משה לוינגר לצאת ממלון ״פארק״ בחברון, לאחר שהתחזו לתיירים וכפי שהתחייבו לצה״ל. הפשרה אתם, בלחץ של יגאל אלון, הולידה את הקמת קרית ארבע. באפריל 1975 התיר שר הביטחון שמעון פרס ל״פלוגת עבודה״ של גרעין ״שילה״ ללון במחנה צבאי ירדני נטוש, לאחר שהבטיחו כי אין מדובר בניסיון התנחלות. פלוגת העבודה היתה אמורה לבנות את בסיס חיל האוויר בבעל חצור, מה שהעניק לה את הכינוי המכובס ״נח״ל ראדרי״. בפועל היא לא עסקה בכך כלל, ונשארה במקום שנהפך לימים להתנחלות עפרה, על אדמות הכפרים עין יברוד וסילוואד.

בינואר 1978 התיישבה בתל שילה קבוצת מתנחלים, הפעם תחת מסווה של מחנה חפירות ארכיאולוגיות, בעידוד שר החקלאות אז, אריאל שרון. ישראל בכל זאת נקטה כמה צעדי זהירות, כפי שהבהירה פליאה אלבק ממשרד המשפטים: ״יש אלמנט של זמניות בהתנחלויות מכיוון שהממשל הצבאי יכול להעניק למתיישבים זכויות חכירה על הקרקע רק אם הוא מתקיים בשטח. אם יחול שינוי בהסדרים הפוליטיים והצבאיים, והממשל הצבאי ייפסק, תסתיים גם החכירה״.

ישראל, שהחילה על השטחים הכבושים את ״דיני התפיסה הלוחמתית״, הגיעה לשיא האבסורד בשעה שבאמצעותם ביקשה להצדיק תפיסת אדמות בבעלות פרטית פלסטינית לטובת הקמת התנחלויות, באצטלה של צורך ביטחוני. שר הביטחון משה דיין אמר בינואר 1970 בדיון בממשלה על הקמת קרית ארבע: ״אני מציע... שבשלב הראשון נעשה כאילו אנו עושים משהו לצורכי ביטחון, בעיקר אם הדבר כרוך בהפקעת קרקעות, בבנייה, בסלילת כבישים״.

בית המשפט העליון סמך את ידו על תירוץ זה. בבג״ץ בית אל ב־1978 קבע השופט אלפרד ויתקון, כי ״אין צורך להיות מומחה לענייני צבא וביטחון כדי להבין שאלמנטים חבלניים פועלים ביתר קלות בשטח המאוכלס אך ורק אוכלוסייה אדישה או אוהדת כלפי האויב, מאשר בשטח שבו נמצאים גם בני אדם העשויים לעקוב אחריהם ולהודיע לרשויות על כל תנועה חשודה״.

השופטת מרים בן פורת הוסיפה: "מתקבל אפוא על הדעת שבמצב מיוחד זה... מן ההכרח להשתמש גם בפתרונות יוצאי דופן. אחד הפתרונות הללו הוא יצירת נוכחות יהודית אזרחית בנקודות בעלות רגישות מיוחדת".

בבג"ץ אלון מורה ב–1979 הפך בית המשפט את מדיניותו והורה לפנות את ההתנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. כל זאת לאחר שהמתנחלים, בשונה מהרמטכ"ל אז, רפאל איתן, העדיפו להימנע מלטעון לתכלית צבאית ולעבור לטענה של זכות אלוהית. פסיקה זו, על רקע הפסקת תהליך רישום המקרקעין בגדה על ידי ישראל, הולידה יוזמה מתעתעת חדשה. תחת שרביטו של אריאל שרון נולד רעיון סקר האדמות על בסיס חוק עותמני ישן, שבאמצעותו ישראל הכריזה על כ–1.6 מיליון דונם בגדה המערבית "אדמות מדינה". מהן הקצתה הממשלה קרקעות להקמת ההתנחלויות במסגרת "תוכנית שרון", שאושרה בממשלה באוקטובר 1977 והביאה להקמת 88 התנחלויות בתוך שמונה שנים.

14 שנה לאחר מכן החלה להתבסס לזמן קצר מדיניות חדשה. בנובמבר 1992 החליטה ממשלת רבין השנייה על הפסקת בניית התנחלויות חדשות. שנה לאחר מכן נחתם הסכם אוסלו והחלה העברת הסמכויות בחלק מהשטחים לידי הרשות הפלסטינית. בעקבות זאת, באוגוסט 1996, החליטה ממשלת נתניהו כי כל התנחלות חדשה תוקם באישור הממשלה כולה.

המציאות החדשה הובילה את הממשלה ליצור דרכים עוקפות, וכך נולדה תופעת המאחזים הלא חוקיים. באוקטובר 1998, לקראת החתימה על הסכם וואי, קרא שרון, שכיהן כשר חוץ בממשלת נתניהו, למתנחלים לתפוס כל גבעה פנויה כי "מה שתתפסו יהיה שלנו. מה שלא תתפסו לא יהיה שלנו". מנכ"ל מועצת יש"ע לשעבר עדי מינץ אף סיפר, כי לאורך השנים סבר הדרג המדיני שראוי וניתן ליצור רצפים התיישבותיים. לדבריו, המאחזים אינם יוזמה של קבוצת השוליים המכונה "נוער הגבעות", אלא תוצר של תכנון מדוקדק לתפיסת מקומות אסטרטגיים, שתואמה עם הדרג המדיני. ראיה ממסדית לכך היא התוכנית "מערכי העל", שהשיקה החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית ב–1997, ועל בסיסה הוקמו המאחזים.

משחקי ההטעיות נמשכו גם בעיתות של הסלמה ביטחונית. ב–2002 החליטה ישראל להקים את מכשול ההפרדה והביטחון בשל גלי הטרור של האינתיפאדה השנייה. ראשי יש"ע ביקשו לנצל את המצב ולעגן את מעמד רוב ההתנחלויות על ידי סיפוח דה־פקטו באמצעות המכשול. חבר הכנסת ניסן סלומינסקי מהמפד"ל הבהיר בוועדת הכספים ביוני 2003, כי הוא וחבריו יהיו מוכנים לאשר תקציב נוסף לבניית הגדר רק בתנאי שהתוואי לא ישונה ויכלול גם את אריאל, קדומים, עמנואל וקרני שומרון.

במציאות זו נשאר בג"ץ האחרון שבלם את הרודנות השלטונית והשאיפות הטריטוריאליות של המתנחלים ונציגיהם בממשלה. ב–2004 קבע נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק, כי "גדר הביטחון אינה יכולה לבוא מטעמים של סיפוח שטחים מהאזור למדינת ישראל. מטרתה של גדר ההפרדה אינה יכולה להיות התוויית גבול מדיני". ב–2006 נזפה נשיאת העליון דורית ביניש בצה"ל על הטעיית בית המשפט בתיק צופין: "העתירה שלפנינו מצביעה על אירוע שאין להשלים עמו, ולפיו המידע שסופק לבית המשפט לא שיקף את מלוא השיקולים שעמדו לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות". ב–2009, בתיק בילעין־מודיעין עילית, התחוור סדר העדיפויות של הממשלה ושל המתנחלים. כך נכתב בפסיקת בג"ץ: "נראה כי נוכח הרצון להבטיח את הקמת השכונה המזרחית בעתיד במודיעין עלית נקבע תוואי הגדר במקום שהוא נטול יתרון ביטחוני... הוא מסכן את הכוחות המסיירים לאורך התוואי".

המאחזים עלו ופרחו, וב–2005 הגיע מספרם ל–105, והתגוררו בהם כ–4,000 נפש. למרות העדר חוקיותם, גם לפי החוק הישראלי, הם זכו לאבטחה מלאה של צה"ל, בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה. לחץ אמריקאי של ממשל ג'ורג' בוש בנושא הניע את שרון למנות את עורכת הדין טליה ששון לחקור ולהמליץ על המשך המדיניות בנושא המאחזים.

ששון הצביעה על כשלים חמורים בתחום אכיפת החוק ואף ציינה, כי החטיבה להתיישבות חרגה מסמכותה, והיא אחראית להקמת מאחזים רבים. ששון הדגישה, כי משרד השיכון שילם בעבור פיתוח המאחזים 72 מיליון שקל בשנים 2000–2004, וסיכמה: "במילים אחרות — הפרת החוק הפכה ממוסדת ומוסדית. אין לנו עניין עם עבריין או קבוצת עבריינים הפועלים

בניגוד לחוק. התמונה הנגלית לעין המתבונן היא הפרת חוק בוטה על ידי משרדי ממשלה, רשויות ציבוריות, מועצות אזוריות באיו"ש ומתנחלים, הכל תוך הצגת מראית עין כאילו יש כאן מערכת מוסדית מסודרת הפועלת כחוק".

ששון המשיכה והדגישה: "ברצוני להביא בפניך את עמדת רוב רובם של קציני צה"ל ומשטרת ישראל, שהסבירו... כי הקושי המרכזי בכל הנוגע לאכיפת החוק בשטחים לגבי המאחזים הבלתי מורשים הוא המסר הכפול העובר כל השנים מממשלות ישראל לכל דרגי הביצוע, הביטחוניים והאזרחיים". הדו"ח נדון ואומץ בממשלה, והתקבלו החלטות ליישום מסקנותיו, אך אלו מעולם לא יושמו, ומדיניות ההטעיות בשטח לא השתנתה.

נתניהו לאחר חזרתו לתפקיד ראש הממשלה ב–2009 החל בתהליך "הלבנת" המאחזים הלא חוקיים. תחילה ניסה לגייס את השופט אדמונד לוי ליצירת בסיס משפטי, אך זה פרסם ב–2012 דו"ח, שנמתחה בו ביקורת חד־משמעית על חריגה מגבולות החוק: "נתגלתה לעינינו תופעה בנושא ההתיישבות הישראלית ביו"ש, שאינה הולמת מדינה הדוגלת בשלטון החוק. מכאן ואילך, לחסידי ההתיישבות וגם לדרג המדיני צריך להיות ברור כי הם מצווים לפעול במסגרת החוק בלבד, ועל מוסדות המדינה מוטלת החובה לפעול בעתיד בנחישות לאכיפת החוק". דו"ח זה נגנז ולא עלה לדיון בממשלה.

מאז ועד היום, בכל הממשלות, לרבות ממשלת נפתלי בנט־יאיר לפיד, "הולבנו" 44 מאחזים. כיצד מלבינים מאחזים שאינם חוקיים? ובכן, רפרטואר התעתועים כולל כמה כלים ממסדיים. הכלי השכיח ביותר הוא הפיכת המאחזים לשכונות בהתנחלויות קיימות, גם אם מדובר בשכונה מרוחקת מאוד. כלי נוסף הוא הפיכתן להתנחלויות עצמאיות, וכשזה לא מתאפשר, ניתן להלבין אותם למוסדות חינוכיים או לחוות רועים.

באופן משלים, ממשלת נתניהו — בלחץ "הבית היהודי" בראשות בנט — נמנעה כמעט מכל פינוי של מאחזים, לרבות אלה שלא היה ספק באי־חוקיותם, משום השתלטותם על אדמות פרטיות פלסטיניות, כפי שהמדינה עצמה הודתה בבג"ץ. כך, למשל, זכו דרי המאחז מגרון בבנייה של יישוב חדש בפיסת "אדמת מדינה" בסמוך למאחז. גם דרי המאחז עמונה, הצמוד לעפרה, זכו לגמול נדיב ביותר.

הפינוי המוסכם שלהם עלה לציבור בהקמת ההתנחלות עמיחי ב–2016, ראשונה ויחידה מאז 1992, ובהוצאות רבות, חלקן הזויות כמו חלוקת 40 מיליון שקל למשפחות ל"שיקום חייהן", או 5.5 מיליון לחדרי אירוח למשפחות עד שהיישוב יושלם. בסך הכל זה עלה 137.5 מיליון שקל. בנט היה הסנונית הראשונה בהסרת מסיכת ההיתממות וגלגולי העיניים של הממשלה. כבר בספטמבר 2016 הכריז, כי "בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית".

כיום קיימים 121 מאחזים לא חוקיים ברחבי הגדה, שמיקומם מעיד על היותם חלק מתוכנית מסודרת, שנועדה להשיג שתי מטרות: עיבוי ה"גושים" הגדולים והקטנים, והגדלת השליטה הישראלית לאורך ציר 60 — הציר המרכזי בגדה המערבית, השומר על הרציפות ועל מרקם החיים הפלסטיני. בעוד 77% מהמתנחלים גרים במרחק של עד עשרה קילומטר מהקו הירוק, כשני שלישים מהמאחזים נמצאים במרחק של 10–25 ק"מ מהקו הירוק. מטרתם היא עיבוי האזורים הדלילים ביהודים, ובראשם דרום הר חברון ומזרח השומרון.

כל המאחזים נמצאים בסמיכות להתנחלויות קיימות כדי לאפשר את חיבורם הלא חוקי לתשתיות המים והחשמל ואת סלילת כביש הגישה אליהם. כיצד ימומנו? שרת הפנים לשעבר איילת שקד קבעה, כי דרי המאחזים ייחשבו במניין תושבי "התנחלויות האם" לשם חישוב מענקי האיזון למועצות האזוריות, על חשבון המועצות בתחומי הקו הירוק.

כל התנחלויות האם של המאחזים משתייכות לזרם הלאומני־המשיחי בהנהגת בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר ושותפיהם. ככל שהמתנחלים קיצוניים יותר, נמצא יותר מאחזים לידם. כך, למשל, היישובים איתמר, ברכה, אלון מורה ויצהר באזור שכם מקיימים 18 מאחזים לא חוקיים. בשיא מחזיקה ההתנחלות כוכב השחר עם שמונה מאחזים לא חוקיים. הלקח ולפיו דריסת החוק בחסות הממסד משתלמת הופנם, וליד ההתנחלות עמיחי, מפוני המאחז עמונה, נמצאים כיום שני מאחזים. יש

לציין, כי ההתנחלויות המובילות בריבוי האירועים האלימים נגד הפלסטינים בסביבתן, בעיקר אירועי ירי ותקיפה, הן יצהר וברכה, עלי ושילה, היישוב היהודי בחברון, מעון וסוסיא.

ההסכמים הקואליציוניים אישרו את השתלטות סמוטריץ' על המינהל האזרחי, ועודדו תוכניות ל"הלבנת" רוב המאחזים הממוקמים על "אדמות מדינה". את המאחזים שעל אדמות בבעלות פרטית פלסטינית — בג"ץ שולל כל אפשרות להלבין ומחייב לפנותם. כפי שכתבה ששון, "הקמת מאחז על קרקע פרטית של פלסטינים אינה ניתנת להכשרה, גם לא בדיעבד. דין המאחזים הללו הוא פינוי, וככל המוקדם כן ייטב".

כמענה להגנה זו שהציב בג"ץ נולד "חוק ההסדרה", שאושר בכנסת בפברואר 2017 ונועד להפקיע מידי הבעלים הפלסטינים את זכויות השימוש בקרקעות שבבעלותם, שעליהן נמצאות כיום אלפי יחידות דיור למתנחלים בכ־30 התנחלויות ו־29 מאחזים. החוק אושר למרות העובדה שבמהלך הדיון בו אמר היועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבליט, שאין לקבל הצעות חוק שאינן בגדר הדין הבינלאומי והן פוגעות במעמד בית המשפט העליון. הוא אף הודיע, שלא יגן על החוק אם יאושר בכנסת משום שהוא בלתי חוקתי ועלול להוביל להגשת תביעה נגד ישראל בבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג. גם כאן היה בג"ץ שומר־הסף האחרון, שעצר את רודנות השלטון בפסילת החוק. וזה מה שהוליך בתורו להצעת החוק לפסקת ההתגברות, בנוסף למהלכים הפרסונליים באיוש בית המשפט העליון ועוד הצעות חוק. אם יחוקקו, יהיה סמוטריץ' "מלך הגדה המערבית" של משטר רודני בדפוס אפרטהייד.

המהלך ארוך השנים של השתלטות והתיישבות בגדה לקראת מציאות של מדינה אחת, עובר מתחת לרדאר של החברה הישראלית ובניגוד גמור לעמדת רוב הציבור. סקרי דעת קהל שערכנו באפריל 2022 ובמאי 2023 מראים, כי רק 21% בקרב הציבור היהודי ערים למציאות המדינה האחת המתהווה בגבעות השומרון, אף על פי שרובם אינם תומכים באפשרות של מדינה אחת, בין שתהיה זו מדינה דמוקרטית, כ־12% תמיכה, או לא דמוקרטית, כ־30% תמיכה.

כשם שהציבור הליברלי בישראל התעורר אל מול תרמית ההפיכה המשטרית בכסות של רפורמה משפטית, אסור שהחברה הישראלית תישאר אדישה להשתלשלות זו של מרמה, כזב, הטעיה וריסוק שלטון החוק בשטחים הכבושים. היחידים שפעלו במשך השנים היו ארגוני החברה האזרחית כמו "שלום עכשיו", "יש דין", "בצלם", "המועצה לשלום ולביטחון" ועוד, בעיקר בחסות בג"ץ. פעילותם במסגרת החוק עיכבה ולפעמים אף בלמה את התהליך הרודני וחשפה בפני הציבור המעוניין את עוולות הכיבוש הישראלי.

גם כיום, כאשר הפיל בקפלן — קרי, הסכסוך עם הפלסטינים — נותר מחוץ לשיח ולחזון, ארגונים אלה ואחרים נאבקים יום יום בתופעות העברייניות של הממשלה והמתנחלים בשטח עצמו. חשוב היום שבו אלף איש מתוך 150 אלף המוחים בקפלן יתייצבו מול כל מאחז לא חוקי עד פינויו. או אז נדע, כי החזון שלנו כולל את שלטון החוק וזכויות אוניברסליות של שוויון וחירות לכל אלה החיים בין הים לירדן.

18. אל-עארורי מסוכן לישראל ולפסטינים, דר' רונית מרזן, הארץ, 02/09/2023

שוב סלאח אל־עארורי בכותרות. אחרי שהזרוע הצבאית של חמאס קיבלה אחריות על הפיגוע בחווארה, ואחרי שבנימין נתניהו ויואב גלנט הוסמכו "לפגוע במחבלים ושולחיהם", איים אל־עארורי כי החזרת הסיכולים הממוקדים תגרור מלחמה בין־זירתית (ראש הממשלה נתניהו אמר כי אל־עארורי "יודע למה הוא מתחבא").

אל־עארורי אינו פנים חדשות בזירה הפלסטינית, והוא אינו מסתיר את כוונתו להבעיר את השטחים. ניתן היה לשמוע זאת כבר לפני שנה, בנאומו לציון 35 שנים להקמת תנועת חמאס. הוא היה אחד מבין ארבעה מנהיגי התנועה שנאמו, והנאומים שיקפו את ההבדלים בגישותיהם, למרות הניסיון לשדר אחדות.

שני נאומים, של אסמעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של כלל תנועת החמאס, ויחיא אל־סינוואר, ראש הלשכה המדינית ברצועת עזה — שודרו בעזה. השלישי, של אל־עארורי, סגן ראש הלשכה המדינית, שודר בעצרת באוניברסיטת ביר זית והרביעי, של חאלד משעל, המנהיג בחו"ל, שודר בעצרת בצידון. המיקום הגיאוגרפי שיקף את חלוקת מוקדי הכוח של התנועה: הנייה ואל־סינוואר שולטים בעזה, אל־עארורי בגדה המערבית ומשעל בגולה הפלסטינית.

נראה כי משעל, ששואף לכהן בתפקיד ממלכתי — ראש אש"ף או נשיא פלסטין הבא — למד דבר או שניים מיאסר ערפאת: מרוחק מבני עמו בגדה המערבית ורצועת עזה הוא פועל לגיוס תומכים בקרב העמים הערביים והגולים הפלסטינים. שיתוף הגולים הפלסטינים, המהווים רוב בעם הפלסטיני, בקבלת ההחלטות, ושיתוף העמים הערביים בהחלטות מנהיגיהם בכל הנוגע לנרמול היחסים עם ישראל, היו אפוא סוגיות מרכזיות בנאומו.

אל־סינוואר ואל־עארורי, חתולי הרחוב הפרועים של חמאס, פונים לקהל יעד שונה: לאסירים ולמשפחותיהם. אבל גם ביניהם יש הבדלים. בעוד שאל־סינוואר מעדיף להסתפק באיום מרומז כי הוא יחפש דרך אחרת לשחרור האסירים אם לא תתבצע עסקת שחרור, אל־עארורי מבטיח לשחרר את האסירים באמצעות חטיפת חיילים ומתנחלים. אל־סינוואר, הנושא באחריות שלטונית לרווחת תושבי עזה, לא מעוניין לסכן את ההקלות הכלכליות מצד ישראל, מצרים והרשות הפלסטינית. אל־עארורי, המשוחרר מאחריות, רוצה להבעיר את הגדה כדי להביא לקריסת הרשות ולהשתלטות חמאס.

מאז שוחרר מהכלא הישראלי ב–2010, אל־עארורי מאתגר את משעל, הנייה ואל־סינוואר, כמו גם את ישראל והרשות. הוא יליד 1966 מהכפר עארורה שבנפת רמאללה, בעל תואר ראשון בהלכה איסלאמית מאוניברסיטת חברון והיה מפקד "גדודי השהיד עבדאללה עזאם". בתפקידו הנוכחי הוא פועל בשלושה ערוצים.

הערוץ הראשון הוא ציר ההתנגדות — איראן, סוריה וחיזבאללה. אל־עארורי פועל להבטיח את המשך העברת הכסף, הנשק והידע הטכנולוגי לחמאס. הוא מנסה לחבל בהסכמי הנורמליזציה שנחתמו בין ישראל לכמה ממדינות ערב ולהוכיח לאחרונות שהאויב המרכזי של האומה הערבית־האיסלאמית הוא ישראל ולא איראן. את הסעודים הוא מזהיר כי נרמול היחסים עלול להביא למסירת השליטה במקומות הקדושים לישראל, ולירדנים הוא מזכיר את הסצינה שבה שר האוצר בצלאל סמוטריץ' עומד מאחורי פודיום שעליו מפת ישראל הכוללת את הגדה המערבית והמזרחית (ירדן).

הערוץ השני הוא הרשות הפלסטינית. אל־עארורי מודה כי הוא תומך בפיוס לאומי עם בכירים ברשות לא משום שהוא מאמין שהם יובילו לממשלת אחדות לאומית, אלא כדי למתן את העוינות של הרשות כלפי פלגי ההתנגדות ולמנוע הידרדרות למלחמת אחים שתשרת את ישראל. במלים אחרות, הוא מרדים את הרשות כדי לבנות תשתית צבאית שתשמש ביום מן הימים לביצוע הפיכה והשתלטות על הגדה המערבית.

הערוץ השלישי הוא גדודי שהדאא אל־אקצא של תנועת הפתח. אל־עארורי מתחנף לתנועת הפתח כשהוא מזכיר את היסטוריית המאבק המפוארת שלה, ומקפיד לבדל אותה מאותה קבוצה קטנה במנגנוני הביטחון הפלסטיניים שמשתפת פעולה עם ישראל. כך הוא מקווה לשכנע את פעילי השטח של פתח לשים את מבטחם בחמאס ולא בג'יהאד האיסלאמי, שאליו הם חברו לאחרונה.

הערוץ הרביעי הוא הצעירים במחנות הפליטים בגדה ובלבנון. אל־עארורי זיהה את רגשות הזעם והבושה של הצעירים על ההשפלה רבת השנים, והוא מבקש לתרגם אותם לאלימות מהפכנית ובניית זירה חלופית או משלימה לרצועת עזה, שממנה יהיה אפשר לשגר רקטות וכטב״מים נגד ישראל. אמנם זה קשה באווירה שבה ״המצפון העולמי״ עובר תהליך של הסתגלות למראות הקשים של מיליוני עקורים ומהגרים, ובעידן שבו הצעירים חשים מיאוס כלפי מנהיגיהם המושחתים ולא מוכנים להקריב את נפשם למען מולדת המזוהה עם שליט מושחת, אך אל־עארורי מנסה לעורר מחדש את אהבת המולדת ואת הנכונות למות למענה. הוא מביע נכונות אישית להקרבת נפש כמו מוחמד דף, הרמטכ״ל של חמאס, שחווה אין־ספור ניסיונות התנקשות ואיבד את כל משפחתו.

הוא גם מהלך אימים על הצעירים ומזהיר אותם כי הם עומדים בפני סכנה קיומית. אם לא יתחמשו, יפגעו בביטחון האישי של המתנחלים, ירתקו את הצבא הישראלי לכל שטחי הגדה וינצלו את הפילוג הפנימי בישראל ואת מדיניות ממשלתה הקיצונית כדי לשכנע את העולם בצדקת דרכם, הם יעמדו מול שני מיליון מתנחלים וסכנת גירוש, ויפסידו את מסגד אל־אקצא ליהודים.

ההיסטוריה חוזרת על עצמה, הוא אומר לצעירים האלה, ומזכיר להם את יצחק רבין, שקרא לשבור לפלסטינים את העצמות באינתיפאדה הראשונה אך נסוג וחתם על הסכמי אוסלו, ואת אריאל שרון, שחיסל את ההנהגה המייסדת של חמאס באינתיפאדה השנייה, אך הודה שאי אפשר להמשיך ולשלוט בעם אחר והחליט על התנתקות חד־צדדית מרצועת עזה. עכשיו הוא מדבר על סמוטריץ׳ ואיתמר בן גביר, שלא באו מהצבא ומסרבים להישמע להמלצותיו, מה שעלול להוביל למלחמה אזורית ולנסיגה מהגדה. זו השורה התחתונה: אל־עארורי הוא אדם מסוכן שמעוניין במלחמה אזורית כוללת, שתסב נזק כבד לישראל ותקרב את קצה.

19. 30 שנה להסכם אוסלו: לא עוברים תהום בשתי קפיצות, דר' שאול אריאלי, הארץ, 21/09/2023

החודש מלאו 30 שנה לחתימה על הסכם אוסלו, שהוא "הצהרת עקרונות על הסדרי ביניים של ממשל עצמי" בין ישראל לאש"ף, שקבע מתווה ליישוב הסכסוך הישראלי־פלסטיני, מבלי להגדיר איך ייראה הסדר הקבע. 30 השנים שחלפו מאז מלמדות כי המתווה לא נתן מענה לפערים בין התפישות והמטרות השונות של הצדדים, והיה בחזקת ניסיון לעבור תהום בשתי קפיצות. במהלך יישום המתווה, לאחר קפיצת הביניים, נפלו הצדדים אל מלתעות מתנגדי הפשרה בשני הצדדים, שדבקים בתפישה "כולה שלי".

להלן כמה מהאירועים שתרמו למורכבותו הגדולה של הסכסוך ולפערים בתפישות הצדדים.

• הצהרת בלפור ב–1917 וכתב המנדט ב–1922 היו יריית הפתיחה לסכסוך, משום שביטאו הכרה בינלאומית בזכותו של העם היהודי, שחי מחוץ לארצו, לבית לאומי במולדתו, ושללו זכות זו מערביי הארץ.

• ההכרה הבינלאומית בזכותם של ערביי הארץ להגדרה עצמית בשנים 1937–1947, ששיאה היה בהחלטת החלוקה 181, בה הוקצו 45% מהארץ למדינתם. בניגוד לתנועה הציונית, שאימצה את החלטת החלוקה — האפשרות היחידה להקמת מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי — הערבים, שהיו רוב באוכלוסייה ובעלי 90% מהקרקעות הפרטיות, שללו את החלוקה ונלחמו בכדי למונעה. בסוף המלחמה הם מצאו עצמם כמיעוט מקופח בישראל, וכפליטים במדינות ערב השכנות (למעט בירדן שם הם אזרחים).

• החלטה 242 של מועצת הביטחון של האו"ם בנובמבר 1967, לאחר מלחמת ששת הימים, שקבעה מסגרת פשרה חדשה: ישראל תקבל 78% משטחה של פלשתינה־א"י המנדטורית ותחזיר את השטחים שכבשה ב–67' בתמורה להסכמי שלום.

• ב–1974 החלו הפלסטינים להפנים את הצורך בפשרה ועל רקע זה אימצו את "תוכנית השלבים". בעקבות ביטול סיפוח הגדה על ידי ירדן והכרתה מחדש באש"ף כנציג היחיד של העם הפלסטיני, הכיר אש"ף ב–1988 בהחלטת החלוקה 181 (שבה מוזכרת מדינה יהודית) ובהחלטה 242, שמשמעה: מדינה על 22% משטח "פלסטין ההיסטורית".

הסכם אוסלו שירטט מתווה הדרגתי שנועד להביא בתוך שלוש שנים ובשלושה מהלכים (הסכם עזה ויריחו, הסכם הביניים, והיערכויות נוספות) לנקודת פתיחה שתאפשר משא ומתן על הסדר קבע: כל שטחי עזה והגדה המערבית — למעט מזרח ירושלים, התנחלויות ואתרים צבאיים (נושאי המו"מ להסדר הקבע) — יועברו לאחריותה של רשות פלסטינית נבחרת. יצחק רבין הכתיב את ההדרגתיות הזו בהתאם לתפישתו העקרונית את תהליך השלום: "אני מעדיף הסדרי ביניים, עם תקופת מבחן בין שלב לשלב, על פני הניסיון להתקדם בבת אחת להסדר כולל".

רבין כפה תפישה זו על הפלסטינים, אף שהיה מודע למצב ההתיישבות ב–1993, שהיה שונה מהמצב ב–1978 כשנחתם הסכם האוטונומיה בקמפ דייוויד. בישיבת ממשלה ב–30 באוגוסט 1993 אמר רבין: "כל רעיון האוטונומיה, הסדר הביניים, הוא רעיון מורכב. הוא הומצא כשכמעט לא היתה התיישבות יהודית בשטחים, אז כל העניין היה הרבה יותר פשוט. ההתיישבות היהודית, בעיקר באזורים הצפופים, סיבכה את החיים — זו היתה המטרה הפוליטית שלה. זו היתה התיישבות פוליטית ולא ביטחונית, בלי שום תרומה ביטחונית".

חמש סיבות הניעו את רבין לדבוק בהדרגתיות: האחת, הצלחת התפישה שיושמה בתהליך השלום עם מצרים: הסכם ההפרדה ב–1974, הסכם הביניים ב–1975, הסכם המסגרת ב–1978 והסכם הקבע ב–1979. השנייה, היתה התבססות על הסכם האוטונומיה שחתם בקמפ דייוויד ב–1978 מנחם בגין, שהיה כמעט זהה ל"הצהרת העקרונות" מ–1993.

הסיבה השלישית היתה החשש מחוסר יכולת של אש"ף לעמוד בהסכם, כפי שציין שר החוץ שמעון פרס: "הפלסטינים הגיעו לשפל המדרגה, מצבם היום נורא ואיום. אני חייב לומר, שיש אפשרות שכל העסק של אש"ף יתפרק". הרביעית היתה הרצון

לדחות את ההתמודדות עם פינוי ההתנחלויות, לאחר שהפלסטינים הסכימו כי יישארו בתקופת הביניים. והסיבה החמישית היתה סוגיית ירושלים.

שני עמים דומים

הן רבין והן פרס התעלמו מהדבקות של כל צד בנרטיב המנוגד שלו. סגנו של ערפאת, אבו איאד, כתב: "שני העמים דומים זה לזה, הן בסבל שסבלו: האחד מן הנאציזם, השני מן הקולוניאליזם, הן בהחלטתם הנחושה להשיג בכל מחיר את מטרותיהם, הן בעצם חוסר פשרנותם, העולה בהרבה על זו של מנהיגיהם" ("ללא מולדת", 1979).

ההדרגתיות העניקה למתנגדי הפשרה בשני הצדדים — חמאס והזרם הלאומני־משיחי בישראל — זמן להתאושש מההלם מההסכם, שנחשף רק בחתימתו, ואיפשרה להם לחבל בתמורות המרכזיות שכל צד הבטיח, וכך לקעקע את האמון הנחוץ לקיום תהליך ארוך להשגת פשרה. הרמטכ"ל, אהוד ברק, ורבין היו מודעים לסכנה. באותה ישיבה אמר ברק: "אני מזכיר רק, שיהיו בחברה הפלסטינית אלמנטים קיצוניים, שיהיה להם עניין פעיל לנסות לטרפד את ההסכם הזה ואת ההבשלה", ורבין קטע אותו ואמר: "כולל בחברה הישראלית". רבין ניסה לעצב את המציאות לקראת מו"מ להסדר הקבע על ידי מהלכים רבים, בין היתר החלטת ממשלה 360 (1992) שעצרה בנייה של התנחלויות חדשות, העתקת תקציבים מאיו"ש לתחומי הקו הירוק, ואיסור על בניית תשתיות שיחזקו את הקשר בין ההתנחלויות ב"גושים".

הרצח שלו, ובחירת בנימין נתניהו לראשות הממשלה הפכו את המגמה והניעו תהליכים שכירסמו בתמורה הטריטוריאלית שהובטחה לפלסטינים: לאחר העברת חברון וביצוע "פעימה" מינורית, נתניהו עצר את המשך העברת השטחים לרשות הפלסטינית ואף התגאה בכך. הלאומנים המשיחיים, תחת הנהגה מתחלפת — מיצחק לוי, דרך אפי איתם ונפתלי בנט ועד בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר, קיבלו מכל ממשלות נתניהו תמיכה תקציבית וביטחונית שאיפשרה להם לחבל בתהליך. הם הובילו להגדלת מספר הישראלים הגרים באיו"ש פי ארבעה, לבניית 170 מאחזים וחוות לא חוקיים (שמתוכם הוכשרו כבר 40), לבניית מערכת כבישים עוקפים להתנחלויות המבודדות, לגירוש פלסטינים מאדמתם, לפגיעה בהם ולהריסת בתיהם. כל זה כרסם קשות באמון של הפלסטינים בישראל.

מן הצד השני, תנועת חמאס, שחלום פלסטין האיסלאמית מהים ועד לנהר החל להתפוגג לנגד עיניה, דבקה בטרור נגד ישראל ונגד הרשות, ופגעה בתמורה שהישראלים ציפו לה — ביטחון. ערפאת לא עמד במחויבותו להילחם בטרור ללא תנאי, העצים את החשש הישראלי ודירדר את אובדן האמון ההדדי לרמה שאפילו מחמוד עבאס, הנאמן לתהליך המדיני, לא הצליח לתקן עד היום. סקרים רבים מעידים על ירידה דרמטית בשיעור התומכים בפתרון שתי המדינות בציבור הישראלי־יהודי, מ–60% לכשליש, אם כי הרוב עדיין תומך בהיפרדות, לרבות חד־צדדית. הייאוש מהפתרון הזה הוא גם נחלתו של הציבור הפלסטיני, שרבים בו, בעיקר צעירים, מבכרים את הפתרון של מדינה אחת שוויונית.

המו"מ על הסדר הקבע נפתח בסופו של דבר באיחור של שנתיים. לאחריות הרשות הפלסטינית הועברו רק 38% משטחי הגדה ועזה; ומנגד, ישראל היתה חבולה מפיגועי הטרור. האתגר היה לגשר על הפערים בין תפישות הצדדים לגבי הסדר הקבע ובשאלה לאיזה סכסוך הוא אמור להתייחס — מ–1917 או מ–1948 או מ–1967. כבר בהכרה ההדדית בין ישראל לאש"ף, ניתן היה לזהות פער אדיר. אש"ף העניק לישראל את כל התמורה הטריטוריאלית (הכרה בישראל בקווי 67') המעניקה לה 78% משטחי א"י המנדטורית. בתמורה ביקש אש"ף מענה לסוגיות שנולדו במאה שנות סכסוך: הזכות להגדרה עצמית בפלשתינה־א"י המנדטורית, בירה בירושלים, הגבול והפליטים.

ישראל, שהציגה את 1967 כנקודת הפתיחה לסכסוך ואת השטחים שנכבשו אז כנושא הסכסוך, לא העניקה לאש"ף תמורה דומה, אלא רק הכרה באש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני. עמדה זו, שנשענה על כוחה של ישראל, באה לידי ביטוי בהתעקשות של רבין לא לומר "מדינה פלסטינית", אלא להשתמש במונח "ישות שהיא פחות ממדינה".

בנאומו בכנסת ב–4 באוקטובר 1995, במושב בו אושר הסכם הביניים, שרטט רבין תמונת סיום להסדר הקבע (תוכנית אלון פחות או יותר) שנתפשה בעיני הפלסטינים כמגוחכת. ברק הלך בעקבותיו וב–1999 הגדיר את מטרת המו״מ כ״חלוקה צודקת של שטחי יו״ש״, קרי, השגת פשרה בסכסוך מנקודת הפתיחה של מלחמת 67׳ ולא מנקודת הפתיחה האמיתית — הצהרת בלפור.

הכישלון של ברק

מבחינת אש״ף, ההכרה שלו בהחלטת החלוקה ובהחלטות האו״ם 242 ו–338 העניקה לעם הפלסטיני מקום לגיטימי בקהילה הבינלאומית, ממנה הדיר את עצמו מאז 1917, בסרבו לקבל את ההחלטות הבינלאומיות. לגיטימיות זו משמעה מימוש החלטות האו״ם: נסיגת ישראל לקווי 67׳ בתמורה להסכמי שלום. לפיכך, כאשר אש״ף קיבל את ההדרגתיות שנכפתה עליו, הוא הניח שהתהליך יסתיים בהקמת מדינה פלסטינית בקווי 67׳ (עם חילופי שטחים).

במו״מ שהחל במחצית השנייה של 1999, ברק בחר שלא לשלם יותר את מחיר ההדרגתיות. הוא סבר שאין לעסוק ב״פעימות״ אלא יש ללכת להסדר קבע בשני שלבים: הסכם מסגרת שיקבע את תמונת הסיום, ולאחריו הסכם מפורט, וכך הוסכם בפרוטוקול שארם במאי 1999. עם זאת, ברק לא היה ער לעובדה שמבחינת הלאומנים־משיחיים בישראל כל הצלחה קטנה היא הצלחה המונחית לכאורה בידי הגבורה, והתייחס בסלחנות עיוורת לעובדות שהם קבעו בשטח, שפגעו באמון של הפלסטינים בתהליך.

בתקופתו הגיע לשיא מספר הדירות שנבנו בהתנחלויות, וב–1999 הוא אף הסכים ל״הלבנת״ מאחזים לא חוקיים שצמחו בתקופת הממשלה הראשונה של נתניהו. הכישלון של ברק בהבנת העמדה הפלסטינית וגבולות הגמישות שלה הגיע לשיאו בקמפ דייוויד 2000. הצעתו הנדיבה ביותר היתה אמורה לשלוח את ערפאת חזרה לעם הפלסטיני כשבאמתחתו הצעה לקבל 84% משטחי הגדה ועזה, מפורזים מצבא ומנשק כבד, ועוד 7% בבקעת הירדן, שיישארו בחכירה זמנית בידי ישראל; זאת ללא גבול עם ירדן, ללא בירה ב״אל־קודס״ (מזרח ירושלים), עם ריבונות ישראלית בהר הבית וללא אפשרות שיבה של הפליטים. קרי, הצעה המנותקת מההחלטות הבינלאומיות, מתפישת הפשרה של הפלסטינים ומהנרטיב שלהם. ההצעה יצרה את התנאים לפרוץ האינתיפאדה השנייה לאחר עליית אריאל שרון להר הבית, ולטביעת המושג ״אין פרטנר״.

רק 15 שנים אחרי החתימה על הסכם אוסלו, ישראל בהנהגת אהוד אולמרט יישרה קו עם ההחלטות הבינלאומיות, ובתהליך אנאפוליס ב–2007–2008 הגיעו אולמרט ועבאס להסכמה על הפרמטרים למשא ומתן. השניים עשו כברת דרך משמעותית אך לא הספיקו לסגור את כל הפערים עד להתפטרותו של אולמרט בשל כתבי האישום שהוגשו נגדו.

15 שנים אלה נוצלו על ידי מתנגדי הפשרה משני הצדדים כדי לשחוק את האמון בין הצדדים ולחזור להקזת דם הדדית. ב–2005 ישראל נסוגה חד־צדדית מרצועת עזה וב–2007 חמאס השתלט עליה צבאית, ויצר את הפיצול בין הגדה לרצועה. חזרת נתניהו לראשות הממשלה ב–2009 סתמה את הגולל על התהליך המדיני ועל פתרון שתי המדינות. ״חזון השלום של הנשיא טראמפ״ (2020), שנבנה והוכתב על ידי נתניהו, היה ביטוי ציני ואבסורדי של רעיון שתי המדינות.

ישראל, בסיוע חיבוק דוב של הממשלים האמריקאיים, החמיצה את ההזדמנות להפוך את תהליך אוסלו לאקורד הסיום בסכסוך עם הפלסטינים מעמדה של כוח ובתנאים הטובים ביותר שיכלה להשיג. רבין שגה כאשר כפה את עקרון ההדרגתיות על התהליך המדיני, משום שאת הסוגיות המורכבות והסבוכות של הסכסוך בן מאה שנים היה צריך לפתור באבחת חרב. בדיוק כמו החלטת החלוקה ב–1947, שיוזמיה הבינו כי היא ״המעשית ביותר״ בשל הפערים הבלתי ניתנים לגישור בין הנרטיבים של הצדדים. כפי שהזהיר משה שחל, אז שר המשטרה, בישיבת הממשלה הנ״ל: ״עדיף ללכת להסדר קבע ולבצע אותו בשלבים... האוטונומיה עצמה טומנת בחובה מצב בלתי אפשרי לביצוע וליישום״.

הפלסטינים שילמו מחיר כבד על הטעויות שעשו לאורך הדרך — האינתיפאדה השנייה והיעדר לחימה נגד הטרור של חמאס. כיום, היעדר תהליך מדיני ונכונות ישראלית לפשרה עלולים לאלץ את אש"ף, שדרכו המדינית כשלה, לפנות את מקומו לחמאס או לאמץ את מדיניות ההתנגדות שלו.

ויחד עם זאת היו לתהליך אוסלו הישגים חסרי תקדים עבור שני הצדדים. לישראל: הקמת הרשות הפלסטינית שיחררה אותה מניהול ישיר של חיי היומיום של מיליוני פלסטינים; הסרת ירדן מתפקיד הנציגה של הפלסטינים סללה את הדרך להסכם השלום איתה; כינון יחסים מדיניים עם מדינות ערב סלל את הדרך ל"הסכמי אברהם"; ואיפשר זינוק דרמטי של הכלכלה הישראלית. לפלסטינים: הקמת הרשות הפלסטינית בבחירות דמוקרטיות יצרה בסיס ל"מדינה שבדרך", והובילה להכרת האו"ם בפלסטין כמדינה משקיפה, ולהכרה של ישראל באש"ף כמייצג הבלעדי של העם הפלסטיני.

בטווח הארוך החמצת ההזדמנות של אוסלו עלולה להתברר כאסון עבור ישראל, השקול לנכבה הפלסטינית ב–1948. ישראל התנהלה ומתנהלת בכוחניות וכמי שמחפשת להרוויח יותר ממה שמגיע לה על פי ההחלטות הבינלאומיות. היא התעלמה ומתעלמת מהאפשרות כי תיכשל בכך ותשלם מחיר יקר מאוד. ואכן, כעת המחיר הגיע לשיאו עם ההפיכה המשטרית, קרי, הקרבת מדינת ישראל הדמוקרטית על מזבח הגדה המערבית וביסוס של אפרטהייד.

משטר אפרטהייד דוחק את ישראל בשלב ראשון לעמדת המצורעת העולמית, ויהפוך אותה בסופו של דבר למדינה ערבית עם מיעוט יהודי חרדי ומשיחי. יש היום לישראל הזדמנות מדינית — ההסכם העשוי להיחתם בינה לבין סעודיה. הכללת צעדים משמעותיים בו, טריטוריאליים בעיקרם, שיסללו מחדש את הדרך להיפרדות לשתי מדינות, עשויה לחלץ את ישראל מהתהום שאליה היא צונחת.

20. מים, חשמל ופינוי זמני מעזה? ההיבטים המשפטיים, ד"ר לירון ליבמן, YNET, 13/10/2023

בעקבות ההתקפה האכזרית של חמאס בשבת הודיעה ממשלת ישראל שהיא מפסיקה את הספקת החשמל והדלק לעזה. בנסיבות הקיצוניות שבפנינו, ניתן להצדיק צעד זה. בית המשפט העליון פסק, לאחר ההתנתקות והשתלטות חמאס על הרצועה, כי ישראל אינה שולטת בה עוד ועל כן אינה חייבת לספק בעצמה את צורכי האוכלוסייה הפלסטינית. אכן, ב-2007 הוסיף בית המשפט כי ברקע הכיבוש ארוך השנים, שיצר תלות מוחלטת בישראל, לא ניתן לנתק לחלוטין את הספקת החשמל, אולם 16 שנה מאוחר יותר, ספק אם הדברים עדיין עומדים בתוקפם. משבחר השלטון בעזה להשקיע ברקטות ובמנהרות ולא בפיתוח רשת החשמל, האחריות על כך אינה רובצת על ישראל.

באופן דומה, ניתן להצדיק את ניתוק הספקת המים. יש לקוות שלפני נקיטת צעד זה התקבלה חוות דעתם של אנשי המקצוע בנוגע להשלכות הסביבתיות על משק המים, מאחר שאם בעקבות הניתוק תוגבר השאיבה מאקוויפר החוף באמצעות בארות בשטח עזה, עלול הדבר להביא להמלחה בלתי הפיכה שלו, וזו תפגע גם בישראל.

בתקשורת פורסם דיווח – שהוכחש בהמשך על ידי מצרים – שלפיו כשהיא התכוונה לאפשר הספקה לעזה משטחה, הזהירה אותה ישראל שהמשאיות יותקפו, ועל כן סגרה את מעבר רפיח. טוב שהדיווח הוכחש, מאחר שכאן מדובר בצעד בעייתי יותר. קיימת חובה במשפט הבינלאומי לאפשר לצד שלישי ניטרלי להעביר סיוע הומניטרי גם לשטח האויב. ישראל רשאית להתנות זאת בסידורים שיבטיחו שמדובר בסיוע הומניטרי המגיע לאוכלוסייה האזרחית בלבד. בשל שליטת חמאס בעזה ואופיו המוכח של ארגון זה, לא ניתן להבטיח זאת במצב הקיים.

בהינתן מצור מוחלט על הרצועה נשאלת השאלה – מה הלאה? תושבי עזה למודי מלחמות ויש להניח שיוכלו להתקיים ימים ספורים גם ללא הספקת מים וחשמל מישראל, אבל אם הדבר יימשך, כשני מיליון תושבים יעמדו בפני אסון הומניטרי בקנה מידה שאינו דומה לשום דבר שהיכרנו. ייתכן שהדבר אינו מטריד ישראלים רבים. ניתן להבין רגש זה לאור הרצחנות הברברית שהתקבלה בצהלות שמחה ברחובות עזה, אבל מה לדעתכם יקרה כשתמונות של אלפי תינוקות פלסטינים מתים בצמא יופצו בעולם? אסון הומניטרי עלול להניע את הקהילה הבינלאומית לפעול באופן שיקשה על ישראל את המשך הפעולה להשמדת כוחו של חמאס. לפיכך, חיוני לחשוב ולפעול בשום שכל.

מכיוון שמטרת המצור לפגוע בכוחו הצבאי של חמאס ולא באוכלוסייה האזרחית, ישראל יכולה להודיע כי היא מאפשרת יציאה של תושבים מהרצועה. בשלב ראשון אפשר להגביל את היציאה לפצועים, חולים, קשישים, ילדים ונשים הרות. משום שאזור עוטף עזה מאוים על ידי רקטות, יש בסיס מוצק לטענה שישראל אינה יכולה להיערך לקליטת המפונים בשטחה. הפתרון ההגיוני ביותר הוא לגייס את מצרים לפתוח את מעבר רפיח ולקלוט את האזרחים המתפנים מעזה בשטחה. למצרים חשדנות רבה כלפי ניסיונות ליישב פלסטינים בשטחה, על כן על ישראל להבטיח לה שתאפשר חזרת המפונים לרצועה בתום הקרבות.

על מנת שהאוכלוסייה המעוניינת בכך תוכל להתפנות, על צה"ל להגדיר מסדרונות הומניטריים בנתיבים מוגדרים ובשעות מוגדרות, להודיע על כך לאוכלוסייה העזתית (באמצעות כרוזים, הודעות ברדיו ואמצעים אחרים) ולוודא שכוחות צה"ל מודעים לכך ואינם פועלים באופן המסכן את המתפנים.

אותם גורמים בינלאומיים המודאגים מהמצב ההומניטרי בעזה יוכלו להירתם לעזרת מצרים ולהקים בסמוך לרפיח מחנות אוהלים, בתי חולים שדה וכל הנדרש על מנת לקלוט את הנמלטים עד תום הקרבות. מזג האוויר באזור אף הוא מקל בינתיים על ההיערכות לכך. כמובן שישראל רשאית לעמוד על סידורי ביטחון שיבטיחו כי פעילי חמאס לא יימלטו בדרך זו. מלחמה מנהלים בקור רוח ותבונה, לא בהתלהמות. ניתן להילחם בנחישות נגד החמאס, ובה בעת, להמחיש כמה אנו שונים מהם.

21. קטאר היא מדינה מחוללת טרור לא פחות מאיראן, דר' רונית מרזן, הארץ, 16/10/2023

יום לפני שפרצה המלחמה בעזה כתבתי מאמר דעה ל"הארץ", שכותרתו היתה "האם אנחנו והפלסטינים מתקרבים לשעת ההכרעה?" המלחמה פרצה, והוא נגנז.

במאמר ערכתי השוואה בין "תוכנית ההכרעה" של בצלאל סמוטריץ' לבין התוכנית שגובשה במהלך ועידת "הבטחת אחרית הימים", שנערכה ביוזמתו של דר' עסאם עדואן, פעיל חמאס, המקורב מאוד להנהגת הג'יהאד האיסלאמי. משתי התוכניות עלו המסקנות הבאות: הגיעה השעה לעבור מניהול הסכסוך הישראלי־הפלסטיני להכרעתו על בסיס הנרטיב הלאומי היהודי של ארץ ישראל השלמה, או על בסיס הנרטיב הלאומי הפלסטיני של כל פלסטין ההיסטורית; פתרון שתי המדינות כבר אינו ריאלי, כי אף צד לא מוכן לפשרה טריטוריאלית; השאיפות הלאומיות של העם היהודי והעם הפלסטיני סותרות, ואינן יכולות לדור בכפיפה אחת; המפעל הציוני של שיבת עם ישראל לארצו והמפעל הפלסטיני של שיבת הפליטים הפלסטינים למולדתם, הם, כל אחד בנפרד, מפעלים צודקים ומוסריים ביותר; רק אם אחד הצדדים יוותר מרצון או מכורח על מימוש שאיפתו הלאומית, יהיה אפשר להבטיח יציבות ודו־קיום אזרחי.

סמוטריץ' מציג לפני הפלסטינים כמה חלופות: מי שיוותר על מימוש שאיפותיו הלאומיות יוכל להישאר כאן, לחיות כאדם פרטי במדינה היהודית וליהנות מחיים טובים; מי שלא יסכים לגנוז את השאיפות הלאומיות יקבל מענק פרידה ויצטרך להגר מכאן; את מי שיבחר להמשיך במאבק האלים נגד צה"ל, מדינת ישראל והאוכלוסייה היהודית, יש להרוג. במקביל, תוכנית "אחרית הימים" מציגה לפני היהודים את החלופות הבאות: שוחרי השלום מתוכם שיחליטו להיכנע יוכלו להיקלט בפלסטין, או יקבלו ארכה כדי שיוכלו להגר; מי שינסה לברוח, יש להניח לו או לרדוף אותו כדי להעמידו לדין על פשעיו; מי שיחליט להמשיך להילחם יש להילחם בו ולטהר את פלסטין.

שתי התוכניות הללו נתפשות כהזויות ודמיוניות בקרב חוגים רבים בישראל ובשטחים הפלסטינים, אך הנגישות של הגורמים הלאומיים־הדתיים הרדיקליים למנגנוני קבלת ההחלטות הלאומיות בשני הצדדים, הפלסטיני והישראלי, הפכה אותן ליותר ויותר מציאותיות.

ביום שבת 7 באוקטובר, עם חדירת גדודי אל־קסאם, הג'יהאד האסלאמי וארגונים נוספים לישראל ומעשי הזוועה שעשו בחיילים ובאזרחים ישראלים, כבר היה ברור לכולנו ששעת ההכרעה הגיעה. הגדודים קיבלו את ברכת הדרך מיחיא סינוואר, מוחמד דף והנהגות החוץ של חמאס והג'יהאד האיסלאמי, היושבות בלבנון ובקטאר. את הסימנים המעידים אפשר היה לזהות כבר בשיח הג'יהאדיסטי המתלהם של חאלד משעל, איסמאעיל הנייה וסלאח אל־עארורי לאורך שלוש השנים האחרונות.

במרץ 2023 התייצב משעל לפני הוועידה השנייה של חלוצי וחלוצות העשייה למען ירושלים ופלסטין, וביקש מאנשי הדת להוציא חוות דעת הלכתית הקוראת לכל המוסלמים לצאת ולהילחם על אדמת פלסטין: "זה רגע האמת... אנו רוצים שהאומה תמרוד. אם הם ישחקו באש, האש הזאת תשרוף אותם. אנו רוצים שהדם הערבי והמוסלמי יישפך על אדמת פלסטין, וזה יהיה רגע עצום מעורר כבוד בעולם הזה ובעולם הבא. נשיב את ההיסטוריה ונאמר: עומר [אבן אל־ח'טאב] כבש אותה [את ירושלים], צלאח א־דין שיחרר אותה, ואנשי הדת, המפקדים והמוג'אהדון של האומה גאלו אותה".

באוגוסט 2023 לבש אל־עארורי, סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס בלבנון, בפעם הראשונה מדי צבא ורובה הונח על שולחנו, כמו בא לסמן לישראל ששעת ההכרעה קרבה ובאה. עם פרוץ המלחמה הורחקו מנהיגי החוץ מקטאר לטורקיה, כדי למנוע עימות בין האמיר לבעלות בריתו במערב — ארה"ב, שמחזיקה על אדמת קטאר את הבסיס הגדול ביותר במזרח התיכון, וגרמניה, שמעוניינת בגז הקטארי.

ואולם, נראה כי הטירוף וההתנהגות הברברית והחייתית של אנשי חמאס התהפכו על ראשו של הארגון ושל הספונסר הקטארי שלו. תיוג אנשי חמאס כ"חיות אדם" והקבלת מערכת "מבול אל־אקצא" למתקפה של אל־קאעדה ב–11 בספטמבר

2001 הם הדבר האחרון שקטאר והנהגת החוץ של חמאס איחלו לעצמם. מי שנכנס למועדון של אל־קאעדה ודאעש, לא יוצא משם בחיים, והראשון שהבין זאת היה חבר הכנסת לשעבר עזמי בשארה, המכהן כיועץ אישי של האמיר הקטארי.

כדי למזער את הנזקים האסטרטגיים, הפוליטיים והמוסריים שיצרו מראות הזוועה קרא בשארה לשחרר את החטופים כולם, להבהיר שחמאס מעולם לא ביצע פעולות מזוינות מחוץ לפלסטין, שלוחמי ההתנגדות בסך הכל נכנסו לאדמה ששייכת לאבותיהם, ושהם ושאר הפלסטינים נתונים תחת כיבוש ומצור לא אנושיים, כולל הקמת התנחלויות והתקפות ישראליות על מסגד אל־אקצא זה שנים רבות. אך פטור בלא כלום אי אפשר, ובשארה, שנחשב ליועץ של הפלגים הפלסטיניים מימין ומשמאל, הבהיר כי תאריך ה־7 באוקטובר 2023 ייחרט אצל הדור הצעיר הפלסטיני כיום שבו התנפץ המיתוס של עליונות הכובש הישראלי, הושב הכבוד הלאומי והתחזקו הביטחון העצמי והאמונה ביכולת להשיג את היעדים. זאת אם יפגינו הפלסטינים נחישות ויצירתיות נוסח לוחמי ההתנגדות שחדרו לישראל בנסיבות בלתי אפשריות. בשארה התגייס להציל את חמאס מעצמו, והוא מנסה למנוע את הכניסה הקרקעית של צה״ל לעזה באמצעות הפחדת מנהיגי ישראל בטיעון שהם שישלמו עליה בחייהם הפוליטיים, הפחדת הלוחמים בטיעון שהם ישלמו עליה בחייהם, והפחדת הציבור הישראלי בטיעון שהמלחמה בעזה תסתיים כמו מלחמת לבנון השנייה (2006), וחמאס ימשיך במלחמה.

אינני יודעת איך תסתיים המערכה הזאת, אך אני מקווה שממשלת ישראל ומנהיגי העולם המערבי יבינו שקטאר היא מדינה מחוללת טרור לא פחות מאיראן. ההבדל בין השתיים הוא שאיראן עושה זאת באמצעות ״עוצמה קשה״ וסיוע צבאי, וקטר עושה זאת באמצעות ״עוצמה רכה״, הכוללת פעולות הסתה וחתרנות, בסיוע העברת כסף לארגוני הטרור, האימפריה התקשורתית שבנתה, משפיעני הרשת שפרשה, מכוני המחקר והאוניברסיטאות שבנתה ואנשי הדת שטיפחה. עת להתעורר ולבוא עמה חשבון.

22. המחדל הוא תוצאה של מציאות הכוזבת שיצר נתניהו, דר' שאול אריאלי, הארץ, 19/10/2023

הקבוצות השונות שמרכיבות את החברה הישראלית מחזיקות כל אחת בתודעה שונה של המציאות. בניגוד לימים עברו, בשנים האחרונות אין מדובר רק בפרשנות שונה של מציאות מוסכמת, אלא באי־הסכמה על העובדות עצמן, ובהצגת "עובדות" חלופיות, היוצרות מציאות מדומה וכוזבת. בנימין נתניהו וחבר מרעיו יצרו בתודעה של מחצית מהציבור הישראלי מציאות כוזבת, כדי להצדיק את המדיניות והחזון שלהם, שהובילו, בין השאר, למחדל של 7 באוקטובר בעוטף עזה.

במשך רוב ימי הציונות המודרנית שלוש הקבוצות בעם היהודי — הציונית־חילונית, הדתית־משיחית, והחרדית — הסכימו עקרונית על העובדות, ועיקר המחלוקת ביניהן ניטשה על הפרשנות להן, כל אחת בהתאם לחזונה. הציונים־החילונים ראו בהצהרת בלפור, בהחלטת החלוקה, בהקמת המדינה, במלחמות העצמאות וששת הימים אבני דרך בהצלחה של התנועה הלאומית של העם היהודי לקבל הכרה בינלאומית בזכותו להגדרה עצמית במולדתו, ולהפוך לעם ככל העמים, החבר בקהילה הבינלאומית.

הדתיים המשיחיים ראו באלה את סימני "הקץ המגולה" לתחילת הגאולה, שסופה כינון מלכות דוד וחידוש ימי המקדש. ואילו החרדים ראו באלה הפרה של "שלוש השבועות", האוסרות על עלייה מאורגנת לא"י, וחילול רעיון המשיחיות.

השלב הבא — שבו הפער בין שלוש הקבוצות גדל ונהפך להתנהלות במציאויות כמעט מקבילות, בין היתר על רקע כישלון התהליך המדיני בין ישראל לאש"ף במטרה להגיע להסדר קבע, ומדיניות נתניהו, שסירב לחדש את המו"מ להסדר קבע, אשר היה אמור להבטיח היפרדות מהפלסטינים. מדיניות זו כירסמה בהיתכנות של החזון הציוני החילוני — קיום מדינה דמוקרטית בעלת מאפיינים לאומיים יהודיים, שחברה במשפחת העמים. לכאורה, הדרך היתה סלולה כעת לדתיים המשיחיים ובעלי בריתם החדשים — החרד"לים — לממש את חזונם ל"רשת את הארץ" לפי דוקטרינת כיבוש הארץ וההתנחלות שבספר יהושע. אך במציאות האמיתית — שנתניהו וממשלתו היו עיוורים לה — הפלסטינים, הקהילה הבינלאומית ומרבית הציבור הישראלי סירבו לשתף פעולה עמם.

כדי להתאים את המציאות למדיניותו, החל נתניהו לפעול בערוצים שונים — התקשורת, הרשתות החברתיות, מערכת החינוך, שרים וחברי כנסת של הקואליציה — לעיצוב מציאות כוזבת בתודעת הציבור הישראלי, שתתאים למדיניותו ולשאיפותיו בתחום האישי והמדיני. כלומר, במקום לבסס את מדיניותו על בחינה מקצועית ואחראית של המציאות בכל הנוגע להיתכנות החזון הלאומני־המשיחי, הוא בחר לעצב בתודעת הציבור מציאות מדומיינת המבוססת על אוסף של שקרים, שמצדיקה את המדיניות המופקרת והאופורטוניסטית שלו.

ההסתה השקרית סיפקה את אבני הבניין של המציאות הכוזבת: השמאלנים שכחו מה זה להיות יהודים; אנשי המחאה הם אנרכיסטים ובוגדים; הערבים נוהרים לקלפיות; בג"ץ פוגע בביטחון המדינה; אבו מאזן תומך טרור; חמאס משרת אותנו, ועוד.

במישור המדיני־ביטחוני נתניהו הפחיד את הציבור ושיכנע אותו שהוא בחזקת "עם לבדד ישכון". וכך איראן היא "הדיקטטורה הנאצית" ודאעש וחיזבאללה הם ההוכחה לכך ש"עומדים עלינו לכלותנו". לשיטתו, יוזמת הליגה הערבית משנת 2002 אינה ישימה, מחמוד עבאס מחזיק ב"תורת השלבים" להשמדת ישראל ואילו את חמאס יש לטפח ולהעצים. יש להבטיח את המשך הפילוג בקרב הפלסטינים — המערער את הלגיטימיות והסמכות של עבאס, הפרטנר האפשרי ליישוב הסכסוך — ולטפח את האשליה שהפילוג יסיר את תושבי הרצועה מהמשוואה הדמוגרפית ויאפשר את סיפוח הגדה.

מדיניות הגטו הזאת חוללה ותְדלקה פעולות במישור הפנימי־החברתי: נתניהו תבע — גם ממתנגדיו — להפגין "אחדות" ולתמוך בהנהגת המדינה, דרש גיבוי מלא ממערכת המשפט לחוקים אנטי־דמוקרטיים ולמהלכים המפירים את המשפט הבינלאומי, וציפה ליהנות מתקשורת אוהדת, ואף מנכונות של הציבור לשלם בחייו בפרוץ אלימות.

טיפוח מציאות כזו נועד להבטיח שהאופוזיציה לשלטונו תיעלם, בהעדר כל אפשרות להחלפת השלטון. נתניהו בחר בקפידה את השרים בממשלותיו לצורך מימוש מדיניות זו, ושיגר אותם לכרסם ביציבות עמודי התווך של הדמוקרטיה: איילת שקד, אמיר אוחנה ויריב לוין ערערו את מעמדו של בית המשפט העליון; נפתלי בנט ויואב קיש את החינוך; מירי רגב בתרבות ובספורט; יולי אדלשטיין בכנסת; בצלאל סמוטריץ׳ באוצר ובביטחון; איתמר בן גביר בביטחון הפנים, וכן הלאה.

כשהמציאות בשטח סירבה לשתף פעולה, אומצו ״אסטרטגיות״ של מילים מכובסות — מ״שלום כלכלי״ ועד ״ניהול הסכסוך״, או ״צמצום הסכסוך״ — כדי לקיים את התודעה הכוזבת, שהביאה שוב ושוב במשך 14 שנה את נתניהו לכס ראש הממשלה ואת ראשי המפלגות הלאומניות משיחיות והחרדיות לשמש כווזירים שלו. ההתנהלות שלו הן כלפי הרשות הפלסטינית בגדה והן במבצעים השונים נגד חמאס בעזה ובמהלכים שהובילו אליהם, העידה כי מטרתו המדינית היא אחת: חזרה מהירה ככל האפשר לחיק החמים והבטוח מבחינתו, של מה שהוא מכנה בטעות ״סטטוס קוו״, שאיפשר את המשך שלטונו.

ה״סטטוס קוו״ המדומה שעליו הושתתה מדיניות נתניהו בשנים האחרונות אינו משקף מצב אמיתי של איזון ויציבות ביטחונית ומדינית, אלא ההיפך. הוא ביטוי לחשש העמוק של ראש הממשלה מתזוזה מדינית, שיכלה למנוע את סבבי ההסלמה החוזרים ונשנים בתקופת שלטונו, ואת המחיר הנורא שנגבה מאיתנו בימים אלו. ה״סטטוס קוו״ הוא ביטוי לקיפאון מחשבתי בצד הישראלי, ששימר את התנאים שאפשרו לחמאס להצית התלקחות בכל פעם מחדש, עד לשיא של הזוועות ופשעי המלחמה ב–7 באוקטובר.

כלומר, הסטטוס קוו שמר את נתניהו בראש הממשלה, ואִפשר ללאומנים המשיחיים להוציא לפועל את מדיניותו ומדיניותם: הרחבת מפעל ההתנחלויות, בניית מאחזים לא חוקיים, טרור יהודי, הגדלת הנוכחות היהודית במזרח ירושלים, התנגדות למו״מ אמיתי עם מחמוד עבאס, טיפוח הפילוג בין חמאס לרשות הפלסטינית והמשך המצור על עזה. וכל זה במחיר הפגיעה בדמוקרטיה של ישראל, בתדמיתה ובמעמדה הבינלאומיים, בלכידותה ובסולידריות החברתית שלה, ובמחיר התעצמות חמאס והיחלשות הרשות הפלסטינית.

גם אחרי 7 באוקטובר נתניהו וממשלתו לא התעוררו ולא נטשו את המציאות הכוזבת. בזרם הלאומני־משיחי נשמעים קולות הדבקים במשנתו של הרב צבי יהודה קוק, האב הרוחני של גוש אמונים, שטען כי השואה נגרמה עקב התעלמות עם ישראל מסימני ״הקץ המגולה״, ולכן ״עם ה׳ כל כך דבק בטומאת ארץ העמים [הגולה, ש״א] עד כדי שהוא מוכרח להיחתך ולהיגזר ממנו בשפיכות דמים כמגיע עת קץ״. פרופ׳ יואל אליצור כתב מאמר לפיו הטבח שביצע חמאס הוא חלק מתוכנית של אלוהים לישראלים ש״מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית״ (אתר ״סרוגים״, 13.10). הוא קשר בין הטבח לבין חילוניות, ואי־קידום רעיון ״ארץ ישראל השלמה״.

נתניהו עצמו התעלם מאזהרות רבות של בכירי מערכות הביטחון, הכחיש שקיבל התרעות והמשיך להוביל את ההפיכה המשטרית שפגעה בחוסנה של ישראל. רק ניתוק מהמציאות יכול להסביר את העברת רוב הכוחות מעוטף עזה לאיו״ש ערב שמחת תורה, את ביטול כיתות הכוננות ביישובים בעוטף עזה, ומנגד את הקצאת הכוחות למאחזים לא חוקיים ולסוכה בחווארה, את הקצאת המיליארדים לאברכים על חשבון ההצטיידות של חיילי המילואים, את ההכרזה של בן גביר על ״שומר חומות 2״ בלב יישוב ערבי שנפגע מחמאס, את האשמה של רמטכ״לים שפרשו לפני עשור ושל מגישי חדשות וראשי המחאה במחדל הנוכחי.

חמור מכך, הניתוק של ממשלת נתניהו מהמציאות ומינוי שרים חסרי כישורים משיקולים שזרים למינהל תקין, מסבירים את חוסר יכולתה של הממשלה לנהל את המערכה ולקבוע תכלית מדינית למהלך הצבאי שיגבה מחיר כבד מהחברה הישראלית.

אין כמו הדברים שכתב יהושפט הרכבי בספרו "חזון, לא פנטזיה" (1982), המנתח את הכישלון של מרד בר כוכבא, בכדי להבין את הניתוק של נתניהו וממשלתו מהמציאות: "סכנת טעות לאומית היתה טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גודל החזון, המתנה את הגשמתו, היא מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה הבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה". קרי, חזון המבוסס על מציאות כוזבת, סופו שלא ישנה את המציאות הקיימת אלא ירסק את מאמיניו עליה, ויוביל את החברה והמדינה לאסון.

האם עכשיו, כשברור כי המדיניות של נתניהו אפשרה לחמאס לערער את הסטטוס קוו המדומיין ולהביא לקריסת כל אסטרטגיות השווא של נתניהו, ולנוכח האירועים שמגחיכים את ההסתה נגד שוחרי הדמוקרטיה והחזון הציוני הקנוני החילוני — האם עכשיו הציבור יפגין בגרות ויחליט כי נקעה נפשו מהמציאות הכוזבת? האם הוא ימאס באיש שכל משנתו היא הישרדות ושאפשר לקיצונים להוביל את ישראל? האם הוא יתבע את התפטרותו וייתן בבחירות הבאות את קולו למנהיג אחר — כזה שיעמיד בראש סדר עדיפויותיו את האינטרס הלאומי, בדמות יישוב הסכסוך עם הפלסטינים והעולם הערבי, תוך שמירה על הביטחון של מדינת ישראל ועל מעמדה הבינלאומי?

23. דם הנרצחים על ידי קטאר. אסור שתתווך בעניין החטופים, דר' רונית מרזן, הארץ, 26/10/2023

"אנחנו רוצים שתהיו בשקט" לחש מוחמד אל-עמאדי, השליח הקטארי, באוזניו של חליל חיה, איש חמאס. המשפט הזה הוא תמצית הרטוריקה המרדימה של קטאר במשך למעלה משני עשורים. קטאר היא מדינה עשירה, אך היא מתמודדת עם אתגרים דמוגרפיים וגיאוגרפיים וחסרה את המורשת ההיסטורית, הדתית והתרבותית העמוקה של מדינות כמו מצרים וסעודיה. כדי למצב את עצמה כאומה מובילה במזרח התיכון ובעולם, האמירים הקטרים אימצו אסטרטגיה להרדמת יריביהם. הם העניקו סיוע כספי למשטרים ערביים ובמקביל חתרו תחתם.

קטאר מימנה תנועות אסלאמיות קיצוניות, בהן חמאס, וניצלה את רגשות הפחד, הבושה והכעס בקרב צעירים ערבים ופלסטינים כדי להסית מרידות לטובת משטרים הקשורים ל"האחים המוסלמים". אירועים מרכזיים כמו "האביב הערבי" ב-2011, התקוממות "חרב ירושלים" במאי 2021 והמתקפה הצבאית על ישראל המכונה "מבול אל-אקצא" באוקטובר 2023 מדגימים את דרכי הפעולה של קטאר. העולם המערבי וישראל הורדמו, וקטאר הפכה לנקודה עיוורת בשדה הראייה שלהם. במקום לראות בה מדינה המסיתה לטרור, הם ראו בה בעלת ברית שמרסנת את הטרור. הם העדיפו לרדוף אחרי איראן, המפעילה עוצמה צבאית קשה, וללטף את האמיר, שהפעיל עוצמה פיננסית ותודעתית רכה.

קטאר שואפת להקים איחוד ערבי כדי לשחרר את הערבים מהתלות בסיוע הכספי של ערב הסעודית ומההישענות על התרבות והסיוע המערביים. היא מבקשת ליטול ממצרים את הבכורה על האידיאולוגיה הפאן-ערבית של ג'מאל עבד אל-נאצר. השיר שקרא תמים אל-ברגותי בתום המונדיאל בדוחא ב-2022 היה רמז סמלי למתרחש בחצר האמיר: אל-ברגותי הוא משפיען רשת הפועל בחסות כלי התקשורת הקטארים. הוא טבע את הסיסמאות "שחרור פלסטין כולה אפשרי בדור הזה" (מאי 2021) ו"שחרור כל פלסטין התחיל" (אוקטובר 2023).

קטאר מפעילה גם רשת של מכוני מחקר, אוניברסיטאות ואקדמאים רדיקליים, כמו דר' עזמי בשארה, לשעבר חבר כנסת ישראל שנמלט מישראל על רקע חשד לריגול למען חיזבאללה. מוסדות אלה מחנכים צעירים ערבים ופלסטינים, שחלקם עוסקים מאוחר יותר בחתרנות פוליטית במולדתם. כפי שתיאר זאת הפעיל המצרי, עבד אל-עזיז עבדאללה: "הדוקטור עזמי כיוון אותנו והיה לנו למצפן בהופעותיו בערוץ 'אל-ג'זירה'. דעותיו היו בעינינו חדות, פסקניות ורבות השפעה. כל הזמן חשבנו על הסלמה והיינו זקוקים לדעות. שתינו בצמא את דברי עזמי בשארה, שהיה לנו מורה דרך.... לדוקטור עזמי ולפרשנויותיו למצב הייתה השפעה רבה על הצעירים. המפגש הבא יהיה בכיכר השעון ביפו, כלת הים".

מונא אל-כורד, אקטיביסטית המתגוררת במזרח ירושלים, השתתפה בתוכנית "שגרירי אל-ג'זירה" בדוחא בשנת 2018. המחאה שארגנה בשיח' ג'ראח והעימות שפרץ במסגד אל-אקצא בין צעירים פלסטינים לשוטרים ישראלים הובילו לקריאות לעזרה ממזרח ירושלים למוחמד דף, הרמטכ"ל של חמאס, וכתוצאה מכך להסלמה צבאית נגד ישראל במאי 2021. אוניברסיטת "ביר זית", שבה למדה מונא אל-כורד, זוכה לתמיכה מקטאר. התוכנית "לימודי ישראל", שמטרתה לחנך את בוגריה לנקודות מבט שונות, כוללת נקודות מבט ביקורתיות על מדיניותה של ישראל, כמו ראייתה כקולוניאליזם התיישבותי ומדינת אפרטהייד, תוך תמיכה בחיסול המפעל הציוני. התוכנית ממומנת על ידי קטאר.

קטאר מאמצת אליה אנשי דת מוסלמים ונוצרים. בין הדמויות הללו ניתן למצוא את יוסף אל-קרדאווי, שסיפק לגיטימציה דתית לערבים צעירים למרוד בשליטיהם ב"אביב הערבי"; מנואל מוסלם, מביר זית, הדוגל במאבק מזוין נגד ישראל וזכה לביקור אישי של השליח מוחמד אל-עאמדי האחראי להעברת הסיוע הכספי של קטאר לרצועת עזה; ואחמד אל-ריסוני, שתייג את התקפת החמאס על ישראל באוקטובר 2023 כ"ג'יהאד המכובד והטהור ביותר".

ממשלת ישראל עשתה טעות כשהיא הניחה שכספי קטאר שיישלחו לעזה ירסנו את חמאס. תפיסה זו דחפה את יחיא אל-סינוואר, מנהיג החמאס בעזה, לזרועות קטאר ולהנהגת החוץ הרדיקלית של החמאס שיושבת בה. הוא תויג כמשתף פעולה שסחר בפלסטין תמורת כסף, וזה גם אפשר לו ולהנהגת החמאס בעזה להסיט את כספי המיסים שגבו לטובת התעצמות

צבאית במקום לרווחת האוכלוסייה. הכישלונות המצטברים של אל-סינוואר בכל הנוגע להסרת המצור, שיקום עזה ושחרור אסירים פגעו בתדמיתו הלאומית ושיחקו לידיו של יריבו, חאלד משעל.

משעל רוצה להיות מנהיג אש"ף שמוביל את מאבק השחרור, והוא שואף להפוך את הרשות הפלסטינית ואת ממשלת חמאס בעזה לרשויות מוניציפליות האחראיות על חיי היום-יום. בזמן ההתקפה הצבאית של חמאס ב-7 באוקטובר 2023, הנהגת החוץ של חמאס עזבה את קטאר לטורקיה, אולי כדי להסיר חשד למעורבות האמיר, אולם משעל הודה בראיון לערוץ קטארי: "המתקפה היתה מתוכננת, מחושבת ויצירתית". כאשר משעל דרש במאי 2023 מאנשי הדת המוסלמים לקרוא לג'יהאד נגד ישראל, והכריז כי על הערבים והפלסטינים לחפש "עבדאללה עזאם חדש", כל סוכנויות הביון היו צריכות להיבהל ולפרסם אזהרות בנוגע לקטאר, הנותנת חסות לאלו המבקשים בן לאדן חדש.

באמצעות ערוצי לוויין, משפיעני רשתות חברתיות, אקדמאים אנטי-אמריקניים ואנטי-ישראליים, אנשי דת דתיים והנהגת החוץ של חמאס המתגוררת בדוחא, מנהיגי קטאר אימצו את הנורמה התרבותית של כבוד ובושה שעבדה בצורה כה יעילה ב"אביב הערבי". הם ממצבים את עצמם כמתווכים, בעוד שבמציאות הם מביישים את העולם המערבי, את המנהיגים הערבים ואת הרשות הפלסטינית על שיתוף הפעולה עם ישראל. יתרה מזאת, הם עושים מניפולציות על מנהיגי חמאס כדי להשפיל את ישראל ולתאר אותה כ"מדינת נייר", תוך שהם גם מבזים את חיזבאללה על כך שהוא נוקט אסטרטגיה של הטרדת ישראל במקום לנקוט בפעולות רציניות יותר.

על מנהיגי העולם החופשי לדרוש מקטאר לבחור: האם היא מתנהגת כמדינה אחראית מבקשת שלום, או שהיא ממשיכה להיות חלק מציר הרשע ומייצרת כאוס וטרור. לא נכון להתרפס בפני מי שדם הנרצחים על ידיה, בכל הנוגע לשחרור החטופים, אלא יש לדאוג שארה"ב המחזיקה על אדמתה את הבסיס הצבאי הגדול היותר במזרח התיכון תבהיר לה מה היא עומדת להפסיד.

24. אירופה מתחילה להתהפך. כך נשמר את תמיכתה בישראל, דר' מאיה שיאון-צדקיהו, הארץ, 31/10/2023

מתמיכה חד־משמעית בישראל בשבועיים הראשונים, עברה כעת תשומת הלב האירופית לאוכלוסייה האזרחית בעזה. כדי לשמר את התמיכה האירופית — החשובה למרחב הפעולה המדיני והצבאי של ישראל, וגם לאמריקאים — עלינו להבין את הרגישויות במדינות אירופה ולגבש תגובה שמכירה בהן.

בשבוע הראשון למלחמה הזעזוע של מנהיגי אירופה מזוועות הפשעים נגד האנושות של חמאס היה אדיר, ותמיכתם בישראל ובזכותה להגן על עצמה חד־משמעית וגורפת. בשבוע השני אפילו נמתחה ביקורת על מה שנתפש כעמדות פרו־ישראליות מדי של נשיאת הנציבות האירופית. בסוף השבוע השלישי הוויכוח בין מנהיגי 27 מדינות האיחוד האירופי כבר נסוב על נוסח הפסקת האש/השהיה הומניטריות. גרמניה, אוסטריה וצ'כיה התנגדו לקריאה להפסקת אש הומניטרית, מחשש שהיא תיצור לחץ מדיני על ישראל, ותמכו בהשהיה הומניטרית בלבד. אירלנד וספרד קראו להפסקת אש. ההחלטה הדגישה את החשיבות שבהגנה על חיי האוכלוסייה האזרחית, והעברת סיוע הומניטרי רציף לרצועה. אלה סימנים המעידים על תחילת השחיקה בתמיכה האירופית.

בסבבי הלחימה הקודמים נגד חמאס, ב־2008 וב־2014, ישראל למדה שהתמיכה האירופית נוטה להתהפך. מה שמתחיל כתמיכה בישראל, עבר בתוך כשבועיים לקריאה להפסקת אש ובהמשך אף לגינוי על חוסר המידתיות בין הנזק וממדי ההרג שגרמו הטילים לישראל, לנזק וממדי ההרג שגרמו הפצצות חיל האוויר ברצועת עזה. כיצד ישראל יכולה להימנע ממהפך בעמדות אירופה ולשמר תמיכה מדינית רחבה ומתמשכת, שתאפשר לה מרחב תמרון צבאי בלחימה בחמאס?

לשם כך יש להבין איפה מתקפת חמאס "פוגשת" את אירופה, כלומר, מהי מפת הרגישויות והאינטרסים האירופית. מקור השינוי בעמדת אירופה מצוי בסופו של המשפט המכריז כי לישראל הזכות להגן על עצמה — "לפי המשפט הבינלאומי ולפי המשפט ההומניטרי הבינלאומי". זה שנקבע במסגרת הסדר העולמי שארה"ב ומערב אירופה יצרו אחרי מלחמת העולם השנייה, במטרה להגביל את זוועות המלחמה.

כבר יותר משנה וחצי מאשימים האירופים את ולדימיר פוטין בהפרה שיטתית של המשפט הבינלאומי באוקראינה. אם ישראל תפעל לפי הוראות המשפט הבינלאומי, יושמו לאל טענות פוטין על איפה ואיפה ביחסה של אירופה כלפיו וכלפי ישראל. ואכן, צה"ל מקפיד לנהוג בהתאם למשפט הבינלאומי, ולהעביר עובדה זו לבעלי בריתנו ולעולם. גם הסיוע ההומניטרי לאוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה מתרחב. זה מה שמבדיל בין ישראל הדמוקרטית לארגון הטרור חמאס.

שימור הסדר הבינלאומי מול הציר האוטוקרטי הקורא עליו תיגר — קרי רוסיה, איראן וגרורותיה — הוא אינטרס אירופי ואמריקאי מובהק. כיום יותר מתמיד הוא גם אינטרס ישראלי. במערב אירופה מודאגים גם ממצב ביטחון הפנים. הפגנות פרו־פלסטיניות על רקע התמונות מעזה מפירות את הסדר הציבורי. האנטישמיות במגמת עלייה. בחלק מהמדינות הגיעו ההתראות על פיגועי טרור מצד האיסלאם הפונדמנטליסטי לדרגה המקסימלית. כדאי שישראל תזכיר לאירופים, ששיתוף הפעולה המודיעיני מצדה מנע פיגועים באירופה. אנו באותו צד של המתרס.

מדינות האיחוד האירופי, ובייחוד חברותיו במזרח, מודאגים גם שמא הסלמת המלחמה בצפון תסיט את תשומת הלב העולמית, כמו גם משאבים ואמצעי לחימה אמריקאיים ואולי אירופים, מהמלחמה באוקראינה, ותשגר זרם של פליטים שיגיע גם אליו. טרור, הגירה, איסלאמופוביה ואנטישמיות מסייעים לעליית הימין (לפעמים גם השמאל) הקיצוני באירופה. מנהיגים מהמרכז חוששים אם כן גם לעתידם הפוליטי.

אלה חלק מהרגישויות שיש להביא בחשבון כדי לשמר את תמיכת האירופים, ואת עמידתם לצד הערכים שיקרים להם נגד חמאס ואיראן. בטווח הרחוק, ישראל תצטרך לחשוב על היום שאחרי המלחמה בחמאס. לא מספיק לפעול לפי המשפט הבינלאומי בעזה. צריך לפעול לפיו גם בגדה המערבית. פתרון מדיני שיפריד אותנו מהפלסטינים ישמור על ישראל יהודית ודמוקרטית, ויסייע לנו לגבש חזית אמריקאית־אירופית שתתמקד בהגנה מפני איראן.

25. יש דרך אחת להגיע לתהליך שלום אזורי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 08/11/2023

הממשלה מתנהלת בהתלהמות בשבוע החמישי של המלחמה, באופן שתואם את המציאות המדומה של 6 באוקטובר, ערב המתקפה הנפשעת של חמאס, ומתעלמת מהמציאות החדשה שנוצרה בעקבותיה. גלי ההדף של השבת השחורה מוכרחים לחלחל לתודעת מקבלי ההחלטות היום ובעתיד, בטרם יגבשו דירקטיבה צבאית ומדינית חדשה. כי אם זו לא תתאים למציאות החדשה, הנזק לישראל יגדל.

עיקרי התובנות והשינויים ממתקפת חמאס: מדיניות ההתעלמות מהשלכות הסכסוך הישראלי־הפלסטיני כשלה. סירוב ממשלות ישראל בראשות בנימין נתניהו (ונפתלי בנט) לחדש את התהליך המדיני וניסיונות עקיפתו בדרך לעולם הערבי בדמות הסכמי אברהם, לא שינו את מציאות היסוד של הסכסוך: הישראלים והפלסטינים כאן כדי להישאר. אסטרטגיית בידול וחיזוק חמאס של נתניהו (ובנט) נכשלה. השאיפה הלא ריאלית להפריד את עתיד הגדה מעתיד רצועת עזה וגם לשלוט בהתעצמות של חמאס קרסה כבר כמה פעמים בעבר.

ישראל וצה"ל נפגעו בעצמאות להחליט ולפעול בשל הסיוע והתמיכה חסרת התקדים של הנשיא ג'ו ביידן ומדינות אירופה. ההרתעה נפגעה, לנוכח מוכנות חמאס לתקוף את ישראל, ובגלל שמלחמה אזורית נמנעת בשל נוכחות צבאית אמריקאית. נפגעה תחושת הביטחון האישי של האזרחים, וכן אמונם ביכולתה של הממשלה להבטיח את שגרת חייהם. התגייסות החברה האזרחית בהיקף וביעילות חסרי תקדים הוכיחו שאובדן האמון מוצדק.

רעיון הצבא הקטן והקטלני איבד מערכו. זאת, מפני שלאורך הגבול הצפוני והמערבי חונים כיום שני ארגוני טרור — חיזבאללה וחמאס — בעלי יכולות התקפיות מיידיות, וצה"ל יידרש לפריסת כוחות מעובה יותר לאורך הגבולות, ולקיצור זמן התגובה. בהזדמנות זו על מערכת הביטחון לקצר ולהשלים את המכשול בגדה המערבית. השנים האחרונות הראו כי אין ביכולת צה"ל להגן לאורכו מפני חדירות, או פגיעה בו בסדר הכוחות המוצב שם בשגרה.

חמאס מזוהה יותר ויותר בדעת ההנהגה העולמית כארגון בעל מאפיינים של דאעש בשל פשעי מלחמה שביצע. עם זאת, ישראל לא תוכל לאורך זמן לנהל את המלחמה התודעתית בהצגת אירועי 7 באוקטובר כנקודת התחלה לעימות עם חמאס. היא תתקשה לשכנע בכך את דעת הקהל העולמית, שאינה שוכחת את מדיניות הסירוב והסיפוח של נתניהו.

ישראל בראשות נתניהו לא נערכה לשינוי מדיניות של 180 מעלות, ואין לה תוכנית חלופית, תוצר של עבודת־מטה כוללת. לישראל אין ראש ממשלה וממשלה הכשירים לנהל מערכה, או להוביל את השינוי הנדרש.

תובנות אלו מחייבות את ישראל לחשוב על כיווני פעולה, חלקם בהדרגה, חלקם מותנים, ולשם כך היא זקוקה לקואליציה בינלאומית משמעותית לאורך זמן. וזו אפשרית רק בעבור הסדר מדיני המבוסס על פתרון שתי המדינות.

לטווח הקצר, היעד הוא החזרת החטופים והשבויים בעסקה כוללת. במקביל, פגיעה הרסנית ביכולות הצבאיות, השלטוניות והמנהיגותיות של חמאס בכל זירה אפשרית, תוך כדי שמירת מסדרון הומניטרי מצרי־ישראלי. ישראל לא תוכל להרשות לעצמה להותיר את שלטון חמאס, אך עליה להבטיח שארצות הברית תוכל להצהיר שהיא עושה זאת תוך כדי שמירה על דיני המלחמה.

לטווח הבינוני, על ישראל לבנות שוב את ה"פרטנר" לפתרון מדיני. להתחיל בבנייה ובמתן "חבילה" לרשות הפלסטינית, שעיקרה מהלכים טריטוריאליים הדרגתיים בגדה, שיאפשרו לפתח להצדיק את מדיניות אש"ף, המבוססת על תהליך מדיני. תמורות אלו יאפשרו לפתח/אש"ף לזכות שוב בבחירות, שייתנו לו לגיטימציה מחודשת לניהול משא ומתן ולכניסת הרשות לניהול ענייני עזה. כשלב ביניים תוכל הרשות להיעזר בהכנסת כוח רב־לאומי לרצועה עד לקבלת האחריות לידיה.

לטווח הארוך: אימוץ יוזמת הליגה הערבית כבסיס לתהליך שלום אזורי, המבוסס על החלטה 242 בדגש על הקמת מדינה פלסטינית מפורזת; חידוש המו״מ וחתימה על הסכם קבע עם מעטפת הסכמית אזורית ועולמית; יישום הדרגתי ומותנה של ההסכמים בזירה הבילטרלית והאזורית.

כדי שכל זה יקרה, על הציבור בישראל לתבוע בכל דרך את הקדמת הבחירות להקמת ממשלה כשירה לניהול המהלכים המשמעותיים הללו. ויפה שעה אחת קודם.

26. עכשיו הטרור התודעתי מכה, דר' רונית מרזן, הארץ, 25/11/2023

במרץ 2021 נפגשו אקטיביסטים פלסטינים וערבים בזום לזכרו של באסל אל־אערג', שנהרג בעת עימות מזוין עם חיילי צה"ל (2017). אל־אערג' נחשב למי שסימן את שיבת "המשכיל המתנגש" והדינמו של קבוצות מחאה פלסטיניות (אל־חראכ אל־שבאבי) שהחלו לפעול בעשור השני של שנות האלפיים ופעילותן הגיעה לשיא במהלך מבצע "שומר חומות".

אל־אערג' רצה להוציא את המשכיל הפלסטיני מאזור הנוחות שלו (על הכורסה בסלון), ולהביאו לתרגם את ההגות המהפכנית למעשה, כשהוא אוחז בנשק ונלחם באויב הציוני. לשם כך הוא יצר קשרים הדוקים עם צעירים ערבים ופלסטינים בגולה, בגדה המערבית ובישראל. הוא חשף את הצעירים לספרות מהפכנית וצבאית, ולימד אותם כיצד לנצל את ידיעותיהם לטובת אחדות לאומית וניהול מיטבי של המערכה הצבאית העתידית.

השחרור הלאומי, הסביר, מתבסס על התרבות הערבית והשיבה אל האדמה. חבריו הודו לו על האמונה שנטע בהם ביכולתם לחולל שינוי, וריססו על הקירות את אמירותיו, בנוסח: "אל תחלמו על עולם מאושר כל עוד ישראל קיימת".

שבעה חודשים לאחר המפגש לזכרו יצאה לדרך תנועת "הדרך המהפכנית החלופית" (אל־מסאר אל־ת'ורי אל־בדיל), שאותם אקטיביסטים היו חלק ממנה. כישלונה של התנועה הלאומית הפלסטינית בהשגת היעד שהוגדר באמנה הלאומית מ–1968 — שחרור כל פלסטין מהים עד הנהר — וכן ריקון המוסדות הלאומיים הפלסטיניים מתוכניהם המהפכניים; כישלון ועידת מדריד (1991); הסכמי אוסלו (1993–1995) והתפתחות תרבות של תבוסה וכניעה עמדו ברקע הקמת התנועה. לכך נוספו ההסכמים של ישראל עם מדינות ערביות והרצון להשיב את הבעיה הפלסטינית לסדר היום הבינלאומי.

מאז הקמת התנועה חבריה מפיצים את ההגות המהפכנית של ע'סאן כנפאני, ודיע חדאד, פתחי שקאקי ואל־אערג', כדי לעצב מחדש את הזהות הלאומית הפלסטינית; הם מטמיעים את השיח האקטיביסטי בקרב סטודנטים צעירים, ויוצרים שיתופי פעולה בין פעילים פלסטינים נגד הרשות הפלסטינית, הישות הציונית וכל מי שמנרמל את יחסיו עם ישראל או משתתף בבחירות לכנסת.

מילים, יהא כוחן אשר יהא, זקוקות ללוחמים נושאי נשק שיתרגמו אותן לשפת המעשה. ב–7 באוקטובר 2023 פלשו לוחמי הגרילה של חמאס והג'יהאד האיסלאמי לישראל ומעשי הזוועות שביצעו באזרחים ישראלים וזרים הוכיחו למרבה הצער שהתובנה שלפיה צבאות סדירים מתקשים להשיג הכרעה מול קבוצות גרילה נכונה. אל לוחמת הגרילה הצבאית ומעשי הזוועה שביצעו הטרוריסטים האלה נלוותה גם לוחמת גרילה תודעתית אנטישמית חוצה גבולות, שאת ביטוייה ראינו במרחב הווירטואלי, באוניברסיטאות וברחובות.

באמצעות שפה מקודדת ושיח של זכויות אדם נוסח "פלסטין חופשית מהנהר עד לים", "שחרור כל פלסטין אפשרי וכבר התחיל" ו"ההתנגדות המזוינת היא הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני", קיוו המפגינים ברחובות ומשפיעני הרשת להקהות את הזעם העולמי לנוכח מעשי הזוועה שבוצעו נגד האזרחים הישראלים; לחלחל את התובנה שהניצחון הפלסטיני הוא רק עניין של זמן ולגייס תמיכה עולמית בלגיטימיות של נרטיב השחרור והחירות של העם הפלסטיני.

סדרה של סרטוני אנימציה בשם "ג'נאזיר" שהופצה ברשתות החברתיות, היתה דוגמה אחת מרבות ללוחמת הגרילה התודעתית האנטישמית. בפרק הראשון של הסדרה חשף היוצר את שמה האמיתי, "ח'נאזיר" (חזירים), האמור לחבר את הצופה לכינוי האיסלאמי האנטישמי העתיק, "צאצאי הקופים והחזירים". החזירים ריצדו על המסך כיצורים קטנים וחסרי אונים הנחטפים ממיטותיהם כשהם לבושים רק בתחתוני בוקסר, והקריין הרעים בקולו: "החזירים איבדו את המוניטין שלהם אחרי שהשקיעו מיליארדים בהתחמשות ובבניית צבא בלתי מנוצח. הם מתביישים, ולכן פנו לבצע מעשי טבח באזרחים ולהפציץ בתי חולים במקום להילחם חיילים מול חיילים".

הפרק הסתיים בכתובית "7+6 אוקטובר" כדי לסמן את התבוסה הכפולה של הצבא הישראלי: ב–6 באוקטובר 1973 וב–7 באוקטובר 2023. אי השגת הכרעה של לוחמי הגרילה נתפש על ידם כניצחון, והפחד של הממשלות הרשמיות ותאגידי

הרשתות החברתיות מעודד אותם. הסרת טקסט או תמונה מיישום וירטואלי אחד לא מבטלת את השפעתם, כי בתוך זמן קצר הם יופיעו ביישומים אחרים. מול לוחמי הגרילה צריך לפתח שיטות גרילה צבאיות ותודעתיות מקבילות.

27. היום שאחרי, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 10/12/2023

ממשלת נתניהו עדיין מתנהלת במציאות חלופית ביחס לעתידה של הרצועה. ישנם שרים המבקשים לגרש את העזתים לסיני ולבנות מחדש את גוש קטיף, כי במציאות שבה הם מתנהלים אין הסכם שלום ואין אינטרסים אסטרטגיים משותפים עם מצרים. אחרים מבקשים להחיל את "הפתרון" הזה גם על הפלסטינים בגדה המערבית ולגרשם לירדן – לתפיסתם, "המולדת החלופית" – כי במציאות שלהם אין הסכם שלום ואינטרסים משותפים עם הממלכה ההאשמית. מגדיל לעשות ראש הממשלה נתניהו במדיניותו העיקשת לסרב למתווים אמריקאיים שונים לשילוב הרשות הפלסטינית.

מהמציאות הקודרת שאליה הובילו אותנו כל אלו בעיוורונם המדיני, במשיחיות הפנאטית ובאופורטוניזם הקיצוני, עולות ארבע תובנות מרכזיות:

הראשונה – היעדר החלטה על התכלית המדינית מקשה על הבנת תמונת הסיום הנדרשת למהלך הצבאי ברצועה.

השנייה – בנקודת הזמן הזו חמאס מוביל בהישגיו:

חיזק את מעמדו בחברה הפלסטינית מול הפת"ח;

מתהדר בתמונת הניצחון של ה-7 באוקטובר;

הביא את העניין הפלסטיני ללב השיח העולמי ונהנה מתמיכה בקרב קהלים שונים;

משחרר את אסיריו ואסירי הפת"ח מהכלא הישראלי;

פגע בהרתעה הישראלית;

פגע בכלכלה הישראלית, זרע פחד בציבור הישראלי והביא לפינוים של מאות אלפי ישראלים בתוך מדינתם.

התובנה השלישית – ישראל לא יכולה לסיים את המהלך הצבאי בנקודת הזמן הזו ולחזור לסטטוס קוו המדומיין לנוכח הישגיו של חמאס שצוינו לעיל, ומשום שאסטרטגיית הבידול בין עזה לגדה קרסה לחלוטין והאסטרטגיה העוקפת לסוגיה הפלסטינית קרסה אף היא.

התובנה הרביעית והאחרונה – לשם המשך המהלכים הצבאיים ישראל חייבת ליהנות מלגיטימציה של קואליציה בינלאומית, וזו אפשרית רק בהגדרת התכלית המדינית שניצבת בטווח של ההחלטות הבינלאומיות ועיקרן פתרון שתי המדינות.

בפני ישראל עומדות שלוש אפשרויות יסוד ביחס לרצועת עזה ליום שאחרי כיבוש הרצועה ועקירת יכולותיו הצבאיות והשלטוניות של חמאס: הראשונה, לשכפל את הטעות שנעשתה במקום אחר – לבנון, ולהישאר ברצועת עזה; השנייה, לחזור על הטעות שנעשתה לפני עשרים שנה – ההתנתקות החד-צדדית; והשלישית, לתקן את הטעות בת עשרים השנים – הכללת עזה בתהליך המדיני מול הרשות הפלסטינית ואש"ף.

ישראל יכולה לבחור באפשרות הראשונה ולהחזיק ברצועת עזה בטענה שזהו צורך ביטחוני, בדומה ל"רצועת הביטחון" שבה החזקנו כמעט עשרים שנים בדרום לבנון. התפתחות החלופה הזו והשלכותיה ידועות מראש. צה"ל יצטרך להכפיל פי עשרה ויותר את סדר הכוחות שהיה ב"עוטף עזה", לטובת השהייה בתוך הרצועה אשר ארגוני הטרור בה יחזרו במהירות לשגרת הפיגועים, וזו תגבה מחיר יומיומי כבד. צה"ל יידרש להקים מחדש את המינהל האזרחי ולשאת באחריות של צורכי היומיום של 2.5 מיליון פלסטינים. הקהילה הבינלאומית לא תמהר לסייע בשיקומה של הרצועה ההרוסה. ולבסוף, משרד הביטחון יידרש להשקיע מיליארדים מתקציבו לבניית מוצבים ובסיסים ולסלילת דרכים. כל זאת, בהנחה המקלה כי הדרישה להקים מחדש את גוש קטיף תיבלם בדרכים שונות.

ישראל יכולה לבחור באפשרות השנייה – נסיגה מלאה מהרצועה ובהמשך פעילות צבאית יזומה מ"עוטף עזה" באינטנסיביות גבוהה ובהיקף נרחב. המשמעות של חלופה זו היא מסירה מחודשת של הרצועה לידי חמאס, בדיוק כפי ששרון עשה ב-2005.

חמאס, המתהדר כעת ב"ניצחון" של ה-7 באוקטובר, בדומה לניצחון הגירוש לישראל מעזה ב-2005, יחזור מהר מאוד לאחוז במושכות השליטה בעזה. קטאר, איראן, טורקיה ומדינות נוספות ימהרו להגיש לו סיוע כספי נדיב ביותר כדי ששיקומו לכדי כוח צבאי בעל יכולות מאיימות על ישראל בכלל, ועל יישובי הנגב המערבי בפרט, יעמוד במהירות לרשותן – צבאית או מדינית. לחלופה זו תהיה השפעה דרמטית על מעמדה של הרשות הפלסטינית בהנהגת פת"ח ועל מעמדו של אש"ף כנציג הלגיטימי והמוכר של העם הפלסטיני.

האפשרות השלישית היא היחידה שיכולה לשרת את האינטרסים העמוקים של מדינת ישראל, גם אם לא את אלו של חברי ממשלתה הנוכחית והעומד בראשה. המחליפה הריאלית היחידה לישראל ברצועת עזה היא הרשות הפלסטינית. שום גוף אחר – ערבי, בינלאומי או האו"ם – לא ימהר להתקרב לרצועה על שלל בעיותיה.

אך גם הרשות הפלסטינית אינה יכולה להיכנס באופן מיידי לרצועה ולשאת באחריות לשליטה בה. לפיכך על ישראל לפעול בשני שלבים: הראשון, להיערך לניהול הרצועה ולהיעזר לשם כך במנגנון המושבת של הרשות הפלסטינית על ידי שיקומו או במינהל פלסטיני חדש המאויש על יד טכנוקרטים בלבד. אסור לה לפסול היעזרות באונר"א בשלב הזה; השלב השני, רק לאחר בחירות ברשות הפלסטינית ללא חמאס, להעביר את האחריות לידיה, וזו יכולה להסתייע בכוח ערבי לקבלת אחריות זו.

חלופה זו, מלווה בהכרזה ישראלית מחודשת על אימוץ פתרון שתי המדינות על פי ההחלטות הבינלאומיות, תהווה את הפלטפורמה לחידוש התהליך המדיני, הן ברמה הבילטרלית והן ברמה האזורית. על ישראל לאמץ מייד את החלופה הזו, אחרת היא עשויה למצוא את עצמה נעה מהפח אל הפחת – שוקעת בחלופה הראשונה הגרועה, עד אשר תאמץ בעל כורחה את החלופה השנייה הגרועה אף יותר. לשם שינוי, ישראל אינה חייבת לאמץ שוב את כל החלופות הגרועות עד אשר תפנה לטובה שביניהן.

28. השיח הדתי-משיחי עוד יהרוג את כולנו, דר' שאול אריאלי, הארץ, 14/12/2023

אחד הגורמים המרכזיים למגמות ההקצנה המתחזקות בחברה הישראלית ובחברה הפלסטינית, הוא המעבר שחל בשיח על הסכסוך בשני העשורים האחרונים משיח לאומי־טריטוריאלי, לשיח דתי־משיחי. הקיפאון המדיני סביב הסכסוך עם הפלסטינים כתוצאה ממדיניותו של בנימין נתניהו וחולשת אש"ף והרשות הפלסטינית, שירת נאמנה את הזרמים המשיחיים־פונדמנטליסטיים בשתי החברות. השיח הפוליטי והציבורי בקרב שני העמים, שכל אחד מהם הכריז על האחר "אין פרטנר", היה כר פורה להנהגות הדתיות בשניהם להעמקת הדיכוטומיה ביניהם, כאשר כל צד מחשיב את עצמו כמאמין וצודק ואת השני ככופר ורשע.

בשני הצדדים נלחמים הזרמים המשיחיים־הפונדמנטליסטיים באיום הגדול ביותר על משנתם — התהליך המדיני והסכמי קבע. ההתנגדות לכל פשרה ביחס לארץ לא נולדה בשנים האחרונות, היא היתה קיימת כבר בתחילת הסכסוך הנמשך יותר ממאה שנה. הפונדמנטליסטים ראו בהסכמים מדיניים תופעות ארציות לא לגיטימיות, הסותרות את הגמול המגיע להם על אמונתם ואת הכוונה האלוהית, על פי פרשנותם.

כך לפי אמנת חמאס (1987): "האידיאולוגיה החילונית מנוגדת בתכלית לאידיאולוגיה הדתית... איננו יכולים להמיר את האיסלאם של פלסטין בהווה או בעתיד ולאמץ את האידיאולוגיה החילונית. האיסלאמיות של פלסטין היא חלק מדתנו", לפיכך, "יוזמות, ומה שקרוי פתרונות של שלום וועידות בינלאומיות, עומדים בסתירה לעקרונות חמאס". ומן הצד הישראלי משקפים זאת היטב דברים שכתב מנחם פליקס, מראשי גוש אמונים, בתגובה להסכם אוסלו: "לשלטון הנוכחי במדינת ישראל אין כל סמכות להמשיך ולשלוט במדינת היהודים. שלטון... המנתק את מדינת ישראל מההיסטוריה של עם ישראל ומן הייעוד שלו, הינו שלטון בלתי לגיטימי" ("נקודה", 173, דצמבר 1993). לכך יש להוסיף את אחד משלושת מרכיבי הכהניזם, משנתו של איתמר בן גביר, הדוחה את החילוניות, הליברליזם והדמוקרטיה, וקובע שמדינת ישראל הדמוקרטית והחילונית היא ישות לא לגיטימית, שתוחלף בעתיד במדינת הלכה.

מדי פעם לאורך ההיסטוריה של הסכסוך שני הצדדים ביטאו לכאורה נכונות כלשהי לפשרה תוך גלגול עיניים. לקראת הדיונים בקמפ דייוויד על הסדר הקבע (יולי 2000), מנהיג חמאס השייח אחמד יאסין הציע שחמאס יכריז על "הוּדְנָה", שמשמעותה הפסקת לחימה זמנית באופן חד־צדדי למשך 10 או 20 שנה, בתמורה להקמת מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים בשטחים, "והדור הבא יחליט אם לחדש את המאבק". ב–2007 הכריז מוסא אבו מרזוק, סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, כי "בתנאים מסוימים גם חמאס עשוי להכיר בחוקיותה של ישראל, אם תוקם מדינה שבירתה ירושלים בגבולות 1967 בגדה וברצועת עזה, ומיליוני פליטים יורשו לחזור לבתיהם בישראל". ומן הצד הישראלי, בתגובה לתוכנית ההתנתקות מרצועת עזה ב–2005 הסביר זאב חֶבֶר, מנכ"ל אמנה, את הוויתור שנעשה: "אתה מגיע למסקנה שבנסיבות קשות מאוד אתה חייב לסגת, אבל הנסיגה מתבצעת תוך הפנמה ברורה שאין ברירה וללא כל פקפוק בזכות. אתה אומר: הזכות המוחלטת שלי והצדק איתי, אבל בדור הזה אין לי הכוח לממש אותה".

אלו גם אלו ראו בפשרה רק מהלך טקטי, שנעשה בלי לוותר על התביעה "כולה שלי". הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה), המנהיג הרוחני של הזרם הלאומני־משיחי, קבע אחרי מלחמת ששת הימים: "הארץ הזו היא שלנו, אין כאן שטחים ערביים ואדמות ערביות, אלא אדמות ישראל, נחלת אבותינו הנצחיות, והיא בכל גבולותיה התנ"כיים שייכת לשלטון ישראלי". לפי אמנת חמאס, "אדמת פלסטין היא אדמת ווקף [הקדש, ש"א] איסלאמי בעבור דורות של מוסלמים עד יום הדין".

בשני הצדדים הזרם הפונדמנטליסטי נשען על הבטחה שניתנה לו כביכול על ידי אלוהים. ביולי 1979, בדיון בבית המשפט העליון (בג"ץ 390/79), הסביר פליקס את מניעי ההתיישבות היהודית באי"כ: "התנחלנו... משום שנצטווינו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו... שכן מצוּוֵינו; 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה'. ושם מפרש רש"י: 'והורשתם אותה מיושביה', ואז 'וישבתם בה'". ארץ ישראל נתפשת בגישה זו כתנאי הכרחי לקיום לאומי ריבוני של העם היהודי ולמימוש ההבטחה האלוהית, "לזרעך נתתי את הארץ הזאת". משום כך, כל פשרה על חלק

מהטריטוריה של הארץ היא ערעור על ההבטחה האלוהית. ההתנגדות של אגודת ישראל לתוכנית החלוקה ב–1947, למשל, נומקה על ידי אחד ממנהיגיה, הרב מנחם זֶמְבָּה, בכך שארץ ישראל שחסר בה שעל אחד היא כמו ספר תורה שחסרה בו אות אחת (ולכן הוא פסול).

ומן העבר השני, חמאס מציג באמנתו את שטח ארץ ישראל כשטח שהוקדש למוסלמים בידי החליף המוסלמי עומר בן אל־ח׳טאב, שכבש את ארץ ישראל ב–638 לספירה, ולפיכך אין לשום גורם סמכות להפקיר או לוותר על חלק ממנו: ״אסור להזניח אותה [את פלסטין] או חלק ממנה או לוותר עליה או על חלק ממנה. ואין רשות לעשות כן לאף מדינה ערבית, ואף לא למדינות הערביות כולן, לאף מלך או נשיא, או לכל המלכים והנשיאים כולם... בעלי האדמה יוכלו ליהנות מפירותיה, אך הארץ תישאר אך ורק בחזקה מוסלמית״.

גישות דתיות־משיחיות אלו ליוו את הסכסוך מראשיתו. המופתי, אמין אל חוסייני, הבין מיד לאחר הצהרת בלפור ב–1917 את כוחה של הדת והיותה המכנה המשותף הרחב והפשוט ביותר לגיוס המוני ערבים בפלשתינה־א״י לעניין הלאומי. הוא אף הרחיב את הגיוס אל מחוץ לפלשתינה לעולם הערבי והאיסלאמי. הוא ביקש לשכנע את העולם הערבי מכוח הטענה שבכוונת הציונות להשתמש בארץ ישראל כבסיס לכיבוש כל ארצות ערב, ואת העולם המוסלמי ביקש לשכנע בטענה שהיהודים מבקשים להרוס את מסגד אל־אקצא ולהקים על חורבותיו את בית מקדשם.

הצעת ועדת פיל לחלוקת הארץ ב–1937, וקבלת רעיון החלוקה (בלי להסכים למפה המוצעת) על ידי הקונגרס הציוני והסוכנות היהודית, בפעם הראשונה מאז הצהרת בלפור, היו אבן הדרך הראשונה שבה התגלתה הסרבנות לכל פשרה. באוגוסט 1937 התפרסם כרוז ״נגד כל הצעת חלוקה שהיא״ מטעם שני הרבנים הראשיים, יצחק הרצוג ויעקב מאיר, ונציגי הסתדרות ״המזרחי״ והסתדרות ״הפועל המזרחי״. הכרוז קבע עמדה פוליטית בלי להעלות טיעונים הלכתיים: ״אנו מצהירים בזה את עמדתנו המוצקה והמוחלטת נגד כל הצעה שיש בה משום צמצום גבולות ארץ ישראל או חלוקתה באיזו צורה שהיא... אנו מכריזים בכל תוקף על זכותה הנצחית המלאה והשלמה של האומה על מולדתה בגבולותיה ההיסטוריים, אנו שוללים בהחלט כל ניסיון של הסכמה לחלוקת הארץ או הצעות אחרות הפוגעות בזכותנו זאת״. מאוחר יותר באותה שנה, בוועידת המזרחי, פורסם, כי ״העם היהודי לא ישלים לעולם עם איזה שהוא ניסיון לצמצם את גבולותיה ההיסטוריים של ארץ ישראל, כפי שהובטחה לעם ישראל, מפי הגבורה״. הרבנים הראשיים הוסיפו להתנגדות זו נימוק תורני: ״מבחינה דתית טהורה... כל ויתור מדעת [על שטחים באי״י, ש״א] מהווה חילול במזיד בקדושת הארץ ובברית בין הבתרים״.

אבן הדרך השנייה בהתנגדות לפשרה היתה ביחס להחלטת החלוקה בנובמבר 1947, שהתקבלה על ידי הסוכנות היהודית והציבור בארץ. בדרשה שנשא הרצי״ה ביום העצמאות 1967, הוא דיבר על הייסורים שחש כששמע על החלטת החלוקה: ״כשכל העם נהר לחוֹג ברבים את רחשי שמחתו, לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה... לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה. באותו מצב מזועזע בכל גופי, פצוע כולי וחתוך לגזרים — לא יכולתי אז לשמוח״. הרב מאיר ברלין, מנהיגי תנועת המזרחי והציונות הדתית, כתב על ההסכמה להחלטת החלוקה: ״על כן החליטו... לאבד את העם ואת הארץ גם יחד לדעתם ולרצונם. פשוטם של הדברים, במקום להמשיך את המאבק ולהיות מוכנים לסבל ולמועקה עד אשר יחונן ד׳ את עמו ואת נחלתו, כתבו וחתמו שטר ויתור על החלק הגדול ביותר של ארץ ישראל... האם מותר לשלוחי העם, אפילו אם הם ממנים אותם לשם כך, להעביר נחלת אבות ולעבור על פקודת שמים, ולמסור ברצון לעם אחר את אשר לא להם כי אם לנו?״.

הסירוב לפשרה לא היה רק על שטחי ארץ ישראל, אלא על כל שטח שישראל כבשה במלחמה. בתגובה להסכם השלום שנחתם עם מצרים ב–1979 הוקמה מועצת יש״ע ב–1981, כיורשת של גוש אמונים, והצהירה באמנתה: ״המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא״י לריבון זר התכחשות לייעודו של העם היהודי, למטרות המפעל הציוני ומעשה בלתי חוקי״. חוגי הימין הקימו את ״התנועה לעצירת הנסיגה מסיני״, ובאפריל 1982 החל המאבק לפינוי ימית, שבו אנשי גוש אמונים התבצרו על גג אחד הבתים בעיר. חיילים שניסו להגיע לגג באמצעות סולם, נתקלו באלימות מצד אנשי הגוש, שכללה זריקת

חול ומכות. בהמשך פירסמה מועצת יש״ע הצהרה ב–1986, שקבעה: ״החזרת שטחים ביהודה, שומרון ועזה היא פשע״, ו״אל כל שלטון בישראל שיבצע אחד מהפשעים הנ״ל נתייחס כאל שלטון בלתי חוקי, כפי שנהג דה גול כלפי משטר וישי של המרשל פטן כאשר בגד בעם הצרפתי וחתם על ויתור על רוב שטחי צרפת ההיסטורית״ (״רבין: ביוגרפיה״, יוסי גולדשטיין, שוקן).

ב–1993 חתמה ישראל על הסכם אוסלו עם אש״ף. רבני הזרם המשיחי־לאומני שללו את לגיטימיות החלטות המוסדות הנבחרים של הדמוקרטיה הישראלית בכל הקשור להחזרת שטחים. הרב שלמה אבינר כתב: ״ואפילו יצויר שרוב העם תומך במהלך מביש ומסוכן זה [פינוי שטחים, ש״א] — אין בכך כל הצדקה מוסרית. לא די בכך שההחלטה תושג על ידי מנגנון מדיני כדי שתהיה מוסרית. ׳לא תהיה אחרי רבים לרעות׳ (שמות כ״ג, ב׳)״ (״עם וארצו״, חלק ב׳). החריף בגילויי ההתנגדות להסכם אוסלו היה רצח ראש הממשלה יצחק רבין על ידי יגאל עמיר הנמנה עם הזרם המשיחי־לאומני.

אבן הדרך הבאה היתה תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה ומצפון השומרון. ההתנגדות באה לידי ביטוי בסדרה ארוכה של מהלכים, החל מפרישת האיחוד הלאומי והמפד״ל מהממשלה בסוף 2004, דרך התארגנויות שונות למחאה אזרחית ועד קריאה של קבוצה גדולה מרבני הציבור הדתי לאומי בראשות הרב אברהם שפירא לסרב לפקודת הפינוי. הלל וייס, פרופסור לספרות באוניברסיטת בר־אילן ודמות בולטת בציבור הדתי־לאומי, אמר בריאיון: ״אין לנו ברירה אלא לומר להם: המדינה הזאת אינה המדינה שלנו, וחוקיכם אינם חוקים... אני מסכים איתך שבנסיבות שנוצרו לפיד ואולמרט מסוכנים לקיום הרוחני של העם היהודי, יותר מאשר ברגותי, ערפאת ואבו מאזן... אני מסכים איתך שהחילוניות היא האויב״ (״בחדרי חרדים״, 27.1.2005).

אפילו תוכנית טראמפ, שהושקה בינואר 2020 והבטיחה לשמור את ההתנחלויות בריבונות ישראל, נשללה על ידי חוגי הימין. כך למשל אמר יו״ר מועצת יש״ע, דוד אלחיאני: ״תוכנית טראמפ היא הונאה, נתניהו ידע ועבד עלינו בעיניים״ (״הארץ״, 17.6.2020).

והפונדמנטליסטים בשני הצדדים יודעים לשרטט מהי מבחינתם ״תמונת הסיום״, שתבטא את הכרעת הצד השני והשגת ״כולה שלי״. כך למשל ב״תוכנית ההכרעה״ של בצלאל סמוטריץ׳, שמטרתה: ״לא עוד ניהול סכסוך מתמשך בעצימות משתנה, אלא הכרעה. לא עוד דשדוש ופתרונות קוסמטיים של רדיפה אחר היתושים, אלא ייבוש הביצה וטיפול בשורשי הבעיה עד תומה״ (״השילוח״ 6, ספטמבר 2017). התוכנית מציעה שלוש אפשרויות לפלסטינים: ״מי שרוצה לברוח — יברח; מי שרוצה להשלים — ישלים; מי שרוצה לעשות מלחמה — יעשה״, וישלם את המחיר בדמות ״נכבה 2״. גם בצד השני, באופן לא מפתיע, הפתרון זהה. בתוכנית ״אחרית הימים״ שהוצגה בוועידת ״הבטחת אחרית הימים״ שנערכה בעזה בספטמבר 2021 בחסות מנהיג חמאס יחיא סינוואר, יו״ר הוועידה, דר׳ עסאם עדואן, הציג ליהודים את החלופות הבאות: שוחרי השלום מתוכם שיחליטו להיכנע, יוכלו להיקלט בפלסטין, או יקבלו ארכה כדי שיוכלו להגר; מי שינסה לברוח, יש להניח לו או לרדוף אותו כדי להעמידו לדין על פשעיו; מי שיחליט להמשיך להילחם, יש להילחם בו ולטהר את פלסטין.

האירועים הקשים ב–7 באוקטובר ולאחריו לא שינו במאומה את התפישות הפונדמנטליסטיות הללו. ראזי חאמד, דובר חמאס, התחייב כי ״חמאס יבצע עוד הרבה מתקפות כמו ה–7 באוקטובר כדי להשיג את מטרותיו״ (ynet, 1.11). מן העבר השני הכריז סמוטריץ׳ בריאיון ל״כאן 11״: ״אולי היינו צריכים לקבל את המכה הנוראה והכואבת הזאת כדי להיזכר שנייה אחת מי אנחנו ומה אנחנו״ (״הארץ״, 2.11), ופרופ׳ יואל אליצור כתב שהטבח שביצע חמאס בדרום הוא חלק מהתוכנית האלוהית לישראלים ש״מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית״. הוא קשר בין הטבח לבין חילוניות ואי־קידום רעיון ״ארץ ישראל השלמה״ (״סרוגים״, 13.10).

הבנת הטוטליות, הקנאות הפונדמנטליסטית והנכונות להקרבה של הזרמים הללו בחברה הישראלית ובחברה הפלסטינית, מחייבת לשלול את דרכם הן כדרך מדינית־פוליטית ליישוב הסכסוך והן כדרך להתנהלות החברה. ההכרעות שהקיצונים הללו מבקשים אינן אפשריות, אלא במחיר חברתי ומוסרי בלתי מתקבל על הדעת בכלל, ובמאה ה–21 בפרט. אירועי ה–7 באוקטובר המחישו זאת, לצערנו הרב. את האפשרות לפשרה הנשענת על המשפט הבינלאומי ועל ערכים דמוקרטיים־

ליברליים יש לחפש במרכיבים החילוניים בשתי החברות, המסוגלים לקבל את התפישה של "חצי תאוותו בידו". הציבור בכל אחד משני הצדדים חייב לפקוח עיניים ולהתפכח מהרעיון של פתרון טוטלי, כי אם פתרון כזה ימומש, כל אחד משני הצדדים עלול להיות זה שייעלם.

29. אם סינוואר ייהפך לשהיד, הישג אחד לפחות יירשם, דר' רונית מרזן, הארץ, 24/12/2023

כשיחיא סינוואר החליט לצאת למתקפה ב־7 באוקטובר הוא רצה להשיג ארבעה יעדים: להשפיל את הצבא הישראלי ולקעקע את תפישת הביטחון המתבססת על חומות, גדרות ואתנן כלכלי; לזרוע פחד בציבור הישראלי ולהעמיק את האי־אמון בהנהגתו הפוליטית; לקבע את התפישה שלפיה חמאס הוא כוח המגן היחיד של העם הפלסטיני, שיכול לשחרר אסירים ולהחזיר את הבעיה הפלסטינית לסדר היום האזורי והבינלאומי, ולא הרשות הפלסטינית הרופסת; ולהסיר את התיוג שדבק בו כמשתף פעולה עם ישראל תמורת כסף קטארי וכניסת פועלים לעבודה בישראל.

סינוואר, שלמד עברית ואת ההיסטוריה של התנועה הציונית, חשב שהוא מכיר היטב את העם היהודי — אך טעה. הפלסטינים שתמכו במעשי אנשיו ב־7 באוקטובר הציגו את ישראל כ"קולוניאליזם התיישבותי" בר חלוף וקראו ברחובות אירופה וארצות הברית "פלסטין מהים עד הנהר" — טעו אף הם. לעם היהודי יש בית לאומי שקיבל את הכרת הקהילה הבינלאומית, וכל מי שקם עליו לכלותו מוצא את עצמו מול עם מאוחד הנכון להקרבת הנפש, מימין ומשמאל, גברים ונשים, צעירים ומבוגרים.

מתחילת המלחמה סינוואר והפיקוד הבכיר מסתתרים במנהרות, מנותקים מהלוחמים ומהאזרחים, בניגוד למורשת הקרב האיסלאמית של צלאח א־דין, עומר אבן אל־חטאב ואפילו עז א־דין אל־קסאם, שעל שמו הם נקראים. הוא, שבתום מבצע "שומר החומות" הזמין את טייסי חיל האוויר הישראלי להפוך אותו לשהיד, שוהה כבר יותר מ־70 יום מתחת לפני האדמה, כשהחטופים הישראלים משמשים לו "מגן אנושי". במעשי הזוועות שביצעו "הלוחמים" והאספסוף שבא בעקבותיהם הוא והם ביזו את האיסלאם, האוסר על פגיעה בנשים, ילדים וזקנים בעת מלחמה, ונושאים באחריות למלחמה שנפתחה בעקבות זאת.

שני ציוויים איסלאמיים המוטלים על הגבר המוסלמי הפר סינוואר: הגנה על המשפחה ודאגה לפרנסתה. כספי הסיוע מקטאר ואיראן, המסים שנגבו מהאוכלוסייה והרווחים מתיקי ההשקעות של חמאס היו אמורים להיות מושקעים ברווחת האוכלוסייה, אך הוסטו לחשבונות בנק פרטיים של אנשי חמאס ושימשו למלכוד עזה. חמאס הושיב את תושבי עזה על חבית אבק שריפה והשאיר אותם חסרי מיגון בעת מלחמה. סינוואר וגדודי אל־קסאם, לעומת זאת, נהנו ממערכת מיגון ומערכת בריאות נפרדות. גם כשהיה נדמה שסינוואר דואג לאוכלוסייה ומתעקש על הכנסת סיוע הומניטרי, התברר שחמאס גונב את המזון ויורה במי שמתנגד לכך.

כעת סינוואר מתעקש על הפסקת אש סופית תמורת שחרור החטופים הישראלים; ישראל, כנראה, לא תסכים לדרישה זו. אם הלחימה תימשך הוא עלול להיות שהיד לפני שישחרר את האסירים הפלסטינים ואחרי שעוד רבים ייכלאו בישראל. את ההישג של שחרור אסירים עשויה לגזול ממנו הנהגת החוץ של חמאס, היושבת בקטאר.

סינוואר רק צריך להיזכר איך הנהגת החוץ וקטאר ניסו לחסל אותו מבחינה פוליטית כשהבינו שפניו אל מצרים, איחוד האמירויות ומוחמד דחלאן, היריב המר של מחמוד עבאס. הן תבעו פיוס ושותפות עם עבאס, כדי לבלום את הקשר שנרקם בינו לבין דחלאן; שלחו לו מזוודות כסף דרך ישראל, שתייגו אותו כבריון הגובה דמי חסות תמורת שקט בגבול; דאגו שניזאר עוודאללה ינצח אותו בבחירות הפנימיות והוא כמעט איבד את משרתו, אלמלא הלחץ שהפעילו גדודי אל־קסאם; הרשו לעיתון הקטארי "אל־ערבי אל־ג'דיד" לבזות אותו בקריקטורה, שהוצג בה כמשתף פעולה עם עבאס וישראל וכמי שהשאיר את הג'יהאד האיסלאמי לבד במערכה עם ישראל (מבצע "עלות השחר").

מנהיגי החוץ, שבשנתיים האחרונות קראו לאנשי דת מוסלמים להוציא פסקי הלכה לג'יהאד נגד ישראל; ייחלו כמו חאלד משעל להולדת עבדאללה עזאם חדש (ממייסדי אל־קאעדה); לבשו מדי צבא ורמזו שתשתית צבאית חלופית לזאת שבעזה כבר נבנית בדרום לבנון; ואף תיארו את ההתקפה באוקטובר כפעולה מתוכננת ומחושבת שתיחשב לציון דרך בתולדות מאבק

השחרור ותילמד במכללות צבאיות בעולם — מתנערים היום מסינוואר וממעשיו כדי למזער נזקים ולהבטיח שחמאס יהיה חלק מהסדרה מדינית בעתיד.

הישגי ההתקפה של סינוואר והנהגת אל־קסאם מול אוגדת עזה והמודיעין הישראלי עלולים להיטשטש, משום שנלוו להם מעשים שביזו את האיסלאם — בהפקרת תושבי עזה לגורלם ובמעשים הנפשעים כלפי ישראלים חפים מפשע. הדבר היחיד שנותר לסינוואר לעשות הוא לשחרר את האסירים הפלסטינים מהכלא הישראלי תמורת שחרור החטופים הישראלים, בלא תנאי ובתיווך מצרי. אם ייהפך לשהיד, יהיה הישג אחד לפחות שיירשם על שמו.

30. תתפלאו, גם הימין לא מת על סיפוח, דר' שאול אריאלי, הארץ, 28/12/2023

חילופי הממשל בארצות הברית מפיחים רוח חדשה בפנטזיה הנושנה של העברת הפלסטינים למקום אחר. אך פנטזיות יש לא רק בימין. בשולי השמאל הרדיקלי הישראלי יש דבקות דתית דומה באמונה שאם רק נבקש יפה סליחה, נחזה בטרנספורמציה מופלאה של החברה הפלסטינית ממיליטריזם לפציפיזם. היכן זה מותיר את רוב הציבור הישראלי? הרוב מבין שהפלסטינים לא ייעלמו, שאי אפשר להמשיך לשלוט בהם בלי לסכן את אופיה היהודי והדמוקרטי של ישראל, וגם אי אפשר לבנות על שלום אוטופי לאחר פשעי המלחמה של 7 באוקטובר.

סקרים שערכנו בקבוצת המחקר "תמרור" מראים שהציבור היהודי בישראל מבין את הדילמה שהמדינה נמצאת בה: למרות הטראומה של 7 באוקטובר והמשבר העמוק שהיא שרויה בו, רבים מאזרחיה רואים עדיין בהיפרדות מהפלסטינים — בהסכם, או באופן חד־צדדי — פתרון עדיף על פני סיפוח. כ־50% מהציבור תומכים בהיפרדות חד־צדדית או בהסכם, וכ־25% תומכים בסיפוח חד־צדדי (נכון לדצמבר 2024).

כיצד ניתן להסביר את התמיכה בהיפרדות חד־צדדית או בילטרלית בתקופה כה מורכבת מבחינה ביטחונית? התשובה טמונה במלכוד שישראל נמצאת בו, בין האיום הצפוי מהמשך השליטה בשטחים לאיום העלול להתפתח בעקבות נסיגה מהם. המשך השליטה וסיפוח רשמי או זוחל של השטחים מגיע עם תג מחיר כבד של כשלושה מיליון פלסטינים, המאיימים על האופי היהודי של המדינה אם יקבלו אזרחות, ועל אופיה הדמוקרטי אם לא יקבלו. ייתכן שיש מחיר לנסיגה מהשטחים גם בטרור נגד המדינה ותושביה, איום שנהיה מוחשי במיוחד לאחר 7.10.

הדילמה הזאת, שהתחדדה בזמן המלחמה, משתקפת בכמה מגמות ארוכות טווח. ראשית, רוב הציבור היהודי בישראל אינו תומך בפתרון שתי המדינות, במיוחד לא לאחר אירועי 7 באוקטובר. מאז 2018 יש ירידה מתמשכת בתמיכת הציבור היהודי בפתרון מדיני של שתי מדינות (מ־47% ב־2018 לשפל חסר תקדים של 25% בדצמבר 2024). אולם אין משמעות הדבר, שרוב הציבור תומך בהמשך השליטה בשטחים. 25% נוספים מהציבור תומכים בהיפרדות ישראלית יזומה, המוגדרת כפינוי התנחלויות ממזרח למכשול הביטחון והמשך פריסת צה"ל בכל השטח, עד שיתאפשר להגיע להסכם.

המשמעות היא, שמחצית מהציבור היהודי בישראל תומכת בצעדי היפרדות משטחי הגדה המערבית, בין בהסכם קבע מיידי ובין בצעדים מדודים לקראת הסכם עתידי. כאשר מוסיפים לנתון הזה את אזרחי ישראל הערבים, אשר בקרבם יש רוב ברור של מעל 60% התומך בהסכם קבע וכ־20% התומכים בהיפרדות יזומה, הרי שרוב אזרחי המדינה, יהודים וערבים כאחד, מבכרים עתיד שבו שטחי הגדה לא יהיו חלק ממדינת ישראל.

יאמרו הספקנים, ששאלות על שלום מיוחל או פתרון מדיני כלשהו, בלא הצגת הסיכונים והמחירים, יוצרות מצג שווא של הסכמה גורפת בציבור, שהרי לשאלות רטוריות מסוג "מי בעד חיסול הטרור" רבים יענו בחיוב. כדי להתמודד עם הביקורת הזאת, שאלנו שתי שאלות נוספות שבהן הצגנו את המחיר המרבי (שאיננו בהכרח ודאי) לכל תרחיש ושאלה אחת של בחירה בין אופציות.

לשאלה על תמיכה בהסכם קבע עם הפלסטינים אם המחיר יהיה התגברות הטרור — לאורך שישה סקרים בין יוני 2023 (לפני 7.10) ועד דצמבר 2024, רק כ־10% מהציבור היהודי הביעו תמיכה. אך לשאלה על תמיכה בהמשך השליטה בשטחים או סיפוח, אם המחיר יהיה אובדן הזהות של היהודית והדמוקרטית של המדינה — גם אז רק מעט יותר מ־10% תמכו.

כך שברור שהמחיר של כל מדיניות הופך אותה לאטרקטיבית פחות, אך בסופו של דבר יש להכריע: להישאר בשטחים, או לסגת? ולנוכח שתי האפשרויות הללו, הציבור היהודי נחצה שוב לשניים: מחצית מעדיפים הסכם קבע, גם אם המחיר עלול להיות טרור, ומחצית מעדיפים להישאר בשטחים, גם במחיר שינוי הזהות היהודית של המדינה. הדילמה הזאת התחדדה ב־7 באוקטובר — בסקר שנערך קודם לכן, רוב הציבור היהודי (54%) היה מוכן לשלם את המחיר הביטחוני של נסיגה מהשטחים למען שמירה על הזהות היהודית הדמוקרטית.

כפי שאפשר לצפות, בקרב הציבור המגדיר את עצמו שמאל יותר מ–70% העדיפו נסיגה מהשטחים על פני סיפוח, כאשר הוצג בפניהם המחיר של כל חלופה. אך מפתיע שרוב המגדירים את עצמם במרכז הפוליטי (60%) ושליש מהמגדירים את עצמם ימין העדיפו את הנסיגה משטחי הגדה למרות המחיר האפשרי של טילים וטרור.

ואם מבודדים מהימין את הימין הקיצוני (אלו שענו 1 בסקאלה של 1–7 בעניין העמדה הפוליטית), אפילו בקרבם 35% תומכים בנסיגה משטחי הגדה, גם לנוכח ההשלכות האפשריות של מהלך כזה. זהו ממצא משמעותי, המעיד על כך שההיגיון שבהיפרדות מהפלסטינים מדבר גם אל חלק מאנשי הימין כשהם נדרשים להתמודד עם ההשלכות ארוכות הטווח של המשך השליטה בשטחים.

אשר לתמיכה בסיפוח — בקרב אנשי המרכז התמיכה בסיפוח היא 10% בלבד, ובקרב הימין והימין הקיצוני התמיכה בסיפוח היא 40% ו–50% (בהתאמה). הציבור היהודי בישראל ואפילו הציבור הימני חושש מהטרור, אבל חושש לא פחות מהמחיר של אובדן הזהות היהודית והדמוקרטית של המדינה.

דווקא בימים אלה של חוסר ודאות וחרדה מן העתיד מתגלה הפיכחון של הציבור. התמיכה בהיפרדות אינה נובעת מ"אהבת ישמעאל", אלא מהכרה מפוכחת: "אין ברירה". אולי דווקא עכשיו, כשהאשליות מתנפצות, הגיעה העת להכרעה מפוכחת, לדיון ציבורי נוקב על העתיד שאנחנו רוצים כאן. עתיד שיבטיח את ביטחוננו, אך גם ישמר את זהותנו. במילות האזהרה של יהושפט הרכבי לפני 40 שנה: זו העת להכרעות גורליות.

שנת 2024

אירועים מרכזיים

01.01.2024 - בארצות הברית - הנשיא גו' ביידן.

01.01.2024 - יושב ראש הכנסת ה25 – אמיר אוחנה.

01.01.2024 - מפכ"ל המשטרה – קובי שבתאי עד 17 ביולי, מאז רב ניצב דני לוי.

01.01.2024 - נשיא בית המשפט העליון – עוזי פוגלמן עד 6 באוקטובר, מאז יצחק עמית.

01.01.2024 - נשיא המדינה – יצחק הרצוג.

01.01.2024 - ראש המטה הכללי – הרצי הלוי.

01.01.2024 - ראש ממשלת ישראל ה37 – בנימין נתניהו .

01.01.2024 - המועצה הנורווגית לפליטים דיווחה על 543 הריסות בגדה המערבית, עלייה של 21% ביחס ל-2023.

01.01.2024 - תושבי אל-בוסתאן בסילוואן החלו למצוא צווי הריסה מודבקים על דלתות בתיהם.

05.01.2024 - התקיימה הפגנה פרו-פלסטינית בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות עשרות מפגינים. המפגינים הפגינו בתחנת הרכבת יוניון ודרשו הפסקת אש.

09.01.2024 - הוועד היהודי האמריקאי (AJC) פרסם הצהרה בעקבות פסיקת בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) בתביעה של דרום אפריקה נגד ישראל. הארגון דחה באופן חד את ההאשמות בגנוציד וטען כי "הארץ שבין נהר הירדן לים התיכון, הילידית ליהודים ולערבים כאחד, אינה יכולה להיות התחום הבלעדי של עם אחד, אלא חייבת להיות משותפת".

09.01.2024 - הליגה נגד השמצה (ADL) פרסמה דוח על עלייה של 360% באירועי אנטישמיות בארה"ב לאחר 7 באוקטובר, עם יותר מ-3,000 אירועים בשלושת החודשים הראשונים של המלחמה. ג'ונתן גרינבלט, מנכ"ל ADL, אמר: "הקהילה היהודית האמריקאית מתמודדת עם רמת איום שהיא חסרת תקדים בהיסטוריה המודרנית". הארגון ספג ביקורת פנימית מעובדים על היותו "אנטי-פלסטיני" ועל התמקדותו יתר על המידה בפעילות פרו-פלסטינית.

21.01.2024 - התפרסמה החלטת ממשלה על העברת סמכויות תכנון ובנייה ממשרד האוצר למשרד הפנים - החלטת הממשלה מאשרת העברת סמכויות בין שרי האוצר, הפנים והבינוי והשיכון והעברת שטחי פעולה בין משרדים בהתאם. ההחלטה מאשרת להביא את העברת הסמכויות לאישור הכנסת ולהודיע ליו"ר הכנסת על העברת שטחי הפעולה כנדרש.

22.01.2024 - טורקיה מוציאה את ישראל מרשימת יעדי הייצוא.

26.01.2024 - בינלאומי – ICJ: צו אמצעי ביניים בתיק דרום אפריקה נ' ישראל (ג'נוסייד) – הוראות למניעת מעשים אסורים, סיוע הומניטרי ודיווח לבית הדין.

26.01.2024 - בית הדין הבינלאומי לצדק מפרסם צו ביניים (provisional measures) המורה לישראל לנקוט בכל האמצעים למנוע רצח עם כנגד הפלסטינים בעזה.

26.01.2024 - החלטת בית הדין הבינלאומי בהאג המורה לישראל למנוע מעשי רצח עם.

12.02.2024 - הולנד – בית משפט לערעורים בהאג: הוראה להפסיק יצוא חלקי F-35 לישראל עקב "סיכון ברור" לשימוש בהפרות חמורות של דיני הלחימה.

18.02.2024 - בנימין נתניהו נאם בפני ועידת הנשיאים של הארגונים העיקריים באמריקה בירושלים. הוא אמר: "אנחנו חייבים לסיים את העבודה" והדגיש כי "הצבא הישראלי עושה מאמצים חסרי תקדים להגן על אזרחים". נתניהו תקף את דרום אפריקה ואת נשיא ברזיל על האשמות הרצח העם, וטען כי "ניצחון מוחלט" משמעותו "שחרור החטופים".

22.02.2024 - שר החוץ ישראל כ"ץ נאם בפני ועידת הנשיאים וקרא להקמת "חזית דיפלומטיה ציבורית חדשה" נגד "ציר הרוע" בראשות איראן. כ"ץ אמר: "אם לא ננצח במלחמה נגד האנטישמיות, זה יסכן קהילות יהודיות ברחבי העולם ואף עלול להשפיע על יכולת ישראל לפעול להגנה עצמית". הוא הוסיף: "החמאס הם הנאצים החדשים".

23.02.2024 - בסקר שנערך בין 23 בפברואר ל-11 במרץ 2024 על ידי הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA) נמצא כי 79% מהיהודים האמריקאים מרגישים קרובים לישראל, אך 72% מהם נתנו ביטוי לגאווה בישראל בכלל, בעוד כמעט

שני שליש מתקשים לתמוך בפעולות הממשלה הישראלית. אריק פינגרהוט, נשיא ומנכ"ל JFNA, אמר: "האמריקאים מבינים שהמלחמה של ישראל נגד הטרור היא גם המלחמה שלנו".

28.02.2024 - הכרזה על 12,000 דונם בבקעת הירדן כ"אדמות מדינה" - השטח הגדול ביותר מאז אוסלו.

01.03.2024 – AIPAC קיימה את הוועידה השנתית שלה בוושינגטון תוך נקיטת אמצעים ביטחוניים נוספים בעקבות איומי הפגנות. הארגון הוציא מסמכי לובינג שקראו לתמיכה בלתי מותנית בישראל ובחבילת סיוע צבאית של 14 מיליארד דולר. AIPAC טענה כי "חששות לגבי ניהול המלחמה נגד חמאס עדיף להעביר באופן פרטי" וכי "הצהרות פומביות המראות חילוקי דעות אינן מועילות ויכולות לחזק את חמאס ואיראן".

01.03.2024 - הוועד היהודי האמריקאי אימץ פה אחד "עשרת העקרונות על מלחמת ישראל-חמאס והדרך לשלום". המסמך הדגיש כי "ישראל עומדת עם ישראל במלחמתה המוצדקת לחסל את האיום של חמאס" אך גם הביע "צער עמוק על המחיר הכבד שהמלחמה גובה מאזרחים פלסטינים". הארגון קרא ליצירת "ישות פוליטית אוטונומית, מפורזת ובעלת רציפות משמעותית" לפלסטינים.

01.03.2024 - הממשלה מעבירה סמכויות מהמנהל האזרחי הצבאי לגורמים אזרחיים תחת שר סמוטריץ' - מינוי "סגן האזרחי" (מתנחל) למפקד המינהל האזרחי.

06.03.2024 - אישור קידום כ-3,000 יחידות דיור במעלה אדומים, אפרת וקידר - 2,052 יחידות במעלה אדומים, 694 באפרת ו-330 בקידר.

09.03.2024 - הכרזת ארדואן: טורקיה לא תתייג את החמאס כארגון טרור. טורקיה תמשיך לעמוד איתן מאחורי החמאס.

18.03.2024 - חידוש המשא ומתן לראשונה מאז דצמבר 2023 בין ישראל וחמאס.

25.03.2024 - החלטה 2728 של מועהבי"ט – דרישה להפסקת אש מיידית כחלק מרמדאן, שחרור בלתי מותנה של כל החטופים והגברת הסיוע ההומניטרי. התקבלה ברוב של 14 תומכים, 0 מתנגדים, 1 נמנע (ארה"ב) .

28.03.2024 - אבו מאזן מאשר את מינויו של ראש ממשלה פלסטיני חדש - מוחמד מוסטפא.

28.03.2024 - בינלאומי – ICJ: שינוי/הרחבת אמצעי הביניים בתיק דרום אפריקה נ' ישראל (צו מ-28/03/2024).

28.03.2024 - בית הדין הבינלאומי לצדק במסגרת תביעת דרום אפריקה מוציא צו ביניים המחייב בהכנסת סיוע חיוני לרצועה על רקע דיווח על מצב רעב מסוכן .

01.04.2024 - AIPAC הביעה תמיכה בהחלטה דו-מפלגתית של הקונגרס שהדגימה "שאמריקה עומדת עם ישראל ללא עוררין כאשר היא מתמודדת עם תוקפנות מאיראן ומנציגי הטרור שלה". הארגון גם תמך בחוק ה-"Illegitimate Court ounteraction Act" שהטיל סנקציות על בית הדין הפלילי הבינלאומי על "המתקפה חסרת הבסיס המוסרי והחוקי נגד ישראל".

01.04.2024 - הפגזת בניין הקונלוסיה האיראנית בדמשק ומותו של מוחמד רזא זאהדי, מפקד בכיר בכוח קודס של משמרות המפכה האיראנים.

09.04.2024 - טורקיה מטילה סנקציות כלכליות חלקיות על 54 מוצרים כולל מלט ופלדה.

13.04.2024 - מתקפה איראנית על ישראל בלילה שבין 13 ל-14 באפריל 2024, וכללה 110–130 טילים בליסטיים, 36 טילי שיוט וכ-185 כטב"מים.

15.04.2024 - מפגש משותף של שרי החוץ של מדינות ה-GCC (בחריין, קטר, כווית, איחוד האמירויות, עומאן וערב הסעודית) ומדינות מרכז אסיה.

18.04.2024 - החל גל המחאות הסטודנטיות הגדול ביותר באוניברסיטת קולומביה, ניו יורק, עם מעצרים המוניים של מעל 100 סטודנטים במחנה פרו-פלסטיני.

19.04.2024 - התרחבו מחאות הסטודנטים עם מעצרים באוניברסיטת קולומביה.

19.04.2024 - תקיפה ישראלית ראשונה באיראן.

25.04.2024 - התקיימה הפגנה פרו-פלסטינית באינדיאנפוליס, אינדיאנה, בהשתתפות כ-30 מפגינים. 14 מפגינים נעצרו מחוץ לבית המושל הולקומב לאחר חסימת רחוב מרידיאן.

30.04.2024 - בינלאומי – ICJ: דחיית בקשה לצווים זמניים בתיק ניקרגואה נ' גרמניה (נוגע לטענות על יצוא נשק/סיוע) – אך ההליך נמשך.

30.04.2024 - התרחשו עימותים אלימים באוניברסיטת UCLA, לוס אנג'לס, קליפורניה, בהשתתפות מאות סטודנטים. העימותים התרחשו בלילה בין מפגינים ומתנגדי מחאה במחנה הסטודנטים.

01.05.2024 - הקמת יחידה משפטית חדשה במשרד הביטחון תחת שר סמוטריץ' - לוקחת סמכויות שהיו למינהל האזרחי הצבאי.

01.05.2024 - מספר ארגונים יהודיים גדולים מרכזיים וליברליים באמריקה הביעו התנגדות להקמה מחדש של יישובים ישראליים בעזה. כרול נוריאל, מנהלת משרד ישראל של ADL, אמרה: "אנו מוטרדים עמוקות מהצהרות של שרים ופעילים בממשלה הישראלית התומכים בהגירה או 'דילול אוכלוסייה' של פלסטינים בעזה. דעות אלה משקפות גישה לא אנושית".

01.05.2024 - תנועת המחאה הסטודנטית הגיעה לשיאה עם מחנות סטודנטים פרו-פלסטינים 138 אוניברסיטאות ברחבי ארה"ב בהשתתפות אלפי סטודנטים.

02.05.2024 - טורקיה מטילה סנקציות כלכליות מלאות על ייבוא וייצוא לישראל.

05.05.2024 - חמאס מקבל הצעת הפסקת אש בת 3 שלבים (נדחתה על ידי ישראל).

06.05.2024 - כניסת כוחות צה"ל לרפיח.

07.05.2024 - תחילת המתקפה הישראלית על רפיח - כוחות קרקעיים משתלטים על מעבר רפיח.

10.05.2024 - הוצאת צווי מעצר ע"י בית הדין הפלילי הבינלאומי לנתניהו, לגלנט ושלושה מנהיגי חמאס.

10.05.2024 - קבלת מעמד רשמי של הרשות הפלסטינית כחברה מלאה באו"ם (בעצרת הכללית ולא במועצת הביטחון)

16.05.2024 - מפגש הפסגה ה-33 של הליגה הערבית בבחרין.

17.05.2024 - פתיחת מסדרון הסיוע הימי לרצועת עזה (מזח שנבנה ע"י ארה"ב שמטרתו להוביל סיוע הומניטרי מקפריסין ישירות לרצועה).

19.05.2024 - התרסקות מסוק נשיא איראן ומותם של נשיא איראן אבראהים ראיסי ושר החוץ האיראני חוסיין אמיר עבדאללהיאן.

19.05.2024 - נשיא איראן איברהים ראיסי נהרג לאחר שמסוקו התרסק סמוך לגבול איראן-אזרבייג'ן.

20.05.2024 - הוצאת צווי מעצר ע"י בית הדין הפלילי הבינלאומי לנתניהו, לגלנט ושלושה מנהיגי חמאס.

21.05.2024 - בקשת התובע בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג (ICC) להוצאת צווי מעצר נגד רה"מ בנימין נתניהו ושר הביטחון יואב גלנט בגין ביצוע פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.

24.05.2024 - ב-24 במאי 2024, בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) הורה לישראל "להפסיק מיידית את המתקפה הצבאית שלה וכל פעולה אחרת במחוז רפיח, שעלולה להטיל על הקבוצה הפלסטינית בעזה תנאי חיים שעלולים להביא להשמדתה הפיזית כולה או בחלקה". הפסק דין נתקבל ב-13 קולות מול 2. בית הדין גם הורה לישראל לפתוח את מעבר רפיח לסיוע הומניטרי ולאפשר לחוקרים בינלאומיים להיכנס לעזה.

24.05.2024 - בינלאומי – ICJ: צו נוסף בתיק דרום אפריקה נ' ישראל (מיקוד ברפיח) – הוראות חדשות לצד אישור מחדש של הצווים הקודמים.

25.05.2024 - הליגה נגד השמצה (ADL) הוציאה הצהרה המגנה את פסק הדין של ICJ הדורש הפסקת הפעולה הצבאית הישראלית ברפיח. הארגון טען כי הפסק דין "מתעלם מזכותה של ישראל להגן על עצמה" ו"מחזק ארגוני טרור". ADL הדגישה כי ישראל פועלת למניעת נזק לאזרחים ועושה מאמצים חסרי תקדים להגנה על אזרחים.

27.05.2024 - פסגה ערבית-אירופאית בבריסל, במעמד שרי הוועידה הערבית ומועצת יחסי החוץ של האיחוד האירופי

28.05.2024 - הכרה של נורבגיה, ספרד ואירלנד במדינה פלסטינית ריבונית.

28.05.2024 - הכרת ספרד, אירלנד, נורבגיה במדינה פלסטינית.

29.05.2024 - הממשלה מאשרת הרחבה ענקית: 22 התנחלויות חדשות כולל באזורים שישראל נסוגה מהם ב-2005 - "מהלך סיפוח בפועל".

29.05.2024 - השגת שליטה ישראלית בציר פילדלפי.

29.05.2024 - ישראל – שינוי מבני: פקודת צה"ל שפורסמה מעבירה תחומי סמכות משפטית/רגולטורית במנהל האזרחי לפקידים אזרחיים הכפופים לסמוטריץ' במשרד הביטחון.

01.06.2024 - ביוני 2024, לאחר דיון נרחב, עורכי ויקיפדיה האנגלית הצביעו כי ADL היא "בדרך כלל לא מהימנה" בנושאים הקשורים לסכסוך הישראלי-פלסטיני. ההחלטה ציינה כי יש "עדויות משמעותיות שה-ADL פועלת כקבוצת לובי פרו-ישראלית ופרסמה שוב ושוב הצהרות כוזבות ומטעות כעובדות ללא תיקון". יותר מ-40 ארגונים יהודיים, כולל ADL עצמה, כתבו מכתב מחאה נוקב לקרן ויקימדיה.

01.06.2024 - ביוני 2024, נחשפו מקרים רבים של פיטורים של אנשי צוות יהודים ממוסדות יהודיים בארה"ב בגלל עמדות אנטי-ציוניות או תמיכה בפלסטינים. כך למשל, המורה אדם גוטליב פוטר מבית כנסת רפורמי בהיילנד פארק, אילינוי, 27 שעות לאחר שהציג סרטון של קומיקאי פלסטיני לתלמידיו. עובדים רבים בקהילה היהודית דיווחו על חשש להביע דעות ביקורתיות כלפי ישראל.

01.06.2024 - הממשלה מאשרת החלת ריבונות ישראלית על חלקים מאזור B - הוצאת צווי הריסה בשטחים תחת שליטת הרשות הפלסטינית בניגוד להסכמי אוסלו.

01.06.2024 - פורסמו נתוני מחקר מקיף של Crowd Counting Consortium המראים 3,700+ ימי פעילות מחאה פרו-פלסטינית ב 500+ בתי ספר בארה"ב מאז 7 באוקטובר, בהשתתפות מאות אלפי משתתפים.

04.06.2024 - הכרת סלובניה במדינה פלסטינית.

06.06.2024 - בחירות לפרלמנט האירופי התקיימו מה 6 ועד ל 9 ביוני, 2024.

07.06.2024 - התקיימו הפגנות נגד תעשיית הנשק בפורט וורת', טקסס, בהשתתפות עשרות מפגינים. הקמפיין קרא להפסקת שילוח כנפי F-35 לישראל דרך חברת לוקהיד מרטין.

09.06.2024 - מפגש שרי החוץ של מדינות ה-GCC (בחריין, קטר, כווית, איחוד האמירויות, עומאן וערב הסעודית) בדוחה, קטר.

10.06.2024 - החלטה 2735 של מועהבי"ט – אימצה תכנית בת שלושה שלבים: הפסקת אש מלאה, שחרור חטופים, נסיגה ישראלית, שיקום רב-שנתי וריבונות עזה תחת הרשות הפלסטינית. התקבלה ברוב של 14 תומכים, 0 מתנגדים,12 נמנע (רוסיה) .

11.06.2024 - ועידה בינ"ל מיוחדת בירדן בשם "קריאה לפעולה: מענה הומניטרי דחוף לעזה" בהשתתפות מנהיגי מדינות ערב, ארגוני או"ם ומדינות נוספות.

18.06.2024 - חשיפת מנגנון עוקף: 70 מאחזים לא חוקיים הוכרו כזכאים למימון ותשתיות ללא לגליזציה פורמלית - הוראת שר סמוטריץ'.

23.06.2024 - נתניהו מכריז על סיום הלחימה האינטנסיבית נגד חמאס.

27.06.2024 - הקבינט מחליט על הקמת 5 התנחלויות חדשות: אביתר, גבעת אסף, שדה אפרים, אדוריים ונחל חלץ.

30.06.2024 - בחירות בזק לפרלמנט הצרפתי – לאף גוש אין רוב להרכבת ממשלה.

04.07.2024 - בחירות כלליות בבריטניה – ניצחון הלייבור.

07.07.2024 - סיבוב שני של הבחירות לפרלמנט הצרפתי.

10.07.2024 - הצעת חוק בעד שלילת אזרחות של אזרחים כפולים ישראלים-טורקיים עברה בפרלמנט הטורקי בקריאה הראשונה.

13.07.2024 - ניסיון ההתנקשות בדונלד טראמפ בפנסילבניה.

19.07.2024 - בינלאומי – ICJ: חוות דעת מייעצת בנושא ההשלכות המשפטיות של מדיניות ופרקטיקות ישראל בשטח הפלסטיני הכבוש (כולל התנחלויות) – קריאה לסיום ההפרות/הכיבוש והשלכות על מדינות אחרות.

19.07.2024 - בית הדין הבינלאומי לצדק פוסק שמדיניות ההתנחלויות של ישראל מנוגדת למשב"ל (תביעה שהחלה עוד ב-2022).

19.07.2024 - הוועד היהודי האמריקאי (AJC) הוציא הצהרה בעקבות חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק על הטריטוריות הישראליות והפלסטיניות. הארגון טען כי "חוות הדעת של ICJ אינה רק בעייתית מבחינה עובדתית ומשפטית; היא מסכנת את סיכויי השלום ועלולה להסיר את הבסיס לקיום הרשות הפלסטינית".

31.07.2024 - איסמעיל הנייה, ראש השלכה המדינית של חמאס, נהרג בתקיפה המיוחסת לישראל בטהראן בירת איראן

01.08.2024 - בעקבות חיסול הנייה טורקיה הכריזה על יום אבל לאומי.

02.08.2024 - משלחת טורקית בכירה לקחה חלק בהלווייתו של איסמעיל הנייה בקטאר.

07.08.2024 - טורקיה הצטרפה לתביעת דרום אפריקה נגד ישראל ב-ICJ בהאג.

07.08.2024 - מפגש פסגה של הorganization of islamic cooperation בערב הסעודית, בנושא "הפשעים המתמשכים של ישראל, הכוח הכובש הבלתי חוקי נגד העם הפלסטיני ופגיעתה בריבונותה של הרפובליקה האיסלאמית של איראן.

19.08.2024 - ביום הראשון של הוועידה הדמוקרטית בשיקגו, אילינוי, התקיימו הפגנות מול הוועידה בהשתתפות אלפי מפגינים פרו-פלסטינים מקואליציה של מעל 200 קבוצות. התרחשה פריצה חלקית של גדר הביטחון.

20.08.2024 - התרחשו עימותים אלימים ליד קונסוליית ישראל בשיקגו, אילינוי, בהשתתפות עשרות מפגינים. 55 מפגינים נעצרו לאחר עימותים אלימים עם המשטרה במהלך הוועידה הדמוקרטית.

20.08.2024 - התרחשו עימותים ליד קונסוליית ישראל בשיקגו עם 55 מעצרים.

21.08.2024 - התקיימה הפגנה מרכזית בפארק יוניון בשיקגו בהשתתפות יותר מ-2,000 מפגינים.

21.08.2024 - כניסת שר החוץ האיראני החדש עבאס עראקצ'י לתפקיד.

22.08.2024 - התקיים הלילה האחרון של מחאות הוועידה הדמוקרטית בשיקגו.

25.08.2024 - פתיחת מתקפת המנע הישראלית נגד חזבאללה (מתקפה אוויריות).

27.08.2024 - בולדוזרים ישראליים הרסו בית בסילוואן של יונס עודה ובית נוסף באותו היום.

28.08.2024 - פתיחת מבצע "מחנות קיץ" במחנות הפליטים בגדה המערבית.

31.08.2024 - גילוי גופות ששת החטופים: הרש גולדברג-פולין, עדן ירושלמי, אורי דנינו, אלכס לובנוב, אלמוג סרוסי וכרמל גת, במנהרה ברפיח.

01.09.2024 - איתור ששת גופות החטופים הישראלים בעזה.

10.09.2024 - פגישת שרי החוץ של הליגה הערבית בקהיר.

13.09.2024 - ראש ארגון הביון הטורקי נועד עם חברי לשכה המדינית של חמאס באנקרה.

15.09.2024 - כניסת ראש ממשלת ירדן החדש ג'עפר חסן לתפקיד.

17.09.2024 - "מבצע הביפרים" - פיצוץ של אלפי זימוניות שהיו בידי אנשי חיזבאללה ברחבי לבנון וסוריה.

19.09.2024 - פתיחת מבצע חיצי הצפון.

24.09.2024 - כינוס העצרת הכללית של האו"ם ה-79 בניו יורק (עד ה30 לאותו חודש).

26.09.2024 - פגישה משותפת למדינות הליגה הערבית ולאו"ם בשולי העצרת.

27.09.2024 - חיסול מזכ"ל חזבאללה חסן נסראללה.

30.09.2024 - תחילת התמרון הקרקעי בלבנון.

01.10.2024 - המתקפה האיראנית השנייה על ישראל.

04.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם יו"ר הפרלמנט הלבנוני ועם ראש ממשלת לבנון הזמני.

05.10.2024 - כוחות צה"ל משיקים מבצע בצפון עזה - מחנה הפליטים ג'באליה ובית חאנון.

05.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם בכירי הממשל הסורי.

07.10.2024 - ביום השנה למתקפת חמאס, התקיימו מחאות בקמפוסים ברחבי ארה"ב.

08.10.2024 - הפרלמנט הטורקי ערך מושב סודי בנושא "האיום הישראלי על טורקיה".

10.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם יורש העצר הסעודי וראש ממשלת קטר.

13.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם בכירי האיחוד האירופי ועם נשיא עירק וראש הממשלה העירקי.

14.10.2024 - התקיימה מחאה בבורסת ניו יורק בהשתתפות 500 מפגינים מ-Jewish Voice for Peace.

14.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם שר החוץ העומאני.

16.10.2024 - חיסול יחיא סינוואר מנהיג חמאס ברפיח.

16.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם מלך ירדן.

17.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם נשיא מצרים.

18.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם נשיא טורקיה.

18.10.2024 - שר החוץ הטורקי אירח את חברי מועצת השורא של החמאס.

21.10.2024 - השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר השתתף בכינוס של פעילי ימין קיצוני ליד גבול עזה שקרא להקמת יישוב יהודי חדש ברצועת עזה. האירוע הדגים את הדחיפה המתמשכת של הימין הישראלי לשיקום ההתיישבות בעזה.

22.10.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם נציגי חמאס באיסטנבול.

29.10.2024 - שר החוץ האיראני נאם במפגש עם שגרירים וראשי נציגויות בטהראן.

01.11.2024 - ועידת הנשיאים ארגנה את צעדת "עמדו יחד" בוושינגטון. בהצהרה נאמר: "מאורגנת בעקבות המתקפה הקטלנית ביותר על ישראל מאז השואה, הצעדה הזו נועדה לאחד קולות אמריקאיים לתמיכה בישראל ולנקיטת עמדה נחרצת נגד הטרור".

05.11.2024 - הריסת בית פחרי אבו דיאב, מנהיג הקהילה בסילוואן שהוביל במשך 20 שנה את המאבק נגד הריסות הבתים.05.11.2024 - נשיא ארצות הברית לשעבר דונלד טראמפ זוכה לכהונה שנייה בבחירות לנשיאות ארצות הברית.

06.11.2024 - הקנצלר שולץ מודיע על נפילת ממשלתו.

09.11.2024 - שר החוץ האיראני נאם בכנס לזכר חסן נסראללה.

11.11.2024 - הפסגה הערבית-איסלאמית בריאד, ערב הסעודית.

13.11.2024 - שר ההגנה הטורקי תייג את ישראל כמדינת אויב פוטנציאלית שעלולה לתקוף את טורקיה.

17.11.2024 - הארגון הציוני של אמריקה (ZOA) קיים את הגאלה השנתית שלה בניו יורק. מורטון קליין, נשיא ZOA, הביע תמיכה מלאה בהתיישבות יהודית בעזה ואמר: "אנחנו באמת תומכים ביהודים שרוצים לחזור לבתיהם בעזה או לחיות בעזה. אם שני מיליון ערבים יכולים לחיות בישראל, למה יהודים לא יכולים לחיות בעזה?".

17.11.2024 - הכרזה על כ-10 דונם סמוך ליצהר כ"אדמות מדינה" - ההכרזה השביעית בשנה.

19.11.2024 - שר החוץ האיראני נפגש עם שר החוץ הסורי.

21.11.2024 - בינלאומי – ICC (לשכת קדם-משפט I): הוצאת צווי מעצר נגד בנימין נתניהו, יואב גלנט ומוחמד דף (בהקשר למלחמת עזה; עבירות מלחמה/פשעים נגד האנושות נטענים).

21.11.2024 - בית הדין הפלילי הבינלאומי מוציא צווי מעצר נגד נתניהו וגלנט.

21.11.2024 - הוצאת צווי מעצר ע"י בית הדין הפלילי הבינלאומי נגד נתניהו וגלנט.

21.11.2024 - הוצאת צווי מעצר של בית הדין בהאג נגד ראש הממשלה ושר הביטחון לשעבר.

25.11.2024 - שר החוץ האיראני נאם בכינוס וירטואלי של שרי חוץ בעניין הפלסטיני

27.11.2024 - הסכם הפסקת אש נחתם בין לבנון לישראל.

01.12.2024 - הוועד היהודי האמריקאי (AJC) פרסם הצהרה לאחר שאמנסטי אינטרנשיונל הכריזה כי ישראל מבצעת רצח עם ברצועת עזה. הארגון טען כי רצח עם אינו מתרחש בעזה וכי דוח אמנסטי הוא "ניסיון אנטישמי לבודד ולהכשיר את מדינת ישראל". AJC הדגישה שוב את "תמיכתה במדינה יהודית ודמוקרטית החיה בשלום ובטחון עם שכנותיה".

04.12.2024 - נפילת ממשלת ברנייה, צרפת, בהצבעת אי-אמון.

05.12.2024 AIPAC הוציאה הצהרה נוקבת בעקבות דוח אמנסטי אינטרנשיונל על רצח עם בעזה. הארגון אמר: "שוב, אמנסטי אינטרנשיונל הוציאה תקיפה משמיצה על ישראל השווה לעלילת דם נגד המדינה היהודיה". AIPAC דחתה את טענות הרצח העם וטענה כי ישראל נוקטת אמצעים חסרי תקדים להגנה על אזרחים.

05.12.2024 - אישור תוכנית הרחבת גבעת המטוס (רצועת דרך חברון) - השלמת הטבעת הדרומית של ההתנחלויות סביב מזרח ירושלים.

06.12.2024 - שר סמוטריץ' מכריז על השלמת הכרזת 24,258 דונם כ"אדמות מדינה" במהלך 2024 - כמחצית מכל הקרקעות שהוכרזו מאז הסכמי אוסלו.

08.12.2024 - נפילת משטר אל-אסד בסוריה: סיומן של 54 שנות שלטון משפחת אסד בסוריה.

16.12.2024 - הקנצלר שולץ מפסיד בהצבעת אי-אמון.

19.12.2024 - הנשיא האיראני התייחס למצב בעזה ובלבנון במסגרת כינוס D8 בקהיר.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 1,065 מבנים פלסטיניים נהרסו עקב חוסר היתרים - שיא היסטורי (לעומת 870 ב-2016).

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 1,399 מכרזים חדשים פורסמו ליחידות דיור בגדה (לא כולל מזרח ירושלים).

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 452 מבנים נוספים נהרסו במסגרת פעולות צבאיות.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 47 קהילות פלסטיניות נעקרו בכוח מאז אוקטובר 2023 (כ-300 משפחות, 1,762 איש).

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 59 מאחזים חדשים הוקמו - רובם "חוות רועים" חקלאיות מעורבות בתפיסת קרקעות וגירוש פלסטינים (שיא אבסולוטי).

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : 9,884 יחידות דיור אושרו בהתנחלויות בגדה המערבית.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : אלימות מתנחלים : 1,420 אירועים - 356 פלסטינים נפצעו ו-3 נהרגו.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : אפס היתרי בנייה אושרו לפלסטינים באזור C - מתוך 138 ערעורים 137 נדחו.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : סלילת 114 ק"מ של כבישים לא מורשים על ידי מתנחלים.

31.12.2024 - סיכום שנת 2024 : תחילת לגליזציה של 5 מאחזים נוספים כ"שכונות" של יישובים קיימים (אחיה, בית אליהו, בני אדם, מחנה גדי, גבעת חנן).

31.12.2024 - סיכום תקציבי 2024 : 409 מיליון ש"ח לפרויקטים ייחודיים בהתנחלויות (שימור עתיקות, סבסטיה, אגן העיר העתיקה, אלעד בסילוואן).

31.12.2024 - סיכום תקציבי 2024 : 7 מיליארד ש"ח הוקצו לכבישים בהתנחלויות (תוכנית 5 שנים).

31.12.2024 - סיכום תקציבי 2024 : 75 מיליון ש"ח הועברו למאחזים לא חוקיים (39 מיליון לחוות רועים).

1. עד 7 באוקטובר התעלמנו מהבעיה הפלסטינית, עכשיו משלמים את המחיר, ד״ר שאל אריאלי, הארץ, 14.01.2024

מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר סדקה את חומת ההכחשה והחזירה את הסוגיה הפלסטינית למרכז השיח הישראלי, האזורי והעולמי. אחרי שנים שהנושא הפלסטיני נדחק לשוליים; אחרי הצהרות הכזב של ראש הממשלה על העשור השקט ביותר מבחינה ביטחונית; אחרי שהציבור התאהב באשליית הסטטוס־קוו; אחרי דברי הרהב על היכולת לכונן יחסים עם מדינות ערב תוך כדי עקיפת הבעיה הפלסטינית — הסכסוך זוקף את ראשו ומאלץ אותנו להביט אל המציאות הכואבת.

בשנה וחצי האחרונות אנו, בקבוצת ״תמרור״, עורכים מעקב רב־תחומי ורחב היקף אחרי התפתחות הסכסוך והיחס אליו. נראה כי בתקופה זו רבים בארץ ובעולם היו שותפים להתעלמות מהסוגיה הפלסטינית, ורק מעטים המשיכו להזהיר כי התעלמות מהפיל שבחדר ואי־בניית תוכנית מדינית להתמודדות עמו צפויות לפגוע בנו.

אנו מציגים אנטומיה חברתית של הכשל הרב־מערכתי, שהוביל למצב הקשה כעת.

דר׳ מעוז רוזנטל מצא כי החלטות הממשלות ה־35, ה־36 וה־37, 2020–2023, ודיוני הוועדות בכנסות ה־23, ה־24 וה־25 בנושא זה היו ספורים ונגעו לצעדים מכווני סיפוח בלבד. שיח ההנהגה ברשתות החברתיות שיקף תמונה דומה. בניתוח של כ־70 אלף ציוצים של ראשי כל המפלגות בטוויטר, בין דצמבר 2018 למאי 2023, נמצאה תשומת לב נמוכה לנושא הישראלי־הפלסטיני. המצייצים המרכזיים היו ראשי מפלגות הימין הדתי ומפלגות השמאל החילוני, שצייצו בעיקר ביחס לאפשרות הסיפוח, בין תמיכה או התנגדות לסיפוח. ראשי מפלגות המרכז בחרו שלא לעסוק בנושא זה. הסוגיה הפלסטינית נדחקה לקרן זווית ונהפכה לסרח עודף בדיון הציבורי בישראל.

את ההנהגה הפלסטינית בחנה דר׳ רונית מרזן בניתוח של 33 נאומים של מחמוד עבאס ו־15 נאומים של איסמעיל הנייה בשנים 2021–2022. שניהם ביקשו לחולל שינוי תודעתי ולהשיב את הסוגיה הפלסטינית לקידמת סדר היום ופעלו להדהוד אינטנסיבי של הנרטיב הלאומי הפלסטיני. עבאס מבקש להביא לסיום הכיבוש ולהשגת הסדר קבע על ידי מיקוד מאמץ דיפלומטי מול הקהילה הבינלאומית והמנהיגים הערבים, ושותפות במאבק נגד הטרור באזור ובעולם. הנייה מבקש לשכנע את הקהילה הבינלאומית והמנהיגים הערבים להכיר בלגיטימיות של ההתנגדות המזוינת. המלה ״שלום״ הופיעה עשרות פעמים בשיח של עבאס, לעומת פעם אחת בשיח של הנייה, ובמשמעות של ״שלום כוזב״.

ביקשנו לברר אם ההתעלמות מדיון בסכסוך ובפתרון מדיני זלגה גם לעיתונות הישראלית. דר׳ רוזנטל בחן את התייחסות העיתונות בישראל על ידי ניתוח של 38,774 כותרות שהופיעו בעמודים הראשונים בעיתונים ״הארץ״, ״ידיעות אחרונות״ ו״ישראל היום״ בין תחילת 2018 לסוף מאי 2023. ״הארץ״ סיקר את הסכסוך בתדירות גבוהה יותר מעיתונים אחרים והתמקד בסיפוח, ואילו האחרים עסקו באירועים ביטחוניים. כולם נמנעו מהצגת פתרונות אפשריים לסכסוך. למעשה, העיתונות הישראלית שיקפה את המגמה במערכת הפוליטית: התעלמות משיח על פתרונות טריטוריאליים.

עניין אחר שנבדק היה, אם הלכי הרוח בציבור הישראלי והפלסטיני משקפים את הלכי הרוח של ההנהגות הפוליטיות. פרופ׳ מורן ירחי ניתחה את השיח הציבורי הישראלי בנושא הסכסוך בין פברואר 2021 לפברואר 2023, מדגם הכולל 14,972 פוסטים בפייסבוק ו־24,410 בטוויטר, ומצאה כי מעורבות הציבור, לייקים, תגובות ושיתופים, בפוסטים אשר עוסקים בחלופות המדיניות השונות היא נמוכה בהשוואה לכלל השיח הפוליטי ברשת. השיח נוטה לייצג פתרונות התומכים בהסכם והיפרדות וביקורת כלפי פתרונות בדמות סיפוח וסטטוס־קוו.

פרופ׳ גלעד הירשברגר ופרופ׳ סיון הירש־הפלר ערכו 14 סקרים בקרב החברה היהודית ושלושה סקרים בקרב החברה הערבית בישראל, מ־2018 עד 2023. כמו כן נערכו סקרים בקרב המתנחלים ביהודה ושומרון ב־2016, 2018 ו־2023. ניתוח הסקרים מצביע על תהליך של הקצנה בחברה היהודית בכל מה שקשור לסכסוך ולפתרונות הטריטוריאליים המועדפים. לפני 7.10 הצביעו הסקרים על ירידה מתמשכת בתמיכה בפתרון של שתי מדינות בקרב הציבור היהודי ובהעדפה הולכת וגוברת של הסטטוס־קוו, שהוא למעשה תהליך של סיפוח זוחל.

7 באוקטובר שינה מעט את המגמות. אמנם התמיכה בהסכם קבע עם הפלסטינים הגיעה לשפל חדש, אבל נצפתה עלייה משמעותית בתמיכה בהיפרדות וירידה בתמיכה בסטטוס־קוו. כלומר, ישראלים רוצים עדיין להיפרד מהפלסטינים, אבל אינם מאמינים באפשרות להגיע להסכם אתם.

בקרב ציבור המתנחלים, כ־5% מהציבור הישראלי, נמצאה גם מגמה של הקצנה. אם ב־2016 היה שיעור ניכר של המתנחלים מוכן לשקול פינוי יישובים במסגרת הסכם שלום, או במסגרת מהלך של פינוי־פיצוי, הרי שלאורך זמן הנכונות הזאת ירדה באופן ניכר, לא רק בקרב המתיישבים האידיאולוגיים, אלא גם בקרב "מתיישבי איכות חיים". אזרחי ישראל הערבים הם הקבוצה היחידה התומכת עדיין ברובה בפתרון שתי המדינות אף על פי שהם אינם סבורים שהפתרון הזה מקובל על ישראלים יהודים, או על פלסטינים. ודבר נוסף: האזרחים הערבים הגבירו את ההזדהות שלהם עם ישראל לאחר 7 באוקטובר.

דר' מרזן אף בחנה את השיח של 25 משפיענים פלסטינים ברשתות החברתיות, מהגולה, ישראל, הגדה, מזרח ירושלים ורצועת עזה, בשנים 2021–2023. הדמויות הללו התמקדו בהדהוד צדקת הבעיה הפלסטינית וסבלות העם הפלסטיני לעולם החיצון, ולהשגת אמפתיה ישראלית, ערבית ומערבית, לזכויות הלאומיות הפלסטיניות — יותר מאשר בפתרונות של שתי מדינות, או מדינה אחת. סקרי דעת קהל בקרב הפלסטינים תומכים בניתוח הזה ומראים שכבר זמן מה פני הציבור הפלסטיני לעימות לשם השגת עצמאותם.

בזירה האזורית נבחנו עמדות המדינות הערביות מצרים, ירדן, איחוד האמירויות, בחריין, סעודיה וקטאר. דר' מורן זאגה ניתחה 538 מסמכים משנת 2018 ועד מחצית 2023, הכוללים נאומים, הצהרות, החלטות, דיווחים לתקשורת וראיונות, שנמצאה בהם התייחסות לזירה הישראלית־הפלסטינית. נמצא, כי קטאר היא המדינה בעלת ההשפעה הכלכלית המשמעותית ביותר, אך המדינות הקרובות גיאוגרפית לזירה הישראלית־הפלסטינית — מצרים וירדן — הן המדינות הדוחפות והפעילות יותר לקידום פתרון מדיני.

איחוד האמירויות היא המדינה שהתבטאה באופן השכיח ביותר בנוגע לכוונות הסיפוח. כל המדינות שנבחנו תומכות בהקמת מדינה פלסטינית על בסיס פתרון שתי המדינות בקווי מאי 1967, שבירתה במזרח ירושלים. בנוסף נמצא, כי "הסכמי אברהם" לא שינו את עמדת המדינות הערביות בנושא עקרונות ההסדר המדיני.

את המערכת הבינלאומית בחן דר' נמרוד נוביק באמצעות פרוטוקולים של דיוני הפרלמנטים — האירופי, הצרפתי, הבריטי והגרמני, הקונגרס האמריקאי, הכרזות נשיאותיות ומשרדי חוץ בינלאומיים — מתחילת שנת 2020 ועד סוף ספטמבר 2023. הוא מצא מגמה מתמשכת של אובדן המיקוד בסוגיה הישראלית־הפלסטינית. למעשה, היחיד שהתבטא ביחס לפתרון שתי המדינות היה הנשיא האמריקאי, ג'ו ביידן. מנגד, הקונגרס ומשרד החוץ האמריקאי הראו עלייה בהתבטאויות אשר נוטשות את פתרון שתי המדינות.

המחצית השנייה של 2023 סימנה את תחילת שינוי המגמה של הממשל ומוסדותיו. המאמץ האמריקאי לנרמול יחסי ישראל־סעודיה ומינופו על ידי סעודיה, באמצעות ארצות הברית, לתביעה לשינוי במדיניות של ישראל בשטחים, בדגש על בלימת מהלכי סיפוח, העלו שוב את הצורך של הממשל האמריקאי להתמקד בפתרון.

התהפכות המגמה הושלמה באוקטובר 2023, עם פרוץ המלחמה ברצועת עזה. אז הפך הממשל האמריקאי את המחויבות להסדר שתי המדינות ממה שהצטייר עד אז כמס שפתיים, למרכיב מרכזי באסטרטגיית "היום שאחרי" המלחמה.

ההתעלמות של הממשל האמריקאי מן הצורך בקידום אופק מדיני תואמת את הלוך הרוח בחברה האמריקאית. בסקרים שערכו הירשברגר והירש־הפלר בשלהי 2023 נמצא כי הציבור האמריקאי ברובו אינו מתעניין בסכסוך הישראלי־הפלסטיני. אמנם רוב הציבור האמריקאי רואה בישראל את הבית הלאומי של העם היהודי, ולא מדינה קולוניאליסטית, רואה בירושלים את בירת ישראל ותומך בסיוע הביטחוני למדינת ישראל — אולם הוא חלוק ביחס לאהדה שהממשל צריך להפגין כלפי ישראל. בעוד רובו תומך עדיין בפתרון שתי המדינות, ניכרות רוחות של שינוי בקרב הדור הצעיר, שאינו מפגין אהדה לישראל.

מסקירה רחבה זו עולה, כי למדיניות של הממשלות האחרונות של בנימין נתניהו ונפתלי בנט — כלומר, התעלמות מדיון בפתרונות קבע לסכסוך הישראלי־הפלסטיני — היו שותפים גם ההנהגה, התקשורת והחברה הישראלית וגם הממשל האמריקאי, למעט הנשיא ביידן, החברה האמריקאית והאו״ם. הפלסטינים והעולם הערבי הידהדו את הצורך ביישוב הסכסוך על ידי פתרון שתי המדינות, למעט חמאס.

הישיבה על הגדר והעדר רצון לגבש מדיניות כוללת כדי לבנות תוכנית מערכתית צופה פני עתיד בהקשר לסכסוך הישראלי־הפלסטיני הובילו לחלל מדיני וביטחוני, שאותו מילא חמאס במתקפת הזוועות ב־7 באוקטובר. אם היה נדמה כי אפשר להיות עם ולהתנהג בלי, הרי שברור עתה, שזאת בעיית היסוד של מדינת ישראל. אם סברנו כי הקהילה הבינלאומית חדלה להתעניין בסכסוך, הרי שעתה הנושא הפלסטיני זועק ממדשאות הקמפוסים באמריקה ועד בית הדין הבינלאומי בהאג. אם חלמנו על שלום במזרח התיכון תוך כדי דילוג על הבעיה הפלסטינית, הרי ברור עתה, שלא יהיה שקט באזור עד שלא יימצא הסדר יציב לסכסוך הדמים הזה.

אירועי 7 באוקטובר נתנו לחמאס הישגים, ובכללם את החזרת הנושא הפלסטיני לקידמת הבמה. ההישג מתבטא לא רק בהצתה מחודשת של השיח העולמי, אלא גם בגוון של השיח המטיל ספק בזכות של מדינת ישראל להתקיים ודוחה פתרונות של פשרה.

מול הקו הקיצוני הזה על ישראל להעמיד מנהיגות אמיצה ואחראית, שתבטיח עתיד יהודי ודמוקרטי למדינת ישראל על ידי חתירה לפתרון של פשרות כואבות עם הפלסטינים ושמירה על האינטרסים הביטחוניים של ישראל.

2. נתניהו לא קרא את ז׳בוטינסקי עד הסוף, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 18/01/2024

בשיח הפוליטי והציבורי המלווה את המלחמה בעזה ומובל על ידי בנימין נתניהו, שרים ופרשנים, שולטת המסקנה כי על ישראל לשקם את "קיר הברזל". אלה האוחזים בה קראו והפנימו את חלקו הראשון של המאמר של זאב ז׳בוטינסקי, "על קיר הברזל (אנחנו והערבים)", שהתפרסם ב–1923 ועיצב את המדיניות של היישוב העברי ושל מדינת ישראל כלפי הסכסוך הישראלי־ערבי במשך כמעט מאה שנה. מדיניות זו הצליחה, ופתחה בסופו של דבר חלון הזדמנויות מדיני ליישוב הסכסוך עם העולם הערבי כולו. אלא שנתניהו ביקש לסגור את חלון ההזדמנויות המדיני באמצעות המדיניות שנקט בעשורים האחרונים כלפי אש"ף וחמאס וכלפי יוזמת השלום של הליגה הערבית. זו מדיניות הסותרת את חלקו השני, היותר חשוב, של המאמר, שבו מתייחס ז׳בוטינסקי לאפשרות של יישוב הסכסוך.

לאחר הצהרת בלפור ב–1917 ואישור כתב המנדט ב–1922, רווחו בארץ שתי גישות מרכזיות ביחס לסכסוך שהלך והחריף בין היישוב העברי והתנועה הציונית לבין ערביי פלשתינה־א"י. היו כאלה כמו יהודה מאגנס מ"ברית שלום", שגרס ב–1925 כי יש "לסלול דרך הבנה בין יהודים וערבים לצורות חיים משותפות בא"י על יסוד שוויון שלם בזכויותיהם הפוליטיות של שני לאומים". אבל בשני הצדדים רק מעטים תמכו בגישה זו. ערביי הארץ רצו להבטיח שהיא תישאר ערבית באופייה, באוכלוסייתה ובריבונותה, ואילו התנועה הציונית רצתה לממש בעזרת הבריטים את המהפך הדמוגרפי והמרחבי שנדרש להקמת מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי בכל הארץ. כדברי הנציב הבריטי הראשון, הרברט סמואל, עם כניסתו לתפקיד בינואר 1920, "מדיניות ממשלת הוד מעלתה, שאותה הגעתי לכאן כדי ליישם, היא לעודד את היהודים להשתלט על הארץ".

חוסר הרצון בחיים משותפים מהבחינה הלאומית וחוסר ההיתכנות שלהם, חייב את התנועה הציונית לאמץ את הגישה של ז׳בוטינסקי. בחלקו הראשון של מאמרו ז׳בוטינסקי מסביר ומצדיק את עמדת הערבים: "משום שלא לערביי ארץ ישראל ולא לשאר הערבים אין אנו יכולים להציע שום פיצוי בעד ארץ ישראל. משום כך אין להעלות על הדעת הסכם מרצון". לכן, על ההתיישבות הציונית "להימשך בניגוד לרצונה של אוכלוסיית הילידים [הערבית, ש"א]. ולפיכך היא יכולה להמשיך ולהתפתח רק בחסותו של כוח מגן, שאינו תלוי באוכלוסייה המקומית — קיר ברזל, שאותו לא יהא בכוחה של האוכלוסייה המקומית להבקיע". כלומר, יש לבנות עליונות צבאית, שתבטיח את מימוש זכותו של העם היהודי למדינה במולדתו — זכות שהוכרה על ידי הקהילה הבינלאומית.

דחיית החלטת החלוקה ב–1947 על ידי ערביי פלשתינה ומדינות ערב ויציאתם למלחמה כדי לבטלה בכוח, העידו כי הם שוללים את זכותו של העם היהודי למדינה. המופתי, אמין אל־חוסייני, דבק בתפישה "כולה שלי", והכריז בתגובה להחלטה: "אומה שואפת חיים אינה משלימה עם חלוקת מולדתה" (1947). ניצחונה של ישראל במלחמת העצמאות היה חיזוק נוסף למדיניות קיר הברזל.

במרץ 1948, במהלך השלב הראשון של מלחמת העצמאות וטרם הכרזת המדינה, אמר דוד בן־גוריון: "הקמת המדינה היהודית לא היתה נתונה למעשה בהחלטת האו"ם מיום 29 בנובמבר — אם כי להחלטה ההיא היה ערך מוסרי ומדיני רב — אלא באפשרות הכרעתנו בכוח בארץ. על ידי כוחנו אנו — אם נרצה לגייסו במלוא יכולתנו — תקום המדינה גם עכשיו". בסיומה של המלחמה כתב נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי, "היה זה אות ומופת ליתרונו של המבצע הישיר על דרכי המיקוח הדיפלומטי: לא להסכים לשום ויתורים, להגיב ביד חזקה על כל התנכלות, לחתוך כל קשר גורדי בלהב החרב, ולעצב את ההיסטוריה הישראלית על ידי יצירת עובדות — כל אלו היו לכאורה פתרון כה פשוט, כה משכנע, כה יעיל ומרומם נפש כאחד, עד כי גישה זו הפכה לעמדת היסוד של ישראל בסכסוך עם העולם הערבי".

ועם זאת, בחלק השני של המאמר "קיר הברזל" מסביר ז׳בוטינסקי כי העליונות הצבאית אינה המטרה, אלא היא אמצעי בלבד. המטרה היא השגת הסכם שלום עם הערבים המבוסס על פשרה. "עם חי מסכים לשאלות גורליות ועצומות כאלה רק כאשר לא נשארת לו כל תקווה, כאשר בקיר הברזל לא נראה אף לא סדק אחד, רק אז מאבדות קבוצות קיצוניות שסיסמתן 'בשום אופן לא' את קסמן, וההשפעה עוברת לקבוצות המתונות... רק אז יבואו אלינו המתונים האלה ובידם הצעות

לוויתורים הדדיים. רק אז הם יתחילו לשאת ולתת עימנו ביושר ובשאלות מעשיות, כגון ערובה נגד גירוש מהארץ, או בעניין שיווי זכויות, או בדבר ישות לאומית עצמאית״ תהליך ההתפכחות מהרעיון שאפשר להתבסס רק על עליונות צבאית החל ב־1956. האולטימטום הרוסי והלחץ האמריקאי, שאילצו את בן־גוריון לוותר על ״מלכות דוד השלישית״ בגמר מלחמת קדש, גרמו לו להבין את החשיבות של יחסי ישראל עם הקהילה הבינלאומית. בריאיון ל״הארץ״ (1959) הוא אמר: ״מי שסבור שכיום אפשר לפתור בכוח צבאי בלבד שאלות היסטוריות בין עמים, אינו יודע באיזה עולם אנו חיים״. לדבריו, ״יחסינו עם עמי העולם אינם פחות חשובים מאשר כוחנו הצבאי, שעלינו להוסיף לטפחו, כדי להרתיע התקפות וכדי לנצח אם ניאלץ להילחם״.

ואולם, הניצחון הצבאי המזהיר במלחמת ששת הימים גרם להיפוך של תהליך ההתפכחות, וחיזק את משקלה של העליונות הצבאית בתודעה בישראל. האופוריה שהתלוותה לניצחון הביאה לעליית כוחן של תנועות משיחיות־לאומניות, ונהפכה למכשול בדרך להשגת התכלית המדינית של הסדר קבע. בניגוד לקודמה בתפקיד, לוי אשכול, שראה בשטחים הכבושים אמצעי להשגת הסכם מדיני, ראשת הממשלה גולדה מאיר לא ראתה טעם בהחזרת השטחים. ״שרטוט מפות״, טענה, ״אינו מקרב את השלום״.

היא הודיעה כי פני ישראל לשלום, אך אין היא מאמינה לתוכניות השלום שהוצעו בשנים 1970–1971, שהתקבלו על ידי נשיא מצרים, אנואר סאדאת, והיו הסנונית הראשונה של הצעות לוויתורים הדדיים מהצד הערבי. מאיר מיאנה לקבל שתפישת ״קיר הברזל״ השיגה את מטרתה, ולכן סירבה להמיר את ההישג הטריטוריאלי בהסכם שלום. רק המחיר הבלתי נסבל של מלחמת יום הכיפורים ב־1973 וההתעקשות של נשיא ארה״ב ג׳ימי קארטר, הניעו את התהליכים המדיניים שהובילו לסדרה של הסכמים בין ישראל למצרים, שהרחיקו ומרחיקים מלחמה בין השתיים כבר כמעט 50 שנה.

הסכם השלום עם ירדן, שוויתרה ב־1988 על כל תביעותיה בגדה המערבית (אותה איבדה ב־1967), היה קל יחסית להשגה, משום שלא היה כרוך בהחזרה משמעותית של שטחים; ושתי המדינות נהנות ממנו כבר 30 שנה. ואילו עם סוריה ישראל החמיצה את ההזדמנות להשגת הסכם שלום בשנת 2000 (בוועידת שפרדסטאון), כפי שתיאר בהרחבה ראש המשלחת הישראלית למו״מ עם סוריה, האלוף במיל׳ אורי שגיא בספרו ״היד שקפאה״.

אש״ף, הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, עבר שינוי בעמדותיו, עד שב־1988 הכריז על קבלת החלטות האו״ם 181, 242 ו־338. בכך הוא הכיר בהחלטה שהיתה הבסיס להקמת ״מדינה יהודית״ ובקווי מאי 1967 כבסיס להסכמי שלום, אף שאלה הותירו לפלסטינים מדינה על 22% משטח פלשתינה המנדטורית. כלומר, העיקרון המרכזי של אש״ף של ״מאבק מזוין״ התנפץ על ״קיר הברזל״ הישראלי 71 שנה לאחר הצהרת בלפור.

ואולם, ראש הממשלה יצחק שמיר סירב לראות בכך תהליך התמתנות, והצהיר ב־1989: ״פעם דיברו על זריקתנו לים. היום הם לא אומרים זאת. הם נעשו מתוחכמים יותר — הגדרה עצמית לפלסטינים, והאהדה נוטה אליהם. אך אם באמת נסתכל במציאות, היא לא השתנתה. הערבים הם אותם ערבים... והים אותו ים. המטרה נשארה אותה מטרה — השמדת מדינת ישראל״.

גם ההכרזה של אש״ף בספטמבר 1993 עם החתימה על הסכמי אוסלו, כי הוא מכיר ״בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, מכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו־338, מתחייב לפתרון הקונפליקט בדרכי שלום ובאמצעות משא ומתן, מגנה את הטרור, ורואה בחתימה תחילתו של עידן של דו־קיום ללא אלימות וצעדים אחרים המסכנים את היציבות והשלום״, לא שינתה מאומה אצל יורשו של שמיר בליכוד, נתניהו. הוא הכריז בתגובה, כי ״מדינת אש״ף אשר תושתל 15 ק״מ מחופי תל אביב תהווה סכנת מוות מיידית למדינה היהודית... מדיניות אש״ף היא תורת השלבים, ומטרתו היא להשמיד את מדינת ישראל ולא להגיע להסדר איתה. ההחלטות שקיבל אש״ף ב־1988 נועדו רק לרצות את ארצות הברית״.

התגובות הללו, כמו של רבים אחרים בימין, העידו כי אין זה משנה מה תהיה עמדתם ומה יציעו הפלסטינים, לנצח הם ייחשבו כשוללי פשרה, משום שבנרטיב שלהם פלסטין כולה שלהם. חשוב לציין כי הפלסטינים לא הסתירו מעולם את הנרטיב הזה, וגם השינוי הדרמטי בעמדתם, עם ההכרה בהחלטות האו״ם, לא שינה אותו. בהקדמה להכרזה ב–1988 הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית על הסכמתה לחלוקת הארץ לשתי מדינות, ״חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני״. כך גם כתב כעבור ארבע שנים פייסל חוסייני, אז השר לענייני ירושלים ברשות הפלסטינית: ״כאשר שרטט אש״ף בקווים כלליים את תוכניתו, היינו מודעים לחלוטין שתוכנית כזו לא תעשה עם עמנו צדק אמיתי ומוחלט. כי צדק טהור פירושו... שיבה לאדמת פלסטין״.

הפשרה הפלסטינית אינה נובעת מתפישה של צדק או מביטול הנרטיב הפלסטיני ואימוץ הנרטיב הישראלי, אלא היא נדרשה לנוכח העליונות הצבאית הישראלית (קיר הברזל), והלגיטימציה שישראל זכתה לה בקווי 1967. היטיב לבטא זאת אוסאמה ימאני, משפטן ובעל טור ביומון הסעודי הממסדי ״עוכאט״: ״אנו נלחמים בישראל וחותרים להביא לקיצה, שעה שהיא עובדה קיימת וישות ממשית שיש לה יחסים בינלאומיים וקשרי ידידות עם רוב מדינות העולם. אנו חותרים להשמיד מדינה שיש לה כוח ויכולת שמאפשרים לה להכניע את כל מי שתוקף אותה ומאיים על קיומה״ (2.11.18).

במשא ומתן שניהל אש״ף עם ישראל בהמשך, הוא חזר והציג הצעות שכולן מתיישבות לחלוטין עם ההחלטות הבינלאומיות, ששני הצדדים הכירו בהן כבסיס למו״מ, ובחלקן אף הפגין גמישות רבה. ההצעה מרחיקת הלכת ביותר היתה של מחמוד עבאס (אבו מאזן) בתהליך אנאפוליס ב–2008 ולאחריו. עיקריה: חילופי שטח של 3.8% מהשטחים, שישאירו תחת ריבונות ישראל כמעט 80% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק; הקמת מדינה פלסטינית מפורזת ומוגבלת בחימושה; חזרה סמלית של פליטים פלסטינים (80–100 אלף); סיפוח לישראל של השכונות היהודיות במזרח ירושלים (למעט הר חומה); השארת ריבונות ישראלית בכותל, ברובע היהודי ובחצי מהרובע הארמני בעיר העתיקה, והכרה של הפלסטינים בקץ הסכסוך.

הפסקת השיחות בין עבאס וראש הממשלה אהוד אולמרט, ובחירתו מחדש של נתניהו לראשות הממשלה ב–2009, הפכו את ה״הצעות לוויתורים הדדיים״ של הפלסטינים, ואת יוזמת השלום של הליגה הערבית מ–2002, לחסרות כל ערך מבחינת ישראל. נתניהו חזר והצהיר במרץ 2015: ״אין ולא תהיה מדינה פלסטינית... בין הירדן ובין הים לא תקום שום ריבונות זרה. הנוכחות היהודית וההתיישבות היהודית בכל יהודה ושומרון תחיה, תשגשג ותתקיים לעולמי עד״. כלומר, ההצעה של הפלסטינים אינה רלוונטית, משום שאין בכוונת נתניהו ליישב את הסכסוך בכפוף להחלטות הבינלאומיות.

בניגוד לאש״ף, חמאס — במאבקו על הנהגת העם הפלסטיני תחת התפישה של פלסטין כולה שלי — ניסה מאז האינתיפאדה הראשונה ב–1987, בדרך הטרור, לסדוק את ״קיר הברזל״ הישראלי. הכשלת תהליך אוסלו על ידי חמאס והימין המשיחי והלאומני בישראל ביחד עם נתניהו — כפי שהוא עצמו התפאר — הובילה לנסיגה החד־צדדית מעזה ב–2005, שסדקה את ״קיר הברזל״ והעניקה רוח גבית אדירה לתפישת ההתנגדות והטרור של חמאס, שמיהר לתרגמה לניצחון בבחירות ב–2006.

מאז חזרת נתניהו לראשות הממשלה הוא עשה כל שביכולתו להעצים את חמאס, כדי לדחוק את אש״ף ולשלול את הצעותיו להסדר קבע ליישוב הסכסוך. במילים אחרות, נתניהו פעל — ופועל בהווה — בניגוד לרעיון של ״קיר הברזל״, בכך שהוא מעביר את ההשפעה מהקבוצות המתונות לקבוצות כמו חמאס שסיסמתן ״בשום אופן לא״, ומעצים את קסמן בציבור הפלסטיני, כדי להוכיח ש״אין פרטנר״ פלסטיני.

אירועי ה–7 באוקטובר והמלחמה בעקבותיהם אינם מזיזים את נתניהו והימין המשיחי־לאומני מעמדתם. הם מסרבים לכל מעורבות של הרשות הפלסטינית בעזה, שוללים לחלוטין את פתרון שתי המדינות, ומבקשים להכריע ללא תנאי את הפלסטינים הן בעזה והן בגדה. גם אם ״קיר הברזל״ ייאטם מחדש באמצעות עיקור יכולותיו של חמאס בעזה, מבלי להשלים את צוואתו של ז׳בוטינסקי לקבל את פניהם של המתונים עם הצעות לוויתורים הדדיים נגזר על מדינת ישראל לחיות לפי התפישה ״לנצח תאכל חרב״, כאשר דור אחר דור מוסיף להקריב את מיטב בניו ובנותיו. כפי שהבטיח נפתלי בנט ב–2015 לחיילים השומרים בגשם: ״יום אחד אתם תהיו בבית... ואז החיילים הבאים ישמרו עליכם״.

לאסוננו, אז תתממש התחזית שכתבה חנה ארנדט במלחמת העצמאות: "וגם אם ינצחו היהודים במלחמה, סופה שהיא עתידה להרוס את האפשרויות ואת ההישגים הייחודיים של הציונות בפלשתינה. הארץ שתוגשם תהיה שונה למדי מזו שראו בחלומם יהודי העולם, הציונים והלא ציונים. היהודים ה'מנצחים' יחיו מוקפים באוכלוסייה ערבית עוינת לחלוטין, מסוגרים בתוככי גבולות מאוימים תמיד, שקועים בהגנה עצמית פיזית במידה כזו שתאפיל על כל הפעילויות והאינטרסים האחרים. צמיחתה של תרבות יהודית תחדל להיות עניינו של העם כולו. ניסויים חברתיים יינטשו בשל היותם מותרות לא מעשיים. המחשבה הפוליטית תצטמצם לכדי אסטרטגיה צבאית. פיתוח כלכלי ייעשה אך ורק על פי צורכי המלחמה".

3. חמאס כבר לא יהיה שחקן פוליטי, דר' רונית מרזן, הארץ, 27/01/2024

אחרי שלושה חודשי לחימה החליטה הנהגת החוץ של חמאס, היושבת בדוחא, לפרסם את גרסתה למתקפה שביצע הארגון ב־7 באוקטובר. הסירוב הישראלי להפסקת אש קבועה; הביקורת הציבורית ההולכת ומתעצמת; הירידה באינטנסיביות של הפגנות המחאה במדינות ערב ובעולם; הישיבה על הגדר של חלק גדול מהמנהיגים המערביים והערביים, והדיון המשפטי בבית הדין הבינלאומי בהאג — כל אלה האיצו בהנהגת החוץ של חמאס לפרסם גרסה משלה.

הנהגת חמאס והספונסרית שלה, קטאר, מבינות את מגבלות הכוח וההשפעה שיש להן על יחיא סינוואר וגדודי אל־קסאם. כדי לשמר את מעמדה כשחקן פוליטי לגיטימי בזירות הפלסטינית, האזורית והבינלאומית, ובכל הסדרה מדינית עתידית של הסכסוך הישראלי־פלסטיני, הנהגת החוץ פועלת עתה למזער נזקים. היא מבדלת את עצמה ממעשי הזוועה שנעשו על ידי אלה שיצאו מעזה ב־7 באוקטובר, ומשיבה לסדר היום את עיקרי המסמך הפוליטי שהושק בדוחא, במאי 2017.

במסיבת העיתונאים שבה הושק המסמך, חאלד משעל הציג את חמאס כחלופה מתונה ורציונלית לשתי גישות שהתפתחו באזור: זו שעודדה הקצנה דתית, אתנית ועדתית והביאה לשפיכות דמים מבית היוצר של דאעש והארגונים הסלפים, וזו שתמכה בתבוסתנות ובכניעה לתכתיבים חיצוניים מבית היוצר של הרשות הפלסטינית.

המסמך של מאי 2017, כמו זה של ינואר 2024, נולד מתוך מצוקה פוליטית של חמאס. הקהילה הבינלאומית גילתה אז אפס סובלנות כלפי ארגוני האיסלאם הרדיקלי. הפילוג הפנים־פלסטיני והביקורת הציבורית על שלטון החמאס ברצועת עזה הלכו והעמיקו, והסיוע האיראני לארגון פחת לאחר שהוא סירב לתמוך בעמדת המשטר הסורי כלפי המרד שפרץ שם (2011). הטורקים התפייסו עם ישראל, והארגונים האיסלאמיים הג'יהאדיסטיים והמרקסיסטיים לא חדלו לזנב בו וסיבכו אותו בסבבים צבאיים עם ישראל.

המסמך של מאי 2017 לא זכה להתייחסות חיובית מצד ישראל והקהילה הבינלאומית, ובינואר 2024 חמאס שולף אותו מהבוידעם ומשלב אותו במסמך שבא להסביר את מתקפת "מבול אל־אקצא" ב־7 באוקטובר.

מעשי הזוועה שביצעו אנשי חמאס ב־7 באוקטובר שוללים כל אפשרות לקבל את גרסתו כפי שבאה לידי ביטוי במסמך הנוכחי, שמציג אותו כתנועת שחרור לאומי בעלת אידיאולוגיה איסלאמית מתונה, המאמינה בערכי האמת, הצדק והחירות ומתנגדת לדיכוי ולשלילת זכויות על בסיס לאומי, דתי או עדתי. הגרסה הזאת מגדירה את הסכסוך כסכסוך עם הכיבוש הציוני, לא עם היהודים. הגרסה הזאת לא מקבלת את פשעי הנאצים נגד היהודים, אך דוחה את ניצול הסבל היהודי להצדקת הכיבוש ודיכוי העם הפלסטיני, ומתעקשת על זכות העם הפלסטיני הכבוש להתגונן באמצעות התנגדות מזוינת על פי החוק הבינלאומי וציווי הדתות.

הסעיף שהופיע במסמך ממאי 2017, לפיו "הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בעלת ריבונות מלאה שבירתה אל־קודס בקווי ה־4 ביוני 1967, תוך שיבה של הפליטים והעקורים לבתי מגוריהם שמהם גורשו, היא נוסחה לאומית מוסכמת ומשותפת", נעדר מהמסמך הנוכחי, ולא במקרה. חמאס מעדיף להצניע את "הסכמתו" למדינה בגבולות 67', ולמנף את הישגיו מ־7 באוקטובר כפי שהוא רואה אותם: ניפוץ תפישת ההגנה הישראלית המבוססת על יישובי ספר כקו הגנה ראשון; ניפוץ תפישת ניהול הסכסוך על ידי בידול ושלום כלכלי תמורת וויתור על שאיפות לאומיות; ניפוץ התפישה של נורמליזציה תחילה והתעלמות מהפלסטינים; ניפוץ תפישת ההרתעה הישראלית, שלא מתכתבת עם התפישה האיסלאמית של ניצחון או מות קדושים; ניפוץ הדימוי של ישראל כמדינה דמוקרטית וליברלית, וגרירתה לבית הדין הבינלאומי.

הארגון רוצה לשכנע את הקהילה הבינלאומית שיש הקשר היסטורי לפעולה ב־7 באוקטובר — "כיבוש בריטי וישראלי בן 105 שנים, שגבה את חייהם של אזרחים פלסטינים רבים תוך התעלמות בינלאומית מזכותם למדינה עצמאית". והוא ממסגר את הטבח כפעולה צבאית שיעדיה היו צבאיים ולא אזרחיים: בסיסי צבא ישראליים האחראים לירי על רצועת עזה, וחיילים שבויים שיאפשרו את שחרור האסירים הפלסטינים.

את הפגיעה בנשים, זקנים וילדים דוחים מנסחי המסמך על הסף, תוך שהם מבהירים כי היא אסורה על פי האיסלאם, וכי לוחמי ההתנגדות הסכימו כבר מהיום הראשון לשחרר את האזרחים הישראלים, וכך אף קרה בהמשך. אם היתה פגיעה באזרחים, מסבירים מנסחי המסמך, אזי היה זה כתוצאה מירי החיילים והשוטרים הישראלים; הכאוס שהתחולל עם קריסת המוצבים הצבאיים והחדירות שבאו בעקבותיו (של אזרחים מעזה).

הצגת מעשי הזוועות של חמאס כ"תקלה", מתכתבת עם המושג "נזק נלווה" ("collateral damage"), שח"כ לשעבר עזמי בשארה הרבה להשתמש בו בראיונות שהעניק לתקשורת בזמן האחרון. בשארה השתמש בו כדי למתוח ביקורת על העמדה האמריקאית והישראלית, הרואה בפגיעה באזרחים הפלסטינים "נזק נלווה" הנגרם בזמן מלחמה, ופוטרת אותם מאחריות. מנהיגי חמאס השתמשו באותו הטיעון עצמו כדי לפטור את עצמם מאחריות לפגיעה באזרחים ישראלים.

זה שנים ארוכות שבשארה מייעץ להנהגת החוץ של חמאס ללמוד מדרום אפריקה ומתנועות שחרור לאומי אחרות ולדבר אל העולם בשפה רציונלית, ושפה של צדק וזכויות אדם. שפה המציגה את המשטר הישראלי כקולוניאליזם התיישבותי ומשטר אפרטהייד גזעני, האחרון שעוד קיים במאה ה–21, במקום שפה אנטישמית ומסיתה בסגנון: "חיבר, חיבר יהודים, צבא מוחמד עוד ישוב", "הסכסוך עם היהודים הטמאים" או "הישות הישראלית המקוללת".

שיח של צדק, מסביר בשארה, עשוי ליצור סינרגיה עם כל מי שמזדהה עם הפלסטינים בעולם, ולהביא להקמת מדינה אחת מהים עד הנהר שתהיה חלק מהמולדת הערבית. ישראל, הוא אומר, מוטרדת מאוד כשמתייחסים אליה כאל משטר גזעני או כישות קולוניאליסטית, וחשוב לה שיראו בה דמוקרטיה יחידה באזור.

אך בשארה לא מסתפק בהדהוד הנרטיב של "ישראל היא אפרטהייד וקולוניאליזם התיישבותי", אלא שוקד זה שנים לחבר את הנרטיב הזה לנרטיב המציג את המשטרים הערביים כמשטרים אוטוריטריים דכאניים שיש להפילם. באמצעות אימפריה תקשורתית שקטאר העמידה לרשותו — מרכזי מחקר, אוניברסיטאות, משפיעני רשת ואנשי דת — בשארה וקטאר מקווים לחבר בין הקהילות הפלסטיניות והעמים הערביים והאיסלאמיים, ולהניעם להפלת המשטרים הערביים, חיסול הרשות הפלסטינית, חיסולו הפוליטי של יחיא סינוואר וערעור היציבות בישראל.

התקוממויות "האביב הערבי" ב–2011, שקטאר ובשארה היו מעורבים בהן עד צוואר, המונדיאל בקטאר ב–2022 שימש פלטפורמה להדהוד הנרטיבים הללו והעתירה נגד ישראל שהוגשה לבית הדין הבינלאומי בהאג, בעידוד קטארי (בשארה עצמו הודה כי היה בקשר עם עורכי הדין לפני הגשת העתירה, וידע על הניסיונות לשכנע מדינות נוספות להצטרף לעתירה), כל אלה מלמדים שהמסמך שהוצג החודש איננו רק מסמך של חמאס, אלא הוא חלק מתוכנית מגלומנית של קטאר להפוך למנהיגת העולם הערבי, להרדים את העולם המערבי ולשכנע אותו, כפי שנכתב שם, שחמאס הוא "תנועת שחרור לאומי לגיטימית, שההתנגדות המזוינת שלה היא הדרך היחידה להשגת שחרור מכיבוש, ולכן על מדינות העולם מוטלת חובה הומנית, מוסרית ומשפטית להגן על ההתנגדות ולא לחסל אותה".

כעת קורים כמה דברים: קריאות של מנהיגי החמאס לאנשי הדת המוסלמים לפסוק על ג'יהאד נגד ישראל כדי לשחרר את כל פלסטין מהים עד הנהר; השתוקקות של משעל למנהיג בסדר גודל של עבדאללה עזאם, ממייסדי אל־קאעדה, המתורגמת כבר לניסיונות פיגוע ביעדים יהודיים בחו"ל; הכחשת ההוראות שהתגלו במסמכי חמאס שנלקחו שלל, להרג, חטיפת בני ערובה ושריפת בתים ושדות ב–7 באוקטובר, ודרישה להשית על ישראל את מחיר ההרג וההרס שגרמה לבתים, בתי חולים, בתי ספר, מסגדים, כנסיות ותשתיות.

בנוסף קוראים בחמאס לעמים שחוו שלטון קולוניאלי לייסד תנועה עולמית לסולידריות עם העם הפלסטיני, שתפעל נגד הנורמליזציה ותקדם חרם על ישראל, ולדחיית כל התוכניות הבינלאומיות והישראליות הנוגעות לעתיד רצועת עזה. לצד כל אלה ישנה התעלמות מוחלטת מהמפלצת הצבאית שנבנתה ברצועה והרסה את חייהם של תושבי עזה ותושבי עוטף עזה

כאחד, ומבריחתם של 350 אלף פלסטינים מעזה תחת השלטון הברוטלי של חמאס. כל אלה מלמדים כי חמאס איבד את ההזדמנות שהיתה לו להפוך לשחקן פוליטי לגיטימי, ואסור לאפשר לו להיות חלק מכל הסדר מדיני עתידי.

4. עלינו, הנשים, לרדוף את מוחמד דף עד האג, דר' רונית מרזן, הארץ, 18/02/2024

ההוראות של מוחמד דף, ראש הזרוע הצבאית של חמאס, לאנשיו ולתושבי הגדה המערבית, ירושלים וערביי 1948 ביום הפלישה לישראל — לאחוז ברובה, בגרזן ובבקבוק התבערה ולצאת עם משאית, דחפור ורכב למסע של רצח, דריסה ושריפה — הופכות את ההוראה שלו "לא להרוג זקנים וילדים" למגוחכת. דף, שהשאיר את "הנשים הישראליות" מחוץ לאיסור, התיר את דמן. הוא הרשה ל"גברים של חמאס", המתחנכים במשך שנים על נורמות של גבריות וגבורה הרואית, לכלות בהן את זעמם ולנקום כך בגבר הישראלי ההגמוני, שנתפש על ידם כמשפיל ואחראי לכך שלא מילאו שני ציוויים מרכזיים באיסלאם: הגנה על המשפחה ופרנסתה.

התנועות הפמיניסטיות וארגוני זכויות אדם לא רק שלא טרחו להקשיב למלים שאמר דף, הם גם סירבו להיישיר מבט אל התמונות הקשות שתיעדו את הביזוי וההשחתה של הנשים הישראליות בידי אנשי גדודי אל־קסאם. אל הארגונים האלה הצטרפה גם האקטיביסטית מונא חווא, בת למשפחה פלסטינית מצפת, החיה כיום בוונקובר, קנדה, ועובדת כמפיקה ברשתות החברתיות של אל־ג'זירה. חווא העלתה בדצמבר 2023 סרטון ובו היא שוללת מכל וכל את הטענות הישראליות למעשי אונס של אנשי חמאס בנשים ישראליות.

לדבריה, ישראל מעלה את הטענות הללו כדי להמשיך בהשמדת העם הפלסטיני בכלל ונשותיו בפרט. את מוסרי העדויות תייגה חווא כמי שקשורים ל"ארגונים בריוניים" בלתי מהימנים; את אנשי זק"א תיארה כמי שביצעו בעבר עבירות מין נגד נשים וילדים. את כוכב אלקיים־לוי, דר' למשפט בינלאומי, מגדר וזכויות אדם, העומדת בראש הוועדה האזרחית לאיסוף העדויות, האשימה שהציגה תמונות של לוחמות כורדיות כקורבנות אונס ישראליות; את הדם על מכנסי אחת החטופות היא הסבירה בדימום ידה הפצועה, או בדם של חייל פצוע ששהה בקרבתה. ואת ההודאה של מוחמד נאהצ' אל־ערג'ה בביצוע אונס דחתה בטענה שהיא נגבתה תחת לחץ ועינויים.

חווא מודה בסיום הסרטון, כי אין דבר נפשע יותר ממעשה אונס ואין מחילה על כך, ולכן היא ממהרת להתגייס לטובת חמאס כדי למחוק את הקלון שהמיטו הידיעות על כך על הפלסטינים והמוסלמים. בהתנהגותה זו מזכירה חווא את דברי ההיסטוריון הפלסטיני השאם שראבי שאמר, כי הנשים בחברות פטריארכליות נהפכות לפעמים הן עצמן לסוכנות הדיכוי.

עלינו, הנשים, מוטלת אפוא החובה שלא לאפשר לדף ולהנהגת החוץ של חמאס למחוק את מעשי האונס באמצעות מיסגור 7 באוקטובר בהקשר ההיסטורי של "הנכבה, הכיבוש ומשטר האפרטהייד" ובהקשר הבינלאומי של "אי יישום ההחלטות הבינלאומיות הנוגעות לכיבוש הישראלי". עלינו לפעול לכך, שאות קין ירדוף את דף, שחשב כי "המהפכה הגדולה" של 7 באוקטובר תהפוך אותו לממשיך דרך של שייח עז אל־דין אל־קסאם, ממבשרי המרד הערבי הגדול (1936–1939), או יאסר ערפאת, אבי "המהפכה הפלסטינית המזוינת". עלינו לוודא, שהוא יועמד לדין בבית הדין הבינלאומי בהאג ושגורלו יהיה זהה לזה של חאג' אמין אל־חוסייני, ששיתף פעולה עם הנאצים ונשכח על ידי הפלסטינים.

עלינו, הנשים, לספר ל"בני החורין" ברחבי העולם, שאליהם פנה דף בנאומו, על ההתאכזרות של חמאס לבני עמו ועל כך שזכויות אדם נמצאות בשולי השיח של דף ומשמשות רק לזריית חול בעיני הקהילה הבינלאומית כדי לשכנע שחמאס איננו ארגון טרור אלא ארגון שחרור לאומי לגיטימי. עלינו להפיץ סרטוני ביקורת של אקטיביסטים פלסטינים נגד חמאס, מהסוג של מוחמד אל־תלולי, ולהכריח את העולם להקשיב להם.

הנה קטע ממה שאמר לחמאס לפני שנים ורלוונטי כל כך היום: "תרגישו אותנו, תחשיבו אותנו ילדיכם, אנחנו לא רוצים מולדת, עיזבו אותנו מהמולדת. אנחנו לא רוצים לחזור אליה. אבל תחזרו להומניות שלכם, תתייחסו אלינו כאל בני אדם, תחזירו את האהבה שמתה בנו, תחזירו את היום שבו החזקנו ידיים יחד. תרגישו את האם שיושבת על ביתה שנהרס, תרגישו את האח שאחיו מת, תרגישו את האב שילדיו מתו... האם לא די שהזהות הפלסטינית שלכם מתה, גם ההומניות שלכם מתה?!".

עלינו לשכנע את הפלסטינים בכך שדף אינו מתכוון להשיג להם מדינה — אותה הזכיר רק פעם אחת בנאום שהיה אמור לפתוח אירוע לאומי מהפכני. אפילו את השהידים והפצועים שהקריבו את נפשם למען השחרור והקמת המדינה הוא דחק לשוליים, שלא לדבר על האסירות שהוזכרו פעם אחת בלבד. תזרים המזומנים הקבוע של מיליארדי דולרים המגיע מקטאר סימא את עיני דף והאנשים הסובבים אותו והפך אותם למושחתים ונהנתנים. בעתות מלחמה הם בורחים למנהרות שבנו להגנתם בעזה תחתית, ובעתות רגיעה הם ובני משפחותיהם נהנים מערוץ החיים הטובים בעזה עילית או בחו״ל.

במלחמה הזאת הבגידה של דף וגדודי אל־קסאם בבני עמם כואבת במיוחד. הם לא דאגו להם למיגון, חשמל, מים, מזון, טיפול רפואי וגם לא לשירותי קבורה מכבדים. אחד מבכירי חמאס, מוסא אבו־מרזוק, אף לא התבייש לומר, שהמנהרות נועדו להגנת לוחמי חמאס, ואת תושבי עזה הוא הפנה לישראל ולאו״ם. הפלסטינים יצטרכו לשעתק את שיח ההתקוממות של אחיהם הערבים (2011), ובמקום לקרוא ״תכביר״ (אללה אכבר) ולהלל את השליט שמדכא אותם עליהם לקרוא ״תחויל״ (העברה בעברית) ולהחליף את מי שעסק בהעברת כספים מקופת המדינה לחשבונו הפרטי ולא דאג לעתיד תושביה. אנחנו, הישראלים, נצטרך להתעקש על כך שדף וכל החתומים על מעשי האונס והטבח ב–7 באוקטובר לא יהיו חלק מכל הסדרה עתידית.

5. תמרור אזהרה אסטרטגי ביחסי ישראל־ארה״ב, אל״מ במיל׳ רון שצברג, הארץ, 24/02/2024

״מיתוס סינגפור״ מונע מהישראלים להבין את הגורמים האמיתיים ל־7 באוקטובר, ד״ר שאול אריאלי, תלם, 28.02.2024

לאורך שני העשורים האחרונים, טיפחו בהצלחה רבה בנימין נתניהו, נפתלי בנט ושאר מנהיגי הימין את ״מיתוס סינגפור״. על פי התפיסה הזו, ההתנתקות מעזה ב־2005 העניקה לתושביה את האפשרות להפוך את הרצועה לפנינה של איכות חיים, פיתוח וחדשנות, אולם הפלסטינים בחרו בנתיב הפוך, של טרור ושל אלימות. עבור האוחזים במיתוס, מדובר בהוכחה לכך שוויתורים ישראליים הם חסרי טעם ומסוכנים, מפני ששאיפתם היחידה של הפלסטינים ואין בלתה היא השמדת ישראל.

״יצאנו מעזה בלי לבקש כלום — וקיבלנו מדינת טרור״ — זו תמצית מיתוס סינגפור, ומרבית אזרחי ישראל משננים אותו מתוך שינה. למיתוס הזה השפעה הרסנית במיוחד על השיח הציבורי. הוא מנע במשך שנים דיון רציונלי במדיניות הכושלת של סגר ומצור על הרצועה מזה ו״סבבים״ צבאיים מזה, וכעת הוא מונע בעדנו להבין לאשורה את המציאות שקדמה ל־7 באוקטובר. הדבר נכון גם לדיון בסוגיות עתידיות: מיתוס סינגפור מונע שיח רציני בשאלת ההסדר המדיני ויישוב הסכסוך, גורם לצה״ל לשקוע בביצה העזתית לזמן בלתי מוגבל, ופותח את הדלת לפנטזיות משיחיות על הקמת התנחלויות בעזה.

העובדה ההיסטורית היא שההתנתקות נעשתה כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית וכדי לפתוח את הדלת לסיפוח עתידי של הגדה. הלקח המתבקש ממנה הוא שמהלכים חד־צדדיים, המלווים בכוח צבאי בלבד, הם מתכון להנצחת הסכסוך ואף להסלמתו. אם אנחנו רוצים למנוע את אסונות העתיד, עלינו לבחון בעיניים פקוחות את ההיסטוריה, ולהיפטר ממיתוס סינגפור.

בכל מיתוס יש גרעין של אמת שבלעדיו הוא מתקשה לקנות אחיזה. אבל את הגרעין הזה עוטף מרכיב של בדיה, המשרת מטרה פוליטית ומוביל לטיעונים מסולפים ופרשנויות מוטות של המציאות. מרכיב הבדיה מסתיר עובדות אחרות, ומעניק למיתוס את כוחו בביסוס ״אמיתות״ פוליטיות שפונות אל הרגש, ואינן עומדות אף פעם למבחן ראוי לשמו.

הפצת הבדיה היא עניין פשוט. מחקר מ־2018 הראה שברשת החברתית X, לשעבר טוויטר, חדשות כזב מתפשטות במהירות גדולה פי שישה מידיעות אמיתיות. השקר, כידוע, מקיף את העולם שש פעמים בזמן שהאמת עדיין גורבת גרביים.

הסכנה בכל מיתוס היא הרגע שבו ההנהגה מתחילה להאמין בבדיה שהיא עצמה יצרה, ועל בסיסה היא מקיימת את הערכת המצב הלאומית ואת קבלת ההחלטות המדינית. לטעות מהסוג הזה נהוג לקרוא בישראל ״קונספציה״, וזהו בדיוק האסון התודעתי והשלטוני אשר מיסך את עיני נתניהו וממשלתו, כמו גם את עיני ראשי מערכת הביטחון, מלראות את התהליכים והמהלכים שהובילו למתקפת ה־7 באוקטובר. התפיסה שעזה היא ישות נפרדת הניתנת לבידוד, ל״הכלה״ או ל״ניהול״ מרחוק, שעמדה ביסוד המדיניות הישראלית, התנפצה בשבת השחורה באופן הכואב ביותר. את המחיר כולנו עדיין משלמים.

הנסיגה מעזה והטרור הנמשך ממנה הם מרכיב האמת במיתוס סינגפור. מרכיב הבדיה הוא ביחס להסתרת כוונתה של ישראל — כאמור, ניתוק הרצועה מהגדה, כדי שזו האחרונה תסופח בעתיד לישראל, תוך הפרה מוחלטת של עיקרון יסוד ביחסים בין ישראל לרשות הפלסטינית. זהו עיקרון כתוב: בהסכם הביניים, המכונה גם אוסלו ב׳, נקבע כי ״שני הצדדים רואים בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת, ששלמותה ומעמדה יישמרו במשך תקופת הביניים״.

הדברים הללו אינם בגדר סוד והם אף פעם לא הוסתרו. ערב תוכנית ההתנתקות ב־2005, הבהיר ראש לשכת ראש הממשלה, דב וייסגלס, את מטרותיה האמיתיות. ״משמעות תוכנית ההתנתקות היא הקפאת התהליך המדיני [...] באופן לגיטימי״, אמר וייסגלס בראיון ל״הארץ״ באוקטובר 2004. ״כל החבילה הזו שנקראת המדינה הפלסטינית ירדה מעל סדר יומנו לתקופה בלתי מוגבלת בזמן [...] התוכנית מספקת את כמות הפורמלין הנדרשת כדי שלא יהיה תהליך מדיני עם הפלסטינים״.

ישראל לא ראתה אפוא בנסיגה החד־צדדית התחלה של יחסים עם עזה משגשגת, אלא דרך לבתר את הבעיה הפלסטינית לשניים ולהוריד את אופציית המדינה הפלסטינית מעל סדר היום. לכן בוצעה הנסיגה כמהלך חד־צדדי, מנותק מההסכמים

המדיניים שקדמו לו, וללא שום תיאום עם הרשות הפלסטינית בראשות עבאס. ההתנתקות נתפסה, בהתאם, כניצחון לדרך הפיגועים של חמאס על פני דרך המשא ומתן של אש״ף והרשות, ובתנאים הללו, ניצחון חמאס בבחירות 2006 והשתלטותו על הרצועה בהפיכה צבאית לא היו צריכים להפתיע איש.

ישראל אף הקלה על חמאס את העבודה בסנקציות שהטילה על הרשות, שהותירו את אנשיה בלא יכולת להתמודד מול חמושי הארגון האסלאמי. לימים, ניתוק עזה מהגדה ובידודה היא גם התשתית המדינית שאפשרה לחמאס להקים את צבא הטרור שלו.

כשישראל נסוגה מרצועת הביטחון בלבנון במאי 2000, זכה המהלך להכרת האו״ם כי הוא התבסס על הגבול הבינלאומי ומימש את החלטת מועצת הביטחון 425. אבל הנסיגה הישראלית מעזה ב–2005 היתה רק מחלק קטן מהשטחים שיועדו למדינה הפלסטינית. החלטת האו״ם 242 והקונסנזוס הבינלאומי קבעו שהבעיה הפלסטינית תיפתר על 22 אחוז משטחי ארץ ישראל/פלסטין ההיסטורית, כלומר הגדה ועזה, ואילו ישראל ניסתה לפתור אותה על ידי סיום הכיבוש הישיר רק ב–1.2 אחוזים מהשטח — גודלה של רצועת עזה.

שטחי הגדה, לעומת זאת, נועדו לסיפוח, כמו שהעיד נתניהו עצמו באפריל 2019: ״נעבור לשלב הבא להחלת ריבונות ישראלית בהדרגה בשטחי יהודה ושומרון״. בד בבד, התנחלויות הורחבו, מאחזים קמו, ומהפלסטינים נמנע לפתח את שטחי C, המהווה 60 אחוז מהגדה המערבית. המחשבה שהפלסטינים היו אמורים להשקיע את מרצם בהקמת סינגפור על קצת יותר ממאית מ״פלסטין ההיסטורית״, רק כדי שישראל תוכל לספח 20 אחוז משטח הארץ, היתה אפוא אשליה מסוכנת.

כדי להבין עד כמה, יש לקחת בחשבון בדיה נוספת. ישראל מאז ומעולם טשטשה את העובדה שהסכסוך ההיסטורי הוא על ארץ ישראל כולה — והגבילה אותו לשטחים בלבד. הפשרה שאש״ף הציע לישראל ב–1993 היתה: 78 אחוז משטחי הארץ למדינת ישראל, גבולות הקו הירוק, ו–22 אחוז למדינת פלסטין, בהתאם להחלטות מועצת הביטחון. אש״ף הכיר רשמית בפשרה זו כבר בספטמבר 1993. אך בעוד שהוא הכיר בישראל בקווי 1967, מיאנה ישראל להכיר בפלסטין באותם קווים.

אש״ף אף שילם מחיר על בחירתו בנתיב זה. תאלד משעל ניסח את ביקורת חמאס על אש״ף בראיון ל״לה פיגארו״ הצרפתי בדצמבר 2023: ״יאסר ערפאת הכיר בישראל בהסכמי אוסלו ב–1993 מבלי שקיבל דבר בתמורה״. על כוונותיה האמיתיות של חמאס אמר משעל עוד ב–2006: ״חמאס שואפת לפרוש חסותה על ענייני העם הפלסטיני בכל מקומות הימצאו ולשאת באחריות הלאומית במסגרת ההנהגה הפלסטינית״. זו גם היתה הסיבה להשתתפות חמאס בבחירות 2006. ישראל, שטיפחה את חמאס־עזה כאלטרנטיבה לרשות, בחרה להתעלם מכך שהיא מחזקת את הכוח הרואה באלימות מרכיב יסוד בפתרון הבעיה הפלסטינית כולה, בה בשעה שהיא ״מייבשת״ את כוחות המתונים.

יותר משנה לפני השבת השחורה כתבתי ב״הארץ״ על הסכנה במרכיב הבדיה: ״אימוץ תפיסה הרואה בעזה ישות מדינית נפרדת ועצמאית בשליטת חמאס — שעתידה אינו קשור לעתיד הסכסוך בין ישראל לפלסטינים שחיים בגדה המערבית — מעיד על התעלמות מההיסטוריה של הסכסוך ומעיוורון מדיני בנוגע להשלכות של המדיניות הנוכחית. [...] התפיסה החדשה שהשתרשה בקרב הציבור הישראלי, לפיה ניתן יהיה לספח רק את הגדה המערבית כדי לשמור על רוב יהודי של 60 אחוז, ולהכות בעזה כל פעם שיידרש, מבטאת עיוורון מדיני והבנה לקויה ביחס לתהליכים הצפויים בכל תרחיש סביר״.

ישראל, בראשות נתניהו, העצימה במשך למעלה מעשור את הבידול בין הגדה לרצועה, במטרה למנוע הקמת מדינה פלסטינית ולקדם את מהלכי הסיפוח. הבדיה בדבר עזה העצמאית שווקה באמצעות שלל מנטרות חלולות בנוסח ״שקט מהרצועה ייענה בשקט״. גם מי שהעלו הצעות שבאמצעותן הרצועה תשגשג, תפורז, או תימסר לריבונות זרה, תפסו אותה כיחידה מנותקת מהגדה המערבית ולא כחלק מהבעיה הפלסטינית כולה.

לעולם האשליות הזה היתה רק תוצאה אפשרית אחת: הפיכת האלימות ל״אופק המדיני״ הפלסטיני היחיד, וכפועל יוצא, התחזקות חמאס. בעקבות מבצע צוק איתן כתבתי: ״הסטטוס קוו שעליו הושתתה מדיניותו של נתניהו בשנים האחרונות

אינו משקף מצב אמיתי של איזון ויציבות ביטחונית ומדינית, אלא ההפך. הוא ביטוי לחששו העמוק של ראש הממשלה מתזוזה מדינית. [...] מהלכי הענישה נגד חמאס [...] יובילו את חמאס לחדש את דרך ההתנגדות והטרור, הנכס היחיד שנשאר ברשותו. [...] האם עכשיו, לאחר שההתמודדות עם עזה חשפה את פוטנציאל ההסלמה הטמון בסטטוס קוו המדומה, ימשיך נתניהו לאפשר את המשך מימושן של כל התוכניות הפרועות של שרי ממשלתו [...] השוללות כל פשרה ובכך מחזקות את חמאס?״.

למיתוס סינגפור נולדו ממשיכים: אשליית ״השלום הכלכלי״ והמנטרה שלפיה ״שכן שבע אינו נושך״. ביסוד כולם עומד הרעיון לפיו הפלסטינים אינם עם ואין להם שאיפות פוליטיות אמיתיות. הבדיות האלו זכו ליישום מדיני בדמות אסטרטגיית ״שקט תמורת כסף״. כך, בינואר 2012 נתניהו אישר לקטר להזרים לחמאס 1.5 מיליארד דולר. בנובמבר 2018 אישר נתניהו את המשך העברת מזוודות המזומנים לחמאס. ובהמלצת מערכת הביטחון, ראש הממשלה בנט אישר ל–20 אלף פלסטינים מעזה לעבוד בישראל. ודוק, עבודת פלסטינים כשלעצמה אינה הבעיה — הסכנה היא בתפיסה שלפיה היא תחליף לתהליך הפוליטי.

אי־מעורבות חמאס בשני המבצעים האחרונים נגד הג׳יהאד האסלאמי ברצועה תרמה לקונספציה לפיה הסכנה שבאובדן ההכנסה מרתיעה את חמאס. אשליה זו חלחלה גם לבכירי מערכת הביטחון, אשר התעלמו בגללה מההתרעות שלהם־עצמם, כגון מסמך של אוגדה 143 מאוקטובר 2022 שעסק ב״איום הפשיטה של חמאס ברצועת עזה״ ושתוארו בו המהלכים של ה–7 באוקטובר 2023 בדיוק מחריד.

הקונספציה לא נפגעה גם שעה שסאלח אל־ערארי, ראש חמאס בגדה, דיבר בראיון לאתר אל־מיאדין הלבנוני על ״מלחמה קרבה לבוא״. בראיון, שפורסם גם באתרי חמאס קצת יותר מחודש לפני המתקפה, אל־ערארי אמר שתהיה זו ״מלחמה כוללת, שתפתיע את ישראל ותשנה את האזור״. את האופן שבו תפס חמאס את מדיניות מזוודות הכסף חשף תאלד משעל כשבועיים לאחר המתקפה. ״ישראל ביקשה לייצב את עזה מעל סף המוות שיתפוצץ לה בפרצוף, אבל מתחת לסף החיים בכבוד״, אמר משעל בראיון לרשת אל־ערבייה. ״היא השלתה את עצמה שקצת כסף והקלות יעשו את העבודה״.

לא ניתן להשלים את התמונה ללא בדיה נוספת, ולפיה ניתן היה להגיע להסכמים עם העולם הערבי מבלי ליישב את הסוגייה הפלסטינית. לאחר הסכמי אברהם, לציבור בישראל נמכרה האשליה שחוזי שלום נוספים עומדים בשער, כי ישראל לא תידרש לוויתורים, ואילו הפלסטינים ייאלצו פשוט לבלוע את הצפרדע.

בעולם המציאות, לעומת זאת, מחקר עומק שערכה דר׳ מורן זאגה במסגרת פרויקט ״תמרור״, שהח״מ מוביל, מצא כי התמיכה במדינה פלסטינית המשיכה להיות יציבה בקרב כל ההנהגות הערביות, וכי התחממות המגעים עם סעודיה אף החזירה את הסוגייה הפלסטינית למגעים בין הממשל האמריקני לישראל. גם עמדתה של הקהילה הבינלאומית בזכות שתי מדינות המבוססות על גבולות 1967 לא השתנתה כל הזמן הזה, אף אם מרבית המדינות הסתפקו במס שפתיים לסוגייה.

ואולם, המלחמה שינתה את הדינמיקה הזו. בהחלטת מועצת הביטחון 2720 מדצמבר 2023 הודגשה ״מחויבות בלתי ניתנת לערעור לחזון לשתי מדינות דמוקרטיות, ישראל ופלסטין, זו לצד זו, ולאיחוד רצועת עזה עם הגדה המערבית תחת שלטון הרשות הפלסטינית״.

נראה שחמאס סבור שמתקפת ה–7 באוקטובר ניפצה את מרכיב הבדיה במדיניות ישראל בשני העשורים האחרונים. ב–21 בינואר 2024 פרסם חמאס מסמך, שתורגם גם לאנגלית, תחת הכותרת ״הנרטיב שלנו — מבצע מבול אל־אקצה״. חמאס מכריז שם כי המלחמה שיזם ״עתידה להקים את המדינה הפלסטינית, שבירתה ירושלים״. לא בטוח שלהבטחה הזו יש כיסוי, אולם אין ספק שחמאס הצליח להחזיר את הסוגייה הפלסטינית לראש סדר היום.

התמוטטות מדיניות הבידול היא גם הרקע שעליו יש להבין את סירובו המתמיד של נתניהו לדון בכל מהלך מדיני, קל וחומר מהלך עם אופק של שתי מדינות. סביר להניח שנתניהו חש תחושה עמוקה של השפלה — לא בהכרח מפשעי המלחמה שביצע

חמאס ומהמחיר הבלתי נסבל בנרצחים, בהרוגים ובחטופים ישראלים, אלא מכך שמדיניותו, של טיפוח חמאס כתרופת־נגד להקמתה של מדינה פלסטינית, נכשלה כישלון כה חרוץ. דווקא חמאס הוא שהצליח במתקפה שלו להחזיר את הסוגייה הפלסטינית ללב העיסוק הבינלאומי, ולחדש את התמיכה העולמית בפתרון שתי המדינות.

יש שיטענו שמלחמת "חרבות ברזל" וההשלכות הקשות שלה על האוכלוסייה הפלסטינית ועל חמאס עצמו חוללו שינוי בעמדת הארגון, שכעת מדבר על הקמתה של מדינה פלסטינית בגבולות 67'. סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, מוסא אבו־מרזוק, הצהיר בראיון לאתר החדשות אל־מוניטור בדצמבר 2023 כי "עלינו לדבוק בעמדה הרשמית, והעמדה הרשמית של אש"ף היא להכיר במדינת ישראל". בסוף פברואר אף אמר אבו־מרזוק שחמאס "מוכן לאמץ את רעיון 'ממשלת הטכנוקרטים' שבה הוא עצמו לא יהיה שותף".

חאלד משעל, המועמד המוביל לרשת את איסמעיל הנייה כראש הלשכה המדינית של חמאס, אישר אף הוא בראיון הנזכר לעיל ל"לה־פיגארו" ש"חמאס הצטרפה ב–2017 באמצעות שינוי האמנה שלה לארגונים האחרים בכל האמור לתמיכה בהקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים, ומימוש זכות השיבה. לכשיגיע הזמן וברגע הנכון, נדון בנושא ההכרה בישראל, חרף ההתנגדות הפנימית בארגון לכך".

ואולם, בחינת מסמך "מבול אל־אקצה" לעומקו מצביעה על ניסיון לטשטש את המטרות ארוכות הטווח של חמאס באמצעות הטעיות, הכחשות, שקרים ויצירת אתוס של קורבן האוחז בצדק מוחלט.

עלינו להיזהר אפוא מצמיחתם של מיתוסים חדשים, הן של "התמתנות חמאס", והן של "ניצחון ישראלי" שכביכול גרם לה. כמו בתמונת מראה למיתוס סינגפור הישראלי, "פתרון שתי המדינות" של חמאס אינו כרוך בסיום התביעות ובסוף הסכסוך, ואפילו אינו מתחייב להכרה בישראל. משעל עצמו הבהיר זאת בחודש ינואר, בראיון שנועד הפעם לאוזניים ערביות, בפודקאסט קטרי: "אנחנו לא קשורים לפתרון שתי המדינות. מבחינתי, עמדת החמאס [...] היא תחיית חלום ותקוות פלסטין מהנהר לים. מדוע על הפלסטיני להסכים על חמישית מפלסטין ושזה יהפוך לפתרון קבע. [...] עם זאת, [...] חמאס תסכים למדינה בגבולות 67' שבירתה ירושלים ושנהנית מעצמאות מלאה ועם זכות השיבה, מבלי להכיר בלגיטימיות של הישות הציונית".

שם כמו פה, מיתוסים נותרו האמצעי המשכנע ביותר לגיוס תמיכה והזדהות פוליטית; אולם אירועי ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה בעקבותיהם המחישו את הנזק העצום שגורמות הבדיות לשני העמים. שני הצדדים נאחזים בתפיסות השוללות את האנושיות של האחר ואת זכויותיו, ומובילות לנכונות גוברת והולכת להרוג ולהיהרג בשמן. מנהיגים קצרי ראות וחסרי אחריות לאומית מגייסים תמיכה פוליטית באמצעות דה־הומניזציה של האחר, מעמיקים את הסכסוך, ומרחיקים את השלום והפיוס בין העמים, שנותרו הדרך היחידה להבטיח ביטחון ושגשוג ארוכי טווח לכל תושבי הארץ. הסברים פשטניים כמו "מיתוס סינגפור" או "מבול אל־אקצה" מחליפים את תפיסת המציאות המורכבת, וכדברי מודי בר־און המנוח בסדרה ארץ מולדת, "מאפשרים לשני הצדדים לחיות בשלום עם עצמם, אבל לא אחד עם השני".

6. תוכנית מדינית או אוסף של סיסמאות בחירות?, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 01/03/2024

פרסומו של המסמך "היום שאחרי חמאס", שבו מציג ראש הממשלה את עקרונותיו לשלושה טווחי זמן – מיידי, ביניים וארוך – מעיד כי לנתניהו ישנה תכלית מדינית ברורה למלחמה, והיא אינה אלא המשכה של המדיניות שהובילה לאירועי שבעה באוקטובר ולמלחמה שבאה בעקבותיה. חשוב מכך, זו אינה תוכנית ל"יום שאחרי" המלחמה, אלא תוכנית ל"יום שלפני" הבחירות הבאות – הדבר החשוב ביותר להישרדותו הפוליטית של נתניהו.

עולה כי נתניהו נשאר נאמן לחלוטין ל"מדיניות הבידול" – הפרדה בין עזה לגדה לשם מניעת הקמתה של מדינה פלסטינית, והפרדת עתידה של הרצועה מהגדה שתסופח לישראל – אף שמדיניות זו התנפצה באחת לרסיסים במתקפת הטרור של חמאס בשבעה באוקטובר. נתניהו מבקש להמשיך ולהחליש את הרשות הפלסטינית על ידי מניעת מעורבותה בעתיד עזה, להמשיך את הסיפוח הזוחל של שטחי הגדה ולהבטיח כי ההפיכה המשטרית לא תדעך. במילים אחרות, נתניהו רוצה להמשיך למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית גם במחיר חורבנה המדיני, הכלכלי, החברתי והמוסרי של מדינת ישראל.

מדיניות זו מעידה כי נתניהו לא שכח כלום ולא למד כלום. כצפוי, גם הטלטלה של אירועי שבעה באוקטובר וכל השינויים שהתחוללו בעקבותיהם לא גרמו לו להודות בכישלונו ולפנות את מקומו לדרך ולהנהגה אחרות. המסמך מלמד כי נתניהו מבקש להפוך את רצועת עזה לשטח כבוש לכל דבר. גם אם הוא מדבר על שליטה ביטחונית של ישראל במעטפת של עזה לכאורה, הרי הקביעות שלו כי ישראל תקים "מרחב אבטחה" בתוך הרצועה, תקיים "סוגר דרומי" בגבול עזה-מצרים, והאחריות על פירוז הרצועה "תהיה מסורה לישראל" – מבטיחות כי צה"ל יישאר בתוך הרצועה. העדות המעשית הראשונה לכך היא סלילת כביש "חוצה עזה" מנחל עוז לים, שיפריד את צפון הרצועה מדרומה ויהיה בשליטת ישראל.

חמור מכך, כדי להרחיק את הרשות הפלסטינית מהרצועה, נתניהו מתיימר לבנות מנגנון אזרחי פלסטיני עם אנשים שאינם קשורים לארגונים הפלסטיניים או למדינות התומכות בטרור. קל יותר למצוא חד-קרן במחנה פליטים ג'באליה מאשר אנשים כאלו שישתפו פעולה עם ישראל בניגוד לעמדת הארגונים הפלסטיניים. החלופה היחידה הרשות הפלסטינית היא ישראל, אשר תצטרך להקים מחדש את המִנהל האזרחי בעלות של מיליארדים מכספי משלם המיסים הישראלי, כי מדינות אחרות בוודאי לא תתרומנה לחידוש הכיבוש הישראלי.

כדי להשלים את התוכנית הבלתי אפשרית, נתניהו מתחייב לפעול לפירוק אונר"א ולהחלפתה בסוכנויות סעד אחרות. במילים פשוטות נתניהו רוצה לפרק את סוכנות הסעד הבינלאומית, המאכילה כ-80 אחוזים מהעזתים והמעסיקה 13,000 מהם, בתקופה שבה תושבי עזה צריכים אותה יותר מתמיד מאז 1948. נתניהו ממשיך ומשלה את עצמו שארגון אחר יאות להיכנס לנעליה של אונר"א הפועלת ברצועה כבר 76 שנה. ואם אין זה די, נתניהו רואה בעיני רוחו משלחות ערביות הפועלות תחת השלטון הישראלי ב"תוכנית מקפת לדה-רדיקליזציה של מוסדות הדת, החינוך והרווחה". את כל אלו מעמיד נתניהו כתנאים מוקדמים לתחילת השיקום של הרצועה, וגם זה רק על ידי מדינות המקובלות על ישראל. כלומר, השיקום כלל לא יחל.

אין בין התוכנית של נתניהו לבין עמדת העולם הערבי והקהילה הבינלאומית מאומה. הוא מתעלם מהחלטת מועצת הביטחון 2720 שקובעת "מחויבות בלתי ניתנת לערעור לחזון לשתי מדינות דמוקרטיות ישראל ופלסטין זו לצד זו ולאיחוד רצועת עזה עם הגדה המערבית תחת שלטון הרשות הפלסטינית". הוא מתעמת עם הנשיא ביידן הפועל יחד עם האירופאים להכרה במדינה פלסטינית ולקביעת לוח זמנים להקמתה. הוא אינו מתייחס לאמירתו של ג'וזף בורל, שר החוץ של האיחוד האירופי, שהקדים תרופה לעמדה של נתניהו כי ישראל "דוחה תכתיבים בינלאומיים בעניין הסדר קבע עם הפלסטינים", וקבע ש"פתרון שתי המדינות צריך להיכפות על שני הצדדים מבחוץ".

המדיניות ההרסנית של נתניהו, שישראל משלמת עליה מחיר כבד כל יום מחדש בגבולותיה, בכלכלתה, במעמדה וביחסיה עם ידידותיה, חשובה לו למען הישרדותו הפוליטית בזירה הפנים-ישראלית. הוא עושה לילות כימים להחזקת הקואליציה

בכל אתנן תקציבי, באישור יחידות דיור חדשות בגדה המערבית המבעבעת ובביטול פרס ישראל, שהם רק דוגמאות ספורות לכך.

לפיכך, ניתן לקבוע כי גם מה שמנסה להיקרא תוכנית מדינית אינה אלא אוסף של סיסמאות בחירות מוכרות למצביעי הקואליציה – מיטוט חמאס, לא למדינה פלסטינית, פירוק אונר״א, עיקור תוכני הלימוד, רצועת ביטחון. בתנאים שהציב בתוכניתו מבטיח נתניהו כי שהיית צה״ל בעזה תיארך זמן רב. זמן הדרוש לו להבטיח את הטלת האחריות למדיניותו המופקרת על הרשות הפלסטינית וחמאס על גורמים אחרים, צבאיים ופוליטיים, ולבנות את מעמדו המדומה כמר ביטחון שאין בלתו לקראת הבחירות שאינו רוצה להקדים בטענה כי ישראל במלחמה

7. היהדות הליברלית בארה״ב מאותתת: דרושה מנהיגות אמיצה, פרופ׳ סיון הירש־הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, הארץ, 05/03/2024

שטח C לעולם לא יהיה ישראלי, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 05.03.2024

באחרונה עלתה ברשת שאלת האמינות של סקרי דעת קהל פלסטיניים. ההנחה הרווחת בחברה הישראלית היא שכל הפלסטינים חושבים אותו הדבר כי הדבר שעליו הם חושבים הוא השמדת ישראל. דעת הקהל הפלסטינית לרוב אינה מעניינת את הציבור הישראלי, שספקן לגבי מהימנות הסקרים וכנות התשובות של הפלסטינים. הציבור הישראלי מגלה עניין בסקרים אלה רק כשממצאיהם מתקפים את עוינותו על הפלסטינים. כך למשל, סקרים שנערכו לאחר ה־7 באוקטובר ומצאו תמיכה גורפת של הפלסטינים במתקפת חמאס, זכו לתהודה רבה בתקשורת וברשתות החברתיות בישראל.

מעבר לנטייה הכמעט מיידית להגיב לממצאי הסקרים הללו בקריאה ״אמרנו לכם״, כדאי שנשאל את עצמנו האם מעקב לאורך זמן אחר הסקרים עשוי לספק תמונה לגבי זרמי העומק בחברה הפלסטינית, ולגבי מידת ההשפעה של ישראל עליהם. האם הסקרים יכולים לחשוף שינויים ותמורות בדעת הקהל, להאיר נקודות עיוורון ולהדליק נורות אזהרה בטרם אסון? ניתוח של סקרים פלסטיניים על ידי קבוצת המחקר ״תמרור״, שהחתומים מטה הם ממנהליה, מראה כי ניתן היה לזהות את ניצני הפורענות של ה־7 באוקטובר כבר בתחילת 2023, כאשר החברה הפלסטינית עברה שינוי תודעתי משמעותי לגבי הסכסוך, לגבי ההנהגה הפלסטינית, ובייחוד לגבי דפוס המאבק לעצמאות המועדף עליה.

״המרכז הפלסטיני לחקר מדיניות וסקרים״, PCPSR, ערך יותר מ־50 סקרים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית ב־15 השנים האחרונות, 2008–2023, בגדה המערבית וברצועת עזה עם מדגמים גדולים, 1,200 נשאלים בממוצע, המייצגים את האוכלוסייה הפלסטינית הבוגרת, מעל גיל 18. בעיקרון, כל סקר מתמודד עם בעיות מתודולוגיות, טעות דגימה, וליקויים הפוגעים בדיוק שלו. אולם כאשר בוחנים יותר מ־50 סקרים שנערכו לאורך זמן, מתקבלת תמונה מקיפה על דעת הקהל הפלסטינית לאורך 15 שנה, עם שינויים התואמים את ההתרחשויות שחלו בתקופה. להלן ניתוח ראשון מסוגו של עשרות הסקרים הללו.

ראשית, אנו מוצאים שחיקה מתמשכת בקרב הפלסטינים בתמיכה בפתרון שתי המדינות, בדומה לשחיקה בתמיכה בו בציבור הישראלי. בעוד שב־2010 יותר ממחצית מהציבור הפלסטיני, 57%, תמכו בפתרון שתי המדינות, בחלוף עשור, ב־2021, התמיכה ירדה ל־40%.

במהלך 2023, חודשים ספורים לפני ה־7 באוקטובר, התחולל שינוי דרמטי בדעת הקהל הפלסטינית לגבי פתרון מדיני עם ישראל. בסקרים שנערכו במרץ וביוני 2023 התמיכה בפתרון שתי מדינות צנחה לשפל היסטורי, של פחות משליש — 27% במרץ, ו־28% ביוני. מה שהיה צריך לשמש אות אזהרה בישראל אינו רק הירידה החדה, אלא העובדה שהשינוי היה משמעותי חד דווקא בקרב הציבור הפלסטיני שעד אז ישב על הגדר ללא עמדה מדינית מגובשת.

אם במשך יותר מעשור כשליש מהציבור הפלסטיני היה אמביוולנטי לגבי פתרון שתי המדינות, הרי שב־2023 2% בלבד ממנו ציינו שאינם יודעים או אינם בטוחים מה דעתם בנושא. ב־2023 המתלבטים ירדו מהגדר ועברו למחנה של המתנגדים להסדר מדיני עם ישראל — שנסק לגבהים חדשים עם כ־70% מהציבור הפלסטיני. שינוי מגמה בולט עוד יותר ניכר בתמיכה של הפלסטינים בהתנגדות אלימה ככלי מאבק. סקרים שנערכו בשנים 2014–2021 הצביעו על ירידה בתמיכה זו בקרב הציבור הפלסטיני בגדה ובעזה, מ־44% ב־2014 ל־37% ב־2021. רוב הציבור הפלסטיני באותן השנים, כ־60%, העדיף התנגדות לא אלימה, ושיעור זה נותר יציב באותן השנים. באופן דומה, בשנים 2008–2021 נמצאה ירידה בתמיכה בפיגועים בתחומי מדינת ישראל, מ־48% ב־2008 ל־38% ב־2021. במקביל נרשמה עלייה בהתנגדות לפיגועים נגד אזרחים ישראלים, מ־49% ב־2008 ל־57% ב־2021.

והנה, ב–2023 רואים שינוי מגמה דרמטי. סקרים שנערכו במרץ, יוני וספטמבר 2023, הצביעו על עלייה בתמיכת הפלסטינים בהתנגדות אלימה: 54% במרץ, 52% ביוני, ו–53% בספטמבר. כמו כן, 58% מהפלסטינים הביעו תמיכה במאבק מזוין באינתיפאדה במרץ ובספטמבר 2023. במקביל, היתה ירידה בתמיכה בהתנגדות לא אלימה, מכ–60% לפני 2023 ל–49% במרץ 2023.

לא פחות חשוב: השינוי התודעתי שחל בציבור הפלסטיני ב–2023 ניכר גם בעמדותיו כלפי ההנהגה הפלסטינית, ובפרט כלפי הרשות הפלסטינית, ובהתחזקות רצונו לפרקה. שינוי תפישתו של הפלסטינים לגבי הנהגת הרשות צריך היה להדליק נורת אזהרה בקרב מקבלי ההחלטות בישראל. במהלך עשור, יותר ממחצית הציבור הפלסטיני התנגד לפירוק הרשות הפלסטינית, 57% ב–2010 ו–53% ב–2021, וזאת למרות השחיתות שפשתה בגוף זה ותפקודו הלקוי. אולם שנת 2023 מציינת שינוי מגמה גם מבחינת תפישה של הרשות: במרץ באותה שנה רק 43% מהפלסטינים הביעו התנגדות לפירוקה.

גם בתפישת הציבור הפלסטיני לגבי מצבו הכללי חל שינוי. אם כי פחות חד מאשר בתחומים האחרים, ניכר שהציבור הפלסטיני חש שחלה הרעה כלכלית והידרדרות במצבו. כך למשל, ב–2008 40% מהפלסטינים סברו שהמצב הכללי של האוכלוסייה הפלסטינית רע, ואילו ב–2021 נסק שיעור הסוברים כך ל–57%. מגמה זו המשיכה אל תוך 2023 שבה הגיע שיעורם ל–60%. עם זאת, באופן מפתיע בספטמבר 2023 חל שינוי מגמה ורק 52% מהציבור הפלסטיני חשו כי המצב הכללי של הפלסטינים רע.

נתוני הסקרים הפלסטיניים מתכנסים כולם לשנת 2023 ומראים, בדרכים שונות, ששנה זו היתה קו פרשת מים עבור הפלסטינים וחשוב מכך, היא היתה נקודת מפנה ביחס לישראל ולסכסוך. כמובן שהנתונים אינם מוכיחים קשר סיבתי בין דעת הקהל לבין המתקפה הרצחנית של חמאס ב–7 באוקטובר, אך היתה זו טעות להתעלם מהתכנסות התהליכים שהתרחשו לנקודה בזמן, שהיתה סמוכה למועד האסון.

מה קרה ב–2023 שיכול להסביר שינוי כה בולט בדעת הקהל הפלסטינית? בצד הישראלי, האירוע הדרמטי ביותר היה השבעת ממשלת הימין הקיצונית ביותר בתולדות ישראל בדצמבר 2022. ממשלה זו קרעה סופית את המסכות מעל מצב השווא של תהליך מדיני, שבנימין נתניהו עוד ניסה לשמר שנתיים קודם לכן ב"עסקת המאה" הכושלת של טראמפ.

ממשלה זו חרתה על דגלה את סיפוח השטחים וחבריה תמכו בגלוי בפרובוקציות ואלימות של מתנחלים נגד הפלסטינים בשטחים. ייתכן שזה הותיר את הציבור הפלסטיני בתחושה שהמסלול המדיני ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות וההסכמים שנחתמו בעבר — נסתם סופית, וכי במקומו ישראל צפויה ליישם את "תוכנית ההכרעה" של סמוטריץ'.

חמאס הוא הנושא באחריות למתקפה, לטבח ולפשעי המלחמה, והחברה הפלסטינית התומכת בו שותפה לאחריות. אך חשוב שגם אנו כחברה נלמד באלו תנאים נובט ומתפתח זרע הפורענות ומה חלקנו בכך. נותר רק לקוות שההנהגה והציבור בישראל ישכילו להבין שדעת הקהל הפלסטינית אינה קבועה. היא נעה לאורך השנים מתמיכה בטרור לתמיכה בהתנגדות לא אלימה וחזרה לתמיכה בטרור, והיא מושפעת מעמדת ישראל ומהתנהגותה. אם חפצי חיים אנו, עלינו לראות את השפעת העמדות הלאומנות החריפה שמתבטאת היום בממשלה הנוכחית על דעת הקהל הפלסטינית, ואת הקשר בין לאומנות זו לנתיב המסוכן שאנו נעים בו כעת.

8. המלחמה היא עוד שלב במאבק של סינוואר על גבריותו, דר' רונית מרזן, הארץ, 10/03/2024

יחיא סינוואר, ראש הלשכה הפוליטית של חמאס בעזה שביקש ממצרים לעזור לו להתפייס עם פתח; שהתפייס עם מוחמד דחלאן שאנשיו נזרקו מהגגות בידי אנשי חמאס (2007); שעשה תיאום ביטחוני עם מצרים והסכים לסגירת המנהרות בינה לבין עזה, למצלמות ברפיח ואף מעצר ג׳יהאדיסטים שמצרים חשדה בהם; שאמר שיהיה מוכן להכפיף את הנשק של גדודי אל־קסאם לאש״ף החתום על הסכם אוסלו; שהקים חדר מבצעים משותף לריסון הג׳יהאד האיסלאמי והפלגים הסוררים; שהשאיר את הג׳יהאד האיסלאמי לבד במערכה בשני סבבים צבאיים — יצא להתקפה על ישראל בין היתר כדי לנקות את שמו.

כשקטאר זיהתה את ההימור של סינוואר על מצרים־איחוד האמירויות־דחלאן, היא הבינה שהוא מסכן את התוכניות שלה ושל הנהגת החוץ של חמאס להפוך את הישויות השלטוניות ברמאללה ובעזה לישויות מוניציפליות, להשיב לאש״ף את הסמכויות בענייני שלום ומלחמה לאחר שיכלול את חמאס והג׳יהאד האיסלאמי, ובהמשך להעמיד את חאלד משעל בראשו. המסמך הפוליטי החדש של חמאס (2017), שנועד להפוך אותו לשחקן פוליטי לגיטימי, היה כנראה חלק מהתוכנית הזאת. סינוואר, איש הזרוע הצבאית, שנבחר לראשות הלשכה הפוליטית שלושה חודשים קודם, היה אז בשלבי הסתגלות ל״ז׳קט של הפוליטיקאי״. בשעה שצפה בטקס ההשקה הוא הושיב על ברכיו ילד קטן בחליפה ורודה, ניגוד מוחלט לילד במדי צבא שישב על ברכיו בהזדמנויות קודמות.

במקום לאתגר את הנהגת חמאס על תוכן המסמך, בנימין נתניהו השליך אותו לפח האשפה ואמר שחמאס הוא ארגון טרור והמסמך הונאה. שנה לאחר מכן ובשיתוף קטאר, החלו להישלח מזוודות כסף לחמאס. בישראל היו משוכנעים שסינוואר יתמכר לכסף ויסכים לשלום כלכלי, ובקטאר בנו על הדממה של סינוואר והרדמה של ישראל כדי לממש את תוכניותיהם.

כספי הסיוע תייגו את סינוואר כמשתף פעולה עם ישראל, גבר שאינו מסוגל להגן על המשפחה הפלסטינית ולדאוג לפרנסתה ומי שמכר את פלסטין תמורת נזיד עדשים קטארי. סינוואר, שחיסל משתפי פעולה עם ישראל, לא היה יכול להסכים שיטילו דופי בגבורה, בגבריות ובפטריוטיות הלאומית שלו, ושמישהו אף יעז לייחס זאת להצלת חייו בידי רופא ישראלי. זמן קצר לאחר קבלת מזוודות הכסף הקטאריות עלה לנאום כשהוא מנופף באקדח שנלקח מלוחם צה״ל בעת פעילות חשאית שנחשפה בעזה. במרץ 2021 כמעט איבד את תפקידו בבחירות למוסדות חמאס לטובת מועמד של חאלד משעל, ורק הודות לגדודי אל־קסאם נבחר שוב. באוגוסט 2022, לאחר שסירב להצטרף למערכה הצבאית של הג׳יהאד האיסלאמי, הופיעה באתר ״אל־ערבי אל־ג׳דיד״, הממומן בידי קטאר, קריקטורה שהציגה אותו כמשתף פעולה עם עבאס וישראל נגד הג׳יהאד האיסלאמי.

כל זאת קרה בעודו מתמודד עם שלל גבריות יריבות: הגבריות ההגמונית הישראלית, שחתרה לבדל אותו מהקהילות הפלסטיניות; הגבריות הרופסת של הרשות הפלסטינית, שפעלה להחלשת משילותו ולהתקוממות נגדו; הגבריות הלא אלימה של ארגוני החברה האזרחית, שהעדיפו חיים על פני מוות; הגבריות החתרנית של סאלח אל־עארורי, שפעל להבערת הגדה ובאוגוסט 2023 שלח מסר לסינוואר ומוחמד דף ולפיו אם לא יוציאו לפועל את ההתקפה הצבאית שתוכננה, הוא ייהפך לרמטכ״ל של חמאס ודרום לבנון תיהפך לזירה חלופית; הגבריות האלימה של ארגון הג׳יהאד האיסלאמי, שדרש ממנו נאמנות לאידיאולוגיה האיסלאמית וגרר אותו לסבבים צבאיים עם ישראל; הגבריות הנהנתנית של משעל, שחי חיים טובים הרחק משדה המערכה וקרא לג׳יהאד נגד ישראל ולעבדאללה עזאם חדש (עזאם הניח את היסודות לאל־קעאדה).

בחברה פטריארכלית רוויה בקודים ונורמות תרבותיות של גבורה וגבריות, סינוואר ודף העדיפו להיתפס כ״שהידים גיבורים״ שלא בגדו בעמם והצליחו להשפיל את הצבא הישראלי ולשחרר את כל האסירים הפלסטינים. אך הם לא הביאו בחשבון את עוצמת צה״ל וחוסנה של החברה הישראלית, ובמקום להיחשב לממשיכי דרכם של סלאח א־דין אל־איובי ועמר אבן אל־ח׳טאב, כפי שחלמו, יהיו למהדורה מעודכנת של חאג׳ אמין אל־חוסייני, שהנכבה נקשרה בשמו והוא נשכח מהזיכרון הלאומי הפלסטיני.

בישראל יצטרכו לוודא שמי שיחליף את סינוואר לא יהיה ג׳יהאדיסט נוסח דאעש, ושהתאריך 7 באוקטובר לא יתחבר למדינה פלסטינית — פרס לקטאר ולחמאס האחראים לזוועות אותו יום — אלא יתחבר לנורמליזציה עם סעודיה ולהתנעת תהליך מדיני אזורי, שיכלול מאבק ברדיקליזציה והסדר מדיני עם הפלסטינים.

9. האם ישראל על סף מלחמת אזרחים?, דר' שאול אריאלי, הארץ, 21/03/2024

מדינת ישראל נתונה במאבק פנימי מאז מלחמת ששת הימים, בין אלו שראו בשטחים שנכבשו פיקדון ליישוב הסכסוך עם העולם הערבי, לבין המשיחיים הלאומניים, שראו בניצחון במלחמה צעד בדרך לגאולה. ביטויי המאבק החריפו עם הזמן, ככל שישראל החזירה שטחים במסגרת הסכמי השלום עם מצרים וירדן, ובעיקר בהסכמי אוסלו עם אש"ף. עתיד ההפיכה המשטרית וההשלכות של אירועי ה–7 באוקטובר יכריעו אם החברה בישראל תעשה את הצעד האחרון ותיכנס למלחמת אזרחים אלימה.

כדי להבין את הקביעה הזאת, יש להבין כיצד כל צד תופש את האירועים הללו במסגרת אמונת היסוד שלו, בהקשר של הקמת מדינת ישראל, מהותה וקיומה. המיתוס המשיחי של אנשי "גוש אמונים" לדורותיו, מבית מדרשם של הרבנים קוק, הראי"ה (אברהם יצחק הכהן) והרצי"ה (צבי יהודה הכהן), הוא ייחודי. הוא לא נובע, כפי שנהוג לחשוב בטעות, מעומק צרה וייאוש אשר מולידים כמיהה לעתיד טוב יותר עם בוא המשיח, אלא מתפישה הפוכה.

לא תחושת הכישלון מעוררת אותו, אלא תחושת ההצלחה והמימוש לקראת גאולה. על פי תפישה זו, יש זמנים שבהם זרעי הגאולה נובטים לנגד עינינו, מה שמכונה "סימני הקץ המגולה": למשל, הצהרת בלפור, החלטת החלוקה, הניצחונות במלחמת העצמאות ובששת הימים, כל אלה מראים כי הקב"ה החליט לגאול את עם ישראל, ומבטיחים את הגאולה.

כשהרב הצבאי הראשי שלמה גורן נשאל בזמנו כיצד הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא ענה: "ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי, ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו... אני מאמין באמונה שלמה שנזכה לראות בהקמת בית המקדש" ("ידיעות אחרונות", 16.4.1965).

ביכולת לזהות את התוכנית האלוהית ואת "סימני הקץ המגולה" ניחנים רק חברי הקבוצה הזו, כפי שהסביר הרצי"ה את ההצבעה באו"ם על החלטת החלוקה 1947: "מי שהיה נוכח בישיבת האו"ם כשהחליטו על הקמת מדינת ישראל, והיו לו עיניים אמיתיות, היה רואה מי הוא היושב ראש האמיתי באותה ישיבה, שזה לא טריגבלי, הנציג השוודי שישב שם עם הפטיש, אלא הקב"ה ישב שם והחליט: ארגנטינה — כן. בוליביה — לא. ברזיל — נמנעת. ובסוף סיכום הקולות — כן" (אתר המכללה "אורות ישראל").

מכאן שסימני הקץ המגולה הם השלבים המעידים על הצלחה כל עוד הם ממשיכים להופיע. זוהי הצלחה שאסור להפסיקה. למה? כי כפי שהרמב"ם מסביר, רק הישגים היסטוריים לבדם, עד להצלחה המוחלטת, הם אבן הבוחן המובהקת בכל שלב ושלב לאמיתות של התהליך המשיחי. רבי שם טוב אבן גאון כתב במאה ה–14: "ולא נתברר, כי אם על ידי ההצלחה, כפי שכתב הרמב"ם".

ומהי ההצלחה? כך תיאר אותה חנן פורת: "אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת 'ממלכת כוהנים וגוי קדוש', השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש — כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות ש־די".

על רקע תפישה זו ניתן להבין את ההפיכה המשטרית ואת ניסיונות החקיקה של ממשלת נתניהו הנוכחית, המונהגת על ידי בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר וחבריהם ממפלגות הקואליציה. זו נועדה להסיר את המכשולים הארציים בדרך לריבונות יהודית בכל ארץ־ישראל: סירוס הרשות השופטת ובראשה בג"ץ מלפעול נגד החלטות הממשלה, גם אם הן סותרות את ערכי מגילת העצמאות, חוקי היסוד והמשפט הבינלאומי; חיסול התנאים שיאפשרו לאופוזיציה להחליף את הקואליציה בבחירות; השתקת התקשורת העצמאית והביקורתית ושליטה בה עד לגיוסה המלא; דיכוי היוצאים נגד מדיניות הממשלה ועוד.

הפרשנות שנותנים המשיחיים לאירועי ה־7 באוקטובר זהה לפרשנות שלהם את השואה. הרצי״ה מסביר, כי השואה היא בעצם חלק מהתוכנית האלוהית. יש לו הסבר מנוגד לזה של האדמו״ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים, שראה בציונות המודרנית את הסיבה לשואה, משום שהפרה את שלוש השבועות שהשביע הקב״ה את עם ישראל בצאתו לגלות, ובראשן ״אין לעלות בחומה״, שפירושה איסור דחיקת הקץ וחובה להמתין בשקט לביאת המשיח.

ההסבר של הרצי״ה לשואה נסמך על הגמרא, המוסיפה שבועה נוספת: ״שלא ירחיקו את הקץ״. דהיינו, יש להימנע ממעשים שיגרמו לגאולה להתרחק. לפיכך, השואה התרחשה משום שבזמן שההשגחה העליונה פתחה את השערים והראתה שאלוהים חפץ שנעלה לארץ ישראל, לא עלו היהודים (בתקופת המנדט), ובכך עברו על השבועה הנ״ל ונענשו: ״עם ישראל נלקח, נחתך מעומק הגלות אל מדינת ישראל. שפיכות הדמים של ששת המיליונים זהו חיתוך ממשי בגוף הלאומי. העם כולו מקבל ניתוח שמימי על ידי המשחיתים יימח שמם״ (הרצי״ה, ״ארץ הצבי״).

ואולם, יש תמורה לנענשים בדמות חזרה לנתיב הגאולה שהיא לב ייעודו של העם היהודי, כפי שממשיך ומסביר הרצי״ה: ״מתוך החיתוך האכזרי... מתגלה עניין חיינו, של תחיית האומה ותחיית הארץ״. מכאן ״ברור״ שאם עם ישראל ימעד שוב ולא ינצל את ה״עובדה״ שאלוהים הוביל אותו לניצחון במלחמת ששת הימים ולכיבוש כל הארץ, ויפסיק את המהלכים של התיישבות והחלת הריבונות היהודית על כל הארץ, יוטל עליו שוב עונש כבד מנשוא.

ברוח זו גם מוסבר הטבח בתושבי הנגב המערבי ב־7 באוקטובר. פרופ׳ יואל אליצור כתב שבוע לאחר השבת הארורה ההיא במאמר באתר ״סרוגים״, שהטבח שביצע חמאס הוא חלק מהתוכנית האלוהית לישראלים ש״מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית״. הוא קשר בין הטבח לבין החילוניות ואי־קידום רעיון ״ארץ ישראל השלמה״. כלומר, הקב״ה השתמש בחמאס, כמו בנאצים, כדי לפגוע באלה שמסרבים לשתף פעולה עם תוכניתו.

השלים אותו שר האוצר בצלאל סמוטריץ׳ שאמר (בריאיון ל״כאן 11״ ב־1.11.2023): ״אולי היינו צריכים לקבל את המכה הנוראה והכואבת הזאת כדי להיזכר שנייה אחת מי אנחנו ומה אנחנו״. כלומר, זה קרה בכדי שהעם היהודי יזכור מהו ייעודו בתהליך המשיחי. גם כאן יש תמורה למחיר: השימוש האלוהי בחמאס כדי לתקוף את ישראל הוא שאפשר לישראל לתקן את ה״טעות״ של תוכנית ההתנתקות, ששיבשה את התוכנית האלוהית, ולכבוש מחדש את רצועת עזה.

להשלמת התיקון, כמו שרבים מהמשיחיים מרבים לומר באחרונה, יש לחדש את ההתיישבות היהודית בעזה, לרוקן אותה מיושביה ולספחה לישראל. לשיטתם, זה יהיה הישג בעל משמעות היסטורית, שיצדיק גם את החללים הרבים בקרב צה״ל. כפי שאמרה השרה אורית סטרוק: ״שיבה לחבל עזה תהיה כרוכה בקורבנות רבים, אבל בסופו של יום מדובר בחלק מארץ ישראל, זה יקרה כשעם ישראל יבשיל לזה, לדאבוני הרב זה יעלה לנו במחיר דמים״ (ערוץ 7, 21.3.2023).

מבחינת המשיחיים המלחמה בעזה היא גם ההזדמנות להסלים את הטרור היהודי נגד הפלסטינים בגדה כדי להביא לעימות כולל, שבסופו תסולק הרשות הפלסטינית, והפלסטינים בגדה המערבית ובעזה יעמדו בפני שלוש הברירות שנכללות ב״תוכנית ההכרעה״ שהשיק סמוטריץ׳ ב־2017: ״מי שרוצה לברוח — יברח; מי שרוצה להשלים — ישלים; מי שרוצה לעשות מלחמה – יעשה״.

איור: עמוס בידרמן

מכאן שהחזרת סיני למצרים, העברת שטחי A ו־B לרשות הפלסטינית, תוכנית ההתנתקות ופינוי המאחזים הלא חוקיים — כל אלה היו סימנים הפוכים ל״קץ המגולה״. הם מעידים כי סופו של התהליך אינו הצלחה ב״הורשת הארץ״. לכן אמרה סטרוק באותו ריאיון, כי שיבת המתנחלים לחומש שפונתה בהתנתקות היא ״הנקודה הארכימדית״, שממנה מתחיל התיקון של חטא ההתנתקות ושל הנסיגות בכלל. ״מדינת ישראל עולה בחזרה אל דרך המלך של ההתקדמות, במקום דרך הנסיגות שהיתה קודם״. כלומר, המלחמה בעזה נתפשת כהמשך של התהליך המתקן שהממשלה הנוכחית מובילה, בכל מחיר. מבחינתה, אירועי ה־7 באוקטובר וכיבוש הרצועה הם ההוכחה לכך.

לעומת זאת, הציבור החילוני היהודי בישראל רואה באירועים כמו הצהרת בלפור אבני דרך בהקמתה ובשמירה על קיומה של מדינה לעם היהודי במולדתו, תוך התבססות על צידוקים מדיניים, היסטוריים, משפטיים ומוסריים, גם אם חלקם שונים מאלה שליוו את הקמתן של מדינות לאום אחרות לאחר מלחמת העולם הראשונה. ציבור זה רואה בישראל "מקלט בטוח לעם היהודי", המתקיים לאור ערכי מגילת העצמאות ובראשם דמוקרטיה, שוויון וחברות בקהילה הבינלאומית.

חזון זה, שראשיתו בתפישת "האבות המייסדים" של המדינה, יחדל להתקיים אם ההפיכה המשטרית תצליח. הוא יכול להתקיים כיום רק בהיפרדות מדינית מהפלסטינים, במסגרת הרעיון של שתי מדינות. לפיכך, אירועי ה–7 באוקטובר נתפשים כמחיר שהיה אפשר למנוע, פרי הבאושים של מדיניות נתניהו והחלומות המשיחיים של חברי ממשלתו. אמנם סקרים מראים על ירידה בתמיכה בפתרון שתי המדינות בחברה היהודית, אך עדיין יש בה רוב לתומכים בהיפרדות מהפלסטינים.

תפישה זו נהנית מתמיכה גורפת של הקהילה הבינלאומית. בעקבות המחיר היקר והמיותר שגבו אירועי ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה מישראל, ולנוכח ההרס ברצועת עזה, עם יותר מ–100 אלף נפגעים, הסלמה אזורית ועוד — הקהילה הבינלאומית הפנימה כי היא חייבת ליטול תפקיד פעיל יותר ליישום פתרון שתי המדינות. כך למשל הכריז שר החוץ של האיחוד האירופי, ז'וזף בורל, כי "פתרון שתי המדינות צריך להיכפות על שני הצדדים מבחוץ" (31.1).

החלוקה האידיאולוגית בין שני הציבורים מלמדת, כי המושגים "ימין" ו"שמאל", היום יותר מתמיד, אינם רלוונטיים למערכת הפוליטית ולחברה בישראל. הם יכולים להתקיים רק כשני קצוות ברצף אחד, שמבוסס על חזון משותף — אלא שלשני הציבורים הללו בישראל אין חזון משותף. מנחם בגין, איש הימין, אמנם שאף למימוש חזון ארץ־ישראל השלמה, אך התחייב ב–1972 לחזון של "האבות המייסדים": "הציונות ... אלה יסודותיה בארץ ישראל, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם. לא סטינו ולא נסטה מתורה זו, שבה מקופלת צדקת עניינינו".

בסוף דצמבר 1977, מיד לאחר שנבחר לראש הממשלה, התייחס בגין למשיחיים: "אמרתי פעם בוויכוח לאנשי גוש אמונים... יש לכם חולשה אחת — פיתחתם בקרבכם איזה תסביך של משיחיות". כיום, לכל אחת משתי הקבוצות יש חזון שונה. תובנה זו מגחיכה את הולדתן של מפלגות המרכז, ואת ההתאהבות של הבוחר הישראלי במרכז שלמעשה אינו קיים. כי בלי בחירה באחד מהחזונות, מנהיגי המרכז המדומיין פועלים בתוך ריק רעיוני שאינו יכול להיתרגם למעשים, וכל ייעודם בממשלות האחרונות הוא לשמש "חמורו של משיח".

אם ישראל תתבצר עם ממשלתה בעמדתה, כפי שכבר עולה מתוכנית "היום שאחרי" שהציג נתניהו, תמשיך בהפיכה המשטרית ותתפוש את ה–7 באוקטובר והמלחמה כאירועים המבטיחים לעד את שליטתה בשטחים ובעם הפלסטיני שחי בהם, היא תיגרר לעימותים אלימים מאוד בין המשטרה ותומכי ההפיכה המשטרית, לבין מתנגדיה. במקביל היא תיגרר — תוך חולשה כלכלית, ביטחונית, חברתית ומוסרית — לעימותים מסוגים שונים עם העם הפלסטיני, העולם הערבי והקהילה הבינלאומית ובראשה ארה"ב. אין הדבר הזה מטריד את המשיחיים, כפי שכתב הרצי"ה בזמנו: "אמר מישהו הערב ברדיו, שמדינת ישראל תלויה באמריקה, ושאנחנו מוכרחים להתחשב איתם. זו ממש כפירה במעשה ה'. אנחנו לא תלויים באמריקה, אנחנו תלויים בקב"ה" (אתר מכללת "אורות ישראל").

אם ישראל תאמץ מחדש את הדרך המדינית ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות — אחרי שתשתחרר מנתניהו, שכל מעייניו נתונים להישרדותו הפוליטית — היא תגלה כי הסיסמה "ביחד ננצח" חשובה בעיני המשיחיים הלאומיים כקליפת השום. אם ישראל המתפכחת לא תשכיל להיערך בתוכה, מבחינה ביטחונית, חברתית וערכית, לקראת מהלכים ליישוב הסכסוך בדרך מדינית, היא עלולה למצוא את עצמה מתמודדת עם האיום שהנחיל הרצי"ה למאמיניו המתחמשים בעזרת בן גביר: "אמרתי וכתבתי שעל יהודה ושומרון, יריחו והגולן, תהיה מלחמה ואין להעלות על הדעת שום ויתורים... אין לנו לבגוד אלא להוסיף תוקף ועוז של קידוש השם".

על ממשלת ישראל האחרת לאמץ את דבריו של יצחק רבין שכתב: "נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידיאי החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש (אמונים) ודרכי פעולתו, ולהוביל למהלך של הסדר קבע עם הפלסטינים" (מתוך "פנקס שירות"). רק כך, על פי הרציונל של אמונתם, יבינו גם הם את מה שאמור היה להיות מובן לכולם: כי מדובר במשיחיות שקר שמובילה את ישראל אל אובדנה.

10. המחיר האמיתי של מפעל ההתנחלות, דר' שאול אריאלי, הארץ, 21/04/2024

במשך שנים רבים ניסו לענות על השאלה מה המחיר שגובה מפעל ההתנחלות בגדה ממדינת ישראל, והצליחו להאיר רק במעט את "החור השחור" הזה. רובם ככולם התרכזו בעלויות הבנייה, התשתיות, הפיתוח, ההטבות המפליגות והביטחון. היום הבנתנו את האירועים האחרונים מחייבת אותנו להרחיב את גבולותיה של מערכת הגורמים הנכללים במחיר, ולהוסיף את מחירם של כלל המבצעים שניהלה ישראל נגד החמאס ברצועת עזה ב–15 השנים האחרונות, את מחיר ההפיכה המשטרית, ומעל הכל — את המחיר הכבד של ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה.

נפתלי בנט, שהיה מנכ"ל מועצת יש"ע, ושותפתו איילת שקד השיקו ב–2012 את "תוכנית ההרגעה" לסיפוח מלא של שטחי C, שהם 60% משטח הגדה. מאז, דרך עשרות הצעות חוק לסיפוח לאחר בחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב (2016), דרך "תוכנית ההכרעה" של בצלאל סמוטריץ' (2017) ומאות הצהרות בשנה האחרונה על כיבוש עזה וסיפוח כל השטחים — ישראל בראשות בנימין נתניהו עסקה בתרחיש מדיני אחד: סיפוח הגדה.

כדי לספח את הגדה או את רובה, נדרשה ישראל ליצור את התנאים המתאימים. לכך נדרש זמן רב: זמן לגיבוש קואליציה בינלאומית בהובלת ארה"ב התומכת בסיפוח, זמן לשינוי המאזן הדמוגרפי, להשגת שליטה מרחבית, לנישול הפלסטינים ולהרחקתם ולקריסת הרשות הפלסטינית.

את הזמן הדרוש לשינוי ביקשה ישראל להשיג על ידי הקפאה של כל תהליך מדיני עם אש"ף. את ההקפאה סיפקו כל ממשלות ישראל מאז 2009, בראשות נתניהו וגם בנט, באמצעות אסטרטגיית הבידול. כלומר, חיזוק ארגון הטרור חמאס, והחלשת הרשות ואש"ף — הנציג הלגיטימי המוכר של העם הפלסטיני, לרבות על ידי ישראל. זה נעשה כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית לצד ישראל, ולהפריד בין עתידה הפוליטי של רצועת עזה לעתידה הפוליטי של הגדה, על ידי סיפוחה המלא או החלקי לישראל.

במילים אחרות, זרקנו לפלסטינים את ה"עצם" של עזה, שכל גודלה הוא מאית משטחה של ארץ־ישראל, ומכרנו לעולם ובעיקר לעצמנו, שכעת הם יכולים "לכרסם" אותה עד תקבל צורה של סינגפור של המזרח התיכון. הסתרנו את העובדה שבכך אנו מייחלים שיעניקו לנו את השקט הביטחוני לחולל את השינויים הדרושים לסיפוח הגדה.

לפיכך, מאז 2009 ישראל לא ממש נאבקה בחמאס, ואִפשרה לקטארים להעביר לו מיליארדי דולרים שהעצימו את כוחו, התחמשותו ופריסתו מסביב לישראל. ומצד אחר, ישראל פגעה ברשות הפלסטינית בכל דרך — מדינית, כלכלית וביטחונית.

את הזמן ניצלה ישראל למהלכים מדיניים ואחרים. בתחום המדיני הושק ב–2020 "חזון השלום" של טראמפ, שעוצב על ידי נתניהו ועוזריו והיה חסר כל ערך מדיני בהיעדרם של הפלסטינים ושל רוב מדינות ערב והעולם מהתהליך ומאימוץ התוכנית. חשיבותו לישראל היתה בקבלת התמיכה של ממשל טראמפ בסיפוח הגדה בתום תקופת ההצעה, בשל הסירוב הצפוי של הפלסטינים. כמו כן, נחתמו "הסכמי אברהם" עם כמה ממדינות ערב כדי לעקוף את הסוגיה הפלסטינית.

לצד זאת ישראל השקיעה עשרות מיליארדים במפעל ההתנחלות. הרחיבה התנחלויות, אפשרה את בנייתם של המאחזים והחוות הלא חוקיים, השיקה תוכנית אב לתחבורה באיו"ש בעלות של 13 מיליארד שקלים, הלבינה עשרות מאחזים לא חוקיים, העבירה מענקים חסרי תקדים לרשויות היהודיות, מימשה תוכנית מים בגדה בעלות של יותר מ–2 מיליארד שקלים, החלה בבניית אזורי תעשייה חדשים, ובשום רגע לא נאבקה כנדרש בטרור היהודי נגד הפלסטינים.

מדיניות הבידול כשלה מול חמאס לא רק ב–7 באוקטובר. היא כשלה שוב ושוב שעה שישראל נאלצה לנהל עשרות מבצעים נגד הארגון במחיר של מאות הרוגים ועשרות מיליארדי שקלים. הכישלונות לא הביאו להתפכחות של הציבור, שחזר ובחר באדיקות ממשלות ימין קיצוני בכל 15 השנים האחרונות. היו אף רבים שהצדיקו את המחיר הזה תמורת המטרה של מניעת הקמתה של מדינה פלסטינית, מבלי להבין שהמבצעים היו רק הקדימון ל–7 באוקטובר מבחינת חמאס. הבידול נכשל גם

בתחום המדיני: שום מדינה ערבית לא נטשה את פתרון שתי המדינות, להיפך. כך גם ממשל ג'ו ביידן, מדינות אירופה והאו"ם.

זה היה רק עניין של זמן עד אירועי ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה. נתניהו העצים את הכוחות הדתיים הקיצוניים בשני הצדדים: המשיחיים־לאומנים והחמאס. אלו התחזקו עד שחשו בנוח לפרסם תוכניות (כמעט זהות) להכרעת הצד השני באופן מלא. סמוטריץ' פרסם כאמור את תוכנית ההכרעה ב–2017, וחמאס פרסם את תוכנית "אחרית הימים" ב–2019.

ב–2023 ראו שני הצדדים הזדמנות בכינונה של הממשלה החדשה. בעוד שסמוטריץ' ובן גביר הגבירו ככל יכולתם את המתח עם הפלסטינים — כדי להביא לעימות בגדה שיאפשר לממש את תוכנית ההכרעה, החמאס ערך את הכנותיו בעזה ל"מבול אל אקצא". ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה היו התוצאה של ההסלמה, בניצוחו של נתניהו שהיה זחוח, יהיר ועיוור לתוצאות מדיניותו.

המחיר הכבד הזה היה לשווא. כפי שכבר פרסמנו, מפעל ההתנחלות בגדה נכשל בהשגת מטרותיו הפוליטיות על ידי יצירת התנאים לסיפוח הגדה או רובה. גם בשטח C חלו שינויים דרמטיים בתקופה הזאת. ב–2010 שיעור המתנחלים מאוכלוסיית שטח זה עמד על 82%, והשנה הוא צנח ל–58%. שיעור המתנחלים מכלל אוכלוסיית הגדה לא עולה על 13%. השטח הבנוי הישראלי בשטח C עמד ב–2010 על 44% מכלל השטח הבנוי, והשנה הוא צנח ל–35%. 99% מהאדמות הפרטיות בשטח C הן בבעלות פלסטינית.

כישלון מתמשך זה תרם יותר מכל להולדתה של ההפיכה המשטרית. זו נועדה להציל את מפעל ההתנחלויות הכושל על ידי הכפפת המינהל האזרחי לסמוטריץ', שפיצל את הסמכות והאחריות לביטחון באופן לא הגיוני בינו לבין שר הביטחון. לכך נוספו חוקים המנוגדים למשפט הבינלאומי, כמו חוק ההסדרה שבא לגזול אדמות פלסטיניות פרטיות, או שמנוגדים לרוח חוקי היסוד, כמו עילת הסבירות. שניהם נפסלו על ידי בג"ץ. אותו בג"ץ שהחלשתו וסירוסו עומדים בראש סדר העדיפות של מחוללי ההפיכה המשטרית.

לכן, את המחיר הכבד של כל המבצעים הללו, של ההפיכה המשטרית ושל ה–7 באוקטובר והמלחמה בעזה, יש להוסיף ל"חור השחור" של מחיר מפעל ההתנחלות. "חור שחור", שאף שהמסה שלו קָטְנָה כפי שראינו, הוא שואב את מוסריותה, כלכלתה, ביטחונה ועתידה של החברה במדינת ישראל כבר 57 שנים.

כל יום שעובר ללא הקפאה של מפעל ההתנחלות וחתירה לפתרון מדיני, הוא יום נוסף שבו מפעל ההתנחלות מגדיל את המחיר הנתבע מהחברה בישראל — בעזה ובגדה, בגבול הצפון ובעוטף עזה, בירושלים ובכל פינה במדינה. אנו משלמים במישור הביטחוני, החברתי, המוסרי, הכלכלי, וביחסינו עם העולם כולו ובראשו ידידתנו ארה"ב. ללא הליכה לבחירות מוקדמות וכינונה של ממשלה בעלת מדיניות שונה אשר תפנה את ישראל לדרך חדשה, המחיר הזה יילך ויאמיר עד לקריסתה של ישראל שאנו מכירים.

הסקרים הפלסטיניים שקדמו למתקפה מראים: 2023 הייתה נקודת מפנה, ד"ר שאול אריאלי, הארץ, 09.05.2024

באחרונה עלתה ברשת שאלת האמינות של סקרי דעת קהל פלסטיניים. ההנחה הרווחת בחברה הישראלית היא שכל הפלסטינים חושבים אותו הדבר כי הדבר שעליו הם חושבים הוא השמדת ישראל. דעת הקהל הפלסטינית לרוב אינה מעניינת את הציבור הישראלי, שספקן לגבי מהימנות הסקרים וכנות התשובות של הפלסטינים. הציבור הישראלי מגלה עניין בסקרים אלה רק כשממצאיהם מתקפים את עוינותו על הפלסטינים. כך למשל, סקרים שנערכו לאחר ה–7 באוקטובר ומצאו תמיכה גורפת של הפלסטינים במתקפת חמאס, זכו לתהודה רבה בתקשורת וברשתות החברתיות בישראל.

מעבר לנטייה הכמעט מיידית להגיב לממצאי הסקרים הללו בקריאה "אמרנו לכם", כדאי שנשאל את עצמנו האם מעקב לאורך זמן אחר הסקרים עשוי לספק תמונה לגבי זרמי העומק בחברה הפלסטינית, ולגבי מידת ההשפעה של ישראל עליהם. האם הסקרים יכולים לחשוף שינויים ותמורות בדעת הקהל, להאיר נקודות עיוורון ולהדליק נורות אזהרה בטרם אסון?

ניתוח של סקרים פלסטיניים על ידי קבוצת המחקר "תמרור", שהחתומים מטה הם ממנהליה, מראה כי ניתן היה לזהות את ניצני הפורענות של ה–7 באוקטובר כבר בתחילת 2023, כאשר החברה הפלסטינית עברה שינוי תודעתי משמעותי לגבי הסכסוך, לגבי ההנהגה הפלסטינית, ובייחוד לגבי דפוס המאבק לעצמאות המועדף עליה.

"המרכז הפלסטיני לחקר מדיניות וסקרים", PCPSR, ערך יותר מ–50 סקרים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית ב–15 השנים האחרונות, 2008–2023, בגדה המערבית וברצועת עזה עם מדגמים גדולים, 1,200 נשאלים בממוצע, המייצגים את האוכלוסייה הפלסטינית הבוגרת, מעל גיל 18. בעיקרון, כל סקר מתמודד עם בעיות מתודולוגיות, טעות דגימה, וליקויים הפוגעים בדיוק שלו. אולם כאשר בוחנים יותר מ–50 סקרים שנערכו לאורך זמן, מתקבלת תמונה מקיפה על דעת הקהל הפלסטינית לאורך 15 שנה, עם שינויים התואמים את ההתרחשויות שחלו בתקופה. להלן ניתוח ראשון מסוגו של עשרות הסקרים הללו.

ראשית, אנו מוצאים שחיקה מתמשכת בקרב הפלסטינים בתמיכה בפתרון שתי המדינות, בדומה לשחיקה בתמיכה בו בציבור הישראלי. בעוד שב–2010 יותר ממחצית מהציבור הפלסטיני, 57%, תמכו בפתרון שתי המדינות, בחלוף עשור, ב–2021, התמיכה ירדה ל–40%.

במהלך 2023, חודשים ספורים לפני ה–7 באוקטובר, התחולל שינוי דרמטי בדעת הקהל הפלסטינית לגבי פתרון מדיני עם ישראל. בסקרים שנערכו במרץ וביוני 2023 התמיכה בפתרון שתי מדינות צנחה לשפל היסטורי, של פחות משליש — 27% במרץ, ו–28% ביוני. מה שהיה צריך לשמש אות אזהרה בישראל אינו רק הירידה החדה, אלא העובדה שהשינוי היה משמעותי חד דווקא בקרב הציבור הפלסטיני שעד אז ישב על הגדר ללא עמדה מדינית מגובשת.

אם במשך יותר מעשור כשליש מהציבור הפלסטיני היה אמביוולנטי לגבי פתרון שתי המדינות, הרי שב–2023 2% בלבד ממנו ציינו שאינם יודעים או אינם בטוחים מה דעתם בנושא. ב–2023 המתלבטים ירדו מהגדר ועברו למחנה של המתנגדים להסדר מדיני עם ישראל — שנסק לגבהים חדשים עם כ–70% מהציבור הפלסטיני. שינוי מגמה בולט עוד יותר ניכר בתמיכה של הפלסטינים בהתנגדות אלימה ככלי מאבק. סקרים שנערכו בשנים 2014–2021 הצביעו על ירידה בתמיכה זו בקרב הציבור הפלסטיני בגדה ובעזה, מ–44% ב–2014 ל–37% ב–2021. רוב הציבור הפלסטיני באותן השנים, כ–60%, העדיף התנגדות לא אלימה, ושיעור זה נותר יציב באותן השנים. באופן דומה, בשנים 2008–2021 נמצאה ירידה בתמיכה בפיגועים בתחומי מדינת ישראל, מ–48% ב–2008 ל–38% ב–2021. במקביל נרשמה עלייה בהתנגדות לפיגועים נגד אזרחים ישראלים, מ–49% ב–2008 ל–57% ב–2021.

והנה, ב–2023 רואים שינוי מגמה דרמטי. סקרים שנערכו במרץ, יוני וספטמבר 2023, הצביעו על עלייה בתמיכת הפלסטינים בהתנגדות אלימה: 54% במרץ, 52% ביוני, ו–53% בספטמבר. כמו כן, 58% מהפלסטינים הביעו תמיכה במאבק מזוין באינתיפאדה במרץ ובספטמבר 2023. במקביל, היתה ירידה בתמיכה בהתנגדות לא אלימה, מכ–60% לפני 2023 ל–49% במרץ 2023.

לא פחות חשוב: השינוי התודעתי שחל בציבור הפלסטיני ב–2023 ניכר גם בעמדותיו כלפי ההנהגה הפלסטינית, ובפרט כלפי הרשות הפלסטינית, ובהתחזקות רצונו לפרקה. שינוי תפישתו של הפלסטינים לגבי הנהגת הרשות צריך היה להדליק נורת אזהרה בקרב מקבלי ההחלטות בישראל. במהלך עשור, יותר ממחצית הציבור הפלסטיני התנגד לפירוק הרשות הפלסטינית, 57% ב–2010 ו–53% ב–2021, וזאת למרות השחיתות שפשתה בגוף זה ותפקודו הלקוי. אולם שנת 2023 מציינת שינוי מגמה גם מבחינת תפישה של הרשות: במרץ באותה שנה רק 43% מהפלסטינים הביעו התנגדות לפירוקה.

גם בתפישת הציבור הפלסטיני לגבי מצבו הכללי חל שינוי. אם כי פחות חד מאשר בתחומים האחרים, ניכר שהציבור הפלסטיני חש שחלה הרעה כלכלית והידרדרות במצבו. כך למשל, ב–2008 40% מהפלסטינים סברו שהמצב הכללי של האוכלוסייה הפלסטינית רע, ואילו ב–2021 נסק שיעור הסוברים כך ל–57%. מגמה זו המשיכה אל תוך 2023 שבה הגיע

שיעורם ל–60%. עם זאת, באופן מפתיע בספטמבר 2023 חל שינוי מגמה ורק 52% מהציבור הפלסטיני חשו כי המצב הכללי של הפלסטינים רע.

נתוני הסקרים הפלסטיניים מתכנסים כולם לשנת 2023 ומראים, בדרכים שונות, ששנה זו היתה קו פרשת מים עבור הפלסטינים וחשוב מכך, היא היתה נקודת מפנה ביחס לישראל ולסכסוך. כמובן שהנתונים אינם מוכיחים קשר סיבתי בין דעת הקהל לבין המתקפה הרצחנית של חמאס ב–7 באוקטובר, אך היתה זו טעות להתעלם מהתכנסות התהליכים שהתרחשו לנקודה בזמן, שהיתה סמוכה למועד האסון.

מה קרה ב–2023 שיכול להסביר שינוי כה בולט בדעת הקהל הפלסטינית? בצד הישראלי, האירוע הדרמטי ביותר היה השבעת ממשלת הימין הקיצונית ביותר בתולדות ישראל בדצמבר 2022. ממשלה זו קרעה סופית את המסכות מעל מצב השווא של תהליך מדיני, שבנימין נתניהו עוד ניסה לשמר שנתיים קודם לכן ב"עסקת המאה" הכושלת של טראמפ.

ממשלה זו חרתה על דגלה את סיפוח השטחים וחבריה תמכו בגלוי בפרובוקציות ואלימות של מתנחלים נגד הפלסטינים בשטחים. ייתכן שזה הותיר את הציבור הפלסטיני בתחושה שהמסלול המדיני ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות וההסכמים שנחתמו בעבר — נסתם סופית, וכי במקומו ישראל צפויה ליישם את "תוכנית ההכרעה" של סמוטריץ'.

חמאס הוא הנושא באחריות למתקפה, לטבח ולפשעי המלחמה, והחברה הפלסטינית התומכת בו שותפה לאחריות. אך חשוב שגם אנו כחברה נלמד באלו תנאים נובט ומתפתח זרע הפורענות ומה חלקנו בכך. נותר רק לקוות שההנהגה והציבור בישראל ישכילו להבין שדעת הקהל הפלסטינית אינה קבועה. היא נעה לאורך השנים מתמיכה בטרור לתמיכה בהתנגדות לא אלימה וחזרה לתמיכה בטרור, והיא מושפעת מעמדת ישראל ומהתנהגותה. אם חפצי חיים אנו, עלינו לראות את השפעת העמדות הלאומנות החריפה שמתבטאת היום בממשלה הנוכחית על דעת הקהל הפלסטינית, ואת הקשר בין לאומנות זו לנתיב המסוכן שאנו נעים בו כעת.

11. זה אנחנו שהפקרנו, דר' שאול אריאלי, הארץ, 22/05/2024

עצוב לגלות כמה רבים הם המסרבים להכיר בכך שהפקרת החטופים אינה "חציית קו אדום" של ממשלת נתניהו, אלא המשך טבעי ורצוף של שנים רבות שבהן אנחנו, כן אנחנו, החברה הישראלית, הפכנו לחברה מפקירה ומופקרת.

אנחנו הפקרנו את מערכת החינוך של ילדינו בידי לאומנים ו/או משיחיים שעמלו נמרצות להחדיר את משנתם באמצעות תוכניות של "זהות יהודית" ו"מורשת יהודית", שאינן אלא מונחים מכובסים לתהליכי הדתה משיחית וחיזוקה של "היהדות הסגורה" הרואה בעם היהודי עם לבדד ישכון.

אנחנו הפקרנו את השירות במשטרת ישראל, במג"ב וברבות מהיחידות הלוחמות לשכבות החלשות בחברה הישראלית. אלו שעדיין רואות במערכות הללו ערוץ למוביליות, ומוכנות לשלם את המחיר בציות לשרים מסוגם של בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר.

אנחנו הפקרנו את ניצולי השואה, הנכים, מחוסרי דיור ופגועי הנפש לגחמות של שרי אוצר ואחרים שהעמיקו את הקיטוב החברתי־כלכלי בחברה הישראלית.

אנחנו הפקרנו את החברה הערבית בישראל לכנופיות פרוטקשן רצחניות.

אנחנו הפקרנו את המערכת הפוליטית לעסקנים מושחתים, לבורים, לחסרי כישורים ניהוליים, לבעלי אג'נדות משיחיות שהולידו ממשלות כושלות ועלובות.

אנחנו מפקירים את מערכת הבריאות לשרים שראו בה ערוץ נוסף להעדפה סקטוריאלית והפקירו בתורם את החולים, המתמחים והסטאז'רים לתקנים ושעות של עבדות.

אנחנו מפקירים את זכותנו להשתמש בתחבורה ציבורית בשבתות ובחגים, ומפקירים את בטיחותנו בכבישים לפורעי חוק לסוגיהם הנהנים מאוזלת ידן של המשטרה והרשויות המקומיות.

אנחנו מפקירים את כספי המסים שלנו להוצאות חסרות אחריות וחסרות תוחלת מדינית וחברתית, לחברה החרדית, למפעל ההתנחלות, לחברות ממשלתיות עם אלפי משרות מומצאות, לעמותות של "אנשי שלומנו" ולרווחת משפחת ראש הממשלה.

אנחנו מפקירים את האמת נוהים אחרי פייק־ניוז ופייק־ריאלטי שעיתונאים מטעם מוכרים לנו. הפקרנו את המילה הכתובה, הספר, המאמר והמחקר לטובת הרשתות החברתיות, בניסיון כושל להבין את התורה כולה על רגל אחת. הפקרנו את המחקר המדעי, הפקרנו את הרמה האקדמית, הפקרנו את מדעי הרוח והחברה ואפשרנו לדורות של סטודנטים לסבול מבורות בהיסטוריה שלנו, בתולדות הציונות והסכסוך הישראלי־ערבי.

הפקרנו והפקרנו ברשימה ארוכה וכואבת. אנחנו ולא אחרים.

הפקרת החטופים היא המחיר שתובעת ממשלת ישראל של נתניהו כדי לכבוש את עזה, לקדם את רעיונות הסיפוח, להבטיח את הבדלנות הפריזיטית של החברה החרדית, את השחיתות המוסדית של מפלגת השלטון ואת הישרדותו האישית של נתניהו.

החזרת החטופים, מתים וחיים, חייבת להיות גם תחילת החזרתה של האחריות והסולידריות החברתית לעומק ליבה של החברה הישראלית, יהודית וערבית יחדיו. יידרשו לכך שנים לא מעטות של הקרבה אישית בסדר גודל חלוצי. החלופה לכך ברורה.

12. זה מה שדרוש כדי לנצח את חמאס, דר' רונית מרזן, הארץ, 25/05/2024

מעולם לא אהבתי את המילה "ניצחון" בהקשר של מלחמה. לא כשוחרת שלום, לא כאם לשני בנים שיצאו למלחמה הזאת, שאין צודקת ממנה, ולא כהיסטוריונית וחוקרת חברה ופוליטיקה פלסטינית. במלחמה אין מנצחים, מהסיבה הפשוטה שהיא גובה מחיר בגוף ובנפש. אבל אם בכל זאת יש מי שמתעקשים על השימוש במילה "ניצחון", ברצוני להציע כמה כיווני מחשבה שיובילו אותנו אל הניצחון שאנו כה מרבים לדבר עליו.

כדי לנצח את חמאס מבחינה מוסרית יש להגיע להפסקת המלחמה ולחלץ את החטופים שלנו, החווים שם ייסורי גוף ונפש זה יותר מחצי שנה, ויש בהם גם מי שכבר אינם בין החיים.

כדי לנצח את חמאס מבחינה צבאית נדרשים אורך רוח והבנה שאנחנו בריצת מרתון ולא בריצת 100 מטר. יש להודות ביושר ובאומץ שצה"ל לבדו לא יוכל לפרז את רצועת עזה מנשק, לנוכח האתגרים הגדולים שאנו מתמודדים עמם בזירה האזורית והבינלאומית.

יש צורך לבקש את הסיוע של ארצות הברית, בריטניה, גרמניה וצרפת (לא של האו"ם), ושל המדינות הערביות החתומות עמנו על הסכמי שלום ונורמליזציה, כדי שיעזרו לנו לפרק את ארגוני הטרור מנשקם, כי הם מסכנים את הלכידות והביטחון הלאומי של כל אחת מהמדינות הללו, וגם את היציבות והביטחון האזורי והבינלאומי. כאשר הקהילה הבינלאומית רוצה — היא עושה. כך היה בקשר לדאעש, וכך קורה עתה בקשר לחותים.

כדי לנצח את חמאס מבחינה מדינית יש למנוע ממנו בכל מחיר ליצור קישור בין ההתקפה של 7 באוקטובר לבין מדינה פלסטינית עצמאית. יש ליצור קישור כזה בין הסדרה אזורית, שתכלול נורמליזציה עם סעודיה, שחמאס וקטאר האפוטרופסית שלה ניסו לסכל, לבין מדינה פלסטינית בעתיד. אסור לאפשר לחמאס למנף את מעשיו האכזריים והברבריים להישגים פוליטיים, כפי שעשה אחרי ההתנתקות החד־צדדית של ישראל מרצועת עזה. אז השתמש ארגון הטרור בפעולה החד־צדדית הזאת כדי לשכנע את העם הפלסטיני שהמאבק המזוין הוא שהביא להתנתקות, ולכן עליו לתת לו את קולו בבחירות שהתקיימו חצי שנה לאחר מכן. וחמאס אכן זכה בקולות הפלסטינים. יש לאמץ את התוכנית של "ישראל יוזמת", הממתינה זה שנים למנהיג ישראלי אמיץ וחכם שיעלה אותה לדיון אמיתי עם שכנותינו הערביות ובחסות בינלאומית.

כדי לנצח את חמאס מבחינה מורלית ועממית, יש להסכים להכנסת ישות פלסטינית שלטונית זמנית, שתיטול לידיה את ניהול הרצועה, בגיבוי בין־ערבי ובינלאומי. אפשר יהיה ליטול מחמאס את תמיכת תושבי רצועת עזה רק אם ניתן להם תקווה וביטחון מלא שהארגון במתכונתו הנוכחית לא יהיה חלק מההסדרה המדינית העתידית. ילדים וצעירים חסרי בית ויתומים מהורים כבר נופלים כפרי בשל בידי חמאס והמיליציות החמושות האחרות, והם רואים בהם "בית חדש".

ארגוני טרור אלה, ובראשם חמאס, שמילכדו את עזה למוות ובנו מנהרות עמוסות כלי נשק מתחת לבתי מגורים, מסגדים, בתי חולים ובתי ספר, לא ישחררו את הצעירים הללו מחיבוק־הדוב שלהם, והם יעשו הכל כדי להטעין אותם שוב ברגשות של שנאה ונקמה. הם יספקו להם נשק, שיזקוף את ראשם מבחינה לאומית, יספקו להם מזון, שימנע מהם את הרעב שנעשה נחלת רבים מהם, וייתנו להם תחושה של השתייכות ל"משפחה" במקום זאת שאבדה להם.

הפחד מחמאס ומהפלגים החמושים האחרים משתק את תושבי עזה, והם ימשיכו לשתף פעולה איתו אם לא תהיה שם חלופה שלטונית ובהקדם. תושבי עוטף עזה לא יוכלו לשוב לבתיהם ולחיות שם בביטחון, אם מעבר לגדר יגדל דור צעיר של שנאה ונקמה, שיבוא שוב ושוב להכות בנו.

כדי לנצח את חמאס מבחינה הסברתית בקרב העמים הערביים והמערביים יש להסביר ל"בני החורין" בעולם התומכים היום בחמאס, שהעם במדינת ישראל אינו שונא את העם הפלסטיני ולא נלחם בו, אלא שונא את ארגוני הטרור, הפוגעים גם בפלסטינים, ונלחם בהם. כ־300 אלף פלסטינים כבר אינם ברצועת עזה, אחרי שחשו את נחת זרועו של חמאס ואת שלטונו החשוך.

היה אפשר לנצל את חלון ההזדמנויות שנפתח בשנים 2017–2018, כאשר הושג פיוס בין הרשות הפלסטינית (פתח) לחמאס בסיוע מצרים, איחוד האמירויות ומוחמד דחלאן כדי לקדם הסדרה מדינית. אך ממשלת ישראל בחרה להעצים את הבידול בין חמאס עזה לפתח, לנתק את חמאס ממצרים, לחבר אותו לקטאר מרעילת הבארות באזור ובעולם, והוא נהפך למפלצת צבאית אכזרית ותאוות נקם. ואם ישראל אחראית לפיטום המפלצת הזאת, איך תשכנע את העולם בצדקת דרכה?

כדי לנצח את חמאס, את הג׳יהאד האיסלאמי ואת המיליציות האלימות האחרות, יהיו העמים הפלסטיני והישראלי מוכרחים להסתכל אלה בעיני אלה ולהודות ביושר ובאומץ, שהם אחרים ושונים מהברברים צמאי הדם והנקמה. למען הדורות הבאים אסור שיגדל פה ושם דור של נקמה. כמו השם של הספר שכתב דר׳ עז אל־דין אבו־אלעיש מעזה אחרי שאיבד חלק מבני משפחתו במבצע ״עופרת יצוקה״: ״לא אשנא״.

13. ההתכתבויות של סינוואר פותחות צוהר לדרך החשיבה שלו, דר' רונית מרזן, הארץ, 15/06/2024

ההתכתבויות החשאיות של יחיא סינוואר עם הנהגת החוץ של חמאס, שנחשפו ב"וול סטריט ג'ורנל", פותחות צוהר להבנת הלכי הרוח של האיש. "הדברים יצאו משליטה, ואנשים (נשים וילדים) נקלעו לזה, זה לא היה צריך לקרות", כתב סינוואר. הוא הבין שההישגים המבצעיים של חמאס ב–7 באוקטובר נדרסו על ידי האכזריות של ההמון העזתי ולוחמי חמאס והפלגים האחרים, ועל ידי הפלישה הקרקעית של ישראל, שאותה לא צפה.

במשך שנים סינוואר התרגל לשמוע ישראלים השוללים כניסה קרקעית לרצועת עזה בשל המחיר בחיי חיילים ובשל עלויות השליטה בשני מיליון פלסטינים שם. הוא העריך שהתקפה על בסיסי צה"ל והריגה וחטיפה של חיילים תוליד סבב צבאי ותלחץ על ישראל להתקדם לעסקה לשחרור אסירים תמורת חטופים. הוא טעה.

ישראל החליטה על פלישה קרקעית לרצועה ב–28 באוקטובר, וכדי לשמר את ההישגים המבצעיים ולמנוע מישראל להשמיד את המנהרות והתשתית הצבאית, סינוואר מיהר להציע עסקה כבר בתחילת הפלישה: שחרור כל החטופים תמורת שחרור כל האסירים הפלסטינים. האחים לבית סינוואר, שבילדותם הסתתרו בתוך שוחות שחפר אביהם כדי להגן עליהם במלחמת 1967, התקשו לוותר על פרויקט חייהם. בנובמבר, כדי לשפר עמדות מול דעת הקהל הבינלאומית ולהביא לסיום מהיר של המלחמה ולשימור כוחו הצבאי של חמאס; וגם להבהיר להנהגת החוץ של הארגון, שהחלה להתנער ממנו, כי מרכז השליטה נמצא בעזה ולא בדוחא, הוא הסכים לשחרר 105 חטופים תמורת 210 אסירים פלסטינים.

סינוואר מבין שהוא לא יוכל להכריע את ישראל במגרש הצבאי, אלא רק באזרחי. הוא ממלכד ריכוזי אוכלוסייה אזרחית, מסתיר את לוחמיו בין תושבי עזה ומפקיד את השמירה על החטופים הישראלים בידי אזרחים, כדי לגרור את ישראל להרוג אזרחים, וכך יגברו הזעם והסנקציות הבינלאומיות עליה והיא תיסוג מרצועת עזה. "קורבנות של מאות אלפי אזרחים בסכסוכים סביב שחרור לאומי כמו במאבק השחרור של אלג'יר מהשלטון הצרפתי — הם קורבנות הכרחיים", הוא כתב.

סינוואר מבין שבלי תמיכה עממית הוא והנהגת החמאס בעזה לא יוכלו להיות חלק מההסדרה ביום שאחרי, והוא עלול לסיים את חייו כמו קדאפי או מובארכ אחרי האביב הערבי. לכן הוא מחבר את הקורבנות הפלסטינית לזו האלג'ירית, שהפלסטינים מתחנכים עליה, ולתפישה שמות קדושים מביא תהילה וכבוד לאומה הערבית. "כל עוד הלוחמים שלנו עומדים על רגליהם ולא הפסדנו במלחמה", הוא כתב בזעם אחרי שנודע לו על המגעים של הנהגת החוץ עם גורמים בפתח. "יש לנתק מיד את המגעים המבישים והמקוממים הללו. יש לנו היכולת להמשיך ולהילחם עוד חודשים".

בין סינוואר לחאלד משעל האמון על מדיניות החוץ של חמאס יש דם רע. בבחירות הפנימיות למוסדות חמאס (2021) משעל ניסה לסלק את סינוואר מראשות הלשכה הפוליטית ברצועת עזה ולהציב במקומו את נזאר עוודאללה, אך המהלך לא צלח בשל התערבות גדודי אל־קסאם. בתום מבצע "עלות השחר" (2022), לאחר שסינוואר לא הצטרף לג'יהאד האיסלאמי במערכה מול ישראל, פרסם "אל־ערבי אל־ג'דיד", כלי תקשורת קטארי שייסד עזמי בשארה, יועצו של משעל, קריקטורה משפילה שתייגה את סינוואר כמשת"פ של ישראל. האקטיביזם של סינוואר הרגיז את משעל, והוא דאג להקטין אותו בכל הזדמנות ולהבהיר שהחלטות חמאס מתקבלות במוסדות ההנהגה ולא על ידי אדם זה או אחר.

"עלינו להתקדם באותה הדרך שבה התחלנו ללכת, או שזה יהיה קרב כרבלא החדש", כתב סינוואר. הוא מבין שהאיראנים לא יקיזו דם כדי להציל סונים, ולכן הזכיר את קרב כרבלא — קרב חשוב בהתפתחות האיסלאם השיעי, שבו חוסיין נכד הנביא מוחמד נחל תבוסה מידי החליף האומיי, יזיד הראשון. כך הוא שלח מסר לאיראנים, שתבוסת חמאס משמעותה תבוסה איראנית.

ייתכן שסינוואר זוכר את השימוש שערפאת עשה בקרב כרבלא, והוא ביקש להעביר מסר למנהיגים הערבים שכל מהלך לבניית ישות שלטונית פלסטינית ללא חמאס ברצועת עזה, יביא למלחמת אחים. ערפאת נזקק לכרבלא כדי לפאר את הלחימה של הפלסטינים נגד הצבא הירדני (1970–1971) ונגד הצבא הישראלי בביירות הנצורה (1982).

ערפאת גם רצה להזהיר את המלך חוסיין, קרוב משפחה של חוסיין, נכד הנביא, שאל לו ללכת בדרך השליטים האומיים ולהרחיב את הפילוג בתוך הבית המוסלמי; ולגייס את התמיכה של האוכלוסייה המוסלמית השיעית בלבנון ולהזהיר מפני הידרדרות למלחמות אחים. נראה שרק כאשר סינוואר יבין שאף אחד לא מחזר אחריו, ויש לו חלופה שלטונית, הוא יתקדם לעסקה.

14. תחילה ניקח את פלסטין, אחר כך את המערב. כך קטאר מחזקת את הג׳יהאדיסטים, דר׳ רונית מרזן, הארץ, 24/06/2024

שיתוף חמאס וקטאר בהסדרה הישראלית־הפלסטינית העתידית, במקביל להימנעות מצעדי עונשין מהותיים נגד כל מי שתומך בפעילות הטרור של חמאס, מעבירים מסר לתנועת ״האחים המוסלמים״ ולארגונים האיסלאמיים הג׳יהאדיסטיים בעולם. לפי המסר הזה — לא רק שחרור פלסטין כולה אפשרי, וכבר התחיל למעשה בדור הזה, כפי שטוענים משפיעני הרשת של קטאר — אלא שגם ההשתלטות על העולם המערבי אפשרית, אם לא בדור הזה אז בדורות הבאים.

״אורך רוח״ ו״עמידה נחושה״ הם ערכי יסוד באידיאולוגיות האיסלאמיות, והיום הם מכוכבים ביתר שאת בדרשות במסגדים, ברשתות החברתיות, ובהפגנות במערב ובחלק ממדינות ערב. ההתעלמות של ישראל, ארה״ב ומדינות אירופה מ״העוצמה הרכה״ שקטאר מפעילה על אדמתן באמצעות משפיעני רשת, אנשי דת, מרכזי מחקר ואוניברסיטאות, כדי לחולל שינויים תודעתיים, היא הרת אסון בכל הנוגע לביטחון הלאומי שלהן.

קטאר העניקה בעבר חסות לבני משפחתו של אוסאמה בן לאדן, האחראי לפעולת הטרור האכזרית ביותר שבוצעה על אדמת ארה״ב, ב־11 בספטמבר 2001, והיום היא פורשת את חסותה על חאלד משעל, מנהיג חמאס־חוץ, המייחל לבואו של עבדאללה עזאם חדש — האיש שהניח את היסודות לארגון אל־קאעדה. קטאר העניקה בעבר חסות לשייח יוסף אל־קרדאווי, יו״ר ההתאחדות העולמית של אנשי הדת המוסלמים, האחראי לפסקי הלכה שהתירו את דמם של אזרחים ישראלים ומנהיגים ערבים, והיום היא מעניקה חסות למחליפו, דר׳ עלי אל־קרה דאע״י, המשבח את תושבי עזה המתחנכים לאורה של התפישה ה״מאוזנת״ של השייח עבד אל־קאדר אל־ג׳ילאני, המשלבת בין לימודים כלליים לבין לימודי קוראן וג׳יהאד.

קטאר היא גם זו שהעניקה מקלט לח״כ לשעבר עזמי בשארה, שפועל לסיכול התוכניות של ארה״ב, ישראל ומדינות ערב המתונות להסכמי נורמליזציה ובריתות אזוריות, כולל מתווה ביידן לסיום המלחמה בעזה. בפברואר 2024 הושקה יוזמה של מרכז המחקרים הערבי בדוחא, בראשות בשארה, במטרה להקים הנהגה פלסטינית חלופית, שתמנע מ״המעצמות האימפריאליסטיות המערביות, המשתתפות במלחמת ההשמדה בעזה, ומהמשטרים הערביים המשתפים פעולה עם הישות הציונית, להשתלט על תכנון היום שאחרי, לקבור את רוח ההתנגדות, לדכא את הקורבן, ולאפשר לישות הציונית להמשיך להתל במדינות האזור ולשמר את הקולוניאליזם בפלסטין״, הסביר עוד עבד אל־פתאח, פעיל בל״ד השותף ליוזמה.

קטאר, המבקשת למתג את עצמה כמדינה מובילה בעולם, פועלת בשנים האחרונות גם כדי להגביר את השפעתה הפוליטית והכלכלית במדינות המוסלמיות שבמרכז אסיה (אוזבקיסטאן, קירגיזסטאן, קזחסטאן וטג׳יקיסטאן), לצד, ואולי גם על חשבון, מעצמות עולמיות כארה״ב, רוסיה וסין ומעצמות אזוריות כאיראן וטורקיה. באמצעות עמראן עבדאללה, העורך התרבותי של אל־ג׳זירה נט, היא העבירה מסרים למעצמות המערב ולבעלת בריתה טורקיה, שלפיהם המשפחה השלטת, משפחת אל־תאני הבדואית, איננה בכיס של אף אחד.

עמים נוודים, מסבירים שם, כוננו אימפריות אסיאתיות רחבות ידיים ועשירות הודות לתרבות השבטית שלהם, המתאפיינת בקולקטיביזם, דינמיות ויכולת להסתגל לתנאים חדשים. האירופים הצליחו לכונן אימפריות לא בגלל עליונותם התרבותית על עמי המזרח אלא כתוצאה ממהפכות טכנולוגיות ותעשייתיות, והתערבותם במדיניות הפנימית של הארצות שכבשו. המסקנה: הסדר העולמי שלפיו שולטות בעולם מעצמה אחת או שתיים, עומד להשתנות לרעת ארה״ב ואירופה, ולטובת המעצמות האסיאתיות.

קטאר לא מהססת להתערב בענייניהן הפנימיים של מדינות אירופיות, והיא שוקדת לחולל שינויים בדפוסי ההצבעה של המוסלמים והערבים בבחירות הנערכות בהן באמצעות סוכני השפעה, המקבלים את הכשרתם בערוץ אל־ג׳זירה ומועסקים בכלי התקשורת של קטאר ושל ״האחים המוסלמים״. אחד מהם הוא העיתונאי הירדני עדנאן חמידאן, המתגורר בבריטניה

ואחראי לניהול הקמפיינים הדיגיטליים "הקול הערבי" ו"הקול המוסלמי", המנחים את המצביעים למי להצביע בבחירות הצפויות ביולי בבריטניה.

העמים הערביים והאיסלאמיים צריכים לחשוש מפני קטאר לא פחות מאשר עמי המערב. קטאר לא פועלת לקידום משטרים דמוקרטיים וזכויות אדם במדינות ערב, אלא מנצלת את מצוקות האזרחים בהן כדי לגרום להם למרוד בשליטיהם ולהמליך שליטים מוסלמים דכאנים לא פחות במקומם. בדיוק כפי שנהגה ב"אביב הערבי" ובאפגניסטאן, כשהשיבה לשלטון את אנשי הטליבאן האכזריים.

גם הפלסטינים יצטרכו לחשב מסלול מחדש מול קטאר. מסקרים שנערכו לאחר 7 באוקטובר עולה כי 69% מהם עדיין מרגישים בטוחים תחת שלטון חמאס בעזה, לעומת 48% תחת הרשות הפלסטינית בגדה המערבית; כ–12% תומכים במדינה איסלאמית; ו–9% תומכים בבניית מערכת פוליטית דמוקרטית, שתכבד זכויות אדם. במילים אחרות, הפלסטינים עדיין תומכים בחמאס, לא משום שהם מעוניינים בשלטון דכאני של חליפות איסלאמית, אלא בעיקר משום שהרשות הפלסטינית משתפת פעולה עם ישראל במקום להגן עליהם, ואילו חמאס זוקף את ראשם, כשהוא מנפץ את המיתוס של צה"ל הבלתי מנוצח ומשמר את האמונה שרק הוא יביא לסיום הכיבוש ולהקמת מדינה פלסטינית.

ואולם, הפלסטינים יצטרכו לבחור לעצמם מנהיגות אחרת ולהיגמל מכספי הסיוע של קטאר, שלא נועדו לרווחתם או להגנתם אלא להעשרת חשבונות הבנק של מנהיגי חמאס ולבניית תשתית צבאית, המבטיחה את הישרדות הארגון ומחריבה את עתיד ילדיהם.

15. כמעט שלא נותר זמן לעצור את נתניהו, דר' שאול אריאלי, הארץ, 04/07/2024

משחר הציונות המודרנית ועד היום הנרטיב הציוני המצדיק הקמת מדינה לעם היהודי בארץ ישראל נדחה על ידי הפלסטינים ועל ידי העולם הערבי כולו. הם דחו בתוקף את הצידוקים המדיניים והמשפטיים באשר לזכותו של העם היהודי להגדרה עצמית במולדתו, שעוגנה בהצהרת בלפור, בכתב המנדט ובהחלטת החלוקה. הם דחו את הצידוק ההיסטורי, כלומר את הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל, שזכה להכרה בינלאומית, והם דחו את הצידוק המוסרי, בדבר הצורך לתת "מקלט בטוח" לעם שנרדף מאות בשנים.

מבחינת הפלסטינים והעולם הערבי היה צדק אחר: בפלשתינה הערבית של סוף מלחמת העולם הראשונה היתה צריכה לקום מדינת כל תושביה, שבה היה רוב ערבי מוצק, על פי עקרון ההגדרה העצמית שהנחה את הקהילה הבינלאומית באותם ימים, בהובלת חבר הלאומים. כשאפשרות זו נשללה מהם על ידי הקהילה הבינלאומית באמצעות הצהרת בלפור ושלטון המנדט, בנימוק ש"עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב–1922 בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי" (דו"ח החלוקה, 1947), הם ביקשו לממש בכוח את הצדק על פי תפישתם: "נציג הסוכנות היהודית אמר... כי הערבים הם שפתחו בלחימה... למעשה איננו מכחישים עובדה זו... אמרנו לעולם... כי איננו מסכימים שפלשתינה הקטנה תחולק... וכי אנו מתכוונים להילחם נגדה" (ג'מאל אל־חוסייני, נציג הוועד הערבי העליון, במועצת הביטחון של האו"ם ב–16 באפריל 1948).

המלחמה שלהם נמשכה באמצעות עם ה"פֶדאיון" בשנות ה–50 ופעולות הטרור של הארגונים הפלסטיניים אחרי מלחמת ששת הימים. בסופו של דבר, בתהליך שהחל אחרי 1967 ונמשך עד 1988, שני גורמים הכריעו את התודעה והעמדה של אש"ף, הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, והביאו להשלמתו עם קיומה של ישראל.

הראשון בסדר ההיסטורי לאחר החלטת החלוקה והקמת המדינה, היה העליונות הצבאית של היישוב העברי ומדינת ישראל. הניצחונות במלחמת העצמאות, במלחמת סיני ומעל לכל במלחמת ששת הימים, ערערו את ההנחה כי ניתן להשמיד את ישראל ולכונן במקומה מדינה ערבית בפלסטין.

תדמית העליונות הצבאית של ישראל נפגעה במלחמת יום הכיפורים לנוכח ההצלחה של מצרים וסוריה להפתיע ולכבוש שטחים בסיני וברמת הגולן, אך העובדה שהמלחמה הסתיימה כשצה"ל ניצב בקילומטר ה–101 מקהיר ו–40 קילומטרים מדמשק, וחתימת הסכם השלום עם מצרים, הצליחו לשקמה. מלחמות לבנון הראשונה והשנייה, מלחמת המפרץ, הנסיגה החד־צדדית מלבנון ויישום תוכנית ההתנתקות, שוב כירסמו בתדמית העליונות הצבאית, אך בבסיסה היא עדיין נשמרה.

הגורם השני להשלמה עם קיומה של ישראל הוא הלגיטימציה הבינלאומית לזכותה להתקיים בקווי 1967, כפי שהיא באה לידי ביטוי בהחלטת מועצת הביטחון 242 אחרי מלחמת ששת הימים, ובהחלטה 338 אחרי מלחמת יום הכיפורים. את שני הגורמים הללו היטיב לסכם ב–2.11.18 אוסאמה ימאני, משפטן סעודי ובעל טור ביומון הסעודי הממסדי "עוכאט": "אנו נלחמים בישראל וחותרים להביא לקצה, שעה שהיא עובדה קיימת וישות ממשית שיש לה יחסים בינלאומיים וקשרי ידידות עם רוב מדינות העולם. אנו חותרים להשמיד מדינה שיש לה כוח ויכולת שמאפשרים לה להכניע את כל מי שתוקף אותה ומאיים על קיומה".

לאורך השנים ההתפתחות של שני הגורמים הללו, הלגיטימציה הבינלאומית ותדמית העליונות הצבאית — בצד קריסת בריה"מ, התנתקות ירדן מהגדה המערבית, הגליית הנהגת אש"ף מלבנון לתוניסיה — חוללו תמורה בתודעה הפלסטינית, וב–1988 אש"ף הכיר בהחלטת החלוקה 181, שבה נקבע כי תקום מדינה יהודית; ובהחלטות 242 ו–338, שמשמען שעל ישראל לסגת משטחי הגדה ועזה. שטחים אלה, לפי החלטת העצרת הכללית 67/19 מכ"ט בנובמבר 2012, ישמשו להקמת מדינה פלסטינית על לא יותר מ–22% משטחי פלשתינה־א"י המנדטורית.

חשוב להדגיש, כי בדומה למה שקרה בצד הישראלי באותן שנים — לא חל שינוי בנרטיב הפלסטיני בדבר העוול הגדול ומהות הצדק. מה שהשתנה הוא העמדה לגבי עתיד הסכסוך ויישובו. אש"ף נע מגישת "כולה שלי" לגישה של פשרה שמבוססת על ההחלטות הבינלאומיות. "אבדה הזדמנות החלוקה של 1947, ולפניה אבדה הזדמנות החלוקה של ועדת פיל. אך איננו רוצים לאבד הזדמנות נוספת. לפיכך קיבלנו את חלוקת 1948 ו–1967, שאיננה כוללת יותר מאשר 22% מפלסטין ההיסטורית" — כך אמר מחמוד עבאס ב–23 באפריל, 2008, בריאיון לערוץ "אל ערבייה".

על רקע שינוי זה ותהליכים נוספים, כמו התחזקות איראן ופרוץ האינתיפאדה הראשונה, אימצו ראשי הממשלה יצחק רבין, אהוד ברק ואהוד אולמרט מדיניות שנועדה להבטיח את הלגיטימיות של ישראל ואת עליונותה הצבאית, על ידי שמירה על היחסים המיוחדים עם ארצות הברית ועל הסכמי השלום עם מצרים וירדן, וקבלת פתרון שתי המדינות תוך היפרדות מהפלסטינים על בסיס פשרה. בניגוד להם, בנימין נתניהו פעל במשך רוב שנות כהונתו נגד ההיגיון הזה. בממשלתו הנוכחית הוא הביא לשיא את הפגיעה הקשה והכרסום העמוק בשני הגורמים הנ"ל, המבטיחים את ביטחונה ועתידה של ישראל.

נתניהו עירער את הלגיטימציה הבינלאומית של ישראל כאשר "עצר את הסכמי אוסלו", כדבריו, ושלל כל יוזמה לקידום פתרון שתי המדינות המבוסס על ההחלטות הבינלאומיות והפרמטרים שגובשו במשא ומתן בין ישראל ואש"ף. לצד זאת הוא טיפח במשך שנים את חמאס — שותפו להתנגדות לפתרון שתי המדינות ולהסכם שלום — והחליש את אש"ף ואת הרשות הפלסטינית, כדי לטעון בפני העולם שרשות חלשה וארגון הטרור חמאס אינם יכולים להיות פרטנר. במשך עשור וחצי הוא הקפיא את התהליך המדיני ונמנע מלהכות בחמאס ברצינות. הוא התפלפל עם העולם באמצעות מושגים מכובסים כמו "שלום כלכלי", "ניהול הסכסוך" ו"צמצום הסכסוך", כדי לתת זמן לחבריו הקואליציוניים המשיחיים להכריע את הפלסטינים בגדה בעזרת מפעל ההתנחלות.

נתניהו הורס את יחסי ישראל עם ארה"ב, מצרים וירדן, דוחק את ישראל לעמדה של המצורעת העולמית, מכרסם בשיטתיות בתדמיתה המוסרית ופוגע בלגיטימיות הבינלאומית שממנה נהנתה מאז הקמתה. הוא דבק באשליה כי ניתן להתעלם מהסוגיה הפלסטינית, גם אחרי שחזינו בהתנפצות האשליה הזו ב–7 באוקטובר. כיום כל הקהילה הבינלאומית מאוחדת בתמיכתה בפתרון שתי המדינות, וישראל מאבדת את תמיכת הטובות שבידידותיה. טיפוח ההתנחלויות בניסיון להביא לסיפוח הגדה יערער את הלגיטימציה שלה אפילו בקווי 67'.

בהקשר לעליונות הצבאית, שימור הסכסוך עם הפלסטינים בטענה השגויה שהזמן פועל לטובתנו, תוך ניסיון לעקוף את הסכסוך באמצעות החתימה על הסכמי אברהם או עסקת טראמפ המגוחכת, לצד ביטול הסכם הגרעין עם איראן — כל אלה העניקו לאיראנים את הזמן הדרוש להתקדם אל סף פצצה גרעינית ולחמש שליחים (חיזבאללה, חמאס, הג'יהאד האיסלאמי, החותים ומיליציות שיעיות בסוריה) היכולים לשבש באופן חמור את החיים והביטחון בארץ — כפי שקורה מאז ה–7 באוקטובר.

נתניהו אף הוביל את ההפיכה המשטרית למען הישרדותו הפוליטית, תוך שהוא מתעלם מאזהרות מערכת הביטחון. זו חזרה והזהירה כי אויבי ישראל רואים בשבר הגדול שנגרם לחברה הישראלית שעת כושר למוטטה סופית — ואכן חמאס ה"מורתע" ניפץ ב–7 באוקטובר את "קיר הברזל" ואת תדמית העליונות הצבאית של המדינה.

את הכישלונות, האסונות והטעויות הקולוסליות הללו מובילים נתניהו וממשלותיו. בתחילה מתוך אידיאולוגיה קיצונית, לאומנית ומשיחית מוטעית, ובשנים האחרונות גם מתוך אינטרס של הישרדות פוליטית. אבל אסור לשכוח גם את חלקם של נפתלי בנט, גדעון סער, אביגדור ליברמן ושותפיו הקואליציוניים העכשוויים של נתניהו במדיניות הזאת.

לחברה בישראל כמעט שלא נותר זמן לעצור את התהליך ההרסני הזה. עליה להבין שאם לא תתייצב היום בכל כוחה כדי לעצור את ההידרדרות בלגיטימציה הבינלאומית ובעליונות הצבאית של ישראל, בעתיד הלא רחוק היא עלולה לשלם על כך את המחיר בנוסח מצדה או חורבן ירושלים ובית שני.

16. כן, לשתי מדינות, שאול אריאלי, הארץ, 20/06/2024

טבח ה־7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיו חייבים להיות נקודת מפנה ביחסה של ישראל לסכסוך הישראלי־פלסטיני. אנחנו נוכחים שוב במגבלות הכוח, ולומדים שההסתמכות עליו בלבד אינה יכולה להבטיח יציבות וביטחון לתושבי ישראל. כדי להשיג ביטחון ויציבות עלינו לחשוב על אופייה של המדינה ועל מקומה באזור: האם ברצונה להשתלב בו, תוך מימוש חזונה הדמוקרטי ותוך הכרה בזכויות הלגיטימיות של שכניה הפלסטינים, או שברצונה להתקיים כמדינת קסרקטין החיה על חרבה כנטע זר במזרח התיכון.

ישראל קמה לאחר מלחמת העולם השנייה והשואה, בעקבות הכרה בינלאומית רחבה שראשיתה בהצהרת בלפור ובכתב המנדט, ושקבעה כי יש להבטיח לעם היהודי בית לאומי במולדתו ההיסטורית, שישמש לו "מקלט בטוח" לאחר הרדיפות שהיו מנת חלקו במשך מאות שנים. הכרה זאת נסמכה על זיקתו ההיסטורית של העם היהודי לארץ ישראל ועל הכרה בזכותו להגדרה עצמית ככל עם אחר.

ואולם מדינת ישראל לא קמה בארץ ריקה. היישוב הערבי חי במרחב של פלשתינה־א"י במשך מאות שנים, והיכה כאן שורשים. יש לו זיקה היסטורית רצופה לארץ שאינה נופלת מהזיקה היהודית ההיסטורית לארץ ישראל כמולדת האבות.

בעת כינון המנדט הבריטי ב־1922, 90% מתושבי הארץ היו ערבים, ובבעלותם היו רוב הקרקעות הפרטיות בפלשתינה־א"י. למרות זאת, רק ב־1947, לאחר מאבק של רבע מאה, הפנימה הקהילה הבינלאומית כי לשני העמים יש זכות למדינה במולדתם, כפי שחיים ויצמן היטיב לסכם במילים, "צדק בצדק נגע". בהחלטת העצרת הכללית של האומות המאוחדות מיום 29.11.1947, הוחלט לחלק את פלשתינה־א"י המנדטורית ולהקים בה שתי מדינות — יהודית וערבית — המקיימות איחוד כלכלי, וירושלים כגוף נפרד בשליטת האו"ם. שטחה של המדינה היהודית היה גדול יותר, 55%, אף על פי שהאוכלוסייה הערבית היתה גדולה פי שניים מהאוכלוסייה היהודית.

היישוב העברי בארץ ישראל קיבל את תוכנית החלוקה של האו"ם, בעוד שההנהגה הפלסטינית דחתה אותה והובילה לפרוץ מלחמת העצמאות ב־1947. המלחמה היתה ארוכה, ובחלקה השני, לאחר ההכרזה על מדינת ישראל, הצטרפו גם מדינות ערב ללחימה לצד הפלסטינים. תוצאותיה היו הרות אסון ליישוב הפלסטיני, הנכבה. חלקו גורש או ברח והיה לפליט מחוץ לגבולות פלשתינה־א"י, ורובו נשאר בתום המלחמה בשטחים שנותרו מחוץ לגבולות מדינת ישראל, המוכרים כיום כגדה המערבית, שסופחה לירדן, ורצועת עזה, שנותרה בשליטת מצרים.

ממשלת ישראל בראשות דוד בן־גוריון ויתרה על האפשרות להשתלט צבאית על הגדה המערבית במלחמה, כדי להימנע משליטה בשטחים עם רוב פלסטיני. למרות גבולותיה הצרים, ישראל שלפני מלחמת ששת הימים, 1967, התמודדה היטב עם הסיכונים הביטחוניים מצד שכניה, והעשור שבין מבצע סיני, 1956, לבין מלחמת ששת הימים היה השקט והבטוח ביותר בתולדות ישראל, ככל שמדובר בפעולות טרור ובסיכונים ביטחוניים מהגדה המערבית ומרצועת עזה.

רבות ממדינות העולם הכירו בישראל אחרי מלחמת העצמאות, וקווי שביתת הנשק מ־1949 היו גבולותיה של המדינה עם פרוץ מלחמת ששת הימים. מלחמה זו הביאה לשינוי טריטוריאלי קיצוני בשטחי ארץ ישראל הנתונים לשליטת ישראל, קווי 67'. ישראל כבשה את הגדה המערבית ואת רצועת עזה, ומאז היא שולטת באופן ישיר או עקיף בעם הפלסטיני שחי באזורים אלה.

אף שראש הממשלה באותם ימים, לוי אשכול, סבר כי יש להחזיק את השטחים הכבושים כפיקדון עד להסדר קבע, בפועל ממשלות המערך פעלו על פי תוכנית אלון שכללה התנחלות בשטחים. ואכן, לאחר המלחמה החלה ההתנחלות בשטחים הכבושים, בגדה המערבית וברצועת עזה. גוש אמונים, שקם ב־1974, היה נושא דברה של תנועת ההתנחלות המשיחית וזכה לתמיכה רבה מההנהגה הישראלית החדשה, בראשות מנחם בגין מהליכוד, לאחר בחירות 1977.

למרות שישראל הכירה בהחלטת מועצת הביטחון 242 מנובמבר 1967 — "שטחים תמורת שלום" — בפועל היא דחתה אותה לטובת התנחלות בכל שטחי ארץ ישראל המנדטורית ואף מעבר להם, בחצי האי סיני וברמת הגולן. בישראל הלכה והתגבשה מאז שאיפה משיחית בלתי מוסרית ובלתי מציאותית, לפיה יש "לגאול" את כל שטחי ארץ ישראל, אף כי בחלקים רבים שלהם חי עם אחר זה מאות בשנים, ואפילו שהדבר מנוגד למשפט הבינלאומי. על עשיית צדק בין שני העמים, שזיקתם למולדת המשותפת חזקה, לא מדברים יותר. לא מדברים גם על הסכנה הביטחונית הכרוכה בשאיפה המשיחית הזאת.

האינתיפאדה הראשונה שפרצה ברצועת עזה בדצמבר 1987 הבהירה היטב כי השליטה בעם אחר כרוכה במעשים לא מוסריים וגובה מאיתנו מחיר בלתי נסבל. בעקבות זאת, התגבשה בקרב המנהיגות האחראית בישראל הכרה בכך שיש להביא לסיום הסכסוך בין שני העמים תוך חלוקת הארץ ביניהם: החל ביצחק רבין, "רואה בעניין ההפרדה נושא מרכזי", דרך אהוד ברק, "רואה בהפרדה צורך לאומי עליון של הדמוגרפיה, הזהות והדמוקרטיה הישראלית", ואריאל שרון, "האמנתי וקיוויתי שנוכל להיאחז לעד בשטחים... אך המציאות המשתנה בארץ, באזור ובעולם חייבה אותי להערכה אחרת ולשינוי עמדות", ועד לאהוד אולמרט, "או שתי מדינות או שישראל גמורה".

כך הגענו להסכמי אוסלו, 1993, ולמשא ומתן באנאפוליס, 2008, ולתקווה לסיום הסכסוך לעשיית צדק בין העמים, תוך התחשבות במציאות שנוצרה לאחר מלחמת העצמאות, ועם תיקונים קלים לפי קווי 67'. באותה עת רוב הציבור בישראל קיבל עמדה זו ותמך בה.

אבל כוחות קיצוניים בקרב שני העמים הביאו להכשלת הסכמי אוסלו. לאחר רצח רבין — שהיה מזוהה עם הסכמים אלה ועם סיום הסכסוך בין העמים תמורת החזרת שטחים ומתן הגדרה עצמית לפלסטינים בשטחם — ולאחר שהמו"מ בקמפ דייוויד ביולי 2000 על הסדר קבע נכשל ופרצה האינתיפאדה השנייה, חלה התרחקות של הציבור היהודי בישראל מהרעיון של חלוקת הארץ לשתי מדינות. התרחקות זו, שהועמקה בתקופת שלטונו של בנימין נתניהו, גרמה לייאוש בקרב הציבור הפלסטיני, ולהגברת מעשי הטרור נגד הישראלים, שהגיעו לשיא בטבח ה–7 באוקטובר.

גם עתה, כשמונה חודשים לאחר טבח ה–7.10, יש עמדות משיחיות־לאומניות בקרב הציבור הישראלי הקוראות להתנחלות יהודית בכל הארץ שבין הירדן לים, לסיפוח השטחים ולשליטה בעם הפלסטיני החי בהם. להנהגה המדינית הנוכחית חלק מכריע בקידום עמדות אלה, החותרות לכונן מדינה יהודית בין הירדן לים, שתממש, לשיטתם, את עליונותו של העם היהודי על העם הפלסטיני החי לצדו באותה ארץ.

הרעיון של הכרה בזכויות העם הפלסטיני להגדרה עצמית ולעצמאות ריבונית הושתק וכמעט נמחק מהשיח בקרב הציבור היהודי, ומכל מקום אינו קיים בקרב ההנהגה הישראלית הנוכחית. גישה זו מגלמת העדר ערכי מוסר והגינות ביחסים בין העמים, מזלזלת בהתנגדות שהיא מעוררת בעם הפלסטיני ובעולם, ומתעלמת מהסכנות הביטחוניות הממשיות הכרוכות בה לעצם קיומה של ישראל כמדינה דמוקרטית עם רוב יהודי מוצק.

מצב זה מחייב, היום יותר מבעבר, לגבש תנועה עממית בקרב הציבור היהודי בישראל ובעולם, שתכיר בקשר העמוק של העם הפלסטיני לחבל הארץ שבין הים לירדן, בזכויותיו הטבעיות והלגיטימיות להגדרה עצמית, לעצמאות ולמדינה ריבונית בת־קיימא בשטחים, לצד מדינת ישראל. רק כך יהיה אפשר לתקן את העוול שנגרם לעם הפלסטיני כתוצאה מהחרגת פלשתינה־א"י מעקרון ההגדרה העצמית ב–1922, ומהמחירים שנגבו ממנו בעקבות מלחמת העצמאות ב–1948, הנכבה, והכיבוש במלחמת ששת הימים. רק תיקון כזה יוכל לסיים את הסכסוך בין ישראל לבין העם הפלסטיני, ורק כך ניתן להבטיח באמת את ביטחון ישראל ותושביה.

אנחנו מודעים לרגשות העזים בקרבנו בנוגע לקשר ההיסטורי לארץ ישראל כמולדת האבות, ולקושי הרגשי העמוק של רבים לוותר על השליטה בחלק מחבלי המולדת ההיסטורית. אולם עלינו להבין ולהפנים, כי גם לפלסטינים קשר היסטורי לארץ. אמנם קשר זה החל לפני מאות שנים — ולא לפני אלפי שנים כמו הקשר של העם היהודי — אבל הוא לא פחות עמוק וחזק

מהקשר של העם היהודי לארץ. קשר היסטורי מבוסס על התיישבות, התערות והחיים של בני אדם, הם ואבותיהם ואבות אבותיהם, בחבלי הארץ. לכן, בלי להתנכר לתחושותיהם של בני שני העמים ולקושי שלהם לוותר על חבלי ארץ במולדת המשותפת — אין כל אפשרות אחרת אלא לחלקה ביניהם לשתי מדינות, תוך הבטחת הסידורים הדרושים לשמירה על ביטחונה של ישראל.

התנועה העממית שעליה אנחנו מדברים צריכה לומר את דברה בקול גדול, והיא עשויה לזכות גם בתמיכה איתנה מצד מדינות רבות בעולם, החפצות ביישוב הסכסוך תוך עשיית צדק עם העם הפלסטיני והבטחת קיומה וביטחונה של ישראל.

אנו קוראים לאזרחי ישראל, יהודים וערבים, להצטרף לתנועה עממית זו, לפעולה ציבורית חוץ־פרלמנטרית למימוש החזון האמור, וקוראים למפלגות הפוליטיות בישראל לאמץ את החזון הזה ולממשו. אנו קוראים לפלסטינים לתת ידם לחזון זה ולפעול ביחד עם ישראל למימושו.

חלוקת הארץ לפי ההחלטות הבינלאומיות הקובעות שישראל תקבל 78% מהשטח של א״י המנדטורית ופלסטין תקבל 22% משטחה — עדיין אפשרית. המשא ומתן באנאפוליס 2008 הראה כי ישנם פתרונות מעשיים והוגנים לכל הסוגיות שבלב הסכסוך: גבולות, ביטחון, ירושלים, פליטים ועוד. נדרשת הנהגה אמיצה בשני הצדדים שתאמץ את הפתרונות ותוביל את הציבור להאמין ולתמוך בהם למען האינטרסים הלאומיים האמיתיים של שני הצדדים.

אין שלום וביטחון לישראל ללא עשיית צדק לעם הפלסטיני; ואין צדק לעם הפלסטיני ללא שלום וביטחון לישראל. הדברים שלובים אלה באלה, ואין לנתקם. זאת הדרך הנכונה לפתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני, וזאת הדרך הנכונה להבטיח את קיומם, שלומם וביטחונם של בני שני העמים, החפצים ככל בני האנוש בחיי שלום, שלווה ואחווה במדינותיהם העצמאיות והחופשיות במולדת המשותפת שבין הים לירדן.

17. קטאר פועלת להתנגשות עולמית, דר' רונית מרזן, הארץ, 17/07/2024

התקוממויות "האביב הערבי" (2011) עוררו אמפתיה בעולם המערבי, אך זו שככה בעקבות הדיכוי הברוטלי, עליית שליטים חדשים ודכאנים והידרדרות למלחמות דמים בחלק מהמדינות. עשור אחר כך (2021) פרצה התקוממות הפלסטינים בישראל, בגדה המערבית וברצועת עזה, שעוררה הזדהות ברחבי העולם. גם היא שככה, והבעיה הפלסטינית שבה לשולי סדר היום האזורי והבינלאומי. באוקטובר 2023 פרצה המלחמה ברצועת עזה, בתגובה על התקפה ברוטאלית של חמאס, וגרמה להזדהות ושיתוף פעולה בין הגולים הפלסטינים והערבים הלומדים באוניברסיטאות במערב לבין תנועות Woke ברחבי העולם.

ההזדהות העולמית חסרת התקדים עם הפלסטינים היא בין היתר תוצאה של זעם מצטבר בקרב מיליוני צעירים כלפי מנהיגיהם, אלא שלא די בזעם כדי להוציא אנשים לרחובות, ודרוש מי שיממן ויהדהד את הקולות. בכל אחד משלושת האירועים האלה היתה מעורבות של סוכני השינוי שגייסה קטאר.

הביקורת נגד השליטים הערבים בבלוגים שלפני התקוממויות "האביב הערבי" הודהדה בערוץ אל־ג'זירה וגרמה לרבים להיחשף אליה. הבלוגר המצרי ואאל עבאס, שזכה לסיקור נרחב ואוהד בערוץ, אף קיבל את התואר "איש השנה של המזרח התיכון" מרשת CNN. מונצף אל־מרזוקי, ממובילי ההתקוממות בתוניסיה (2011), קרא למרי אזרחי באמצעות ערוץ אל־ג'זירה והודה בתפקיד שמילאו הערוץ ומרכז המחקרים שלו בהכנה למהפכות הערביות. בשיא "האביב הערבי" נפגש עזמי בשארה, בעבר חבר כנסת שנמלט מישראל, ראש המרכז הערבי למחקרים בדוחא, עם פעילי שמאל וחברים בתנועות האחים המוסלמים, שהיו ממובילי ההתקוממויות. בשארה הרצה והתראיין בעניין המשבר המוסרי הפוקד את המשכילים הערבים, וקרא להם לאמץ אקטיביזם פוליטי ותקשורתי נגד השחיתות והעריצות השלטונית.

מונא אל־כורד ממזרח ירושלים, בוגרת הקורס "שגרירי אל־ג'זירה", טבעה את ההאשטאג "הצילו את שייח ג'ראח" בכלי התקשורת הקטאריים, ונתנה את האות לפתיחת ההתקוממות במאי 2021. היא ואחיה מוחמד הופיעו ברשימת 100 האנשים המשפיעים בעולם לשנת 2021 של המגזין "טיים".

קטאר פועלת שנים לחיבור מאבק העמים הערביים בשליטיהם למאבק של הפלסטינים, ולהביא לחלחול הרעיון שמערב וישראל אחראים למהפכות־הנגד שסיכלו את ההתקוממויות ב"האביב הערבי", ופועלים במשותף להשמדת העם הפלסטיני.

גם את סיפור נפילת האימפריה האיסלאמית באנדלוסיה מגייסת קטאר ליצירת אחדות ערבית־איסלאמית. בינואר 2024 נערך כנס של "ההתאחדות העולמית של אנשי הדת המוסלמים" בדוחא, שכותרתו "מגרנדה לעזה — מדוע המוסלמים מפגרים בהשגת ניצחון על מי שצרים עליהם?" בהשוואה בין נפילת אנדלוסיה לנכבה מזהירים סוכני השינוי הקטארים את המנהיגים הערבים, כי בחוסר אחדותם ובהמשך הנורמליזציה עם ישראל הם מאפשרים לה ולמערב להביס אותם ולמחוק את ההיסטוריה המפוארת שלהם.

במהלך "האביב הערבי" וביתר שאת בעת המלחמה ברצועת עזה שופרות התעמולה הקטארית פועלים לתקיעת טריז בין הצבא לממשלה במדינות ערביות ומערביות. הם מציגים ביקורת של חיילים על מדיניות הממסד הצבאי במדינותיהם, ואף קוראים לחיילים הערבים להצטרף למאבק בשליטים הערבים ונגד ישראל. העיתונות המצרית תיארה כיצד האיץ בשארה באל־ג'זירה לשסות את הצבא המצרי במנגנוני הביטחון המצריים בעת "האביב הערבי", וכיצד עודד את האקטיביסטים לדרוש מהצבא המצרי לבחור בין המשטר לבין העם. תאלד משעל, ממנהיגי חמאס חו"ל, ומשפיען הרשת תמים אל־ברגותי, הפועלים בשירות קטאר, נוהגים לפנות לצבא המצרי מעל לראשי המשטר ולבייש אותו על אי התייצבותו לימין הפלסטינים ונגד ישראל.

קטאר גם פועלת לחיבור בין פעילי שמאל לפעילים בתנועות האחים המוסלמים, בין הנוצרים למוסלמים הפלסטינים ובין התיאולוגיה של הנוצרים המשתייכים ל"דרום העני והמודר" שנאבק בקולוניאליזם ובאפרטהייד, לתיאולוגיית השחרור

הפלסטינית. כל זאת כדי להקטין את השפעת "התיאולוגיה הנוצרית הציונית, הבנויה על רעיון הארץ המובטחת, עליונות גזענית והדרה של האחר". כך הם מקווים לנפץ את הטענה שהמוסלמים מדכאים את הנוצרים במזרח התיכון, ואילו ישראל הדמוקרטית מכילה אותם.

במשך שנים פועלת קטאר לחיבור בין התנועות החברתיות האנטי־ממסדיות במערב לגולים הפלסטינים והערבים שלומדים באוניברסיטאות שם. אחד מסוכני השינוי שלה, פרופ' חאתם בזיאן, פועל לחיבור המאבק הפלסטיני למאבקי השחרור הבינלאומיים, והפיכתו לחלק מתולדות האנושות בעת החדשה. בזיאן, מרצה במחלקה ללימודי מזרח תיכון באוניברסיטת ברקלי וממייסדי "אל־זיתונה", האוניברסיטה האיסלאמית הראשונה בארה"ב, השתתף ב–2010 באירוע שערכה "האקדמיה של דוחא" לגיוס תרומות לאוניברסיטה האיסלאמית. ב–2020 הוא קבע: "ישראל מפסידה במערכה: האוניברסיטאות תומכות בפלסטין". במאמר שכתב עמד על חשיבות הפעילות של 200 סניפי הארגון "סטודנטים למען צדק בפלסטין" ועל היחלשות ההשפעה הישראלית באוניברסיטאות, וקרא ללימוד הנושא הפלסטיני ומתן הגנה משפטית למרצים שילמדו אותו.

באמצעות סיוע כספי למדינות ולאוכלוסיות עניות ומודרות, העמדת חלופה של "זהות הומנית" ו"אתיקה מוסרית" המדגישות ערכים אוניוורסליים של צדק, שוויון וחירות, ותוך כדי ניצול חומרי הבעירה במציאות החיים של מיליוני צעירים בעולם — קטאר פועלת להניע התנגשות בין "הצפון הגלובלי", המסמל את "המשטרים המערביים האימפריאליסטיים והקפיטליסטיים", לבין "הדרום הגלובלי", המסמל את "המדינות והקבוצות העניות, המודרות והמשועבדות". הדבר אמור לאפשר לה לממש את יעדיה: הדחת השליטים הערבים העוינים אותה, לטובת כינון איחוד ערבי נוסח האיחוד האירופי שיישלט על ידיה, עליית מועמדים פרו־איסלאמים ואנטי־ישראלים לשלטון במדינות המערב והחייאת רעיון האימפריה האיסלאמית.

18. התנחלויות: פרויקט הנדל״ן הכושל של ישראל — הארץ, 18.07.2024

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, למ״ס, מסוף מאי על הדמוגרפיה הישראלית בגדה המערבית, ללא מזרח ירושלים, מעידים על כישלון מתמשך של מפעל ההתנחלות. המגמות הדמוגרפיות הרב־שנתיות וההסלמה בגדה, על רקע המלחמה בעזה, שמים לאל את מאמצי ממשלת נתניהו־סמוטריץ׳ להכריע את הפלסטינים בגדה באמצעות השקעות תקציביות חסרות תקדים בהתנחלויות. גם הלבנת המאחזים הלא חוקיים, השינויים הארגוניים הדרמטיים במינהל האזרחי ובמשרד הביטחון, אלימות המתנחלים נגד הפלסטינים ואוזלת ידו של צה״ל בהתמודדות איתה — אינם משנים את תמונת הכישלון הכללית.

מתחילת 2023 ועד סוף מאי 2024, 17 חודשים, עברו מישראל לגדה המערבית 615 בני אדם, יותר מאלו שחזרו לישראל. ביותר משליש מההתנחלויות, 47, היה בתקופה זו מאזן הגירה כולל שלילי, כלומר, יותר אנשים עזבו אותן מאלה שהגיעו אליהן מישראל וחו״ל. השיאניות הן מודיעין עלית, 1,076–, מעלה אדומים, 582–, אפרת, 199–, חשמונאים, 149–. התופעה היחידה שסייעה לרכך במעט את המגמה השלילית היתה הגעתם של 965 עולים מחו״ל ישירות להתנחלויות. כלומר, היגרו לגדה יותר תושבים מחו״ל מאשר תושבים מישראל.

האוכלוסייה בגדה ממשיכה לגדול באותו קצב כמו בעשור האחרון, ומספר התושבים שם הגיע בסוף מאי 2024 ל–497,589 בני אדם, הגרים ב–134 התנחלויות ו–120 מאחזים לא חוקיים. אבל רובו המכריע של הגידול בגדה בתקופה הנ״ל — 92% מכלל הגידול — היה כתוצאה מריבוי טבעי, לידות פחות פטירות, שעמד בתקופה זו על 17,814 נפש. בחינה מהירה מגלה, כי כמחצית מהריבוי הטבעי, 46%, מקורו בשתי הערים החרדיות הגדולות — מודיעין עלית וביתר עלית — וביחד עם גבעת זאב המתחרדת שיעור הריבוי הטבעי של שלושתן מהווה כמחצית מכלל הריבוי הטבעי בגדה. שלוש ההתנחלויות הללו בלבד, הסמוכות לקו הירוק, נמצאות במרחב ההסכמה שצפוי להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסכם קבע.

מעקב רב־שנתי שאנו עורכים בקבוצת המחקר ״תמרור״, בהסתמך על נתוני הלמ״ס, מעלה תמונה מרתקת ומפתיעה.

ראשית, ביחס לארבע הערים היהודיות שבהן מתגוררים קרוב למחצית, 43%, מהישראלים בגדה: אריאל, הקטנה מכולן, והחילונית ברובה, שאוכלוסייתה בשש השנים האחרונות מדשדשת סביב 20–21 אלף נפש, הולכת ומתבגרת. שיעור תושביה מתחת לגיל 19 הוא פחות מרבע מהאוכלוסייה. כמחצית מבעלי זכות הבחירה מצביעים לליכוד, ומעטים מהם למפלגות הימין הקיצוני או החרדים. שיעור החרדים בעיר הוא שולי — כ–1.3%. העיר מדורגת באשכול הכלכלי־חברתי 6, מעל הממוצע בגדה, שהוא אשכול 4.

גם מעלה אדומים, העיר השנייה בגודלה, חילונית ומדורגת באשכול כלכלי־חברתי 6, סובלת מאז 2013 ממאזן הגירה כולל שלילי, שהולך ומחריף. אוכלוסייתה בשבע השנים האחרונות מתנדנדת סביב 38 אלף תושבים ואינה צומחת. גם היא הולכת ומתבגרת, ושיעור התושבים בה מתחת לגיל 19 צנח לכשליש. כמחצית ממצביעיה הצביעו לליכוד, שיעורם במגמת ירידה בעשור האחרון, ועוד כ–30% למפלגות הימין הקיצוני. כ–20% בעיר מצביעים למפלגות החרדיות, למרות שאוכלוסייתה החרדית מהווה רק כ–3%. המגמות הללו בערים החילוניות מסבירות את הצניחה בשיעור החילונים בקרב כלל המתנחלים בגדה מ–35% ב–2010, ל–26% במאי 2024.

ביתר עלית, השלישית בגודלה, ברובה המוחלט חרדית, 93.1% מהתושבים. אחרי שנתיים של מאזן הגירה שלילי, התהפכה המגמה, ואוכלוסיית העיר גדלה ל–68,363 נפש, בעיקר בשל ריבוי טבעי. 60% ממצביעיה הצביעו ליהדות התורה, ו–30% לש״ס. העיר מדורגת באשכול הכלכלי־חברתי הנמוך ביותר, 1. מודיעין עלית, הגדולה מארבע הערים, גם היא חרדית, 95.8% מתושביה, ומדורגת באשכול הכלכלי־חברתי הנמוך ביותר. גם היא סובלת בעשור האחרון ממאזן הגירה כולל שלילי, המטושטש על ידי ריבוי טבעי גבוה, ומספר תושביה הגיע במאי 2024 ל–86,816 נפש. 80% ממצביעיה הצביעו ליהדות התורה והשאר לש״ס. בשל הריבוי הטבעי בערים הללו עלה שיעור החרדים בקרב הישראלים בגדה מ–32% ב–2010 ל–37% במאי 2024. שלוש הערים הגדולות, הכוללות 90% מהאוכלוסייה העירונית, צפויות להסתפח לישראל במסגרת הסדר קבע.

שנית, המעקב שאנו עורכים מעלה תמונה מעניינת גם ביחס ל־14 המועצות המקומיות, שבהן מתגוררים כחמישית, 22.2%, מהישראלים בגדה: במועצה המקומית הגדולה ביותר, גבעת זאב, שיעור החרדים עבר את מחצית האוכלוסייה. האוכלוסייה צומחת בקצב גבוה במיוחד, והשנה נסקה ל־22,503 נפש, יותר מאוכלוסיית אריאל. גם בעמנואל החרדית, הגידול השנתי הואץ, והאוכלוסייה הגיעה ל־5,142 נפש. במועצות החילוניות הגידול באוכלוסייה התמתן והתייצב כדלקמן: אורנית 9,397 נפש, אלפי מנשה 8,000, בית אריה 5,603, והר אדר 4,140. מעלה אפרים, הקטנה במועצות המקומיות, שהלכה ודעכה בשנים 2005–2013, החלה שוב לגדול ומונה כיום 1,419 נפש — עדיין פחות ממספר תושביה לפני כשני עשורים.

במועצות המקומיות הדתיות־לאומיות המגמה מעורבת: חלקן גדלו, כמו אפרת שצמחה ל־11,940, קרני שומרון שצורפה לה מעלה שומרון וגדלה ל־10,179 נפש, שער השומרון החדשה — שנולדה מאיחוד שערי תקווה ועץ אפרים — גדלה ל־9,027, קרית ארבע ל־7,601, אלקנה ל־4,453. חלק מהן התייצבו, למשל בית אל עם 6,469 תושבים, וקדומים עם 4,600 נפש. למעשה, רוב המועצות המקומיות, תשע מתוך 14, הכוללות 77% מכלל התושבים, צפויות להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסדר קבע.

בשש המועצות האזוריות, שבהן גרים כשליש, 35%, מהישראלים תושבי הגדה, מצאנו מגמות מעורבות. המועצות הדתיות־לאומיות, הנהנות ממרב המשאבים הממשלתיים, ממשיכות לצמוח. למשל, מטה בנימין, הגדולה ביותר מבחינת אוכלוסייתה, גדלה ל־78,089. מועצת השומרון, הגדולה ביותר בשטחה, גדלה ל־46,152 תושבים, גוש עציון גדלה ל־27,812 אלף תושבים והר חברון הגיעה ל־11,842. לעומתן, בערבות הירדן החילונית יש 6,767 תושבים, ובמגילות ים המלח, הקטנה ביותר והחילונית, רק 2,254 תושבים. כלומר, בכל בקעת הירדן ואזור ים המלח, שהם יותר משליש משטח הגדה, מספר הישראלים נותר נמוך מאוד — פחות מ־10,000.

למגמות הנ״ל שמאפיינות את העשור האחרון יש כמה השלכות מרכזיות. הראשונה, שיעור החרדים באוכלוסייה היהודית בגדה עלה ל־37%. אוכלוסייה זו, לצד התנחלויות אחרות עניות, גורמת לכך שיותר מ־40% מהמתנחלים משתייכים לאשכול החברתי־כלכלי הנמוך ביותר, 1. לשם השוואה, שיעור זה גדול כמעט פי עשרה משיעור המשתייכים לאשכול 1 בתחומי ישראל.

האוכלוסייה היהודית בגדה נעשית עם הזמן ענייה יותר ותלויה יותר בסבסוד ממשלתי. לשם המחשה, שיעור ההשתתפות של הממשלה, באמצעות מענקים שונים, הגיע בשנת 2022 ל־63% בממוצע מהתקציב הרגיל, ול־60% מהתקציב הלא רגיל של כלל 24 הרשויות בגדה. זאת, בעוד שממוצע ההשתתפות בתחומי הקו הירוק לתקציב רגיל הוא 42%, ולתקציב לא רגיל — 39%. ולא פחות חשוב: כשליש מהתמיכה הממשלתית בגדה מוקצה לרווחה. למרות שהישראלים שם הם כ־5% מאוכלוסיית ישראל, הם זוכים ל־7.22%, 2,340,613,000 שקלים, מכלל המענקים הממשלתיים לתקציב הרגיל, ול־8.1%, 740,855,000 שקלים, מהמענקים לתקציב לא רגיל.

המימון של משלמי המסים הישראלים מחולק באופן הסותר את ההמלצות של ועדות שונות, וגורם לכך שבעוד שממוצע ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל בתחומי ישראל הוא 8,832 שקל, ממוצע ההכנסה המקבילה לתושב הגדה הוא 10,300 שקל. כלומר, בממוצע, האוכלוסייה בגדה נהנית משירותים משופרים יותר בהשוואה לאוכלוסיית ישראל, בתחומי הרווחה, החינוך והתרבות.

הרעפת המשאבים הזו מקבלת ביטוי בדעת הקהל של המתנחלים. ערכנו שלושה סקרים ייחודיים בשנים 2016–2023 בקרב מדגמים מייצגים וגדולים של האוכלוסייה היהודית הבוגרת, מעל גיל 18, בגדה, כדי לבחון את עמדות הציבור לגבי מגוון פתרונות מדיניים בסוגיה הטריטוריאלית. מהסקרים עולה, כי עם הזמן מתנחלי ״איכות החיים״ הופכים ליותר אידיאולוגיים, ואילו המתנחלים האידיאולוגיים מציינים את איכות החיים כסיבה מרכזית למגורים בגדה.

כך למשל, בשנת 2016 רק 19% מהציבור האידיאולוגי ציינו את איכות החיים כמניע להתיישבות בגדה, וב–2023 38% מציבור זה הצהירו שהם מתנחלים גם מסיבות של איכות חיים. במקביל, המרכיב האידיאולוגי בהתנחלות אמנם נותר המניע החשוב ביותר, אבל ב–2023 הוא איפיין 49% מהמתנחלים, לעומת 62% בשנת 2016.

ההשלכה השנייה של המגמות הסוציו־דמוגרפיות הללו היא, שלמרות הגידול הנומינלי במספר הישראלים בגדה, שיעורם מכלל אוכלוסיית הגדה הוא 14% בלבד. כלומר, באוכלוסיית הגדה יש רוב ערבי מוצק, וסיפוחו יערער לחלוטין את המאזן הדמוגרפי של ישראל, או לחלופין את המשטר הדמוקרטי שלה, אם לא יוענקו לפלסטינים זכויות שוות, כפי שבצלאל סמוטריץ' הצהיר.

ההשלכה השלישית היא, שהגידול המתמיד באוכלוסייה הפלסטינית בשטח C, שמונה כיום כ–392 אלף תושבים, הופך גם את סיפוח שטחי C ללא ריאלי מבחינה דמוגרפית, ביטחונית וכלכלית. שיעור הישראלים בשטח C, שהיה רוב מובהק, צנח מ–82% בשנת 2010 ל–55% בסוף 2023. מכאן, שדבריה של השרה אורית סטרוק, שקראה באחרונה להאיץ את ההתנחלות בדרום הר חברון — "אמרתי לו, בצלאל אני מבקשת קודם כל הר חברון, הוא קיבל את זה" — הם חסרי משמעות מבחינת השליטה בשטח. שכן, מדרום לגוש עציון, במחוז חברון, חיים כ–18 אלף ישראלים בקרב אוכלוסייה פלסטינית המונה 822 אלף נפש, 2.1% בלבד.

ההשלכה הרביעית היא, שיותר ממחצית, 59%, מהישראלים שגרים מעבר לקו הירוק גרים בסמוך לו, עד חמישה קילומטרים, ויסופחו לישראל במסגרת חילופי שטחים. אפילו מרבית אלו המתגוררים בטווח שבין חמישה לעשרה ק"מ — כמו מעלה אדומים, גבעת זאב ואפרת — יסופחו לישראל במסגרת הסכם קבע. למרות שמספר ההתנחלויות המבודדות המרוחקות מהקו הירוק, 10 ק"מ ויותר, הוא כמחצית מכלל ההתנחלויות בגדה, 46%, ועומד על 62, אוכלוסייתן מועטה, 123 אלף תושבים, שהם 24% מהישראלים בגדה, ורובן שייכות לזרם הלאומני־משיחי, שבחר להתנחל שם כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית. גם בסוגיה זו רואים בסקרים שערכנו כי יש להבחין בין הציבור האידיאולוגי לציבור "איכות החיים". בסוגיה של סיפוח חד־צדדי של השטחים למשל, ב–2023 תמכו בצעד כזה כשני שלישים, 66%, מהמתנחלים האידיאולוגיים, לעומת כשליש, 35%, ממתיישבי "איכות חיים".

יש לזכור כי חילופי שטחים של פחות מ–4% במסגרת תהליך מדיני יאפשרו את הישארותם של 80% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק בריבונות ישראל, כאשר מרבית המפונים יהיו כאלה המשתייכים לזרם האידיאולוגי של הימין המשיחי. כאן הממצאים מהסקרים מצביעים על הקצנה בקרב ציבור המתנחלים בכל הנוגע לאפשרות של פינוי. אם ב–2016 רק כחמישית, 19%, ממתנחלי איכות חיים ופחות ממחצית, 44%, מהמתנחלים האידיאולוגיים ציינו שיסרבו להתפנות מהיישוב שלהם בכל תנאי במקרה שישראל תגיע להסכם עם הפלסטינים, הרי שב–2023 35% ממתנחלי איכות חיים ו–56% מהאידיאולוגיים אמרו שיסרבו להתפנות במסגרת הסכם.

גם אם יוצע למתנחלים כולם פיצוי מיידי על ביתם ורכושם במתווה פינוי־פיצוי, בקרב מתנחלי איכות חיים ההסכמה לפינוי ירדה מ–66% ב–2016 ל–55% ב–2023, ובקרב המתנחלים האידיאולוגיים היא ירדה מ–45% ב–2016 ל–35% ב–2023. המגמות הנ"ל מלמדות, שהאידיאולוג נהפך לבורגני והבורגני נהפך לאידיאולוג. טשטוש הזהויות הוא תוצר ישיר של נורמליזציה של הכיבוש בקרב החברה הישראלית.

עובדות אלו, המוסתרות מהציבור, או מוצגות רק כמספר נומינלי של מתנחלים בלי להתייחס לנתונים חשובים כמו ריבוי טבעי, יחס הגירה וגידול דמוגרפי של הפלסטינים, מראות כי המציאות האמיתית הפוכה לחלוטין מחזיונותיה של שרת ההתיישבות והמשימות הלאומיות, המדברת על "תקופה של נס" שנראה שרק היא ותומכיה חווים בתקופה קשה זו. הנתונים והעובדות ממחישים את האבסורד שבמדיניות של ממשלת בנימין נתניהו, המבקשת למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית בכל מחיר. "נתניהו איתנו על מלא", אמר בצלאל סמוטריץ' בחודש שעבר בכנס באחת ההתנחלויות בשומרון.

בעשור האחרון העבירו ממשלות ישראל בראשות נתניהו ונפתלי בנט מיליארדים רבים לטובת המתנחלים בגדה המערבית, לא כולל מזרח ירושלים, דרך מענקים ממשלתיים למיניהם. הן סבסדו את החברה החרדית, ההולכת וצומחת בגדה, באופן שמשאיר אותה תלויה במענקים המופרזים, וכחלק מאתנן קואליציוני הן סללו כבישים במיליארדים להתנחלויות המבודדות. הן תמכו במאחזים הלא חוקיים בכספי משלם המסים, דרך המועצות האזוריות, תוך שהן דורסות ברגל גסה את סדרי המינהל התקין, עוצמות עין מול אלימות המתנחלים — והכל בניסיון להחיות את פרויקט הנדל״ן הכושל ביותר של מדינת ישראל.

הממשלה הנוכחית ממשיכה להקריב את הדמוקרטיה הישראלית, גם בעת מלחמה, תוך העמקת ההפיכה המשטרית בשטחים למען מפעל ההתנחלות. למעשה, בשבועות האחרונים השלים סמוטריץ׳ את ההפיכה המשטרית בגדה לאחר שהעביר כמעט את כל הסמכויות השלטוניות שם, למעט אלה הנוגעות לביטחון, מהצבא למנגנון אזרחי שהוא עומד בראשו. זה נעשה על ידי מינוי איש שלומו ל״סגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים״.

צעד זה מרוקן מסמכויות את ראש המינהל האזרחי, וכמוהו כסיפוח של הגדה. הוא מאפשר לסמוטריץ׳ לשלוט בפועל בניהול המקרקעין בגדה, בתכנון ובנייה, בפיקוח ואכיפה על בנייה לא חוקית, בפיקוח וניהול של רשויות מקומיות, ברישוי מקצועות, במסחר וכלכלה, ובניהול שמורות הטבע ואתרי העתיקות. הצעד מאפשר לסמוטריץ׳ לאשר ולממן הקמת שכונות חדשות וחוות רועים, לצד הרס בתים של פלסטינים שנבנו ללא היתר.

השאלה הגדולה היא — האם גם הציבור החרדי והציבור החילוני ישתפו בסופו של דבר פעולה עם המהלכים שמקדם ציבור לאומני משיחי קטן? האם לנוכח ההטבות הכלכליות המפליגות שמלוות מעבר לגדה, חרדים וחילונים יעברו לשם באלפיהם באופן שישנה את המגמות הדמוגרפיות השליליות ויבטל את ההיתכנות הקיימת היום לפתרון שתי המדינות? האם בזבוז משאבי המדינה לשם מימוש החזון המשיחי ללא כל תוחלת מדינית יימשך, וימשיך לפגוע במעמדה, בתדמיתה, בכלכלתה ובעיקר בביטחונה של מדינת ישראל?

19. דווקא עכשיו יש הזדמנות היסטורית לשלום. אסור להחמיץ אותה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 08/08/2024

כל חזון דורש תוכנית יישום. החזון של נתניהו, בנט וסמוטריץ' הוא שלטון יחיד במדינה אתנוקרטית שתקבע עליונות יהודית בכל "ארץ ישראל השלמה", תחת אידיאולוגיה של "עם לבדד ישכון", ו"העולם יתרגל לכך", כפי שהבטיח נפתלי בנט. את החזון הלאומני־משיחי הזה הם ביקשו ליישם באמצעות "תוכנית ההרגעה" המדומיינת של בנט לסיפוח שטחי C מ–2012, ואחר כך באמצעות "יוזמת השלום" המגוחכת של הנשיא דונלד טראמפ מ–2020, שנהגתה על ידי בנימין נתניהו, וכיום הם מבקשים ליישמו בעיקר באמצעות "תוכנית ההכרעה" המשיחית של בצלאל סמוטריץ', שפורסמה ב–2017.

בתוך עשור חזון עוועים זה הפך את ישראל למצורעת בעולם, גרם לפגיעה ביכולות ובמעמד של צה"ל, הרס את משטרת ישראל, החליש את מערכת המשפט, העמיק את הקיטוב החברתי תוך הידרדרות במדרון חלקלק לעבר מלחמת אזרחים, ערער את היחסים עם ארה"ב, דרדר את הכלכלה הישראלית, דחף ישראלים לחו"ל, העמיק את השחיתות הממסדית, הגביר את האנטישמיות בעולם, החליש את מערכת החינוך, הרחיק את יהודי העולם מישראל, פגע בסולידריות בחברה הישראלית, ומאיים לפגוע בהסכמי השלום עם מצרים וירדן.

לנוכח הסכנה ישראל חייבת לחזור לחזון הציוני — מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, שחיה בביטחון כחלק ממשפחת העמים — ולהשלים אותו. לשם כך נחוצה הנהגה שתאמץ אותו בקול ברור, ותעשה כל שביכולתה בכדי ליישמו. בתחומים רבים בישראל נדרש תיקון, אך אירועי ה–7 באוקטובר והמלחמה בעקבותיהם חזרו וחידדו את מרכזיות הסכסוך הישראלי־פלסטיני. יישוב הסכסוך ייצור מציאות נוחה יותר לחברה בישראל לטפל בתחומים האחרים, ולא להפך.

למרות הלכי הרוח הקשים בחברה הישראלית ובחברה הפלסטינית בעקבות טבח ה–7 באוקטובר והרס רצועת עזה במלחמה, יש להציב כבר היום תוכנית להשלמת מימוש החזון הציוני. ההיסטוריה מלמדת שלעתים קרובות מתוך הרס ואכזריות הדדית צומחת תובנה בדבר הצורך בפשרה גם בלי אהבת מרדכי, או ישמעאל, שאולי תוביל יום אחד גם לפיוס.

תוכנית הנשיא ג'ו ביידן למזרח התיכון, שעל סדר היום, בנויה משלושה מרכיבים: הראשון, היערכות אזורית מול איראן ושלוחיה באזור, שתשרת את ביטחון ישראל. השני, קידום מדינה פלסטינית. השלישי, נורמליזציה בין סעודיה וישראל. צעדים משלימים של התוכנית כוללים הפסקה של הלחימה בעזה ובצפון ושחרור החטופים. ההסכם האמריקאי־סעודי צריך לכלול "חבילה" ישראלית־פלסטינית, שתתבסס על מחויבות ליישוב הסכסוך לפי מודל שתי המדינות.

ב"חבילה" יהיו שני שלבים. הראשון, הצהרה מחייבת: על ישראל להכריז על מחויבותה לפתרון שתי המדינות, ועל הפלסטינים להבטיח ייצוג לגיטימי של העם הפלסטיני. לשם כך עליהם לקיים בחירות לפרלמנט, לנשיאות ולמועצה הלאומית הפלסטינית של אש"ף, לפרק את חמאס מהזרוע הצבאית שלו, וכל המועמדים לבחירות צריכים להכיר בישראל ובהסכמים שנחתמו עמה.

השלב השני, שמותנה בהשלמת השלב הראשון, כולל מהלכים ליצירת אמון ולבניית המדינה הפלסטינית שבדרך. על ישראל להציג וליישם תוכנית ריאלית לרציפות טריטוריאלית פלסטינית בגב ההר, במתווה שתוכנן על ידי אריאל שרון ואהוד אולמרט במסגרת "תוכנית ההתנתקות" המורחבת, שגובשה ב–2004 ו"תוכנית ההתכנסות" מ–2006. אלה כללו פינוי התנחלויות מבודדות לאורך כביש 60 המחבר את הערים הפלסטיניות המרכזיות בגדה.

ישראל תחדש את המעבר הבטוח, עם מתן עדיפות למתכונת הבטוחה יותר של מסילת רכבת, לפי התכנון ערב ההתנתקות מעזה ב–2005, שתחבר בין עזה לעיירה תרקומיא על בסיס מסילת הרכבת בין אשקלון לקריית גת. הפלסטינים, שייהנו לראשונה מרציפות טריטוריאלית, יתחייבו לפרוס תחנות משטרה לאכיפת החוק והסדר ולהפגנת משילות בכל השטחים שבאחריותם, והרשות הפלסטינית תפרוס את כוחותיה ברצועת עזה ותחדש את התיאום הביטחוני עם ישראל שם. במקביל, על ישראל להתחייב להעביר באופן קבוע ובלתי מותנה את כספי המסים שהיא גובה בעבור הרשות, ועל שני הצדדים לעדכן את הסכמי פריז, העוסקים בכלכלה.

בגמר יישום ה״חבילה״ הישראלית־פלסטינית, שעשוי לארוך חודשים רבים, ישראל תמשיך להחזיק בסמכות הביטחונית באיו״ש, תיהנה מתיאום עם המשטרה הפלסטינית הן בגדה והן בעזה, ותחזיק בבקעת הירדן. ישראל תשקם את יחסיה עם ירדן ומצרים, ועם הקהילה הבינלאומית ובראשה ארה״ב. הפלסטינים ייהנו מרציפות טריטוריאלית, מגוף לגיטימי אחד לניהול המו״מ מול ישראל והעולם, משליטה משופרת בכלכלתם ומחיזוק השליטה הביטחונית בגדה ובעזה בשטחים שבאחריותם. במקביל, ארה״ב, סעודיה וישראל יממשו מהלכים ראשוניים לנורמליזציה ולכינון ברית אזורית.

הצעד הבא יהיה יישוב מדורג של הסכסוך הישראלי־פלסטיני בהסכמי קבע במסגרת ״תוכנית ההשלמה״ המוצעת להלן. בכפוף להצלחת יישום ה״חבילה״ ייפתחו שלושה ערוצי מו״מ להסדרי קבע. הראשון, בין ישראל לפלסטין, בתיווך אמריקאי־ערבי, על ארבע סוגיות הליבה: גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים, בהתאם לפרמטרים שנקבעו באנאפוליס 2008. השני, מו״מ בין ישראל לעולם הערבי על פי הצעת השלום של הליגה הערבית, שיעסוק בעיקרו בצעדי הנורמליזציה ובברית האזורית מול איראן ושלוחיה. השלישי, מו״מ בין ישראל ופלסטין לקהילה הבינלאומית על הסכמים כלכליים וביטחוניים, על מנגנון להסדרת סוגיית הפליטים, על סיוע צבאי ועוד. עם החתימה על כלל ההסכמים בשלושת הערוצים יחל יישומם במקביל ובאופן מותנה על ציר זמן אחד.

גיבושה ויישומה של ״תוכנית ההשלמה״ עשויים לארוך כמה שנים, אך על הצדדים להבין כי זו האפשרות היחידה לעצור את ההסלמה החמורה ולהציב תקווה מחודשת בפני העמים. לא נפריז אם נאמר כי זוהי הזדמנות היסטורית — שלצערנו נקנתה במחיר חייהם של עשרות אלפי פלסטינים ויותר מ־1,500 ישראלים, הרס הרצועה ופינוי של יישובי הנגב המערבי וצפון הארץ. לכן אסור להחמיצה. האתגר הגדול הניצב בפני שתי החברות, הישראלית והפלסטינית, הוא לבחור בהנהגות ראויות שיובילו אותן לעתיד שונה מהמציאות שהן חוות במאה השנים האחרונות.

20. להחזיר את יחיא סינוואר למשא ומתן, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/08/2024

"יחיא סינוואר נתון בלחץ מצד מפקדי הזרוע הצבאית שנותרו ברצועה ומעוניין בהפסקת אש בהקדם... הוא הופתע ואינו מרוצה ממינויו ליו"ר הלשכה המדינית של הארגון — ואף חושש כי מדובר במלכודת". אם האמור בציטוט הזה, שהביא הפרשן אהוד יערי ממקורות בחמאס, נכון, משמעותו היא שסינוואר רואה בקידומו לתפקיד הרם מלכודת, שנועדה לגרום לו לצאת מהמנהרות. אין זה מפתיע, שכן בין סינוואר לקטאר ולהנהגת החוץ של חמאס מתנהל סכסוך ארוך שנים, על רקע ניסיונותיהם לחסל אותו פוליטית, ואולי גם פיזית, באמצעות ישראל.

בפברואר 2017, מיד לאחר שנבחר לראש הלשכה הפוליטית בעזה, ניגש סינוואר לביצוע תיאום ביטחוני עם מצרים, בדומה למה שמחמוד עבאס עושה עם ישראל, והתפייס עם מוחמד דחלאן, מבכירי הפתח ויריבו של אבו מאזן (דחלאן מתגורר באיחוד האמירויות). הוא אפילו הצהיר שהוא מוכן להכפיף את הנשק של גדודי אל־קסאם לאש"ף (שחתם על הסכמי אוסלו).

קטאר והנהגת החוץ הבינו כי מהלכיו של סינוואר, ובהם פנייתו למצרים, עלולות לשבש את תוכניותיהן להמליך את משעל לראש אש"ף, והחלו לפעול לכרסום במעמדו הפוליטי. הן השתמשו במזוודות הכסף הקטאריות שהגיעו לעזה כדי לתייגו כמשתף פעולה עם ישראל, שמכר את פלסטין תמורת נזיד עדשים קטארי. בבחירות הפנימיות למוסדות חמאס (2021) הועמד מולו נזאר עוודאללה, מקורבו של משעל, וניצח אותו. ואולם בגלל ההתנגדות של גדודי אל־קסאם הושאר סינוואר בתפקיד. בתום המערכה הצבאית בין ישראל לג'יהאד האיסלאמי (2022), שסינוואר החליט שלא להשתתף בה, התפרסמה קריקטורה ב"אל־ערבי אל־ג'דיד" הקטארי, והציגה את סינוואר כמי שכמו אבו מאזן משתף פעולה עם ישראל ובוגד בעם הפלסטיני.

ההחלטה למנותו לתפקיד ראש הלשכה המדינית של חמאס (ולא רק של עזה) היתה אמורה לאפשר לו לצאת מעזה בכבוד, בהיותו ממלא תפקיד ייצוגי. אלא שסינוואר, כטענת יערי, סבור שמדובר במלכודת, והוא חושש שמא ייעשה בו "מעשה הנייה". אם ייצא מעזה ישראל עלולה להתנקש בחייו, ומשעל יריבו עלול לקצור את "פירות" הפעולה שהוא הוביל ב–7 באוקטובר.

סינוואר בא מהזרוע הצבאית של חמאס. שם הוא מרגיש בנוח ומשם הוא שואב את עיקר כוחו הפוליטי. כאשר נבחר לראשות הלשכה הפוליטית בעזה — אף שידע שמדובר בהישג גדול מבחינתו — אמר שהוא לא אוהב את "הז'קט שהלבישו עלי". לכן סביר להניח שהוא לא יתנתק גאוגרפית ממקור כוחו הצבאי ולא ייפול למלכודת הדבש של קטאר. אם לא תהיה לו ברירה והוא ייאלץ לצאת מרצועת עזה — זה יהיה רק למצרים, שיחסיו עמה שונים בתכלית מיחסיו עם קטאר.

בתום מבצע שומר החומות (2021), כאשר שבה מצרים לתווך בין ישראל לחמאס, הסביר העיתונאי המצרי עמרו אדיב, המקורב למשטר, מדוע סינוואר, ולא אסמאעיל הנייה או חאלד משעל, החיים בקטאר, צריך להיות הכתובת לכל מו"מ עתידי בין הרשות הפלסטינית, ישראל והקהילה הבינלאומית. סינוואר, הסביר אדיב, "הוא מנהיג אמיתי, אותנטי וחשוב. הוא ישב בכלא הישראלי, חי בעזה וסובל כשאר התושבים. הוא שומר על קשר אישי עם השטח ועם משפחות השהידים, הוא אמיץ והוא יריב קשוח של הישראלים". עם זאת הוסיף אדיב כי "השפה המתלהמת של סינוואר מקשה על מצרים לקדם יוזמות לפיוס והסדרה מדינית, גם אם היא מבינה את הצורך שלו להפגין חוזק בדומה לה עצמה, שנדרשה לעבור את מלחמת אוקטובר כדי לחתום על הסכם שלום עם ישראל". אלא שב–7 באוקטובר 2023 תורגמה השפה המתלהמת של סינוואר למעשי טבח נפשעים ובלתי נסלחים, ואלה אינם דומים כהוא זה למלחמת אוקטובר.

סינוואר לא הצליח למנף את הישגיו במבצע שומר החומות להתקדמות מדינית, לצד הרשות הפלסטינית, והמשיך לדאוג להתעצמות צבאית. הוא גם לא צפה את עוצמת התגובה הצבאית של ישראל על הטבח ב–7 באוקטובר וגם לא את האדישות היחסית של המנהיגים הערבים והמוסלמים, שבמידה רבה השאירה אותו בודד במערכה.

לנוכח אובדן "כוורת" הפעילים המרכזיים במרחב הפוליטי והצבאי והתחזקותו של משעל בעקבות ההתנקשות בהנייה ובסאלח אל־עארורי — יש לסינוואר שתי אפשרויות: להשתמש ב"קידום" שקיבל כדי לסגור עסקה לשחרור חטופים תמורת

אסירים פלסטינים, שתירשם על שמו ולא על שמם של משעל ושל אמיר קטאר — ואולי גם תשמר את יכולתו להשפיע על "היום שאחרי" באמצעות מוחמד דחלאן מצד אחד ושחרור מרוואן ברגותי, מנהיג פתח, הזוכה לפופולריות גדולה, מצד שני.

בהיעדר עסקה, האפשרות השנייה שיש לסינוואר היא הידוק קשריו עם הג'יהאד האיסלאמי ועם החמולות העזתיות המקורבות לג'יהאדיסטים, בתקווה שהאיראנים יהלמו בישראל ויצילו את מה שנשאר מכבודו.

גילוי הדעת המשותף של חמאס עזה והג'יהאד האיסלאמי, שפורסם זמן קצר אחרי חיסול הנייה, הוא איתות למצרים, לאיחוד האמירויות ולדחלאן — הציר שסינוואר בחר להתחבר אליו אך סוכל בידי קטאר וישראל. על פי האיתות הזה, כל מי שינסה לכפות שלטון של גורמים פלסטיניים או חיצוניים על רצועת עזה עלול להיתקל בחזית אחידה של חמאס, הג'יהאד האיסלאמי והחמולות העזתיות.

זהו אפוא הזמן למנף ולתרגם את ההישגים הצבאיים של צה"ל לתבונה מדינית, שתשיב את סינוואר אל המו"מ בחסות מצרים — הריאה היחידה שהוא עדיין נושם דרכה — תקדם עסקה שתשיב את החטופים ותמנע את הפיכת עזה לגן עדן לג'יהאדיסטים מטורפים.

21. אם ישראל תמשיך להתנער מחלוקת הארץ "הנהר עד הים" יטביע אותה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 12/09/2024

מאז מלחמת העולם השנייה, כמעט אף מלחמה בין מדינות לא לוותה בשלילת זכותה של מדינה להתקיים, או בשלילת זכותו של עם להגדרה עצמית. הטבח שביצע חמאס ביישובי הנגב המערבי ב–7 באוקטובר ותוכניתו להקים את מדינת פלסטין על חורבות ישראל, לצד שלילת כל הסדר מדיני על ידי ממשלת נתניהו — מבטאים את הגישה הרווחת בקרב הפונדמנטליסטים החמאסניקים מחד, והמשיחיים־הלאומנים הישראלים מאידך. כל צד שולל באופן מוחלט את זכויותיו של הצד השני.

גישה זו נהפכה שגורה בשיח המדיני והציבורי בפי שני הצדדים. חמאס ותומכיו תובעים מדינה אחת ושוללים את זכותה של ישראל להתקיים ואת זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית במולדתו; ישראל שוללת את הקמתה של מדינה פלסטינית לצדה ואת זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית.

שתי העמדות הללו מנוגדות למשפט הבינלאומי, ולהחלטותיה של הקהילה הבינלאומית. לעמדת חמאס העקרונית, תחת הסיסמה "מהים ועד הנהר", מצטרפים באופן חסר תקדים רבים מאוד בעולם. השאלה היא, למה? האם מדובר באנטישמיות המסורתית? בבורות? באנטי־ישראליות? או אולי בכישלון ההסברה הישראלית? או שמא יש לכך הסבר אחר?

כפי הנראה, כמו בהרבה שאלות מורכבות, התשובה נעוצה בגורמים שונים, ובכללם הגורמים שנמנו לעיל. עם זאת, בקהילה הבינלאומית ישנם כאלו שאינם נמנים עם האנטישמים המסורתיים ואינם בורים, ובכל זאת הם אינם מוכנים לקבל כצודק את ה"נרטיב" הישראלי. עמדתם מבוססת על נימוקים הגיוניים לשיטתם, המתייחסים לשורש הסכסוך, שהחל עם הצהרת בלפור בנובמבר 1917. עלינו, הישראלים, להכיר היטב את ההיגיון שמאחורי עמדתם, אם חפצים אנו להבין את המציאות ולקבל הכרעות חיוניות לעתידנו.

עם תום מלחמת העולם הראשונה וכינונו של חבר הלאומים ב–1919, החליף עקרון ההגדרה העצמית את העיקרון האימפריאלי במערכת הבינלאומית. התוקפנות והכיבוש כדרך להשגת ריבונות על טריטוריות נשללו, והתבססה ההכרה כי לכל עם עם רוב בקרב תושבי ארץ, זכות טבעית לקבוע את עתידו המדיני והחברתי. במילים אחרות: "ארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה".

איזו מציאות התקיימה במרחב פלשתינה המנדטורית בסוף אותה מלחמה? מתוך אוכלוסייה של קצת יותר מ–750 אלף איש, 90% היו ערבים ו–10% יהודים, ויותר מ–93% מהאדמות הפרטיות היו בבעלות ערבית. על רקע מציאות זו דרשו ערביי הארץ בדצמבר 1920 בקונגרס הערבי הלאומי השלישי שהתקיים בחיפה, לממש את זכותם להגדרה עצמית ו"לכונן ממשלה של בני הארץ שתהיה אחראית בפני מועצה מייצגת, אשר העם הדובר ערבית שישב בפלשתין עד ראשית המלחמה, כולל היהודים, יבחר את חבריה, כפי שהדבר נעשה בעיראק ובעבר הירדן".

המעצמות המנצחות, בריטניה, צרפת וארצות הברית, התעלמו מהמציאות בפלשתינה ולא שעו לתביעה הערבית להגדרה עצמית, בהיותם רוב תושבי הארץ. בוועידת סן רמו ב–1920 החליטו המעצמות האירופיות לכלול את הצהרת בלפור בכתב המנדט שניתן לבריטניה, וב–1922 חבר הלאומים אישר את כתב המנדט. 25 שנה מאוחר יותר הודתה ועדת החלוקה של האו"ם, כי "עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב–1922, בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי".

החרגת פלשתינה מעקרון ההגדרה העצמית היתה חסרת תקדים. פרופסור אדוארד סעיד, חבר המועצה הלאומית הפלסטינית, כתב ב–1979 על הצהרת בלפור: "חשיבותה של ההצהרה נעוצה בראש ובראשונה בהיותה הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות על פלסטין. ושנית, והדבר חשוב יותר לענייננו כאן, היתה זו הצהרה שאת מידת חריגותה אפשר לתפוש רק אם מבינים היטב את המציאות הדמוגרפית או האנושית בפלסטין".

הבריטים הצמידו להחרגה הזו תנאי: הם התנו את הקמת הבית הלאומי היהודי בכך, "שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות", והוסיפו, לבקשת היהודים, שלא תהיה פגיעה גם "בזכויות ובמעמד המדיני של

יהודים בכל ארץ אחרת". בכתב המנדט, שכלל את הצהרת בלפור, הוסיפה וחזרה הקהילה הבינלאומית על התנאי, וכתבה כי יוקם בית לאומי יהודי "תוך שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת". כלומר, בתמורה להחרגת פלשתינה ולשמירת זכויות היהודים ברחבי העולם, הבית הלאומי היהודי יהיה דמוקרטי וישמור על שוויון זכויות לכל תושביו.

ב–1947 השלימה הקהילה הבינלאומית עם חוסר ההיתכנות לקיומה של מדינה אחת, בנימוק ש"ישנם היום בפלשתינה כ–650 אלף יהודים וכמיליון ו–200 אלף ערבים, שונים זה מזה באורח חייהם ובאינטרסים הפוליטיים שלהם". היא הוסיפה והדגישה, כי "התביעות על פלשתינה, הן של הערבים והן של היהודים, שתיהן בעלות תוקף ולא ניתן ליישב אותן זו עם זו". ועל כן קבעה, כי "מכל ההצעות שהוצעו, החלוקה של הארץ היא המעשית ביותר".

עסקת החבילה — החרגת פלשתינה־א"י מעקרון ההגדרה העצמית בתנאי ברור שתכונן בארץ דמוקרטיה — היתה ברורה מאוד להנהגה הציונית מתחילת הדרך. דוד בן־גוריון קבע ב–1918 כי "לא רצוי ולא ייתכן לנשל מן הארץ את תושביה הנוכחיים. לא זוהי תעודת הציונות. אילו היתה הציונות שואפת לרשת את מקומם של תושבי הארץ הנוכחיים — כי אז לא היתה אלא אוטופיה מסוכנת וחזון־שווא מזיק וריאקציוני". זאב ז'בוטינסקי החרה החזיק אחריו, והתחייב ב–1923: "את הרחקתם של הערבים מארץ ישראל הנני חושב לבלתי מתקבלת על הדעת בהחלט; בארץ ישראל תמיד ישבו שני עמים... הנני מוכן להישבע בשמנו ובשם צאצאינו שלא נפר לעולם שיווי זכויות זה, ולא נעשה ניסיון לדחוק את רגליו של מישהו".

גם מנחם בגין חזר ועמד על ההתניה הקריטית הנ"ל לקבלת לגיטימציה בינלאומית להקמת מדינת ישראל, וכתב ב–1972: "הציונות... אלה יסודותיה בארץ ישראל, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם. לא סטינו ולא נסטה מתורה זו, בה מקופלת צדקת עניינו". מאוחר יותר, ב–1978, הציע את תוכנית האוטונומיה, שבסופה השטחים הכבושים היו אמורים להסתפח לישראל והפלסטינים היו אמורים לקבל אזרחות ישראלית.

ובחזרה לימינו. ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו שוללת את כל האפשרויות. היא שוללת את פתרון שתי המדינות, והיא שוללת מתן אזרחות ושוויון זכויות לאחר סיפוח השטחים. מדיניותה זו מפירה את ההתחייבות הציונית הבסיסית לתהליך החריג שבאמצעותו הוקמה מדינת ישראל. הסרבנות הפלסטינית לחלוקת הארץ ב–1948 חדלה להיות פקטור רלוונטי, לאחר שב–1988 הפלסטינים קיבלו את החלטת החלוקה 181 ואת ההחלטות המכירות בישראל בקווי מאי 1967, וחזרו על כך בהכרה ההדדית עם ישראל בספטמבר 1993: "אש"ף מכיר בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, מכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו–338".

דעת הקהל הבינלאומית, השוללת את קיומה של ישראל גם בקווי 67', טוענת שאם ישראל אינה מקיימת את חלקה בעסקת החבילה ההיסטורית, אזי יש לקבל את התביעה הפלסטינית למדינה אחת, ברוח דברי ג'ונתן אלן, סגן השגריר הבריטי באו"ם, בנובמבר 2017 בנאומו באו"ם לרגל 100 שנה להצהרת בלפור: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני לא קוים".

אין הכוונה להגשמת ה"חלום" של חמאס למדינת שריעה "מהים עד לנהר", אלא לתביעה שהציג מחמוד עבאס בנאומו באו"ם ב–2017: "פתרון המדינה האחת הוא פתרון אפשרי — אך לא באופן שאותו מקדמת ממשלת ישראל, אלא תחת עיקרון של שוויון זכויות מלא... אם פתרון שתי המדינות ייהרס בשל יצירת מציאות של מדינה אחת עם שתי מערכות חוק — אפרטהייד — זה יהיה כישלון. ולא לכם או לנו תהיה ברירה אלא להמשיך את המאבק ולדרוש זכויות שוות לכל תושבי פלסטין ההיסטורית. זה לא איום, אלא אזהרה שנובעת מכך שהמדיניות הישראלית חותרת באופן מסוכן תחת פתרון שתי המדינות".

בנוסף, האנטישמים מרחיבים וטוענים, שאם ישראל מפירה את חלקה בעסקת החבילה, ופוגעת בזכויות הפלסטינים שתחת כיבושה, הרי שניתן גם להפר את החלק המבטיח אי־פגיעה "בזכויות ובמעמד המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת" בעולם.

לא כל טענה אפשר להדוף על ידי תיוגה כאנטישמית או כנובעת מבורות, גם אם טענות רבות הן אכן כאלו. מתברר, שלמרות שיש מי שמנסים לערער על הסדר הבינלאומי הקיים, המבוסס על העיקרון של הגדרה עצמית ועל שלילת הכיבוש, כמו נשיא רוסיה ולדימיר פוטין באוקראינה, הקהילה הבינלאומית עדיין דבקה בסדר הקיים.

ישראל צריכה להחליט, האם לבחור בפתרון שתי המדינות התואם את ההחלטות הבינלאומיות מאז 1937, ועדת פיל, או לבחור במדינה אחת שוויונית, על פי ההתחייבות שנטלה על עצמה התנועה הציונית בקונגרס הציוני הראשון בבאזל ב–1897 : "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בארץ ישראל, שיובטח במשפט העמים". כל סטייה מהתחייבות זו על ידי ממשלת ישראל הנוכחית, מבטלת את "צדקת עניינו" ופותחת מקום לקהילה הבינלאומית לכונן סדר חדש בפלשתינה־א"י המנדטורית, לרבות מדינה אחת, שבתוך זמן קצר תהיה בעלת רוב ערבי.

22. גם אחרי 7 באוקטובר, ראשי המערכת הפוליטית ממשיכים להתעלם מהסכסוך, דר' שאול אריאלי ודר' מעוז רוזנטל, הארץ, 10/10/2024

נדמה היה כי מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר סדקה את חומת ההכחשה שבנתה המערכת הפוליטית בישראל בנוגע לסכסוך הישראלי־פלסטיני בכלל, וליישובו בפרט. הסכסוך חזר באחת, במלוא עוזו, למרכז השיח הישראלי, האזורי והעולמי, אחרי שנים שנדחק לשוליים, וקיווינו שזה יכריח את הפוליטיקאים להביט במציאות הכואבת ולהצביע, בצד העיסוק במלחמה בעזה, על מטרות מדיניות ארוכות טווח — על דרך ליישובו.

התבדינו. בחודשים האחרונים עוסקים ראש הממשלה בנימין נתניהו וממשלתו — ועל דרך השלילה, גם בכירים מהאופוזיציה — בעיקר בסוגיות הקשורות לשרידות הקואליציה, כמו הסוגיה של החלפת שר הביטחון יואב גלנט בגדעון סער, תוך כדי מלחמה בכמה חזיתות.

לא רק שלא חל שינוי ברמת העיסוק ביישוב הסכסוך — גם העיסוק במלחמה הנוכחית עלה לתקופה מסוימת, אך במהרה דעך שוב. קיים ניגוד בין המלחמה וההחלטות הגורליות שהיא מחייבת את הנהגת המדינה לקבל ביחס למטרותיה המדיניות — בהן האפשרות להפוך את המלחמה למקפצה ליישוב הסכסוך — לבין העיסוק באינטרס של שימור הקואליציה. הניגוד הזה מעורר תהיות לגבי מידת המחויבות של ההנהגה להשגת מטרות המלחמה, וכן לגבי התכלית המדינית של המלחמה מבחינתה.

בקבוצת המחקר "תמרור" אנו בוחנים את תשומת הלב שמקדישה ההנהגה הפוליטית בישראל לסכסוך הישראלי־פלסטיני, בעיקר בהקשר של השגת מטרות ארוכות טווח: סיפוח חלקי או מלא של שטחי הגדה המערבית ואולי גם רצועת עזה, או יישוב הסכסוך במסגרת פתרון שתי המדינות.

בדיקת סדר יומה של ההנהגה הפוליטית בישראל במחקר שערכנו מתייחסת לשלושה תחומים: סדר היום הפומבי, המתבטא בציוצי ראשי מפלגות ברשת X, לשעבר טוויטר, סדר היום הפרלמנטרי המעמיק יחסית, שמשתקף בוועדות הכנסת, וסדר היום הממשלתי, כפי שהוא משתקף בהחלטות הממשלה המתוות את כיווני הפעולה של הרשות המבצעת.

השיח של ראשי המערכת הפוליטית בישראל ממשיך להתעלם מהסכסוך, מהשלכותיו ומהצורך ליישב אותו, ממש כפי שהיה לפני 7 באוקטובר. לפני המלחמה מצאנו כי התקבלו החלטות מעטות בנושא בממשלות ה־35, ה־36 וה־37, בשנים 2020–2023, והתקיימו מעט מאוד דיונים בנושא בוועדות בכנסות ה־23, ה־24 וה־25, ואלה נגעו רק לצעדים מכווני סיפוח.

השיח של ראשי המערכת הפוליטית ברשתות החברתיות שיקף תמונה דומה. בניתוח של כ־70 אלף ציוצים של ראשי כל המפלגות ב־X, בין דצמבר 2018 למאי 2023 נמצא שהוקדשה תשומת לב מועטה לנושא הישראלי־הפלסטיני. הצייצנים המרכזיים על הנושא היו ממפלגות הימין הדתי והשמאל החילוני, שצייצו בעיקר תמיכה או התנגדות לאפשרות של סיפוח. ראשי מפלגות המרכז בחרו שלא לעסוק בנושא. הסוגיה הפלסטינית נדחקה לקרן זווית, ונהפכה לסרח עודף בשיח הציבורי בישראל.

בעקבות 7 באוקטובר זיהינו עלייה זמנית בהתייחסות לסכסוך בטווח הקצר, אך בתוך זמן קצר חזרה ההתעלמות לרמתה לפני המלחמה. ברבעון השלישי של 2023 רק חמישה ציוצים עסקו בסיפוח, וציוץ אחד בהיפרדות. ברבעון השני של 2024 פירסמו מנהיגי המפלגות שני ציוצים על היפרדות, של בן גביר, חמישה ציוצים על סיפוח, אחד של בצלאל סמוטריץ', שניים של יאיר גולן ושניים של אחמד טיבי, ציוץ אחד של אביגדור ליברמן שעסק בעקיפין בפתרון שתי המדינות, ואף לא ציוץ אחד על שמירת הסטטוס קוו בסכסוך.

לעומת זאת, בהתייחסות לרצועת עזה ולאירועים ביטחוניים היתה עלייה חדה: 59 ציוצים ברבעון השלישי של שנת 2023, ש־15 מהם מוטים לימין, "מיטוט חמאס", ואחד לשמאל. ברבעון הרביעי היו כבר 219 ציוצים כאלה, 26 מהם מזוהים עם הימין ושמונה עם השמאל. ברבעון הראשון של 2024 היו ברשת 184 ציוצים שאזכרו נושאים ביטחוניים, 30 מהם נטו לימין ו־24

לשמאל. כלומר, ההתייחסות לפתרונות עומק לסכסוך היתה דלה מאוד, והדגש העיקרי היה על המצב הביטחוני העכשווי, פעמים רבות מתוך פילטרים אידיאולוגיים של הצייצן או הצייצנית, 218 אזכורים של עזה, חמאס, חיזבאללה ואיראן.

בוועדות הכנסת נמשך שיח נמרץ על הסיפוח לאורך כל הכנסת ה־25, עם מאות אזכורים, בעוד שכיווני מדיניות אחרים — למשל היפרדות — הופיעו בתדירות נמוכה הרבה יותר. לצד זאת, ככל שהמלחמה התארכה ירד דרמטית מספר האזכורים הקשורים לפתרונות ארוכי טווח, וחזר לתדירות הנמוכה שאיפיינה אותו לפני המלחמה.

העיסוק בעזה בוועדות הכנסת עבר תהליך דומה: מספר האזכורים עלה בחדות, מ־150 אזכורים ברבעון השלישי של 2023 ל־1,332 ברבעון הרביעי שלה. ברבעון הראשון של 2024 המספר אף עלה ל־1,797, אך הוא קרס ברבעון השני של השנה ל־13 אזכורים בלבד. כלומר, בלב הדיון הפרלמנטרי, שאמור לשקוד על בחינת סדר היום הישראלי, הופנתה תשומת הלב מעיסוק בסכסוך — בטווח הקצר ובטווח הארוך — לנושאים אחרים.

מבחינת סדר היום הממשלתי: עם כניסת הממשלה הנוכחית לתפקידה זיהינו בהחלטות הממשלה עלייה ברורה בהתייחסויות לסיפוח שטחי הגדה המערבית. אולם מאז 7 באוקטובר שכיחות ביטויים אלה ירדה. לעומת זאת, יש עשרות התייחסויות להיבטים ביטחוניים של הסכסוך: 325 אזכורים ברבעון הרביעי של 2023, לעומת 18 אזכורים ברבעון שקדם לו, ו־179 אזכורים ברבעון הראשון של 2024. ברבעון השני של 2024 ירד מספרן של כלל ההתייחסויות לעזה בהחלטות הממשלה ל־14.

נראה כי ההנהגה הפוליטית בישראל חזרה לתעלולים הקואליציוניים השגורים בכנסת. תמונת מצב עגומה זו מעידה שוב ושוב על כך שהקואליציה הנוכחית מושקעת כולה בהישרדותה, ועניינו הסכסוך — כולל מטרות מדיניות ופתרונות אפשריים — תופסים מקום שולי בסדר היום שלה, כפי שהוא בא לידי ביטוי ברשתות החברתיות, בכנסת ובהחלטות הממשלה.

גם האופוזיציה לא מעמידה חלופה עקרונית להמשך הדשדוש בסוגיה הפלסטינית באופן עקבי ורציף. למעט הצהרות בודדות של חברי הכנסת יאיר גולן, יאיר לפיד ואיימן עודה, שהביעו תמיכה בפתרון שתי המדינות, עם הסתייגויות שונות, המערכת הפוליטית בכללותה אינה מקשרת בין לקחי המלחמה לבין צורך ליישב את הסכסוך בדרך זו או אחרת. היא חזרה לשגרת הסטטוס קוו המדומה שהוליד את ה־7 באוקטובר.

23. קטאר מכינה טבעת אש, שתחליף את הטבעת האיראנית, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/10/2024

ב–7 באוקטובר 2023 התנפצה הקונספציה "חמאס מורתע", אך בקונספציה "קטאר היא מדינה ידידה העוזרת לפתרון קונפליקטים" ישראל שבויה עדיין. היא מתעלמת מהמערכה התודעתית שקטאר מנהלת נגדה ונגד העולם המערבי, שלפיה שחרור כל פלסטין יביא לשחרור האזור מהקולוניאליזם, לשחרור העולם מהסדר החד־קוטבי של ההגמוניה האמריקאית ולשחרור נפש האדם מהתרבות המערבית.

גם את ההאשטאגים "ספרד", "אנדלוס", "פלסטין", "היסטוריה ותרבות", שמשפיעני הרשת של קטאר מפיצים בקביעות, לא ישראל וגם לא ספרד מבינות. ההאשטאגים עוסקים במערכה היסטורית, תרבותית ותודעתית, המחברת בין שני נרטיבים מרכזיים האמורים לשכנע את המוסלמים ברחבי העולם שהאימפריה האיסלאמית באנדלוסיה נפלה בשל קנאה ויריבות בין המלכים המוסלמים, ופלסטין ההיסטורית לא תשוחרר בגלל היריבויות בין המדינות הערביות ושיתוף הפעולה שלהן עם האויב הישראלי נגד ארגוני ההתנגדות הפלסטיניים.

הציוצים של משפיעני הרשת של קטאר — "חיפה יפה, אך תהיה יפה יותר שרופה"; "אל תחלמו על עולם מאושר כל עוד ישראל קיימת"; "שחרור כל פלסטין אפשרי, והוא החל" — נשארים גם הם בלא מענה אפקטיבי מצד מערך ההסברה הישראלי הרשמי. לאיומים שקטאר משמיעה בדבר גירוש אפשרי של מנהיגי חמאס מאדמתה, אין להתייחס ברצינות כל עוד חאלד משעל ממשיך להצהיר למוסלמים ברחבי העולם כי מסגד אל־אקצא הוא "הנפץ שמדליק אינתיפאדות"; להסית את תושבי הגדה המערבית וערביי 1948 (הערבים הישראלים) לחדש את פיגועי ההתאבדות; להאיץ באומה הערבית לצאת לג'יהאד בנפש ובנשק נגד האויב הציוני שאיננו חלק טבעי מהאזור; לעודד את ההמונים הערביים לצאת לרחובות וללחוץ על מנהיגיהם לנתק קשר עם ישראל, וגם לקרוא למנהיגי הסטודנטים ברחבי העולם לחדש את האקטיביזם ברחובות כדי לשים קץ להגמוניה הציונית והאמריקאית.

נראה כי לא רק ישראל נרדמה בשמירה; גם מנהיגי אירופה וארצות הברית אינם מבינים שקטאר פועלת באמצעות סוכני השינוי שלה להביא להתנגשות בין הצפון הגלובלי לדרום הגלובלי, על ידי ניצול המצוקות של המדינות הכושלות ותנועות ה־WOKE במערב, ושהיא חותרת תחת הדגם המערבי של המדינה הלאומית המודרנית, שאת גבולותיה הם התוו בעבר, כדי לכונן תחתיו דגם של מדינת מורשת ערבית. מדינה, שהלגיטימציה של המשטר בה תיגזר מהסכמתו להציב את האינטרסים של האומה הערבית־האיסלאמית מעל לאינטרס המדינתי, ובראש ובראשונה המאבק בישראל.

תוואכול כרמאן, אקטיביסטית איסלאמית מתימן שקיבלה סיוע מקטאר לקידום השיח המהפכני בארצה בעת "האביב הערבי" וזכתה על כך בפרס נובל לשלום, מסייעת לקטאר להניע מרד של צעירים ועמים ילידים נגד הממשלות במערב. בוועידה "עולם של צעירים אחד" שנערכה בקנדה דיברה כרמאן על הנסיגה שחלה בדמוקרטיה, בזכויות האדם ושלטון החוק בארה"ב, קנדה, בריטניה וצרפת, וקראה לפעול נגד החברות והממשלות החזקות ששודדות את משאבי העמים הילידים.

בסרטון ש"אל־ג'זירה" ערכה מנאום של מזכ"ל האו"ם, אנטוניו גוטרש, באחד מכינוסי הפסגה הערבית, הובלטו הכתוביות הבאות מדבריו: "גוטרש קרא למדינות הערביות להתאחד ולא לאפשר לגורמים חיצוניים לבצע מניפולציות"; "גוטרש הנכיח את תור הזהב של התרבות האיסלאמית וחלק שבחים לתרומת הערבים במשך מאות שנים, החל בתחיית אנדלוס בחצי־האי האיברי ועד לבגדד שהיתה מרכז התרבות והציוויליזציה של העולם"; "המזכ"ל הטיל את האחריות לפיגור המדינות הערביות על הקולוניאליזם ועל מאבק השחרור שהעם הערבי היה צריך לנהל". כל אלה מדגימים שגוטרש, וכן רבים מעובדי האו"ם לשעבר המועסקים כיום במרכז המחקרים של עזמי בשארה בדוחא, אינם מייצגים את הערכים שלשמם הוקם האו"ם, והם נעשו נושאי כלים של קטאר.

ישראל וארה"ב טעו כשאפשרו לקטאר להכניס סיוע לרצועת עזה, וטועות שוב כשהן מאפשרות לה להכניס סיוע ללבנון. אחרי שרצועת עזה חרבה, והסיכוי של חמאס לשוב לשלטון נמוך, קטאר שועטת ללבנון. היא חברה בוועדת החמש, שקמה

לסייע בפתרון המשבר הפוליטי בלבנון, לצד מצרים, סעודיה, ארה״ב וצרפת, מחבקת את וליד ג׳ונבלאט, הדרוזי וראש המפלגה הסוציאליסטית הפרוגרסיבית לשעבר בלבנון, בתקווה שהעדה הדרוזית תעזור לה בעתיד להפיל את המשטר של בשאר אסד; מזרימה מיליוני דולרים לצבא לבנון למימון חלק ממשכורות החיילים (100 דולר לחייל); מהדקת את שיתופי הפעולה עם משרדי הממשלה הלבנוניים, כמו, למשל, המשרד לביטחון פנים האחראי להכשרת שוטרים, ומקדמת הסכמים בתחום האנרגיה הסולארית.

כך מקווה קטאר לשחזר את המודל שבנתה ברצועת עזה, שכלל חלוקה של 100 דולר למשפחות עניות, אספקת סולר והכשרה של קצינים ממשרד הפנים והביטחון הלאומי של חמאס ברצועת עזה במכללה לשוטרים בקטאר.

הכניסה הקרקעית של ישראל לדרום לבנון נותנת לקטאר הזדמנות להתנחל בלבבות הלבנונים. אחרי שישראל תפרק בעבורה את חיזבאללה השיעית ואת טבעת האש האיראנית שנטוותה באזור, תופיע קטאר בתפקיד ״המושיעה״, ותשחזר את מה שעשתה עם חמאס הסוני ברצועה. אלא שהפעם תעשה זאת עם ״האחים המוסלמים״ הסונים בלבנון, בסוריה, בעיראק ובירדן. ואת טבעת האש השיעית של איראן תחליף טבעת אש סונית של קטאר, המסוכנת לא פחות, שעלולה להביא על ישראל ״מבול אל־אקצא 2״, כמו שחאלד משעל מצהיר.

צלאח א־דין אל־איובי שיחרר את פלסטין, ירושלים ואל־אקצא, אחרי שהבטיח לעצמו עומק גיאוגרפי ודמוגרפי בטורקיה, סוריה, עיראק, מצרים וירדן — כך אומרים משעל ומוחמד אל־שנקיטי, מרצה באוניברסיטת קטאר, וכנראה לא במקרה. לולה ראשד אל־חאטר, שרת המדינה לשיתוף פעולה בינלאומי, נחתה לפני כמה ימים בביירות עם סיוע אווירי נדיב והבטחות ל״תוכניות לטווח הבינוני והארוך״. יש להאמין למה שהיא אומרת, מפני שקטאר רצה למרחקים ארוכים, ואורך הרוח הוא ערך מרכזי באידיאולוגיה של ״האחים המוסלמים״.

24. מה באמת העניקה הצהרת בלפור לעם היהודי?, דר' שאול אריאלי, הארץ, 31/10/2024

השבוע נציין 107 שנים להצהרת בלפור. הפלסטינים רואים את תחילת הסכסוך הישראלי־הפלסטיני במועד מתן ההצהרה (2 בנובמבר 1917), "שיצרה את הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות על פלסטין", כדברי אדוארד סעיד, חבר הוועד הפועל של אש"ף ("שאלת פלסטין", 1979).

הישראלים גם הם רואים בהצהרה שניתנה על ידי ממשלת בריטניה את הבסיס המדיני והמשפטי לתביעתם להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. הבסיס הזה קיבל משנה תוקף בכתב המנדט אשר כלל את ההצהרה, ניתן לבריטניה בוועידת סן רמו באפריל 1920 ואושר על ידי חבר הלאומים ב–24 יולי 1922. רבים מהישראלים סבורים בטעות, שההצהרה והמנדט העניקו לעם היהודי את ארץ ישראל ואת עבר הירדן המזרחי כולו, או לפחות את ארץ ישראל המערבית כולה — אבל היסטורית אין זה נכון.

טענתם היא, שעבר הירדן המזרחי נקרע מעל פלשתינה ב–1922 בניגוד להתחייבויות מפורשות שניתנו בהצהרת בלפור ובכתב המנדט. העם היהודי, ממשיכים ישראלים אלה וטוענים, נאלץ בעל כורחו לקבל את החלוקה של פלשתינה, שהקנתה לערבים 77% משטחה (90 אלף קמ"ר של עבר הירדן המזרחי), בשעה שהיהודים נאלצו להסתפק ב–23% בלבד משטחה (26 אלף קמ"ר של ארץ ישראל). מכל זה נובעת, לשיטתם, מסקנה אופרטיבית לימינו אנו: אין להסכים בשום תנאי לחלוקה נוספת של השטח שממערב לירדן.

טענות ברוח זו נפוצות בשיח הציבורי בישראל. אריה אלדד, ח"כ לשעבר, כתב ב–2016: "ב–24 ביולי 1922 אישרה מועצת חבר הלאומים את נוסח המנדט הבריטי, שהיה מבוסס על הצהרת בלפור, אולם חודשיים לאחר מכן קבעה המועצה, על פי בקשת ממשלת בריטניה, שהוראת המנדט בדבר הקמתו של בית לאומי יהודי לא תחול על 'עבר הירדן המזרחי'. עבדאללה, בן חוסיין מלך חיג'אז, נתמנה 'אמיר של עבר הירדן'. כך נקרעו 77% משטחה של ארץ ישראל, ו'הבית הלאומי ליהודים' שהובטח בהצהרת בלפור הצטמצם ל–23% משטח הארץ" ("דעת").

מוסכם על הכל כי לב־לבה של ההבטחה הבינלאומית לעם היהודי בהקשר של זכותו להגדרה עצמית במולדתו ההיסטורית נמצא ב"הצהרת בלפור". אך האם אכן היתה במסמך זה הבטחה לתת ליהודים את עבר הירדן המזרחי או את ארץ ישראל המערבית כולה? כאן צריך להתחקות בקצרה אחר האירועים שהובילו להכרזה, ואחר האירועים שהתבססו עליה בהמשך.

בנובמבר 1914, הרברט סמואל, שר הפנים היהודי בממשלת בריטניה, העלה בפני שר החוץ, אדמונד גריי, את ההצעה להקים אזור יהודי אוטונומי בפלשתינה (in Palestine). למילה הקטנה in ("ב–") יש משמעות מרכזית בהקשר הזה. ב–18 ביולי 1917, הוגשה בקשה רשמית של ההסתדרות ציונית לממשלת בריטניה לקבל ריבונות במסגרת החסות הבריטית על הארץ. כך נולדה אפוא הצהרת בלפור המפורסמת.

בלב ההצהרה עומד המונח Palestine. מונח זה היה מוכר הן בשפות אירופיות והן בערבית (פלסטין), וציין באופן כללי את אזור ארץ־ישראל, אבל לא היה שום מחוז או חבל ארץ מוגדר שנשא את השם הזה. במילים אחרות: בעת שניתנה הצהרת בלפור, השטח של פלשתינה, שבו אמור היה לקום הבית הלאומי היהודי, לא היה שטח מוגדר עם גבולות ברורים ומוכרים. הגבולות נקבעו רק שנים אחר כך, כאשר בריטניה קיבלה את המנדט על השטח מידי חבר הלאומים.

ממשלת בריטניה בחרה אפוא להימנע ממתן התחייבות לגבי כל שטחה של פלשתינה. אבל היא נמנעה גם מאמירה ברורה בשאלה בסיסית יותר: מה בדיוק ההתחייבות מחייבת, ומה היא שוללת. אפשר להיווכח בכך, בין היתר, כאשר משווים בין הנוסח שהופיע בטיוטה האחרונה שהציעה ההסתדרות הציונית ונדחה על ידי הממשלה הבריטית — "ממשלת הוד מלכותו מקבלת את העיקרון שארץ ישראל צריכה לקום מחדש כַּבית הלאומי של העם היהודי" — לבין נוסח ההצהרה כפי שאושרה לבסוף: "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה".

אם כן, בנוסח הסופי שלה, הצהרת בלפור לא שללה — אך גם לא חייבה — הקמת ישויות מדיניות אחרות בתחומי פלשתינה. מכאן אנו למדים, שבהצהרה נקבע באופן פוזיטיבי וחד־משמעי כי הישות המדינית תקום בפלשתינה, אבל לא בכל שטחה של פלשתינה המנדטורית (פלשתינה־א״י), לאחר קביעת גבולותיה; ולא נשללה — כשם שלא חויבה — האפשרות שתוקם ישות מדינית אחרת, נוספת, בשטח פלשתינה־א״י.

בתום מלחמת העולם הראשונה, ב–4 ביוני 1918, נפגשו חיים ויצמן והאמיר פייסל (בנו של חוסיין מלך ח׳יגאז) מצפון לעקבה, וב–3 בינואר 1919 הם חתמו בלונדון על ההסכם שנודע לימים כ״הסכם פייסל־ויצמן״. סעיף ב׳ של ההסכם קבע, כי ״מיד לאחר הדיונים בוועידת השלום ייקבעו הגבולות המוחלטים שבין המדינה הערבית (׳סוריה הגדולה׳) ובין ארץ ישראל על ידי ועדה מוסכמת מטעם שני הצדדים״. המונח ״מדינה יהודית״ לא הוזכר במפורש, אבל סעיף ג׳ של ההסכם למעשה הורה על כך, משום שמופיעה בו התחייבות לקיום הצהרת בלפור ככתבה וכלשונה.

עם זאת יש להדגיש, כי פייסל שרבט בכתב ידו תנאי נוסף לקיום ההסכם — שאף נחתם כתזכיר נפרד על ידי ויצמן — ולפיו ״אם יבססו את תביעת הערבים כפי שביקשתי בתזכירי... שהוגש לשר החוץ הבריטי, אוציא לפועל את הכתוב בהסכם זה. אם ייעשו שינויים, לא תהיה חובה עלי להוציא חוזה זה לפועל״. אחת מאותן תביעות היתה כינונה של ״סוריה הגדולה״. תביעה זאת לא מומשה — מה שאכן העמיד בסימן שאלה את תקפותו של ההסכם כולו.

כך או כך, מהשתלשלות האירועים אנו למדים שכבר ב–1919, עוד לפני מתן כתבי המנדט במרחב הערבי וקביעת גבולותיהם, ההסתדרות הציונית הסכימה, לראשונה, שלא לכלול בתביעותיה את כל עבר הירדן המזרחי, שכן ברוב שטחו אמורה היתה לקום הממלכה בראשות פייסל (ומנגד, זו היתה הפעם הראשונה שבה מנהיג ערבי בכיר הכיר בהצהרת בלפור).

חודש לאחר חתימת ההסכם, בפברואר 1919, הציגה התנועה הציונית בפני ועידת השלום בוורסאי את הצעתה למתווה גבולותיה של פלשתינה, שיבטיח בסיס כלכלי לקיומה של מדינה מודרנית: ״השטח הגיאוגרפי של ארץ ישראל צריך להיות גדול ככל שאפשר, כדי שיוכל להכיל אוכלוסייה גדולה ותוססת, אשר תוכל ביתר קלות לשאת את העול של ממשלה מודרנית״. סך גודלו של השטח בהצעה: כ–45 אלף קמ״ר — כמעט פי שניים מן השטח של פלשתינה־א״י שנקבע בסופו של התהליך.

מתווה ההצעה גובש בכפוף לכמה אילוצים מדיניים ש״חישקו״ את ההסתדרות הציונית. החשוב שבהם לענייננו הוא ההבנות שהושגו בין ויצמן לפייסל, אשר צימצמו את הדרישות הציוניות ממזרח לנהר הירדן, כך שהן ״נעצרו״ במסילת הברזל החיג׳אזית ממערב לעמאן. מכאן שגם ההצעה המקסימלית של ההסתדרות הציונית לגבולות ארץ ישראל, עמדת הפתיחה המרחיבה ביותר, המוצגת בתחילתו של משא ומתן, לא כללה את רוב שטחה של ממלכת ירדן של היום.

התביעה הציונית התייחסה ל–18 אלף קמ״ר בלבד מתוך כ–90 אלף קמ״ר — לא יותר מחמישית משטח עבר הירדן המזרחי. לאריה אלדד ולאחרים הטוענים כי בריטניה וחבר הלאומים גזלו מהעם היהודי שטח של 77 אלף קמ״ר יש לומר: מאחר שהעם היהודי מעולם לא דרש שטח זה, אלא רק חלק קטן ממנו, הוא מעולם לא נגזל. גם הצעה מקסימלית זו שהציגו ראשי הציונות נדחתה כידוע.

כתב המנדט על פלשתינה, שניתן לבריטים על ידי מעצמות ההסכמה בוועידת סן רמו באפריל 1920, כלל כאמור את הצהרת בלפור והטיל על בריטניה, כמעצמה המנדטורית, את האחריות למימושה בפלשתינה, ״במסגרת אותם גבולות שייקבעו על ידי מעצמות הברית הראשיות (בריטניה וצרפת)״. כלומר, הגבולות לא הוגדרו בוועידה עצמה, אלא נקבעו מאוחר יותר. כך למשל, הגבול הסופי בין סוריה ופלשתינה־א״י נקבע רק ב–1923. ההחלטה בעניין הגבולות האזוריים קיבלה את אישור חבר הלאומים, וכך זכתה ללגיטימציה בינלאומית.

החלטות ועידת סן רמו נחתמו אמנם אחרי הצהרת בלפור, אבל הן לא סותרות את האמור בה, משום שהן התמקדו אך ורק בקביעת ההבחנה בין סוריה, מסופוטמיה ופלשתינה, על ידי חלוקה עקרונית בין צרפת ובריטניה. בשום אופן לא ניתנה

במסגרתן התחייבות להקים את הבית הלאומי היהודי בכל שטח פלשתינה; ההפך הוא הנכון: החלטות הוועידה חוזרות על הנוסח של הצהרת בלפור ללא שום שינוי.

בחודש מרץ 1921 הכריז שר המושבות החדש וינסטון צ׳רצ׳יל בוועידת קהיר, כי בששת החודשים הבאים עבדאללה ימשיך לשלוט כאמיר על עבר הירדן המזרחי, במעמד בלתי תלוי במסגרת המינהל הבריטי של פלשתינה. עוד נקבע באותה הכרזה, כי המנדט שבריטניה קיבלה על פלשתינה ועל מסופוטמיה יחול גם על עבר הירדן המזרחי, אשר ינוהל בידי מערכת ערבית עצמאית בפיקוח בריטי. אבל עדיין לא נקבעו הגבולות בין שלושת אזורי המנדט הללו.

כמה חודשים לאחר ההכרזה של הבריטים, עוד בטרם קיבלה את אישורו של חבר הלאומים (הריבון הרשמי) ב–22 ביוני 1922, פרסם צ׳רצ׳יל את ״הספר הלבן״, שבו פירט את כוונותיה המדיניות של בריטניה בנוגע לעתיד ארץ־ישראל תחת שלטון המנדט, ובכלל זה התוכנית להקצות את עבר הירדן המזרחי לאמיר עבדאללה.

האם היתה בכך נסיגה של בריטניה מהצהרת בלפור? לא, מאחר שכאמור, המחויבות הבריטית בהצהרה היתה להקים בית לאומי ליהודים בפלשתינה, ולא יותר מכך. בספר הלבן צ׳רצ׳יל חזר והדגיש, כי ״ממשלת הוד מלכותו רוצה להפנות תשומת לב לעובדה שנוסח ההצהרה הנ״ל (בלפור) אינו מתכוון לומר כי פלשתינה כולה תהפוך לבית לאומי יהודי, אלא שבית כזה יוקם בפלשתינה״. ב–7 ביולי 1922 הפרלמנט הבריטי אישר את הספר הלבן ברוב גדול.

ב–24 ביולי 1922 אישרה מועצת חבר הלאומים את המנדט ואת הנוסח המחודש שלו, שבו הודגש כי הגבולות ייקבעו על ידי המעצמות, כי בריטניה היא בעלת המנדט וכי יש ליישם את הצהרת בלפור. אשר לעבר הירדן המזרחי, בסעיף 25 של כתב המנדט נקבע, ש״בשטחים המשתרעים בין הירדן לבין גבולה המזרחי של פלשתינה (שטחי עבר הירדן המזרחי)... יהיה הממשל המנדטורי רשאי, בהסכמת מועצת חבר הלאומים, למנוע או לעכב את יישומם של תנאי המנדט הזה, אשר לפי שיקול דעתו אינם ישימים לתנאי המקום הקיימים, וליצור בעבור המינהל בשטחים אמצעים שייחשבו מתאימים לתנאים הנתונים״.

הנה כי כן, המהלך שנקטו הבריטים — לעגן את החלטתם המדינית להעניק את עבר הירדן המזרחי לעבדאללה בנימוק מתחום הנוהג הבינלאומי — זכה להצלחה: הוא אושר על ידי חבר הלאומים.

ב–1 בספטמבר 1922 פירסם הרברט סמואל, הנציב העליון, צו המוציא את עבר הירדן המזרחי מתחולת הצהרת בלפור, וקובע את הגבול בין פלשתינה־א״י ועבר הירדן המזרחי. ב–14 במאי 1923 אישרה מועצת חבר הלאומים באופן סופי את הוצאת עבר הירדן המזרחי מתחולתם של סעיפי המנדט הנוגעים להקמת בית לאומי יהודי בארץ ישראל.

התנועה הציונית לא רוותה נחת מהשתלשלות האירועים. אבל למרות הרטוריקה של שק׳ואפר, להסתדרות הציונית לא נותר אלא לקבל את הגזירה, והיא אכן קיבלה אותה. בנאום שנשא ויצמן בוועידה הציונית ב–25 באוגוסט 1922 הוא הדגיש, כי ״ההנהלה הציונית, יחד עם אותם חברים של הוועד הפועל שנמצאו בהישג יד, הסכימו לקבל אותו (את ״הספר הלבן״, ש״א)״. זאב ז׳בוטינסקי סמך גם הוא את ידיו על ההחלטה ואמר לקראת סוף 1922: ״הנני שותף מלא באחריותה של ההנהלה בלונדון לחתימת הסכמתנו לספר הלבן״.

הנה כי כן, כפי שניתן להיווכח, הגבול המזרחי של פלשתינה־א״י נקבע והתקבל בתהליך מסודר ועקבי, שתאם את כלל ההחלטות הבינלאומיות. לשם המחשה, רק באוגוסט 1924 לאחר שאביו, מלך חיג׳אז, ויתר על השטח הזה, הכריז עבדאללה על סיפוח המחוזות הדרומיים של עמאן ועקבה לעבר הירדן המזרחי. ממילא התנועה הציונית דרשה רק חמישית מהשטח ששייך לממלכה היום.

הבסיס הלא מעורער של התהליך היה הצהרת בלפור, שבה נקבע כי הבית הלאומי היהודי יקום בפלשתינה, כלומר בחלק ממנה, בכל גבול שבו היא תוגדר. כתב המנדט שאושר על ידי חבר הלאומים אִפשר לבריטים להוציא את עבר הירדן המזרחי מתחולתה של הצהרת בלפור — החלטה שההסתדרות הציונית, בצר לה, קיבלה.

לחבר הלאומים היתה הסמכות לקיים את ההליך הזה. נזכיר שוב: חבר הלאומים הוא שאישר להחריג את פלשתינה־א״י, שהיה בה רוב ערבי מכריע, מעקרון ההגדרה העצמית, ולהקים בה בית לאומי לעם היהודי שחי מחוץ לארץ ישראל. סמכותו הלגיטימית היא שאפשרה לו לאשר את עמדת הבריטים, שביקשו לדחות את הבקשה הציונית לצרף חלק קטן מעבר הירדן המזרחי לפלשתינה־א״י.

השטח שבסופו של דבר יועד למדינה היהודית (55% מפלשתינה־א״י שממערב לירדן), וגם אושר על ידי הקהילה הבינלאומית כמימוש של הצהרת בלפור, החלטת ועידת סן רמו וכתב המנדט, הוא זה שהוגדר בהחלטת החלוקה ב–1947 (החלטה 181). על כן, בהכרזת העצמאות של מדינת ישראל נקבע כי היא נעשתה ״על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות״.

בעקבות מלחמת העצמאות, גבולות החלוקה הוחלפו בסופו של דבר בקווי שביתת הנשק שנקבעו ב–1949 (שהעניקו למדינת ישראל 78% משטח פלשתינה־א״י), והחלטה 242 של האו״ם, שהתקבלה לאחר מלחמת ששת הימים ב–1967, הכירה בהם, במשתמע, כגבולותיה של מדינה ישראל (״על ישראל לסגת משטחים שנכבשו בסכסוך האחרון״).

בהמשך, חוות דעת מייעצת של בית הדין הבינלאומי בהאג לעניין גדר ההפרדה מיוני 2004, נתנה לכך תוקף של טריבונל משפטי בינלאומי. החלטת האו״ם ב–29 בנובמבר 2012 לאשרר את ״זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית ולעצמאות — במדינת פלסטין על השטח הפלסטיני הכבוש מאז 1967״, אינה סותרת את הצהרת בלפור, אלא תואמת את ההצהרה בדבר הקמת מדינה יהודית בחלק מפלשתינה־א״י.

25. סכנות הסיפוח: מחיר בלתי נסבל למדינת ישראל, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 15/11/2024

עם היוודע תוצאות הבחירות בארה"ב, על פיהן דונלד טראמפ יחזור לבית הלבן, בצלאל סמוטריץ' הכריז כי שנת 2025 תהיה שנת החלת הריבונות על הגדה המערבית.

הכרזה דומה הכריז נפתלי בנט ב-2016, במרוץ הקודם של טראמפ לנשיאות ארה"ב: "בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית. אנחנו צריכים לפעול היום, ואנחנו צריכים למסור את הנפש".

ואכן, מאז הושקה יוזמת טראמפ בינואר 2020 ועד לימים אלו, בתקופת כהונתו של בנט כראש ממשלה, וכהונתו של סמוטריץ' כשר האוצר ושר במשרד הביטחון, "הולבנו" 22 מאחזים ו-79 מאחזים חדשים הוקמו, למעלה ממחיצתם במהלך המלחמה (אחד מהם הוקם ב-2021 ו"הולבן" ב-2024).

מחקר מקיף שנערך על ידי "מפקדים למען ביטחון ישראל", מציג תמונה מדאיגה של ההשלכות הצפויות מסיפוח שטחים בגדה המערבית. המחקר, שנמשך שנה שלמה, מזהיר כי גם סיפוח חלקי עלול להוביל לתגובת שרשרת הרסנית שתסכן את מעמדה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

תומכי הסיפוח מאמינים שניתן לספח שטחים בהדרגה, תוך מזעור ההשלכות השליליות. אולם המחקר מראה כי זוהי אשליה מסוכנת. סיפוח של שטח C, או אפילו חלק ממנו, צפוי להוביל בתהליך הדרגתי להתמוטטות הרשות הפלסטינית, להפסקת התיאום הביטחוני, ולהשתלטות צה"ל על כל שטחי הגדה המערבית. במצב כזה, ישראל תיאלץ להקים ממשל צבאי ולקחת אחריות על חייהם של 2.8 מיליון פלסטינים.

העלויות הכלכליות של מהלך כזה מוערכות ב-14.5 מיליארד דולר בשנה, כולל הוצאות על שירותי בריאות, חינוך וביטוח לאומי לתושבים הפלסטינים. בנוסף, צפויה פגיעה משמעותית בכלכלה הישראלית בשל ירידה בהשקעות זרות, סנקציות בינלאומיות ונזק לתוצר.

בהיבט הביטחוני, צה"ל יידרש להכפיל את נוכחותו בשטח, מה שיפגע משמעותית במוכנות למלחמה בחזיתות אחרות. שיתוף הפעולה הביטחוני החיוני עם ירדן ומצרים צפוי להיפגע קשות, והדבר עלול אף לערער את היציבות בממלכה ההאשמית.

בזירה הבינלאומית, ישראל צפויה להיקלע למשבר דיפלומטי חמור. גם אם ממשל טראמפ יתמוך במהלך, מדינות אירופה וחלק ממדינות ערב צפויות להגיב בחריפות, כולל סנקציות כלכליות ודיפלומטיות. הלגיטימציה הבינלאומית של ישראל תיפגע קשות, והיא עלולה למצוא את עצמה במעמד של מדינה מצורעת, בדומה לדרום אפריקה בתקופת האפרטהייד.

החשש המרכזי הוא שסיפוח יוביל לנקודת אל-חזור, שבה ישראל תיאלץ לבחור בעתיד בין שתי אפשרויות בלתי אפשריות: מדינה דו-לאומית שבה תאבד את הרוב היהודי, או משטר אפרטהייד שבו מיליוני פלסטינים יחיו תחת שלטון צבאי ללא זכויות אזרח מלאות.

המחקר ממליץ להימנע מכל צעד של סיפוח, זוחל או חקיקתי, ולקדם במקום זאת מדיניות של היפרדות מהפלסטינים תוך שמירה על שליטה ביטחונית של צה"ל בשטח עד להסדר מדיני. כל החלטה על סיפוח חייבת להתקבל רק לאחר בחינה מעמיקה של כל ההשלכות ובמסגרת הסכמה לאומית רחבה.

בסופו של דבר, המסקנה היא ברורה: סיפוח, גם אם חלקי, מסכן את החזון הציוני ואת עתידה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. במקום להיכנע לאשליות של "הזדמנות היסטורית", על מקבלי ההחלטות לשקול בכובד ראש את המחיר הכבד שישראל עלולה לשלם על מהלך כזה.

בעת הזו, כשרעיונות הסיפוח צוברים תאוצה בשיח הפוליטי, חיוני שהציבור הישראלי יהיה מודע להשלכות ההרסניות של מהלך כזה. האשליה שניתן לספח שטחים ללא מחיר כבד היא מסוכנת, והמחיר של טעות כזו עלול להיות בלתי הפיך.

26. אין היתכנות לתוכנית הסיפוח ביהודה ושומרון, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 05/12/2024

בשבוע שעבר התכנסו במלון רמדה בירושלים עשרות פעילים, אישי ציבור וראשי רשויות המזוהים עם הימין, במסגרת כנס יוצא דופן שארגנה מועצת יש"ע, בהובלת ח"כ אביחי בוארון, מתוך הבנה שיש להגיע עם תוכנית אופרטיבית לפעולה בשנים הקרובות, כשממשל טראמפ ייכנס לבית הלבן.

המטרה של הכנס: "ניצור את התנאים להפיכת יהודה, שומרון והבקעה לחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל".

התוכנית נולדה מתוך ההבנה שהמגמות הקיימות במפעל ההתנחלות בגדה המערבית אינן מאפשרות שינוי המציאות, כפי שהטיב להסביר ח"כ בוארון: "אנחנו נמצאים בחלון הזדמנויות שאותו אנחנו יכולים לנצל בצורה טיפשה או חכמה... אם ננצל אותו בצורה טיפשה, נהיה עם 700 אלף תושבים ועוד איקס בתים בעוד ארבע שנים..."

האמת היא שלפי המגמות הקיימות, בעוד ארבע שנים מספר הישראלים בגדה לא יעלה על 570 אלף.

על בסיס הנתונים של קבוצת המחקר "תמרור" נבקש לבחון את הפרטים, ההיתכנות והמשמעויות של מרכיבי התוכנית הגרנדיוזית הזו: הקמת ארבע ערים חדשות, אחת מהערים חרדית ואחת דרוזית, הפיכת יישובים אסטרטגיים לערים, החלת תחום שיפוט של המועצות האזוריות גם על השטח שבין היישובים, החלת ריבונות על השטח הפתוח, והקמת רשויות מוניציפליות ערביות, שיבואו במקום הרשות הפלסטינית.

המרכיב הראשון – בניית ארבע ערים חדשות. ניתן להניח כי תמצא אוכלוסייה חרדית ליישוב עיר נוספת, למרות העובדה ששתי הערים החרדיות, ביתר עלית ומודיעין עלית, סובלות בחמש השנים האחרונות ממאזן הגירה שלילי.

הגורם החשוב יהיה מיקומה של העיר, לאור הניסיון הכושל עם ההתנחלות עמנואל, שהוקמה לפני 40 שנה בלב השומרון ומספר תושביה כיום עומד על 5,500 בלבד. אם תמוקם שלא על הקו הירוק וממערב לגדר הביטחון – סיכוייה נמוכים ביותר לפרוח.

לגבי שתי הערים האחרות, יש לזכור כי החילוניים נוטשים את הגדה. ב-2010 הם היוו 36% מהמתנחלים וכיום רק 26%. והקמת עיר דרוזית – מבלי לתקן את חוק הלאום?!

המרכיב השני – הפיכת מעלה אפרים, אפרת, עלי, נחליאל וקריית ארבע לערים. מעלה אפרים הוקמה לפני כמעט 50 שנה ומספר תושביה עומד כיום על 1,692 נפש בלבד! המועצה הייתה אמורה להעניק שירותים לתושבי הבקעה אך גם מספרם של אילו אינו עולה על 7,500 נפש. אין בה תעשייה, חקלאות או תיירות. המועצה ממוקמת באשכול החברתי-כלכלי 6, אך הממשלה מממנת 75% מתקציבה הרגיל.

אפרת היא מועצה שמספר תושביה צמח ל-12,392 נפש, אם כי היא סובלת בשלוש השנים האחרונות ממאזן הגירה שלילי. שטחה הבנוי עומד על 1,400 דונם בלבד. היא מדורגת באשכול 7 במדד החברתי-כלכלי אבל הממשלה תומכת ב-70% מתקציבה הרגיל. היא קרובה מאוד לירושלים ולביתר עלית, כך שלא תמשוך אוכלוסייה חרדית או חילונית אליה, גם אם היא נהנית מכביש גישה ארצי נוח (מספר 60).

עלי ממוקמת בלב השומרון ושייכת למועצה האזורית מטה בנימין, הרחק מירושלים ומתל אביב. אוכלוסייתה אינה מגיעה ל-5,000 נפש ושטחה הבנוי אינו עולה על שטח העיר העתיקה בירושלים. היא נשענת על הציר הארצי 60 אך אין בה כל תעשייה.

נחליאל שבמערב בנימין היא התנחלות קטנה מרוחקת מצירי תנועה ראשיים (כמו 443), בה חיים 744 איש בשטח קטן מ-200 דונם. המועצה המקומית קריית ארבע מונה רק 7,600 נפש וסובלת ממאזן הגירה שלילי כבר כמעט עשור. חלשה ביותר כלכלית (אשכול 2) ונמצאת בלב אוכלוסייה פלסטינית המונה קרוב ל-850 אלף איש.

המרכיב השלישי, החלת תחום השיפוט של המועצות על כל שטח C. מדובר בהכפלה של פי 10 בשטח השיפוט של המועצות. למשל, מועצה אזורית שומרון תצמח מ-72 קמ״ר ל-680 קמ״ר, מהלך שיאפשר שליטה בכל אתרי הארכיאולוגיה שמספרם בשטח C מגיע ל-2,000, ובכל עשרות אתרי התיירות שמחוץ ליישובים.

החלת הריבונות והקמת רשויות מוניציפליות ל-400 אלף הפלסטינים החיים בשטח C תחייב תקציב שוטף, במודל של מזרח ירושלים, של 15 מיליארד שקל בשנה, ולכך יש להוסיף עשרות מיליארדים לתשתיות ומוסדות מתחייבים על פי החוק הישראלי.

עם סיפוח שטח C גבולה של ישראל עם השטחים הפלסטינים יגדל מ-311 ק״מ, אורכו של הקו הירוק, ל-1,800 ק״מ – פי שלושה מאורכם של כל גבולות ישראל! אם תתקבל החלטה להקים מכשול הרי שמדובר בעלות של 60 מיליארד שקל נוספים וגיוס מילואים קבוע לפעילות הביטחון השוטף.

כמו כן, למעלה ממחצית שטח C הינו בבעלות פרטית פלסטינית של תושבים משטחי A ו-B. כיצד מתכוונים המתכננים לתת להם גישה לאדמתם, או פשוט הם יפקיעו אותה?!

התוכנית להפוך את בקעת הירדן למרכז אנרגיה סולארית של ישראל צריך לקחת בחשבון את ההולכה לישראל מהמקום הנמוך ביותר בעולם מערבה דרך גב ההר המגיעה ל-800 מטרים מעל פני הים.

מיותר יהיה לדבר על היתכנות לתוכנית הזו, או להניח כי ישראל תוכל לשאת כלכלית, ביטחונית או מדינית את ההשלכות שלה.

היטיב בזמנו יהושפט הרכבי להסביר את ההבדל בין חזון לפנטזיה, כשכתב ב-1982: ״סכנת טעות לאומית טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גדולת החזון, המתנה את הגשמתו, היא מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה ההבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה״.

שנת 2025

אירועים מרכזיים

01.01.2025 - בארצות הברית - הנשיא גו׳ ביידן

01.01.2025 - יושב ראש הכנסת ה25 – אמיר אוחנה.

01.01.2025 - מפכ״ל המשטרה – דני לוי.

01.01.2025 - נשיא בית המשפט העליון – יצחק עמית.

01.01.2025 - נשיא המדינה – יצחק הרצוג.

01.01.2025 - ראש המטה הכללי – רב־אלוף הרצי הלוי והחל ממרץ רב־אלוף אייל זמיר.

01.01.2025 - ראש ממשלת ישראל ה37 – בנימין נתניהו.

01.01.2025 - צעדת תמיכה בפלסטין נגד הטבח שנעשה ע״י ישראל הרוצחת: מאות אלפי אנשים התכנסו בגשר גלאטה באיסטנבול.

01.01.2025 - תחילת יישום 116 תוכניות מתאר פלסטיניות בשטח C עבור 128 יישובים (132,000 תושבים) - ״פיתוח כהתנגדות״ - תכנון מוסדר של בתים, בתי-ספר ומרפאות למרות העדר היתרים ישראליים.

03.01.2025 - הגעת משלחת חמאס לפגישה עם אנשי המודיעין הכללי המצרי לקידום המו״מ להפסקת רש והשבת החטופים.

04.01.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתו הצרפתי לחיזוק התאום וקידום הפסקת האש והעברת סיוע הומניטרי לרצועה.

05.01.2025 - שיחת טלפון של שר החוץ עבד אלעאטי עם מזכיר המדינה בלינקן.

07.01.2025 - כוחות הביטחון של הרשות הפלסטינית יורים ופוצעים 3 לוחמים מגדוד טולכרם בעטיל - עימות בין הרשות למיליציות החמושות בשטח A.

08.01.2025 - פסגה משולשת של מצרים, יוון וקפריסין בקהיר בראשות שלושת ראשי המדינות.

09.01.2025 - בחירת ג׳וזף עוון לנשיא לבנון.

09.01.2025 - הנשיא ארדואן נועד עם האימאם של מסגד אל אקצה.

12.01.2025 - וועידת הפיסגה הערבית בריאד.

12.01.2025 - כוחות הרשות תוקפים שוב רכב של מיליציות בטולכרם - הסלמה בעימות הפנימי הפלסטיני במחוזות ג׳נין, טולכרם, שכם ובית לחם.

13.01.2025 - פגישה קריטית בין ראש ה-MIT (סוכנות המודיעין הלאומית של טורקיה) קאלין לבין החמאס.

14.01.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם המתאמת ההומניטרית של האום זיגריד קאאח בקהיר.

14.01.2025 - שיחת טלפון של הנשיא ביידן לעמיתו המצרי אלסיסי לקידום הפסקת האש.

15.01.2025 - הושגה הסכם הפסקת אש בין ישראל לחמאס.

15.01.2025 - השגת הסכם להפסקת אש זמנית בלחימה ברצועה והשבת חטופים לישראל הכולל 3 שלבים.

15.01.2025 - פגישת א-סיסי - בן זאיד באבו דאבי, השניים מברכים על ההגעה להפסקת אש.

16.01.2025 - האו״א מודיע על חבילת סיוע הומניטרי חדשה לעזה בהיקף של 120 מיליון אירו.

16.01.2025 - שיחת טלפון של שר החוץ עבד אלעאטי עם מזכיר המדינה בלינקן שבירכו על תרומת מצרים להשגת הפסקת האש.

17.01.2025 - ביקור נשיא איראן אצל פוטין במוסקבה וחתימה על הסכם שותפות אסטרטגית.

18.01.2025 - מצרים מתחילה בהכנות לאירוח ועידה בינלאומית לשיקום הרצועה ומודיעה על הקמת מרכז פיקוח ליישום הסכם הפסקת האש.
19.01.2025 - החל מתאריך זה ועד ה 18/3/2025 חלה פסקת אש רחבה בין ישראל לחמאס עם הסכם שבויים והפסקת אש ממושכת לאחר לחימה קשה ברצועת עזה.
19.01.2025 - הפסקת האש נכנסת לתוקף בשעה 11:15 - שלב ראשון בן 42 ימים.

19.01.2025 - פרסום ידיעות על כוונת הממשל האמריקאי להעביר את תושבי הרצועה למדינות אחרות.
19.01.2025 - תחילת עסקת שחרור החטופים השנייה, כולל הגברת הסיוע ההומניטרי לרצועת עזה והפסקת אש זמנית
20.01.2025 - בארצות הברית - הנשיא דונאלד טראמפ (החל מה 20/1/2025).
20.01.2025 - ביקור ראשי המוסד והשב"כ בקהיר לטובת יישום ההסכם.
20.01.2025 - טראמפ חתם על צו ביטחון לאומי נגד אזרחים זרים שהשתתפו במחאות.
20.01.2025 - עם תחילת הסכם השבת החטופים בין ישראל לחמאס, ארגונים יהודיים אמריקאיים רבים הביעו תמיכה זהירה. AJC פרסמה הצהרה בכותרת "הסכם החטופים הישראלי הוא רגע של הקלה, אבל לא של חגיגה". AIPAC קראה ל"לחץ מתמשך על חמאס לשחרר את כל החטופים". הארגונים הדגישו כי זהו רק שלב ראשון ויש לוודא שחרור של כל 251 החטופים.
21.01.2025 - ארצות הברית ביטלה את כל הסנקציות שהוטלו על על מתנחלים ישראלים שהואשמו באלימות נגד פלסטינים ביהודה ושומרון.
21.01.2025 - ארצות הברית יצאה מהסכמי האקלים של פריז.
21.01.2025 - פתיחת מבצע חומת ברזל למיגור הטרור בצפון השומרון.
21.01.2025 - צה"ל פותח מבצע "חומת ברזל" - מבצע צבאי גדול במחנה הפליטים ג'נין ובעיר ג'נין (שטח A) בהשתתפות שריון, כטב"מים וכוחות רגליים.
22.01.2025 - אירועים לציון יום המשטרה במצרים.
22.01.2025 - ישיבת מועצת הביטחון הלאומי בטורקיה הסתיימה: הספר האדום עודכן.
23.01.2025 - שיחת הטלפון הראשונה בין שר החוץ עבד אלעאטי לעמיתו האמריקאי, מזכיר המדינה הנכנס רוביו לדון במכלול סוגיות אזוריות בראשן הסכם הפסקת האש.
26.01.2025 - משלחות חמאס והג'יהאד האסלמי לדיונים בקהיר על קבלת האסירים המשוחררים.

26.01.2025 - צה"ל מדווח על פיצוץ והשמדה של מעבדת מטענים בג'נין במסגרת מבצע חומת ברזל.
27.01.2025 - מבצע "חומת ברזל" מתרחב למחוז טולכרם - תקיפות אוויריות ומבצעי קרקע במחנה נור א-שמס ובעיר טולכרם (שטח A).
28.01.2025 - דברי הנשיא טראמפ על שיחת טלפון עם הנשיא אלסיסי שבמהלכה ביקש ממנו עזרה בקליטת פלסטינים מעזה במצרים. דבר השיחה הוכחש בתקשורת המצרית
29.01.2025 - הוצא צו נגד אנטישמיות המכוון נגד מפגינים פרו-פלסטינים.
29.01.2025 - המועצה העליונה לתכנון דנה בקידום 682 יחידות דיור ב-3 התנחלויות (חלמיש, מצד, פדואל) - שיא שבועי.

29.01.2025 - הנשיא ארדואן קיבל את פניה של משלחת החמאס: טורקיה תמשיך להגיד את האמת לגבי עזה.

29.01.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם יועץ יו"ר הרש"פ חוסיין א-שיח' בקהיר.
29.01.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתו האמריקאי רוביו.
30.01.2025 - הוכרזו תכניות לגירוש סטודנטים זרים שהשתתפו במחאות.
30.01.2025 - יד מושטת מטורקיה לעזה: מטוס סיוע במשקל 24 טון המריא לעזה.
30.01.2025 - קמפיין ציבורי במצרים נגד ההגירה הכפויה של העזתים כולל ציון ההשפעה השלילית על חוזה השלום עם ישראל.
31.01.2025 - חקיקת הכנסת האוסרת את פעילות אונר"א בישראל נכנסת לתוקף.

02.02.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם המתאמת ההומניטרית של האום קאאח בקהיר לדון בתוכנית השיקום לרצועה.
02.02.2025 - שר החוץ הטורקי פידאן נפגש עם בכירי חמאס בקטר.
03.02.2025 - הוקם כוח משימה של משרד הצדק לעקור אנטישמיות בבתי ספר.

03.02.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם השליח האמריקאי המיוחד למזרח התיכון ויטקוף לדון בישום הפסקת האש.
03.02.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתתו, הנציבה ליחסי חוץ של האיחוד האירופי קאלאס.
04.02.2025 - טורקיה פותחת את שעריה לאסירים פלסטינים ששיחררה ישראל במסגרת הסכם עזה. מדובר באסירים בהם ישראל ראתה איום. אנקרה מספקת תמיכה משמעותית לתהליך הפסקת האש בעזה.
04.02.2025 - מסיבת העיתונאים טראמפ- נתניהו בבית הלבן וההודעה על היוזמה לשיקום עזה ופינויה מכ 2 מיליון מתושביה.
04.02.2025 - נשיא טראמפ הכריז על כוונת ארה"ב לקחת שליטה על רצועת עזה ו"להחזיק" בה, תוך הצעה לעקור את תושבי עזה הפלסטינים לארצות אחרות. הצהרה זו נעשתה במהלך פגישתו עם נתניהו בבית הלבן.
04.02.2025 - עיריית ירושלים מקדמת תוכנית בנייה לשכונה יהודית בשיח' ג'ראח עם 316 יחידות דיור ומבני ציבור.

04.02.2025 - פגישה ראשונה בין נתניהו לטראמפ בבית הלבן מאז השבעת טראמפ לכהונה השנייה. נתניהו היה המנהיג הזר הראשון שביקר אצל טראמפ בכהונה החדשה.
04.02.2025 - פגישות שר החוץ עבד אלעאטי עם הנשיא ארדואן ועמיתו התורכי פידאן באנקרה.
04.02.2025 - שיחת המלך עבדאללה אל הנשיא אלסיסי על יישום הפסקת האש ושיקום הרצועה.
05.02.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם רוה"מ ושר החוץ הפלסטיני מצטפא ומזכיר הועד המרכזי של פת"ח רג'וב, בכדי לדון בתמיכת מצרים ובתוכניות הרפורמה ברש"פ.
05.02.2025 - שיחת טלפון של הנשיא מקרון לעמיתו המצרי לחיזוק התיאום בנוגע לפתרון 2 המדינות ולסוגיית שיקום הרצועה.
06.02.2025 - נשיא טראמפ חתם על צו ביצועי להטלת סנקציות על בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) בגלל הוצאת צווי מעצר נגד מנהיגים ישראליים.
07.02.2025 - סבב שיחות טלפון של שר החוץ המצרי אל עמיתיו הערבים בכדי לגבש עמדה מאוחדת נגד תוכנית טראמפ להגירה כפויה של העזתים מהרצועה.

08.02.2025 - שר החוץ של טורקיה האקן פידן שוחח עם מקבילו האיראני על הסוגיה הפלסטינית.

09.02.2025 - התרחשה הפרעה במופע הסופרבול בניו אורלינס על ידי מפגין עם דגל פלסטיני.

10.02.2025 - UNRWA דיווח כי מאז השקת מבצע "חומת הברזל" הישראלי ב-21 בינואר, מספר מחנות הפליטים בגדה המערבית התרוקן כמעט לחלוטין מתושביהם. המבצע עקר 40,000 פליטים פלסטינים.

10.02.2025 - ביקור שר החוץ עבד אלעאטי בוושינגטון לפגישות עם מקבילו, היועץ לביטחון לאומי והשליח המיוחד וכן עם סנטורים בכירים במהלכן הדגיש הצורך בשלום צודק במזה"ת והקמת מדינה פלסטינית.

12.02.2025 - הוועדה לענייני חוץ ובטחון בבית הנבחרים האמריקני מחליטה להשתמש במונח "יהודה ושומרון" במקום "הגדה המערבית".

12.02.2025 - שיחת טלפון של המלך עבדאללה לנשיא אלסיסי להמשך העדכון והתיאום בין המדינות בסוגיה הפלסטינית

13.02.2025 - דיווח טורקי: גורמים במשרד ההגנה הטורקי מעוניינים לרכוש טילי מטאור.

13.02.2025 - פגישות שר החוץ עבד אלעאטי עם הנשיא מקרון ועמיתו הצרפתי בפריז לייצוב הפסקת האש ולתיאום עמדות בנוגע לשיקום הרצועה.

14.02.2025 - שר החוץ הטורקי פידן שוחח עם מקבילו האמריקאי רוביו על עזה וסוריה.

15.02.2025 - שיח על שיקום רצועת עזה ע"י ה-7G בין האו"א למצרים, כולל תמיכה באונר"א.

16.02.2025 - ביקור נשיא הקונגרס היהודי העולמי, רון לאודר במצרים ופגישתו עם הנשיא אלסיסי ופגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם משלחת אנשי קונגרס בקהיר.

19.02.2025 - פרסום דו"ח של הבנק העולמי, האו"א: הערכת נזקי עזה ושיקום בכ-53.2 מיליארד דולר.

20.02.2025 - פסגת חירום של מנהיגי ערב בריאד בתגובה לתכנית טראמפ.

21.02.2025 - השתתפות שר החוץ עבד אלעאטי במפגש שרי החוץ של פורום G20 ביוהנסברג במהלכו העלה את המצב ההומניטרי ברצועה.

21.02.2025 - תדרוך של הרכזת המיוחדת לתהליך השלום במזרח התיכון סיגריד קאג למועצת הביטחון על יישום החלטה 2334. היא דיווחה שהמבצע הישראלי בגדה הוא הארוך ביותר מאז 2002.

23.02.2025 - בחירות כלליות בגרמניה. מפלגת CDU ובראשה מרץ זוכה במירב הקולות.

23.02.2025 - מצרים משגרת הזמנות לראשי מדינות הליגה הערבית לפסגה הערבית שתערך במרץ בקהיר.

23.02.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתו הצרפתי שכללה גם עדכון על הנעשה ברצועה.

26.02.2025 - רה"מ סטארמר מכריז על קיצוץ בסיוע חוץ והעלאת תקציב ביטחון לעד 2.5% מה-GDP .

27.02.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתו הרוסי בה דנו גם במצב ברצועה ולקראת הפסגה הערבית.

28.02.2025 - שיחת טלפון של ראשת הממשלה האיטלקייה מלוני לנשיא אלסיסי במהלכה דנו בסוגיה הפלסטינית.

01.03.2025 - פגישת שר החוץ המצרי עם רוה"מ הפלסטיני מצטפא בקהיר לתיאום לקראת פסגת החירום הערבית.

01.03.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם רוה"מ הפלסטיני מצטפא בקהיר לתיאום לקראת פסגת החירום הערבית.

02.03.2025 - האו"א מגנה את סירוב חמאס להארכת שלב א' בהסכם הפסקת האש ואת החלטת ישראל לחסום את הכנסת הסיוע ההומניטרי.

03.03.2025 - קושטה, נשיא המועצה האירופית נפגש עם מחמוד עבאס בקהיר.

04.03.2025 - ארגון הבריאות העולמי (WHO) דיווח כי 29 ילדים פציעים פונו מעזה לירדן לטיפול רפואי מיוחד, בליווי 43 מטפלים. זה היה הפינוי הרפואי הראשון לירדן מאז הפסקת האש.

04.03.2025 - ועידת חירום של הליגה הערבית בקהיר אישרה תוכנית מצרית הקוראת ל-53 מיליארד דולר על פני חמש שנים לבנייה באזור עזה, תחת ניהול ועדה פלסטינית.

04.03.2025 - פסגת חירום ערבית בקהיר – הצגת תוכנית השיקום הערבית לעזה, כולל הצעת הקמת ממשלה טכנוקרטית

04.03.2025 - פסגת חירום של הליגה הערבית בקהיר בה מצרים הציעה תוכנית לסיוע ולשיקום רצועת עזה.

04.03.2025 - פסגת פלסטין של הליגה הערבית בקהיר אלסיסי במהלכה מדינות ערב מציגות עמדה אחידה בנוגע לסוגיה. הפלסטינית: הנשיא אלסיסי מציג את התוכנית המצרית לסיוע ולשיקום רצועת עזה. מזהיר מפני הימשכות המצב בגדה ומפני פגיעה בסטטוס קוו באלאקצא.

05.03.2025 - תמיכת טורקיה בתוכנית עזה שאושרה בליגה הערבית.

06.03.2025 - מפגש שרי החוץ של GCC מועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ.

06.03.2025 - שיחות בין השליח ויטקופ לנציגי חמאס ונציגי מצרים וקטר בעניין ניהול הרצועה.

07.03.2025 - ערב הסעודית אירחה משלחת אוקראינית לתיווך בנושא המלחמה עם רוסיה והמשבר הדיפלומטי עם הנשיא טראמפ.

07.03.2025 - שיחת שר החוץ עבד אלעאטי עם ויטקופ על תוכנית השיקום לרצועה.

08.03.2025 - פגישת שר החוץ עבד אלעאטי עם עמיתו האיראני בשולי הפסגה האסלאמית לקראת ועידה בינלאומית לשיקום עזה.

10.03.2025 - מנכ"ל UNRWA פיליפ לזריני הזהיר כי הסוכנות מתמודדת עם "אתגרים תפעוליים רציניים" מאז שחוקי ישראל נגד UNRWA נכנסו לתוקף ב-30 בינואר.

12.03.2025 - פגישת שרי החוץ הערבים עם השליח ויטקופ בדוחה.

13.03.2025 - ועדת החקירה הבינלאומית הבלתי תלויה של האו"ם פרסמה דוח הקובע כי התקפות ישראל על מתקני בריאות נשים בעזה מהוות מעשי רצח עם, שמשמידים "חלק מהיכולת הרבייה של פלסטינים בעזה כקבוצה".

14.03.2025 - לאחר יותר מעשור של קרבות משפטיים, בית משפט ישראלי קבע שמתנחלים יכולים להשתלט על ביתו של סאלח דיאב בשיח' ג'ראח.

15.03.2025 - החל "מבצע פרש קשוח" (Operation Rough Rider) בהובלת ארה"ב נגד יעדים חות'יים בתימן.

18.03.2025 - החלטת ישראל לסיום הפסקת האש לאור סירוב חמאס לשחרר חטופים.

18.03.2025 - הכתבת המיוחדת של האו"ם פרנצ'סקה אלבנזה הזהירה בהודעה לעיתונות כי הפלסטינים עומדים בפני "סיכון רציני של ניקוי אתני המוני" בעוד ישראל ממשיכה במבצעיה.

18.03.2025 - המשרד לזכויות אדם של האו"ם פרסם דוח המפרט הרחבת ההתנחלויות הישראליות ועלייה באלימות מתנחלים בגדה המערבית מאז תחילת הסכסוך ישראל-חמאס.

18.03.2025 - ישראל מחדשת תקיפות אוויריות נרחבות בעזה - הפרת הפסקת האש בפועל.

18.03.2025 - סיום הפסקת האש במסגרת הסכם החטופים מינואר ופתיחת מבצע "עוז וחרב".

22.03.2025 - ביקור נשיא האמירויות בקהיר.

22.03.2025 - שר החוץ חאקאן פידאן נפגש עם משלחת של חמאס.

23.03.2025 - ביקור הנציבה ליחסי חוץ של האיחוד האירופי בקהיר גם לדון בצורך להגעה לשלב השני של הסכם הפסקת האש.

23.03.2025 - ביקור קאיה קאלאס ברש״פ ובישראל.

23.03.2025 - פתיחת פסגה חירום ערבית-אסלאמית בשיתוף האיחוד האירופי במעמד שרים בקהיר לדון במצב בעזה.

24.03.2025 - ישראל מודיעה על הקמת מנהלת מיוחדת להגירת פלסטינים מעזה.

28.03.2025 - הודעת שר החוץ עבד אלעאטי על זהות חברי הועדה שתנהל את עזה.

29.03.2025 - שיחת הנשיא ארדואן עם עמיתו המצרי.

31.03.2025 - סיכום שנת 2025 : 14,400+ יחידות דיור אושרו ברבעון הראשון של 2025 - הממשלה בדרך לאשר 50,000+ יחידות עד סוף 2025.

31.03.2025 - קמפיין ציבורי מתוכנן במצרים להבעת תמיכה בנשיא ובעם הפלסטיני והתנגדות להגירה כפויה.

01.04.2025 - מועצת הביטחון קיימה את הדיון הרבעוני הפתוח על ״המצב במזרח התיכון, כולל השאלה הפלסטינית״. צרפת, שעמדה בראשות המועצה באפריל, זימנה את הדיון ברמה שרית.

02.04.2025 - הפצצת חיל האוויר הישראלי בבסיסים הצבאיים בסוריה אשר הוכנו עבור השימוש של הצבא הטורקי.

03.04.2025 - משרד החוץ הטורקי הכריז על מדינת ישראל כאיום הגדול ביותר על טורקיה ועל כל מדינות האזור.

04.04.2025 - חיסול יאסר אבו-שבאב, ראש מיליציית ״הכוחות העממיים״ ברצועת עזה.

04.04.2025 - טראמפ מציג את התכנית לפנות את האוכלוסייה מעזה ולשקם את הרצועה ל״ריביירה של המזרח התיכון״ .

05.04.2025 - הפגנות המוניות בפריז על הרשעת מרין לה פן בעבירות כספים של הימין הקיצוני והפגנות-נגד.

07.04.2025 - מקרון מבקר במצרים. מסייר במחסני הסיוע באל-עריש ונפגש עם פצועים מעזה.

07.04.2025 - פגישה שנייה בין נתניהו לטראמפ בבית הלבן. במהלך הפגישה נתניהו נתן לטראמפ מכתב שלטענתו שימש להציע את נשיא ארה״ב לפרס נובל לשלום.

09.04.2025 - מקרון מודיע כי צרפת עשויה להכיר במדינה פלסטינית בקרוב, ומציב לכך ארבעה תנאים משלימים.

10.04.2025 - ישראל וטורקיה קיימו שיחות ישירות באזרבייג׳ן במטרה לפתוח ערוץ תקשורת ישיר בין שתי הצבאות.

10.04.2025 - פסגת ארגון שיתוף הפעולה האסלאמי לבין ליגה הערבית בעיר אנטליה שבטורקיה.

13.04.2025 - הפגנה ענקית למען עזה באיסטנבול.

14.04.2025 - דיאלוג מדיני רם-דרג ראשון בין האו״א לרש״ פ .

14.04.2025 - האיחוד מגבש תוכנית סיוע בהיקף של 1.6 מיליארד אירו עד 2027 לפלסטינים.

18.04.2025 - ארה״ב הטילה וטו על בקשת פלסטין לחברות מלאה באו״ם במועצת הביטחון, למרות תמיכה של רוב החברות האחרות.

19.04.2025 - הסבב הראשון של שיחות הגרעין בין איראן לארה״ב בעומאן.

19.04.2025 - ראש הארגון הביון הטורקי MIT, איברהים קאלין נועד עם אנשי חמאס.

20.04.2025 - יו״ר הפרלמנט הטורקי אירח פסגת יושבי ראש פרלמנט למען סולידריות עם פלסטין.

20.04.2025 - פסגה נוספת בין שר החוץ פידאן לבין אנשי חמאס באנקרה.

26.04.2025 - הסבב השני של שיחות הגרעין בין איראן לארה״ב ברומא.

27.04.2025 - הסבב השלישי של שיחות הגרעין בין איראן לארה״ב בעומאן.

28.04.2025 - בריטניה והרש״פ חותמות על מזכר הבנות.

28.04.2025 - האספה הכללית של האו״ם אימצה החלטה הקובעת כי פלסטין כשירה לחברות באו״ם וקוראת למועצת הביטחון לתמוך בבקשתה. ההצבעה: 143 בעד, 9 נגד (כולל ארה״ב), 25 נמנעות.

28.04.2025 - שר החוץ לאמי מודיע כי בריטניה תכיר במדינה פלסטינית בזמן בו יהיה לכך ההשפעה הגדולה ביותר.

29.04.2025 - שישה ממשוחררי עסקת החטופים מגיעים לטורקיה.

30.04.2025 - הכנת תוכנית גירוש כפוי בסילוואן (באטן אל-הווא) - 87 משפחות (700 איש) מועמדות לגירוש.

01.05.2025 - אישור חידוש הסדר המקרקעין הרשמי על ידי מדינת ישראל ביהודה ושומרון.

01.05.2025 - רשימת היישובים החדשים: עדי עד, אחיה, נופי פרת, עטרות אדר, ענבר, בית חורון צפון, קדם ערבה, מחנה גדי, עיר התמרים, גבעונית, תבץ, מצפה זיו, אל נוה, חוות יאיר, מעוז צבי, מעלות חלחול, אפקה, יונדב, רחבעם, הר עיבל, חומש ושא-נור.

02.05.2025 - כוחות הרשות הפלסטינית יורים והורגים פעיל ג׳יהאד איסלאמי בטולכרם - חלק מהמאבק של הרשות נגד מיליציות גדודי טולכרם ונור א-שמס.

03.05.2025 - ארבעה עשר אנשים (שלוש משפחות) גורשו מבתיהם בסילוואן שהיו בבעלותם למעלה מ-50 שנה.

04.05.2025 - הקבינט בישראל מאשר את מבצע ״מרכבות גדעון״ (יתחיל ב-18 במאי) ואת פעולת GHF לחלוקת סיוע הומניטרי בעזה.

05.05.2025 - חברות תעופה טורקיות טורקיש איירליינס ופגסוס ויתרו על הסלוטים (זכות ומיקום מועדף בלו״ז ההמראות) בנתב״ג.

05.05.2025 - ישראל וטורקיה קיימו שיחות ישירות באזרבייג׳ן במטרה לפתוח ערוץ תקשורת ישיר בין שתי הצבאות (פסגה מס׳ 2).

06.05.2025 - קמה ממשלת קואליציה חדשה בגרמניה בראשות פרידריך מרץ בין הנוצרים-דמוקרטים (CDU) לסוציאל-דמוקרטים (SPD).

09.05.2025 - ירי לעבר קונסוליה הישראלית באיסטנבול.

10.05.2025 - ואדפול, שר החוץ של גרמניה, בא לביקור בישראל.

11.05.2025 - הסבב הרביעי של שיחות הגרעין בין איראן לארה״ב בעומאן.

13.05.2025 - מועצת הביטחון קיימה תדרוך על המצב הקרוב במזרח התיכון לבקשת חברות אירופיות ובתמיכת אלג׳יריה, לדיון במצב ההומניטרי ובהגנה על עובדי סיוע בעזה.

13.05.2025 - תחילת ביקור של 4 ימים של הנשיא טראמפ בערב הסעודית, קטר ואיחוד האמירויות.

14.05.2025 - חיסול מוחמד סינוואר.

16.05.2025 - ישראל מתחילה במבצע ״מרכבות גדעון״.

16.05.2025 - מבצע מרכבות גדעון.

16.05.2025 - נשיא טראמפ הכיר ברעב בעזה וקידם תוכנית סיוע הומניטרית אמריקנית-ישראלית שבה מזון יחולק באמצעות מערכת של מרכזים המופעלים על ידי קבלנים פרטיים ומוגנים על ידי חיילים ישראלים.

20.05.2025 - החלטת מועצת שרי החוץ להורות על בדיקת הפרה של סעיף 2 בהסכם האסוציאציה ישראל – א״א ע״י שירות החוץ האירופי.

20.05.2025 - החלטת ממשלת בריטניה להשעות את השיחות עם ישראל על הסכם הסחר החדש, הרחבת סנקציות נגד מתנחלים קיצוניים וארגוניהם.

20.05.2025 - מינוי כריסטוף ביגו לשליח מיוחד לתהליך השלום הישראלי – פלסטיני (שם מסורתי לתפקיד מאז שנות ה-1990).

22.05.2025 - הכנסת סיוע הומניטרי לעזה אחרי 81 ימים.

22.05.2025 - פסגת שרי ההגנה – טורקיה – סוריה בדמשק.

23.05.2025 - פגישה מכינה לוועידת האו״ם הבינלאומית לפתרון שתי המדינות. נשיא האסיפה הכללית פילמון יאנג קרא למדינות לנצל את ההזדמנות החשובה להתקדמות.

25.05.2025 - מנכ״ל קרן הסיוע ההומניטרית לעזה (GHF) ג׳ייק וד התפטר מתפקידו, באומרו שאי אפשר להפעיל את המנגנון בנסיבות הנוכחיות בהתאם לעקרונות הומניטריים.

26.05.2025 - דוח האו״ם: 55 מאחזים חדשים בגדה עד מאי 2025, מתוכם 7 לראשונה בשטח B (בעיקר סביב בית לחם - תקוע, נוקדים, מעלה עמוס, אספר).

26.05.2025 - החלטה היסטורית: הקבינט אישר בחשאי הקמת 22 יישובים חדשים ביהודה ושומרון - כולל חזרה לחומש ושא-נור.

26.05.2025 - צעדת הדגלים ליום ירושלים - עשרות אלפי מציינים ירד לכאוס כאשר יהודים ימניים קיצוניים תקפו פלסטינים, ישראלים אחרים ועיתונאים. המפגינים צעקו ״מוות לערבים״ ו״יישרף הכפר שלכם״.

26.05.2025 - תחילת פעולת GHF בחלוקת סיוע הומניטרי בעזה.

28.05.2025 - מועצת הביטחון קיימה את התדרוך החודשי הסדיר על ״המצב במזרח התיכון, כולל השאלה הפלסטינית״. הרכזת המיוחדת סיגריד קאג ונציג החברה האזרחית תדרכו את המועצה.

28.05.2025 - מקרון מודיע כי הועידה הצרפתית-סעודית לפתרון שתי המדינות תתרחש בין ה-20-17 ביוני בניו יורק.

31.05.2025 - הפגנת ה הקרן לזכויות אדם, לחירויות ולסיוע הומניטרי (IHH) נגד מדינת ישראל באיסטנבול.

01.06.2025 - ארה״ב הטילה סנקציות כספיות על ארבעה שופטי בית הדין הפלילי הבינלאומי, כולל שניים שהיו חלק מהחקירה של בנימין נתניהו ויואב גלנט.

01.06.2025 - ארה״ב הטילה סנקציות כספיות על פרנצ׳סקה אלבנזה, הכתבת המיוחדת של האו״ם לשטחים הפלסטינים הכבושים, לאחר שפרסמה דוח על מעורבות תאגידים במלחמת עזה.

01.06.2025 - דוח מזכ״ל האו״ם: 4 מאחזים חדשים הוקמו בין יוני 2024-מאי 2025 בשטח B ממזרח/דרום-מזרח לבית לחם - חוות רועים המגבילות גישה פלסטינית לקרקע.

04.06.2025 - ארה״ב הטילה וטו על החלטת מועצת הביטחון הקוראת להפסקת אש ״מיידית, בלתי מותנית וקבועה״ בעזה ולשחרור כל החטופים. 14 החברות האחרות הצביעו בעד.

04.06.2025 - גדעון סער מגיע לביקור בגרמניה.

09.06.2025 - לאור ההשתלטות הישראלית בספינת ״מדלן״ ע״י צה״ל, שורות גינויים מבכירים טורקים נגד מדינת ישראל

2.06.2025 - ישראל החלה בתקיפה אווירית באיראן – נפתחת מלחמה בת 12 ימים בין ישראל לאיראן.

12.06.2025 - מקרון מפרסם מכתב שקיבל מנשיא הרש״פ ובו התחייבויות ל״יום שאחרי״, כולל פירוק חמאס מנשקו, רפורמות ובחירות.

13.06.2025 - מקרון מודיע על דחיית הועידה הצרפתית-סעודית (היתה אמורה להתקיים 17-20 ביוני בניו יורק. התקיימה ביולי).

13.06.2025 - תחילת מבצע ״עם כלביא״ (תקיפות ישראל באיראן).

17.06.2025 - החלה הוועידה הבינלאומית הרמה של האו״ם ליישוב בדרכי שלום של השאלה הפלסטינית ויישום פתרון שתי המדינות במטה האו״ם בניו יורק. הוועידה מתקיימת בחסות צרפת וסעודיה.

17.06.2025 - הפרלמנט הטורקי קיבלה החלטה פה אחד: ״גינוי נגד מדינת ישראל עקב תוקפנותה באיראן, פלסטין, סוריה, לבנון ותימן״.

21.06.2025 - ארה״ב מצטרפת לישראל ומפציצה 3 כורים גרעיניים באיראן.

22.06.2025 - ארה״ב השמידה את מתקן הגרעין בפורדו שבאיראן.

23.06.2025 - פסגת ארגון שיתוף פעולה אסלאמי באיסטנבול: גינוי נגד ישראל.

23.06.2025 - שירות החוץ האירופי מציג סקירה שמוצאת אינדיקציות להפרת ס׳ 2 בהסכם האסוציאציה ע״י ישראל. אין החלטות אופרטיביות.

24.06.2025 - הפסקת אש בין ישראל לבין איראן.

26.06.2025 - פסגת המועצה האירופית.

01.07.2025 - ביולי 2025, קואליציה של 7 ארגונים יהודיים אמריקאיים מובילים - ADL, AJC, AIPAC, B׳nai B׳rith International, ועידת הנשיאים, UJA-Federation of New York ו-World Jewish Congress - דחתה הזמנה להיפגש עם שר החוץ הצרפתי ז׳אן-נואל בארו. הארגונים הביעו ״דאגה עמוקה שהגישה של צרפת מערערת את הסיכויים לעתיד מוסכם לישראלים ופלסטינים״ וטענו שהכרה במדינה פלסטינית ״מכבדת את קורבנות ה-7 באוקטובר״.

01.07.2025 - הרשות הפלסטינית מגישה עדכונים ותוספות לתיק ב-ICC על מדיניות ההתנחלויות והקרקעות בשטח C - המשך הליך בית הדין הפלילי הבינלאומי.

07.07.2025 - פגישה שלישית בין נתניהו לטראמפ בבית הלבן מאז תחילת כהונתו השנייה של טראמפ, במסגרת מאמצים מתגברים של וושינגטון לסיים את המלחמה בעזה ולשחרר חטופים.

10.07.2025 - שרת החוץ של האיחוד האירופי קאיה קאלאס מודיעה על ״הבנות משותפות״ (common understanding) בין האו״א לישראל להכנסת סיוע הומניטרי לעזה. ההתקדמות ביישום הבנות אלו יבדקו אחת לשבועיים. בשבועות הבאים שירות החוץ מעריך כי יש התקדמות, אך ישראל עומדת בהבנות אלו באופן חלקי.

14.07.2025 - האו״ם מדווח על הגברת הריסות בתים והתקפות בגדה כולל מזרח ירושלים - 1,288 מבנים נהרסו בינואר-ספטמבר.

15.07.2025 - כנס חירום של ״קבוצת האג״ בקולומביה - סיכום פעולות נגד ישראל.

15.07.2025 - מועצת שרי החוץ של האי״א דנה, אך לא קיבלה החלטה בדבר סנקציות על ישראל. הוחלט על ניטור יישום ה״הבנות המשותפות״ עם ישראל כל שבועיים.

17.07.2025 - סלובניה הודיעה כי תאסור כניסת בן גביר וסמוטריץ לשטחה.

23.07.2025 - ברזיל מצטרפת לדרא״פ בתביעת ״רצח עם״ נגד ישראל.

23.07.2025 - הכנסת הצביעה על הצהרה להחלת ריבונות בגדה המערבית (ביהודה, בשומרון ובבקעת הירדן) 71 ח״כ הצביעו בעד, 13 נגד.

23.07.2025 - הצבעת הכנסת בעד הצהרה הקוראת להחיל ריבונות ביהודה ושומרון ובבקעת הירדן.
24.07.2025 - לאחר שהעלה את האפשרות באפריל, הנשיא מקרון הודיע כי יכיר במדינה פלסטינית בעצרת הכללית של האו״ם.
25.07.2025 - נשיא קולומביה הורה ליירט ספינות פחם בדרכן לישראל.
26.07.2025 - השקת ״הברית הגלובלית למען פלסטין״ בלונדון.
26.07.2025 - השקת ״הברית הגלובלית למען פלסטין״ בלונדון.
26.07.2025 - עצירת המשט הפרו פלסטיני ״חנזלה״ לעזה וגירוש הפעילים.
26.07.2025 - עצירת המשט הפרו פלסטיני ״חנזלה״ לעזה וגירוש הפעילים לארצותיהם.
28.07.2025 - ב-28 ביולי 2025, ארגון זכויות האדם הישראלי בצלם פרסם דוח של 79 עמודים בשם ״הרצח העם שלנו״ והסיק כי ״ישראל מבצעת רצח עם נגד פלסטינים ברצועת עזה״. זהו הארגון הישראלי הבולט הראשון שמשתמש במונח ״רצח עם״. הדוח מתעד את הפעילות הישראלית בעזה במשך 22 חודשים של התקפות.
28.07.2025 - הנציבות הציעה להשעות את ישראל מחלק (European Innovation Council) EIC מהסכם הורייזון אירופה. חלק זה עוסק באקסלרטורים של סטארטאפים, והוא בעל פוטנציאל להיבטים דו-שימושיים בתחום ה-AI, סייבר וכטב״מים (ולכן קרוב יותר לאמברגו נשק) זאת בשל הפרת סעיף 2 בהסכם האסוציאציה בין ישראל לא״א.
28.07.2025 - כינוס בינלאומי של האו״ם לפתרון שתי המדינות, בהובלת ערב הסעודית וצרפת, לקידום מדינה פלסטינית.
28.07.2025 - כנס בינלאומי של האו״ם בניו־יורק בנושא יישום פתרון שתי המדינות לסכסוך הישראלי-פלסטיני.
28.07.2025 - פתיחת הוועידה הבינלאומית בנושא פתרון שתי המדינות בניו יורק.
28.07.2025 - פתיחת הוועידה הבינלאומית בנושא פתרון שתי המדינות בניו יורק.

29.07.2025 - הולנד הודיעה כי תאסור כניסת בן גביר וסמוטריץ לשטחה, וזימנה את שגריר ישראל.

29.07.2025 - הצהרת ניו יורק (היוזמה הסעודית-צרפתית).
29.07.2025 - הצהרת ניו יורק (היוזמה הסעודית-צרפתית).
29.07.2025 - צרפת וסעודיה מכנסות בניו יורק את הועידה הבינלאומית לקידום יישום פתרון שתי המדינות שנדחתה מה-17 ביוני ומפרסמות תוכנית מפורטת לקידום הנ״ל.
29.07.2025 - ראש הממשלה בריטניה סטארמר הודיע כי יכיר במדינה פלסטינית אם ישראל לא תפעל באופן מיידי לשינוי המצב בעזה ולסיום המלחמה.
31.07.2025 - יום השנה הראשון לחיסול אסמאעיל הניה בטהראן.
31.07.2025 - יום השנה הראשון לחיסול אסמאעיל הניה בטהראן.
31.07.2025 - סלובניה מודיעה על איסור ייבוא מההתנחלויות. הממשלה הורתה לשרים לשקול איסור ייצוא להתנחלויות.

31.07.2025 - סלובניה מטילה אמברגו נשק מלא על ישראל (ייצוא, ייבוא ומעבר) – צעד ראשון מסוגו באיחוד. (בפועל כמעט חסר משמעות אפקטיבית. צעד סימלי, כיוון שלא היתה קניה/מכירה של נשק בין ישראל לסלובניה).
05.08.2025 - החלטת ממשלת לבנון על פירוק כל המיליציות החמושות, בהן חזבאללה, עד סוף השנה
08.08.2025 - הקנצלר מרץ מכריז כי גרמניה לא תייצא לישראל ציוד ונשק שיכולים לשמש ברצועת עזה.
11.08.2025 - אוסטרליה מכריזה שתכיר במדינת פלסטין.
12.08.2025 - ישראל מפרסמת דרישות רישום מגבילות חדשות לארגוני סיוע בינ״ל לרצועה ולגדמ״ע.

13.08.2025 - ביקור מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן, עלי לאריג'אני, בלבנון.
14.08.2025 - סמוטריץ מכריז במסיבת עיתונאים על בניה באזור E1, הכוללת 3,400 יחידות דיור שיקטעו את הרצף הטריטוריאלי של מדינה פלסטינית עתידית.
14.08.2025 - תחילת מבצע "מרכבות גדעון ב'" לכיבוש עזה.
16.08.2025 - ארצות הברית מפסיקה הנפקת ויזות לתושבי רצועת עזה.
17.08.2025 - נתניהו שולח לנשיא מקרון מכתב בו מתח עליו ביקורת כי החלטתו להכיר במדינה פלסטינית מעודדת אנטישמיות ומתגמלת את הטרור של חמאס.
19.08.2025 - מכתב ראש הממשלה למקרון המאשים אותו בתדלוק האנטישמיות.

20.08.2025 - אישור ממשלתי סופי לתוכנית E1 - "מכה קטלנית לרעיון מדינה פלסטינית" - ניתוק מזרח ירושלים מרמאללה.
20.08.2025 - האו"ם מגנה אישור תוכנית E1 הסופית - סיפוח בלתי חוקי של מזרח ירושלים וניתוק ירושלים מרמאללה.
21.08.2025 - שר החוץ של בריטניה מזמן את שגרירת ישראל, חוטובלי, בעקבות אישור תוכנית E1.
22.08.2025 - אישור רשמי של רעב בעזה על ידי IPC (מערכת סיווג בטחון המזון המשולב, גוף מומחה בתמיכת האו"ם), עם אזהרות להתפשטות למחוזות נוספים. ישראל דוחה בתוקף את טענות הדו"ח.
24.08.2025 - פסגת שרי החוץ של ארגון שיתוף הפעולה של המדינות האסלאמיות בג'דה.

27.08.2025 - מקרון מפרסם מכתב תגובה חריף לנתניהו המעיד על מלחמתו באנטישמיות.

28.08.2025 - תקיפת כינוס בכירים בממשל החות'י בצנעאא' בידי חיל האוויר הישראלי.
29.08.2025 - שלילת ויזות לנשיא הרשות הפלסטינית ול-80 בכירים להשתתפות בכינוס האו"ם.

31.08.2025 - פסגת ארגון שיתוף הפעולה של שנגחאי (SCO).
02.09.2025 - בלגיה הודיעה על 12 סנקציות כנגד ישראל, וכי תכיר במדינה פלסטינית בעצרת האו"ם.

03.09.2025 - משט "אל-צמוד" העולמי יצא לעזה.
04.09.2025 - ממשלת ארצות הברית הטילה סנקציות על שלושה ארגוני זכויות אדם פלסטיניים בהקשר פעילות מול ה-ICC
08.09.2025 - מתקפת ירי במחלף רמות בירושלים - 6 הרוגים, 10 פצועים ; 2 פלסטינים ביצעו את הפיגוע.

09.09.2025 - התקיפה הישראלית על הנהגת חמאס בקטר.
09.09.2025 - התקיפה הישראלית על הנהגת חמאס בקטר.
09.09.2025 - כלל הגורמים המדיניים באירופה מגנים את ישראל על התקיפה האווירית בדוחה, קטר, בניסיון לחסל את הנהגת חמאס, שנכשל.
09.09.2025 - מבצע "פסגת אש" לחיסול מנהיגי חמאס בדוחא.
09.09.2025 - מבצע "פסגת אש" לחיסול מנהיגי חמאס בדוחא.
09.09.2025 - ראש ממשלת צרפת, באירו, התפטר. מקרון מינה את סבסטיאן לקורנו, המגיע ממפלגתו, Renaissance, במקומו להרכיב ממשלה חדשה.

10.09.2025 - בנאום מצב האיחוד (STOEU) השנתי, נשיאת הנציבות, פון דר ליין, הודיעה כי תקדם סנקציות על ישראל, כולל השעיית תקציב משיתופי פעולה בין האו״א לישראל (טווינינג, טאיקס ועוד).
11.09.2025 - ישראל תוקפת את המפקדה הראשית של החות׳ים בצנעא.
12.09.2025 - אשרור הצהרת ניו יורק על ידי העצרת הכללית של האו״ם.
12.09.2025 - האספה הכללית של האו״ם מאשרת את הצהרת ניו יורק לקידום פתרון שתי המדינות (142 בעד, 10 נגד).

15.09.2025 - פסגת החירום של המדינות הערביות והאסלאמיות בקטר.
15.09.2025 - פסגת החירום של המדינות הערביות והאסלאמיות בקטר.
16.09.2025 - דו״ח ועדת חקירה בינלאומית של האו״ם קובע כי ישראל ביצעה רצח עם בעזה.
17.09.2025 - הנציבות מודיעה שתקים את קבוצת התורמות הבינלאומית עבור פלסטין.
17.09.2025 - קולג׳ הנציבים מאשר את הצעת הנציבות להשעיית הסכם הסחר עם ישראל (השעיית אס״ח) ושורת צעדים נוספים (אך כדי שההשעיה תכנס לתוקף נדרשת החלטת מועצת שרי החוץ, וזו לא התקבלה).
18.09.2025 - מועצת הביטחון של האו״ם לא הצליחה להעביר החלטה הקוראת להפסקת אש בעזה.
21.09.2025 - הכרזה של מספר מדינות (כמו בריטניה, קנדה, אוסטרליה) על הכרה רשמית במדינה פלסטינית במסגרת עצרת האו״ם – שינוי דיפלומטי נרחב נגד מדיניות ישראל המסורתית.
21.09.2025 - השקת יוזמות קהילתיות להגנת זכויות קרקע בכ-50 קהילות פלסטיניות בשטח C - מיפוי, רישום מקומי של בעלויות, ליווי משפטי למאבק בהכרזות ״אדמות מדינה״.
21.09.2025 - ראש ממשלת בריטניה סטארמר מכיר במדינה פלסטינית.
22.09.2025 - כינוס העצרת הכללית להצבעה על הכרה במדינה פלסטינית.
22.09.2025 - כינוס העצרת הכללית להצבעה על הכרה במדינה פלסטינית.
22.09.2025 - מומחי זכויות אדם של האו״ם גינו את הסנקציות האמריקאיות על ארגוני זכויות האדם הפלסטיניים.

22.09.2025 - נאום מחמוד עבאס בוועידה הבינלאומית להכרה במדינה פלסטינית.
22.09.2025 - נשיא צרפת מקרון מכיר במדינה פלסטינית בעצרת האו״ם הכללית.

23.09.2025 - תחילת עצרת האו״ם בניו-יורק במהלכה הכירו כמה מדינות מערביות במדינת פלסטין.

23.09.2025 - תחילת עצרת האו״ם בניו-יורק, במהלכה הכירו כמה מדינות מערביות במדינת פלסטין.

24.09.2025 - ראשת ממשלת איטליה, ג׳ורג׳יה מלוני, הודיעה במהלך העצרת הכללית של האו״ם כי היא עשויה להצביע בעד חלק מהסנקציות נגד ישראל שהציעה הנציבות האירופית.
25.09.2025 - נאום מחמוד עבאס בעצרת הכללית של האו״ם.
27.09.2025 - ביקור מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן לאריג׳אני בלבנון.

27.09.2025 - ביקור מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן, עלי לאריג׳אני, בלבנון.
29.09.2025 - נשיא ארצות הברית הציג תכנית אמריקאית רחבה לסיום הלחימה בעזה.
29.09.2025 - פגישת טראמפ-נתניהו.
29.09.2025 - פרסום תוכנית 21 הנקודות של טראמפ.

30.09.2025 - דוח בינלאומי: פלסטינים בשטח C בנו עשרות מבני קהילה (כיתות, מרפאות, חוות) ללא היתרים כמדיניות הישרדות מול שיא בהריסות - "פיתוח תחת כפייה".
30.09.2025 - צו גירוש למשפחות ראג'בי אום נאצר (18 איש) ושוויקי ועודה (19 איש) מסילוואן (באטן אל-הווא) - מועד סופי 19 באוקטובר.
01.10.2025 - ישראל השתלטה על המשט הטורקי "צומוד".
02.10.2025 - הפגנות נגד מדינת ישראל ברחבי טורקיה – סולידריות עם משט ה-"צומוד".

J Street - 03.10.2025 פרסם עמדה רשמית התומכת ביוזמה האמריקאית להפסקת אש.
03.10.2025 - הסכמה עקרונית של חמאס להפסקת אש ולתוכנית טראמפ.
03.10.2025 - חמאס מצהיר כי הוא מוכן לדון על הפסקת האש.
03.10.2025 - טראמפ מציב אולטימטום לחמאס לשחרור כל בני הערובה.
04.10.2025 - הקפאת התמרון בעיר עזה בעקבות תגובת חמאס לתוכנית טראמפ.

05.10.2025 - מצרים: מצרים מארחת משלחות ישראלית ופלסטינית לדיון בהכנות למימוש חילופי האסירים והחטופים עפי תוכנית טראמפ.
06.10.2025 - הפגנות "זעקה שקטה למען עזה" בטורקיה ב-81 מחוזות נגד ישראל.
06.10.2025 - מצרים: נאום הנשיא אלסיסי לרגל ציון מלחמת אוקטובר 73 בו התייחס ליחסים עם ישראל שלמרות האיבה והדם, הנשיא סאדאת ההנהגה הישראלית והתיווך האמריקאי הכשירו את הדרך לשלום צודק. עמד על חשיבות השמירה עליו אך לא יתכן שלום ללא הקמת מדינה פלסטינית. הביע הערכה לטראמפ על תוכניתו.
06.10.2025 - פגישת שרי החוץ של מדינות ה-GCC שעסקה במצב בעזה, באיום החות'י ובביטחון השיט בים האדום.

07.10.2025 - הצהרות אזוריות לציון שנתיים למלחמת עזה וקריאות בינלאומיות להפסקת אש מיידית.
07.10.2025 - טקסים ברחבי אירופה לציון שנתיים ל-7 באוקטובר; במקביל הפגנות פרו- פלסטיניות נגד המלחמה בעזה
08/10/2025 – ארגון AIPAC .פרסם הצהרה פומבית התומכת ביוזמה האמריקאית להסדר בעזה

08.10.2025 - הפרלמנט הטורקי גינה את ישראל בפה אחד על עצירת 3 חברי פרלמנט טורקיים במשט החופש.
08.10.2025 - ישראל השתלטה על "משט החופש": מתוך 16 טורקים ביניהם 3 חברי פרלמנט נעצרו ע"י ישראל. (סה"כ 150 פעילים נעצרו).
08.10.2025 - ישראל וחמאס מאשרים את שלב ראשון של תוכנית הפסקת אש חדשה מתיווך ארה"ב.
08.10.2025 - ישראל וחמאס מקבלות את שלב א' של ההסכם.
09.10.2025 - ארגונים יהודיים מרכזיים בארצות הברית פרסמו הצהרות תמיכה זהירות בהסכם.
09.10.2025 - הכרזת נשיא ארה"ב טראמפ על הגעת ישראל וחמאס להסכמות במשא ומתן, וחתימה על ההסכם בין הצדדים בשארם א-שייח'.
09.10.2025 - הסכם חמאס–ישראל בשארם א-שייח', בבמסגרת השלב הראשון של תוכנית 21 הנקודות של נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ, לסיום מלחמת חרבות ברזל וחילופי אסירים. השלב הראשון כלל: (1) הפסקת אש מיידית שנכנסה לתוקף ב-10 באוקטובר; (2) החזרת 20 חטופים חיים ב-13 באוקטובר בתמורה לשחרור כ-250 אסירים ביטחוניים פלסטינים ו-1,700 תושבי עזה שנעצרו במהלך המלחמה; (3) נסיגה חלקית של צה"ל לקווים מוסכמים; (4) כניסת סיוע הומניטרי מלאה לעזה.

09.10.2025 - הפסקת אש נכנסה לתוקף בעזה. – טורקיה הוצגה בשולחן המו״מ ע״י ראש ארגון הביון הטורקי (MIT) איברהים קאלין.

09.10.2025 - הקבינט הישראלי מאשר את הסכם בני הערובה עם חמאס.

09.10.2025 - ישראל וחמאס חתמו על השלב הראשון של ההסכם להפסקת אש ושחרור חטופים.

09.10.2025 - מצרים: הודעה על כניסת כוח מצרי קטרי תורכי לאיתור גופות חטופים.

09.10.2025 - מצרים: הודעת הנשיא אלסיסי המתברכת בהחלטה לקיים את הועידה בשרם אלשיח׳ בה יוכרז על הפסקת המלחמה ברצועה וניצחון הרצון בשלום.

09.10.2025 - מצרים: השתתפות שר החוץ שר החוץ עבד אלעאטי בוועידה בינלאומית בפריז לדיון בסוגיית עזה.

09.10.2025 - מצרים: פגישת הנשיא אלסיסי עם השליחים ויטקופ וקושנר על ההצלחה המשותפת להגיע להסכם ושיחת אלסיסי אל טראמפ להזמינו לפסגה שתערך בשרם אשיח׳.

09.10.2025 - צרפת מארחת בפריז כינוס שרים אירופי -ערבי "helping Palestinians after Gaza war", לשיקום עזה, רפורמה במוסדות הפלסטיניים ותיאום אירופי–ערבי.

09.10.2025 - קבינט ישראל מאשר את הסכם הפסקת האש בלילה.

10.10.2025 - ארגונים לא ממשלתיים אסלאמיסטיים טורקיים Sadakataşı ו-MÜSİAD הקימו עיר אוהלים בעזה.

10.10.2025 - הפסקת אש נכנסת לתוקף בשעה 12:00 בצהריים - צה״ל נסוג לקווי פריסה מוסכמים (״הקו הצהוב״).

10.10.2025 - הפסקת האש בעזה נכנסת לתוקף לאחר תיווך נשיא ארה״ב דונלד טראמפ, ומסיימת את המלחמה בעזה לאחר שנתיים של לחימה. ההסכם כולל חילופי שבויים/ חטופים בין ישראל לחמאס, כחלק מתוכנית טראמפ לסיום המלחמה

10.10.2025 - כניסת הפסקת האש בין ישראל לחמאס לתוקף.

10.10.2025 - צה״ל מבצע פשיטות ברמאללה ובאזור שכם (שטחי A/B) - מספר מעצרים בחשד לפעילות חמושה.

12.10.2025 - סנקציות אמריקאיות על ארגוני זכויות אדם פלסטיניים. נמשך עד ה 18 אוקטובר 2025.

13.10.2025 - ״פסגת שארם א-שייח׳ לשלום: הסכם לסיום המלחמה בעזה״ הבינלאומית לסיום רשמי למלחמה בתיווך של ארצות הברית, מצרים, קטר וטורקיה; ויישום השלבים הבאים בתוכנית 21 הנקודות של דונלד טראמפ.

13.10.2025 - ביקור טראמפ בישראל ומהלך הזמנתו של רוה״מ נתניהו לפסגה בשרם אשיח׳ שלא צלח כולל שיחה שלו עם הנשיא אלסיסי וכן הזמנת אבו מאזן לפסגה.

13.10.2025 - ביקור נשיא ארה״ב טראמפ בישראל לכבוד ההסכם עם חמאס, ונאומו במליאת הכנסת.

13.10.2025 - הושבו 20 החטופים החיים האחרונים ממתקפת שבעה באוקטובר אשר נותרו ברצועת עזה במשך שנתיים.

13.10.2025 - חמאס מבצע טבח בעיר עזה - 33 הרוגים מחמולות מתנגדות הנתמכות על ידי ישראל.

13.10.2025 - מצרים: בנאומו בפסגה אלסיסי פנה לעם בישראל בהצעה להפוך את הרגע ההיסטורי להתחלה של חיים המבוססים על צדק ודו קיום בשלום.כן עמד על הזכות של הפלסטינים למדינה עצמאית.

13.10.2025 - פסגת השלום בשארם אל-שיח׳ לסיום המלחמה בעזה.

13.10.2025 - פסגת שארם א-שיח - טקס החתימה על הסכם הפסקת האש בעזה בהשתתפות טראמפ, נשיא המועצה האירופית אנטוניו קושטה, קנצלר גרמניה מרץ, נשיא צרפת מקרון, ראש הממשלה סטארמר.

14.10.2025 - תחילת הפרות הפסקת אש - 9 פלסטינים נהרגים בעת בדיקת בתיהם; ישראל מצמצמת סיוע הומניטרי ל-300 משאיות ביום (במקום 600).

15.10.2025 - טורקיה שיגרה ספינת סיוע הומניטרי מס' 17 לעזה.

15.10.2025 - פרלמנט הטורקי הכריע: טורקיה תהפוך להיות בסיס עבור פעילות אונר"א – "טורקיה תהפוך להיות המרכז לטיפול בפליטים הפלסטינים".

16.10.2025 - ממשלת בריטניה מארחת את פסגת וילטון למען שיקום עזה (Wilton Park Summit) המפגישה נציגי עסקים, חברה אזרחית וממשלות לתכנון ותיאום תמיכה ברש"פ וברפורמות שלה כדי להבטיח שתוכל לתמוך בשיקום עזה.

17.10.2025 - דיון במועצת הביטחון של האו"ם על "המצב במזרח התיכון, כוללה הסוגייה הפלסטינית", וקבלת ההחלטה 2803 להקמת מועצת שלום וכוח ייצוב בינלאומי ברצועת עזה.

17.10.2025 - טורקיה הקימה גוף חדש: הרשות לתיאום הסיוע ההומניטרי לפלסטין – ראש AFAD לשעבר מהמט גוללואולו Mehmet Güllüoğlu מכהן כיו"ר הארגון.

19.10.2025 - מועד סופי לגירוש משפחות בסילוואן - אם לא יעזבו בהתנדבות המשטרה תפנה בכוח.

19.10.2025 - פסגת הליגה הערבית ה-39 בז'נבה.

20.10.2025 - מועצת שרי החוץ של האיחוד האירופי דנה בהמשך צעדים נגד ישראל, החליטה לא לאמץ אותם, אך להשאירם "על השולחן".

21.10.2025 - משלוח של סיוע הומניטרי של הסהר האדום הטורקי הוכנס לעזה ממעבר רפיח.

22.10.2025 - גינוי משרד החוץ הטורקי: החלטת הסיפוח של חלקים ביו"ש ע"י כנסת ישראל (ערבה בקריאה ראשונה) אינה חוקית, היא בטלה ומבוטלת. יש ליישם את פתרון שתי המדינות.

22.10.2025 - פשיטות צה"ל ביו"ש, פלסטינים רבים נעצרו בחברון, קלקיליה, שכם, טובאס, ג'נין, בירה ובמזרח ירושלים.

23.10.2025 - טורקיה ועוד 14 מדינות מליגה ערבית וארגון שיתוף פעולה אסלאמי גינו את החלטת הסיפוח של כנסת ישראל

27.10.2025 - משלחת הוועדה הבין-פרלמנטרית איחוד אירופי–ישראל מגיעה לירושלים ובהמשך לרש"פ.

28.10.2025 - נתניהו מורה על מתקפה תגובתית "חזקה" בעזה לאחר שחייל נהרג - 104 הרוגים פלסטינים כולל 21 מפקדי חמאס.

31.10.2025 - עימותים בין צה"ל לפלסטינים בסילוואד ליד רמאללה (שטח B) - נער פלסטיני נהרג מירי צה"ל.

31.10.2025 - פורום דיאלוג מנאמה ה21 בבחריין בהשתתפות שרי ביטחון ומנהיגים אזוריים.

01.11.2025 - הודעת שר החוץ הירדני על הסכם ירדני מצרי לאימון כוח משטרה פלסטיני שיוצב ברצועה.

01.11.2025 - פתיחת השלב השני של מתווה אוקטובר: הרחבת אזורי הסיוע ההומניטרי, כניסת צוותי תיאום בינלאומיים, התחלת הכנת מנגנון אזרחי-ביטחוני משותף.

02.11.2025 - כניסה של משלחות טורקיה, מצרים וקטר לעזה להקמת "חדר תיאום הומניטרי".

03.11.2025 - מצרים: ביקור רוה"מ המצרי בקטר גם לדון בתיאום בנושא הפלסטיני.

03.11.2025 - פסגת עזה בדרג שרי חוץ התכנסה באיסטנבול (טורקיה, אינדונזיה, פקיסטן, ערב הסעודית, ירדן, איחוד האמירויות, קטר) : פידאן : ״יש לקבוע משטר משפטי שיקבע את סמכויות של המדינות שייקחו חלק בכוח הבינלאומי״. (מסר עבור השגת ערבות מלאה).
04.11.2025 - גל פשיטות רחב : צה״ל פושט על קלקיליה, בית פוריכ, חברון, טולכרם, שכם, בית לחם, דורא, קלנדיה, סילוואד, אל-בירה, טובאס, קבטיה, דיר ג׳ריר וכפר לאקיף - רבות בשטחי A.
05.11.2025 - מבצע מעצרים גדול של ישראל בשכם ובמחנה הפליטים בלאטה.

07.11.2025 - טורקיה הוציאה צווי מעצר נגד ראש הממשלה, שר הביטחון, רמטכ״ל, שר לביטחון פנים ומפקד חיל הים ועוד 32 בכירים ישראלים נוספים על אשמת רצח עם ופשעים נגד האנושות.
07.11.2025 - מצרים וקטר מציגות טיוטת ״מנגנון ייצוב ושיקום עזה״ במועצת הליגה הערבית.
09.11.2025 - גירוש כפוי בפועל של 3 משפחות (14 איש) מסילוואן - מתנחלים תפסו את הבתים מיד לאחר מכן.

11.11.2025 - החות׳ים הודיעו במכתב לחמאס כי יפסיקו לתקוף את ישראל וספינות בים סוף, אך ימשיכו לעקוב אחרי המצב בעזה (התקיפה האחרונה של טילים ומל״טים על ישראל הייתה ב-5 וב-7 באוקטובר בהתאם).
11.11.2025 - פגישת טראמפ ונשיא סוריה א-שרע בבית הלבן.
12.11.2025 - טורקיה שיגרה את ספינת סיוע הומניטרי מס׳ 18 מנמל מרסין.

12.11.2025 - נשיא ישראל הרצוג מגנה ״אלימות מתנחלים מזעזעת״ בגדה המערבית.
12.11.2025 - עימותים בחברון ובאל-עאידה בעקבות כניסת כוחות ישראליים.
13.11.2025 - הוצגה בבית הנבחרים האמריקאי הצעת החלטת הבית מספר 867 על ידי רשידה טלאייב וקוספונסרים, המזהה את פעולות ממשלת ישראל בעזה כג׳נוסייד ודורשת בין היתר עצירה של העברות נשק וסנקציות מותאמות.
14.11.2025 - מצרים : פרסום הודעת התמיכה של ארהב, מצרים ומדינות קבוצת ה- 8 על הצעת ההחלטה הנידונה במועצת הבטחון בדבר התוכנית הכוללת לרצועת עזה.
15.11.2025 - טורקיה ועוד שמונה מדינות מוסלמיות נוספות הביעו תמיכה בהצעת ארה״ב על עזה במועצת הביטחון של האו״ם.
17.11.2025 - החלטה 2083 של מועצת הביטחון של האו״ם - אישור כוח ייצוב בינלאומי ולוח השלום.
17.11.2025 - החלטת מועצת הביטחון של האו״ם מספר 2803 המאשרת תוכנית שלום ויציבות רחבה לרצועת עזה ופתיחת מסגרת בינלאומית לשיקום.
17.11.2025 - הקנצלר מרץ מודיע על הליך ביטול האמברגו החלקי על ייצוא נשק לישראל (הביטול היה ב-24.11.2025).
17.11.2025 - מועהבי״ט מאמצת את החלטה S/RES/2803(2025), המאשרת הקמת כוח ייצוב בינלאומי זמני בעזה International Stabilization Force (ISF). ההחלטה מאמצת את נוסח תכנית 20 הנקודות לגבי היתכנות מדינתיות פלסטינית.
17.11.2025 - מועצת הביטחון של האו״ם אימצה את החלטה 2803 המאמצת את התכנית האמריקאית.
17.11.2025 - קבלת החלטה 2803 של מועצת הביטחון של האו״ם המאשרת את תוכנית 21 הנקודות של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ בנוגע לרצועת עזה.
18.11.2025 - ביקור יורש העצר הסעודי בארה״ב.
18.11.2025 - ביקור מוחמד בן סלמאן, יורש העצר של סעודיה בבית הלבן.
19.11.2025 - גורמי זכויות אדם באו״ם מתחו ביקורת חריפה על החלטת מועצת הביטחון.

19.11.2025 - גל תקיפות ישראליות בעזה - 28 הרוגים כולל 9 ילדים לאחר שלכאורה חמאס ירה לעבר כוחות צה״ל; חמאס מכחיש.

20.11.2025 - כינוס מועצת שרי החוץ של האיחוד האירופי. נושא עזה נידון.

20.11.2025 - כינוס קבוצת התורמות לפלסטין, עם הרש״פ, בבריסל, תחת האיחוד האירופי.

22.11.2025 - תקיפות ישראליות בעזה - 24 הרוגים כולל 5 מפקדי חמאס בכירים.

23.11.2025 - חיסול עלי היתי׳ם טבאטבאא״י, רמטכ״ל חזבאללה, בביירות.

23.11.2025 - חיסול רמטכ״ל חזבאללה, הייתי׳ם עלי טבטבאי.

23.11.2025 - מבצע ״בלאק פריידי״ בו חוסל רמטכ״ל חיזבאללה הייתי׳ם עלי טבטבאי, ותחילת הסלמה במתיחות הביטחונית בגבול ישראל-לבנון.

24.11.2025 - ביטול אמברגו ייצוא נשק לישראל מגרמניה נכנס לתוקף. חזרה למשטר של בחינת רישיונות ייצוא – כל מקרה לגופו.

24.11.2025 - דיון בפרלמנט הבריטי, בעקבות עצומה ציבורית – "E-petition debate relating to humanitarian obligations and Gaza" בנושא חובות הומניטריות בעזה". חברי פרלמנט דורשים להקשיח את הפיקוח על יצוא נשק לישראל ולהתנותו בהגנה על אזרחים.

25.11.2025 - הוצאת צו נשיאותי בארה״ב לבחינת הוצאת האחים המוסלמים מחוץ לחוק.

25.11.2025 - פסגה משולשת בין ראשי מודיעין טורקי, קטרי ומצרי בקהיר: הצדדים דנו במעבר לשלב ב׳ של ההסכם ודנו בדרכים כדי לפעול נגד הפרות ישראליות בהסכם הפסקת האש.

26.11.2025 - דיווח: צה״ל מבצע פשיטות נרחבות ברחבי יו״ש – בעיקר בטובאס.

26.11.2025 - מבצע חמש אבנים בגדה המערבית שנערך מ-26 בנובמבר 2025 עד 5 בדצמבר 2025, במטרה להשמיד תשתיות טרור פלסטיני בזירת יהודה ושומרון במיקוד אזור צפון השומרון כחלק ממלחמת חרבות ברזל.

26.11.2025 - צה״ל פותח מבצע ״חמישה אבנים״ בצפון הגדה - טובאס, תמון ומחנה הפליטים אל-פארעה (שטחי A/B); פשיטות, מעצרים וקרבות עם חמושים.

28.11.2025 - הנציבה של האיחוד האירופי, להביב, מגיעה למעבר הגבול רפיח, ומסורבת כניסה לעזה ע״י ישראל.

28.11.2025 - הקנצלר מרץ מודיע על ביקור רשמי ראשון בישראל.

03.12.2025 - גרמניה מקבלת את מערכת/סוללת חץ 3 הראשונה (מוצבת בבסיס הולצדורף/שונבאלדה דרומית לברלין) – טקס מסירה.

03.12.2025 - הכנסת מאשרת את תוכנית עזה בת 20 הנקודות של טראמפ.

04.12.2025 - חיסול יאסר אבו-שבאב, ראש מיליציית ״הכוחות העממיים״, ברצועת עזה בסכסוך חמולות.

06.12.2025 - פורום דוחה בהשתתפות מנהיגים אזוריים ובינלאומיים שעסק בעזה, אנרגיה וסדר אזורי.

07.12.2025 - ביקור קנצלר מרץ בישראל (נוחת בישראל לאחר שביקר בירדן, ולאחר שיחת טלפון עם נשיא הרש״פ, אבו מאזן.

07.12.2025 - בישראל - מיסגור מחדש כתחליף לשטאאטרזון – "תמיכה בקיום מדינת ישראל ואחריות מתמשכת לביטחון ישראל, אך לא תמיכה בלתי־מותנית", כולל עמידה על המשב״ל.

07.12.2025 - פרסום הצהרה רשמית "Germany stands by Israel" (Bundesregierung: „Deutschland steht an der Seite Israels"), במסגרת ציון 60 שנה לכינון היחסים בין ישראל לגרמניה וביקור קנצלר מרץ בישראל.
11.12.2025 - הקבינט אישר 19 מאחזים חדשים לרבות שני יישובים שפונו ב-2005 (גנים וקדים בצפון הגדה).

13.12.2025 - חיסול בכיר חמאס, ראא'ד סעד, ברצועת עזה.
13.12.2025 - חיסול מפקד בכיר בחטיבות אל-קסאם ראעד סעד במערב עיר עזה כנקמה על פציעת 2 חיילי צה"ל.
13.12.2025 - משרד הפנים חושף סמלים עירוניים ל-8 מאחזים - סוף תהליך הלגליזציה - סמוטריץ': "מקדמים ריבונות בפועל".
13.12.2025 - תקיפה על סיור אמריקאי-סורי באזור פלמירה בסוריה ותגובה אמריקאית.

15.12.2025 - מועצת שרי החוץ של האיחוד האירופי דנה בתרומת האיחוד לתוכנית השלום בעזה, בעיקר דרך הרחבת משימות EUBAM Rafah ו-EUPOL COPPS, ובתפקידן הפוטנציאלי בכוח הייצוב הבינלאומי, בכפוף לאישור ישראלי וכאן דרך הקרן לשיקום לעזה.
17.12.2025 - מצרים: גינוי מצרי על החלטת ממשלת ישראל לבנות 19 התנחלויות בגדה ודרישה לעצור את הפגיעה בזכויות העם הפלסטיני.
18.12.2025 - אישור עסקה ביטחונית נוספת בין גרמניה לישראל: הרחבת החוזה חץ 3 ב-3.1$ מיליארד דולרים ע"י ממשלת גרמניה (סה"כ 6.6$ מ')– העמקת השותפות הביטחונית לטווח ארוך.
18.12.2025 - מסקנות המועצה האירופית כוללות סעיף על המזרח התיכון, וקישור ליישום החלטת מועהב"ט 2803 ולצורך בייצוב עזה, כולל פירוק חמאס וגורמים חמושים נוספים מנשקם.
19.12.2025 - פתיחת מבצע Hawkeye Strike האמריקאי נגד יעדי דאעש בסוריה.

21.12.2025 - ישראל הורסת בניין גדול במזרח ירושלים - עשרות תושבים מפונים.

22.12.2025 - הקבינט הישראלי מאשר 19 התנחלויות חדשות בגדה המערבית.

22.12.2025 - הקבינט מאשר 19 התנחלויות חדשות בגדה המערבית.
22.12.2025 - פסגה משולשת בירושלים בין ראשי המדינה של ישראל, יוון וקפריסין, ערב כניסת קפריסין לתפקיד נשיאת מועצת האיחוד האירופי. הפסגה עסקה בשיתופי פעולה אנרגטיים, ביטחוניים ותשתיתיים במזרח הים התיכון, עם השלכות על ביטחון האנרגיה של אירופה. קפריסין ציינה כי תקדם אג'נדה להחזרת יחסי ישראל האיחוד האירופי על כנם
24.12.2025 - טורקיה שיקמה את בית חולים שיפא בעזה.
28.12.2025 - גל הפגנות אנטי-ממשלתיות בערים מרכזיות באיראן.
30.12.2025 - העצרת הכללית של האו"ם מסיימת את 2025 עם 16 החלטות נגד ישראל לעומת 12 לגבי שאר העולם יחד.
30.12.2025 - ישראל מודיעה על השעיית פעילות של עשרות ארגוני סיוע בינ"ל בעזה החל מ-1.1.2026. לצעד זה השלכות על הכנסת סיוע לעזה וחלוקתו. הצהרה משותפת של שרי חוץ, ובהם בריטניה, וצרפת, מביעות דאגה חריפה מההידרדרות הומניטרית בעזה, וקוראת לישראל להסיר חסמים, לאפשר פעילות אפקטיבית של האו"ם וארגונים לא-ממשלתיים, ולהגדיל את היקף הסיוע דרך המעברים.
30.12.2025 - נסיגה חלקית של כוחות אמירתיים מדרום תימן בעקבות לחץ סעודי.

31.12.2025 - האיחוד האירופי מזהיר מהתפתחויות בתימן שעלולות לערער את יציבות אזור המפרץ, ומדגיש מחויבות לריבונות תימן. זהו רכיב אזורי רלוונטי לשיח אירופי על ביטחון אזורי אחרי עזה, כולל השפעות על נתיבי ים, סחר ואנרגיה.

31.12.2025 - סיכום 2025: המועצה העליונה לתכנון מתכנסת שבועית לאישור מאות יחידות בכל ישיבה - "גישה שיטתית לנרמול תכנון התנחלויות".

1. חמאס והאחים המוסלמים הם בובות של קטאר וטורקיה, דר' רונית מרזן, הארץ, 01/01/2025

ביוני 2017, לאחר שנים ארוכות של הסתה בתקשורת הקטארית ומעורבות פעילה בהפלת חלק מהמשטרים הערביים (האביב הערבי), החליטו כמה מנהיגים ערבים להטיל חרם על קטאר. הם הבינו את מה שמדינות המערב, כולל ישראל, אולי מבינות, אך בכל זאת מסרבות לוותר על שירותי "התדלוק והכבאות" של קטאר ובעלת בריתה טורקיה. אף על פי שהחרם הוסר בינואר 2021 נותרו המנהיגים הערבים דרוכים כי הם מבינים את הטקטיקה של קטאר וכיצד היא הופכת מנהיגים של ארגונים איסלאמיים קיצוניים למנהיגי מדינות.

אפשר לראות זאת בשלושה מקרי בוחן: מנהיג חמאס חאלד משעל, שהקטארים מסייעים לו להפיל את הרשות הפלסטינית ולהשתלט על הזירה הפלסטינית; אחמד א־שרע, המכונה אל־ג'ולאני, מייסד ג'בהת אל־נוסרה והיאת תחריר אל־שאם, שהקטארים והטורקים סייעו לו להפיל את משטר אסד ולהשתלט על סוריה; ומחמוד פתחי, מייסד המפלגה האיסלאמית "אל־פצ'ילה" המצרית, שהטורקים והקטארים הסתייעו בו להפלת המשטר במצרים.

הרומן של משעל עם קטאר החל ב–1999 לאחר שגורש מירדן לדוחא, והקשר התחזק מאז התייצב לימין העם הסורי ונגד מארחיו הסורים עם פרוץ "האביב הערבי". האמיר הקטארי, בברכת ארצות הברית ומנהיגים מערביים, הזמין את משעל להתגורר בדוחא ובאמצעות שליטה בחמאס ובשיח ההתנגדות הפלסטינית קיווה להיהפך לגורם בעל השפעה ברמה האזורית והבינלאומית.

בקטאר הוצמדו למשעל שני מנטורים: חכם ההלכה יוסף אל־קרדאוי, שמת לפני שנתיים ושנחשב לאבי גישת הווסטיה (דרך האמצע), וחבר הכנסת לשעבר עזמי בשארה, הפועל לחבר בין הלאומיות הערבית לאיסלאם הפוליטי ולקדם את רעיון "האיחוד הערבי" מול "האיחוד האירופי". השניים לימדו את משעל כיצד להתנצח בנועם עם המערב ולאמץ שיח של מאבק לא נגד היהודים, אלא נגד "הקולוניאליזם הציוני" ו"משטר האפרטהייד הישראלי". בנוסף נפרסה רשת של משפיענים פלסטינים וערבים להדהד את הלגיטימיות של ההתנגדות המזוינת הפלסטינית.

התקוממויות "האביב הערבי" (2011), שהביאו להפלת חלק מהמשטרים הערביים ולהשתלטות מנהיגים של "האחים המוסלמים" בשלטון, יצרו אצל הקטארים אופוריה שלפיה הם עומדים להגשים את פילוסופיית המהפכה של ג'מאל עבד אל־נאצר, שחיברה בין שלושה מעגלים: ערבי, איסלאמי ואפריקאי. משעל האמין ששחרור ירושלים קרוב מתמיד, ובעצרת זיכרון לשחרור ירושלים ההיסטורי בידי סלאח א־דין אל־איובי בקהיר (2012) קרא להתכונן לשחרור ירושלים באמצעות הג'יהאד, ולהפוך את שולחן המשא ומתן על ראש מי שרוצים לשעבד את הפלסטינים. לאחר שזה לא קרה יצא משעל באוקטובר 2015 ל"סיור לימודי" בדרום אפריקה כדי ללמוד את "שפת האפרטהייד" במקום "השפה האנטישמית" של אמנת חמאס, במחשבה שיוכל לגרור יום אחד את ישראל לבית הדין בהאג ולבודד אותה בעולם (מה שאכן קרה עשור אחר כך).

שנתיים אחרי הביקור הניח משעל מסמך פוליטי חדש (מאי 2017) ברוח מה שלמד אצל בשארה, אל־קרדאוי ובדרום אפריקה. במסמך לא היתה סטייה מהאידיאולוגיה המקסימליסטית — שחרור כל פלסטין מהים עד הנהר — ולא היתה בו הכרה בלגיטימיות של ישראל. אבל היתה בו הכרה בצורך להקים מדינה פלסטינית עצמאית בגבולות 1967, שבירתה אל־קודס (מזרח ירושלים) "בשם ההסכמה הלאומית".

שנה לאחר מכן, ובהסכמה ישראלית, החלו לזרום מיליוני דולרים לחמאס ברצועת עזה, בהנחה שזה יעביר את מרכז הכוח של חמאס מההנהגה בעזה להנהגה בדוחא. בפועל, הכוח הפוליטי והצבאי של חמאס עזה התעצם והגיע לשיא ב"שומר החומות" (2021).

משעל זעם. כעבור כמה חודשים בנאום שנשא בכנס של מועדון "סלאח א־דין אל־איובי" בטורקיה הוא שלח מסר סמוי ליחיא סינוואר והציע לו ללמוד מהמורשת הצבאית והמדינית של סלאח א־דין: לנהוג בתבונה פוליטית ותחבלנות צבאית, תוך כדי ניצול השינויים המתחוללים באזור והערכת מצב להחלטה מתי נכון להתקדם או לסגת, מתי נכון להגן, לתקוף או לחתום על

הסכמים. משעל יעץ לסינוואר לשמור על קשר טוב עם בני עמו ולהקפיד על ניהול מערכה מוסרית נגד האויב. כך קיווה משעל למסגר את עצמו כממשיך דרכו של סלאח א־דין, הראוי יותר מסינוואר וממחמוד עבאס להנהיג את הפלסטינים.

באוגוסט 2022, זמן קצר אחרי הסבב הצבאי בין ישראל לג׳יהאד האיסלאמי, שחמאס לא השתתף בו (מבצע ״עלות השחר״), יצא משעל לביקור בן שבועיים בירדן, כשסרט תיעודי אוהד של ״אל־ג׳זירה״ מלווה את ביקורו. האמיר הקטארי ניסה בדרכו לשכנע את בית המלוכה הירדני לסייע בהשבת משעל לירדן ומשם אל הזירה הפלסטינית. אך מלך ירדן, המכיר מקרוב את השיח המרדים והחתרני של ״האחים המוסלמים״, ויתר על ״התענוג״ והשאיר את משעל בדוחא. מאז השיח של משעל הולך ומידרדר, ובחסות הקטארים הוא מייחל ל״עבדאללה עזאם״ חדש (ממייסדי אל־קאעדה) ואף קורא לחידוש פיגועי התאבדות נגד ישראל.

הרומן השני שקטאר מנהלת הוא עם אחמד א־שרע, מנהיג המרד הסורי. קטאר, בלי יריה אחת ובלי להקיז טיפת דם של חייליה, ניצלה את הפחד של טורקיה מהכורדים ואת חלומה להחייאת האימפריה העותמאנית, מצד אחד, ואת הזעם של המורדים הסורים על משטר אסד, מצד אחר, והביאה להפלת המשטר הסורי. בהמשך הדרך: קידום היעד הנכסף שלה — הנחת צינור להובלת גז לאירופה.

באמצעות האינטלקטואלים בשארה ובורהאן עליון, אופוזיציונר סורי החי בטורקיה, ומשפיעני רשת שכבר פועלים בסוריה ומחוצה לה מקווים הקטארים ״לאלף״ את א־שרע וללמד אותו לדבר שפה חדשה, שתרדים את המערב ואת ישראל ותאפשר לקטאר לקדם את צינור הגז בלא הפרעה. בראיונות של בשארה ועליון לתקשורת הקטארית והטורקית הם הציעו לא־שרע לעבור משפה של מרד ומהפכה לשפה של בניית מוסדות מדינה; משפה ג׳יהאדיסטית איסלאמית לשפה של שחרור לאומי ערבי וסורי, משפה מדירה ודכאנית לשפה מכילה המכבדת את זכויות האדם.

אל השניים הצטרף אחמד מנצור, מבכירי ערוץ ״אל־ג׳זירה״, שערך לכבוד א־שרע סדרה בת שלושה פרקים מפרגנים במיוחד. היה ניכר שמנצור מגייס את כל כישוריו התיאטרליים (כולל בכי) כדי לשכנע את צופיו שא־שרע הוא האיש הנכון במקום הנכון. מנצור תיאר את אהבת האדם שלו, הצניעות, האמינות, החוכמה, הפרגמטיות, אך מרוב התלהבות גם הבהיר לצופים לאן פניו מועדות.

א־שרע, לדברי מנצור, לומד מההיסטוריה, ובמיוחד מהמערכות הגדולות שהתחוללו בסוריה, לבנון, פלסטין וירדן, שרוב האימפריות הגדולות הובסו בהן. יש לו כישורים ארגוניים ומבצעיים דומים לאלה של סלאח א־דין, ששיחרר את ירושלים רק לאחר שנלחם בנסיכים ובפוליטיקאים שהיו נאמנים לצלבנים והבטיח את אחדות הלוחמים. הוא יודע לבצע הונאות אסטרטגיות וליצור רושם שמדובר בפעולת הרתעה, ולא בכוונה לשחרר את סוריה, כמו שעשה סינוואר ב״מבול אל־אקצא״, והוא גם מבין את התוכניות של ישראל ממחקרים של מרכזי מחקר בארה״ב ובמקומות אחרים ואינו מעוניין בשלב הזה להיכנס למלחמות שאינו מוכן להן.

הסיסמה שהפריח א־שרע, ״ניצחון בלא נקמה״, אינה עומדת כרגע במבחן המציאות, וברקע יש תמונות קשות של רצח בלא משפט של אזרחים סורים, בני מיעוטים ואנשי משטר לשעבר.

מחמוד פתחי, בן טיפוחים שלישי של קטאר וטורקיה, שהן מקוות להשיב אותו למצרים ביום מן הימים כראש ממשלה או נשיא, נצפה זמן קצר לאחר הפלת המשטר בסוריה בתמונה משותפת עם א־שרע ויאסין אקטאי, יועץ של נשיא טורקיה, רג׳פ טייפ ארדואן. פתחי, שהחל את דרכו כאימאם מסגד, נהפך לאקטיביסט פוליטי בהתקוממות ״האביב הערבי״ במצרים והיה אמור להימנות עם הצוות של מוחמד מורסי, נשיא מצרים שנבחר בתום ההתקוממות. ואולם לאחר ההדחה של מורסי ברח פתחי לטורקיה ונידון למוות שלא בפניו בבית משפט מצרי על מעורבות ברצח הישאם ברכאת, התובע הכללי של מצרים.

הצצה לחשבון הטוויטר של פתחי מלמדת על המאבק הנחוש שהוא מנהל מטורקיה זה יותר מעשור להפלת המשטרים של עבד אל־פתאח א־סיסי במצרים, בשאר אסד בסוריה, סעיד קייס בתוניסיה וגם משטרים רחוקים כמו המשטר בבנגלדש, תוך כדי שיתוף פעולה עם אנשי ממשל, אקדמיה ותקשורת בטורקיה ובקטאר ועם מנהיגי המורדים בסוריה.

פתחי מציע לנצל את מלחמת רוסיה־אוקראינה ואת המלחמה ברצועת עזה כדי להתקדם "ממבול אל־אקצא למבול האומה" כשם שהנביא מוחמד ניצל את המלחמות בין הפרסים לביזנטים כדי לייסד את המדינה האיסלאמית.

יהיו שיטענו כי הפיכת מנהיגים של ארגוני טרור לשחקנים פוליטיים מאפשרת להרחיקם מפעילות טרור, והרי זה טוב. בחלק מהמקרים זה היה יכול להיות נכון, אלמלא "מבול אל־אקצא" ב־7 באוקטובר 2023, שהוכיח כי ארגון "האחים המוסלמים", הממומן והמתוחזק בידי קטאר וטורקיה, ממשיך להתקדם לעבר השתלטות על האזור כולו.

2. בהצהרותיו של טראמפ בנוגע לגרינלנד ותעלת פנמה טמון הגיון. השאלה אם יש לו גם תוכניות, אלון פנקס, הארץ, 09/01/2025

בתוך שבוע הספיק הנשיא הנבחר דונלד טראמפ לצאת בכמה הצהרות יוצאות דופן וחובקות עולם — הנוגעות לדנמרק, לאירופה בכלל, לפנמה, למקסיקו ולקנדה. טראמפ הודיע כי ארה״ב תקנה את גרינלנד, האי הגדול בעולם, ובתוך כך איים על דנמרק — שגרינלנד היא תחום אדמיניסטרטיבי שלה — בהטלת מכסי מגן גבוהים אם תסרב. ״לגרינלנד יש חשיבות לביטחון הלאומי והחופש של ארה״ב״, כתב ברשת החברתית שלו. דנמרק הבהירה בתגובה שגרינלנד אינה למכירה. שר החוץ של צרפת, ז׳אן־נואל בארו, אף הבהיר בריאיון ל־France Inter כי ״האיחוד האירופי לא יאפשר לשום מדינה — תהיה אשר תהיה — לתקוף את גבולותיו הריבוניים״.

לפנמה הודיע טראמפ שבכוונתו לתבוע חזרה את השליטה בתעלת פנמה. הוא אף סירב להתחייב כי לא ישלח את הצבא להשיג שליטה בגרינלנד ובתעלת פנמה. ״ייתכן שנצטרך לעשות משהו״, אמר. ״תעלת פנמה חשובה מאוד למדינה שלנו. אנחנו צריכים את גרינלנד לטובת הביטחון הלאומי שלנו״.

ארה״ב אמנם בנתה את התעלה בשנים 1904–1914, אבל העבירה אותה ב–1999 לריבונות מלאה של פנמה בעקבות הסכם מ–1977. פנמה, אמר טראמפ, גובה תעריפים גבוהים ובלתי הוגנים מאוניות שבאות מארה״ב וחוצות את 82 הקילומטרים של התעלה, שמחברת בין האוקיאנוס השקט לאוקיאנוס האטלנטי ושדרכה עוברות סחורות בהיקף של 270 מיליארד דולר בשנה. לחיזוק הטיעון שלו, טראמפ גם המציא סיפור מופרך ולפיו פנמה התירה לכוח צבאי של סין לשלוט בשני מוצאי התעלה — מה שכמובן הופך את העניין ל״ביטחון לאומי״. וכן הוא הכריז כי ישנה את שמו של מפרץ מקסיקו ל״מפרץ אמריקה״, לכאורה צעד קטן — שהרי גם מקסיקו היא חלק מאמריקה.

משם המשיך טראמפ צפונה, ולאחר שאיים בהטלת מכסי מגן של 25% על ייבוא מקנדה לארה״ב, החל לדבר על לא פחות מסיפוח קנדה, וכינה אותה ״המדינה ה–51״. אחריו דקלמו את השנינה הזאת כמה סנאטורים, חברי כבוד במקהלת כת טראמפ. הרוב הרפובליקאי בוועדת החוץ של בית הנבחרים פרסם הודעה מלאת עזוז: ״המדינה שלנו הוקמה בידי לוחמים, חוקרי ומגלי ארצות. הכנענו את המערב (מערב ארה״ב, א״פ), ניצחנו בשתי מלחמות עולם והיינו הראשונים שנטעו את הדגל על הירח. לנשיא טראמפ יש את החלומות הגדולים ביותר עבור אמריקה, ולפחד מחלומות גדולים זה בלתי־אמריקאי״. להודעה הדרמטית־קומית הזאת הוסיפה הוועדה צילום מעמוד השער של הצהובון ״ניו יורק פוסט״ וכותרתו ״דוקטרינת דונרו״ — דון (דונלד) על משקל הנשיא החמישי ג׳יימס מונרו, שעל שמו דוקטרינת מונרו מ–1823 הטוענת להגמוניה של ארה״ב בחצי המערבי של כדור הארץ.

בשלב זה, כמו כל דבר אחר שטראמפ מכריז, לא ברור אם אלו הן הצגות כוח יהירות והפגנות שרירים רטוריות־דמגוגיות, או תוכנית פעולה סדורה שינסה ליישם. כמובן אפשר לפטור את הכל בביטול ולחשוב שהצהרות פופוליסטיות, לאומיות ובומבסטיות הן לא רק מאפיין אישיותי בולט אצל טראמפ, אלא שיטה ידועה של מנהיגים סמכותניים ליצור דיון ציבורי בידיעה שדבריהם יתקבלו בתחילה כאבסורד חסר אחיזה במציאות. אלא שמעבר לביטול ההצהרות, אפשר למצוא בתביעות שלו בנוגע לגרינלנד ולתעלת פנמה היגיון גאופוליטי. שינוי שם מפרץ מקסיקו נועד להעליב את מקסיקו ותו לא, וההברקה של צירוף קנדה היא לא יותר מניסיון לפגוע בראש הממשלה המתפטר ג׳סטין טרודו. עשרת המחוזות ושלושת הטריטוריות של קנדה לא יצטרפו לארה״ב, ודאי שלא לארה״ב של טראמפ.

במשך 249 שנות קיומה ארה״ב מעולם לא ראתה בעצמה אימפריה במובן האירופי של המונח. ההתפשטות מערבה לנהר המיסיסיפי היתה חלק מ״גידול טבעי״. קניית אזור לואיזיאנה (שהיה גדול הרבה יותר ממדינת לואיזיאנה של היום) מצרפת הנפולאונית ב–1803 היתה רק ״יצירת רציפות טריטוריאלית טבעית״. דוקטרינת מונרו מ–1823 — שהגה מזכיר המדינה ג׳ון קווינסי אדאמס, לימים הנשיא השישי — אמנם נתפסת כהיתר לארה״ב לפעול כרצונה בחצי הכדור המערבי, אבל היתה

בעיני תושביה דוקטרינה אנטי־קולוניאלית במהותה, שכן היא ביקשה לבלום ניסיונות של בריטניה, של צרפת ושל ספרד להתערב בשתי יבשות אמריקה וליצור שני אזורי השפעה נבדלים.

לאחר מלחמת העולם השנייה, הסדר העולמי שהקימה ארה״ב ב־1945, ה״פאקס אמריקנה״, הפך אותה למעצמת־על דומיננטית והגמונית באזורים רבים בעולם. האופן שבו נכתבה ההיסטוריה של ארה״ב עדכן את הגדרתה ואת דימויה העצמי. ארה״ב, כך נאמר ונכתב, היא הדוגמה הראשונה בהיסטוריה ל״אימפריה בעל כורחה״. לא מחפשת כיבושים, לא זקוקה להתפשטות, לא תרה אחר ניצול כלכלי, לא שואפת לשעבד עמים וקבוצות. מובן שהאמת מורכבת יותר — מהמלחמות בילידים האמריקאים, החיסול המעשי של אומות הקומנצ׳י והאפאצ׳י, קניית אלסקה ב־1867, המלחמה בפיליפינים ב־1898, השליטה דה־פקטו ברוב מרכז אמריקה — אבל מבחינת תושבי ארה״ב ״אימפריה״ ו״קולוניאליזם״ הם מושגים אירופיים בדויים, והרי ארה״ב קמה בתור אנטיתזה למלחמות־העד והכיבושים של האירופאים.

אז מה בדיוק טראמפ רוצה מגרינלנד? הנשיא אנדרו ג׳ונסון ניסה ב־1867, לצד קניית אלסקה, לקנות את גרינלנד. לג׳ונסון ולטראמפ מכנה משותף נוסף: את שניהם הדיח בית הנבחרים על הפרת אמונים. דנמרק סירבה. ב־1946 בדק הנשיא הארי טרומן אם דנמרק תיאות למכור את גרינלנד בעבור 100 מיליון דולר, והסתפק בהסכם על בסיס אווירי בצפון־מערב האי. ב־2019 הסביר טראמפ לדנים שגרינלנד היא בכלל מעמסה כלכלית מעיקה של 700 מיליון דולר לשנה ושטוב להם להיפטר ממנה. הדנים כינו את דבריו ״דיון אבסורדי״ שמחייב תיקון לחוקת דנמרק, מה שלא יקרה. בתגובה ביטל טראמפ ביקור בקופנהגן.

כיום חוששים הדנים שטראמפ יציע ל־60 אלף תושבי גרינלנד מיליארד דולר בעבור שינוי זיקה מדינית, אבל דברים השתנו בעשורים האחרונים. בימי אנדרו ג׳ונסון לא ידעו שבגרינלנד יש מתכות נדירות, ובימי טרומן האיום היה ברית המועצות ולא סין — שכיום מחזיקה בשטחים שבהם נמצאות רוב המתכות הנדירות בעולם, מלבד גרינלנד: רכיבים חיוניים בתעשיות החלל, המחשוב, הרכב, המכשור הרפואי ומערכות המידע.

טראמפ, שבמשך שנים כינה את ההתחממות הגלובלית ״הונאה סינית״, פתאום גילה ששליטה בנתיבי השיט של החוג הארקטי תתאפשר עם הימסות הקרחונים הענקיים. כבר כיום נרשמה עלייה של 37% בתעבורה הימית מדרום לקוטב הצפוני. המעבר הימי מסין למערב אירופה קצר ב־40% לעומת הפלגה דרך תעלת סואץ — שבה עובר 60% מהייצוא של סין לאירופה. לכאורה, ארה״ב אינה יכולה לאפשר לסין לשלוט במעבר כזה ועוד באי ענקי כמו גרינלנד, שהוא בעל חשיבות אסטרטגית לנתיבי השיט בִּמְצרים הענקיים שבין גרינלנד לאיסלנד ושבין איסלנד לסקוטלנד.

אפשר למצוא היגיון גאופוליטי בבומבסטיות של הצהרות טראמפ, אם מחפשים היטב. הבעיה היא הפער שבין ההצהרות שלו לתרגומן למדיניות סדורה. זה נכון בנוגע לצפון קוריאה, בנוגע לאיראן ובנוגע לסין, וכנראה נכון גם בנוגע לגרינלנד ולתעלת פנמה.

3. ההסכם הוא אולי מתנה לטראמפ, אך נתניהו יגלה בקרוב שבכך הסתיים תפקידו בוושינגטון, אלון פנקס, הארץ, 16/01/2025

היה צורך בשלוש טיוטות של הסכם; מעורבות פעילה של שני ממשלים אמריקאיים; עיקשות ומחויבות של מתווכת אחת — קטאר; ואיומים של איש אחד, דונלד טראמפ, כדי להביא ראש ממשלה אחד לקבל ללא רצון (אבל מתוך הכרה שאין לו ברירה) עסקת חטופים והפסקת אש מדורגת.

את העסקה הזו הוא יכול היה לקבל כבר במרץ 2024, ושוב במאי 2024, כהסכם רחב שהוצג על ידי הנשיא היוצא ג'ו ביידן, שקיבל תוקף כהחלטת מועצת הבטחון 2735 — ושוב בקיץ 2024.

ממש כפי שביידן היה זה שדיבר לישראלים מיד לאחר ה-7 באוקטובר 2023, ולא ראש הממשלה נתניהו — שהיה כנראה משותק והלום מהאירוע — כך גם קרה אתמול (רביעי): את ההסכם עצמו ואת החזון שבבסיסו ביידן הציג, בעוד נתניהו היה עסוק בשיגור הודעות על החשיבות ההיסטורית-אסטרטגית של ציר פילדלפי ובשיחות עם סמוטריץ' ובן גביר בסגנון "לא היתה לי ברירה, טראמפ לחץ, אל תדאג, הרי הפסקת האש תקרוס".

למתנגדי העסקה בימין הקיצוני בקואליציה כדאי לא רק לקונן על פרטיה ולזעוק בזעם קדוש כי "המשמעות היא הפסקת המלחמה", שהרי בעולם המשיחי מטרת מלחמה היא מלחמה, אלא לשים לב לדברים שאמר ביידן על "הפסקת אש קבועה". זה אולי לא מחייב את טראמפ מבחינה מדינית, אך זה תואם את הדברים שאמר בחודש האחרון — ובמיוחד בימים האחרונים — וכן את סדר העדיפויות המסתמן שלו בנושאי מדיניות חוץ.

הטענה שטראמפ לחץ על נתניהו והפחיד אותו, כאשר בשלוש הזדמנויות שונות אחרי הבחירות בארה"ב הוא הצהיר כי הוא רוצה שתושג עסקה בטרם ייכנס לבית הלבן, אולי נכונה; גם הטענה שנתניהו, בכוונת מכוון, רצה להעניק לטראמפ את מה שסירב לתת לביידן נכונה באותה מידה. תקפה אף יותר מכך הטענה שזו היתה מטרת נתניהו מלכתחילה.

את התקופה מאז קיץ 2024 הוא חילק לשניים: בין הקיץ, עת פרש ביידן מהמרוץ, ועד ניצחון טראמפ בנובמבר — להאריך את המלחמה, תוך המשך הפרחת הסיסמאות הנבובות על "ניצחון מוחלט", ו"השמדת החמאס". התקופה השנייה משתרעת בין הבחירות בנובמבר ועד מועד השבעת הנשיא, ב-20 בינואר, יום שני הקרוב.

אפשר לטעון באכזריות ובציניות עצובה שאלמלא קבע התיקון ה-20 לחוקת ארה"ב, שהתקבל ב-1933, כי מועד השבעת נשיא חדש יהיה ב-20 בינואר (עד אז מקובל היה ב-4 למרץ), ובמקום זאת היה קובע (נניח) את 5 בינואר, חיי חיילים היו ניצלים וחטופים היו משתחררים. ואם התיקון היה קובע את 10 בפברואר, המלחמה היתה נמשכת. זה דפוס החשיבה והפעולה של נתניהו.

מעורבות ושיתוף פעולה בין ממשל יוצא לממשל נכנס בניהול משבר בינלאומי הם עניין נדיר שלא אירע בהיסטוריה. הרצון של ביידן ושל טראמפ לזכות באשראי על חתימת ההסכם הוא הצגה פוליטית חסרת משמעות. העובדה היא שמתווכים מטעם ממשל ביידן ומתווכים מטעם הנשיא הנכנס טראמפ עבדו יחד וכנראה בתיאום מלא. הדוגמה שנוטים להתייחס אליה כנקודת השוואה, משבר בני הערובה האמריקאים באיראן, לא באמת דומה.

אז, לקראת בחירות 1980, הנשיא ג'ימי קרטר עשה כל מאמץ — כולל פעולת חילוץ צבאית שנכשלה באפריל — להביא לשחרור 53 בני ערובה שהוחזקו בשגרירות האמריקאית בטהראן בידי סטודנטים מהפכנים שפרצו לשגרירות עם חזרתו של חומייני. לאחר שהפסיד לרונלד רייגן בנובמבר 1980 המשיך קרטר בנסיונות לנהל משא ומתן, אלא שלא רק שאנשי ממשל רייגן הנכנס לא שיתפו פעולה, מאוחר יותר התגלה כי העבירו מסרים לאיראנים עוד טרם הבחירות — "חכו לרייגן".

ארה"ב החלה בגיבוש תוכניות להפסקת אש והחזרת חטופים, כשלב מתוך תכנית רבתי ל"יום שאחרי" בעזה כבר בדצמבר 2023. נתניהו התעלם מהצגתה בידי הנשיא, לאחר מכן סירב להתייחס אליה, לא הסכים להיכנס לדיאלוג עם הממשל,

ולבסוף דחה אותה בטענה המשונה ש״מנסים לכפות עלינו מדינה פלסטינית״. לשאלת האמריקאים ״מהם היעדים המדיניים של המלחמה״ הוא ענה ״ניצחון מוחלט״. איך בדיוק? הם ביקשו לברר, ועד היום לא קיבלו תשובות.

ממשל ביידן חדל מלהזכיר את המונח ״מדינה פלסטינית״, והתמקד בתוכניות מעשיות להפסקת אש והחזרת החטופים. נתניהו סירב, מתוך הבנה שהמשמעות היא סיום המלחמה ומתן דין וחשבון על מדיניותו ביחס ל״חיזוק החמאס״ ואחריותו לאסון 7 באוקטובר. האמריקאים המשיכו, ובמאי הציג ביידן תוכנית, וטרח לציין שעיקריה הוגשו לו בידי מר נתניהו.

זו התוכנית שנהפכה להחלטת מועצת הבטחון על נסיגה מלאה, כניסת כוח ערבי הכולל את הרשות הפלסטינית, וסעיפים משמעותיים על ״אי-חוקיות הכיבוש״ ומדינה פלסטינית עתידית. נתניהו סירב לקבל את התוכנית והמשיך במלחמה, על אף ששר הבטחון גלנט וצה״ל הבהירו שההישגים הצבאיים שהוגדרו מיצו עצמם, והמשך, משמעו מלחמת התשה, הרוגים ושקיעה לבוץ וייטנאמי ללא מטרות מדיניות.

אלא שעקומת הלמידה של ממשל ביידן ביחס לנתניהו היא אולי השטוחה בהיסטוריה. אין מניפולציה, הונאה, כזבים, חזרה מהבטחות או משיכת זמן שהם לא נפלו בה, אין מנוף שכנוע ולחץ שהם השתמשו בו מלבד נאומים נמלצים וחיוורים של שר החוץ אנתוני בלינקן. ואז הגיע נובמבר וטראמפ נכנס לתמונה.

זה לא שטראמפ בקיא בפרטים, זה לא שיש לו תפיסה סדורה של המזרח התיכון או של עתיד עזה. ממש לא. אבל טראמפ מבקש להימנע ממלחמות, ובכל מקרה העדיפויות שלו הן סיום המלחמה באוקראינה ומאמץ להתמודד עם סין. עזה, לבנון ונתניהו הם מטרדים מעיקים שיש לדחוק לשוליים. מבנה האישיות של טראמפ הוא סוג של הדדיות של תן-קח. לנתניהו אין מה לתת לו, רק פוטנציאלית לסבך אותו, למשל עם איראן. למי כן יש השפעה עליו? סעודיה, ובמידה פחותה יותר איחוד האמירויות וקטאר. אז נתניהו אולי תכנן את הפסקת האש כתשורה פוליטית לרגל השבעת הנשיא, אך ייתכן ובקרוב יגלה שבזה הסתיים תפקידו בעולמו של טראמפ, אלא אם יעשה מה שמבקשים ממנו.

4. חמאס טוען לניצחון, אבל התמיכה העממית בו בשפל. זו הזדמנות לישראל, דר' רונית מרזן, הארץ, 27/01/2025

מאז נכנסה לתוקף הפסקת האש ברצועת עזה לפני שבוע וחצי, שני הצדדים טוענים לניצחון במלחמה. אך בסופו של דבר, כאשר מַשירים מבט אל המראות שהותירה המערכה בשטח, קשה לדבר במושגים של ניצחון ותבוסה. מופעי "הגבורה" של גדודי אל־קסאם ברחובות עזה, והתגודדות עזתים שהריעו לו מיד לאחר ההכרזה על הפסקת האש ובמהלך הפעימה הראשונה של שחרור החטופות, עוררו בצד הישראלי את השאלה, כיצד חמאס עדיין עומד על רגליו אחרי כל האבדות שספג במהלך המלחמה. התשובה לכך נעוצה בשתי מילים בשפה הערבית: "אל־חאדנה אל־שעביה" שמשמעותן: התמיכה העממית.

תמיכה עממית היא אחד ממקורות הכוח המרכזיים של ארגוני טרור, וכאשר הם מאבדים חלק ניכר מכוחם הצבאי היא אף נהפכת לאקוטית יותר. בחמאס מבינים היטב ש"מבול אל־אקצא" ב–7 באוקטובר, הגם שהשיב את הבעיה הפלסטינית לסדר היום האזורי והבינלאומי, הפך את רצועת עזה למקום בלתי ראוי למגורים ונטל מהם את אחד מהישגיהם המשמעותיים: ההתנתקות והנסיגה של צה"ל מעזה (2005).

אובדן שטח מפחיד את מנהיגי חמאס הרבה יותר מאובדן חיי אדם, כפי שעולה מההצהרות שלהם עצמם. כאשר הם מהדהדים באוזני הפלסטינים את סיפור השחרור האלג'יראי מהשלטון הצרפתי, שהיה כרוך בהקרבת מיליון שהידים, הם רומזים לבני עמם שאין להם על מה להתלונן, ויש להם עוד כברת דרך לעשות בנושא ההקרבה. אך לפלסטינים תושבי עזה, בעיקר לצעירים שבהם, נגמרה הסבלנות, גם כלפי חמאס, שמתויג יותר ויותר כאחראי לאובדן שטח פלסטיני ולא למשחררו, וגם כלפי הסדר הפטריארכלי הדכאני, שדורש ציות עיוור במקום ביקורת עצמית ומחשבה חופשית.

את הביקורת שלהם ניתן לשמוע בשטח וברשתות החברתיות, ואביא שלושה טקסטים מיני רבים המדגימים זאת. שניים מהם הועלו על ידי אחמד אבו־ארתימה, אקטיביסט איסלאמי החי בעזה ואיבד את בנו במלחמה. הוא היה מיוזמי הרעיון של "תהלוכות השיבה" (מרץ 2018) בגרסה הלא אלימה שלהן, עד שחמאס והג'יהאד האיסלאמי השתלטו עליהן, מה שהפך רבים מצעירי עזה ל"דור על קביים".

בטקסט הראשון אבו־ארתימה אמנם לא שלל את "מופעי האיתנות והגבורה מעוררי הכבוד" של גדודי אל־קסאם, אך הציע לחדול מהדיון על ניצחון או תבוסה, וללמוד מהישראלים ביקורת עצמית כדי לא לחזור על טעויות. "אם מתעקשים לאסוף ראיות לכך שמדובר בניצחון ברור, אזי סוגרים כל אפשרות לניהול ביקורת יסודית ורצינית, ומשאירים את האופציה לשחזר את הניצחון הזה במחיר הזה בעתיד... מחיר יקר", הוא הסביר לחבריו בפייסבוק.

בטקסט השני, שלא הוא כתב אלא זהו ציטוט מדברי כותב אחר, הציע אבו־ארתימה לקוראיו להתעלות מעל לנרטיב העוסק במלחמה או בסכסוך, ולעסוק ב"תרבות המושרשת עמוק בנפשם מאז ילדותם": "מלמדים אותנו שדעות אחרות אסורות, שחשיבה אחרת זה מרד. זורעים בנו פחד [שחס ושלום] לא נחלוק על דעת אבינו, אחינו הבכור או מוחתאר המשפחה... כאשר מדובר בנושאים הרי גורל כמו מלחמה, אנו מוצאים את עצמנו לכודים בשתיקה קולקטיבית. אין מקום לדיון או מחלוקת".

והוא מוסיף: "מדיניות ההדרה והבידוד אינה אלא מרשם לפיגור, ודבקות בה פירושה הישארות במעגל של טעויות חוזרות ונשנות". לדעתו, שינוי מתחיל "על ידי כך שנלמד את עצמנו ואת הדורות הבאים, שחילוקי דעות הם כוח, ושקבלת ביקורת היא אומץ". למה? כי "גם אם פלסטין תשוחרר, עם המנטליות הזאת לא נתקדם. כי חופש אינו רק הסרת הכיבוש, אלא שחרור המוחות מכבלי התלות והפחד, ובניית תרבות המבוססת על דיאלוג, ביקורת בונה וכבוד לשונות".

הטקסט השלישי הוא של רמזי חרזאללה, גולה עזתי שחי כיום בבלגיה. הוא ביקש מחבריו בפייסבוק לחוות דעה על אודות "הניצחון במלחמה". בין מאות התגובות רק מעטים טענו שאכן היה ניצחון, והעלו על נס את העמידה הנחושה ואת הגבורה של לוחמי התנגדות. רוב המגיבים שללו את הטענה לניצחון, דיברו על תבוסה, שבר גדול ומחיר יקר ששילמו בעבור שחרור אסירים פלסטינים. היה גם מי שכתב, שאי אפשר לטעון להשמדת עם וטיהור אתני, ובו בזמן לטעון לניצחון.

"חמאס פשיסטית וטיפשה, ולא מייצגת את תושבי עזה", כתב אחד המגיבים, ואחר: "'מבול אל־אקצא' הוא מבול של אשליות שחיסל את התקווה והחיים בעזה". אדם נוסף כתב, כי "שחרור האסירים הפלסטינים בא על חשבון עשרות אלפי שהידים, פצועים, עקורים, מהגרים ואסירים חדשים, הרס מוחלט של תשתיות, והתפשטות של מחלות, גניבות ושחיתויות".

"קטאר, טורקיה ומלזיה דיברו על ניצחון לא מודעות כלל לכאב הפלסטיני", כתב אחד. ואחר: "אין ניצחון, אלא נכבה, תבוסה ושבר מוראלי, פסיכולוגי ופיזי. עזה שבה לתקופת האבן, 200 שנה לאחור". והיה מי שפירט: "הניצחון היחיד זה לסיים את המלחמה ולהישאר בחיים; הניצחון היחיד זה להשיב את הרשות הפלסטינית לעזה; הניצחון הגדול זה פתיחת המעברים ויציאה מעזה בשלום".

לא צריך ליפול מהכיסא לנוכח מופעי הרחוב של גדודי אל־קסאם, אבל אסור להישאר אדישים. חמאס שולח את גדודיו להלך אימים על האוכלוסייה מתוך חולשה ופחד שזו תמרוד בארגון, אבל גם כדי להעביר מסר לישראל, למנהיגי האזור והקהילה הבינלאומית, שהוא לא הוכרע והם יהיו חייבים לכלול אותו בכל הסדר עתידי.

לכן ממשלת ישראל חייבת לקדם מהלכים שיביאו להפסקת התלות של האוכלוסייה בעזה בחמאס, בדגש על מנגנוני העברת הסיוע ההומניטרי. כדאי להבליט את האחריות של חמאס לאובדן שטח פלסטיני, ואפשר להחתים את האסירים הפלסטינים המיועדים לשחרור על התחייבות שלא ישובו לטרור. מסמך כזה יוכל לשמש מול הקהילה הבינלאומית אם מי מהם ישוב לטרור.

מעבר לכך יש להשיג מחויבות מבעלות הברית של ישראל לפירוז הרצועה מנשק, ולניהול מאבק נחוש מול שלוש המדינות שאחראיות לתדלוק הטרור במזרח התיכון: איראן, טורקיה וקטאר. זה עשוי להביא ניצחון לשני העמים — הישראלי והפלסטיני.

5. האם פתרון שתי המדינות עדיין בתוקף? כן, אבל דרושה תקופת הכנה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 30/01/2025

כניסתו המחודשת של דונלד טראמפ לבית הלבן תלווה, קרוב לוודאי, ביוזמה לתהליך מדיני אזורי, שיתנהל במקביל להסכם השבירירי בין ישראל לחמאס. ועולה השאלה: האם יש עדיין היתכנות לפתרון שתי המדינות על פי הפרמטרים שהנחו את המו״מ האפקטיבי האחרון, בין אהוד אולמרט ומחמוד עבאס באנאפוליס 2008?

התשובה מתייחסת לשני מרכיבים עיקריים: בחינת היתכנות במישורים המרחבי־דמוגרפי־כלכלי, הפוליטי והחברתי — שכל אחד מהם הוא תנאי הכרחי אך לא מספיק, ויצירת תנאים פיזיים להיפרדות מדורגת ובנייה מחדש של אמון בין הצדדים, לצורך מו״מ שיחייב את שניהם להסתפק ב״חצי תאוותם״.

בחינה מעמיקה של המציאות המרחבית בגדה המערבית חושפת תמונה מורכבת של התפלגות דמוגרפית ושליטה מרחבית. בשטחי A ו–B, המהווים קרוב ל–40% משטח הגדה, חיים יותר מ–2.5 מיליון פלסטינים, בנוסף לכ–400 אלף שחיים במזרח ירושלים. השטח הבנוי באזורים אלו משתרע על 710 קמ״ר — כרבע משטח הגדה.

בשטחים אלו אין נוכחות יהודית קבועה, למעט שמונה מאחזים בלתי חוקיים בשטח B, מחציתם מוגדרים כחוות חקלאיות שבכל אחת מהן גרה משפחה אחת. שישה מהם ממוקמים באזור המכונה ״השמורה ההסכמית״, מדרום־מזרח לבית לחם. שני מאחזים נוספים נמצאים באזור רמאללה, אחד בסמוך להתנחלות עפרה והשני בשטח הכפר תורמוס עיא. חשוב לציין, כי כל הקרקעות בשטחי A ו־B הן בבעלות פלסטינית, מדינתית או פרטית.

בשטח C התמונה מורכבת יותר: נכון לסוף 2024 יש בו 134 התנחלויות ו–221 מאחזים בלתי חוקיים (66 מהם הוקמו במהלך המלחמה הנוכחית). למרות המספר הגדול של יישובים יהודיים, השטח הבנוי שלהם הוא רק 1.6% משטח הגדה. במקביל, ההתיישבות הפלסטינית בשטח C כוללת כ–1,100 קהילות, המשתרעות על שטח של 140 קמ״ר — 2.4% משטח הגדה.

נתון משמעותי נוסף הוא, שכ–81% מההתיישבות הפלסטינית בשטח C היא למעשה המשך טבעי של יישובים הממוקמים בשטחי A ו־B, שהבנייה בהם גלשה לשטח C. האוכלוסייה הפלסטינית בשטח C מונה כ–400 אלף בני אדם — 45% מכלל תושבי האזור. מוסיפה למורכבות העובדה ש–52% משטח C — ליבת ההתיישבות בגדה — הוא בבעלות פלסטינית פרטית.

נתוני הלמ״ס לסוף 2024 מציירים תמונה מורכבת של הנוכחות הישראלית בגדה: היא אמנם מונה 511,908 בני אדם, אך המגמות הדמוגרפיות המסתמנות שליליות. גם השנה, בדומה לשלוש מחמש השנים האחרונות, יש מאזן הגירה שלילי (עוזבים יותר מאשר מצטרפים), עם ירידה משמעותית מ–1,359 מצטרפים ב–2023, ל–1,880 עוזבים ב–2024.

התמונה העגומה משתקפת הן במאזן ההגירה הבינלאומי (בין הגדה לחו״ל), שהידרדר מ–809 למינוס 284, והן במאזן ההגירה הפנימי (בין ישראל לגדה), שצנח מ–550 למינוס 1,596. הגידול באוכלוסייה נשען אך ורק על ריבוי טבעי, שעלה מ–12,499 ל–12,998, כאשר 58% ממנו מתרכז ביישובים החרדיים, בעיקר במודיעין עילית ובביתר עילית.

במבט רחב יותר, כיום המתנחלים הם רק כ–5.14% מאוכלוסיית ישראל, 15% מאוכלוסיית הגדה המערבית, ו–55% מהאוכלוסייה בשטח C. נתונים אלו מצביעים על מגמה משמעותית של שינוי דמוגרפי, המעלה שאלות כבדות משקל לגבי המשך ההתיישבות והרכבה החברתי.

מבחינת ההיתכנות הכלכלית של פתרון שתי המדינות, בחינת היחסים בין ישראל לרשות הפלסטינית מצביעה על מגמה של תלות הולכת וגוברת. על פי מחקר של דר׳ רועי פייברג מקבוצת המחקר ״תמרור״, ישראל היא שותפת הסחר המרכזית של הרשות הפלסטינית, עם היקף סחר שנתי של 5–6 מיליארד דולר. הנתונים מראים כי כ–65% מהיבוא הפלסטיני מקורו בישראל, ו–85% מהיצוא הפלסטיני מופנה לשוק הישראלי.

ממד נוסף של התלות הכלכלית משתקף בשוק העבודה. עד פרוץ המלחמה הנוכחית, כ־130 אלף פלסטינים עבדו בישראל ובהתנחלויות באופן חוקי, ועוד כ־50 אלף עבדו ללא היתרים. המלחמה הובילה לזינוק דרמטי בשיעור האבטלה ברשות הפלסטינית, מרמה של 25%–30% לרמה של 50%–60%. ושיעור האבטלה גבוה במיוחד בקרב צעירים.

התמונה התקציבית מדגישה אף היא את העמקת התלות של הפלסטינים בישראל. מתוך התקציב השנתי של הרשות הפלסטינית — 5.6 מיליארד דולר, החלק של כספי המסים שישראל גובה בעבור הרשות גדל מ־40% ב־2010 לכמעט שני שלישים כיום. במקביל, חלה ירידה משמעותית בתקצוב מהמדינות התורמות, מ־39% ל־4% בלבד מהתקציב הרשות הפלסטינית. נתונים אלו משקפים העמקה בתלות הכלכלית בין הרשות הפלסטינית לישראל, שמקורה ב"פרוטוקול פריז".

המציאות הדמוגרפית והכלכלית בקרב הישראלים מציגה תמונה מורכבת וקשה: העלייה בשיעור החרדים, שכיום מהווים 36% מהאוכלוסייה בגדה המערבית, לצד הירידה בשיעור החילונים ל־26%, משקפת שינוי עמוק במרקם החברתי־כלכלי של המתנחלים. הנתונים הבולטים: 37% מהמתנחלים משתייכים לאשכול החברתי־כלכלי הנמוך ביותר, ועוד 9% נמצאים באשכולות 2 ו־3. המשמעות היא, שכמעט מחצית מהאוכלוסייה חיה בעוני עמוק — פי עשרה מהממוצע הישראלי. המדינה מנסה לגשר על הפער באמצעות סבסוד ממשלתי בשיעור כפול מהממוצע הארצי, אך זהו פתרון בעייתי ואינו בר־קיימא.

הנתונים הדמוגרפיים והקרקעיים בגדה המערבית מציירים תמונה ברורה: הפלסטינים מחזיקים ברוב דמוגרפי משמעותי ובדומיננטיות מרחבית, הן מבחינת בעלות על הקרקע והן מבחינת השטח הבנוי. מציאות זו מעמידה את המצדדים ברעיון הסיפוח בפני דילמה בלתי פתירה: או אובדן הרוב היהודי או ויתור על אופייה הדמוקרטי של ישראל.

עם זאת, ניתן להביא להיפרדות באמצעות חילופי שטחים בהיקף של 4% משטח הגדה. פתרון כזה יאפשר לשמר 80% מהאוכלוסייה הישראלית החיה כיום מעבר לקו הירוק תחת ריבונות ישראל, תוך שמירה על רציפות טריטוריאלית ומרקם החיים, הן של הפלסטינים והן של הישראלים.

האתגר המעשי של פינוי הישראלים מתרכז בעיקר בהיבטים של תעסוקה ודיור. ניתוח מפורט של הנתונים מראה כי ניתן להתמודד עם האתגר: בתחום התעסוקה, מאחר ש־50% מהמתנחלים הם ילדים, שיעור התעסוקה הממוצע שלהם עומד על 63%. 62% מהם כבר עובדים בישראל, ו־6% הם גמלאים. כלומר, נדרש ליצור רק כ־3,500 מקומות עבודה חדשים בשנה למשך חמש שנים (כמעט כולם במערכות החינוך והרווחה). זהו אתגר צנוע בהשוואה לקצב יצירת מקומות העבודה בישראל, שהוא כ־100 אלף משרות חדשות בשנה.

בתחום הדיור, בהתבסס על שיעור המבוגרים מעל גיל 19 (50%) ושיעור הנשואים בקבוצת גיל זו, תידרש בניית 6,400 יחידות דיור בשנה למשך חמש שנים. גם זה יעד בר השגה בהתחשב בקצב הבנייה השנתי בישראל, העומד על כ־55 אלף יחידות דיור חדשות בשנה. נתונים אלו מדגישים כי מבחינה מרחבית, הפרדה בין שני העמים במסגרת פתרון שתי מדינות ניתנת לביצוע, במיוחד אם יישומה ייפרש על פני תקופה של חמש שנים.

לגבי בחינת ההיתכנות של הסדר מדיני במישור השני, הפוליטי, כאן התמונה מורכבת יותר וכוללת אתגרים וסתירות. בזירה הפנים־ישראלית, הממשלה הנוכחית, הנשענת על כנסת ש־16 מהח"כים שבה גרים בהתנחלויות ובמאחזים, דוחה על הסף כל הסדר הכולל הקמת מדינה פלסטינית. בניטור של החלטות הממשלה וועדות הכנסת בשנתיים האחרונות, כמעט שלא נמצא אזכור לפתרון ארוך טווח לסכסוך.

גם באופוזיציה יש רתיעה מחזרה לפרמטרים של שיחות אנאפוליס. במקביל, אש"ף, חרף תמיכתו הרשמית בפתרון שתי המדינות, מתמודד עם אתגרים פנימיים משמעותיים: אובדן השליטה בעזה, התנגדות חמאס לפתרון שתי המדינות, פיצול בפתח והעדר לגיטימציה ציבורית. כל אלה מקשים על היכולת לקדם הסכם מדיני.

אולם המערכת האזורית עברה שינוי דרמטי מאז ה־7 באוקטובר. המחקר של דר' מורן זגה מקבוצת "תמרור" חושף, כי שש מדינות ערביות מרכזיות — מצרים, ירדן, בחריין, איחוד האמירויות, קטאר וסעודיה — קושרות במישרין בין סיום הלחימה

בעזה לבין התקדמות לפתרון מדיני כולל. מדינות אלו רואות בפתרון שתי המדינות מפתח ליציבות אזורית, ומקדמות חזון משותף הכורך את עתיד האזור בפתרון בר־קיימא לסכסוך הישראלי־פלסטיני.

הזירה הבינלאומית מציגה מגמה דומה, עם עלייה חדה בהצהרות תמיכה מצד האו״ם והאיחוד האירופי בפתרון שתי המדינות. בארה״ב, למרות ירידה בתמיכה בפתרון זה מאז ניצחונו של טראמפ, מתגבשת הערכה כי כדי לסלק את חמאס נחוצה יוזמה מדינית רחבה. התוכנית האמריקאית שואפת לכונן ברית הגנה אזורית בחסותה, שתבלום את ״ציר הכאוס והטרור״ בהובלת איראן.

הניתוח מעלה, כי ישראל נתונה בבידוד דיפלומטי בשל התנגדותה לחזור לתהליך מדיני. עתיד עמדתה תלוי במידה רבה במדיניות הנשיא האמריקאי הנכנס, שיצטרך להתמודד עם העמדה הערבית אשר מתנה נורמליזציה עם ישראל בהתקדמות בערוץ הפלסטיני.

אשר להיתכנות במישור החברתי — מחקרי דעת קהל שערכו פרופ׳ סיון הירש־הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר מ״תמרור״, חושפים תמונה מעניינת של עמדות הציבור הישראלי לגבי עתיד השטחים. הממצאים מדצמבר 2024 מראים על פיצול ברור: 50% מהציבור היהודי תומך בהיפרדות מהפלסטינים, בין אם דרך הסכם דו־צדדי (25%) או במהלך חד־צדדי (25%). המחצית השנייה מצדדת בהמשך השליטה הישראלית, אם במסגרת סיפוח רשמי או על ידי המשך המצב הקיים.

שתי מגמות בולטות מסתמנות לאורך השנים בקרב הציבור הישראלי־יהודי: ירידה דרמטית בתמיכה בפתרון שתי המדינות, מ־47% בנובמבר 2018 ל־25% בסוף 2024, ובמקביל, עלייה משמעותית בתמיכה בשימור המצב הקיים, מ־9% ל־22% באותה תקופה. גם התמיכה בסיפוח עלתה מ־17% ל־28%. שינויים אלה משקפים תהליך עמוק שהחל עוד טרם אירועי אוקטובר 2023.

בקרב הציבור הערבי בישראל התמונה שונה בתכלית, עם 84% תמיכה בהיפרדות, מתוכם 58% במסגרת פתרון שתי המדינות. נוסיף כי מחקר של דר׳ מעוז רוזנטל מקבוצת ״תמרור״ על השיח כפי שהוא מתבטא ברשתות החברתיות, בהצהרות ראשי המפלגות ובעיתונות המודפסת (״הארץ״, ״ישראל היום״, ״ידיעות אחרונות״) חושף, שלא מתקיים דיון משמעותי בפתרון קבע לסכסוך הישראלי־פלסטיני.

בצד הפלסטיני, סקרים שערך ה־Institute for Social and Economic Progress מצביעים על תמיכה של 69% מהפלסטינים בפתרון שתי המדינות על בסיס קווי 67׳, ושל 42% מהם במדינה אחת עם זכויות שוות. מחקרן של דר׳ רונית מרזן וסיגלית מאור מ״תמרור״ מצביע על שינוי משמעותי בשיח המשפיענים הפלסטינים ברשתות החברתיות: ירידה של 80% בשימוש במונחים הקשורים לאקטיביזם צבאי ודתי, לטובת שיח המדגיש אקטיביזם תקשורתי, תרבותי ופוליטי.

אולם מעל לכל הנתונים מרחפת הטראומה של טבח ה־7 באוקטובר והשלכותיה על החברה הישראלית, לצד ההרס הנרחב והאבידות הכבדות ברצועת עזה והשלכותיהם על הצד הפלסטיני. משקעים אלו הם אתגר משמעותי בדרך לכל פתרון עתידי.

הסקירה המקיפה לעיל מעלה תובנה מרכזית: בעוד שקיימת היתכנות מרחבית לפתרון שתי המדינות, החסמים הפוליטיים והחברתיים, במיוחד בצד הישראלי־יהודי, מחייבים לנקוט גישה הדרגתית. במקום חתירה מיידית להסדר קבע, נדרשת תקופת הכנה שתבנה את התנאים והאמון הדרושים לפשרות משמעותיות.

אני מבקש להציע מתווה מדיני ליישוב הסכסוך המתמקד בשני צירים מרכזיים: האחד הוא יצירת פרטנרים לגיטימיים. בישראל: קיום בחירות להקמת ממשלה שתחדש את המחויבות לפתרון שתי המדינות על בסיס הפרמטרים המסורתיים. בצד הפלסטיני: עריכת בחירות לנשיאות ולפרלמנט הרשות הפלסטינית ולאש״ף, במטרה ליצור הנהגה מאוחדת ולגיטימית, שתכלול את כל הגורמים המכירים בישראל.

הציר השני הוא בניית תשתית טריטוריאלית וכלכלית, שתאפשר ביסוס משילות פלסטינית: יצירת רצף טריטוריאלי פלסטיני בגדה על ידי העברת חלק משטח C לסמכות הרשות הפלסטינית, כולל 2% מהשטח הבנוי שגלש מאזורי A ו־B לאזור C, בהתבסס על תוכניות שרון ואולמרט, ותוך פריסת כוחות משטרה פלסטיניים באזורים אלו תחת מדדי ביצוע מוסכמים.

ברצועת עזה צה"ל ייסוג ותיפרס משטרה פלסטינית, עם אפשרות לתגבור של כוח ערבי. יחודש הקשר הרציף בין עזה לגדה באמצעות רכבת ("המעבר הבטוח"), על ידי השלמת המסילה מיד מרדכי למעבר ארז ומקרית גת למעבר תרקומיא. יעודכן פרוטוקול פריז הכלכלי, כולל הקמת מערך עצמאי לסילוקין של המסים העקיפים הפלסטיניים. יוקם מנגנון בינלאומי למימון התהליך. תקודם הנורמליזציה בין ישראל לעולם הערבי, במיוחד בהקשר של בניית ברית אזורית מול איראן.

מתווה זה מציע מסגרת ריאלית להתקדמות, תוך הכרה במגבלות הפוליטיות והחברתיות הקיימות ויצירת תנאים הדרגתיים לבניית אמון בין הצדדים. למהלך זה יידרש זמן רב, והוא מבוסס על תפיסת win־win מובהקת: ישראל תשמור על סמכות ביטחונית מהותית בגדה, תשמור על היישובים והמאחזים, מזרח ירושלים, בקעת הירדן והגבול עם ירדן. היא תיהנה מתיאום ביטחוני הדוק עם הרשות הפלסטינית, משיקום יחסיה עם ירדן ומצרים ומהשתלבות בברית אזורית נגד איראן.

הפלסטינים, מצדם, ייהנו מרציפות טריטוריאלית משמעותית (גם אם מוגבלת), מחיזוק דרמטי של הכלכלה, משיקום מקיף של עזה, מחידוש הקשר החיוני בין שני חלקי פלסטין וממשילות אפקטיבית, ותהיה להם כתובת מאוחדת שתייצג את העם הפלסטיני. הצלחת השלב הזה תאפשר מעבר למשא ומתן על הסדר קבע.

האתגר העיקרי, כפי שמלמד הניתוח לעיל, אינו בהיתכנות המרחבית או בסוגיות טכניות, אלא בנכונות של מנהיגי שני הצדדים להוביל את עמיהם לפשרה היסטורית. המציאות המורכבת שנוצרה לאחר ה־7 באוקטובר מחייבת חשיבה מחדש: האם נמשיך להיגרר לעבר מדינה אחת, או שנמצא את האומץ והחוכמה לממש את חלופת שתי המדינות, שלמרות הכל, עודנה אפשרית.

הדרך קדימה עוברת בהכרח דרך שלב ביניים: בחירות בשני הצדדים, העברה הדרגתית של שטחי C לרשות הפלסטינית, ושיקום הקשר בין עזה לגדה. רק לאחר בניית אמון הדדי והוכחת משילות פלסטינית, ניתן יהיה לקיים מו"מ מהותי על הסדר קבע. לא מדובר בהזיה, אלא במציאות מורכבת שדורשת מנהיגות אמיצה בשני הצדדים.

6. "הפתרון הוא ארץ ישראל ובלי ערבים". כרוניקה של מאה שנות תמיכה בטרנספר, דר' שאול אריאלי, הארץ, 12/02/2025

הצעת הנשיא טראמפ לטרנספר מרצון של תושבי רצועת עזה זכתה לתגובות חיוביות מחלק מהציבור הישראלי ובעיקר מהמערכת הפוליטית, בהובלת שרים וחברי כנסת מהציונות הדתית. בעוד שהשיח הציבורי הישראלי נטה בעבר להתייחס לרעיון הטרנספר – העברת האוכלוסייה הערבית מארץ ישראל – כאל תוצר של קיצוניות פוליטית, בדיקה היסטורית מגלה תמונה מורכבת יותר. רעיון זה מלווה את התנועה הציונית מראשיתה, והיה חלק בלתי נפרד מהחשיבה האסטרטגית של מנהיגיה.

התנועה הציונית בראשיתה אמנם הניחה כי רוב יהודי בארץ ישראל יושג בעיקר באמצעות עלייה יהודית המונית, אולם היא מעולם לא נמנעה מלבחון את האפשרות שהרוב היהודי ייווצר גם באמצעות העברת חלק מהאוכלוסייה הערבית אל מחוץ לגבולות מה שאמור להיות הבית הלאומי היהודי. ההנהגה הציונית סברה שהרעיון שיאפשר לקלוט בארץ ישראל את היהודים הנרדפים בארצות מוצאם וליצור רוב יהודי בארץ, נהנה מצידוק מוסרי איתן כל זמן שמציבים את זכויות היהודים מול זכויותיהם של הערבים בארץ ישראל; שהרי הערבים המסוימים האלה אינם שונים מאחיהם שבארצות הערביות השכנות, ואחת היא מבחינתם באיזו ארץ יחיו. ובהינתן צידוק מוסרי, כל מה שצריך על מנת להוציא את רעיון הטרנספר לפועל הוא תמיכה כספית נאותה. אדוארד סעיד כתב שכבר ביוני 1895 העלה תיאודור הרצל את האפשרות לבצע "רילוֹקֵיישן" מוגבל של האוכלוסייה הערבית החלשה, כאשר כתב ביומנו: "את האוכלוסין העניים משתדלים אנו להעביר בלי רעש אל מחוץ לגבול, על-ידי מתן עבודה בארצות המעבר, ואולם בארצנו שלנו הננו מונעים מהם כל עבודה".

הרצל לא היה לבד. הסופר והפעיל הציוני ישראל זנגוויל היה פחות מעודן כשאמר ב-1905: "ארץ ישראל עצמה כבר מאוכלסת היא [...] אנו מוכרחים להיות מוכנים או לגרש בחרב את השבטים היושבים בארץ, כמו שעשו אבות אבותינו, או לטפל בשאלת הגירתם של האוכלוסים הזרים, שהם מוסלמים ברובם ושזה דורות הם רגילים להתייחס אלינו בבוז". זנגוויל היה הראשון שניסח ב-1920 את הטיעון שהפך למרכזי בהיסטוריה הציונית: לרשות הערבים עומד העולם הערבי כולו, בעוד שליהודים יש רק ארץ ישראל אחת. טיעון זה שימש בסיס להצדקת רעיון הטרנספר לאורך כל שנות קיומה של התנועה הציונית.

בן גוריון, עדיין מאמין בעלייה, שלל זאת וכתב ב-1918 "ארץ ישראל אינה ארץ ריקה מאוכלוסין... בשום אופן ותנאים אין לפגוע בזכויות התושבים הללו. רק 'חולמי-גיטו' כזנגביל יכולים לדמות שא"י תינתן ליהודים בתוספת זכות של הוצאת הלא-יהודים מן הארץ. אף מדינה אחת לא תסכים לדבר זה. אם גם נדמה שזכות זו תינתן לנו – אין ליהודים כל רשות וכל יכולת להשתמש בה. לא רצוי ולא יתכן לנשל מן הארץ את תושביה הנוכחיים. לא זוהי תעודת הציונות".

מה שעשוי להפתיע הוא שרעיון הטרנספר לא היה נחלתו של הימין הציוני בלבד. חיים קלווריסקי, לימים ממייסדי "ברית שלום" השמאלנית, הודה בישיבה של הוועד הזמני ביוני 1919: "במשך 25 השנים של עבודתי הקולוניזטורית נישלתי הרבה ערבים מעל אדמתם, ואתם מבינים כי עבודה זו – לנשל מעל האדמה אנשים שהם, ואולי גם אבותיהם, נולדו עליה – איננה כלל וכלל מן הדברים הקלים, ובייחוד כשאין המנשל מביט על המנושלים כעל עדר של צאן אלא כעל אנשים בעלי לב ונפש".

זאב ז'בוטינסקי, מנהיג הזרם הרוויזיוניסטי, היה בשנים אלו בעמדתו של בן גוריון וב-1923 כתב: "את הרחקתם של הערבים מארץ ישראל הנני חושב לבלתי מתקבלת על הדעת בהחלט; בארץ ישראל תמיד ישבו שני עמים... הנני מוכן להישבע בשמנו ובשם צאצאינו שלא נפר לעולם שיווי זכויות זה, ולא נעשה ניסיון לדחוק את רגליו של מישהו". אבל בספר מ-1926 כבר ניסח ברהיטות את דבר העימות הבלתי-נמנע לדידו עם העם הילידי של פלסטין: "הטרגדיה היא בזאת, שפה יש התנגשות בין שתי אמיתות, אלא שהצדק שלנו יותר גדול [...] הערבי – נחשל תרבותית – אך רגש הפטריוטיזם שלו טהור ונאצל כזה שלנו; אי-אפשר לקנותו בכסף, לבולמו יהיה אפשר על-ידי כוח עליון".

ההיסטוריון תום שגב מציין שביוני 1931, יעקב טהון, פעיל ציוני מרכזי בתחום ההתיישבות, כתב לקולונל פרדריק קיש, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, כי מבחינת התנועה הציונית הפתרון האידיאלי הוא העברת הערבים לעבר הירדן. הוא הוסיף שהדבר רצוי מאוד גם מבחינת הערבים, מאחר שבכסף שיקבלו תמורת 100 דונם בארץ ישראל יוכלו לרכוש לפחות 500 דונם בעבר הירדן. מיכאל בר-זוהר כתב שביולי 1936, במסגרת ניסיונותיו של יו"ר ההנהלה הציונית בן-גוריון לסכל את "חוק הקרקעות" של הנציב העליון – חוק ולפיו לכל פלאח ערבי ישוריין שטח מחיה מינימלי – הציע "הזקן" בישיבת מפא"י שהיהודים יקנו אדמות בעבר הירדן ויעבירו אליהן פלאחים שימכרו ליהודים את אדמותיהם בארץ ישראל.

שנת 1937 מסמנת נקודת מפנה בהיסטוריה של רעיון הטרנספר, עם הצעת ועדת פיל הבריטית לבצע העברת אוכלוסין נרחבת: 350 אלף ערבים מהגליל ו-2,500 יהודים מהמדינה הערבית המתוכננת. שר המושבות הבריטי, אורמסבי גור, טען כי ערביי הארץ "לא ראו את עצמם עד כה כפלסטינים, אלא חלק מסוריה, חלק מהעולם הערבי", ולכן אין קושי בהעברתם.

ברל כצנלסון ראה עניין זה בחיוב גמור ואמר "עניין העברת האוכלוסין עורר אצלנו ויכוח: מותר או אסור. מצפוני שקט בזה לגמרי, טוב שכן רחוק מאויב קרוב, הם לא יפסידו על ידי העברתם, ואנחנו בוודאי לא. בחשבון אחרון – הרי זו רפורמה פוליטית יישובית לטובת שני הצדדים. זה מכבר סברתי כי זהו הטוב בפתרונות... האמנתי ועודני מאמין כי הם עתידים לעבור לסוריה ולעיראק. דוד בן-גוריון קיבל את ההמלצה בהתלהבות יוצאת דופן". ב-12 ביולי 1937 כתב ביומנו כי נקודה זו של הטרנספר הכפוי "שקולה נגד כל החסרונות והמגרעות שבדו"ח", והיא "עשויה לתת לנו דבר שלא היה לנו אף פעם [...] גם בימי הבית הראשון וגם בימי הבית השני". הוא הוסיף כי על התנועה הציונית להפעיל את כל "כוח הלחץ" שלה כדי שבריטניה "תעקור בכוח כמאה אלף ערבים מכפריהם שחיו בהם מאות בשנים".

בסוף יולי 1937, בפני המועצה העולמית של איחוד פועלי ציון בציריך הרחיב בן-גוריון את משנתו: "קשה למצוא איזה נימוק פוליטי או מוסרי נגד העברת אותם הערבים משטח העומד תחת שלטון יהודי לשטח שיעמוד תחת שלטון ערבי [...] גם מתוך חסידות יתרה וקפדנות מוסרית מקסימלית אי-אפשר להתנגד להעברה, המבטיחה למועברים גם תנאים חומריים מספיקים וגם ביטחון לאומי מקסימלי".

יחד עם זאת ביקש בן גוריון לגלות זהירות בשל ההשלכות האפשריות על הקמת מדינה יהודית וביוני 1938 אמר: "אני מחייב העברה כפויה ואינני רואה בזה שום דבר בלתי מוסרי", אבל "רק אם אנגליה תעשה את זה — והממשלה הבריטית הרי ביטלה את הרעיון... ולכן, לא רק שלא ייתכן שאנחנו נוציא את זה לפועל אלא גם לא ייתכן שאנחנו נציע זאת... יש בהצעה זו סכנה עצומה לציונות בארץ וליהודים בכלל".

משה שרת תמך גם הוא בהעברת האוכלוסין. במסיבה בביתו של דר' הלפרן ב-12 בדצמבר 1937 בירושלים, אמר שרת: "אני רוצה לדחות את ההשוואה עם גרמניה. מה שגרמניה עושה ליהודים זוהי ממשלה שלוקחת אנשים וזורקת אותם החוצה, אינה דואגת מה יהיה להם, אינה מרשה להם לקחת את הונם איתם – העברה כזו לא תיתכן. עניין ההעברה כאן הוא פשוט מאוד [...] גם כשזה יהיה בכפייה, זה יהיה מתוך פיצויים בעד הנכסים שהם משאירים פה ומתוך דאגה למצבם במקום החדש".

יו"ר הוועד הערבי העליון, המופתי אמין אל-חוסייני התייחס לכך בזיכרונותיו מ-1954 וביטא את ההתנגדות הנחרצת מאז ועד היום: "כבר ב-1934, התקשרו שליחים בריטים איתי אישית ועם אישים פלסטיניים לאומיים אחרים, והציעו שערביי פלסטין יעברו לעבר הירדן המזרחי – שם יינתן להם שטח אדמה כפול מזה שהיה בבעלותם. כן הציעו שהיהודים ישלמו להם את כל הכספים הדרושים למימוש ההצעה. היה רק טבעי שהערבים ידחו הצעה מגוחכת זו".

משעה שפרצה מלחמת העולם השנייה, הדיון על אודות הטרנספר התנהל כשברקע לו ניצבו העברות אוכלוסיות המוניות ואלימות של לאומים רבים משטחים שנכבשו בידי הצבא הגרמני. תום שגב מציין שז'בוטינסקי כתב על כך את הדברים

הבאים: "העולם התרגל לרעיון של הגירות המוניות וכמעט שהחל לחבב אותו. היטלר – יהיה האיש הזה שנוא עלינו כמה שיהיה – הוסיף בזמן האחרון להוציא מוניטין בעולם לרעיון הזה".

הידיעות על הקורה ליהדות אירופה החריפו את הטון והפסקנות של מנהיגי התנועה הציונית ביחס לערבים בארץ. ז'בוטינסקי כתב בראשית 1940 "אם לא ירצו הערבים להישאר, אין המחבר רואה שום טרגדיה או אסון גם בנכונתם להגר... אין אנו צריכים להיבהל מפני האפשרות, ש-900 אלף ייצאו מן הארץ..."

פסקני יותר היה יוסף וייץ, שכתב ביומנו האישי ב-1940 "סיירנו הבוקר בכפרים הערבים. הרהרתי בתוכנית שאני הוגה בה זה שנים: פינוי הארץ בשבילנו. בינינו לבין עצמנו צריך להיות ברור: אין מקום בארץ לשני העמים גם יחד. אם הערבים יצאוה, תהיה הארץ רחבה ומרווחת בשבילנו. אם הערבים יישארו, תישאר הארץ בדלותה ובצמצומה. הפתרון היחיד הוא ארץ ישראל ובלי ערבים. אין כאן מקום לפשרות! להעביר את כולם. אין להשאיר אף כפר אחד, אף שבט אחד, רק בדרך זו טרנספר של ערביי ישראל, תבוא הגאולה".

לקראת סוף מלחמת העולם השנייה, בישיבת הנהלת הסוכנות היהודית ב-1944 שדנה בהצעת מפלגת הלייבור, בן גוריון אמר: "אילו היו שואלים מה צריכה להיות הפרוגרמה שלנו, לא היה עולה בדעתי להגיד להם טרנספר [...] כי הדיבור על זה עלול להזיק משתי בחינות: זה עלול להזיק בדעת הקהל בעולם, כי זה עלול ליצור רושם שאין מקום [לעוד יהודים] בארץ ישראל בלי הוצאת הערבים [...]; הנזק השני [הוא שהכרזות כאלה] יעמידו את הערבים [...] על הרגליים האחוריות".

ערב החלטת החלוקה שוב חוזרת הזהירות לדברי ההנהגה הציונית. משה שרת אומר "הטרנספר יכול להיות גולת הכותרת, השלב האחרון בהתפתחות המדיניות, אך בשום אופן לא נקודת המוצא". ובהמשך: "מה יהיה כאשר המדינה היהודית תיכון – ייתכן מאוד שהתוצאה תהיה טרנספר של ערבים".

מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל יצרו הזדמנות ליישום רעיון הטרנספר הלכה למעשה. ביוני 1948 כתב שרת: "ההזדמנות שפותח בפנינו המצב הנוכחי לפתור אחת ולתמיד ובאופן יסודי את הבעיה המציקה ביותר של המדינה היהודית, מרחיקה לכת מעבר לכל מה שציפינו. אפילו אין למנוע תסיסה מסוימת, הרי עלינו לנצל ככל האפשר את הסיכוי שזימנה לנו ההיסטוריה באופן מהיר ובלתי צפוי כל כך".

ב-31 באוקטובר 1948 התפרסם מסמך מפתח של 'ועדת הטרנספר', שחיברו וייץ, עזרא דנין, זלמן ליף ליפשיץ וקבע את מדיניות ישראל מאז ועד היום: א. הערבים עצמם אשמים בבריחתם; ב. אין להחזירם; ג. בנשארים יש לנהוג כבאזרחים שווי זכויות; ד. את הבורחים יש ליישב בסוריה, בעיראק ובירדן.

בשנות החמישים המשיך רעיון הטרנספר להתקיים בצורות שונות. ולטר איתן, מנכ"ל משרד החוץ, כתב ב-1949 מכתב סודי לשרת, אז שר החוץ: "ישנה תוכנית לגרש את התושבים הערבים ממספר ניכר של מקומות, בעיקר בגליל [...] הגירוש, כלומר, העברה בכוח למקומות אחרים, נחוץ מטעמי ביטחון".

משה דיין היה ישיר אף יותר כשאמר בישיבת מפא"י ב-1950: "צריכה מדיניות המפלגה להיות מכוונת כך שאנו נראה ציבור זה, של 170 אלף הערבים, כאילו טרם נחתך גורלם. אני מקווה שבשנים הקרובות תהיה אולי עוד אפשרות לבצוע טרנספר של הערבים האלה מארץ ישראל".

אולם נשמעו גם קולות מתנגדים בתוך התנועה הציונית. פנחס לבון הזהיר בישיבת לשכת מפא"י ב-1950: "אי-אפשר לפעול בקרב הערבים כשהמדיניות היא טרנספר. אי-אפשר לפעול בקרבם – אם המדיניות היא דיכוי הערבים – זה מונע פעולה ממשית. מה שמוגשם הוא דיכוי דרמטי וברוטלי של הערבים במדינת ישראל".

יצחק בן-צבי, לימים נשיא המדינה, העלה שאלות נוקבות בישיבת מפא"י ביולי 1950: "השאלה מה עמדתה של המדינה כלפי המיעוטים? האם אנחנו רוצים שיישארו במדינה, שייקלטו במדינה או שיסתלקו מהמדינה [...] הכרזנו על שוויון אזרחים בלי הבדל גזע. האם הכוונה לזמן שבו לא יהיו ערבים במדינה? אם כך הרי זו הונאה".

רעיון הטרנספר קיבל תנופה מחודשת אחרי מלחמת ששת הימים. ישראל ביצעה בפועל טרנספר של 95-90 אלף סורים מרמת הגולן. בשנות ה-80 העלה הרב מאיר כהנא את התביעה לגרש את הפלסטינים אזרחי ישראל, ומפלגות ימין כמו מולדת והאיחוד הלאומי אימצו את רעיון ה"טרנספר מרצון" למצען.

כיום, בצלאל סמוטריץ' ממשיך קו זה כשהוא מצהיר: "יש כאן [בארץ ישראל] מקום להגדרה ולמימוש שאיפות לאומיות של עם אחד בלבד – העם היהודי. זה צודק. זה מוסרי". סמוטריץ' מציע את "תוכנית ההכרעה' המבוססת על שלוש אפשרויות: "הרוצה להשלים – ישלים", "הרוצה ללכת – ילך", ו"הרוצה להילחם – יילחם".

מההיסטוריה של רעיון הטרנספר אפשר ללמוד שלושה לקחים מרכזיים: ראשית, זהו לא רעיון שולי או קיצוני, אלא חלק אינהרנטי מהחשיבה הציונית על פתרון הסכסוך היהודי-ערבי. שנית, הרעיון זכה ללגיטימציה מצד גורמים בינלאומיים, במיוחד בתקופה שבין מלחמות העולם. שלישית, גם כאשר נדמה היה שהרעיון נזנח, הוא המשיך להתקיים ולהשפיע על מקבלי ההחלטות.

עלינו להתמודד עם העובדה שרעיון הטרנספר לא היה נחלתם של "קיצונים" בלבד. מנהיגים מכל קצוות הקשת הפוליטית הציונית – מאנשי "ברית שלום" ועד לרוויזיוניסטים – תמכו ברעיון בצורה זו או אחרת. גם "מתונים" לכאורה ראו בטרנספר פתרון לגיטימי.

יתר על כן, התנועה הציונית לא הסתפקה בדיבורים. כפי שכתב יוסף וייץ בישיבת הממשלה באוגוסט 1948: "אם אנחנו אומרים שלא טוב שיהיו כפרים ריקים אשר יקראו לערבים לחזור ולהסתנן – הם לא צריכים להישאר על תילם". זו הייתה גישה מעשית שהובילה למדיניות של מניעת שיבת פליטים ועידוד הגירה של ערבים אזרחי ישראל.

התמודדות אמיתית עם סוגיית הטרנספר מחייבת הכרה בכך שזהו לא רק רעיון היסטורי, אלא כוח פעיל בפוליטיקה הישראלית העכשווית. במקום להמשיך ולדבוק ברעיונות של הפרדה כפויה, על ישראל לפתח מודלים חדשים של דו-קיום. כדברי יצחק בן-צבי: "הכרזנו על שוויון אזרחים בלי הבדל גזע" – עלינו לממש הכרזה זו הלכה למעשה. רק התמודדות כנה עם העבר, והכרה בכך שרעיון הטרנספר היה ועודנו חלק מהשיח הציוני, יאפשרו לנו לבנות עתיד המבוסס על שוויון, כבוד הדדי, והכרה בזכויותיהם הלגיטימיות של שני העמים.

7. כדי לשכנע את העולם לסלק את חמאס, עבאס חייב להיות חלופה ראויה, דר' רונית מרזן, הארץ, 15/03/2025

מחמוד עבאס הולך ומזדקן, והוא מודע היטב למעמדה הרעוע של הרשות הפלסטינית בכל הזירות: הפלסטינית, האזורית והבינלאומית. אך הכאוס והחורבן שחמאס המיט על הפלסטינים עשויים לזמן לעבאס הזדמנות בלתי חוזרת להפוך את הקערה על פיה. השאלה הגדולה היא, האם הוא מסוגל לקבל החלטות לאומיות כבדות משקל בסוגיות הליבה בסכסוך הישראלי־הפלסטיני.

זה שנים רבות שעבאס מכיר בקיום האחר היהודי, והוא אף הצהיר בעבר ש"את העוול ההיסטורי שנגרם לפלסטינים בהצהרת בלפור ניתן לתקן על ידי הקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל על בסיס המשפט הבינלאומי, ההחלטות הבינלאומיות (החלטת החלוקה 181, החלטה 194, החלטה 1515) ויוזמת השלום הערבית". בכל הנאומים והראיונות שנתן לאורך השנים הוא תמך בפתרון "שתי מדינות לשני עמים" והקפיד לתחום את עיר הבירה הפלסטינית בגבולות ירושלים המזרחית.

עבאס מודע לחשיבות ירושלים ומסגד אל־אקצא לעם הפלסטיני והעמים הערביים והאיסלאמיים, והוא לא רוצה להיתפש כמי שמפגין רפיסות בנוגע אליהם. אך הוא גם נזהר שלא להשתמש בהם להסתה דתית, מה שעלול להצית התפרצות נרחבת בגדה המערבית שתחליש את שלטון הרשות הפלסטינית ותחזק את חמאס.

כאשר הוא מדבר על "מדינה אחת", "שיבת הפליטים הפלסטינים לבתים מהם גורשו בשנת 1948", או משתמש בסיסמה "ניצחון או מות קדושים", זה בדרך כלל כדי להרחיק מהרשות וממנו את התיוג של בוגדים ורופסים, ולמנוע מחמאס ומהפלגים האיסלאמיים להציג עצמם כפטריוטים בלעדיים במאבק לשחרור פלסטין. זה נועד גם להפעיל לחץ על ישראל, שאם לא תתקדם לפתרון שתי המדינות, היא תידרש לדאוג לשבעה מיליון פלסטינים במדינה אחת, ואם היא תתעקש על הגירת העזתים אל מחוץ לעזה, היא מסתכנת בהחייאת רעיון השיבה לשטחי 1948.

הגם שנאומיו של עבאס רוויים בשיח נגד "הקולוניאליזם הציוני" ובאחרונה הוא אף מרבה להשתמש בצירוף "השמדת עם", הוא עדיין ממשיך לדבוק במאבק מדיני ודיפלומטי לצד משפטי. עבאס חושש מהיווצרות חיבור בין "מבול אל־אקצא" להשגת שחרור והקמת מדינה פלסטינית, מה שיהפוך את חמאס לגיבור העם הפלסטיני וישליך אותו ואת הרשות לפח האשפה של ההיסטוריה.

לכן, את המתקפה של חמאס ב–7 באוקטובר הוא דאג להציג כמתקפה שסיפקה צידוק להגברת "הקולוניאליזם הציוני" במקום לקדם שחרור ממנו, והוא ממשיך להתעקש על הדרישה להתפרקות חמאס מנשקו כתנאי לממשלת אחדות לאומית וקבלת אחריות על רצועת עזה.

הנאום האחרון של עבאס בוועידת החירום הערבית החודש הכיל מסרים חשובים בהקשר הזה, ונסב על מוטיבים של אחדות ושותפות; אחדות לאומית פלסטינית המבוססת על מחויבותם של כל הגורמים הפלסטיניים למצע הפוליטי ולהסכמים שעליהם חתום אש"ף, ועל העיקרון של "שלטון אחד, חוק אחד ונשק לגיטימי אחד"; אחדות של תנועת פתח ומתן חנינה כללית לכל אלה שהודחו ממנה — צעד חשוב מול יריביו הפוליטיים, מוחמד דחלאן ונאסר אל־קידווה — ושותפות ביטחונית עם ירדן ומצרים בכל הנוגע להכשרת אנשי ביטחון פלסטינים לקראת השבת השליטה של הרשות ברצועת עזה.

הנאום גם כלל הבטחה ליישר קו עם הקהילה הבינלאומית במה שנוגע לרפורמות במוסדות השלטון של הרשות ואש"ף ובחירות, ותמיכה בוועידת שלום בינלאומית כדי לקדם את פתרון שתי המדינות על בסיס ההחלטות הבינלאומיות ויוזמת השלום הערבית. היה בו אפילו מאמץ ליישור ההדורים עם דונלד טראמפ, בדברי התודה ששלח לו על מאמציו להשיג הפסקת האש ברצועת עזה ושלום פלסטיני־ישראלי ובאזור כולו.

ואולם, למרות המסרים החשובים שהועברו בנאום, דפוס השימוש בכינויי הגוף נותר זהה לזה שבנאומיו לאורך כל הקריירה הפוליטית שלו. עבאס המשיך להשתמש בכינוי הגוף "אנחנו", המאפשר לו להסתתר מאחורי ישויות, אישים וגופים כמו:

״מדינת פלסטין״, ״העם הפלסטיני״, ״אש״ף״, ״תנועת פתח״, ״מצרים״, ״ירדן״, ״קטאר״, ״טורקיה״, ״מוסדות האו״ם״ ו״הקהילה הבינלאומית״ על שלל מדינותיה. זה עשוי ללמד על יכולת אישית מוגבלת להשתמש בכינוי הגוף ״אני״ בבואו לקבל החלטות לאומיות אמיצות, דומות לאלה שקיבל קודמו בתפקיד, יאסר ערפאת, כאשר חתם על ״הסכם אוסלו״ או בלשונו: ״שלום האמיצים״.

עבאס מתאמץ לשכנע את המנהיגים הערבים והמערביים לסלק את חמאס מהזירה הפוליטית ולראות ברשות ובתנועת פתח גורם הנהגה לגיטימי מרכזי, אם לא יחיד, שישלוט בכל השטחים הפלסטיניים — הגדה המערבית, רצועת עזה ומזרח ירושלים. אך כדי שזה יקרה, הוא חייב להיות חלופה ראויה, לגיטימי בעיני בני עמו ומסוגל לשאת באחריות אישית לרווחתם הלאומית, החברתית והכלכלית. אולי הפיוס בינו לבין מוחמד דחלאן ונאסר אל־קידווה הוא החוליה החסרה שתעניק לעבאס את הכוח לתרגם את הצהרותיו המילוליות למעשה מדיני.

ישראל מצידה תצטרך להכריע בין רשות פלסטינית בהנהגת אישים מתונים מתנועת הפתח תחת פיקוח ערבי ובינלאומי, לבין המשך הדשדוש והכאוס ברצועת עזה. בחירה בהמשך הדשדוש תדחף עשרות אלפי צעירים פלסטינים מיואשים להתגייס לארגוני הטרור הג׳יהאדיסטים, ותפחית את המוטיבציה של מצרים, ירדן, איחוד האמירויות וסעודיה להסדרת מציאות אחרת ברצועת עזה.

8. המטרה האמיתית של טראמפ בהתקפה בתימן היא לדחוף את איראן לנהל מו״מ, אלון פנקס, הארץ, 17/03/2025

את החותים בתימן היו צריכות לתקוף מצרים, סעודיה, צרפת, בריטניה וסין. האיום על התעבורה בים האדום פוגע בהן, לא בארה״ב. ובכל זאת בחר הנשיא דונלד טראמפ לתקוף. אפשר לפטור את האירוע ולקבוע שטראמפ בסך הכל הגיב על ניסיון חותי לפגוע במטוס קרב ובכטב״ם מודיעין של ארה״ב. ואפשר להוסיף ולומר שהכה את הילד הכי חלש בשכונה — שאמנם הוא עצמו אלים, מעצבן ומפריע לכולם, אבל איננו באמת שחקן עולמי שמחייב תשומת לב אמריקאית. אפשר גם להלעיג ולומר שזו הצגת שרירים חסרת חשיבות של טראמפ אל מול עולם שרואה בו סוכן כאוס לא אמין. אבל אפשר גם לראות הקשר רחב יותר: איראן.

יש שלושה מישורים לבחינת הפעולה של ארה״ב. במישור הבינלאומי, טראמפ מנפח שרירים כי לדעתו צריך לנפח שרירים, ואין זה משנה אם זה נעשה נגד החותים או נגד קנדה. הוא מצהיר: לא נהסס לתקוף כל אחד, אם נמצא לנכון. לפני חודש הוא הרי איים בפעולה צבאית נגד גרינלנד, ולמעשה נגד דנמרק, אחת מ־12 החברות המייסדות של נאט״ו. הוא גם איים על מקסיקו ואפילו על פנמה, סביב הפעלת תעלת פנמה — בשיגור כוחות צבא. בכך נדמה לו שהוא מבטא עוצמה אמריקאית, רוח התקפית חדשה, אם כי, ובניגוד לדברי הרהב והלעג של טראמפ בשבת, ב־2024 ג׳ו ביידן תקף את החותים למעלה מעשר פעמים.

במישור המדיני־צבאי, טראמפ בחר בפעולה חד־צדדית. לארה״ב של טראמפ אין בעלות ברית ואין דיפלומטיה קואליציונית המושתתת על שיתופי פעולה. יש אותי, אני, דונלד טראמפ. החותים אינם בעיה ייחודית של ישראל או של ארה״ב. הם בעיה עולמית. כשארגון טרור מנהל מדינה השולטת על מצר בב־אל מנדב ועל הכניסה לים האדום (ים סוף) בדרך לתעלת סואץ, זו לא בעיה של ישראל או ארה״ב. 12% מנפח הסחר העולמי עובר בתעלת סואץ, על גבי 21,000 אוניות המשנעות למעלה מטריליון דולר סחורות בשנה. 60% מהיצוא הסיני לאירופה עובר דרך תעלת סואץ בדרכו לנמלי צרפת, הולנד, בריטניה וגרמניה. אם מישהו היה צריך להפציץ את החברים התימנים, אלו חמש המדינות האלה וכן סעודיה. המטרה לא היתה החותים, למרות שהרוויחו ביושר את ההפצצות, ואפילו לא חמאס. המטרה היא איראן.

במישור האזורי, זו פעולה שכמו עוצבה ונוסחה בריאד, לא בוושינגטון. למי יש אינטרס חיוני במכה צבאית נגד החותים? לסעודיה. מי מעוניינת במשא ומתן עם איראן? סעודיה. מי הבטיחה להשקיע 600 מיליארד דולר בארה״ב בארבע השנים הקרובות? בדיוק. סעודיה.

מעבר לצידוק המהותי שלה, ההתקפה לא נועדה לאיים על חמאס אלא לדרבן את איראן — באמצעות לחץ אזורי ואיום צבאי מרומז אבל אמין — להיכנס למשא ומתן על תוכנית הגרעין על פי התנאים של ארה״ב. גם כאן, כמו בתקיפה בשבת על תימן, טראמפ נוקט גישה חד־צדדית של ״אמריקה בלבד״, בלא בעלות הברית (לשעבר) החתומות על הסכם הגרעין המקורי: צרפת, בריטניה, גרמניה, רוסיה וסין.

לטראמפ אין מדיניות רב־שכבתית מדינית־צבאית־כלכלית ואזורית כלפי איראן, אלא אינסטינקטים ודחפים. הוא רוצה הסכם ״טוב יותר מזה של אובמה״ — הסכם שב־2018 פרש ממנו חד-צדדית בקול תרועה בהנחה כי בתוך שנה יהיה הסכם חדש (בין השאר משום שנתניהו מכר לו את התובנה המוטעית). מאז טיפסה יכולת העשרת האורניום של איראן לרמות של 60% עד90%, הנדרשות לפצצה גרעינית, והועצמה במידה ניכרת בזכות צנטריפוגות יעילות ומהירות יותר, וכך גדל מצאי החומר הבקיע שברשותה.

גישת טראמפ כלפי איראן, גם כשהיא נכונה ומועילה, נובעת יותר מאישיות של זכר־אלפא, מהצורך לככב ומהרצון בתשומת לב: תראו אותי, רק אני יכול, ואני אעשה את זה איך שאני רוצה. לגישה זו כמה אדני יסוד שמשתלבים בתקיפת החותים.

ראשית, איראן שרויה כנראה בנקודה החלשה והפגיעה ביותר שלה מבחינה גאופוליטית מאז מהפכת 1979. זה נובע מאובדן חיזבאללה על תקן כוח הרתעה יעיל נגד ישראל, מאובדן סוריה — מדינה־מוליכה של נשק לחיזבאללה, מהפגיעה ביכולת

ההגנה האווירית שלה עקב ההתקפה הישראלית באוקטובר 2024, מיציאת רוסיה — שאיראן בספק אם עודנה בעלת ברית אמינה — מסוריה, ומבידוד מדיני.

שנית, איראן מוחלשת נתפסת בעיני טראמפ לא כטרף צבאי קל אלא כהזדמנות למשא ומתן. לטראמפ, על פי הצהרותיו, שאמנם אינן מחייבות אותו או את העולם, אין שום עניין במלחמה עם איראן העשויה להתרחב לסעודיה, לאיחוד האמירויות, לקטאר, לעומאן ולבחריין.

שלישית, בניגוד להיבט השני, איראן לא בהכרח רואה עצמה חלשה, וכבר הביעה התנגדות בוטה למשא ומתן תחת איומים.

רביעית, מבחינת איראן אין היתכנות ל"מודל לובי" — כלומר להתפרקות מוחלטת מכל הפרויקט הגרעיני, כפי שנכפה על הלובים ב–2003. הגרעין האיראני נתפס כמכפיל כוח אזורי (במקורו נגד פקיסטאן) וכתעודת ביטוח הרתעתית נגד איום קיומי על המשטר; לא בהכרח כנשק התקפי פוטנציאלי נגד ישראל.

חמישית, לא ברור מה בדיוק טראמפ רוצה. אין לו משנה סדורה נגד התפשטות נשק גרעיני, מה שנשיאים רבים אימצו במדיניות "אנטי־פרוליפרציה". אם זה היה מעניין אותו, הוא היה מתחיל בקוריאה הצפונית, שם לאחיו הרוחני לשעבר, קים ז'ונג־און, יש 50–30 פצצות גרעיניות על פי הערכת ה־CIA, וטילים בין־יבשתיים המסוגלים להגיע עד צפון־מערב ארה"ב, אם כי חסרה עדיין היכולת להרכיב עליהם ראש קרב גרעיני.

שישית, אם מצרפים את נקודות 1 עד 5, כרגע אין היתכנות להסכם עם איראן, אלא אם טראמפ יזעזע את לוח המשחק. זה מה שהוא ניסה לעשות בהתקפה על החותים, אבל ספק אם כמה התקפות אוויריות או קינטיות ישנו את המשוואה.

שביעית, וזו אולי הנקודה החשובה ביותר — סעודיה. לסעודים חפיפת אינטרסים מובהקת עם ארה"ב בעניין הזה ובנקודת הזמן הזאת: מכה צבאית נגד החותים ומשא ומתן עם איראן במקום עימות צבאי, שנראה פשוט, חלק וצפוי רק במשחקי מלחמה ובסימולציות מדיניות.

המזרח התיכון שטראמפ חושב שהוא זוכר מהימים שעזב את הבית הלבן בינואר 2021, השתנה מבחינה מבנית ומהותית. איראן נחלשה, אבל ב–2023 חידשה את היחסים הדיפלומטיים עם סעודיה, בתיווך סין. סוריה של אסד כבר אינה קיימת ואינה מדינה אחידה מבחינה ריבונית, טורקיה חזקה מכפי שהיתה, מצרים איבדה את הבכורה הערבית לסעודיה, וישראל והפלסטינים בעזה נלחמים כמעט שנה וחצי.

מעבר לשופני יא־טראמפ, בהתקפה יש לא רק צידוק אלא גם היגיון, אם אכן נעשתה במסגרת ניסיון לכפות על איראן נסיבות ותנאים שיאלצו אותה להצטרף למשא מתן. אבל "ניסיון" מרמז על רכיב בתוך מדיניות, וכלל לא ברור שלטראמפ יש כזאת. מחר הוא יתקוף שוב את החותים, מחרתיים ינטוש את הצעצוע הזה ויחזור לעסוק באוקראינה, במכסי מגן על קנדה ומקסיקו, באיומים ובמכסים על סין ואפילו בעזה, ובעוד חודש אולי יחזור לזה.

9. אשליית הסטטוס-קוו היא מתכון לעוד אסון, דר' שאול אריאלי ודר' מעוז רוזנטל, הארץ, 02/04/2025

בעוד תשומת הלב הציבורית מרותקת למלחמה המתחדשת ברצועת עזה, לבנון, סוריה ותימן, בהובלת ממשלת ישראל הלאומנית־המשיחית, לצד הניסיונות לפטר את שומרי הסף, תהליך מסוכן ביותר מואץ מתחת לרדאר החדשותי. ישראל צועדת במהירות לעבר סיפוח ולאובדן זהותה כמדינה יהודית ודמוקרטית. אין זו נבואת זעם אפוקליפטית, אלא תובנה המבוססת על ניתוח שיטתי ועקבי של השיח הפוליטי בישראל בנושא הסכסוך הישראלי־הפלסטיני.

מחקר מקיף שערכנו באחרונה, המתבסס על ניתוח של יותר מ־15 אלף פוסטים ברשת X (לשעבר טוויטר) של מנהיגי המפלגות בישראל מ־2018 עד סוף 2024 חושף את הכזב שבתפישת ה"סטטוס־קוו" — האשליה הנוחה המוכרת לציבור הישראלי כ"ניהול הסכסוך". מתחת למעטה של ניהול משברים שוטפים ישראל מתקדמת בצעדים נחושים לעבר סיפוח השטחים והחלת ריבונות ישראלית עליהם. מהלך שיחרוץ את גורלה כמדינת אפרטהייד או כמדינה דו־לאומית.

הנתונים מדברים בבהירות מטרידה: מתוך 15,135 פוסטים שנותחו, 9,692 עסקו בסטטוס־קוו, לעומת מספרים זעומים של פוסטים העוסקים בחלופות מדיניות ארוכות טווח: 886 להיפרדות, 848 לסיפוח, ורק 333 להסכם שתי המדינות. המשמעות ברורה: הממסד הפוליטי מעדיף לטפח את אשליית הסטטוס־קוו, שאינה אלא מסווה לסיפוח זוחל. זהו מנגנון הונאה עצמית קולקטיבי, המאפשר לציבור לסבור שהמצב הנוכחי יכול להימשך לנצח, בעוד בפועל כל יום מקדם את ישראל למציאות חד־מדינתית בלתי הפיכה. בעוד הציבור שבוי באשליית "המצב הקיים", הימין המשיחי־הלאומני פועל לקידום מציאות של מדינה אחת.

הניתוח חושף את חלוקת ה"טריטוריה האידיאולוגית" בין המחנות הפוליטיים בישראל. בצלאל סמוטריץ' מוביל את שיח הסיפוח עם 143 אזכורים — כשליש (31.1%) מכלל האזכורים בקטיגוריה זו, ורמת תמיכה כמעט מוחלטת. איתמר בן גביר מציג תמיכה מלאה בסיפוח, וגם בנימין נתניהו, למרות שלמען התקשורת הבינלאומית מסווה את עמדותיו האמיתיות תחת מעטה של "אני לא קשור לזה", מפגין תמיכה מלאה בסיפוח כשהוא נדרש לנושא.

מפתיע, אך אולי לא כל כך, לגלות שיצחק גולדקנופף, מנהיג מפלגה חרדית, הוא פרטנר אידיאולוגי פעיל של סמוטריץ' ובן גביר. זהו אישוש נוסף לברית האינטרסים בין הניאו־משיחיות הדתית־הלאומית לבין האורתודוקסיה החרדית; ברית המסכנת את האופי החילוני־הליברלי של ישראל.

במחנה השני מוביל יאיר לפיד את השיח על אפשרות של הסכם מדיני עם 83 אזכורים, כמחצית מכלל האזכורים בקטיגוריה זו. יאיר גולן ואיימן עודה המייצגים את הקצה השמאלי של הספקטרום, תומכים באופן עקבי בהסכם שתי המדינות ובהיפרדות, אך קולם הולך ונחלש בנוף הפוליטי המקצין. בני גנץ ממשיך להיצמד לשיח הסטטוס־קוו (637 אזכורים), ורק לעיתים רחוקות מתבטא בעד הסכם מדיני. זהו סימפטום ברור לרתיעה של פוליטיקאים ישראלים מרכזיים מהתמודדות אמיצה עם הצורך בהכרעה אסטרטגית.

אחת התופעות המרתקות שחשף המחקר היא השימוש במושג "היפרדות" — מלת הקסם, המאפשרת הכל ולא כלום — בידי כמעט כל המחנות הפוליטיים, בשעה שלכל מחנה פרשנות משלו של המושג. בעבור עודה וגולן היפרדות היא בסיס להפרדה מדינית וגיאוגרפית, שתוביל לשתי מדינות. לפיד וגנץ רואים בהיפרדות מהלך שיבטיח רוב יהודי במדינה דמוקרטית. בן גביר וסמוטריץ' מפרשים היפרדות כהפרדה אתנית בלא ויתור טריטוריאלי; כלומר, גטואיזציה של האוכלוסייה הפלסטינית תחת ריבונות ישראלית.

זהו תרגיל קלאסי באורוולִיאניזם פוליטי. אותה מלה משמשת לתיאור חזונות מנוגדים לחלוטין, תוך יצירת אשליה של הסכמה רחבה. במציאות המונח "היפרדות" אינו אלא פיקציה סמנטית, המאפשרת את המשך הסחבת וההתחמקות מהכרעות. בניגוד למה שהיה אפשר לצפות, אירועי 7 באוקטובר לא הובילו לחשבון נפש אסטרטגי על כישלון מדיניות "ניהול הסכסוך". להיפך, הם שימשו דווקא כזרז להקצנת העמדות ולהתחזקות השיח הביטחוני קצר הטווח.

ולראיה, 53.5% מהפוסטים התומכים בסיפוח פורסמו מאז אוקטובר 2023. השיח על הסטטוס־קוו כמעט הכפיל את עצמו, מ–1,451 פוסטים תומכים לפני אוקטובר 2023 ל–2,658 פוסטים תומכים אחריו. התמיכה בהיפרדות, לעומת זאת, ירדה ב–24%. זהו פרדוקס מטריד במיוחד. דווקא האירוע שחשף את כישלון מדיניות ניהול הסכסוך הוביל להתחזקות השיח התומך במדיניות כושלת זו. ישראל נוהגת כמכור העומד מול שוקת שבורה, אך במקום להתפכח מההתמכרות לאשליית הסטטוס־קוו הוא מגביר את המינון.

הרבעון האחרון של 2024 מספק תמונת מצב עדכנית של השיח הפוליטי. למרות ירידה כללית בהיקף השיח על הסכסוך (1,097 פוסטים לעומת 1,260 ברבעון הקודם) מגמות ההקצנה והקיטוב מתחזקות. 96% מהפוסטים המתייחסים לסיפוח תומכים בו — שיעור מדאיג המעיד על קונצנזוס מתגבש בקרב מי שעוסקים בנושא. נתניהו, בתרגיל מוכר של "התכחשות מודעת", נמנע ברבעון האחרון מלהעלות פוסטים בנושא סיפוח; מהלך שקוף, שנועד לשמר את הערפול שהוא כה זקוק לו בזירה הבינלאומית.

במקביל, גולדקנופף חורג מהנייטרליות המסורתית של החרדים ומציג עמדה ימנית מובהקת בנושא הסיפוח — סימן מדאיג נוסף להקצנה כוללת במערכת הפוליטית. לפיד, גולן ועודה ממשיכים לדבוק בגישת ההסכם המדיני וההיפרדות, אך קולם הולך ונשחק בשיח הציבורי הכללי.

חוקרי סכסוכים מזהירים, שנקודת האל־חזור בסכסוך הישראלי־הפלסטיני איננה עניין תיאורטי, אלא סף ממשי שישראל מתקרבת אליו במהירות. דו"ח האו"ם מ–2017 כבר הצביע על כך שהסכסוך מתקרב "לנקודה שממנה לא ניתן לחזור", והמגמות מאז רק התעצמו.

המציאות הדמוגרפית, הגיאופוליטית והתשתיתית בשטחים כבר יצרה מצב ולפיו הפרדה פיסית בין האוכלוסיות אפשרית, אך במחירים הולכים ועולים. האוכלוסייה הפלסטינית בגדה מונה כ–3.2 מיליון בני אדם, אך מערכת הכבישים שישראל בנתה ובונה יצרה מציאות של שזירה וכליאה של הפלסטינים בין שטחי התנחלויות, שנוספים עליהן מאחזים לא חוקיים, בעיקר בדפוס של חוות חקלאיות.

במצב זה, הדבקות באשליית הסטטוס־קוו היא למעשה בחירה פסיבית במסלול המוביל למציאות חד־מדינתית. מציאות, שישראל תיאלץ לבחור בה בין אופיה היהודי לבין אופיה הדמוקרטי.

האליטה הפוליטית בישראל, בהובלת נתניהו, בחרה באסטרטגיה של דחיית הכרעות והתחמקות מבחירות קשות. אך האירוניה המרה היא, שהניסיון להימנע מבחירה הוא עצמו בחירה. בחירה שהובילה לאירועי 7 באוקטובר ותוביל לאובדן המדינה היהודית והדמוקרטית.

חוק הברזל של הדמוגרפיה אינו מאפשר לישראל להמשיך לשלוט על מיליוני פלסטינים בלא זכויות אזרחיות ופוליטיות, בלי להיהפך למדינת אפרטהייד. במקביל, מתן זכויות מלאות לפלסטינים ישנה מהותית את האופי היהודי של המדינה. הבחירה המתחמקת בסטטוס־קוו היא גלישה איטית אך בטוחה לעבר תהום. דווקא בתקופה של טלטלה גיאופוליטית זקוקה ישראל למנהיגות אמיצה, שתהיה מוכנה לעשות את הבחירות הקשות הנדרשות כדי להבטיח את עתידה כמדינה יהודית ודמוקרטית.

היפרדות מהפלסטינים והקמת שתי מדינות לשני העמים — זה הפתרון היחיד שיבטיח את עתיד ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. כל פתרון אחר מייצג גרסה כזאת או אחרת של התכחשות, אשליה עצמית, או הונאה. ככל שנקדים להתעשת, כך יקטן המחיר הלאומי שנשלם.

10. עם עבאס והקואליציה האזורית או בשוליים עם חמאס, דר' רונית מרזן, הארץ, 13/05/2025

נאומו האחרון של נשיא הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, לפני המועצה המרכזית של אש"ף ב-23 באפריל מסמן נקודת מפנה אפשרית במדיניות הפלסטינית. באופן חסר תקדים, עבאס הטיח האשמות קשות בתנועת חמאס. הכינוי "בני כלבים" איננו עניין לשוני גרידא — הוא משקף תפישה אסטרטגית עמוקה ביחס לעתיד המאבק הפלסטיני ומעמדו במערכת האזורית המשתנה.

המהלכים האחרונים בזירה האזורית, ובהם פירוק חיזבאללה מנשקו בלבנון, הוצאת "האחים המוסלמים" אל מחוץ לחוק בירדן, והעוינות של המשטר הסורי החדש כלפי ארגוני הג'יהאד האיסלאמי והחזית העממית, יצרו תשתית חדשה ליחסי הכוחות באזור. המגמה הזאת — של החלשת הארגונים האיסלאמיסטיים הרדיקליים ושליחיה של איראן — העניקה לעבאס הזדמנות לחזק את מעמדו כמנהיג הפלסטיני הלגיטימי היחיד.

בנאומו הוא הבליט את הפרדוקס המטריד: מפגש האינטרסים שנוצר בין ישראל לחמאס ושהוביל להעמקת הפילוג בקרב הפלסטינים, להחלשת המוסדות הלאומיים ולפגיעה בסיכוי להשגת פתרון מדיני. את התעקשותו על פתרון שתי המדינות יש להבין כחלק ממהלך תודעתי רחב. הדגשת הוויתור ההיסטורי של העם הפלסטיני — ההסכמה להסתפק במדינה שתתפרש על פני 22% בלבד משטח פלסטין ההיסטורית — אינה רק עמדה מדינית, אלא גם אסטרטגיה תקשורתית, המציגה את הרשות כגורם מדיני בוגר, אחראי ומפוכח, בניגוד לחמאס הקיצוני.

ירושלים המזרחית, "היהלום שבכתר הלאומי" כהגדרתו של עבאס, היא קו אדום. דחיית הצעות להפוך את אבו דיס לבירה חלופית משרתת שלושה יעדים אסטרטגיים: גיוס סולידריות ערבית־איסלאמית; חיזוק הלכידות הפנים־פלסטינית; והצגת הרשות כמי שמגינה על המקומות הקדושים לאיסלאם לא פחות מאשר חמאס.

עבאס מקפיד למקם את חמאס על רצף האסונות ההיסטוריים שאירעו לעם הפלסטיני: ה"נכבה" של 1948, ה"נכסה" של 1967 והפילוג הלאומי של 2007. זוהי הבניה מחדש של הנרטיב הלאומי הפלסטיני, המציגה את שלטון חמאס לא כהתנגדות לגיטימית, אלא כאסון המסכן את עצם הקיום הלאומי הפלסטיני. בשימוש החוזר שלו בביטוי "מחויבות" הוא מבקש לשלול מהארגון את הלגיטימציה כחלופה שלטונית, בהדגישו את אי־מחויבותו להחלטות אש"ף, הארגונים הבינלאומיים והערביים ולעיקרון של שלטון פלסטיני אחד, חוק אחד והתנגדות אחת. מאחורי הצגת הרשות כגורם המחויב להתנגדות עממית לא אלימה שמצייתת לכללי המשפט הבינלאומי, עומדת השאיפה למתג אותה כישות מדינית בהתהוות.

ההישענות על הקהילה הבינלאומית כתחליף לכוח צבאי היא בחירה אסטרטגית. העובדה שעבאס נמנע מלשבור את הכלים למרות הביקורת שמתח על אי־יישום מאות החלטות בינלאומיות, מבטאת הבנה שבעולם שבו הכרה בינלאומית מהווה תנאי בסיסי לעצמאות מדינית, הזירה הבינלאומית היא מכרעת במאבק על עצם הקיום הלאומי הפלסטיני. עבאס מבין היטב את כללי המשחק הבינלאומיים: תמיכה עולמית ניתנת לקורבנות הנתפשים כמייצגי הצדק, ולא לגורמים תוקפניים או קיצוניים. לכן בניית דימוי של עם שוחר שלום והנהגה מתונה המחויבת לעקרונות המשפט הבינלאומי ולזכויות האדם, משרתת את האינטרס הפלסטיני ומצמצמת את מרחב הפעולה של ישראל בזירה הבינלאומית.

ביחס לעולם הערבי נוקט עבאס גישה פרגמטית. הוא נמנע מעימות ישיר עם מדינות ערביות המנהלות מגעים עם ישראל בטרם נפתרה הסוגיה הפלסטינית, ומדגיש את מחויבותו ליוזמת השלום הערבית מ–2002, לאמנת הליגה הערבית ולארגון לשיתוף פעולה איסלאמי. הוא יודע שכל מהלך של נורמליזציה בין סעודיה לישראל ללא הישג מדיני משמעותי לפלסטינים עלולה לחסל את החלום הלאומי הפלסטיני. לכן הוא מבליט את תמיכתם של מנהיגי מצרים, ירדן, סעודיה ואלג'יריה בהחזרת רצועת עזה לשליטת הרשות, ופירוק חמאס מנשקו. ההימנעות המכוונת שלו מאזכור קטאר וטורקיה, נועדה לשמר חזות של אחדות ערבית, להימנע מהענקת לגיטימציה למדינות המזוהות כתומכות בארגונים מתחרים ולמצב את הרשות בזירה הבינלאומית כחלק מהמחנה הערבי המתון והאחראי.

עבאס ביקש להעביר לעולם את המסר, שכל עוד לא תוקם מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים המזרחית, לא תיכון יציבות במזרח התיכון. לציבור הפלסטיני ולעולם הערבי הוא ביקש להעביר מסר של אחריות לאומית ונכונות לאחדות; לחמאס הוא הציע להצטרף לחזון האחדות או להיזרק אל השוליים. ולנוכח הדינמיקה הבינלאומית המואצת הוא הבהיר, בדרכו, שאי אפשר להתעלם מקיומו של העם הפלסטיני. מצד שני, הקריאה הדרמטית שהפנה לעולם ולמנהיגי האזור — "אם לא עכשיו, אימתי? ואם לא ביחד, אז כיצד?" — מבטאת את ההבנה שלו, שהוא אינו יכול לשאת לבדו באחריות הפוליטית להשגת הסדר מדיני. הוא זקוק לקואליציה אזורית שתעניק גיבוי למהלכיו המדיניים.

ישראל ניצבת בצומת דרכים. עליה להחליט אם לשתף פעולה עם הקואליציה האזורית המתגבשת נגד הארגונים האיסלאמיסטיים הרדיקליים, או להמשיך במדיניותה הנוכחית, שמאפשרת למדינות כמו קטאר, טורקיה ואיראן להבטיח את הישרדותם של ארגונים אלה, ובכך לסכל כל סיכוי להסדר מדיני יציב.

זו אינה רק החלטה טקטית, אלא הכרעה אסטרטגית שתעצב את עתיד האזור כולו לשנים רבות. האם מדינת ישראל תהיה חלק מהמהלך האזורי המתהווה, או שתבחר בבידוד מדיני שיעמיק את הסכסוך?

11. ניצחונות בשדה הקרב, הפסדים מוחצים בזירת התודעה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 20/05/2025

מטרות המלחמה שקבעה הממשלה — מיטוט חמאס ושחרור החטופים — נהפכו למילים ריקות. רק מעטים וסומים עוד מאמינים שישראל יכולה להשיג אותן. ישראל ממשיכה להתבוסס במלחמה ללא תכלית מדינית, תוך הגדלת אחיזתה ברצועת עזה באמצעות הרחבת אזור החיץ, בניית מוצבים וכבישים ודחיקת הפלסטינים למחצית משטח הרצועה. בה בעת היא מחדשת את הסיוע ההומניטרי, בניהול חברה אמריקאית ובאבטחת צה״ל.

יעד נוסף ובלתי מוצהר של המלחמה הוא ליצור מיסוד תודעתי, שיאפשר לממשלה המשיחית והלאומנית להשיג את מטרת העל שלה — מהלכי סיפוח בגדה המערבית והכשרת התנאים לחידוש ההתנחלות היהודית ברצועת עזה.

המאמצים להשגת מטרת העל מלווים בהרבה מאוד עשן ומעט מאוד אש. בצלאל סמוטריץ׳ אמנם הצליח לממש כמה צעדים ממשיים לטובתה, כמו כינון משטר אפרטהייד מלא באמצעות העברת הסמכויות האזרחיות מהצבא לידיו, הזרמת מיליארדים להתנחלויות, תקצוב של סלילת כבישים עוקפים חדשים, בניית עשרות מאחזים לא חוקיים, הצעת חוק לביצוע הסדר המקרקעין הרשמי בידי מדינת ישראל באזור יהודה ושומרון, הריסת בתים פלסטיניים שנבנו ללא היתר ועידוד טרור של המתנחלים תוך עצימת עיניים, אם לא גיבוי, של מערכות החוק והביטחון.

לצדם של מהלכים ממשיים אלו התקיימו מהלכי תעמולה בולטים: הפרדת 13 שכונות מהתנחלויות האם והכרזה עליהן כהתנחלויות עצמאיות. רוב המאחזים החדשים הם חוות מרעה, שהשפעתן על חיי היום־יום של הפלסטינים קשה ביותר — אלימות, גירוש קהילות פלסטיניות, השתלטות על אדמות ועוד. עם זאת, במונחים של הסדר קבע החוות, שבכל אחת מהן גרים משפחה או כמה נערי גבעות, חסרות כל השפעה דמוגרפית או מרחבית.

מול המהלכים האמיתיים והמדומים הללו בולטים הכישלונות של ממשלת נתניהו: מאזן ההגירה בגדה המערבית שלילי. בארבע משש השנים האחרונות יותר ישראלים עזבו את האזור מאלה שעברו אליו מתוך הקו הירוק או מיהודים מחו״ל שבאו לגדה; שיעור העניים, הנמנים כולם עם האוכלוסייה החרדית, גדל; מספר התושבים במעלה אדומים, העיר השלישית בגודלה, ירד; הסבסוד הממשלתי גדל; צעירים נטשו, ועוד.

״הצלחה״ אחת, שהיא עמוד יסוד בתפישה הלאומנית־הגזענית־המשיחית של הממשלה, אפשר לזקוף ״לזכותה״ — דחיקתה של ישראל לעמדת המצורעת האזורית והעולמית, בהתאם לפרשנות של הקואליציה לדברי בלעם, ״הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב״. במקור פירשו אמירה זו כהבטחה לכך שעם ישראל לא יתערבב בגויים וישמור על כבודו, זהותו היהודית ואורח החיים המיוחד לו. בידי השרים הממשלה הנוכחית הפסוק נהפך לביטוי מתנשא של עליונות יהודית וזלזול גמור בקהילה הבינלאומית.

במחקר מקיף שערכו חוקרי קבוצת המחקר ״תמרור״ בשנים האחרונות נמצא, כי ישראל מאבדת ממעמדה ומתדמיתה בקרב מדינות האזור, ארה״ב, האיחוד האירופי ויהדות העולם.

זה עשור שיחסה של ארה״ב לישראל עובר שינוי מערכתי עמוק, בעל שלושה מאפיינים: התרחקות הדרגתית של ארה״ב ממעורבות ישירה בניסיונות ליישב את הסכסוך הישראלי־הפלסטיני החל ב־2014 (כישלון השליחות של ג׳ון קרי), שחיקה ביסודות היחסים המסורתיים עם ישראל (״ערכים משותפים״ ו״ברית אסטרטגית״) וירידה עקבית בתמיכה בפתרון שתי המדינות, עם שפל באזכורים ב־2024.

האיחוד האירופי התייחס לישראל באופן חיובי מאז כינון הממשלה הנוכחית, בהתחשב בהרכבה. אחרי מאמציו של יאיר לפיד, כשר החוץ וראש הממשלה, לשקם את היחסים בתום עשור ״אבוד״, באיחוד האירופי לא היה רצון לפגוע ברקמת היחסים העדינה שחודשה. ב־7 באוקטובר האיחוד האירופי עמד לצד ישראל באופן חד־משמעי. עם זאת, באותם ימים החל בו ״ריבוי קולות״ בכל הנוגע לנעשה בעזה. ריבוי הקולות, שהלך וגבר מאז, משתק בדרך כלל את היכולת של האיחוד האירופי

לפעול באופן אחיד ומשמעותי מול הממשלה, גם כשהיא מואשמת בטיהור אתני וברצח עם בעזה וכשנגד ראש הממשלה תלוי ועומד צו של בית הדין הפלילי הבינלאומי.

מדינות ערביות שמקיימות יחסים דיפלומטיים ואחרים עם ישראל ושפעם היו בדרך לנורמליזציה, נהפכו לעוינות. הזירה הישראלית־הפלסטינית ממשיכה לתפוס מקום מרכזי במדיניות החוץ של מדינות ערב. הן עדיין מתמקדות בקריאה להקמת מדינה פלסטינית בקווי 1967, שבירתה מזרח ירושלים, ולסיום הכיבוש. כל המדינות רואות בסכסוך מקור לאי־יציבות אזורית ופועלות לקידום הסדר.

מצרים, מעמודי התווך של השלום האזורי, מתמקדת בתיווך בין ישראל לחמאס ומותחת ביקורת חריפה על האפקטיביות של הקהילה הבינלאומית. היא מתנגדת בתוקף לחוק הישראלי המגביל את פעילות אונר״א, ושוללת את רעיונות הטרנספר שמקדמים חברים בממשלת ישראל.

ירדן, שותפתנו לשלום זה כמעט שלושה עשורים, העלתה את רמת הביקורת באופן דרמטי. היא מביעה חשש מיוחד מהמדיניות של ישראל בגדה המערבית ובהר הבית, מכנה את המלחמה ״ברברית״ ומאשימה את ישראל ב״טיהור אתני״. קריאתה של ירדן לאמברגו נשק על ישראל, שנמשכת זה רבעון שני ברציפות, חסרת תקדים.

סעודיה, שהיתה בדרך לנורמליזציה, מקדמת כעת ״מסלול עוקף ישראל״, וקוראת למעורבות בינלאומית שמדירה את ישראל מהתהליך. היא מתנגדת בחריפות לצעדים הישראליים נגד אונר״א, ושוללת כל נורמליזציה עם ישראל עד לסיום המלחמה ולחידוש התהליך המדיני להקמת מדינה פלסטינית.

איחוד האמירויות, שהובילה את הסכמי אברהם, מתמקדת כעת בסיוע הומניטרי לעזה ומותחת ביקורת על המצב ברצועה. התנגדותה לצעדים הישראליים נגד אונר״א בולטת, ובניגוד לעבר ניכרת ירידה משמעותית בעיסוק בתוכניות עתידיות משותפות.

קטאר, המתווכת המרכזית, קוראת להפסקת אש מיידית וקבועה ולפתיחת המעברים, מחזקת את אונר״א באמצעות תמיכה כלכלית של 49 מיליון דולר ומאשימה את ישראל ב״רצח עם״ ובניסיון ל״השמדת העם הפלסטיני״. בחריין קוראת לכנס ועידת שלום בינלאומית ולהכרה בינלאומית במדינה פלסטינית, ומציעה יוזמות חינוכיות ייחודיות באזורי סכסוך.

המגמות המרכזיות בכל האזור הערבי מדאיגות: ניסיון מאורגן לייצר ״מסלול עוקף ישראל״, תמיכה מדינית וכלכלית באונר״א לנוכח החקיקה הישראלית, התנגדות גורפת לרעיונות הטרנספר הישראליים ופרסונליזציה של הסכסוך המלווה בביקורת אישית על מנהיגי ישראל.

במדיניותה של טורקיה חל שינוי יסודי, שנובע מאידיאולוגיה ניאו־עותמאנית ופאן־איסלאמית ושבא לידי ביטוי בתמיכה גוברת בחמאס ובעוינות הולכת וגדלה לישראל. איראן, שנותנת חסות לכל טבעת האש שמסביב לישראל, שומרת על עמדתה האידיאולוגית הבסיסית (שלילת קיומה ישראל), אך סדרי העדיפויות האסטרטגיים שלה משתנים. האתגרים הפנימיים והחיצוניים הדחופים מובילים להסטת המיקוד האיראני מהסוגיה הפלסטינית. למרות הירידה בעוצמת ההצהרות, איראן ממשיכה לתמוך ב״התנגדות״ ולהדגיש כי ישראל כשלה בהשגת יעדיה במלחמה.

בד בבד חלה תמורה דרמטית בעמדותיהם של ארגונים יהודיים אמריקאיים. אייפא״ק, שבמשך שנים היתה עמוד התווך של התמיכה בישראל, הפחיתה את תמיכתה בפתרון שתי המדינות עד לאפס ב–2025. הליגה נגד השמצה הפסיקה לתמוך בפתרון זה, והוועד היהודי האמריקאי נטש כמעט לחלוטין את העיסוק בנושא. הפדרציות היהודיות נמנעות מהתייחסות, ורק ״ג׳יי סטריט״ משמיעה קול ביקורתי יותר.

גם המציאות המשפטית הבינלאומית אינה מעודדת. ההתקדמות האיטית אך העקבית לקראת סיפוח, בהובלת סמוטריץ׳ ובתמיכת נתניהו, נתפשת כתהליך בלתי הפיך המוביל לאפרטהייד, ומכאן לסנקציות והחרמות.

ישראל ניצבת בצומת דרכים קריטי. אנחנו עדים למעבר מתמיכה אמריקאית כמעט בלתי מותנית לגישה מאוזנת ומסויגת יותר, להתרחקות של מדינות ערב המתונות, לקרע מעמיק עם יהדות ארה״ב ולהתחזקות הנרטיב הפלסטיני בזירה הבינלאומית.

הסכסוך לא נעלם, הוא רק משנה צורה. גם אם ישראל טוענת לניצחונות בשדה הקרב, היא נוחלת הפסדים מוחצים בזירת התודעה העולמית. בהעדר מדיניות ברורה וצעדים מוחשיים לקראת פתרון, ישראל מובילה את עצמה לבידוד הולך וגובר, שעלול לפגוע אנושות בחוסנה הכלכלי והמדיני בשנים הקרובות.

12. ארה"ב ואיראן מעדיפות הסכם ביניים על פני מלחמה, דר' רז צימט, YNET, 24/05/2025

גם בתום סבב השיחות החמישי בין איראן לארצות הברית, שנערך בסוף השבוע ברומא, נותרו סימני שאלה באשר ליכולת להגיע להסכם גרעין חדש. שר החוץ האיראני, עבאס עראקצ'י, עדכן כי הסבב היה מהמקצועיים ביותר מאז תחילת השיחות. הוא ציין כי לצד האמריקני יש הבנה ברורה יותר של עמדות איראן וכי שר החוץ של עומאן, המתווך בין הצדדים, הציג הצעות שמטרתן להתגבר על המכשולים הקיימים. לדבריו, שני הצדדים הסכימו להמשיך בשיחות טכניות שיכולות לסלול את הדרך להתקדמות ולפריצת דרך בסבב הבא.

הסבב האחרון נערך בצל מתיחות גוברת וחוסר אמון הדדי. אף שלא הושגה פריצת דרך סביב סלע המחלוקת המרכזי: זכותה של איראן להעשיר אורניום בשטחה, ניכר כי שני הצדדים עדיין מעדיפים פתרון מדיני-דיפלומטי על פני עימות צבאי. איראן מודעת היטב למשמעות קריסת השיחות, במיוחד על רקע הדיווחים כי ישראל נערכת לתקיפה אפשרית של מתקני הגרעין. הנשיא טראמפ אינו מעוניין, אף הוא, בעימות צבאי, שתוצאותיו אינן ידועות מראש. בביקורו האחרון באזור לחצו עליו מדינות המפרץ להגיע להסכם עם איראן כדי למנוע עימות, שעלול לפגוע בכלכלתן וביציבותן. גם המערכה בתימן המחישה את מגבלות האופציה הצבאית, לאחר שוושינגטון נאלצה להגיע להסכם הפסקת אש עם החות'ים. לפיכך, שני הצדדים מעוניינים למצות את השיחות עד תום.

עם זאת, הדרך להסכם עדיין רצופת מוקשים וטרם ברור אם ניתן להגיע לפתרון בסוגיית ההעשרה. בכירי הממשל האמריקני יישרו לאחרונה קו סביב הדרישה לפירוק מוחלט של מתקני ההעשרה, בניגוד לרמיזות קודמות על אפשרות להסדר שיאפשר העשרה מוגבלת. עדיין לא ברור אם מדובר בדרישה סופית מצד וושינגטון או במהלך טקטי להשגת ויתורים איראניים בסוגיות אחרות כמו פיקוח או תוקף ההגבלות על תוכנית הגרעין. לעומתם, הבהירו בכירים איראנים, ובראשם המנהיג חמינאי, כי איראן לא תוותר על זכותה להעשיר אורניום. חמינאי אף כינה את הדרישה האמריקנית "חוצפה" והדגיש כי איראן אינה זקוקה לאישור. הבכירים האיראנים הביעו תסכול מההצהרות האמריקניות הפומביות. שר החוץ האיראני עראקצ'י עצמו הדגיש כי אם יוצגו דרישות שאינן ריאליות, הן לא ימולאו.

יתר על כן, המשא ומתן נערך תחת לחץ זמן משמעותי. ב-18 באוקטובר יפקע מנגנון ה"סנאפבק" שמאפשר את החזרת הסנקציות במסגרת החלטת מועצת הביטחון 2231 של האו"ם. הפעלתו, שאינה מותנית בהסכמת רוסיה או סין, מצריכה היערכות של המדינות החתומות על הסכם הגרעין מספר שבועות קודם לכן. הפעלתו עלולה להביא להודעה איראנית על פרישה מהאמנה למניעת תפוצת נשק גרעיני (NPT) ולהסלמה משמעותית. מנגד, אי-הפעלתו תגרע קלף מיקוח משמעותי ממדינות המערב.

בקבועי זמן קצרים אלה, ספק אם יהיה ניתן להשיג הסכם כולל שיטפל בכלל הסוגיות: תוכנית ההעשרה, פיקוח הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית על מתקני הגרעין ופרטי הסרת הסנקציות. במצב זה, ובהיעדר הכרזה רשמית על כישלון השיחות – שדומה ששום צד אינו מעוניין בה – יכולות וושינגטון וטהרן להעדיף הסכם ביניים: הפחתת רמת ההעשרה בתמורה להסרה חלקית של סנקציות או הפשרת נכסים איראניים המוקפאים בחו"ל. אך הסכם כזה ישאיר את תשתיות הגרעין על כנן, יחייב כנראה את מדינות אירופה לוותר על הסנאפבק, ויקטין את תחושת הדחיפות להגיע להסכם מקיף – תרחיש בעייתי עבור ישראל שתישאר עם איראן קרובה ליכולת סף גרעינית אך ללא אישור אמריקני לפעולה צבאית. בכל מקרה, גם הסכם ביניים יחייב כנראה פתרון יצירתי שיגשר בין "הקווים האדומים" של ארצות הברית ואיראן בנוגע לסוגיית ההעשרה.

בינתיים, באיראן גוברים הקולות המזהירים את ישראל וארצות הברית מפני תקיפה. דובר משמרות המהפכה איים השבוע בתגובה "נחרצת והרסנית" לכל פעולה צבאית. בכירים בטהרן אף רמזו כי איראן עלולה להעביר חלק מנכסיה הגרעיניים למקור נסתר ומאובטח, מהלך שעלול להקשות על נטרול יכולותיה הגרעיניות גם לאחר תקיפה ולהקל עליה במאמציה לשקם את תוכניתה הגרעינית. בכל מקרה, כל עוד נמשך המשא ומתן, ספק אם ישראל תוכל לנצל את חלון ההזדמנויות לתקיפה.

הנשיא טראמפ אמר השבוע בשיחתו עם ראש הממשלה נתניהו כי הוא מעוניין בהסכם וכי השיחות "מתקדמות בכיוון הנכון".
ספק אם שני המנהיגים רואים עין בעין מהו אותו כיוון נכון.

13. גם בטהרן מבינים: אלו ימים של הכרעה, דר' רז צימט, YNET, 12/06/2025

התשובה האיראנית המסויגת, לכל הפחות, להצעה האמריקאית להסכם גרעין, לצד הדיווחים על פינוי שגרירויות אמריקניות באזור והאיומים הגוברים מצד טהרן להגיב באופן חסר תקדים על כל תקיפה בשטחה – כל אלה מצביעים על כך שהמשבר הגרעיני האיראני הגיע לנקודת שיא. ערב סבב השיחות השישי בין שליח הנשיא טראמפ, וויטקוף, לשר החוץ האיראני עראקצ'י, שצפוי להתקיים ביום ראשון בעומאן, התכנס פורום הנגידים של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית כדי להכריז, לראשונה מאז 2005, על איראן כמפירה את התחייבויותיה לאמנת ה-NPT. בתגובה להחלטה הדרמטית הודיעה טהרן על כוונתה להקים מרכז חדש להעשרה גרעינית במיקום בטוח, וכן להחליף את הצנטריפוגות מדור ראשון במתקן ההעשרה בפורדו בצנטריפוגות מתקדמות מדור שישי. וכך, המתיחות בין איראן לבין ארצות הברית וישראל הולכת ומחריפה, ומגבירה את הסיכון להסלמה צבאית, גם אם וושינגטון וטהרן אינן מעוניינות בכך.

בטהרן מנסים להציג את ההסלמה כתמרון תקשורתי אמריקני. מקור איראני טען כי וושינגטון, בהשפעת ישראל, מפנה שגרירויות ומעלה את הכוננות בבסיסיה הצבאיים במזרח התיכון במטרה להפעיל לחץ פסיכולוגי על איראן ולכפות עליה ויתורים במשא ומתן הגרעיני. עם זאת, קשה להתעלם מהעובדה שגם איראן עצמה נוקטת ככל הנראה צעדים שמצביעים על היערכות לאפשרות של עימות. בשלב זה קשה להעריך אם אווירת המשבר תסייע ליכולת לקדם פתרון מדיני בימים הקרובים או שתפגע בה.

בינתיים, שני הצדדים מתבצרים בעמדותיהם סביב סוגיית הליבה: זכותה של איראן להעשיר אורניום בשטחה. בעוד שבכירי הממשל האמריקני מתעקשים כי איראן לא תוכל להמשיך בהעשרה במסגרת הסכם עתידי, טהרן עומדת על כך שאין בכוונתה לוותר על זכות זו. מבחינת ההנהגה האיראנית, מדובר לא רק בזכות לאומית אלא ב"תעודת ביטוח" לשימור עצם קיומו של המשטר. הדרישה המערבית לאימוץ "המודל הלובי", דהיינו פירוק מוחלט של תשתיות הגרעין, כולל מתקני ההעשרה, מחזקת בטהרן את התחושה כי ארצות הברית חותרת לכפות על המשטר האיראני גורל דומה לזה של שליט לוב מועמר קדאפי, שוויתר על תוכנית הגרעין של ארצו והוצא להורג בלינץ' אכזרי. אין זה מפתיע, אם כן, כי בטהרן סבורים שיש להתעקש על המשך ההעשרה, ולסרב להיכנע לתכתיבי ארה"ב גם במחיר של עימות צבאי.

מי שמבקש עדות לאווירה הספקנית ההולכת ומתרחבת באיראן בנוגע לסיכויי ההצלחה של המשא ומתן, יכול היה למצוא אותה בכינוס שנערך השבוע ביוזמת חוגים רדיקליים. בכינוס זה הושמעו קריאות נחרצות לשימור מלא של תשתיות ההעשרה ולדחיית כל פשרה בנושא. חוגים אלו, ששמרו בחודשים האחרונים על פרופיל נמוך – ייתכן שבהוראה מגבוה – חידשו את פעילותם על רקע הקשיים ההולכים ומתעצמים במשא ומתן.

ובתוך כך, ישראל מאיצה את ההיערכות לתקיפה צבאית באיראן. הימים הקרובים יהיו, ללא ספק, ימים של הכרעה. דווקא בשלב זה חשוב להזכיר: תקיפה צבאית עשויה לאפשר נטרול משמעותי של חלקים בתוכנית הגרעין האיראנית בתחומי ההעשרה, פיתוח הטילים ואולי אף ההנשקה, הישגים שקשה להשיגם באמצעות הסדרה מדינית. עם זאת, ראוי להציב סימני שאלה ביחס ליעילותה הפוטנציאלית של תקיפה שכזו. גם אם ישראל תצליח להשיג את יעדיה הטקטיים, הרי שתוצאות המהלך, השלכותיו על ישראל והאזור ויכולתו לקדם את היעד האסטרטגי העליון - חסימת דרכה של איראן לנשק גרעיני - אינן מובטחות מראש.

קשה להעריך את היקף הפגיעה שייגרם לתוכנית הגרעין, אך ברור כי מדובר במשימה מורכבת במיוחד בשל מאפייניה: ביזור, יתירות, עמידות וחסינות. יתרה מזאת, לא ניתן להשמיד את הידע והיכולות שנצברו בידי המדענים האיראנים, שיאפשרו להם לשקם את התוכנית, גם אם באופן מצומצם, לאחר תקיפה. די במאות צנטריפוגות, כמות מוגבלת של חומר בקיע ותשתיות מצומצמות, שייתכן שישרדו את התקיפה או שהוסתרו מבעוד מועד, כדי לאפשר לאיראן לחדש את פעילותה בנתיב חשאי, ואף להתקדם לעבר פיתוח נשק גרעיני בזמן קצר יחסית.

נוסף על כך, אין להקל ראש ביכולתה של איראן להגיב בתקיפות על תקיפה צבאית. השבוע דווח כי איראן צפויה להאיץ עוד יותר את ייצור הטילים הבליסטיים שלה, בסיוע מרכיבים מתקדמים מסין. הדיווח הזה מעלה תהיות בנוגע להערכות שנשמעו בישראל לאחר התקיפה באיראן ב־26 באוקטובר, שלפיהן נגרם "עיכוב של שנים" ליכולת ייצור הטילים של איראן. על רקע זה, יש מקום להרהר גם בהערכות שלפיהן תקיפה ישראלית תביא לעיכוב של שנה ואף יותר בתוכנית הגרעין האיראנית. לכל הפחות יש להבהיר כי גם תקיפה צבאית מוצלחת ככל שתהיה תהווה רק מהלך פתיחה במערכה ארוכת טווח מול איראן, שבסופה תידרש הסדרה מדינית שתעגן את ההישג הצבאי. על כן, טוב יעשו הצדדים אם ינצלו את חלון ההזדמנויות הקצר שנותר כדי לנסות לקדם פתרון מדיני שיבלום את דרכה של איראן לנשק גרעיני, במקום להיגרר להסלמה צבאית שעלולה לשאת עימה תוצאות הרות גורל.

14. הבחירות הבאות יהיו מכריעות במאבק בין המחנה הציוני למחנה המשיחי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 12/06/2025

ככל שהזמן נוקף, מתבהרת עוצמת המלחמה בין החברה הציונית לחברה המשיחית בישראל. זו לא החלה בהפיכה המשטרית, אלא בהקמת גוש אמונים ב–1974, כשהמשיחיים החליטו לרדת מהחמור החילוני־הציוני ולהוביל את ישראל למימוש חזונם: כינון מחדש של מלכות דוד. המלחמה נסבה כמעט על כל נושא, מעסקת החטופים וסיום המלחמה ועד אופי המשטר והתרבות הפוליטית.

עד 1974 ראו המשיחיים את הישגי הציונות — הצהרת בלפור, כתב המנדט, החלטת החלוקה, הניצחונות במלחמת העצמאות, במבצע קדש, בששת הימים וביום הכיפורים — כתחילת הגאולה של עם ישראל במסגרת התוכנית האלוהית. לפיכך הצדיק הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) את שיתוף הפעולה עם החלוצים ואנשי העליות הציוניות שקראו תיגר על התפישה של המתנה פסיבית לביאת המשיח בנימוק, "גם אם מופקרים, הם גואלים".

הנסיגה מקוניטרה במסגרת הסכם ההפרדה שנחתם ב–1974 עם סוריה היתה לפי אמונת המשיחיים הפרה של הציווי האלוהי, בדומה למה שכתבו הרבנים הראשיים בתגובה לדו"ח פיל ב–1937: "מבחינה דתית טהורה... כל ויתור מדעת [על שטחים, ש"א] מהווה חילול במזיד בקדושת הארץ ובברית בין הבתרים".

מבחינת המאמינים המשיחיים, תורת הרבנים קוק (הראי"ה ובנו הרצי"ה, הרב צבי יהודה הכהן קוק), זה היה הרגע, ב–1974, שבו נדרש להחליף את ההנהגה הציונית שהפרה את ההבטחה האלוהית: "כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ" (יהושע ב, כד). ההחלפה התיישבה היטב עם הדיאלקטיקה ההגליאנית שאימץ הראי"ה: "בתחילה מתגלה הכוח בצורת התוהו, ולבסוף יילקח מידי רשעים (הציונים) ויינתן בידי צדיקים וגיבורים כאריות". העובדה שכיום יש לחברה המשיחית עשרות ח"כים ושרים, השולטים שליטה מוחלטת בראש הממשלה ובמדיניות ישראל, היא מבחינתם עדות להתגשמות "הנבואה".

לקיחת המושכות התבטאה מעשית בהקמת תנועת "גוש אמונים", "מתוך מטרה ליצוק בשורה חדשה־ישנה בכלים ובדפוסים קיימים, כדי לשוב ולעורר מחדש להגשמה ציונית מלאה... תוך הכרה כי מקור החזון במורשת ישראל ובשורשי היהדות", כפי שנכתב במסמך היסוד של התנועה, ולכך נוספה המטרה המשיחית הברורה: "הגאולה השלמה לעם ישראל ולעולם כולו".

ב–1981 ירשה מועצת יש"ע את גוש אמונים, והקצינה את גישת התנועה: "המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא"י לריבון זר התכחשות לייעודו של העם היהודי, למטרות המפעל הציוני ומעשה בלתי חוקי", נכתב במסמך היסוד שלה. כלומר, אין למוסדות הנבחרים של הדמוקרטיה הישראלית לגיטימציה להחזיר שטחים, גם לא תמורת ערכים אחרים כמו שלום.

מ–1974 ואילך הכריזה החברה המשיחית מלחמה על החברה הציונית, שלא זיהתה את האיום עליה, ואף ראתה את המאבק כחלק מהדמוקרטיה והפלורליזם המתחייבים בה. למרות אינספור אזהרות — מישעיהו ליבוביץ, דרך יצחק רבין ומנחם בגין ועד יוסף בורג — נדרשו לה שנים רבות כדי לזהות כי אין מדובר במאבק על א"י השלמה, אלא על זהותה, אופייה ומשטרה של מדינת ישראל. זה התבהר במאבקים נגד הסכם השלום עם מצרים, נגד הסכמי אוסלו ונגד ההתנתקות, והגיע לשיא בהפיכה המשטרית ובמלחמה הנוכחית.

לחברה הציונית ולחברה המשיחית חזונות סותרים, המשפיעים על כל תחומי חיינו. החזון הציוני מבוסס על עקרונות דמוקרטיים ברורים לצד רוב יהודי: שוויון זכויות, שמירה על זכויות המיעוטים, חברות במשפחת העמים, הפרדת הדת מהמדינה ומערכת איזונים ובלמים. החזון המשיחי מבוסס על עקרונות תיאוקרטיים, כדברי חנן פורת: "הקמת ממלכת כוהנים וגוי קדוש, השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש", ריבונות יהודית על כל שטחי ארץ ישראל ושלילת זכויות מהפלסטינים.

החברה הציונית ראתה בצורך של העם היהודי ב"מקלט בטוח" את המניע להקמת המדינה. כפי שכתב הרצל ב"מדינת היהודים": "תינתן לנו ריבונות בחבל ארץ כלשהו על פני האדמה שיספיק לצורכי עמנו המוצדקים, לכל השאר נדאג בעצמנו". לעומת זאת, החברה המשיחית ראתה בציווי האלוהי למימוש ההבטחה המקראית את המניע להקמת המדינה. מנחם פליקס, מראשי גוש אמונים, הצהיר ב–1979: "התנחלנו... משום שנצטווינו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו" (בג"ץ אלון מורה).

החברה הציונית ראתה בלגיטימציה הבינלאומית את היסוד המדיני־משפטי להקמת המדינה, כפי שהכריז דוד בן־גוריון ב–14 במאי 1948: "בתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות", תוך שמירה על ערכי השוויון והחירות לכל אזרחי המדינה. החברה המשיחית לעומת זאת סבורה, כפי שצייץ בצלאל סמוטריץ' (בנובמבר 2017), "חשוב לזכור שלא החלטת האו"ם היא המקור לזכותנו על הארץ, אלא התנ"ך והבטחתו של הקב"ה".

החברה הציונית רואה בדמוקרטיה ערך עליון. היא מאמינה בשלטון החוק, בהפרדת רשויות ובזכותו של כל אזרח להשפיע על מהלכי המדינה. הדמוקרטיה אינה רק פרוצדורה, אלא רעיון המושתת על מערכת ערכים שהתפתחה במשך מאות שנים. החברה המשיחית רואה בדמוקרטיה כלי. כפי שאמר בני קצובר ב–2012: "הדמוקרטיה הישראלית סיימה את תפקידה, והיא חייבת להתפרק ולהתכופף בפני היהדות". כלומר, המשטר הדמוקרטי אינו אלא פלטפורמה זמנית למימוש החזון המשיחי.

החברה הציונית ביקשה לקבוע את גבולות ישראל מתוך מחשבה על עתיד המדינה. בן־גוריון ויצחק בן־צבי כתבו ב–1918: "אם אנחנו מבקשים לקבוע את גבולות א"י של היום... אין אנו יכולים להביא בחשבון מלא את הגבולות האידיאליים". ולכן, ההנהגה הציונית תמיד העדיפה לשמור את מדינת ישראל דמוקרטית עם רוב יהודי, על חשבון חלק משטחי ארץ ישראל. החברה המשיחית רואה בגבולות את לב העניין. הרצי"ה הכריז: "הארץ הזו היא שלנו... והיא בכל גבולותיה התנ"כיים שייכת לשלטון ישראל". כל ויתור על שטח נתפש כחילול קודש, והוא פסק שהוויתור הוא עבירה של "ייהרג ובל יעבור".

החברה הציונית מחויבת לפי מגילת העצמאות, ל"שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין". החברה המשיחית מבחינה בין יהודים לגויים. לשיטתה, רק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית בארץ ישראל. חמורה מכך משנתו של הרב כהנא — אשר חסידו, איתמר בן גביר, מכהן כשר בממשלת ישראל — הקוראת לשלול את זכות הבחירה מערביי ישראל ולהדיר אותם מהמרחב הציבורי.

החברה הציונית מכירה בחשיבות הלגיטימציה הבינלאומית והמשפט הבינלאומי. היא רואה בישראל חלק ממשפחת העמים. החברה המשיחית שוללת את הלגיטימיות של המשפט הבינלאומי, כדברי הרב שלמה גורן: "אין בכוח שום חוק לאומי או בינלאומי לשנות מעמדנו, זכויותינו".

החברה הציונית מאמינה ביהדות פתוחה, הרואה בבני אדם את מקור הסמכות לניהול חייהם והמגדירה את היהדות כזהותה הלאומית, ומבססת את התרבות על ההיסטוריה של העם היהודי לדורותיו; היסטוריה הכוללת קשר והפריה הדדית עם כלל האנושות. לעומת זאת, לפי התפישה המשיחית היהדות מעניקה לאל את מקור הסמכות לניהול חיי המאמינים שזהותם דתית, מעניקה בכורה לדורות העבר ומבססת את תרבותה על המקורות התנ"כיים והתלמודיים.

החברה הציונית רואה בטבח ה–7 באוקטובר כישלון של מדיניות ניהול הסכסוך ושל אסטרטגיית הבידול בין חמאס לרשות הפלסטינית שהנהיגו בנימין נתניהו ונפתלי בנט. החברה המשיחית רואה בו חלק מהתוכנית האלוהית ביחס לישראלים ש"מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית" (פרופ' יואל אליצור, באתר "סרוגים", 13.10.23). בדומה לתפישתם את השואה — כעונש אלוהי לעם היהודי שבחר לא לעלות לארץ אחרי הצהרת בלפור, שבישרה את תחילת הגאולה — הסביר סמוטריץ' (בריאיון ב"כאן 11") למה התרחש הטבח: "אולי היינו צריכים לקבל את המכה הנוראה והכואבת הזאת כדי להיזכר שנייה אחת מי אנחנו ומה אנחנו".

החברה הציונית רואה ב"חרבות ברזל" מלחמה שנכפתה עלינו, שמטרתה היא החזרת החטופים ויצירת תנאים צבאיים להשגת תכלית מדינית. החברה המשיחית רואה במלחמה, ראשית, נקמה בחמאס ה"עמלקי". נקמה בגויים, על פי כהנא ויורשיו, היא "מטרת מדינת ישראל", ו"מי שמרפה מנקמה באויבי ישראל, למעשה מוותר על נקמת הקב"ה".

שנית, לשיטתה המלחמה נועדה לשם כיבוש עזה ותפיסתה לצמיתות בידי ישראל, בדומה לתנאי שהציב סמוטריץ' בפני ראש הממשלה לשמירת הקואליציה. וכדברי השרה אורית סטרוק: "מדינת ישראל בתהליך תשובה על חטא ההתנתקות... ואני מאמינה שחטא ההתנתקות, בכללו, בסופו של יום יתוקן... לצערי, שיבה לחבל עזה תהיה כרוכה גם בקורבנות רבים... אבל אין ספק שבסופו של יום מדובר בחלק מא"י, ויבוא יום שנשוב אליו" (ערוץ 7, מרץ 2023). שלישית, המלחמה נועדה לגירוש הפלסטינים מעזה במסגרת תוכנית "הגירה מרצון", כפי שתיאר סמוטריץ' בכנס שדולת א"י: "יש פה מבצע לוגיסטי ענק. כדי להוציא את כולם מעזה נצטרך להוציא 5,000 ביום, שבעה ימים בשבוע, במשך שנה".

לפיכך, זהו מאבק בין המחנה המבקש לחתור להסדרים מדיניים שיבטיחו את החזון הציוני, לבין המחנה הגורס כי "לנצח תאכל חרב" ו"עם לבדד ישכון". מאבק בין המחנה הרוצה להבטיח את הזכויות של כל אזרחי המדינה, למחנה הרואה בדמוקרטיה מכשול בדרך למימוש החזון המשיחי שמבטיח עליונות יהודית בארץ ישראל. המחנה האחד נלחם על המסגרת הפוליטית הדמוקרטית, השני נאבק לשנותה לאתנוקרטיה רודנית.

השאלה המכרעת היא, האם מדינת ישראל תישאר דמוקרטיה יהודית, או תהפוך לאתנוקרטיה משיחית? כפי שחזה ליבוביץ: "משנתו המשיחית של הרצי"ה תגרום למעבר 'מן האנושיות דרך הלאומיות אל החייתיות', ותהפוך את 'עם ה" ל'עם הארץ'".

התשובה תקבע לא רק את עתיד ישראל, אלא את עתיד הפרויקט הציוני. אסור לכל מי שרואה עצמו כחלק מהחברה הציונית להצביע בבחירות הבאות באופן "אסטרטגי" או "ממלכתי". יש להצביע למי שמתחייב בבירור לחזון של מדינה דמוקרטית שמקיימת שוויון זכויות מלא לכל אזרחיה וחברה במשפחת העמים. החלופה לכך ברורה: מדינה מצורעת, ענייה, שנתונה במלחמה אינסופית ומנהיגה משטר מפלה באופן רשמי. המאבק הזה אינו על שטחים או על פוליטיקה — הוא על הזהות, האופי והמשטר של מדינת ישראל.

15. איראן קודם תוקפת. רק לאחר מכן תשקול את המשך צעדיה, דר' רז צימט, YNET, 14/06/2025

לאחר שעות ארוכות של הלם ומבוכה ממכת הפתיחה הקשה שנחתה עליה, נראה כי איראן הצליחה להתאושש – גם אם באופן חלקי – מהמכה שספגה והחלה בשיגור מאות טילים לעבר ישראל. השעות שחלפו מאז תחילת המערכה נוצלו להערכת מצב ובעיקר למינוי ממלאי מקום למפקדים הבכירים שחוסלו, ובראשם הרמטכ"ל, מפקד משמרות המהפכה, מפקד מפקדת החירום ומפקד חיל האוויר של משמרות המהפכה - אמיר-עלי חאג'יזאדה. העיכוב במציאת מחליף מעיד על הקושי בו נמצאים האיראנים.

העיכוב בן מספר השעות בתגובה האיראנית עורר סימני שאלה גם בישראל וגם באיראן. פרשן איראני תומך משטר נאלץ בשעות הצהריים המאוחרות לספק הסברים לעיכוב, אותו נימק בחדירה מודיעינית מצד "האויב", שחייבה אבטחת אישים ומתקנים טרם מימוש התגובה. הפרשן הודה כי הדרג הפיקודי הבכיר נפגע באופן משמעותי ונדרש ארגון מחדש של הפיקוד העליון להמשך הפעולות. בכל מקרה, סימני השאלה התפוגגו מהר למדי, כאשר בשעות הלילה המאוחרות פתחה איראן במבצע "הבטחת אמת 3".

בדומה לישראל, שהופתעה אסטרטגית ב-7 באוקטובר, גם איראן עסוקה כעת בעיקר בהתאוששות מהמכה הקשה שנחתה עליה ובהמשך תגובתה למתקפות ישראל. בשלב זה אין לה פנאי לעסוק בקביעת מדיניות ל"יום שאחרי". לכשתתפנה לכך, תעמוד ההנהגה האיראנית בפני דילמה משמעותית: להמשיך בעמדתה הנחרצת והמתריסה, תוך נטילת סיכון להסלמה נוספת, או להכיר בכישלונה ולהסכים לשוב לשולחן המשא ומתן, ואולי אף להסכים לוויתורים משמעותיים בתוכנית הגרעין, לרבות זכותה להעשיר אורניום בשטחה, כפי שנדרש ממנה במשא ומתן עם ארצות הברית.

בשלב הנוכחי אין לצפות לגמישות מצידה. חוסר האמון הבסיסי כלפי ארצות הברית המאפיין את ההנהגה האיראנית, ובראשה המנהיג העליון עלי חמינאי, ספג מכה נוספת בימים האחרונים. לאיראן אין אומנם עניין להיגרר לעימות צבאי ישיר עם ארצות הברית, שעלול להיות איום ממשי - ואף קיומי - על ביטחונה הלאומי ועל שרידות המשטר. מנגד, בשלב הנוכחי אין לה כל כוונה לשוב לשולחן המשא ומתן. דובר משרד החוץ האיראני כבר הבהיר ששיחות נוספות עם וושינגטון הפכו להיות חסרות משמעות, משום שטהרן אינה מעלה על דעתה שישראל פעלה ללא תיאום, שיתוף פעולה, או לכל הפחות אור ירוק מצד הממשל האמריקני.

עם זאת, החלטתה הסופית של איראן תתקבל רק לאחר שיתבררו תוצאות המערכה הנוכחית והשלכותיה. אז תידרש טהרן לבחון אם נותרו לה יכולות גרעין מספיקות להיות קרובה לפריצה לעבר נשק גרעיני תוך פרק זמן קצר, אם החלטה כזו תיחשף בזמן אמת על-ידי ישראל וארצות הברית, במיוחד לאור הפרצות המודיעיניות שנחשפו לאחרונה, ואם ישראל - ובעיקר ארצות הברית - נחושות להמשיך במערכה הצבאית נגד איראן אם זו תסרב לשוב לשולחן המשא ומתן ולהסכים לתנאים האמריקניים.

רק בשלב זה יעמוד מנהיג איראן בצומת קריטי: להיות מוכן "לשתות את כוס התרעלה", כפי שעשה קודמו, איתוללה ח'ומייני, בשנת 1988, כאשר נאלץ להסכים להפסקת אש עם עיראק כדי להציל את ארצו, ויותר מכך את משטרו, או להמשיך בקו לעומתי ולהסתכן בהסלמת המתקפות מצידה של ישראל, ואולי גם מצידה של ארצות הברית, שעשויה להצטרף למערכה הצבאית באופן פעיל.

מה שברור כבר כעת הוא שלפחות בשלב זה הפתרון לאיום האיראני לא יבוא כנראה מקריסת המשטר מבפנים. הפלת המשטר תלויה בשינוי מאזן הכוחות הפנימי בין המשטר ותומכיו למתנגדיו. שינוי כזה יכול להתרחש באמצעות קריסה מבפנים של מוסדות המשטר, ובעיקר מנגנוני הביטחון, או באמצעות חידוש והחרפת המחאה העממית. בשלב הנוכחי נראה כי המשטר שומר על לכידותו, נחישותו וחיוניותו, ואף מיישר שורות אל מול האיום החיצוני. הכעס מצד הציבור האיראני, שעוינותו כלפי המשטר אינה מוטלת בספק, אכן גובר בשל כישלונם של השלטונות לספק לו ביטחון ולהגן עליו. עם זאת, נראה כי

עמדת הציבור עדיין מושפעת במידה רבה מתמונות האזרחים שנפגעו ומנזק שנגרם מתקיפות חיל האוויר בשכונות מגורים בטהרן, דבר שתורם דווקא להתחזקות תחושת הסולידריות הלאומית ולהתגייסות סביב הדגל.

חשוב מכך, לצד ההצלחות המשמעותיות שרשמה ישראל בשלבי המערכה הראשונים, כדאי לזכור שמטרתה המרכזית נותרה בעינה: לסכל את תוכנית הגרעין האיראנית. חרף הפגיעה באתרי העשרה מרכזיים, כמו נתנז ופורדו, באתר ההמרה באיספהאן וחיסולם של מדענים הקשורים לייצור ראש הנפץ הגרעיני, נראה כי רוב תוכנית הגרעין האיראנית נותרה על כנה, לפחות לעת עתה.

יתרה מכך, יכולתה של ישראל למנוע באופן מוחלט מאיראן לשמר יכולות שיוריות משמעותיות בתחום הגרעין מוטלת בספק ללא מעורבות אמריקנית פעילה. במציאות שנוצרה, איראן עלולה לנצל יכולות אלה כדי לנסות לפרוץ לעבר נשק גרעיני לאחר המערכה, באופן חשאי, וייתכן שגם תוך כדי משא ומתן, כפי שעשתה בשעתה צפון קוריאה.

16. אי-ודאות בעיצומה של מערכה, דר' רז צימט, YNET, 19/06/2025

גם כשישה ימים לאחר פרוץ המלחמה בין איראן לישראל, סימני השאלה גוברים על סימני הקריאה. ראוי לזכור שישראל לא התמודדה עם מערכה מול מדינה ריבונית – ועל אחת כמה וכמה מול מעצמה אזורית, גם אם מוחלשת – זה עשרות שנים. מנגד, איראן לא ניצבה בפני מציאות כה מורכבת מאז מלחמת איראן–עיראק. המשמעות ברורה: קשה לחזות כיצד יתפתחו הדברים ומה יהיו ההשלכות ארוכות הטווח של המערכה על קבלת ההחלטות בטהרן. מה שניתן כבר לקבוע הוא שהערכות שהיו תקפות עד לפני כשבוע אינן בהכרח רלוונטיות כיום. לכן, יש לבחון מחדש את כל הנחות היסוד שנראו סבירות עד לפרוץ העימות.

לשם כך, ניתן להתעכב על שלוש סוגיות עיקריות. ראשית, היכולת האיראנית לנהל מערכה מתמשכת. יש הסבורים כי איראן מסוגלת לנהל מלחמת התשה ארוכה, ומזכירים בהקשר זה את מלחמת איראן–עיראק כעדות לנחישותה וליכולת העמידה של הרפובליקה האסלאמית. ואכן, הרפובליקה האסלאמית הפגינה לאורך השנים חסינות ניכרת ואורך רוח מול לחצים כבדים וסנקציות משתקות. אך ההשוואה למלחמת שמונה השנים עם עיראק בעייתית. לא רק שמדובר בתקופה אחרת, שבה הציבור היה מחויב הרבה יותר למהפכה האסלאמית בראשית דרכה, אלא גם במלחמה שונה בתכלית: בין כוחות מדינתיים סימטריים יחסית, שהתנהלה בעיקר בלחימה קרקעית. איראן סבלה אז אמנם מנחיתות ראשונית, ובמהלך המלחמה גם ניצבה בפני שימוש עיראקי בנשק לא קונבנציונלי. ואולם, כפי שתיאר זאת השבוע פרשן איראני, המערכה מול ישראל אינה עימות קלאסי, שבו חיילים וכוחות קרקעיים נחוצים להכרעה, אלא תלויה באופן מכריע בטכנולוגיה מתקדמת, שבה יש לישראל יתרון ברור.

השאלה אם יש לאיראן "אורך נשימה" עודנה רלוונטית, והתשובה החלקית לכך היא: כן. אך האם יש לה יכולת לספוג מערכה שפוגעת לאורך זמן בנכסים אסטרטגיים ועלולה לערער את יציבות המשטר? בכך יש ספק משמעותי. הדבר נכון במיוחד במקרה של עימות ממושך מול ישראל, ועל אחת כמה וכמה אם יתדרדר למלחמה כוללת עם ארצות הברית. לכן, גם אם אסור להקל ראש ביכולותיה של איראן, ששטחה ומספר תושביה גדולים פי כמה מישראל, אין להניח שמדובר ביכולות בלתי נדלות, במיוחד אם ברצונה לשמר נכסים אסטרטגיים להמשך המערכה או לעימות אפשרי עם ארצות הברית.

שנית, ההכרעה המדינית הצפויה בטהרן. עד לא מזמן ניתן היה להעריך בסבירות גבוהה שאיראן לא תוותר על זכות ההעשרה בשטחה גם במחיר עימות צבאי. אולם ההפתעה האסטרטגית שהנחיתה ישראל בפתיחת המערכה, והמחירים הגוברים שאיראן משלמת, עשויים לשנות את כללי המשחק. חיסול בכירים בפיקוד העליון ותחושת נרדפות הולכת ומחריפה משפיעים על הלך הרוח בקרב ההנהגה. המנהיג ח'אמנהאי אמנם מינה תחליפים לבכירים שחוסלו, אך לא בטוח שאלה מבטיחים ניהול מיטבי של המערכה.

הכרעתו של המנהיג העליון תתבסס על השאלה האם ביכולתו לשמר את המשטר ואת יכולות הליבה של הרפובליקה האסלאמית בתחום הגרעין ובתחומים אסטרטגיים אחרים, לרבות מערך הטילים, מבלי להידרש לפשרות. בפניו עומדות אופציות מגוונות: מהלכים קיצוניים כמו פריצה מהירה קדימה לנשק גרעיני (בהנחה שהוא מעריך שהדבר אפשרי בזמן סביר), פגיעה בחופש השייט ותקיפת יעדים אמריקאיים או ערביים במפרץ, או לחלופין, פשרה שתשמר את עצם קיומה של הרפובליקה האסלאמית.

אין ספק שמנהיג איראן ישאף להימנע עד כמה שניתן מוויתורים היסטוריים, אך אם יחוש שגבו אל הקיר, הוא עשוי להידרש לאחת מהאופציות הללו, אם לא לשם שרידותו האישית, אזי לשם הישרדותה של הרפובליקה האסלאמית. בהקשר זה חשוב לזכור: החלטותיו תלויות גם באיכות תמונת המצב שהוא מקבל, ולא ברור כלל האם המפקדים החדשים המקיפים אותו בעת הנוכחית אכן מציגים לו תמונת מצב מהימנה המשקפת נכוחה את המציאות הקשה.

שלישית, יציבות המשטר. ייתכן שבפעם הראשונה זה שנים, המשטר בטהרן יתקשה להתמודד עם איומים פנימיים משמעותיים, אם יבשילו כאלה. נכון לעכשיו, הציבור האיראני מתלכד סביב הדגל ונמצא במצב הישרדות מול אויב חיצוני. אולם לאחר שהמערכה תשכך, ייתכנו תמורות משמעותיות בזירה הפנימית. תחושת השפלה, תסכול מתפקודה הלקוי של ההנהגה וביקורת גוברת על מחדליה עשויים להצית גלי מחאה. האם תתחולל התקוממות עממית? לא בהכרח. אך אם תתרחש, המשטר עשוי להתקשות להתמודד עמה, לאחר שחיקה מתמשכת של יכולות השליטה והדיכוי של משמרות המהפכה ושאר מנגנוני הביטחון במהלך המלחמה.

בסיכומו של דבר, אנו בעיצומה של תקופה חסרת תקדים, המתאפיינת בחוסר ודאות קיצוני ובהתפתחויות מהירות שעשויות לשנות את כללי המשחק הן בירושלים והן בטהראן. דווקא כעת נדרש מבט זהיר וספקני. כל הערכה, גם כזו שנראתה סבירה עד לא מכבר, דורשת בחינה מחדש. זוהי תקופה שמזמנת לא רק איומים מפתיעים, אלא גם הזדמנויות לשינוי אסטרטגי עמוק שישפיע לא רק על איראן, כי אם על המזרח התיכון כולו. במציאות דינמית זו, ראוי להימנע מהיסחפות אחר דיווחים דרמטיים על מצוקתו האישית של ח׳אמנהאי, על תחזיות למלחמת גוג ומגוג, על סירובו האידאולוגי לוותר לעולם או על כניעה בלתי נמנעת. זה הזמן לספקנות ולאורך רוח ולא לאמירות נחרצות.

17. המשטר האיראני יציב, אבל לא לעולם חוסן, דר' רז צימט, YNET, 22/06/2025

שבוע למלחמה עם איראן, ונראה כי התגייסות הציבור האיראני סביב הדגל גוברת – לפחות בשלב זה – על העוינות מצד רבים כלפי שלטון אנשי הדת.

בטהרן נשמעת בימים האחרונים ההערכה כי המשטר מצליח לגייס את הציבור, גם את מתנגדיו, סביב סמלים של לאומיות, ריבונות ולכידות טריטוריאלית. אין בכך כדי להעיד על שינוי עמוק בעמדות הציבור כלפי השלטון, אך כל עוד מטוסי חיל האוויר טסים בשמי איראן ותמונות של נזק כבד, הרוגים ופגיעות באזרחים מופצות בתקשורת המקומית וברשתות החברתיות, עיקר הזעם הציבורי מופנה כלפי האויב החיצוני, ולא כלפי המשטר עצמו. יתרה מזו, ככל שחיל האוויר מרחיב את תקיפותיו אל מעבר ליעדים הקשורים בתוכנית הגרעין או במערכים צבאיים, גוברת התחושה באיראן שישראל חותרת לא רק לפגיעה ביכולותיו הצבאיות של המשטר, ואף לא רק לשינויו, אלא לפיצול המדינה. תחושה זו מזינה פחד ממשי מפני הידרדרות לאנרכיה ולמלחמת אזרחים.

גם אפשרות חיסולו של מנהיג איראן, עלי חמינאי, שהועלתה מפי פוליטיקאים בישראל, לא יביא בהכרח להפלת המשטר אף שהוא עשוי לטלטל את הצמרת השלטונית. בניגוד לחיזבאללה או לחמאס, הרפובליקה האיסלאמית נשענת על מערכת פוליטית סדורה, ממוסדת ומרובת מנגנונים. "מועצת המומחים" המורכבת מ-88 אנשי דת ומופקדת על מינוי המנהיג העליון לא תתקשה למצוא יורש שעלול אף להיות קיצוני ממנו. יתר על כן, מות המנהיג צפוי דווקא להגביר, לפחות בטווח הקצר, את תחושת הלכידות השלטונית ולהקשות על ניסיונות לערער את היציבות באמצעות מחאה עממית. במשמרות המהפכה עלולים לנצל זאת כדי להעמיק את שליטתם במוסדות המדינה ולכונן שלטון צבאי-ביטחוני שלא יהיה מתון יותר מהמשטר הקיים.

אולם, מה שנראה בשלב זה כהתגייסות פנימית, עלול להתפוגג לאחר סיום הלחימה. הציבור צפוי להפנות את תחושת ההשפלה והכעס כלפי השלטון, בטענה שמחדליו הם שגררו את איראן לעימות הרסני. בשנים האחרונות ניכרת שחיקה באמון במוסדות המדינה, לצד הייאוש מהמצב הכלכלי הקשה והפער המתרחב בין הציבור לבין השלטון. מגמות אלה עשויות להחריף לנוכח כישלון השלטונות ונזקי המלחמה. ביום שלאחריה עשויים אזרחי איראן לשוב ולהעלות שאלות נוקבות: מדוע העדיף המשטר להשקיע משאבים אדירים בשלוחיה האזוריים של איראן במקום להפנותם לשיקום התשתיות הקורסות או להגנה על האזרחים? וכיצד כשל המשטר לספק ביטחון בסיסי לא רק לאזרחים הפשוטים, אלא אפילו לבכירי הצמרת הצבאית והביטחונית ולמדעני הגרעין?

אם וכאשר תתארגן תנועת מחאה משמעותית, היא צפויה להיתקל במשטר מוחלש ומוכה, שיתקשה לגייס את אותם משאבים שעמדו לרשותו בעבר ולהתמודד באותה מידה של יעילות עם אתגרים מבית. גם קודם ללחימה ניצב המשטר בפני תהליכי עומק חברתיים ולחצים המחריפים מבית ומחוץ. מהפך פוליטי יכול להתפתח באמצעות שינוי מאזן הכוחות בין החותרים לשינוי לבין המבקשים לשמר את הסטטוס-קוו בכל מחיר. שינוי המאזן עשוי להוביל לשחיקתו ההדרגתית של המשטר עד לקריסתו, לאחר שהמעגלים הסובבים אותו יאבדו אמון בחיוניותו וביכולתו להשתמש באמצעי הדיכוי העומדים לרשותו לצורך שמירה על שרידותו. הפגיעה המתמשכת במנגנוני השלטון תוך כדי מלחמה עשויה לא רק לשחוק את יכולתם להתמודד בהצלחה עם איומים פנימיים, אלא גם לערער בהדרגה את לכידותה של האליטה השלטונית ושל המנגנונים הביטחוניים-צבאיים התומכים בה. במהלך השנה האחרונה נשמעה ביקורת פנימית גוברת מצד חוגים אולטרה-שמרניים באיראן בנוגע להתנהלות השלטון בשורה של תחומים, החל מהימנעות טהרן מתגובה לתקיפה הישראלית בסוף אוקטובר 2024, דרך הכישלונות בזירה הסורית וקריסת "חזית ההתנגדות", ועד לעיכוב אכיפת חוק הרעלה הנוגע לקוד הלבוש האיסלאמי. גם אם בטווח המיידי המשטר מצליח ליישר שורות ולהפגין אחדות פנימית, הרי שבטווח הארוך כישלונותיו עשויים להזין חיכוכים בצמרת ולהעמיק את השסעים בתוך מנגנוני הכוח.

שינוי משטר באיראן אינו יעד שיתממש באמצעות תקיפות מן האוויר בלבד. מדובר בתהליך מורכב, התלוי בגורמים שאינם מצויים בשליטת ישראל. עם זאת, ההתפתחויות האחרונות עשויות להאיץ תהליכי שינוי פנימיים ברפובליקה האיסלאמית בתום המערכה. בינתיים, ישראל צריכה להמשיך ולהתמקד ביעדים המרכזיים שהוגדרו למערכה, בראשם חסימת דרכה של איראן לנשק גרעיני וגריעת יכולותיה האסטרטגיות. עם זאת, טוב תעשה ישראל אם תנצל את המערכה כדי להחליש את המשטר ולערער את יסודותיו, לרבות מנגנוני השליטה והדיכוי, ובראשם משמרות המהפכה. במקביל, מומלץ לקדם מהלכים ודרכי פעולה מדיניים, כלכליים, תודעתיים, מודיעיניים ואחרים, לרבות סיוע למגזרים חברתיים שונים באיראן ולמוסדות חברה אזרחית, קידום פתרונות לחסימת אינטרנט או הקמת קרן שביתה במימון זר, שתאפשר לאזרחים להתפרנס בזמן מחאה ושביתות. צעדים אלה עשויים לסייע בקידום משטר לקראת היום שבו עשויה לפרוץ באיראן תנועת מחאה המונית.

18. ההשפעה של מלחמת 12 הימים על מדיניות הפנים והחוץ של איראן, דר' רז צימט, YNET, 27/06/2025

מלחמת 12 הימים בין איראן לישראל סימנה לא רק את שיאו החמור ביותר עד כה של העימות המתמשך בין שתי המדינות אלא את האירוע הטראומטי ביותר עבור איראן מאז תום מלחמת איראן-עיראק ב-1988. מיליוני אזרחים איראנים מהדור שלא חווה את "המלחמה הכפויה", כפי שמכונה מלחמת שנות ה-80 בפי האיראנים, נחשפו עתה למוראות "המלחמה הכפויה" השנייה. כפי שהמלחמה הקודמת עיצבה את תפיסת הביטחון והתודעה הלאומית של איראן, כך צפויה גם המערכה הנוכחית לטלטל את הרפובליקה האסלאמית בשנים הקרובות ולהותיר חותם משמעותי לפחות בחמישה מישורים עיקריים: ביטחוני, דיפלומטי, אזורי, בינלאומי ופנימי.

תפיסת הביטחון האיראנית, שנועדה להבטיח את שרידות המשטר מול איומים חיצוניים ופנימיים, השתנתה עם השנים כתוצאה מהתפתחויות פנימיות, אזוריות וגלובליות לצד ההתקדמות המשמעותית ביכולותיה הטכנולוגיות והצבאיות של איראן. במאמציה לפתח ולשמר הרתעה יעילה מול יריביה, פיתחה איראן שלושה רכיבים מרכזיים: רשת של שלוחים אזוריים, יכולות צבאיות אסטרטגיות והתעצמות גרעינית. לקחי המלחמה ותוצאותיה עשויים להשפיע על כל אחד ממרכיבים אלה.

ערב המלחמה, איראן הייתה מדינת סף גרעינית, במרחק של פחות משבועיים מיכולת פריצה קדימה לנשק גרעיני וככל הנראה חודשים ספורים מהשגת יכולת גרעינית צבאית ראשונית. יכולת זו נועדה לספק לה הרתעה מול אויביה ולשמש תעודת ביטחון לשרידות המשטר. עם זאת, מנהיג איראן לא הורה לפרוץ לנשק, כנראה מחשש להיגרר למערכה צבאית מול ישראל, וחמור מכך מול ארצות הברית. בשנה האחרונה גברו הקולות באיראן שקראו לבחון מחדש את דוקטרינת הגרעין ולשקול אפשרות לפרוץ לנשק גרעיני, על מנת להשיג הרתעה אולטימטיבית מול ישראל לנוכח קריסת "ציר ההתנגדות" וחוסר יכולתה של איראן לממש הרתעה יעילה רק באמצעות מערך הטילים האסטרטגיים שלה. המלחמה הסיגה לאחור את תוכנית הגרעין, אך בו בזמן עשויה לעודד את איראן לפרוץ קדימה לנשק במסלול חשאי תוך שימוש ביכולות הגרעיניות השיוריות שנותרו בידיה.

גם תפיסת השלוחים, שנועדה למנוע מלחמה ישירה באמצעות עימות עקיף, ניצבת במבחן קשה. המלחמה בעזה כבר חשפה את מגבלות כוחה של איראן בהפעלת הרשת האזורית שטוותה משך שנים. הפעלת השלוחים, שנועדה לצמצם את הסיכון שבהיגררות איראנית למערכה צבאית ישירה, הביאה אותה בסופו של דבר לעימות צבאי ישיר עם ישראל ועם ארצות הברית. תפיסת "ההגנה קדימה", שנועדה לבלום את האיומים על ביטחונה הלאומי של איראן באמצעות הפעלת שלוחים והתמודדות עם אויביה הרחק ככל האפשר מגבולותיה, גרמה לכך שמטוסי קרב ישראלים וטילים אמריקאים תקפו את איראן באופן ישיר. זאת בשעה שהשלוחים לא עשו כמעט דבר כדי לסייע לאיראן ב"יום פקודה", כפי שהיו אמורים לעשות בהתאם לתפיסת הביטחון האיראנית.

בזירה הדיפלומטית, המלחמה חיזקה אף יותר את תחושת חוסר האמון מצד טהראן כלפי ארצות הברית. המנהיג חמינאי, שגם במהלך המו"מ בין המדינות הביע ספקנות רבה באשר ליכולת להגיע להסכם עם ממשל טראמפ, צפוי לראות במלחמה הוכחה נוספת לצדקת תפיסתו. בהצהרה פומבית ראשונה מאז הפסקת האש, שב והדגיש כי תוכניות הגרעין והטילים של איראן הן רק "תירוץ" בידי ארצות הברית להכשרת הקרקע להחלשתה ולכניעתה של איראן. לפיכך, ספק אם איראן תהיה מעוניינת לשוב למו"מ שיוביל לוויתורים נוספים, בעיקר בתחום ההעשרה. עם זאת, באיראן עשויים להתגבר גם הקולות, בעיקר מצד המחנה הפרגמטי בהובלת הנשיא פזשכיאן, שידגישו את הצורך הדחוף בהסכם שיביא להסרת הסנקציות הכלכליות ולשיפור כלכלי, במיוחד לנוכח הנזקים הכבדים שנגרמו לאיראן במלחמה. חיאמנהאי עצמו עשוי לתמוך במו"מ אם יראה בו דרך להגיע לפריצת דרך גרעינית בנסיבות נוחות יותר, כפי שעשתה צפון קוריאה.

בזירה האזורית איראן עשויה לשאוב עידוד מעמדתן המסויגת של שכנותיה הערביות ביחס למלחמה, בעיקר לנוכח חששן מהסלמה אזורית שעלולה לגלוש לשטחן. יתר על כן, בקרב מדינות ערב ניכרת הסתייגות מהעדפתה הברורה של ישראל

לשימוש בכוח צבאי על פני הסדרה מדינית. בתום המלחמה, ובמיוחד אם תושג הפסקת אש גם בעזה, יידרשו מדינות ערב, ובראשן ערב הסעודית, להכריע באשר לעתיד הסכמי אברהם ושיתוף פעולה אפשרי עם ישראל בהתמודדות עם האיום האיראני. במקביל, הן יידרשו לבחון את עמדתן כלפי טהראן, שחרף הפגיעה בה עדיין נחשבת לשחקן עם יכולות הרתעה משמעותיות.

בזירה הבינלאומית, איראן תידרש להפיק לקחים מהתנהלות שותפותיה, ובראשן רוסיה וסין. ספק אם הימנעות רוסיה מסיוע צבאי לאיראן במהלך המלחמה – ועוד קודם לכן, לאחר התקיפה הישראלית בסוף אוקטובר 2024, הפתיעה את טהרן. עם זאת, הדבר עשוי להעמיק את חוסר האמון והחשדנות המסורתית מצד איראן כלפי מוסקבה ואת הספקות באשר לכדאיות השותפות האסטרטגית עימה, במיוחד לנוכח הסיוע הצבאי שהעבירה איראן לרוסיה במלחמתה באוקראינה. לעומת זאת, חשיבותה של סין עשויה לגבור הן כמשענת כלכלית והן בשל הצורך בתמיכה סינית באספקת רכיבים לתעשיית הטילים, שנפגעה במהלך המלחמה. במקביל, עשויה איראן לבחון אפיקים נוספים לשיקום מערכיה הצבאיים האסטרטגיים מול מדינות נוספות, לרבות צפון קוריאה ופקיסטאן.

ובאשר לזירה הפנימית, שאלה מרכזית היא האם אפקט "ההתגייסות סביב הדגל", שבא לידי ביטוי במהלך המלחמה עצמה, יימשך. כל עוד מטוסי חיל האוויר הישראלי טסו בשמי איראן, עיקר הזעם הציבורי הופנה כלפי האויב החיצוני. ואולם, ההתגייסות הפנימית עלולה להתפוגג עם תום הלחימה, כשהכעס עשוי להיות מופנה כלפי השלטון, שהפגין פעם נוספת את מחדליו וכישלונותיו. קשה לחזות האם המלחמה תחזק את המשטר, כפי שעשתה מלחמת איראן-עיראק, או דווקא תוביל לקריסתו, כמו שקרה לברית המועצות בעקבות תבוסתה באפגניסטאן. יתר על כן, המלחמה עשויה לחולל שינויים גם בדינמיקה הפנימית בצמרת האיראנית, להאיץ תהליכים של אוטוקרטיזציה והתחזקות משמרות המהפכה, ואולי אף להשפיע על מאבק הירושה, שכבר החל לקראת תום עידן המנהיג הנוכחי.

19. סמוטריץ׳ דיבר על הסדרת 50 התנחלויות. המציאות מספרת על דעיכה, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 02/07/2025

לסימנים לכך שהבחירות מתקרבות מצטרפת תרומתו הצפויה של בצלאל סמוטריץ׳: מסע תעמולה המציג הישגים לחיזוק מפעל ההתנחלויות בגדה. בין שלטי הבחירות ברשתות בולטת ההכרזה: ״מאז הקמת הממשלה הנוכחית הוקמו או הוסדרו 50 יישובים חדשים באיו״ש״. זוהי אמירה של הטעיית הציבור וניסיון לחצות את אחוז החסימה בעזרת פנטזיה לאומית־משיחית.

״50 יישובים חדשים״ זה שקר. מצג שווא של תנופה התיישבותית. בפועל, 19 מהיישובים הם מאחזים קיימים, כמו נופי נחמיה ואביגיל. שבעה אחרים הם חוות מרעה, כמו מלאכי השלום ושדה אפרים. 14 הם שכונות קיימות בהתנחלויות, דוגמת נופי פרת בכפר אדומים וכרם רעים בטלמון. עשרה יישובים הם בכלל ״על הנייר״, כמו חידוש ההתנחלות שאנור ומעלה חלחול.

כלומר, לא נוספה שום משפחה, לא נבנה שום בית. מדובר במהלך ביורוקרטי מלאכותי, שנועד לאפשר הזרמת מיליארדים תחת הכשר חוקי חדש — פלטפורמות שנועדו לצרוך עוד כספי ציבור, המורעפים ביד נדיבה על ידי שר האוצר, שבפועל מתפקד כשר ההתנחלויות.

לזכות סמוטריץ׳ ייאמר, כי לפחות בתחום המאחזים הממשלה הנוכחית שברה שיאים. מתחילת כהונתה הוקמו 79 מאחזים חדשים, רובם חוות מרעה המאוכלסות במשפחות יחידות או בנערים. השפעתם עצומה — גירוש קהילות פלסטיניות, אלימות יום יומית, נוכחות עוינת — אך במונחים דמוגרפיים תרומתם מזערית. כמה עשרות משפחות וכמה מבנים או קרוואנים שקולים לשניים־שלושה בנייני קומות בעיר — לא יותר.

וכאן טמון האבסורד בהכרזה על הקמת יישובים חדשים: אפילו היישובים הוותיקים בגדה אינם מצליחים לגדול. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ״ס), שלוש השנים האחרונות (כהונתה של הממשלה הנוכחית) הן התקופה הגרועה ביותר מבחינת מאזן ההגירה הפנימי של ישראלים באיו״ש.

בארבע הערים הגדולות — מודיעין עילית, ביתר עילית, מעלה אדומים ואריאל — 43% מהאוכלוסייה הישראלית באיו״ש (מתוך 513 אלף). שליש מהמתנחלים מתגוררים במודיעין עילית וביתר עילית, הסובלות מהגירה פנימית שלילית כבר ארבע שנים. מודיעין עילית איבדה 819 תושבים ב–2023, וביתר עילית הגיעה לשיא נטישה ב–2022 עם 1,799 עוזבים. במעלה אדומים כבר 14 שנה ברציפות מאזן הגירה שלילי, ושיא שלילי של 920 נפש ב–2021. ב–2024 אף חלה ירידה במספר התושבים. רק באריאל נרשמה בשנים האחרונות הגירה חיובית זעירה של כמה עשרות.

התמונה זהה גם ב–14 המועצות המקומיות ובהן 22% מהמתנחלים. ב–2023 היה בהן מאזן הגירה שלילי ובראשן אפרת (210–) וקרית ארבע (122–). ב–2024 היתה מגמה דומה ב–11 מועצות. ברבעון הראשון של 2025, 11 מועצות המשיכו לאבד תושבים, ובית אל הצטרפה ל״אלופות הנטישה״.

למעשה, שני שלישים מהישראלים באיו״ש חיים ביישובים המאבדים תושבים. יישובים שהיו אמורים לשמש כמרכזי תעסוקה, תרבות והשכלה למתנחלים, אך בפועל 62% מהם עובדים בתוך הקו הירוק, לומדים באוניברסיטאות ובתיכונים בישראל ונהנים מתרבות הפנאי של תל אביב וירושלים.

בשש המועצות האזוריות, האחראיות ל–88% מההתנחלויות ול–260 המאחזים — רק אחת, מטה בנימין, סבלה מהגירה שלילית בשנים 2023–2024. בשנייה בגודלה, שומרון, הגירה חיובית של כ–800 תושבים. אולי בזכות היותה שיאנית המאחזים הבלתי חוקיים (כ–80). אך גם במועצות אלה 45 יישובים אלו חוו ברבעון הראשון של 2025 הגירה שלילית.

נכון, האוכלוסייה הישראלית באיו״ש ממשיכה לגדול בקצב של כ–12 אלף נפש בשנה, אך מקור הגידול בריבוי טבעי בלבד, ויותר ממחצית ממנו הוא בערים החרדיות מודיעין עילית וביתר עילית, הצפויות להסתפח לישראל בכל תרחיש הסכמי.

מספר התושבים בהן כמעט זהה לכלל האוכלוסייה ביישובים ובמאחזים בשש המועצות האזוריות. לכך מצטרפת עובדה כואבת: שיעור העניים (אשכול 1 במדד החברתי־הכלכלי) בקרב המתנחלים הוא 42% — פי 10 מהשיעור במדינת ישראל.

בעשור האחרון נרשמה בישראל מגמת עלייה במאזן ההגירה, עד שנבלמה במלחמת "חרבות ברזל". לעומת זאת, באיו"ש נרשמת מגמת ירידה קבועה: בהגירה הבינלאומית צניחה מ־900 ל־300, ובהגירה הפנימית קריסה מ־4,000 ל־1,900. "חרבות ברזל" החמירה את המצב באיו"ש. מחקר חדש של קבוצת "תמרור", שעשו פרופ' גלעד הירשברגר, פרופ' סיון הירש־הפלר ומוריה רשף, בדק את השפעת המלחמה על תחושת האיום הפיסי בציבור היהודי. הממצאים: בעוד השמאל ממעיט בתחושת האיום, הימין מדגיש אותה, והפערים התעצמו לאחר 7 באוקטובר. הגידול החד בתחושת האיום התרחש במיוחד בקרב תושבי איו"ש, התומכים הנלהבים של ההתיישבות, שדווקא כעת חשים בטוחים פחות, ולכן עוזבים.

וכך יוצא שסמוטריץ' ואיתמר בן גביר, הבולמים כל תהליך של הפסקת אש, פועלים למעשה נגד חזונם הם. מדיניותם ממוטטת את מפעל ההתיישבות: יישובים לא צומחים, תושבים בורחים למרות השקעות עתק, כבישים, גירושים והרס מעמד ישראל בעולם.

השורה התחתונה: 50 ההתנחלויות של סמוטריץ' אינן אלא תעמולה. המציאות בשטח מספרת סיפור אחר: של דעיכה, נטישה, וחלום לאומי־משיחי ההולך ומתפוגג.

20. האם באמת אין עם מי לדבר?, דר' רונית מרזן, זמן ישראל, 23/07/2025

מעוניינים בישראל שוחרת שלום ודמוקרטית? החינוך הוא יעד מיידי למאבק, ד"ר שאל אריאלי, הארץ, 24.07.2025

מתקפת 7 באוקטובר לא היתה רק טראומה קשה, אלא גם רגע של גילוי עמוק. היא שמה קץ לאשליה שישראל יכולה להמשיך לנהל את הסכסוך בלי לנסות לפתור אותו. המתקפה הבהירה, שהמשך ההתכחשות לקיומו של הסכסוך ולצורך בפתרון מדיני אינו אופציה, וחייבים לבחור בין שתי דרכים: האחת היא תוכנית "ההכרעה" שמובילים כוחות הימין המשיחי, הכוללת את ההפיכה המשטרית ואת סיפוח הגדה המערבית לצורך מימוש החזון של עליונות יהודית מהים עד הירדן. השנייה היא הדרך המדינית, המבוססת על פשרה, הכרה הדדית והיפרדות לשתי מדינות.

נראה שהחברה הישראלית נרתעת כיום מהאפשרות השנייה ונוטה לראשונה. הציבור נמשך לדפוסים המוכרים: הסתגרות, שליטה בכוח, הכחשה. אך המציאות ברורה: רק התפכחות מהאשליה שניתן לפתור את הסכסוך באמצעים צבאיים בלבד תאפשר עתיד בטוח, צודק ויציב לישראלים ולפלסטינים. כדי שהתפכחות כזו תתרחש, יש צורך להיפרד ממיתוסים ולחשוף את המנגנונים שמעצבים את התודעה הציבורית הכוזבת בישראל.

אחד המנגנונים המרכזיים לעיצוב תודעת הסכסוך הוא מערכת החינוך — ממשרד החינוך, דרך ספרי הלימוד ועד לכיתות. מערכת החינוך, שאמורה לעודד מחשבה עצמאית ומבוססת עובדות, נהפכה בשנים האחרונות לכלי שרת בידי כוחות פוליטיים שמבקשים להנדס תודעה ציבורית לאומנית. התהליכים האלה בולטים במיוחד במקצועות ההיסטוריה, האזרחות והגיאוגרפיה, אך גם הפעילות הבלתי־פורמלית בבתי הספר — סיורים ותוכניות העשרה — משקפים מגמות לאומניות.

נתוני סקרים מלמדים, כי קבוצת הגיל שבה התמיכה בפשרה טריטוריאלית נמוכה ביותר היא זו של בני 18 עד 25 — הדור שצמח במערכת החינוך בעשור האחרון, שבו היא עברה תהליך פוליטיזציה גובר. כשהחינוך אינו מציג מורכבות, אינו חושף עובדות ואינו מאפשר הבנה של נרטיבים מנוגדים — נוצרת תודעה כוזבת לגבי הסכסוך הישראלי־פלסטיני. כך מתקבעת העמדה שלפלסטינים אין זכויות לאומיות, שאין מקום לתהליך מדיני, ואין טעם לדבר על שלום.

ניתן לראות זאת בספר האזרחות "להיות אזרחים בישראל במדינה יהודית ודמוקרטית", שיצא ב–2016, ושימש מעין מניפסט פוליטי מוסווה. רבות נכתב על כך שהספר הוא כלי להשתלטות פוליטית של כוחות אנטי־ליברליים על החינוך הממלכתי. הספר מטפח תפישה שלפיה דמוקרטיה היא בעיקרה שלטון הרוב, תוך צמצום המשקל של זכויות האדם ושל הגבלת כוח השלטון ועריצות הרוב. בכך הוא מעניק בסיס רעיוני להפיכה המשטרית. פחות נכתב על הנדסת התודעה שעיוורת לסכסוך ולצורך הדחוף בפשרה מדינית.

דוגמה בולטת לדבר יש בפרק על המעמד של מיעוטים בדמוקרטיה. תחת הכותרת "הגירה ערבית לישראל" מובא ציטוט חלקי מדברי ההיסטוריון פרופ' גד גילבר, המציין שהיתה הגירה ערבית הן לפני העלייה היהודית הראשונה ב–1882 והן במחצית הראשונה של המאה ה–20, אך קיימת מחלוקת לגבי היקפה. אלא שבמקור, גילבר כתב בהמשך שגם לפי הערכות מרחיבות, להגירה מבחוץ נודע משקל מועט בהתפתחות גודל האוכלוסייה הערבית בארץ ישראל במאה השנים שקדמו לסיום המנדט.

הספר מתעלם מכך שרוב החוקרים מסכימים כי רק 15%–20% מהגידול באוכלוסייה הערבית בארץ בתקופת המנדט — מ–673 אלף ב–1922 ל–1.3 מיליון ערב הקמת מדינת ישראל — היו תוצאה של הגירה. רוב הגידול נבע מריבוי טבעי, מהגבוהים בעולם, ומעלייה דרמטית בתוחלת החיים. ההשמטה מכוונת. היא מבקשת לערער על היותם של הפלסטינים מיעוט ילידי, ובכך להחליש את טענותיהם לזיקה היסטורית לארץ. מטרתה לחזק את הרעיון של זכות יהודית בלעדית — רעיון שמשרת את המתנגדים לפשרה טריטוריאלית.

עוד דוגמה לעיוות היא המפה שמופיעה בספר, תחת הכותרת: "בריטניה והבית הלאומי היהודי: ההתחייבות ושינויי הגבול, 1917–1923". מהמפה משתמעת הטענה, כי עבר הירדן המזרחי היה אמור להיות חלק מהבית הלאומי היהודי, אך הופרד

ממנו על ידי הבריטים בניגוד להתחייבות הבינלאומית בוועידת סן רמו. האמת ההיסטורית שונה: בספר הלבן הראשון של בריטניה, 1922, נכתב, כי "ממשלת הוד מלכותו רוצה להפנות תשומת לב לעובדה שנוסח ההצהרה הבינלאומית, בלפור, אינו מתכוון שפלשתינה בכללה תהפוך להיות בית לאומי יהודי, אלא שבית לאומי כזה יוקם בפלשתינה".

התנועה הציונית מעולם לא ביקשה את עבר הירדן המזרחי כולו, אלא רק 20% ממנו. כמו כן, הוצאת עבר הירדן המזרחי מתחולת הצהרת בלפור מופיעה במפורש בסעיף 25 של כתב המנדט, ובריטניה התנתה מראש את אישור המנדט בהסכמת התנועה הציונית — שאכן נתנה הסכמתה, על כל אגפיה, מוויצמן ועד ז'בוטינסקי. ולבסוף, התיחום הסופי של המדינה היהודית "בחלק מפלשתינה", בכפוף להצהרת בלפור וכתב המנדט, נקבע בהחלטת החלוקה, 181, ולכן נקבע בהכרזת העצמאות שמדינת ישראל הוקמה "על יסוד החלטת עצרת האו"ם". הצגת העניין כאילו מדובר בגזל אינה אמת אלא תעמולה.

וכדי לחדד את המסר של "גזל", רמת הגולן מתוארת במפה כ"שטח שנמסר למנדט הצרפתי על סוריה ב–1923", בלי לציין שבתמורה הצרפתים העבירו לפלשתינה־א"י מחצית מהכנרת, שהיתה בתחום סוריה. כך נוצרת תודעה של קיפוח, שנועדה להצדיק כיום התנגדות לכל פשרה טריטוריאלית.

חמורה לא פחות היא הטענה בספר, כי "גבולותיהן של מדינות נקבעים בדרכים שונות, ובהן הסכמים מדיניים, כיבוש צבאי והיפרדות של מדינות". הדגש הוא על "נקבעים" בזמן הווה. ניסוח זה מבקש להכניס בדלת האחורית לגיטימציה לכיבוש. אלא שהמשפט הבינלאומי, מאז אמנת חבר הלאומים ב–1919, אוסר על "רכישת" שטחים בכוח — ועיקרון זה אושרר שוב במגילת האומות המאוחדות. גם אם כיבוש מתרחש במלחמת מגן, זה לא מקנה למדינה הכובשת זכות לספח אליה את השטח.

כך מספק ספר הלימוד "אישור פדגוגי" לרעיון של סיפוח הגדה המערבית. ההשפעה המצטברת שיש למסרים אלה על תלמידים היא קריטית: מי שגדל על כך שהכיבוש חוקי, שהצד השני אינו יליד הארץ ושהעולם עשה לנו עוול היסטורי — יתקשה מאוד לתמוך בהסכם מדיני בעתיד.

דוגמה אחרת היא המפה הפותחת את הפרק על השסע הלאומי בין יהודים לערבים במדינת ישראל, שכותרתה: "פריסת היישובים הערביים במדינת ישראל". מהכותרת מתקבל הרושם, שהמפה והפרק מתמקדים בערבים אזרחי מדינת ישראל, ולא בפלסטינים שבשטחים הכבושים. לשם כך נדרשת הבחנה בין יישובים משני צדי הקו הירוק, אבל משום מה שמונה הערים הפלסטיניות הגדולות בגדה סומנו באותו סימול שמסמן ערים ערביות בתוך מדינת ישראל. כמו כן, אריאל ומעלה אדומים, שממזרח לקו הירוק, סומנו באותו סימול שבו סומנו ערים יהודיות ממערב לקו הירוק. התוצאה: מחיקה של הקו הירוק, טשטוש מוחלט של ההבדל בין ישראל לשטחים הכבושים והצגת החזון של "כולה שלי" כמציאות מובנת מאליה. כך מטפחים דור שחי תחת קונספציה שישראל משתרעת באופן טבעי על פני כל השטח בין הים לירדן — תוך התכחשות לחוק הבינלאומי, למחלוקת הציבורית, ולאפשרות של פשרה.

אם לא די בכך, בספר נעלם לחלוטין הפרק שעסק בשסע האידיאולוגי בין מחנה השמאל למחנה הימין ביחס לגבולות המדינה ולעתיד הסכסוך. בספר האזרחות הקודם הופיע פרק שבו הוצגו עמדות שונות באשר לסוגיית השטחים, נבחנו ההשלכות של כל חזון והוזכרו גם הסכמי השלום עם מצרים וירדן. אפילו השינוי בעמדת אש"ף ב–1988, כשקיבל את החלטות 242 ו–338, הכיר בזכות קיומה של ישראל והסכים למדינה פלסטינית על 22% מהשטח, נעלם כליל מהגרסה החדשה.

העלמת הנושא החשוב והרגיש ביותר בחברה הישראלית מספר הלימוד המרכזי באזרחות, המקצוע העיקרי בתוכנית הלימודים לטיפוח הבנה של הסכסוך, היא עיוות מוסרי, פדגוגי ואזרחי. במקום לעודד בחירה מושכלת של התלמידים, הספר מטפח בהם עיוורון.

כפי שכתב מרדכי מורל׳ה בר־און בספרו ״גבולות עשנים״: ״תיקון הגרסאות של ההיסטוריוגרפיה המגויסת לא זו בלבד שהוא אפשרי אלא הוא גם נחוץ, מאחר שבתחום החינוכי הוא גם מאפשר לדור החדש להבין נכון יותר את מהות הסכסוך של מדינת ישראל עם הערבים״.

מקצוע האזרחות הוא רק סימפטום. תהליכים דומים מתקיימים גם בשאר המקצועות ובתוכניות רבות נוספות של משרד החינוך. מי שמעוניין בישראל שוחרת שלום ודמוקרטית חייב לראות בחינוך יעד מיידי למאבק ציבורי.

באחרונה קמה ״קואליציית החינוך לשלום״ — יוזמה של הורים, מורים, אנשי חינוך וארגונים שמבקשים להשיב את שיח השלום למערכת. בעקבות פסיקת בג״ץ בעתירה של ״התנועה לחופש המידע״ ו״ישראל חופשית״, משרד החינוך מחויב כעת לפרסם את מאגר גפ״ן — רשימת התוכניות שמופעלות בבתי הספר, כולל אלו שמקדמות הדתה, חזרה בתשובה או חינוך לאומני, וממומנות מתקציב ציבורי של יותר מ־2.5 מיליארד שקל בשנה.

המאבק על חינוך הדור הבא מתחיל במאבק על מה שמלמדים אותו. אם ברצוננו להבטיח עתיד אחר — בטוח, צודק ודמוקרטי יותר — עלינו לומר בקול ברור: די לכיבוש החינוך.

21. המוות השקט של הרפובליקה האסלאמית, דר' רז צימט, YNET, 07/08/2025

השבוע הורו הרשויות באיראן על סגירת המשרדים הציבוריים בלפחות 15 מתוך 31 המחוזות ברחבי המדינה בניסיון להפחית את צריכת החשמל והמים בשל גל החום הכבד. הפסקות חשמל ומים הפכו בשבועות האחרונים לשגרה. הן משבשות את חיי היומיום, גורמות לנזקים כלכליים לתעשייה ולמסחר ומלוות בהפגנות מחאה של אזרחים מתוסכלים. נשיא איראן מסעוד פזשכיאן שב וקרא לציבור לשתף פעולה בצמצום צריכת המים והזהיר כי איראן צפויה לעמוד בחודשים הקרובים בפני משבר חמור של התרוקנות מאגרי המים. נתונים חדשים על מצבם של מאגרי המים, שהתפרסמו בימים האחרונים מטעם רשויות איראן, העלו כי יותר מ-80 אחוזים מ-19 הסכרים המרכזיים המספקים מים לשתייה ולחקלאות ריקים.

במהלך מלחמת 12 הימים עם ישראל, הפגינו רבים מאזרחי איראן נכונות להגן על מולדתם חרף עוינותם הבסיסית כלפי המשטר האיסלאמי. גם גילויי המחאה הספורדיים, שאפיינו את איראן בחודשים שקדמו למלחמה, בעיקר סביב סוגיות כלכליות, נעלמו כמעט לחלוטין. המשטר מצידו ניסה לנצל את ההזדמנות כדי לגייס את הציבור סביב סמלים של לאומיות איראנית ולכידות טריטוריאלית.

במקביל, קראו פוליטיקאים, אנשי אקדמיה ואינטלקטואלים המזוהים עם המחנה הפרגמטי לאמץ מדיניות מתונה יותר - להסיר את המגבלות על אמצעי התקשורת, להרחיב את השתתפות האזרחים בקבלת החלטות ולשחרר אסירים פוליטיים כדי לצמצם את הפער העמוק שנוצר בין המשטר לעם. השלטונות לא נותרו אדישים לגמרי לקריאות אלה. הנשיא פזשכיאן קרא במפגש עם פעילים רפורמיסטים לדיאלוג בין הממשלה ל"אופוזיציה" והממשלה החליטה למשוך חוק שנוי במחלוקת, שנועד להילחם בפרסום חדשות כזב ברשתות החברתיות, על רקע ביקורת ציבורית כי הוא יפגע אנושות בחופש הביטוי המוגבל ממילא.

אף על פי כן, זמן קצר לאחר תום המלחמה התחוור כי אין ביכולתם של השלטונות האיראניים לספק מענה למצוקות של אזרחי המדינה המתקשים להתמודד עם "החיים עצמם" המתאפיינים במשבר כלכלי מחריף, מחסור במים ובחשמל, מצוקת דיור, "בריחת מוחות" ומשבר דמוגרפי לנוכח הזדקנות האוכלוסייה. אף על פי שישראל לא הציבה את הפלת המשטר כיעד במלחמה, הרי שחלק מהפעולות שאותן נקטה במהלכה נועדו לערער את יסודות המשטר ולעודד את הציבור האיראני לצאת לרחובות ולחדש את תנועת המחאה העממית. אף כי לא ניתן לפסול אפשרות למהפכה עממית שתוביל להפלת המשטר, אין בשלב זה כל אינדיקציה לאיום מיידי על יציבותו. מתנגדי המשטר לא הצליחו עד כה לגייס מסה קריטית של מפגינים, רוב המחאות נותרו מקומיות, לא קיימת אופוזיציה מאורגנת ובעלת הנהגה ולא התגבשה קואליציה חברתית כלל-ארצית, שהיא תנאי הכרחי לקידום שינויים פוליטיים. זאת ועוד, נראה כי הייאוש הגובר בקרב הציבור דווקא פוגע בנכונותו לצאת לרחובות. סוציולוג איראני טען השבוע שהציבור סובל מ"קהות קולקטיבית" ומ"ייאוש חברתי" לאחר שנים של משברים בלתי פוסקים, שהותירו אותו אדיש, עייף וללא אנרגיה למחות או להתנגד.

למרות זאת, גם אם התקוממות עממית אינה נראית באופק בעתיד הנראה לעין, איראן מראה יותר ויותר סימנים של מדינה כושלת. העיתונאי ומבקר המשטר עבאס עבדי הזהיר לאחרונה כי הרפובליקה האיסלאמית נמצאת בתהליך של "מוות שקט". שיעור הילודה ממשיך לרדת בשיעור מדאיג, ממוצע הציונים בבחינות סוף השנה בבתי הספר הגיע לשפל של 80 שנה, תאונות הדרכים הקטלניות נמצאות בעלייה מתמשכת ומשק המים והאנרגיה קורס. כל זאת בשעה שהשלטונות ממשיכים להשקיע תקציבי עתק בהקמת בתי ספר דתיים, הפרלמנט דן בהצעות חוק פופוליסטיות ומיותרות והטלוויזיה הממלכתית מזמינה "מרפאים בעשבים" כדי להסביר לציבור כיצד להתמודד עם מצב של מלחמה.

ניתן להניח שבהיעדר שינוי פוליטי משמעותי, איראן תמשיך לסבול מאתגרים פנימיים משמעותיים שרק ילכו ויחריפו. אלה עשויים להביא לשקיעה הדרגתית של הרפובליקה האיסלאמית עד כדי קריסה מבפנים, כפי שאירע בשנותיה האחרונות של ברית-המועצות תחת השלטון הסובייטי. תהליך זה עשוי להימשך זמן רב, ייתכן שאף שנים. לפיכך, אין בו כדי לספק לישראל פתרון אולטימטיבי או מענה מיידי לאיומים הנשקפים מצד איראן. עם זאת, גם אם התרחיש של שינוי משטר באמצעות

תנועה מהפכנית עממית אינו נראה בשלב זה סביר, הרי שההתפתחויות הפנימיות ברפובליקה האיסלאמית עשויות לפתוח הזדמנויות להחלשת המשטר עד לקריסתו הסופית, במיוחד לקראת תום עידן המנהיג הנוכחי, עלי חמינאי, בן ה-86.

22. המשיחיות, כך מתברר, יודעת לייצר כותרות – אך לא לשנות מציאות, דר' שאול אריאלי, הארץ, 14/08/2025

אישור ההצעה לסדר על "החלת ריבונות" בגדה על ידי הכנסת בחודש שעבר, הוא המשך ישיר של מדיניות רב־שנתית שמובילה הממשלה הנוכחית, תוך ניצול הרכבה חסר המעצורים, האופוזיציה המפולגת, והעדר ביקורת ציבורית אפקטיבית. הצעד לא נולד בחלל ריק, והוא קשור לאופוריה ההולכת וסוחפת את המחנה הלאומני־משיחי, שנהפך בעשור האחרון משוליים של הפוליטיקה הישראלית למרכז הכובד שלה.

דרור גרינבלום היטיב לתאר זאת במוסף "הארץ" (18.7), כשכתב כי בעקבות המלחמה אנו עדים ל"התפרצות משיחית יוצאת דופן, שסוחפת את ראשי הציבור החרד"לי — ומאיימת להשפיע באופן דרמטי על עתידה של המדינה כולה". לא מדובר עוד בפרשנות פריפריאלית של תהליכים מדיניים, אלא באמונה מוצקה כי התגשמות הגאולה מותנית בביטול פתרון שתי המדינות והחלת הריבונות הישראלית בשטחי הגדה המערבית.

התופעה הזו אינה מתקיימת רק ברמה הצהרתית. לשיטתם יש לה גם הישגים מעשיים. נדב שרגאי כתב ב"ישראל היום" (3.7), כי "הריבונות ביו"ש צומחת מלמטה, וההתיישבות מתרחבת באופן חסר תקדים. סמוטריץ' וסטרוק עושים היסטוריה, חוסמים הקמת מדינה פלסטינית... בתוך שנים לא רבות יתווספו (ליו"ש, ש"א) עוד מאות אלפי יהודים".

העובדות אינן תומכות בהתלהבות של המשיחיים, וחלקם כבר מכירים בכך. חגי סגל, בטורו ב"מקור ראשון" (11.7), מודה כי "עם המספרים (ההגירה השלילית, ש"א) קשה להתווכח", אך מנסה להסביר את הקיפאון בהתיישבות: "שורשי התופעה הדמוגרפית העכשווית ביו"ש... אינם דעיכה, אינם נטישה, אלא קפיאה מסוימת על השמרים בגלל אופטימיות יתרה ותחושה שהחלום הלאומי־משיחי כבר התגשם". יעקב פייטלסון, ראש מועצת אריאל לשעבר ("מידה", 1.8), הגדיל לעשות והודה: "עם הרבה מאוד יישובים קטנים ומעט מאוד יישובים גדולים ההתיישבות ביו"ש מדשדשת". והוסיף: "אם חפצה ההתיישבות ביו"ש בהגשמה אמיתית... עליה להחליף דיסקט במהירות ולהתעורר מהאשליה הנאיבית של חיי 'היישובים הקטנים', שאינה מביאה בחשבון את האתגר הדמוגרפי... גישה כזו יוצרת עוד גטאות שבמקרה הטוב מצליחים להחזיק מעמד דור או שניים. רוב ילדי המייסדים יעדיפו לעבור לערים הגדולות".

אך לא מדובר בקיפאון זמני, אלא בשורה של כישלונות מרחביים, דמוגרפיים וחברתיים. נתונים רבים וניתוח מגמות שופכים אור על הפער בין האידיאולוגיה למימושה: לאחר 58 שנות התנחלות יהודית בגדה, הנתמכת על ידי כל ממשלות ישראל, ובראשן הממשלה הנוכחית, התוצאה רחוקה מהציפיות שהציגו תומכי חזון ההתנחלות.

הנה הנתונים העדכניים: הפלסטינים הם כ־85% מאוכלוסיית הגדה המערבית, רוב יציב ומוצק שאינו מותיר מרחב תמרון דמוקרטי למבקשים לספח את השטח מבלי להעניק זכויות פוליטיות לפלסטינים. מאזן ההגירה של הישראלים בגדה שלילי — מספר העוזבים גדול ממספר המצטרפים. כ־40% מהמתנחלים מדורגים באשכול החברתי־כלכלי הנמוך ביותר. הסבסוד הניתן לרשויות היהודיות גבוה פי שניים מהממוצע הארצי, 62% מתושביהן עובדים בישראל, ורוב השאר מועסקים במוסדות ממשלתיים וביישובים עצמם.

99% מהאדמות הפרטיות בגדה הן בבעלות פלסטינית, והשטח הבנוי הפלסטיני גדול פי תשעה מהשטח הבנוי היהודי. 85% מהישראלים גרים בטווח של עד 10 ק"מ מהקו הירוק — כמעט מחציתם בערים החרדיות מודיעין עילית וביתר עילית (כמספר התושבים שגרים ב־128 התנחלויות וב־261 מאחזים שנמצאים בשש המועצות האזוריות בגדה). ההתיישבות בעומק הגדה נותרה שברירית ומפוצלת.

מול נתונים אלו התבררה למנהיגי המחנה המשיחי־לאומני האמת הפשוטה: גם אחרי שנבנו עשרות מאחזים ואחרי שהופרו החלטות ממשלה והחוק הבינלאומי, הדומיננטיות הפלסטינית במציאות המרחבית נותרה בעינה. לא נוצר רוב יהודי בגדה ולא נמנע רוב פלסטיני. על כן, בשנים האחרונות זיהה המחנה המשיחי את הצורך לשנות כיוון: להמיר את ההתשה המרחבית בכיבוש מוסדי־משפטי.

מכאן הדרך היתה קצרה להפיכה המשטרית, שמטרתה אינה רק אידיאולוגית, אלא היא חותרת ישירות להסרת החסמים המשפטיים להשתלטות על המרחב. כך האחריות האזרחית על השטח בגדה הופקעה ממערכת הביטחון והועברה למשרד בראשות בצלאל סמוטריץ׳. מדובר לא רק בפגיעה ביסוד הממשל הצבאי, אלא גם במהלך שנועד לבסס שליטה אזרחית ישראלית בשטח, בניגוד להוראות המשפט הבינלאומי.

לצד המהלך הזה ובחסותו בוצעו צעדים נוספים, חלקם בעלות של מיליארדי שקלים: גירוש קהילות פלסטיניות, טרור מתנחלים, הריסת בתים, סלילת כבישים עוקפים, מימון חוות מרעה, גלישת מאחזים לשטחי B, וכל זאת תוך העלמת עין עד כדי שיתוף פעולה מצד הצבא והמשטרה. גם כאן התוצאה ברורה: לא חלה עלייה בהגירה היהודית אלא להפך, לא צומצמה האוכלוסייה הפלסטינית, והתמונה הדמוגרפית נותרה בעינה. המשיחיות, כך מתברר, יודעת לייצר כותרות — אך לא לשנות מציאות.

לקראת הבחירות הבאות מנהיגי הציונות הדתית נדרשים להציג הישגים לבוחריהם. כך, סמוטריץ׳ הכריז ברוב פאתוס על ייסוד ״50 התנחלויות חדשות״, שהתבררו עד מהרה כישנות או ככאלה שקיימות רק על הנייר. אחרים חזרו להבטחות ישנות להתיישבות של 1.2 מיליון יהודים בעזה, ושכחו שאחרי 40 שנות התיישבות (עד להתנתקות) חיו ברצועה פחות מ–8,000 ישראלים. וכך, אל מול חוסר ההצלחה בשטח, הקואליציה חוזרת לנשק היחיד שנותר לה: הצהרה על ״החלת ריבונות״.

ואולם, גם בהקשר זה המציאות טופחת על פניה. ההצעות המונחות על שולחן הכנסת אינן אלא גרסאות שונות המשקפות כולן כישלון מתמשך. הראשונה — סיפוח שטח ההתנחלויות בלבד (כ–3% משטח הגדה) — היא מהלך חסר משמעות, שכן כבר מוחל בשטח זה בפועל שלטון ישראלי מלא. ההצעה השנייה נוגעת לסיפוח עוטף ירושלים (כ–2% מהגדה), והכפלת שטח העיר ירושלים, בניסיון לשמר רוב יהודי בבירה ולהפריד את הגדה מצפון ומדרום לבירה. ההצעה השלישית, שאפתנית יותר: לספח את בקעת הירדן (כ–16% מהגדה). אך מדובר באזור דליל, שבו כ–7,000 יהודים בלבד.

בכל המקרים לא מדובר במהלך שמייצר שינוי דמוגרפי או מרחבי אמיתי, אלא בניסיון לצבור נקודות תודעתיות — בעיקר בקרב הציבור החרד״לי. המהלך גם בא לטשטש את העובדה, שהשינויים המבניים שהנהיג סמוטריץ׳ — ומפורשים על ידי כל משפטן סביר כסיפוח דה־יורה של ההתנחלויות — הם לא סיפוח. ההישג מבחינתם יהיה חישוק הממשלה הבאה, שתתקשה להשיג הצבעה של 80 ח״כים לביטול הסיפוח, כנדרש לפי חוק יסוד: משאל עם.

בקרב הציבור הרחב, יש להדגיש, אין רוב לתמיכה בסיפוח. סקרים שביצעו פרופ׳ גלעד הירשברגר ופרופ׳ סיון הירש־הפלר מקבוצת המחקר ״תמרור״ מראים, כי אמנם חלה עלייה משמעותית בתמיכה היהודית בסיפוח — מ–17% ב–2018 ל–37% ביולי 2025 — אך רוב מוחלט של הציבור הערבי, וכן רוב הציבור היהודי, מעדיפים פתרונות אחרים: הסכם מדיני, היפרדות או המשך הסטטוס־קוו.

הפער הזה בין הציבור לבין ההנהגה המשיחית־דתית צריך להטריד כל אזרח. כי אם מדיניות הסיפוח תתורגם לחקיקה בפועל, מדינת ישראל תאבד סופית את צביונה הדמוקרטי. הסיפוח, גם אם יהיה חלקי, ישלים את המעבר משלטון צבאי זמני לכיבוש אזרחי קבוע, ויחולל קרע בלתי ניתן לאיחוי בין ישראל לבין הקהילה הבינלאומית. בפני ישראל — הדוחה את פתרון שתי המדינות — יעמדו בעתיד שתי אפשרויות בלבד: נסיגה מלאה מכל השטחים ופינוי כל ההתנחלויות, או קריסה הדרגתית למדינה אחת בעלת רוב פלסטיני מוצק.

גרינבלום צדק כשכתב כי ״השיח (בחברה החרד״לית) מתנהל בספירה שונה לחלוטין מזו של דיוני עיתון ׳הארץ׳״. ואולם, דווקא בשל כך, על הציבור החילוני הליברלי לצאת מאדישותו. לא מדובר עוד במאבק על גבולות, אלא על דמותה של ישראל. מאבק בין המציאות לבין משיחיות, בין אחריות מדינית לבין הזיות פוליטיות. כי ההיסטוריה מוכיחה: כאשר מדינות הופכות פנטזיות למדיניות, הן נוטות לסיים את דרכן לא בגאולה — אלא בהתמוטטות.

23. הפעלת הסנאפבק: צעד הכרחי אך לא פתרון, דר' רז צימט, YNET, 30/08/2025

החלטת מדינות אירופה להפעיל את מנגנון הסנאפבק נגד איראן הייתה כנראה בלתי נמנעת. מאז תום מלחמת 12 הימים הציבו האירופאים בפני טהרן שלוש דרישות בסיסיות כתנאי להארכת תוקף המנגנון: חזרה למו"מ עם ארצות הברית, חידוש פיקוח הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) במתקני הגרעין והעברת מידע מפורט בנוגע לגורל 408 הקילוגרמים של אורניום מועשר לרמה של 60% שנותרו באיראן גם לאחר התקיפות הישראליות והאמריקאיות. בראיית טהרן, המחיר שנדרש כדי למנוע את הפעלת המנגנון עלה על הנזק הפוטנציאלי: חידוש המו"מ עם ארצות הברית על בסיס הדרישה לוותר על זכות העשרת האורניום בשטחה של איראן, החזרת פקחי סבא"א הנתפסים בעיניה כסוכנים בשירות ארה"ב וישראל ופגיעה אפשרית בעמימות הגרעינית, שעשויה לשמש את איראן כקלף מיקוח במו"מ עתידי ואולי גם לשם פריצה לנשק גרעיני במסלול חשאי.

בנסיבות כאלה, הפעלת מנגנון הסנאפבק הייתה כמעט מתבקשת לפני מועד פקיעתו באוקטובר 2025. יתרה מזו, יכולתה של איראן להגיב ביעילות להחלטה מוגבלת למדי. טרם המלחמה איימה איראן במוצהר או במרומז, כי במקרה של חידוש הסנקציות היא תעשיר אורניום לרמה צבאית של 90% או תפרוש מהאמנה למניעת תפוצת נשק גרעיני (NPT). האיום הראשון הפך במידה רבה בלתי רלוונטי לנוכח הפגיעה הקשה במתקני הגרעין. פרישה איראנית מה-NPT עדיין על הפרק, אך היא עלולה לסכן את המשטר אף יותר מאשר בעבר. זאת ועוד, גם אם איראן אכן תפרוש מהאמנה, ספק אם תהיה לכך משמעות מיוחדת, שכן מאז המלחמה היא ממילא אינה משתפת פעולה עם פקחי סבא"א. איום נוסף שנשמע באיראן בימים האחרונים נוגע לסגירה אפשרית של מיצרי הורמוז, עורק עולמי מרכזי להעברת נפט וגז. אלא שצעד כזה כמוהו כהכרזת מלחמה, וניתן להניח שאפילו שותפותיה של איראן, ובראשן סין, תתנגדנה למימושו בחריפות.

אין זה מפתיע, אם כן, שהפעלת הסנאפבק התקבלה בברכה בישראל ובארצות הברית. עם זאת, חשוב לזכור שהחרפת הסנקציות על איראן מתוקף החלטת מועצת הביטחון אינה מספקת פתרון כולל לאתגרים שמציבה הרפובליקה האיסלאמית גם לאחר סיום המלחמה האחרונה. אם אכן יושבו הסנקציות בעוד כחודש, הדבר הצפוי להחריף עוד יותר את מצבה הכלכלי הקשה ממילא של איראן, להגביר את בידודה ולבסס את דימויה כמדינה מצורעת. אף על פי כן, קרוב לוודאי שהמדינות הסוחרות כיום עם איראן חרף הסנקציות האמריקאיות, ובראשן סין המייבאת למעלה מ-90% מהנפט האיראני, לא יצטרפו גם עתה ללחץ על איראן.

חשוב מכך: גם הפעלת המנגנון אינה פותרת את שאלת הגרעין. התשתיות הגרעיניות של איראן ספגו אומנם מכה קשה במלחמה, אך המוטיבציה שלה להשיג נשק גרעיני דווקא גברה בעקבות לקחי המלחמה, שהמחישה את כישלון תפיסת ההרתעה שלה. גם חלק מיכולותיה הגרעיניות נותרו ועשויות לשמש אותה בעתיד. המלחמה הוכיחה אומנם כי מודיעין איכותי ויכולת צבאית מרשימה יכולים לבלום את ההתקדמות הגרעינית האיראנית. אולם לאורך זמן, הפתרון חייב לכלול חזרה לפיקוח חודרני של סבא"א, שיחול לא רק על מתקנים מוצהרים אלא גם על כל פעילות חשודה, לרבות רכיבים פוטנציאליים של נשק גרעיני.

הסכם גרעין חדש אינו מבטיח שאיראן תימנע בעתיד מהתקדמות במסלול חשאי ואף עלול להעניק חבל הצלה למשטר בשל ההקלה בסנקציות. עם זאת, מציאות הסדרית היא כנראה הדרך היחידה לאפשר חידוש ואף שיפור הפיקוח לעומת הסכם הגרעין מ-2015. בידי פקחי סבא"א הניסיון, המומחיות והיכולת לנסות ולגלות מה עלה בגורל החומר הבקיע שהיה בידי איראן טרם המלחמה. בהיעדר הסכם, יהיה צורך להסתמך באופן בלעדי על מודיעין. נוסף על כך, מנגנון פיקוח יספק חותמת הכשר פוליטית ולגיטימציה לתקיפה נוספת בתרחיש של סירוב איראני לספק לפקחים גישה לאתרים חשודים.

כלל לא בטוח שאיראן תהיה מוכנה לשוב למו"מ גרעיני, ועל אחת כמה וכמה לוותר על זכותה להעשיר אורניום בשטחה או לאפשר פיקוח הדוק יותר מצד סבא"א. בתרחיש כזה, ישראל וארצות הברית יידרשו לשמר יכולת אכיפה והתערבות לשיבוש פריצה איראנית לגרעין צבאי. יכולת כזו מחייבת מודיעין איכותי, הפעלת יכולות מבצעיות מתמשכות ותיאום הדוק ומתמשך

עם ארצות הברית, ואין וודאות שכל אלה יישמרו גם בעתיד. זאת, במיוחד לנוכח העובדה שאיראן כבר החלה בהפקת לקחים ובשיפור מערכי ההתגוננות, ההסתרה, ההגנה האווירית ומערך הטילים שלה. נוסף על כך, לא ברור אם התיאום ההדוק עם ארצות הברית יישמר, והאם העמדה האמריקאית בנוגע לחופש הפעולה הישראלי תיוותר בעינה לאורך זמן.

בשורה התחתונה, הפעלת הסנאפבק עשויה להגביר את הלחץ על איראן ואף להחליש את המשטר האיראני. עם זאת, התפתחויות החודשים האחרונים, ובהן תבוסת חזבאללה, נפילת משטר אסד, קריסת תפיסת ההרתעה האיראנית וכישלונותיה במלחמה, לא חוללו עד כה שינוי מהותי באסטרטגיה של איראן, לא הובילו לכניעתה, ובוודאי שלא לקריסתה. היא ממשיכה להזרים מאות מיליוני דולרים לבעלי בריתה באזור, לשפר את מערך הטילים שלה ולעמוד בסירובה להיכנע לתכתיבים אמריקאיים. מי שסבור שהגברת הלחץ על הרפובליקה האיסלאמית תביא בהכרח לכניעתה או להפלת המשטר, עלול לגלות פעם נוספת כי יעדים אלה אינם פשוטים להשגה.

24. לא חרב שלופה, אלא חוק ברור; לא חרם דתי, אלא זכויות אדם אוניברסליות, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 03/09/2025

במרכז הסכסוך הישראלי־פלסטיני צומחת בשנים האחרונות מגמה מסוכנת: חוגים פונדמנטליסטיים, יהודיים ופלסטיניים כאחד, מנסים לשרטט את הסכסוך לא כמאבק לאומי אלא כמלחמה דתית. הם שולפים פסוקים מן התנ״ך ומן הקוראן כדי להעניק הצדקה תיאולוגית למעשי אלימות, המוגדרים במפורש על ידי המשפט הבינלאומי כפשעים.

בכך הם מבקשים להסיג את החברה שלנו מאות שנים אחורה, לעולם שבו השמדת עמים וביזה הוצגו כהוראה אלוהית, במקום להכיר בכך שהאנושות ניסחה במאה העשרים נורמות מחייבות המגנות על חיי אדם ומוקיעות את האלימות.

התנ״ך אינו מסתיר את ציוויו: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה. כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם״ (דברים כ, טז–יז). ביריחו, כך מספר ספר יהושע, ״וַיַּחֲרִימוּ אֶת־כָּל אֲשֶׁר בָּעִיר מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן״ (ו, כא). הצו לשאול בנוגע לעמלק אף מחמיר: ״וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק״ (שמואל א טו, ג). גם משה מצווה על חייליו אחרי מלחמת מדיין: ״וְעַתָּה הִרְגוּ כָּל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ״ (במדבר לא, יז).

פסוקים אלה מציבים את השמדת העם כאידיאל דתי. הקוראן מצדו מתאר תמונה אחרת, אך גם בה יש לגיטימציה לשפיכות דמים. מצד אחד נכתבה אזהרה מפני חציית גבולות המוסר: ״נלחמו באשר נלחמים בכם, וְאַל תַּעְתַּדוּ״ (סורת אל־בקרה 2:190). מצד שני הוא מתאר אירועים כמו חיסול שבט בני קורייזה במדינה: ״והשליך פחד בלבם: קבוצה הרגתם וקבוצה לקחתם בשבי״ (סורת אל־אחזאב 33:26).

המסר ברור: בשני הספרים הקדושים, אלימות טוטלית נתפסת כתגובה אפשרית ואף מוצדקת. לעומתם, המשפט הבינלאומי המודרני נוקט קו הפוך: אמנת מניעת וענישת פשע רצח עם (1948) קובעת בסעיף II: ״רצח עם פירושו... מעשים שנעשו מתוך כוונה להשמיד, כולו או מקצתו, קבוצה לאומית, אתנית, גזעית או דתית״. כלומר, מה שהוצג כמעלה דתית הוא כיום הפשע החמור ביותר שיכול לעמוד בפני בית דין בינלאומי.

גם ביחס לביזה, התנ״ך אינו מותיר מקום לספק: ״רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה... כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ״ (דברים כ, יד). ספר במדבר מתאר בפירוט את חלוקת השלל ממדיין, ויהושע מציין כי הכסף והזהב נמסרו לאוצר בית ה׳ (ו, יט–כד). לעיתים, החטא היה דווקא בכך שחיילים נטלו שלל בניגוד לצו החרם, כפי שנאמר לשאול: ״ויעט אל־השלל״ (שמ״א טו, יט).

הקוראן אינו שולל את רעיון השלל אלא מסדירו: ״ישאלוך על השלל; אמור: השלל לאל ולא־שליחו״ (סורת אל־אנפאל 8:1). ״חֻמְּשׁוֹ לאלוהים, לשליח, לקרוביו ולעניים״ (8:41). גם בסורת אל־חַשֹׁר (59:7) נאמר כי השלל יופנה לטובת הציבור, כדי ״שלא יהיה נחלת העשירים בלבד״. מול גישות אלה, הנורמות המודרניות קובעות איסור גורף: סעיף 47 לתקנות האג (1907) קובע: ״הביזה אסורה באופן רשמי״, ואמנת ז׳נבה הרביעית (1949), סעיף 33, חוזרת ואוסרת: ״ביזה אסורה״. אמנת רומא (1998) אף הופכת ביזה לעבירה פלילית אישית בסעיף 8(2)(xvi)(b).

השבויים מהווים נקודת מבחן נוספת. במקרא הם לעיתים נרצחים, כפי שראינו בציווי על עמלק ובמלחמת מדיין, ולעיתים נלקחים כשלל מותר, כפי שמתיר ספר דברים: ״רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף... תָּבֹז לָךְ״ (כ, יד).

הקוראן מדגיש נורמה אחרת: ״כאשר תפגשו את הכופרים – הכו בצווריהם... ואחר כך אסרו אותם; ואז או שחררו בחסד או בפדיון״ (סורת מוחמד 47:4). במילים אחרות, שבוי זכאי לשחרור, אם בחינם ואם תמורת פדיון. המשפט הבינלאומי מנסח זאת כמחויבות: אמנת ז׳נבה השלישית (1949) מבטיחה זכויות מלאות לשבויי מלחמה, ובאמנת רומא (סעיף 8(2)(a)(vi)) נקבע כי הריגת שבוי היא פשע מלחמה.

נושא הרכוש מחדד שוב את הפער. ביריחו, נאמר: ״וְהָעִיר שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהּ״ (יהושע ו, כד). השמדת רכוש הייתה חלק מצו החרם. בקוראן לא קיימת הוראה גורפת, אך נכסי אויב הוגדרו כפַיְא׳, המיועדים לצורכי הכלל (סורת אל־חַשֹׁר 59:7).

המשפט המודרני שולל זאת לחלוטין: "כל השמדה של רכוש... אסורה" (אמנת ז'נבה הרביעית, סעיף 53), אלא אם קיימת הכרחיות צבאית, והאג (1907) אוסרת במפורש השמדת רכוש שלא נדרש. אמנת רומא (סעיף 8(2)(b)(ii)) הופכת הרס רכוש רחב היקף לפשע מלחמה.

והנה הענישה הקולקטיבית: בתנ"ך מדובר בעיקרון מוצהר – החרם מופעל על העם כולו, כולל נשים וילדים. בקוראן אין ציווי פורמלי אך הלחימה מכוונת לעיתים כלפי קהילה שלמה. המשפט הבינלאומי מסמן כאן גבול ברור: סעיף 33 לאמנת ז'נבה הרביעית אוסר על עונשים קולקטיביים; אמנת רומא (סעיף 8(2)(xxiii)(b)) מגדירה אותם כפשע מלחמה.

השימוש בכוח עצמו מייצג אולי את ההבדל העמוק ביותר. במקרא הוא מצווה דתית, חלק מייעודו של עם ישראל. בקוראן – מותר רק במי שנלחם בכם, תוך אזהרה מפני חריגה: "ואל תעברו את הגבול" (בקרה 190:2). ואילו המשפט הבינלאומי המודרני מציב כלל יסוד: סעיף 2(4) למגילת האו"ם אוסר שימוש בכוח, פרט להגנה עצמית (סעיף 51). אמנת רומא (סעיף 7) מגדירה התקפה נרחבת ושיטתית נגד אזרחים כפשע נגד האנושות.

אין זה תיאור תיאורטי בלבד. בתי הדין הבינלאומיים יישמו את הכללים הללו בפועל. במשפטי רואנדה הורשע ז'אן־פול אקאייסו (1998) ברצח עם לאחר שאירגן מתקפות על הטוטסי, ובית הדין קבע כי גם אונס ונזק נפשי מהווים חלק מהשמדה.

במשפטי יוגוסלביה הורשע הגנרל רדיסלב קרסטיץ' (2001) ברצח עם על חלקו בטבח סרברניצה, שבו נרצחו יותר מ־8,000 מוסלמים. בפרשת Tadić (1997) הורשע נאשם בביזה ובהתקפות על כפרים. בדרפור הוגש כתב אישום נגד נשיא סודן עומר אל־באשיר על פשעי רצח עם וענישה קולקטיבית. ובקונגו הורשע ז'רמן קטנגה (2014) בפשעים נגד האנושות לאחר שהוביל התקפה על אזרחים.

המשמעות ברורה: מה שנכתב במקורות הקדומים כמצווה אלוהית, הפך במשפט המודרני לעבירה חמורה. המעבר חד – מאלוהים המצווה "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה", אל הקהילה הבינלאומית הקובעת, כי השמדת עם היא פשע שאין לו צידוק, שעל מדינות ויחידים למנוע ולהעניש. מן המציאות שבה השלל חולק למנצחים, אל איסור מוחלט על ביזה. מהריגת שבויים כחלק מהמלחמה, אל חובה משפטית להגן עליהם.

המאבק הפונדמנטליסטי להציב את פסוקי התנ"ך והקוראן כמצפן פוליטי אינו רק עיוות של הדתות עצמן, אלא גם איום על החברה שלנו. מי שמבקש להחזיר אותנו לנורמות של ביזה והשמדה מבקש לפרק את ההתקדמות האנושית ולהחזיר את האלימות לקדמת הבמה.

דווקא היום, בתוך סכסוך שעדיין גובה מחיר דמים כבד, עלינו להתעקש שהנורמות המחייבות הן אלה של המשפט הבינלאומי. לא חרב שלופה, אלא חוק ברור; לא חרם דתי, אלא זכויות אדם אוניברסליות. בכך טמון ההבדל בין עולם ישן שבו האל מצווה על חורבן, לבין עולם חדש שבו אנו מחויבים להגן על חיי כל אדם כערך עליון.

25. תסתכלו על ההיסטוריה ותבינו: ישראל נמצאת כפסע ממלחמת אזרחים, דר' שאול אריאלי, הארץ, 04/09/2025

מלחמת אזרחים בישראל היא רעיון שכבר אי אפשר לפטור כבדיה או כאזהרה לעתיד הרחוק. יותר ויותר אזרחים רואים בה תרחיש אפשרי, וחלקם משוכנעים כי היא בלתי נמנעת. רבים מצביעים על ממשלת נתניהו, על ההפיכה המשטרית ועל מהלכי הסיפוח שהובילה, כגורמים הישירים לכך, ומנגד, רבים רואים במחאה על היבטיה את הגורם לכך.

התרומה של נתניהו וממשלתו למצב אכן גדולה, אך קביעה כזו מבטאת ראייה מצומצמת המתמקדת בממד העכשווי בלבד. ראייה כזאת מונעת הבנה מלאה של האיום, של שורשיו ההיסטוריים ושל דרכי ההתמודדות האפשריות עמו. כדי להבין את התמונה כולה, יש להתבונן במאבק המתקיים בישראל זה יותר ממאה שנים בין שלוש חברות — החרדית, הציונית והמשיחית — על דמותה, יעדיה ועתידה של מדינת ישראל. ובעיקר יש להתבונן במאבק החריף שבין החברה הציונית לחברה המשיחית.

הבסיס למלחמות אזרחים הוא קיומן של אידיאולוגיות מנוגדות: השקפות שונות על המשטר, החברה, האמונה הדתית ומהות החיים המשותפים. השקפות אלה מפצלות את הציבור למחנות. כאשר כל מחנה רואה בחזון של המחנה האחר איום קיומי, כל פשרה המאפשרת קיום משותף נתפשת כבגידה. במציאות כזאת יש חשיבות מכרעת לעמדה של ההנהגה ולתפקודה. היא יכולה למתן את הפערים בין המחנות או להחריפם. במקרה הישראלי, לעתים קרובות ההנהגה עצמה מגבירה את המתחים מתוך אינטרס פוליטי להיבדל, לשמר בסיסי כוח ולחזק זהויות נפרדות — מה שמקרב עוד יותר את הסכנה של עימות פנימי.

מקור הפיצול בחברה היהודית בייסודה של התנועה הציונית בשלהי המאה ה–19. מייסדיה קראו תיגר על החברה היהודית בגלות שקידשה את הפסיביות, כפי שכתב האדמו"ר החמישי מלובביץ' ב–1900: "כל ציפיותינו ותקוותינו הוא שיביא הקב"ה לנו את משיח צדקנו במהרה בימינו אמן, ותהיה גאולתנו על ידי הקב"ה עצמו" ("אור לישרים", ורשה).

החברה היהודית בגלות החזיקה בתפישה פטליסטית, והאמינה שגורלה נקבע על ידי אלוהים, ותקומתה תתרחש רק על ידי נס. היא אימצה ברובה את האגדה של האמוראי מארץ ישראל, רבי יוסי בן חנינא, לפיה "שלוש שבועות שהשביע הקב"ה את ישראל: שהחשובה שבהן היא 'שלא יעלו ישראל בחומה'" (תלמוד בבלי). כלומר, שלא יעלו כולם לארץ בכוח, באופן מאורגן. חלק מצאצאי החברה הזאת, שרבים מהם נספו בשואה, נהפכו לחברה החרדית במדינת ישראל — המקדשת את בדלנות ה"גטו", את הכפירה בעיקר העבודה, את ביטול לימודי הליבה ואת ההשתמטות משירות בצבא.

כל זאת תוך שהחרדים מפעילים השפעה פוליטית בלתי פרופורציונלית במדינה דמוקרטית שהלגיטימיות שלה מוטלת בספק בעיניהם. הפרדוקס המובנה הזה — שימוש בכלים דמוקרטיים כדי לחזק תפישה אנטי־דמוקרטית — הוא אחד ממוקדי החיכוך העמוקים בחברה הישראלית, ומקור למתח קבוע גם בין שאר המחנות בימים אלו.

התנועה הציונית החזיקה באידיאולוגיה ובחזון הפוכים. היא ראתה את האדם והעם כאחראים לגורלם. מטרת הבית הלאומי מבחינתה, היתה לצרף את העם היהודי למשפחת העמים על פי עקרונות הנאורות, ולעלות על מסלול התחדשות של לאומיות מודרנית. יסודות הציונות הם "ארץ ישראל... רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם" (מנחם בגין, 1972). במגילת העצמאות התחייבו הציונים כי "מדינת ישראל... תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום...; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות, ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות". התחייבות זו לא היתה הצהרה ריקה, אלא חוזה חברתי ברור, אבל בראייה היסטורית אפשר לראות עד כמה נשחקו מרכיביו של חוזה זה בעשורים האחרונים תחת לחצים פוליטיים, דמוגרפיים ומשיחיים.

לפיצול הבסיסי הזה הצטרפה חברה נוספת, שצמחה בתחילת המאה ה–20 על בסיס תורתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה), שראה בהצהרת בלפור את תחילת הגאולה, ובנו, הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה), שעיוות והקצין את תורת אביו

לכדי לאומיות משיחית טריטוריאלית. הם קראו את ההיסטוריה באופן שונה מהציונים: הקב"ה החליט על גאולת עם ישראל, ו"משך בחוטים" של הפוליטיקה העולמית לשם כך. בניית המדינה נעשתה על ידי "חמורו של משיח" (החילוני). מאז עמד אלוהים לצד ישראל (מעטים) נגד הערבים (הרבים), וניצח בעבורם. הארץ שוחררה וירושלים אוחדה.

לשם השלמת תהליך הגאולה יש ליישב את כל שטחי הארץ, להכריז על ריבונות בכל א"י, לבנות את בית המקדש, ללמוד תורה ולהחליף את הנהגת המדינה ואת המשטר הדמוקרטי שלה. כל אלו תנאים הכרחיים ל"השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש" (חנן פורת במבוא לספר "כנגד כל הסיכויים", 2008). גישה זו ממסגרת את המעשה הציוני כחלק מתוכנית אלוהית, ומכאן גם ההתעקשות בכל הנוגע לפשרה טריטוריאלית ולאופי המשטר.

תחילתו של המאבק היתה לקראת כינוס הקונגרס הציוני העולמי הראשון, שהיה אמור להתקיים ב–25 באוגוסט 1897 במינכן. אז התעוררה התנגדות לכינוס מחוגים דתיים, אורתודוקסיים ורפורמיים. "איגוד הרבנים הכללי בגרמניה" התכנס בברלין ופרסם בכמה עיתונים החלטה המגנה את הציונות וקוראת להתרחק ממנה. בכרוזי הרבנים הודגש, כי "שאיפת המכונים ציונים להקים מדינה יהודית לאומית בא"י מנוגדת לייעודים המשיחיים של היהדות; הדת היהודית מחייבת שירות נאמן של המדינה שבה חיים היהודים".

רבני המחאה הצליחו להרחיק את הקונגרס ממינכן, אך בזכות התעקשות של הרצל והצירים הוא התקיים בבאזל. הרצל פרסם בביטאון "די ולט" מכתב מהוועדה המכינה אל ראשי הקהילה היהודית במינכן, שבו נאמר בין השאר: "נראה לנו כי האיזראליטים שאינם רואים עצמם כיהודים לאומיים אלא כשייכים לאומה אחרת, צריכים היו להניח אותנו בשקט להרגשות העם שלנו. אין אנו מדברים בשמם, אלא בשמנו בלבד; אנו מכבדים את לאומיותם, יכבדו נא הם את שלנו" (שלמה אבינרי, "הרצל", 2007).

הקונגרס הסתיים בהחלטה ההיסטורית: "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בא"י, שיובטח במשפט העמים". החלטה זו הניעה את הקמת המוסדות העל־קהילתיים ואת העלייה השנייה החלוצית והלאומית, צעדים שנהפכו לנקודת מפנה מעשית במימוש החזון הציוני, חרף ההתנגדות מבית.

כישלון ניסיון הציונות להניע המוני היהודים לעלות לפלשתינה בשנות ה–20 וה–30 של המאה ה–20, והתעוררות התנועה הלאומית של ערביי הארץ, הובילו עם תחילת המרד הערבי ב–1936 לכינונה של ועדת פיל, שפרסמה את תוכניתה לחלוקת הארץ בין שני העמים ב–1937. גם כאן נשמעו קולות הסרבנות של המשיחיים הלאומניים לכל חלוקה: "העם היהודי לא ישלים לעולם עם איזה שהוא ניסיון לצמצם את גבולותיה ההיסטוריים של א"י, כפי שהובטחה לעם ישראל מפי הגבורה", כך הוחלט בוועידת המזרחי ב–1937.

גם כשהתחוור הצורך להקים מדינה בחלק מהארץ לשם הצלת יהדות אירופה מציפורני הנאצים, הרב משה חרל"פ שלל זאת ופסק: "ברור שאסור לישראל לוותר על חלק מארץ הקודש". ההנהגה הציונית בראשות חיים ויצמן ודוד בן־גוריון התעקשה, והכריעה את החלטת הקונגרס בציריך. בן־גוריון קבע: "מבחינת הגשמת הציונות עדיפה הקמת מדינה יהודית לאלתר, אפילו בחלק מא"י, מהמשך המנדט בכל הארץ". הפער הזה בין ראייה משיחית לראייה פרגמטית נותר עד היום אחד ממוקדי המאבק המרכזיים.

החרדים והמשיחיים לא נושאים באחריות לביטול הצעת החלוקה של ועדת פיל, שאולי היתה מצילה את יהדות אירופה — הממשלה הבריטית ביטלה אותה. אך את השואה נימקו בדרכם: האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים, כתב בספרו, "ויואל משה", כי הפרת האיסור "לעלות בחומה" גררה את העונש האלוהי של השואה. הרב ש"ך, בנאום בישיבת פוניבז' ב–1990, סיכם: "הקב"ה ניהל... חשבון ארוך המשתרע על פני מאות שנים, עד שהצטבר לחשבון של שישה מיליון יהודים, וכך התרחשה השואה". ובחברה המשיחית־לאומנית הסביר הרצי"ה את השואה כעונש על כך שהעם לא עלה לארץ אחרי הצהרת

בלפור, שבישרה את תחילת הגאולה: "עם ד' כל כך דבק בטומאת ארץ העמים, עד כדי שהוא מוכרח להיחתך ולהיגזר ממנו בשפיכות דמים" ("ארץ הצבי").

איש לא ניסה ליישב את הסתירה בין הצגת הצהרת בלפור על ידי הראי"ה (שנפטר ב–1935) כתחילת הגאולה, לבין השואה שהתרחשה 25 שנה מאוחר יותר. האשמת הקורבנות היא מרכיב עומק בתפישת העולם של המחנה המשיחי־לאומני, והיא מטילה צל כבד על כל אפשרות לפשרה מדינית גם כיום, בשל החשש שהחזרת השטחים תוליד עונש אלוהי.

היחס של שלוש החברות להחלטת החלוקה של האו"ם ב–1947 היה שונה: החשש מהמחיר שתגבה התנגדות להקמת מדינה יהודית אחרי 2,000 שנה הכריע את רוב הנצים. "עם שואף חיים בוחר בעצמאות ומתפשר על טריטוריה", קבע ב–1947 זלמן שזר, לימים נשיא המדינה. רוב ההנהגה הציונית־דתית, ובראשה ראשי המזרחי והפועל המזרחי, הצביעה בעד החלוקה מסיבות פרקטיות. הרב יהודה לייב מימון, ממנהיגי המזרחי, היה בין הבולטים בתומכי ההחלטה. הוא הדגיש שהקמת מדינה היא שלב בגאולה, חתם על מגילת העצמאות והיה שר הדתות הראשון.

הציבור החרדי היה מפולג באותה עת: חלקו ראה במדינה שלב חיובי במידת מה, וחלקו ראה בה שלב שלילי. חסידות סאטמר דגלה באנטי־ציונות מוחלטת. הציבור הליטאי סירב לראות במדינה תהליך גאולי כי היה צפוי להיות לה שלטון חילוני, והציבור הספרדי נטה מעט יותר לחיוב. כאן חשוב לציין את מכתב הסטטוס־קוו ששלח בן־גוריון, אז יו"ר הסוכנות היהודית, לאגודת ישראל ביוני 1947. זו לא השתתפה רשמית במוסדות הציוניים, ודרשה ערבויות לכך שמדינה יהודית עתידית תכבד את עקרונות ההלכה בעניינים מרכזיים — כדי שניתן יהיה להציג חזית יהודית אחידה בפני הוועדה המיוחדת של האו"ם, ולמנוע קרע עמוק בין הציבור החילוני לציבור הדתי והחרדי. מנהיג המפלגה, יצחק מאיר־לוין, חתם על מגילת העצמאות והיה שר הסעד הראשון, אך ההסכם בדבר הסטטוס־קוו יצר תקדים של פשרה ממלכתית מול מגזר שמסרב לקבל את יסודות המשטר הדמוקרטי, הכולל הפרדה בין דת לפוליטיקה, תקדים שממשיך להדהד עד היום.

במשך שלושה עשורים שמר הרוב החילוני־מסורתי של גח"ל־הליכוד והמערך־העבודה על שלמות החברה היהודית בישראל, גם אם שסעים עדתיים איימו עליה והולידו את "הפנתרים השחורים" ובהמשך את מפלגת ש"ס החרדית. המפד"ל בראשות יוסף בורג (1970–1986) היתה מתונה ושונה מיורשותיה; בורג הזהיר מפני המשיחיים במחנהו: "הם נושאים על נס את שלמות הארץ, ושכחו את שלמות המדינה, שכחו את שלמות התורה, שכחו את שלמות המחנה. אם דרך רעיון שלמות הארץ יכולים להגיע באופן מחשבתי לכהנא, זוהי אשמה גדולה".

עד 1974 ראו המשיחיים את הישגי הציונות כתחילת הגאולה. הנסיגה מקוניטרה בהסכם עם סוריה ב–1974 נתפשה כהפרה של הציווי האלוהי האוסר על "ויתור מדעת על שטחים". מכאן נולדה תנועת "גוש אמונים", וב–1981 ירשה אותה מועצת יש"ע, שהקצינה את עמדתה. מ–1974 ואילך הכריזה החברה המשיחית מלחמה על החברה הציונית — שהיתה עיוורת לאיום, ואף ראתה בו ביטוי לדמוקרטיה ולפלורליזם.

החברה המשיחית, קטנה אך נחושה, זכתה לרוח גבית מהניצחון של מנחם בגין בבחירות 1977, שנשען בין היתר על ליבוי של מתחים עדתיים. אף שהיה מודע למשנתם, "יש לכם חולשה אחת — פיתחתם בקרבכם תסביך של משיחיות", בגין חלם כמוהם על הקמת אלף אלוני מורה. עם זאת, בניגוד לחזונם, הוא חתם על הסכם השלום עם מצרים ועל הסכם האוטונומיה בשטחים. מנגד הוא אִפשר לאריאל שרון להקים בתוך שמונה שנים 88 התנחלויות חדשות בגדה.

הסכמי אוסלו של יצחק רבין ושמעון פרס איימו על חזון המשיחיים, והם פעלו עם בנימין נתניהו כדי למוטטם על ידי הפרה של החוק וביטול הלגיטימיות של המוסדות הנבחרים ושל הכרעת הרוב, משום שלשיטתם היא לא עומדת במבחן התורה. חזרתו של נתניהו לראשות הממשלה ב–2009 חיזקה את הברית בין החרדים, המשיחיים והליכוד. ב–15 שנות שלטונו, נתניהו, החרד כיום לעתידו הפוליטי והאישי על רקע המשפט המתנהל נגדו, העמיק את הפיצול. וזה הגיע לשיא בהפיכה

המשטרית ובסרבנות לכל תהליך מדיני, כאשר המשיחיים מלווים את הצעדים הללו בניצול ציני של הקופה ציבורית, בטרור יהודי, בהפרת החוק הבינלאומי ובפגיעה במערכות הביטחון.

רק בשנים האחרונות חלה התעוררות של הציבור הציוני, שעה שהאופוזיציה הפוליטית מתגלה כעקרה וכמאוהבת בסטטוס־קוו וב"כניסה מתחת לאלונקה" של היריב. האזהרה של הכוהן הגדול חנניה לאחר כיבוש בית המקדש על ידי הקיצונים ערב חורבנו בידי טיטוס, נותרה רלוונטית גם היום לציבור האדיש הספון בביתו: "שודדים אתכם ואתם נכנעים... מכים אתכם ואתם שותקים! האם לא אתם גרמתם למספרם הגדול (של הקיצונים) בשתיקה ששתקתם כשהתאגדו לראשונה?... הלעולם לא תתקוממו?... שמא אבד לכם הרגש היקר הטבעי ביותר, התשוקה לחירות?" (מתוך "מצעד האיוולת היהודי", מאת אמוץ עשהאל).

לפיכך, ישראל נמצאת כפסע ממלחמת אזרחים. החברה המשיחית והחברה החרדית רואות את המציאות הנוכחית — ממשלת ימין על מלא, השבי הפוליטי של נתניהו והליכוד, תמיכת טראמפ, הניצחונות הצבאיים מול איראן, חיזבאללה, החותים ועזה — כהזדמנות הטובה ביותר למימוש חזונם. המשיחיים יעשו הכל ב"חלון ההזדמנויות" ההיסטורי שלהם כדי להצליח, ובכל מחיר: פגיעה בחפים מפשע, הפרת החוק הבינלאומי והחוק הישראלי, פגיעה בפעילי המחנה הציוני, הפקרת החטופים ועוד. אחרת, כישלונם יתפרש על פי אמונתם ככישלון כולל. החרדים מצדם ינסו לעגן את בדלנותם והטבותיהם המפליגות באופן בלתי הפיך. מנגד, הציונים חוששים שעם השלמת ההפיכה המשטרית וסיפוח השטחים ישראל תהפוך למדינה שהם לא ירצו לחיות בה.

לכן, ככל שמתקרבים לבחירות המתחים הללו הולכים ומועצמים על ידי שרי הממשלה, במהלכי סיפוח, במיטוט שלטון החוק ובהמשך המלחמה העקרה בעזה, לצד סרבנות במישור המדיני. האיום הגדול נובע מהניסיון לנכס את הלאום והדת — שהם המכנה המשותף הראשון והאחרון לכל החברות היהודיות בישראל — ולשלול אותם, כביכול, מהמחנה הציוני החילוני, על ידי ראש הממשלה ומחנהו, באמירות כמו "השמאל שכח מה זה להיות יהודים", המוציאות את הציונים החילונים אל מחוץ למחנה ומקרבות את ישראל לנקודת רתיחה ולגלישה אפשרית לעימות אלים.

אצל צד אחד, שכבר הפעיל אלימות רצחנית נגד פעילי שלום וראש ממשלה מכהן, מתקיים תהליך של התחמשות תחת מדיניות חלוקת הנשק לאזרחים של השר בן גביר וכוחות ההגנה המרחבית בהתנחלויות, בעוד שהצד השני מקפיד להתרחק מכל סממן כזה ומדגיש את המאבק האזרחי החוקי והלא אלים. רק מנהיגות אחרת, בקואליציה ובאופוזיציה, אמיצה ומחויבת לשלמות הבית ולחזון הציוני שלאורו הוקמה המדינה, תוכל להניא את המחנות מהמהלך האחרון, שאם יתממש ישחזר בצורה נוראה את החורבן של ממלכת ישראל, ממלכת יהודה וממלכת החשמונאים, כפי שהוא מתואר באופן מקורי ונועז בספר "מצעד האיוולת היהודי".

26. עם לבדד ישכון, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 07/09/2025

מאז הקמתה, נעה ישראל בין שתי מגמות: מצד אחד, שאיפה להשתלב בקהילה הבינלאומית, ליצור בריתות וליהנות מהכרה רחבה; מצד אחר, מגמות הסתגרות והישענות על כוח צבאי, תוך הדגשת הייחוד היהודי כמעט כגורל.

שנים התקיימו שתי המגמות במתח מתמשך. בעשור האחרון, ובעיקר מאז אירועי ה־7 באוקטובר, הכף נטתה באופן ברור לכיוון ההסתגרות. ממחקרים של חוקרים שונים בקבוצת המחקר ״תמרור – פוליטוגרפיה״ עולה, כי ממשלת בנימין נתניהו ה־37 וחבריה מקדמים מדיניות שמציבה את ישראל לא כחלק מהעולם אלא כיישות שמבודדת את עצמה. הביטוי המקראי ״עם לבדד ישכון״, שבעבר שימש סמל לעמידה נחושה, הפך למציאות שמקרבת את ישראל לעמדת המצורעת בזירה הבינלאומית.

במערכת הפוליטית בישראל מצא דר׳ מעוז רוזנטל שאין כיום דיון אמיתי באפשרויות להסדר מדיני. הממשלה הנוכחית מתמקדת בהעמקת השליטה ביהודה ושומרון באמצעות צעדים התואמים סיפוח או שימור המצב הקיים, המנוגדים למשפט ולעמדות הבינלאומיות. גם כשהיא נמנעת מהכרעות ישירות, ברור לאן מועדות פניה.

האופוזיציה מצידה מפוצלת וחלשה, וחלק מראשיה תומכים בהסדרים כלשהם אך אינם מצליחים להפוך זאת לסדר יום מגובש. הכנסת ודיוני הוועדות מציגים אותו דפוס: הרבה עיסוק בניהול שוטף של תשתיות, ביטחון ומשברים הומניטריים, ומעט מאוד בשאלות ארוכות טווח. פתרון שתי המדינות כמעט ואינו מוזכר.

חברי הכנסת מהקואליציה ואף מהאופוזיציה מרבים להתבטא בנושא סיפוח או תמיכה במהלכים צבאיים שחלקם מוגדרים כפשעי מלחמה. למדיניות זו ביטוי גם בעיתונות, המשקפת קיטוב חד: ״הארץ״ מדגיש את הסכנות שבהמשך השליטה בשטחים, ״ידיעות אחרונות״ מתמקד בהיבטים הביטחוניים וההומניטריים, ו״ישראל היום״ מהדהד את הקו הממשלתי המצדיק את המשך השליטה.

ביחסי ישראל עם הממשל האמריקאי מצא אלון פנקס מגמה מדאיגה. תחת ממשל דונלד טראמפ בחרה וושינגטון שלא להוביל תהליך מדיני. הסיוע הביטחוני נמשך, אך אין הצעה או חזון מדיני ריאליים. הרטוריקה של ״ערכים משותפים״ כמעט נעלמה, ובבית הלבן ובקונגרס גוברת התחושה שישראל פועלת בעזה תוך פגיעה מסיבית באוכלוסייה אזרחית.

הדימוי של ישראל בארצות הברית נפגע, גם אם הציוד הצבאי ממשיך לזרום. בעבר ידעו ממשלים אמריקאיים להציב גבולות ולכפות תהליכים, כפי שקרה עם ועידת מדריד ב־1991. כיום, הממשל נמנע מכך, וישראל נשארת ללא מצפן מדיני וללא יכולת אכיפה.

האו״ם, גם אם חסר יכולת אכיפה אמיתית, הפך לבמה עיקרית לביקורת על ישראל. אחרי ה־7 באוקטובר יוזמות במועצת הביטחון, ביניהן צרפתיות וסעודיות, ביקשו להחזיר את פתרון שתי המדינות לשולחן. במקביל הידרדר מאוד הדימוי של ישראל, ומונחים כמו ״רצח עם״ הופיעו בדו״חות רשמיים. ישראל מתמודדת עם מציאות שבה היא אינה שותפה פעילה אלא יעד מרכזי לביקורת.

הזירה היהודית-אמריקאית ממחישה היטב את ההתרחקות. במשך עשרות שנים נהנתה ישראל מתמיכה כמעט אוטומטית של הארגונים היהודיים בארצות הברית. מאז ה־7 באוקטובר התמונה שונה בתכלית.

ג׳יי סטריט מובילה את הקו הביקורתי ודורשת לחזור לפתרון שתי המדינות. הוועד היהודי-אמריקאי והליגה נגד השמצה העלו את רמת ההתבטאויות סביב דמוקרטיה וזכויות אדם. איפא״ק, לעומת זאת, הצטמצמה להודעות אנטי-חמאס ונמנעה מלגעת בסוגיה המדינית. במילים אחרות, ישראל הולכת ומתרחקת מהעולם היהודי החיוני כל כך לתמיכתה בזירה האמריקאית. הנכס האסטרטגי הזה נשחק מול עינינו.

באירופה, במחקרה של דר' מאיה שיאון, ניכרת התפנית הציבורית. לפני אוקטובר 2023 נתפס הסכסוך כרדום יחסית. מאז המלחמה בעזה הפך לנושא מרכזי. ההזדהות הציבורית עם ישראל התחלפה בהפגנות ענק בעד הפלסטינים.

ממשלות אירופה, שבעבר נזהרו מביקורת נוקשה, אימצו קו תקיף יותר, גם אם כוח ההשפעה הממשי של האיחוד מוגבל. ישראל איבדה את דעת הקהל האירופית, והשפעת הרחוב על המדיניות באירופה חזקה. במחצית הראשונה של 2025 אירופה עסקה באופן אינטנסיבי בסכסוך הישראלי-פלסטיני, בעיקר לנוכח מלחמת עזה והשלכותיה.

בעוד ישראל הפגינה עליונות צבאית אזורית, מצבה המדיני הידרדר לשפל חסר תקדים עקב הפרות של המשפט הבינלאומי ההומניטרי, מה שהוביל את האיחוד האירופי ובריטניה לנקוט צעדים נגדה, תוך שגרמניה מנסה לבלום אך יחסי השתיים מתוחים.

אירופה הינה "שחקן ממן" ולא גורם משפיע, מוגבלת בהפעלת מנופים מדיניים למרות הסכמה רחבה על פתרון שתי המדינות והתנגדות להתנחלויות. הפער הנורמטיבי-ערכי בין ישראל לבין ממשלות אירופה והציבור הרחב התרחב, והתחזקות מחאת הרחוב והלחץ הציבורי הובילו להגברת הביקורת על ישראל.

עם זאת, נרשמה הצלחה מסוימת בגיבוש קואליציה אירופית-ערבית בראשות צרפת וסעודיה, אך חולשתה המוסדית של אירופה והפער מול ממשל טראמפ פגעו ביכולתה להוביל מהלך אפקטיבי לפתרון הסכסוך.

בעולם האסלאמי התמונה חריפה עוד יותר. דר' חי ירונצ'ק מתאר כי טורקיה בראשות רג'פ טאיפ ארדואן מובילה קו תקיף ומאשימה את ישראל בפשעים חמורים. היא הפכה לאחד הקולות הבולטים בזירה הבינלאומית נגד ישראל.

דר' רז צימט חוזר ומדגיש כי איראן ממשיכה לדבוק בקו האידיאולוגי המוכר – אי–הכרה בישראל והרצון להשמידה – אך ממקדת את משאביה במשבר הגרעין. לאחרונה החריפה את הטון בכל הקשור להפעלת כוח צבאי נגד ישראל.

במדינות ערב מצאה דר' מורן זגה כי תהליכי הנורמליזציה עם סעודיה והאמירויות נקטעו. ריאד קבעה במפורש כי פתרון שתי המדינות הוא תנאי לכל התקדמות, והאמירויות אימצו קו זהה. מצרים וירדן, אף שהקשרים הביטחוניים נשמרים, החמירו את הטון הציבורי. קטאר ממשיכה לתפקד כערוץ מרכזי מול חמאס, ובחריין מצמצמת את מעורבותה. במילים אחרות, ההזדמנות שנפתחה בהסכמי אברהם התפוגגה, והרטוריקה הערבית חזרה להתמקד בצורך בהסדר מדיני.

הבידוד אינו מתבטא רק בדיפלומטיה. אוניברסיטאות בעולם מבטלות שיתופי פעולה עם מוסדות ישראליים. חברות בינלאומיות מתמודדות עם חרמות צרכנים. אמנים ומוסדות תרבות נמנעים מהופעה בישראל. זוהי מגמה המזכירה יותר ויותר את הבידוד של דרום אפריקה בתקופת האפרטהייד, ומקבעת את ישראל כמדינה לא רצויה.

הדינמיקה הזאת אינה גזירת גורל. היא תוצאה של מדיניות. מדינה שבוחרת להעדיף שליטה לא חוקית על שטח על פני לגיטימציה בינלאומית – בוחרת במודע להידחק לעמדת המצורעת. ישראל נמצאת בדיוק בצומת הזה. כל עיכוב בבחירה אחרת רק מעמיק את השבר.

המשמעות היא שישראל צריכה לשוב ולהציב אופק מדיני ברור, לשקם את היחסים עם ארצות הברית ואירופה, ולחזור לנהל דיאלוג עם הקהילות היהודיות בעולם. בלי מהלך כזה הביטוי "עם לבדד ישכון" יישאר לא סמל של כוח אלא עדות לחולשה עמוקה.

27. האם יהודה ושומרון סופחו למדינת ישראל מבלי ששמנו לב?, אל"מ דר' לירון ליבמן, זמן ישראל, 12/09/2025

קמנו בבוקר וגילינו כי השטחים, או לפחות חלקם, הפכו לחלק ממדינת ישראל. האמנם?

השטח E1 הוא שטח המשתרע בין מעלה אדומים לבין ירושלים ומהווה חלק מהגדה המערבית. באזור זה קיימות כבר כעשרים שנה תכניות בנייה להרחבת מעלה אדומים, תכניות שאישורן נעצר, פעם אחר פעם, בשל לחץ בינלאומי.

המתנגדים סבורים שמדובר בעתודת קרקע הדרושה כדי להבטיח רציפות פלסטינית בין צפון הגדה לבין דרומה. התיישבות ישראלית בו תתקע טריז ותפגע באפשרות להקים מדינה פלסטינית.

בעשרים באוגוסט 2025 פורסם שתכניות הבנייה אושרו סופית וכי שר האוצר בצלאל סמוטריץ' מיהר להתפאר בכך ש"המדינה הפלסטינית נמחקת – לא בסיסמאות, אלא במעשים". למחרת, כצפוי, 21 מדינות אירופית ומערביות גינו את אישור תכניות הבנייה והגדירו אותן כהפרה של המשפט הבינלאומי וכצעד שיסכל את פתרון שתי המדינות.

משרד החוץ פרסם ביום שאחרי הגינויים הודעה לתקשורת באנגלית ובה דחה אותם. לכאורה, ריטואל ידוע מראש, אלא שהודעה זו יוצאת דופן וחסרת תקדים בגלל משפט אחד:

"אין כל הגבלה על ערבים מלגור בכל חלק של מדינת ישראל ולקריאה למנוע מיהודים – ויהודים בלבד – את הזכות לגור באזורים מסוימים של מדינת ישראל יש שֵׁם – גזענות" (התרגום שלי- ל.ל).

הצהרה זו שגויה בתכלית. מדובר בשטח שמעולם לא הוחל עליו החוק הישראלי. אפילו מעלה אדומים עצמה לא סופחה לישראל, כפי שמעידה העובדה כי לאחרונה הוגשה שוב הצעת חוק פרטית להחיל עליה את ריבונות ישראל.

הטענה שמדובר בשטח מדינת ישראל, נוגדת גם את עמדתה העקבית של מדינת ישראל. לפני פחות משנה, בהתנגדות שהגישה ישראל לסמכות בית הדין הבינלאומי הפלילי על השטחים, בעקבות צווי המעצר שהוצאו נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו ושר הביטחון לשעבר יואב גלנט נטען, כי קביעת הריבונות בשטחים מושעית, וכי היא תלויה ועומדת עד להשגת הסדר קבע, כפי שנקבע גם בהסכמי אוסלו.

על טיעון זה חזרה ישראל בבקשה לבטל את צווי המעצר, שהוגשה לבית הדין בחודש מאי האחרון. האם ראש הממשלה נתניהו מודע לכך שמשרד החוץ חותר תחת טיעוני הבקשה לבטל את צו המעצר נגדו?

להמחשת ההשלכות מרחיקות הלכת של ההצהרה – אם יהודה ושומרון הם חלק ממדינת ישראל, הרי שה"ערבים", אשר מותר לגור להם בכל מקום במדינה – כוללים גם את הפלסטינים תושבי השטחים.

היום, כאשר בתי המשפט בישראל דוחים בקשות של פלסטינים להיכנס לישראל, לשם איחוד משפחות למשל, מודגש כי "מפתח הכניסה למדינה נתון בידי המדינה. לזרים אין זכות לפתיחתה של הדלת". נימוק זה לא ניתן להעלות כלפי מי שמתגורר ב"חלק של מדינת ישראל".

בית הדין הבינלאומי לצדק, בחוות הדעת המייעצת שנתן בסוגיה ביולי 2024, קבע שמדיניות ישראל בשטחים מהווה סיפוח בפועל של חלקים גדולים מהם.

לכן, יהיו מי שיהיו המקלים ראש במשמעותן של הצהרות רשמיות, אבל הודעות של משרד החוץ מבטאות את עמדת המדינה במשפט הבינלאומי. לניסוחן יש להתייחס בחרדת קודש, תוך הבנת הניואנסים של כל מילה.

אפשר לפטור את ההצהרה הזו כתקלה, ואולם מתגנב החשש שמדובר בביטוי נוסף של ה"משילות" שבשמה מפרקת הממשלה את שירות המדינה המקצועי.

אעז להעריך כי אין סיכוי שההצהרה הזו עברה בדיקה של הייעוץ המשפטי למשרד החוץ. כנראה מאן דהוא סבר שהוא יודע טוב יותר.

28. הקו הירוק החרדי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 17/09/2025

במשך עשרות שנים מוצג המפעל ההתנחלותי כאילו היה תופעה אחידה של ציבור אידיאולוגי נחוש, המתעצם דמוגרפית ומרחיב בהתמדה את אחיזתו בשטחי יהודה ושומרון. אך מבט בנתונים אמפיריים לאורך תקופה ארוכה, המבוססים על סטטיסטיקות רשמיות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של קצבאות הילדים, הרכב האוכלוסייה והשתתפות הממשלה בהכנסות המקומיות – מצייר תמונה אחרת לחלוטין.

אין מדובר ב"פריחה כוללת" אלא בתופעה מפוצלת, שבה מנוע הצמיחה המרכזי אינו נובע מן הציבור המתנחלי האידיאולוגי, אלא בעיקר מן החברה החרדית, המתרחבת בקצב מואץ ביישובים עירוניים גדולים כמו מודיעין עילית וביתר עילית, ולאחרונה גבעת זאב.

לעומתה, הציבור הדתי־לאומי, המזוהה עם רעיון ההתנחלות כפרויקט לאומי, מציג קיפאון במספרים, ואילו הציבור החילוני, שנטה להתגורר בגושי ההתנחלויות בעיקר מסיבות כלכליות ודיור בר־השגה, הולך ומצטמצם.

בין השנים 2009 ל־2022 גדל מספר הילדים בקרב ישראלים באיו"ש מכ־130 אלף ליותר מ־200 אלף, גידול של יותר מ־50 אחוזים. אלא שחלוקת המספרים לשלוש קבוצות מגלה את סודו. משפחות קטנות, המונות ילד או שניים, שמרו על יציבות במספר הילדים, סביב 29 עד 35 אלף, גם כאשר מספרן גדל במקצת מ־19 אלף ל־23.6 אלף. תרומתן היחסית מכלל הילדים ירדה מ־22 אחוזים ל־18 אחוזים.

כלומר, זוגות צעירים ככלל אינם רואים באיו"ש את מקום המגורים המועדף שלהם. משפחות כאלה אינן מגיעות, ואחרות מעדיפות לעזוב מסיבות שונות – ביטחוניות, כלכליות או בשל היעדר בנייה ביישובם.

משפחות בינוניות, המונות שלושה עד ארבעה ילדים, צמחו עד שנת 2014 והגיעו ל־62 אלף ילדים, אך מאז נעצרה מגמת הגידול והן שמרו על יציבות ואף ירדו קלות. חלקן ירד מ־37 אחוזים ב־2009 ל־31 אחוזים ב־2022.

לעומת זאת, המשפחות הגדולות, בעלות חמישה ילדים ויותר, הציגו עלייה דרמטית: מ־53 אלף ילדים ב־2009 ל־101 אלף ויותר ב־2022. הן חצו את רף המחצית מכלל הילדים באיו"ש, והמשיכו ללדת בממוצע מעל שישה ילדים למשפחה.

ברור לחלוטין כי הצמיחה הדמוגרפית אינה מתחלקת באופן שווה, אלא נובעת כמעט כולה מן המשפחות החרדיות, אשר קצב ילודתן הגבוה דומה מאוד לדפוסי הילודה של החברה החרדית בתוך הקו הירוק.

כאשר בוחנים את התפלגות האוכלוסייה הכללית, המגמה נעשית ברורה אף יותר. בשנת 2009 חלקם של החרדים באוכלוסיית הישראלים באיו"ש עמד על כ־32 אחוזים, של הציבור הדתי־לאומי על 33 אחוזים, ושל החילונים על 35 אחוזים. עד שנת 2025 השתנה המאזן: החרדים עלו ל־38 אחוזים, הדתיים־לאומיים שמרו על יציבות סביב 34 עד 37 אחוזים, והחילונים צנחו ל־24 אחוזים בלבד.

במילים אחרות, המשקל הדמוגרפי של הציבור החילוני הולך ויורד, והאוכלוסייה היהודית באיו"ש הופכת יותר ויותר דתית, עם דגש על החרדית. מדובר בשינוי חברתי עמוק: ההתנחלויות שהוצגו במשך שנים כפסיפס מגוון של אוכלוסיות הופכות בהדרגה לערים חרדיות גדולות ויישובים דתיים־לאומיים קטנים, בעוד מרכיב החילונים הולך ודועך.

גם במישור הכלכלי נחשפת תמונה מורכבת. שיעור השתתפות הממשלה בהכנסות התקציב הרגיל והלא רגיל של הרשויות באיו"ש נמצא בעלייה מתמדת. בשנת 2009 עמד השיעור סביב 56 אחוזים, ואילו בשנים האחרונות הוא נע בין 63 ל־68 אחוזים.

התלות הגוברת בתקציבי מדינה משקפת חולשה כלכלית מבנית. אוכלוסייה חרדית מרובת ילדים, עם שיעורי השתתפות נמוכים בשוק העבודה, יוצרת עומס מתמשך על התקציבים הציבוריים. במקביל, יישובים דתיים־לאומיים קטנים אינם

מייצרים בסיס כלכלי עצמאי יציב. כך נוצרת מציאות שבה הצמיחה הדמוגרפית אינה מתורגמת לחוסן כלכלי, אלא להכבדה על קופת המדינה.

מנהיגי הימין מציגים שוב ושוב את הנתונים הדמוגרפיים כדי להוכיח שההתנחלויות "כאן כדי להישאר" וכי "המציאות בשטח בלתי הפיכה". אך כאשר בוחנים את הממצאים לפרטיהם, מתברר כי מדובר בניפוח מלאכותי של מספרים.

הציבור החרדי, שאינו מונע מאידיאולוגיה של "גאולת הארץ" אלא משיקולים כלכליים וקהילתיים, הוא זה שאחראי ליותר ממחצית הגידול. הציבור הדתי־לאומי, שהוביל את ההתנחלות מראשיתה, אינו מציג צמיחה חריגה. החילונים כמעט נעלמים מהתמונה. המשמעות היא שהכוח הדמוגרפי אינו נגזר מהצלחה של המפעל ההתנחלותי במימוש יעדיו האידיאולוגיים, אלא מדפוסי ילודה חרדיים שמתקיימים גם בבני ברק וירושלים.

ההשלכות הפוליטיות והחברתיות של תמונה זו רחבות היקף:

ראשית, היא מערערת את מעמדן של המועצות האזוריות המזוהות עם ההתנחלות האידיאולוגית, שעה שהערים החרדיות גדלות במהירות ומושכות אליהן חלק ניכר מהמשאבים והתקציבים.

שנית, היא חושפת את השבריריות של הטענה לפיה "גושי ההתנחלויות" יוצרים מציאות בלתי הפיכה. רוב הגידול הדמוגרפי מרוכז דווקא בערים חרדיות הגדולות הקרובות לקו הירוק, שניתן לשלב אותן בקלות יחסית בהסדר של חילופי שטחים. בשתי הערים הללו אותו מספר תושבים כמו בכל ההתנחלויות בשש המועצות האזוריות לרבות כל המאחזים שבתחומן.

שלישית, היא מצביעה על העמקת התלות של כלל ההתנחלויות בתקציבי מדינה, ועל אי־יכולתו של המשק המקומי לשמש בסיס עצמאי לצמיחה.

המסקנה הבלתי נמנעת היא שהמיתוס של "פריחת ההתנחלויות" אינו עומד במבחן המציאות. הצמיחה הדמוגרפית באיו"ש אינה פרי הצלחה אידיאולוגית אלא תוצאה של מגמות חברתיות כלליות בחברה החרדית. מדובר בצמיחה שנשענת על תלות כלכלית גוברת בממשלה, ולא על כוחות ייצור עצמאיים. הציבור הדתי־לאומי אינו גדל במידה שתצדיק את הטענה בדבר "העמקת ההתיישבות", והציבור החילוני הולך ונעלם. לכן, כאשר בוחנים את המפעל ההתנחלותי מנקודת מבט אסטרטגית, יש לומר בבירור: הוא אינו מבוסס על כוחות פנימיים יציבים אלא על מנגנוני סבסוד ממשלתיים ועל מגמות דמוגרפיות שאינן קשורות לאידיאולוגיה.

האתגר האמיתי העומד בפני ישראל הוא להבחין בין המיתוס למציאות, ולבסס את קבלת ההחלטות המדיניות על עובדות ולא על סיסמאות. המשך הצגת הנתונים כמקשה אחת של "צמיחה" מטשטש את ההבדלים המהותיים ומטעה את הציבור ואת מקבלי ההחלטות. אם נרצה להתמודד ברצינות עם סוגיית ההתנחלויות ועתיד הסכסוך הישראלי־פלסטיני, עלינו להביט אל התמונה המלאה: חברה חרדית שמתרחבת ממניעים סוציו־כלכליים, חברה דתית־לאומית יציבה אך לא מתרחבת, וחברה חילונית הולכת ונעלמת. אלה העובדות, והן מחייבות דיון אחר, מפוכח ומבוסס נתונים, על עתידו של המפעל ההתנחלותי.

29. הבחירה מצויה בידיה של ישראל, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 20/09/2025

במרחב המדיני־ביטחוני של ישראל מתקיים זה שנים דיאלוג כפול: פנימי – בין המערכת הפוליטית בישראל עצמה, וחיצוני – בין ישראל לבין שכנותיה באזור. השיח הפוליטי בישראל סביב סוגיות הסיפוח ופתרון שתי המדינות אינו מתקיים בריק, אלא מתורגם מיידית לתגובות מן העולם הערבי. ממצאי ניתוח מִתְאָמִים בין הפעילות הפוליטית הישראלית – ועדות הכנסת, הצהרות במליאה, עמדות הממשלה וציוצי ראשי מפלגות – לבין עמדותיהן של שש מדינות ערביות מרכזיות ומדינה מוסלמית, מצביעים על קשרים ברורים ומובהקים. קשרים אלה חושפים את ההיגיון המניע את הדינמיקה האזורית, ואת הדרך שבה ישראל עצמה קובעת, גם אם לא במודע, את גבולות התגובה הערבית.

התמונה העולה מן הנתונים הנאספים על ידי חברי קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה" והממצאים שלהם היא כפולה. מצד אחד, השיח על סיפוח ישראלי מתואם כמעט אחד לאחד עם התגברות גינויים והתנגדות בעולם הערבי. ככל שוועדות הכנסת, ראשי המפלגות והממשלה עסקו יותר בנושא הסיפוח, כך החריפו ירדן, ערב הסעודית וטורקיה את הצהרותיהן נגד מהלכים חד־צדדיים, וסימנו באופן ברור כי כיוונים אלה נתפסים כאיום ישיר על היציבות האזורית. במקביל, קטר ובחריין הצטרפו אף הן, אם כי בעוצמה חלשה יותר, למגמה זו. במילים אחרות, העלאת רעיון הסיפוח על סדר היום הישראלי אינה נתפסת בעולם הערבי כוויכוח פנימי, אלא כקריאת כיוון מדינית המחייבת תגובה פומבית.

מן הצד השני, קיים קשר חיובי מובהק בין שיח ישראלי על פתרון שתי המדינות לבין תמיכה גוברת של ירדן ומצרים בכיוון זה. מתאם גבוה במיוחד נרשם בין ועדות הכנסת והצהרות הממשלה וראשי המפלגות בישראל לבין עמדותיה של מצרים, שהגבירה במקביל את אמירותיה בעד פתרון שתי המדינות ואת התנגדותה למהלכים חד־צדדיים. ירדן, באופן דומה, הפגינה רגישות כפולה: כאשר בישראל נשמע קול בעד שתי מדינות – היא עודדה; כאשר הסיפוח עלה לשיח – היא תקפה. מכאן שניתן לקבוע כי ירדן ומצרים הן שתי המדינות המתואמות ביותר עם השיח הישראלי, ומגיבות אליו באופן ישיר.

המסקנה הכוללת פשוטה אך דרמטית: השיח הפוליטי בישראל אינו נותר בגבולות הכנסת או הממשלה, אלא פועל כטריגר מובהק לעיצוב העמדה הערבית. עצם הדיבור הישראלי על סיפוח – גם אם מדובר בהצעת חוק פרטית או ביוזמה רטורית – מיתרגם כמעט מיידית להתנגדות חריפה בעולם הערבי, שרגיש עד מאוד לכל ניסיון לערער את הסטטוס־קוו. לעומת זאת, כאשר השיח הישראלי מזכיר את פתרון שתי המדינות, הדבר מתפרש כהזדמנות לייצר מהלך דיפלומטי ולחזק את ההצדקה לעמדה הערבית הרשמית התומכת בפתרון זה.

חשוב להדגיש כי אין מדובר רק בהצהרות סמליות. התגובות הערביות – גינויים, קריאות לפעולה אזורית או בינלאומית, ואף התבטאויות נגד מהלכים חד־צדדיים – מהוות נדבך חיוני בהגדרת גבולות ההתנהלות המדינית. הן מציבות בפני הקהילה הבינלאומית תמונת מצב ברורה: ככל שישראל מתקרבת לטריטוריית הסיפוח, כך גובר החשש במזרח התיכון מהשלכותיו. מנגד, כאשר בשיח הישראלי נשמע ולו אזכור של שתי מדינות, הדבר מעניק לגיטימציה מחודשת לעמדה הערבית ומחזק את יכולתן של מדינות כמו ירדן ומצרים לפעול בזירה הדיפלומטית.

השלכות ממצאים אלה על ישראל הן משמעותיות. ראשית, הם מעידים על כך שהמחלוקות הפנימיות בישראל אינן עניין מקומי בלבד. עצם העלאת רעיון הסיפוח לשולחן הכנסת, גם אם אינו מגובש למדיניות מחייבת, נושא עימו מחיר דיפלומטי: הוא פוגע במעמדה האזורי של ישראל, מגביר את תחושת האיום בקרב שותפות פוטנציאליות, ואף מחזק את החזיתות המתנגדות למגעים עם ישראל. שנית, הניתוח מבהיר כי קיימת דרך אחרת: החזרת שיח שתי המדינות לשולחן הפוליטי בישראל, גם ככותרת עקרונית ולאו דווקא כתוכנית מעשית, מייצרת תגובה חיובית ומעודדת מצד העולם הערבי.

בפועל, משמעות הדברים היא שמדיניות החוץ של ישראל נבנית לא רק באמצעות החלטות רשמיות, אלא גם באמצעות האופן שבו הכנסת והממשלה מתווכחות בינן לבין עצמן. ישראל אינה יכולה להתעלם מכך שמילותיה הופכות לכלי משחק בזירה

האזורית, ושכל אמירה על סיפוח או שתי מדינות מתורגמת מיידית לאותות שמתקבלים בירדן, במצרים, בערב הסעודית ובמפרץ.

הבחירה אפוא מצויה בידיה של ישראל. היא יכולה להמשיך ולהניח את רעיון הסיפוח במרכז השיח, תוך הבנה שכל אמירה כזו תתורגם באופן אוטומטי לגינויים, דחייה, והעמקת חוסר האמון בסביבתה הקרובה. לחלופין, היא יכולה לבחור להשמיע, ולו באופן הצהרתי, קול בעד פתרון שתי המדינות – מהלך שיזכה לתמיכה וללגיטימציה מן השחקנים הערביים המרכזיים, ויאפשר יצירת קרקע פורייה יותר לכל מהלך דיפלומטי עתידי.

במילים אחרות: המפתח לשינוי עמדות העולם הערבי כלפי ישראל מצוי לא בחדרי הדיונים של ועידות בינלאומיות, אלא בלב הכנסת בירושלים. כל מילה, כל יוזמה וכל הצבעה אינן מסתיימות בפרוטוקול, אלא נחרטות במערכת הדיפלומטית האזורית ומשמשות בסיס לתגובות ברורות מצד שכנינו. ישראל תעשה בחכמה אם תכיר בכך ותכוון את השיח הפוליטי שלה באופן שיביא לה תועלת בזירה הרחבה – ולא לנזק מדיני מתמשך.

30. שליחות ריקה, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 08/10/2025

במשך יותר מחמישה עשורים ניסתה ישראל, באמצעות מפעל ההתנחלויות, לקבוע מציאות חדשה בגדה המערבית ובעזה – מציאות שתעגן את השליטה הישראלית, תעקר את היתכנותה של מדינה פלסטינית ריבונית ותכין את הקרקע לסיפוח עתידי שיוצג לעולם כמעשה טבעי. אלא שהפרויקט, שבו הושקעו מאות מיליארדי דולרים ושנישא במשך שנים כסמל – הן לחזון הציוני והן לזה המשיחי – מתברר יותר ויותר כסיפור של כישלון שיטתי, בדומה להתנחלויות בעזה. הוא הצליח לייצר מראית עין של עובדות, אך לא מציאות בת-קיימא; הוא העמיק את הקרע הפנימי בישראל, חיזק את תלותה של החברה החרדית במנגנוני תקציב ופריבילגיות והותיר אחריו מרחב שבו רוב ההתיישבות מתקיימת רק בזכות סבסוד ממשלתי ולא בזכות משיכה טבעית.

ראשיתו של המפעל הזה נעוצה באמונה שדרך ההתנחלות ניתן יהיה לייבש את רעיון שתי המדינות באמצעות דמוגרפיה. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעור הגידול השנתי של האוכלוסייה היהודית באיו"ש עומד בעשור האחרון על ממוצע של 2.5% בלבד – אמנם גבוה מאשר בישראל, אך רוב הגידול הוא תוצאה של ריבוי טבעי ביישובים החרדים, אוכלוסייה ששיעורה באיו"ש גבוה פי שלושה וחצי מהשיעור בישראל. גידול זה נמוך משמעותית מהתחזיות שהציגו ראשי המתנחלים בעבר, שדיברו על "מיליון יהודים ביהודה ושומרון עד 2025". המספר האמיתי הוא חצי מכך.

כבר ב-2021 נחשף כי הערים הגדולות ביהודה ושומרון – מודיעין עילית, ביתר עילית, מעלה אדומים ואריאל – כולן סובלות ממאזן הגירה פנימי שלילי. הערים החילוניות, שנועדו לשמש עוגנים להתפשטות ההתיישבות, מתפקדות כיום כמובלעות מתבגרות, החסרות את משאב הצעירים והמשפחות החדשות שירימו אותן, ואילו החרדיות משמשות מוקדי עוני העונים למצוקת הדיור של החברה החרדית. התנחלויות רבות אינן אלא שכונות שינה שמתקיימות בזכות מענקים ממשלתיים נדיבים ופטורים ממיסים, ולא בזכות קהילה יצרנית ומשגשגת. בניגוד למיתוס החלוצי של "כיבוש העבודה" והעצמאות, מפעל ההתנחלויות הפך לגורם תלוי, צרכן ולא יצרן.

שיעור הפלסטינים בגדה נשאר סביב 85% מן האוכלוסייה. יתר על כן, הגם שבשטח C עלה מספר הישראלים בכ-60% מאז 2010, מספר הפלסטינים עלה פי חמישה – רוב העלייה הגיעה מגלישה של השטח הבנוי משטחי הרשות הפלסטינית לשטח C. השטח הבנוי הפלסטיני גדול כיום כמעט פי 8.5 מהשטח הבנוי הישראלי. במקביל מצה"ל נדרש כל הזמן להגדיל את מספר החיילים והמשאבים לאבטחת המתנחלים.

לצד זה התעצבה תופעה-בת של "משיחיות פוליטית": שימוש בדת ובפאתוס לאומי כדי לכסות על נתוני הכישלון. סמוטריץ', בן גביר ואחרים מציגים את עצמם כממשיכי חזון הגאולה, אך מאחורי הצהרות הריבונות מסתתרת מציאות כלכלית מדולדלת. הממשלה העבירה לידי סמוטריץ' את השליטה במינהל האזרחי ובתקציבי הפיתוח, אך גם זה לא הועיל — מאזן ההגירה בגדה נותר שלילי, התחלות הבנייה הולכות ופוחתות למרות הגידול הדרמטי בקידום תוכניות בנייה והגידול השנתי מתרכז כמעט אך ורק בערים החרדיות הסמוכות לקו הירוק. גם בתוך הימין גובר הקול הספקני. ראשי מועצות לשעבר, כמו יעקב פייטלסון, מודים כי "ההתיישבות ביו"ש מדשדשת" וכי "הגישה של יישובים קטנים יוצרת גטאות שאינם מחזיקים מעמד יותר מדור או שניים".

כישלונו של המפעל אינו רק במדדים כמותיים, אלא גם בערעור המוסרי והמדיני של ישראל. מדיניות ההתנחלות יצרה מציאות של משטר אפרטהייד בפועל, שבו חוקים שונים חלים על אוכלוסיות שונות באותו שטח. ישראל לא יכולה לספח את הגדה בלי לשלול את זהותה הדמוקרטית, אך גם אינה מוכנה להיפרד ממנה בלי לשלם מחיר פוליטי. כך הפכה ההתנחלות למלכודת זהות לאומית: היא אינה מספקת ביטחון, אינה מחזקת את הכלכלה ואינה תורמת למעמדה הבין-לאומי של ישראל – אך היא ממשיכה להתקיים מכוח אינרציה ותחושת שליחות ריקה.

חמישים ושמונה שנה אחרי תחילת ההתנחלות היהודית בגדה ניתן לומר בביטחון: הפרויקט לא הצליח להשיג את מטרתו הפוליטית. הוא לא ביטל את האפשרות להסדר, לא יצר רוב יהודי, לא הביא לשינוי מהותי במאזן הדמוגרפי ולא הצליח להעניק לישראל שליטה מלאה בשטח. במקום זאת, הוא הוליד אזור שמורכב מכיסים מפוזרים של אוכלוסייה יהודית ענייה הנתמכת על ידי מדינה מתעייפת. ישראל נותרה תקועה בין שתי זהויות – בין מדינת לאום דמוקרטית לישות משיחית המאמינה בשלטון נצחי על עם אחר.

מפעל ההתנחלויות נולד מתוך שאיפה לייצר ביטחון וזהות, אך סופו שהוא מאיים על שניהם. מבחינה ביטחונית נדרשת נוכחות מתמדת של צה"ל כדי להגן על קהילות מבודדות; מבחינה מדינית ישראל איבדה את אמון הקהילה הבין-לאומית; ומבחינה חברתית היא נושאת על גבה אוכלוסייה הולכת וגדלה שאינה משתתפת באופן מלא בכלכלה ובחברה האזרחית. ההישג היחיד שנותר למפעל הזה הוא הצלחתו להוליך שולל את הציבור במשך שנים – להעמיד פנים שיצר מציאות חדשה, בעוד שבפועל הוא מייצר קיפאון.

ההתנחלויות נועדו להיות סמל לכיבוש הארץ ולחידוש הריבונות, אך הן הפכו לסמל לאובדן דרך. הן אינן מעצבות את גבולות המדינה אלא מערערות את גבולותיה המוסריים והדמוקרטיים. הן אינן מבטיחות את עתיד העם היהודי אלא מציבות אותו בפני סכנה של זהות מפוצלת ומדינה אחת דו-לאומית. בחשבון הסופי מפעל ההתנחלויות הצליח לקבוע עובדות – אך כולן פועלות נגדו. המציאות שנוצרה בגדה אינה בסיס לסיפוח אלא כתב אישום על מדיניות שהתמכרה לאשליה. כל עוד ישראל ממשיכה להחזיק בפרויקט הזה, היא דוחה את רגע ההתפכחות. אך העובדות, כמו תמיד, חזקות מן המיתוס: ההתנחלויות לא שינו את המציאות – הן רק חשפו את גבולותיה.

31. הדילמה של טהרן, דר' רז צימט, YNET, 08/10/2025

ערב חג הסוכות הצליח שר הביטחון לשעבר, אביגדור ליברמן, לעורר סערה זוטא כשהזהיר מפני כוונות איראן לתקוף את ישראל. בציוץ בחשבונו ברשת X כתב ליברמן שמי שחושב שהאירוע מול איראן הסתיים, טועה ומטעה, וכי האיראנים כבר פועלים במרץ לחיזוק היכולות הצבאיות שלהם. הוא קרא לאזרחי ישראל לנקוט משנה זהירות במהלך החג ולהעבירו בקרבת מרחבים מוגנים. בעקבות דבריו, שעוררו בהלה, הבהיר גורם ביטחוני כי לא מוכר שום אירוע חריג שצפוי בקרוב מול האיראנים. גורם ישראלי נוסף האשים את ליברמן בהפחדות חסרות ביסוס.

נכון לעתה נראה כי איראן אכן מתמקדת בשיקום יכולותיה שנפגעו במהלך מלחמת 12 הימים, בהן בראש ובראשונה מערכי הטילים הבליסטיים וההגנה האווירית. הנחת העבודה בטהרן היא שחידוש הלחימה הוא עניין של זמן וכי ישראל נחושה לחדש את המערכה – ואולי אף לנצל סבב לחימה עתידי לקידום שינוי משטר. כך, למשל, טען יועצו הבכיר של המנהיג האיראני, יחיא רחים ספוי, כי המלחמה עלולה להתחדש בכל רגע, ולכן איראן מתכוננת לתרחישים הגרועים ביותר.

התקיפה הישראלית בליל 13 ביוני הכתה את איראן בתדהמה. בכיר צבאי איראני הודה לאחרונה כי מתקפת הפתע הישראלית היוותה "מכת הלם" שממנה הצליחה המדינה להתאושש רק בזכות מנהיגותו וחוכמתו של מנהיג איראן חמינאי, שלולא הוא לא ברור מה היה עולה בגורל המדינה. לא מפתיע אפוא כי חרף הקולות הגוברים באיראן הקוראים לתגובה חריפה על חידוש הסנקציות בעקבות הפעלת מנגנון הסנאפבק, לרבות באמצעות פרישה מהאמנה למניעת תפוצת נשק גרעיני (NPT) או אף פריצה לנשק גרעיני, נראה שההנהגה האיראנית אינה ממהרת לקבל החלטות מסוכנות. בשלב זה גם אין סימנים שאיראן מנסה לשקם את מתקני הגרעין שנפגעו במלחמה. מרבית המאמצים שלה מופנים על פי הדיווחים לשיקום מערך הטילים ושיפור דיוקם, לשיקום מערכי ההגנה האווירית וייתכן אף להשמשת אתר העשרה חדש מדרום לאתר ההעשרה בנתנז שנפגע במלחמה.

עם זאת, ספק רב אם הסטטוס קוו הנוכחי יכול להימשך לאורך זמן. בשונה ממצרים אחרי מלחמת ששת הימים, ההנהגה האיראנית איננה מכירה בתבוסתה, אף כי הצורך בשיפורים ובהתאמות בתפיסת הביטחון הלאומי שלה אינו נעלם מעיניה. חרף ההפתעה שספגה ביוני 2025, ממשיכים בכירים באיראן לקדם את נרטיב הניצחון, שהחל כבר במהלך חילופי האש. נרטיב זה נשען על כמה טיעונים מרכזיים: איראן התאוששה במהירות יחסית ממהלומת הפתיחה; היא ניהלה מערכה לא רק נגד ישראל אלא גם נגד ארצות-הברית; היא גרמה נזקים לעורף הישראלי ואילצה את ישראל להסכים להפסקת אש; היא שימרה בידיה יכולות משמעותיות במערכי הגרעין והטילים שלה; וחשוב לא פחות, ישראל נכשלה במימוש היעד המרכזי שלה: הפלת המשטר האיראני. אף שברבים מהטיעונים הללו יש מידה ניכרת של הפרזה, מומלץ שלא לפטור אותם כתעמולה חסרת בסיס.

עם זאת, בדומה למצרים בהנהגת אנוואר סאדאת, גם היא עלולה בשלב מסוים להגיע למסקנה שהדרך היחידה לצאת מהמבוי הסתום כרוכה במהלך צבאי – גם אם מוגבל. זאת במיוחד כאשר נשיא ארה"ב מעביר את המסר כי בעיית הגרעין נפתרה באמצעות התקיפה הישראלית-אמריקאית ולכן אין טעם בהסדרה מדינית, במיוחד כזו הדורשת פשרות משני הצדדים. בדומה לסאדאת, שראה במלחמת יום הכיפורים דרך לצאת מהמצוקה האסטרטגית בנושא סיני וליזום מהלך צבאי מוגבל, שיכפר על תוצאות מלחמת ששת הימים ויוביל לתהליך מדיני, גם טהרן עלולה ליטול את היוזמה לידיה בניסיון להיחלץ מהקיפאון המדיני ומהסטטוס קוו הפוגע בכלכלתה.

אין משמעות הדבר שאיראן תמהר לנקוט מהלך כזה בקרוב, במיוחד כל עוד לא שוקמו חלק מיכולותיה הצבאיות. גם פרישת הנשיא טראמפ מהסכם הגרעין ב-2018 לא הביאה לתגובה איראנית מיידית. איראן עמדה במשך שנה בהתחייבויותיה להסכם הגרעין ונקטה מדיניות של "סבלנות אסטרטגית" בשאיפה לשאת בעול הכלכלי לפחות עד הבחירות בארה"ב ב-2020. אלא שהחרפת הלחץ הכלכלי האמריקאי והצטרפות מדינות אירופה לסנקציות הובילו לקראת קיץ 2019 לשינוי מדיניות. טהרן החלה לסגת בהדרגה ממחויבויותיה להסכם ולנקוט מהלכים צבאיים מתריסים נגד בעלות בריתה של ארה"ב, ובראשם

ההתקפה על מתקני הנפט בערב-הסעודית בספטמבר 2019, אך גם נגד ארה"ב עצמה – במה שהחל בהפלת המל"ט האמריקאי במפרץ הפרסי ביוני 2019 והגיע לפגיעה באזרחים אמריקאים ולהסתערות על שגרירות ארה"ב בבגדד.

האם איראן תשנה את מדיניותה לאחר שתשקם את יכולותיה או שתמתין בסבלנות לסיום כהונתו של הנשיא טראמפ או להזדמנות שבה תעריך שהסיכון לפרוץ לנשק גרעיני נמוך יותר מהסיכון שבהמשך הסטטוס קוו? קשה לדעת. אך ברור כי בהיעדר הסדרה מדינית או לכל הפחות הסרת החשש המיידי לסבב לחימה נוסף, עלולה טהרן להגיע למסקנה – גם אם שגויה ומסוכנת – שמלחמה נוספת או לכל הפחות פרובוקציה מוגבלת נגד ישראל, ארה"ב או בעלות בריתה באזור עשויה לאפשר לה להפגין יכולות משופרות, לשקם את כבודה ולפתוח נתיב יציאה מהמבוי הסתום.

32. בנט חיזק את חמאס והכשיר את סמוטריץ׳ ובן גביר. הוא אינו ה״מושיע״, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 09/10/2025

בחודשים האחרונים נדמה שנפתלי בנט חווה תחייה ציבורית. הוא נראה על מסכים, מרצה בכנסים ומגלגל עיניים בממלכתיות מזויפת, כאילו היה ראש הממשלה הנאור האחרון, זה שהעז להקים ״ממשלת שינוי״ שהצילה את המדינה מן התהום. אך יש גבול לצביעות. 20 המנדטים שהוא מקבל בסקרים — כשבצלאל סמוטריץ׳ עובר את אחוז החסימה ואיתמר בן גביר שומר על כוחו — מעידים על כך שבקרב המרכז והשמאל יש הרבה בוחרים ״אסטרטגיים״ או תמימים.

בנט מצא לעצמו קרקע פורייה לשכתוב ההיסטוריה. מאחורי ההילה המלאכותית עומד פוליטיקאי שצמח בערוגות הימין הלאומני־משיחי, עודד התפשטות של התנחלויות, חתר לספח את רוב הגדה והתעלם מן הפלסטינים — ובכך תרם תרומה ישירה ליצירת התנאים שהובילו להתחזקות חמאס ולקריסה ב־7 באוקטובר.

בנט לא היה מתון, להפך. הוא הפוליטיקאי שנתן הכשר למשיחיות הפוליטית החדשה והכין את הקרקע להתחזקות הכוחות האולטרה־לאומניים בחברה הישראלית. כוחות אלה הם שפתחו את הדלת לסמוטריץ׳ ולבן גביר. כל מי שמהלל כיום את ה״עשייה״ של בנט, חייב לבחון מחדש את מעשיו ואת השפעתם ארוכת הטווח, ולהאזין בקפידה לדבריו בעת הזאת.

בנט נכנס לפוליטיקה עם אג׳נדה ברורה: בלימת כל סיכוי להקמת מדינה פלסטינית. כבר ב־2012 השיק את ״תוכנית ההרגעה״, שהעיקרון הראשון בה הוא החלת ריבונות ישראלית על שטחי C באופן חד־צדדי. ״ישראל תיטול יוזמה עצמאית ותבצר את האינטרסים החיוניים שלה״, הסביר. כשנשאל על רצועת עזה ענה, מתוך עיוורון למציאות ולפוליטיקה באזור, שהיא ״ממילא מסתפחת למצרים״. בנט הכיר את הרגישות ביישום עיקרון כזה, ולמרות זאת כתב ביהירות בתוכניתו: ״העולם לא יכיר בריבונותנו שם, כפי שאינו מכיר בריבונותנו בכותל המערבי... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים״.

באותה תקופה, כשהליכוד עוד הציג לעתים מצג של מתינות בזירה הבינלאומית, בנט לא הסתיר את יעדו: סיפוח הגדה המערבית. בכנס בירושלים אמר: ״בנושא א״י אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה, אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית. אנחנו צריכים לפעול היום, ואנחנו צריכים למסור את הנפש״. בפועל, ״תוכנית ההרגעה״ לסיפוח שטח C היתה תוכנית ללא היתכנות מדינית ומעשית — ישראל תמשיך לשלוט צבאית בכל מקום, בעוד שהפלסטינים יתקיימו במובלעות מצומצמות וחסרות רציפות טריטוריאלית, בדומה לתוכנית שהציג סמוטריץ׳ באחרונה.

בתפקידיו השונים בממשלה קידם בנט שוב ושוב מדיניות שהעמיקה את השליטה הישראלית בגדה. כשר החינוך השריש בעומק מערכת החינוך את המגמות המשיחיות שהתעצמו בעשור האחרון. הוא אף אמר: ״צריך להחזיר לתלמידים את הגאווה בציונות, בלי התנצלות״. התוצאה היתה פוליטיזציה של מערכת החינוך והדרה של קולות ביקורתיים. כשר ביטחון בנט לא היסס לקדם קו כוחני, תוך חיזוק צה״ל כזרוע של מדיניות התנחלותית.

הציבור הישראלי נוטה לסלוח ולשכוח את הנאומים של בנט, ההצהרות והצעדים שעמדו בליבת דרכו הפוליטית. בנט הבהיר שוב ושוב את עמדתו בנוגע להקמת מדינה פלסטינית. למשל, בכנס המכון למחקרי ביטחון לאומי אמר: ״אבותינו וצאצאינו לא יסלחו למנהיג שיחלק את ארצנו״. הוא לא שינה את עמדתו גם בהמשך.

משנתו האנטי־ליברלית של בנט לא מתבטאת רק בתחום המדיני. בדומה לאיילת שקד, בן גביר וסמוטריץ׳, הוא מאדיר את המיליטריזם — אחד המאפיינים של פשיזם. זה חשוב לו, כי לתפישתו לנצח נחיה על החרב. ב־15 בפברואר 2015 הוא כתב פוסט לחיילים השומרים בגשם שבו הבטיח: ״יום אחד אתם תהיו בבית עם האשה, הילדים, בחום, עם שמיכה עבה־עבה״, והוסיף: ״ואז החיילים הבאים ישמרו עליכם״.

הוא גם לא היסס לעודד תעמולת בחירות ופוליטיזציה בצה״ל, וערב הבחירות ב־2015 קרא לחיילים: ״למען עם ישראל — תשכנעו את החיילים במחלקה להצביע לבית היהודי״. מהלכים פופוליסטיים אלו לא תמו. רק באוגוסט השנה הוא פרסם פוסט שגרר ביקורת קשה ב״משרוקית״ של ״גלובס״: ״ראש הממשלה לשעבר נתן נתונים על שיעור התלמידים המוסלמים

בבירות אירופה״, נכתב עליו, ״אבל לא רק שחלקם רחוקים מלהיות מדויקים, את השאר לא הצלחנו לאמת, הוא גם הסתמך על מקורות שבמקרה הטוב לא הוכיחו את מה שהוא טוען, ובמקרה הרע פשוט לא קיימים״.

את הפגיעה ברשות השופטת לא המציאו שמחה רוטמן ויריב לוין. ב־6 במרץ 2015 קרא בנט בעמוד הפייסבוק שלו להצביע לבית היהודי, בנימוק ש״אף אחד אחר לא יילחם נגד העריצות המשפטית של בג״ץ, שפוגעת אנושות במדינה שלנו״. ביולי באותה שנה הוא הצביע בעד תיקון חוק יסוד: הכנסת, שנועד לאפשר לפסול אדם ממועמדות לכנסת על סמך התבטאויותיו, כאשר נטל ההוכחה שהוא לא תומך במאבק מזוין נגד המדינה יועבר אליו.

בריאיון שנתן ב־21 באפריל 2023 לרשת האמריקאית NBC טען בנט, כי יש הסכמה רחבה על הצורך ברפורמה משפטית, משום שבית המשפט העליון לא מייצג באופן הוגן מגוון דעות, ובג״ץ נטל לעצמו סמכויות של הרשות המבצעת. הציבור, מוכה טראומות וחסר סבלנות לדיון מדיני, נוטה להתעלם מעמדות אלו.

כאשר בנט נהפך לראש ממשלה ב־2021 במסגרת ״ממשלת השינוי״, רבים מיהרו לטעון שעמדותיו השתנו. האיש העז לשבת עם יאיר לפיד, מרב מיכאלי וניצן הורוביץ, והכניס לראשונה לקואליציה מפלגה ערבית איסלאמית, רע״ם, ברגע פוליטי נדיר, שנראה כמאיים על הנרטיב המשיחי. אך בפועל, המדיניות של בנט כלפי הפלסטינים לא השתנתה. בכנס של מועצת יש״ע בירושלים הוא אמר: ״יש לי חבר שיש לו רסיס בישבן, ואמרו לו שאפשר לנתח אבל הוא יישאר נכה. אז הוא החליט להמשיך ולחיות עם זה. יש מצבים שהשאיפה לשלמות יכולה לגרום ליותר נזק מתועלת״. הוא המשיך לדבוק במדיניות של סיפוח זוחל, הכשרת ההתנחלויות והתעלמות מוחלטת מצורכי הציבור הפלסטיני.

במהלך כהונתו הכריזה ממשלתו על קידום בנייה של יותר מ־7,000 יחידות דיור חדשות בהתנחלויות — מספר חריג אפילו בהשוואה לממשלות ימין קודמות. גם בבמות בינלאומיות לא היסס בנט לקדם בקצב מואץ את פרויקט ההתנחלויות, אף שהציג עצמו כראש ממשלה ״פרגמטי״.

גם ברצועת עזה נמשך אותו דפוס. ממשלת בנט אימצה את המדיניות שנמשכה שנים: חיזוק חמאס כחלופה לרשות הפלסטינית. ההיגיון היה ציני — כל עוד חמאס שולט בעזה אין עם מי לנהל משא ומתן מדיני. בפועל נמשכו ההקלות הכלכליות לחמאס — מתשלום משכורות דרך קטאר ועד הגדלת מספר היתרי עבודה — מתוך אסטרטגיה כוללת של ״ניהול הסכסוך״, שהיתה כזריעת הרוח שהובילה לסופה של 7 באוקטובר.

ההיגיון של ״ניהול הסכסוך״ תמיד היה מסוכן, אך בגרסה של בנט הוא קיבל חיזוק מיוחד. בנט האמין שישראל יכולה להרחיב התנחלויות בלי לשלם מחיר, להחליש את הרשות הפלסטינית בלי לאבד יציבות, ולאפשר לחמאס לשרוד כל עוד הוא ״שקט״. הוא ביטא פסימיות בקשר לפתרון הסכסוך, והניח את התשתית לייאוש שהביא להתחזקות הטרור הפלסטיני. כך נהפך חמאס לארגון נחוש יותר, מחוזק כלכלית ובסופו של דבר — קטלני יותר.

בנט אהב להציג את עצמו כאיש ביטחון, כזה ששירת בסיירת מטכ״ל וכיהן כשר הביטחון. אבל דווקא כשר הביטחון נחשף כישלונו הגדול. הוא היה שותף למדיניות ״ניהול הסכסוך״ שהניחה כי אפשר להשאיר את חמאס חלש אך קיים. במבט לאחור ניתן לראות כיצד הגישה שלו תרמה ישירות להיחלשות הרשות הפלסטינית. במקום לחזק את מוסדותיה האזרחיים הוא הסתפק בפתרונות כלכליים ריקים.

הוא התגאה ב״צעדים לשיפור חיי הפלסטינים״, כמו הוספת כמה אלפי אישורי עבודה וסיוע לפרויקטים מקומיים — אך תמיד הדגיש שאין מדובר בצעד מדיני. על תקופת כהונתו כראש ממשלה אמר: ״לא הסכמתי לפגוש את אבו מאזן או לקדם כל משא ומתן מדיני איתו, גם מול לחצים מבית ומחוץ״. במקביל תרם בנט תרומה מכרעת לעליית הימין המשיחי. כבר ב־2016, כראש הבית היהודי, הוא פעל בשיתוף עם גורמים שראו בהתנחלויות מיזם גאולי ולא רק ביטחוני.

בן גביר הוא סיפור חמור אף יותר. במשך שנים הוא נחשב לדמות גזענית בשוליים, תלמידו של כהנא. כאשר בנט עמד בראש המחנה הדתי־לאומי, הוא העדיף פעמים רבות לא להתעמת עמו. בפועל הכשיר את הדרך למפלגות עוצמה יהודית והציונות

הדתית, שלימים קיבלו שליטה על משרד האוצר והמשרד לביטחון לאומי. מהלך זה לא היה מתאפשר ללא שינוי התודעה שבנט עצמו הנחיל במחנהו. מהלכים אלה מלמדים על אחריותו: מי שמכניס נמרים לכלוב הפוליטי, שלא יתפלא כשהם טורפים את השומר.

הציבור, עם זאת, נוטה לשכוח. החזות הנקייה, הדיבור הענייני והאנגלית השוטפת העניקו לבנט דימוי של כמדינאי צעיר המביא רוח חדשה. התקשורת הבינלאומית התאהבה בו לזמן קצר וראתה בו הוכחה שישראל יכולה לסטות מהקו הבלתי מתפשר של נתניהו. אלא שהפער בין הדימוי למציאות עצום.

במבחן ההיסטוריה, דמותו של בנט מתגלה במלוא המורכבות: מצד אחד כיהן כראש ממשלה, תפקיד שרכש בסחטנות פוליטית, שחתם על שותפות עם מפלגה ערבית — צעד חסר תקדים. מצד אחר, פוליטיקאי שתרם להעמקת הכיבוש, להכשרת הקיצונים ולהמשך הפיצול בקרב הפלסטינים. שתי הפנים הללו אינן סותרות אלא משלימות. השותפות עם רע״ם שימשה לבנט כעלה תאנה בשעה שבפועל, מאחורי הקלעים, הוא המשיך לקדם את אג׳נדת הימין המשיחי.

אין בכך חידוש גדול. כבר בשנות ה–90 נקטו מנהיגי ימין טקטיקה דומה: הצגת חזות מתונה כלפי חוץ לצד מדיניות סיפוח בפועל. אלא שבנט שכלל את השיטה, ובזכות דימויו הציבורי הצליח למכור אותה גם לחלקים מן המרכז־שמאל. זהו הישגו הפוליטי הגדול — וזו גם מורשתו ההרסנית ביותר.

הציבור הישראלי אוהב מיתוסים, ובנט ידע לנצל זאת היטב. הוא עטף עצמו בדימוי של ״המושיע, המבוגר האחראי״, ומציג עצמו כיום כפרגמטי ומרגיע. אין פלא שכאשר נשאל אם יתמודד שוב בעתיד אמר: ״אני לא פוסל שום דבר. אם אראה שהמדינה בסכנה, אשקול לחזור״. המשפט הזה חושף שוב את הפער: האיש שתרם במו ידיו ליצירת הסכנה, מציג את עצמו כמי שנועד להציל מפניה. ואכן, בנט הקים מפלגה — ״בנט 2026״ — ומרבה להתראיין לתקשורת העולמית מעמדת הסניגור הלאומי.

יש לומר בבירור: נפתלי בנט אינו ״האלטרנטיבה האחראית״, אלא חלק אינטגרלי מן הכישלון. מי שהחליש את הרשות הפלסטינית, חיזק את חמאס והכשיר את סמוטריץ׳ ובן גביר — אינו יכול להיות המושיע. הוא שותף מלא ליצירת הכאוס.

כאן טמון הלקח לעתיד: אם ישראל מבקשת להשתקם מטראומת 7 באוקטובר, עליה להפסיק להתמסר למיתוסים מזויפים ולראות במי שיצרו את הבעיה חלק מן הפתרון. בנט, כמו נתניהו ויתר מנהיגי הימין המשיחי, שייך לעבר שיש להתנתק ממנו. מי שיצביע לו צריך גם לשאת באחריות למדיניות שהוא עתיד ליישם, שכבר הובילה ל–7 באוקטובר.

במקום הפוליטיקאים האלה, דרושה לנו הנהגה שתבין כי לא ניתן לנהל את הסכסוך לנצח; לא ניתן להמשיך לבנות התנחלויות ולצפות ליציבות, ולא ניתן להכשיר קיצונים ולצפות שתהיה כאן חברה דמוקרטית מתפקדת. כל עוד הציבור נשבה בנרטיבים מזויפים של ״מנהיגים אחראים״ כביכול, כדוגמת בנט, העתיד יהיה דומה להווה: עוד סבב של אשליות, ועוד התנגשות הרסנית. יש להימנע מהצבעה ״אסטרטגית״ בבחירות, ולבחור במי שמייצג את עמדתנו נאמנה.

33. האשמים תמיד אחרים, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST 22/10/2025

רבים במחנה הליברלי, המבקשים להחזיר את מדינת ישראל אל דרך השפיות המדינית, מייחלים לרגע שבו מי שמנהיגים אותנו בשנים האחרונות יישירו מבט ויאמרו את האמת: נכשלנו. בזבזנו חיים, משאבים וערכים. אך זו משאלת לב תמימה. מי שמורגלים בבריחה מאחריות, לעולם לא יודו בכישלון. במקרה הטוב הם יאשימו את מי שניסו להציל את המדינה ממדיניותם.

שחרור החטופים הוא רק דוגמה אחת. ראש הממשלה, השרים וחברי הכנסת מהקואליציה — אותם אנשים שהיו מוכנים להקריב את החטופים על מזבח "חידוש הריבונות בעזה", שפגעו במשפחות, בזו לציבור שתמך בהן וטענו שרק "המשך הלחץ הצבאי" יביא לשחרורם — ממהרים כעת להכריז שהמדיניות שלהם הוכיחה את עצמה. איש מהם אינו עוצר לרגע להודות כי אותם חטופים, ואחרים שנהרגו ונרצחו, היו כבר מזמן בבית אילו ישראל הייתה מקדמת הסכם מדיני להפסקת המלחמה, כפי שדרש העולם וכפי שידעו גם בכירי מערכת הביטחון, כבר בחודש הרביעי לקיומה.

אותו דפוס חוזר בכל תחום. כישלון ה-7 באוקטובר, למשל, איננו תוצאה של מדיניות הבידול של נתניהו — חיזוק חמאס והחלשת הרשות הפלסטינית — אלא, לשיטתם, נובע בכלל מ"ההתנתקות" של 2005. אין גבול לציניות. במקום לבחון את ההשלכות של ניהול ממושך של סכסוך במקום פתרונו, הם מאמצים את האירוע הקשה ביותר בתולדות המדינה כהוכחה צדדית לכך ש"אין עם מי לדבר". אותו נרטיב שקרי, שבזכותו נמנע כל ניסיון לבנות מציאות אחרת.

גם הסכמי אוסלו, שהסירו מישראל את האחריות לניהול חייהם של מיליוני פלסטינים, שפתחו פתח ליישוב הסכסוך, שהעניקו את שיתוף הפעולה הביטחוני עם הרשות הפלסטינית ומנעו אינספור פיגועים, הופכים לשעיר לעזאזל נצחי. כל כישלון מדיני, כל עימות, כל ביקורת חיצונית – כולם נובעים, כך הם אומרים, מאותו "חטא קדמון". זהו הסבר כה נוח עד שאין להם צורך בבדיקה עצמית. נתניהו, שעמד על במות והתרברב כי הוא "הרג את הסכמי אוסלו", לא ביטל אותם בפועל במשך 19 שנות שלטונו, משום שידע היטב שהם הבסיס היחיד לשקט היחסי ולתיאום הביטחוני. אבל בעיני מחנה הסירוב, ההיגיון אינו נדרש – רק השנאה לנורמליות.

האשמת הזולת הפכה לתרבות שלטונית. כשהכלכלה מקרטעת והאינפלציה מטפסת – האשמים הם "הפקידים". כשהממשלה מתפרקת מניהול, זה משום שהאופוזיציה "לא פטריוטית" או שהתקשורת "שמאלנית". כשגדר הביטחון לא מושלמת בלחץ המתנחלים כבר שני עשורים – בג"ץ אשם. גם המשבר הבין-לאומי החריף שבו שרויה ישראל אינו תוצאה של מדיניות יהירה, של ביזוי מוסדות משפט והצהרות סיפוח, אלא "אנטישמיות במסווה חדש". צווי המעצר של בית הדין הבין-לאומי? שוב אנטישמיות. הסנקציות על מתנחלים ושרים? מזימה עולמית. כל דבר – רק לא אחריות עצמית.

אותו תהליך קורה גם בתחומים הפנימיים ביותר. מערכת הבריאות הקורסת? זו בכלל ירושת מפא"י. מערכת החינוך? כישלון "האליטות הישנות". אפילו גל הפשיעה הגואה בחברה הערבית, תוצאה של שנים של הזנחה מכוונת, מוצג כ"הוכחה" לכך ש"הם לא יודעים למשול בעצמם". תמיד יש מישהו אחר שישלם את המחיר.

במקום לבנות מדיניות, הממשלה מתמחה בהסרת אחריות. כל עוד הציבור מקבל את הנרטיב הזה, אין צורך ברפורמות, בתכנון, או בשלטון אחראי. מספיק להצביע על אויב חיצוני או פנימי, והכול נסלח. זו הדרך שבה שורדים פוליטיקאים שמפחדים מהאמת יותר מכל אויב. כי האמת פשוטה: עשרות שנים של ניהול סכסוך במקום פתרונו, של טיפוח מגזרים על חשבון הכלל, של רמיסת מוסדות מדינה כדי לשמר שלטון – הן שהובילו אותנו לשפל הזה.

אבל כדי להודות בכך נדרשת מנהיגות. לא של קמפיינים, אלא של חשבון נפש. מנהיגות שיודעת לומר "טעינו" ולקחת אחריות. בישראל של נתניהו, אחריות היא מילת גנאי. כאן מי שמבקר נחשב בוגד, ומי שמתריע על אסון נחשב שמאלן מנותק. זהו עולם הפוך שבו המפגינים כחוק אשמים באלימות השוטרים, הלוחם אשם בשבי, התושב בביתו אשם בחטיפתו והאזרח אשם במחדל המדינה.

הבריחה מאחריות איננה רק כשל מוסרי; היא מנגנון שמונע תיקון. כל עוד הממשלה נאחזת באשליה ש״כולם אשמים חוץ מאיתנו״, שום דבר לא ישתנה. הציבור הישראלי ימשיך לשלם את המחיר – בביטחון, בכלכלה, באמון. ואילו ראש הממשלה וחבריו ימשיכו להטיף על ״אחדות״ בזמן שהם מחרבים כל יסוד של סולידריות.

יום אחד, אולי, תגיע אותה הודאה מצופה. היא לא תבוא מפיהם של נתניהו ושותפיו, אלא מתוך הציבור עצמו – ברגע שבו יבין שהאשמה אינה באחר, לא באוסלו, לא בהאג, אלא באלה שברחו מאחריותם שוב ושוב. עד אז, נמשיך לחיות במדינה שבה הכישלון תמיד של מישהו אחר.

34. עידן הסטטוס-קוו, דר׳ שאול אריאלי ודר׳ מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 22/10/2025

מאז השבעה באוקטובר 2023 נדמה כי כל זרם פוליטי בישראל מנסה להציע את גרסתו ליום שאחרי: סיפוח (ציונות דתית, עוצמה יהודית, ליכוד, ישראל ביתנו), שתי מדינות (הדמוקרטים, יש עתיד, חד״ש, רע״מ) או היפרדות (המחנה הממלכתי).

אך מבט בנתוני ״הציוצים״ ברשת X (טוויטר לשעבר) של ראשי המפלגות שאסף וניתח דר׳ מעוז רוזנטל מקבוצת המחקר ״תמרור – פוליטוגרפיה״ מצייר תמונה אחרת לחלוטין. לא שינוי אסטרטגי, לא הכרעה רעיונית, אלא דווקא התבצרות עמוקה בסטטוס־קוו: כלומר, עיסוק בסדר היום הביטחוני-עכשווי ללא מבט צופה פני עתיד אל פתרון אפשרי של הסכסוך.

בעיצומה של אחת התקופות הסוערות בתולדות המדינה, רוב המערכת הפוליטית בחרה לא לנוע — לא קדימה ולא אחורה.

עד השבעה באוקטובר בלטה נחישותה של הקואליציה בקידום רעיון הסיפוח, בעוד שהאופוזיציה כמעט לא ביטאה חלופה מדינית. במונחי נראות פוליטית, ההובלה הייתה ברורה: שיח סיפוחי פעיל מצד הממשלה לעומת שקט יחסי בגוש המתון. האיזון המדומה בין מחנות נבע לא משוויון בעמדות אלא מהיעדר תחרות — מחנה אחד דיבר על נושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני, האחר שתק.

לאחר פרוץ המלחמה חל שינוי — אך הוא היה בראש ובראשונה שינוי של תודעה פוליטית, לא של כיוון. ניתוח הנתונים מלמד כי תמיכת הסטטוס־קוו זינקה והפכה לעמדה המרכזית של ראשי מפלגות, תוך שהיא חוצה קווים בין קואליציה לאופוזיציה. מאות ״ציוצים״ בעד ״השארת המצב על כנו״ מצביעים על דפוס זהיר של הימנעות מהכרעה — תגובה אנושית וטבעית לטראומה, אך גם ביטוי לתרבות פוליטית המתקשה לייצר מדיניות יוזמת.

על רקע זה מתרחש שינוי יחסי שניוני: מחנה הסיפוח, שהוביל עד השבעה באוקטובר, מתחיל להיחלש, בעוד מחנה שתי המדינות — שעד אז היה שולי — מתעורר ומגדיל את נוכחותו הציבורית. האופוזיציה מחזירה את רעיון ההיפרדות המדינית לשיח, אך תחת תקרת זכוכית כבדה של חשש ותשישות לאומית. גם הקואליציה, שראתה בסיפוח את חזות הכול, ממירה את הביטחון הרעיוני בזהירות מחושבת.

כך נוצר מצב פרדוקסלי: המשבר החמור בתולדות מדינת ישראל לא הביא לתזוזה אסטרטגית, אלא לקיפאון מתוח שבו כל צד נזהר מהתחייבות.

כל אלה ועוד לא הולידו שינוי:

כישלון מדיניות ניהול הסכסוך.

חזרתו של הסכסוך לשיח הציבורי והעולמי.

הכרתן של 153 מדינות במדינת פלסטין בקווי 67׳.

עמדתן הברורה של מדינות ערב ביחס לנורמליזציה מותנית בפתרון שתי המדינות.

המלחמה הקצרה עם איראן.

קיצוניותה של טורקיה כלפי ישראל.

הסנקציות האירופיות.

העלייה באנטישמיות העולמית.

ההגירה ממדינת ישראל.

המחיר הכבד בחיים ובנפגעים.

כל זאת – והפוליטיקאים הישראלים עדיין מאמצים עמדות חלולות.

המערכת הפוליטית שלאחר השבעה באוקטובר נעה פחות מאי פעם — היא נצמדת אל ההווה, כבולה בין טראומה לבין פחד מהעתיד. התוצאה היא ריבוי הצהרות וללא מדיניות, ריבוי דוברים וללא הכרעה.

בסיכומו של דבר, הנתונים אינם מתארים שינוי כיוון אלא שינוי עומק. ישראל שלאחר השבעה באוקטובר אינה מדינה הסוללת דרך מדינית חדשה, אלא חברה שנועצת שורש במקומה, מחזיקה בשיניים במציאות המוכרת גם כשהיא מתפוררת.

בתוך המערבולת הזו, הפוליטיקה מגיבה לא באומץ אלא בזהירות, לא בשינוי אלא בהשהיה — סימן ההיכר המדויק ביותר של עידן הסטטוס־קוו.

35. יש עם מי לדבר, אבל נתניהו ושותפיו דוחקים את הפלסטינים להתנגדות לפשרה, דר' שאול אריאלי, פרופ' סיון הירש-הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר, הארץ, 27/10/2025

זה יותר ממאה שנים שהחברה הפלסטינית נעה בדרך למימוש שאיפותיה הלאומיות בין הנרטיב למציאות. מאז הצהרת בלפור ב–1917 — בה ראו הפלסטינים עוול גדול שנגרם להם עקב שלילת זכותם להגדרה עצמית במולדתם והענקת זכות זו לעם היהודי — ועד 1988, היתה ידם של הדבקים בנרטיב הבלתי מתפשר על העליונה. בתהליך הדרגתי, שהחל לאחר מלחמת ששת הימים, הלכה והתגבשה בקרב ההנהגה הפלסטינית ההבנה כי המאבק המזוין למען "פלסטין מהים ועד הנהר" לא תביא למימוש השאיפות הלאומיות. ב–1988 חל מפנה, וידם של התומכים בפשרה גברה.

באותה שנה אש"ף קיבל את החלטות האו"ם 181 ו–242, שמשמען הכרה במדינת ישראל בגבולות 1967, כפי שעוגן בהכרה ההדדית בינו לבין ישראל בהסכמי אוסלו בספטמבר 1993. ואולם, השינוי בעמדה המדינית לא גרר בעקבותיו שינוי בנרטיב הפלסטיני. בהקדמה להכרזה ב–1988 הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית על נכונותה להסכים לחלוקת הארץ, "חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני".

את הנכונות לפשרה ניתן להסביר בשני גורמים שהכריעו גם את תודעת רוב מדינות ערב: העליונות הצבאית של ישראל, והלגיטימציה הבינלאומית לקיומה בגבולות 1967.

סקר ייחודי שערכה בספטמבר השנה קבוצת המחקר "תמרור־פוליטוגרפיה", בשיתוף המכון למחקרי ביטחון לאומי, בקרב מדגם מייצג של הפלסטינים בגדה, ממחיש את המתח בחברה הפלסטינית בין נרטיב בלתי מתפשר לבין עמדה מדינית פרגמטית המוכנה לפשרה טריטוריאלית של שתי מדינות, על פי החלטות בינלאומיות: 78% מפלשתינה־א"י לישראל ו–22% לפלסטין.

מן הצד הנאמן לנרטיב, כמחצית שוללים את זכות קיומה של ישראל וסבורים כי ניתן להשמיד אותה בעקבות 7 באוקטובר. רוב הציבור, 69%, לא מאמין שישראל תתקיים לעד, ואף רואה בצעדי הנורמליזציה בינה למדינות ערב בגידה בעם הפלסטיני, 71%. נתונים אלה משקפים תפישה של משחק סכום אפס. בנוסף, 28% מעדיפים מדינה פלסטינית אחת "ללא יהודים", ו–17% תומכים במאבק חמוש. מכל אלה עולה תמונת מצב שבה רבים מהפלסטינים רואים בגידה בוויתור טריטוריאלי או לאומי.

ואולם, בו בזמן עולה מהסקר תמונה שונה: כמחצית מהפלסטינים בגדה מציינים כי פתרון שתי המדינות הוא החלופה המדינית המועדפת, וכאשר הוצגה "חבילת הסכם מלאה" — הקמת מדינה לצד ישראל; בירה במזרח ירושלים; שיבת פליטים למדינה הפלסטינית; חיבור טריטוריאלי בין עזה לגדה, וסיום התביעות ההדדיות — שיעור התמיכה זינק ל–75%. העדפה זו חזקה במיוחד בקרב מבוגרים, אצלם שיעור התמיכה מגיע ל–87%.

לכך מצטרפת נכונות לברית אזורית, ובלבד שנכלל בה אופק ממשי להקמת מדינה פלסטינית. כמעט מחצית מהנשאלים תמכו בכך, 48% לעומת 43% מתנגדים. ברמת דרכי הפעולה בולט פער מקביל: בעוד התמיכה במאבק חמוש קיימת, 43% רואים במשא ומתן דרך פעולה מועדפת, ו–25% תומכים בהתנגדות לא אלימה. ונתון חשוב נוסף: 57% סבורים כי חטיפת אזרחים אינה משרתת את היעדים הלאומיים הפלסטיניים.

כלומר, מצד אחד קיימת עדיין תודעה עמוקה של נרטיב לאומני ובלתי מתפשר, אך מצד אחר יש תמיכה בעמדות מדיניות פרגמטיות, במיוחד כאשר ההסדר המדיני מפורט. נאומו של מחמוד עבאס באו"ם המחיש זאת: תמיכה חזקה בפתרון שתי המדינות וגינוי הטרור החמאסי, למען הקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל יחד עם ענידת סמל השיבה — סמל הנרטיב הפלסטיני.

על ההנהגה והציבור בישראל להיות מודעים למתח הזה, ולהתאים את ציפיותיהם. כאשר האידיאולוגיה המקסימליסטית יורדת לקרקע המציאות, הנכונות לפשרה נוטה להחליף את החזון הפונדמנטליסטי והציבור מוכן לבחון צעדים הדרגתיים

המייצרים תמורה אמיתית. כאשר הדיון עובר מנרטיב מופשט ל״חבילת הסכם״ מפורטת, עולה הנכונות לפשרה. תהליך מדיני עשוי להיות ארוך וקשה, אך לפי ממצאי הסקר רוב הפלסטינים בגדה מקבלים את מימושו במסגרת פתרון שתי המדינות.

עם זאת, כדי לקיים את הנכונות לפשרה הפלסטינית והערבית היום ולאחר חתימת הסכם, על ישראל להבטיח כי שני יתרונות אלו — עליונות צבאית ולגיטימציה בינלאומית — המכתיבים גם את העמדה הפלסטינית, יישארו בידה לפחות לדור הקרוב. לצערנו, ראש הממשלה בנימין נתניהו ודומיו מכרסמים באופן אנוש בשני יתרונות אלו, ודוחפים את הפלסטינים ואת העולם הערבי לאמץ מחדש את הנרטיב חסר הפשרות גם כעמדה מדינית.

36. מהפכת ההתנחלויות הסמוטריצ׳ית הפכה עצמה ללא-בת-קיימא, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 30/10/2025

זו אינה תזה חדשה; היא הגרסה העכשווית של מה שנאמר מאז 1977: ההתיישבות הופכת את חלוקת הארץ לבלתי־אפשרית. אלא שגם אז וגם היום – זו הצהרה המבקשת שיאמינו לה בלי להעמיד אותה אל מול הנתונים. וכאשר היא כן נבחנת מול הנתונים – היא קורסת.

מפעל התיישבות איננו נמדד במספר שרטוטים, דחפורים או צווים — הוא נמדד במספר בני האדם החיים בו. אין ״מהפכה מרחבית״ בלי תוצאה דמוגרפית. התשתית יכולה להכפיל עצמה – אך אם אין בה מי שיאכלס אותה, היא עדות לכישלון, לא להצלחה. וכאן מונח הנתון שמחסל את הנחת היסוד של הכתבה מן השורש: לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ברבעון השלישי של 2025, מאזן ההגירה בכלל ההתנחלויות שלילי. יותר יצאו מאשר נכנסו.

זה איננו ״רעש סטטיסטי״: זה המשך ישיר של מגמה בת רבע מאה שנה. ארבע הערים הגדולות – מודיעין עילית, ביתר עילית, מעלה אדומים ואריאל – כולן מציגות מאזן שלילי או אפסי, כלומר גם המקומות שלכאורה הם ״עוגנים״ אינם קולטות אוכלוסייה נטו. ברבעון השלישי לבדו המאזן הכולל הוא מינוס 298. זה אינו מספר של ״התייצבות״; זה מספר של נסיגה.

משמעות הדבר פשוטה עד כדי מבוכה: הציבור הישראלי מצביע ברגליים נגד הפרויקט ההתנחלותי גם בשנות ״שיא״ של סבסוד, סלילה ותכנון. אם שלוש שנות העברת כוח תקדימית לידיו של סמוטריץ׳ – שליטה במנהל האזרחי, בקידום תכנון, בהכרזות, בכבישים, בהקצאות – אינן מצליחות לייצר אפילו מאזן הגירה אפס, לא חיובי, אפס — לא רק שאין מהפכה; יש הוכחה אמפירית לכך שמפעל ההתנחלות אינו מחזיק את עצמו.

המפלט המוכר של מחנה המתנחלים כאשר מציבים מולו את הנתונים הוא: ״הגידול מגיע מהריבוי הטבעי״. אבל גם אלה העובדות – ודווקא הן קוברות את הטענה. 51% מהריבוי הטבעי של כלל ההתנחלויות מגיע מההתנחלויות החרדיות הצמודות לקו הירוק: מודיעין עילית, ביתר עילית וגבעת זאב – שתי ערים חרדיות ומועצה מקומית, שלפי כל מתווה הסכמי יסופחו לישראל בכל הסדר עתידי.

כלומר: גם ה״גידול״ איננו גידול שמייצר אחיזה בעומק המרחב אלא ניפוח סטטיסטי בשולי הקו הירוק – שאינו משרת שום אחת משלוש תכליות־העל שהכתבה מייחסת ל״מהפכה״:

לא יצירת אחיזה דורות קדימה, כי הוא אינו נישא על ידי הגירה אלא על ידי ילודה ספציפית.

לא סיכול מדינה פלסטינית, כי הריבוי אינו בשטחי העומק.

ולא הפיכת המצב לבלתי-הפיך, כי הוא מרוכז ביישובים צמודי קו ירוק.

במילים אחרות: לפני שנוגעים בכבישים, במאחזים ובהכרזות – עצם המבחן האנושי שולל את קיומה של ״מהפכה משנת מציאות״. יש מסמכים, אין מתיישבים. יש סימני פעולה, אין תוצאה. והיעדר התוצאה – הוא התוכן.

הטענה בכתבה עוברת מן הדמוגרפיה לביצוע: אם אין עדיין תוצאה, הרי שיש ״שיאי פעולות״. זה ניסיון להחליף מדידה של תוצאה במדידה של מאמץ. אלא שהאמצעים עצמם – כשהם נבחנים אל מול התוצאה – אינם עדות לחוזק ההתיישבות אלא להיפך: עדות לכך שגם ריכוז כוח פוליטי קיצוני אינו מצליח להוליד שינוי מציאות.

הפער בין היקפי התכנון לבין היקף האכלוס אינו מקרי ואינו זמני. מאז 2017 היו שני גלים גדולים של קידום תכניות: 6,742 ב־2017, 12,159 ב־2020, אך בשנים שאחריהם לא הופיעה ״פריחה״ אלא ירידה במאזן ההגירה. ב־2019, שנת ה״פירות״ של 2017, המאזן כבר היה בירידה. ב־2022–23, שנות ה״פירות״ של 2020, המאזן נותר נמוך ואף שלילי.

אין שנה אחת שבה גל תכנון הפך לגל הגירה. מי שטוען שמדובר בפיגור כרונולוגי – מחויב להראות את נקודת המפנה; אין כזו. כשאין אף שנה שבה הסדרה-בנייה-אוכלוסייה. אין כאן דחייה, יש כאן הפרכה.

אותה תופעה חוזרת במאחזים. 77 מאחזים חדשים או מוסדרים מאז הקמת הממשלה – ובכל זאת הגירה שלילית. זה אינו "מנוף יישובי", זה ריבוי נקודות של אותה מסה מצטמקת. פיזור אינו התרחבות; הוא הפיכת אותו מספר קטן ליותר כתמים. יותר מאחזים עם פחות אנשים אינם "העמקת אחיזה" אלא תצוגת־זכוכית של כישלון דמוגרפי.

גם ה"כבישים" שמוצגים כהוכחת נורמליזציה – אינם יוצרים ביקוש אלא מחליפים אותו. כביש שנפרס על מרחב שאין בו צמיחה אנושית אינו מקבע מציאות – הוא רק מניח אספלט על חלל. 85% מהישראלים גרים בתוך 10 ק"מ מהקו הירוק; 60% מהמאחזים נמצאים בעומק הגדה. המדינה מסבסדת אספלט על מרחב שהציבור מסרב לאכלס. זה אינו עיצוב עתיד, זה השקעת הון ציבורי במרחב שנדחה חברתית.

כאן מתקלף הדימוי של "מהפכה דורות קדימה": דורות אינם מתחילים בדחפור אלא במאזן אוכלוסין. לא דונמים קובעים את העתיד אלא דמוגרפיה; לא עובי אספלט אלא עומק אנושי. ההבדל בין אירוע הנדסי לאירוע היסטורי הוא מאזן הגירה. ברגע שהנתון הזה שלילי — כל שאר המדדים אינם יכולים להיות ראיה למפנה, אלא לכל היותר למסע פרפור פוליטי קצר־טווח.

והפרדוקס עמוק יותר: דווקא מפני שהמערכת מתוחזקת באופן מלאכותי – סבסוד תקציבי, פטורים, עדיפות בהקצאות, אכיפה סלקטיבית – היא מוכיחה שאינה נשענת על כוח משיכה עצמי. פרויקט שאינו מסוגל להתקיים בלי תמיכה רציפה – אינו משנה מציאות אלא תלוי בה; ואשר תלוי – הפיך. "בלתי־הפיך" יכול להיאמר רק על מה שנושא את עצמו. ההתנחלויות, לפי כל המדדים, אינן נושאות את עצמן.

כאן צריך לומר באופן שלא משתמע לשתי פנים: ההיגיון של "מהפכת סמוטריץ'" נשען על בלבול מושגים. הוא לוקח פעולות של מדינה – הכרזה, סלילה, הסדרה, העברת סמכויות – וקורא להן "עובדות בלתי־הפיכות". אך מה שקובע אם עובדה היא בלתי־הפיכה הוא לא מי חתם עליה, אלא מה מתרחש במציאות החברתית אחריה. הכרזה קרקעית שניתנה בהחלטה – ניתנת לביטול בהחלטה. כביש שנבנה – ניתן להפקעה, הקפאה או שינוי ייעוד. מה שאיננו ניתן לביטול הוא רק מציאות אנושית שהתייצבה – וזו איננה נוצרת.

גם מבחן "סיכול המדינה הפלסטינית" מתפרק מול המספרים. אם המניע המרכזי של ה"מהפכה" הוא לקטוע אפשרות של מרחב פלסטיני רציף, הרי המציאות מציגה את ההיפך: המערכת הפלסטינית היא עירונית, רציפה וצומחת – 140 יישובים מעל 5,000 נפש, 25 מעל 20 אלף – בשעה שהמערכת הישראלית מוגבלת ל־20 ול־5 בלבד. האחיזה הפלסטינית מוכרעת במבנה ובמסה, לא בהצהרות. מתקפה של תכנון ישראלי לא הופכת את התפרסות הפלסטינים לפחות ריאלית – היא רק חושפת את עומק היתרון הדמוגרפי שלהם.

המרכיב השלישי – "בלתי־הפיכות" – נשלל על בסיס עקרון יסוד: מה שהושג במסדרונות של קואליציה, נשלל במסדרון הבא. כל מנגנוני ההסדרה שנסקרו בכתבה – העברת הטיפול ממנהל אזרחי למשרדי ממשלה, סקרי קרקעות, הכרזות במקשה אחת, חיבור תשתיות ליישובים צעירים – הם פעולות מינהליות. מה שמבוסס על סמכות פוליטית נקודתית – מתבטל בהחלפת שלטון. מה שאיננו מבוסס על נוכחות אנושית – אינו נשמר כשמשתנה הכוח. "בלתי־הפיך" הוא רק מה שמתקיים למרות שינוי שלטון – לא בזכותו.

ויש שכבה רביעית, עמוקה יותר, שאותה הכתבה אפילו לא ניסתה לבחון: השינוי שהתרחש בתוך המחנה עצמו. כאשר ראשי ההתיישבות מודים שהאסטרטגיה של "הרבה ישובים קטנים" נכשלה, וכאשר הנרטיב מתעדכן מ"בניין מרחב" ל"דחיקת פלסטינים", זו אינה אבולוציה של הצלחה – זו לשון וידוי. רעיון שאינו מייצר תוצאה – מחליף תכלית. במקום להקים מציאות – מנסים לבטל אחת קיימת. זו איננה מהפכה; זה שלב הגסיסה.

במילים פשוטות: שלוש שנות כוח מרוכז לימדו שיעור הפוך מן המוצהר.

גם כשמזרימים משאבים לכל כלי הביצוע – הציבור לא בא.

גם כשכופים תשתית – אין אחיזה.

גם כשמתקדמים רגולטורית – התוצאה הפיכה לחלוטין.

המפעל שאמור היה "למנוע פתרון" נעשה לראיית־ראיה לצורך בפתרון: הוא מייצר יותר נתוני־אמת נגדו מאשר עובדות בעדו.

בסופו של דבר, אין צורך בוויכוח אידיאולוגי כדי לשפוט את הטענה שמוצגת בכתבה – המספרים עצמם הכריעו. מפעל התיישבות שאינו מצליח לייצר הגירה חיובית במשך שש שנים, גם כאשר הוא מקבל שליטה חסרת תקדים במנגנוני התכנון, התקצוב והאכיפה – איננו מפעל "משנה מציאות", אלא מפעל ששורד בזכות המדינה ולא מייצר מדינה בזכותו.

מפעל שאחיזתו נשענת על ילודה סקטוריאלית באזורים שסיפוחם צפוי גם בתרחיש הסדר – איננו מקבע גבול, הוא מקבע אשליה. מפעל שמתרחב בשטח ואינו מתרחב באוכלוסין – מייצר מפה מדינית מתה, לא מציאות.

המהפכה שסמוטריץ' מתהדר בה – אינה מהפכה שמייצרת עתיד אלא כזו שמדליפה אותו בין האצבעות: במקום לחזק את טענת הבלתי-הפיכות – היא מייצרת תיעוד מסודר של הפיכות; במקום להראות שרעיון שתי המדינות נקבר – היא מדגימה למה הוא בלתי-נמנע; במקום לשכנע שההתיישבות מתייצבת – היא מוכיחה שהיא נותרה תלויה בחבל טבור תקציבי ובמסך רטורי. אם יש מהפכה – היא פסיכולוגית, לא דמוגרפית; תודעתית, לא טריטוריאלית; לשונית, לא היסטורית.

במרחב של סכסוך היסטורי – אין משקל לכמות דחפורים בלי כמות בני אדם. אין משמעות למפת כבישים בלי מפה דמוגרפית. אין "בלתי-הפיך" בלי רוב. ובגדה המערבית – הרוב הפלסטיני מתעבה, ההגירה היהודית שלילית, הערים הפלסטיניות צומחות וההתנחלויות מזדקנות בקצה־קו.

הטיעון ש"המציאות החדשה מונעת הסדר" מתנפץ על דבר פשוט: המציאות החדשה אינה קיימת. ההתנחלות הישראלית בגדה לא הפכה את שתי המדינות לבלתי-אפשריות. היא הפכה את עצמה לבלתי-בת-קיימא.

37. האיום האיראני כאן - והוא לא הולך לשום מקום, דר' רז צימט, YNET, 01/11/2025

בימים האחרונים התקבלו מספר דיווחים המחזקים את ההערכה כי אין בכוונת איראן לזנוח את מדיניותה, חרף המהלומות שספגו היא ושלוחיה האזוריים בשנתיים האחרונות, ובמיוחד בעקבות מלחמת 12 הימים ביוני 2025. ראש הסוכנות הבין־לאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א), רפאל גרוסי, חשף בריאיון לסוכנות הידיעות AP כי פקחיו, שאינם מורשים לבצע פעולות פיקוח באיראן מאז המלחמה, זיהו באמצעות צילומי לוויין "תזוזות" סביב האתרים שבהם מוחזק מאגר האורניום המועשר ל-60%, שנשאר ברשותה גם לאחר תקיפת מתקני הגרעין. אף כי בשלב זה אין עדות לכך שטהראן חותרת לשקם את יכולות ההעשרה שנפגעו במלחמה, לא מן הנמנע כי היא תנסה להשתמש בעתיד באורניום המועשר שעדיין בידיה כדי להתקדם במסלול חשאי לנשק גרעיני.

במקביל דיווחה רשת CNN בהתבסס על גורמי מודיעין אירופיים, כי איראן הרחיבה את המשלוחים הימיים מסין של נתרן פרכלורט, חומר המשמש לייצור דלק מוצק לטילים בליסטיים. דיווח זה מצטרף לדיווחים נוספים על מאמציה לשקם ולשדרג את המערכים הצבאיים שלה, ובמיוחד את מערך הטילים ארוכי-הטווח הנתפס בעיניה – גם לאחר המלחמה - כנכס אסטרטגי שיכול לפגוע בישראל, להתיש אותה ולהגביל את יכולתה לנהל מערכה מתמשכת בשל מגבלות יכולות היירוט שברשותה.

בזירה האזורית התקבלו עדויות נוספות למאמציה של הרפובליקה האסלאמית לשקם את יכולות שלוחיה, ובראשם חיזבאללה. בעוד חיל האוויר ממשיך בתקיפות כמעט יומיומיות בלבנון, ארגון הטרור הלבנוני ממשיך לשקם את כוחו ולצבור טילים, רקטות, אמצעים ארטילריים וציוד לחימה נוסף, שחלקו מוברח דרך סוריה, חרף המאמצים של כוחות הביטחון הסוריים ושל ישראל לסכל ניסיונות הברחה.

גם בעיראק ממשיכה איראן בחיזוק המיליציות השיעיות הנתמכות על ידה ובהזרמת אמצעי לחימה, שעשויים לשמש בעתיד לתקיפות נגד ישראל. בנוסף על כך, שירות הביטחון הכללי וצה"ל סיכלו לאחרונה הברחה גדולה של אמצעי לחימה מתקדמים שמקורם באיראן ויועדו לפעילי טרור ביהודה ושומרון, ואילו הכוחות הנאמנים לממשלה התימנית תפסו ספינה איראנית שנשאה אמצעי לחימה, לרבות טילי קורנט, שנועדו לאזורים שבשליטת החות'ים בקרבת מצרי באב אל-מנדב.

מאז המלחמה מתקיים ויכוח פנימי נוקב באיראן על הלקחים שיש להפיק ממנה. החוגים המתונים יותר קוראים לשינוי תפיסתי, שבמרכזו ההכרה בצורך הדחוף להתמודד בעדיפות עליונה עם המשברים הפנימיים הניצבים בפני איראן באמצעות רפורמות מרחיקות לכת במדיניות הפנים, נכונות לחידוש המו"מ עם ארצות הברית והפגת המתחים עם שכנותיה הערביות ועם אירופה. לעומתם, החוגים השמרניים והרדיקלים, שעדיין שולטים ברוב מוקדי הכוח בטהראן, סבורים שאין צורך בנסיגה מעקרונות היסוד חרף הכשלים שנחשפו במהלך המלחמה, אלא לכל היותר בהתאמות מוגבלות במסגרת התפיסות האסטרטגיות הקיימות. ואכן, בשלב זה נראה שאין בכוונת ההנהגה האיראנית בראשות חמינאי בן ה-86 לשנות כיוון. יתר על כן, שימור האופציה הגרעינית, שיקום המערכים הצבאיים והמשך התמיכה ב"חזית ההתנגדות" נתפסים בעיני הצמרת בטהראן כחיוניים אף יותר מבעבר לצורך שימור וחיזוק יכולת ההרתעה מול אויביה, ובראשם ישראל.

אין משמעות הדבר שאיראן לא נחלשה בצל האירועים הדרמטיים באזור בשנתיים האחרונות. אין ספק שהיא ניצבת בפני אתגרים משמעותיים, בהם משבר פנימי מחריף, מצוקות מים וחשמל, אינפלציה דוהרת, פגיעה קשה במערכי הגרעין והטילים והחרפת הלחץ הבינלאומי, לצד ערעור ביטחונה הלאומי בעקבות הכרעת חזבאללה, קריסת משטר אסד ותבוסת חמאס. עם זאת, איראן יכולה גם להפיק תועלת משורה של הזדמנויות, לרבות שרידות חמאס ברצועת עזה; האתגרים והעיכובים בפירוק חזבאללה מנשקו; חוסר היציבות בסוריה; היריבות בין ארצות הברית לבין רוסיה וסין, שמאפשרת לה לשמר את השותפות עימן; הפגיעה במעמדה הבינלאומי של ישראל; וההתייחסות ההולכת וגוברת של מדינות האזור לישראל כאיום צבאי על היציבות האזורית.

ראוי איפוא להניח שהיחלשותה של איראן אינה בהכרח תהליך בלתי הפיך. נוכח מציאות זו נדרשת ישראל להיערך לאפשרות של סבב לחימה נוסף מול איראן, במיוחד בתרחיש של שיקום יכולותיה הגרעיניות, ולהמשיך בפעילות אכיפה כדי למנוע את שיקום הציר הפרו-איראני, בראשו חיזבאללה. יחד עם זאת, ברור כיום יותר מאי-פעם שאין די בפתרונות צבאיים ובהישגים אופרטיביים בלבד. ספק אם ניתן לחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני ללא הסדרה יציבה וארוכת-טווח המבוססת על הסכם שיגביל במידה משמעותית את יכולות ההעשרה שלה, יאפשר פיקוח סבא״א יעיל ומשופר ויטפל בחומר הבקיע שנותר לאחר המלחמה. במקביל, ספק אם ניתן למנוע את שיקום יכולות הציר הפרו-איראני ללא חיזוק הממשלים המרכזיים בעולם הערבי, יצירת חלופות להשפעה האיראנית ותהליכים של חיזוק היציבות האזורית והסדרה מדינית, שיסייעו במידת מה לבלום את איראן המנצלת את חולשת מדינות האזור ותנאים של חוסר יציבות ולחימה לביסוס השפעתה. בסופו של דבר, הצלחתה של ישראל במערכה מול איראן תלויה במידה רבה ביכולתה לנצל את חלון ההזדמנויות הנוכחי כדי לתרגם את הישגיה האופרטיביים והצבאיים המשמעותיים לקידום מאמצים לעיצוב מציאות אזורית חדשה שתסייע לבלום את איראן, להחלישה עוד יותר ולצמצם את יכולתה לשוב ולהתחזק.

38. בעולם של טראמפ אין מוסר, אין גבולות, אין אחריות משותפת. זה רע לישראל, דר' שאול אריאלי, הארץ, 13/11/2025

הישראלים, אפופי חדווה והקלה בעקבות שחרור החטופים משבי חמאס והפסקת המלחמה בעזה, מודים למי שהביא את ההישג הזה: הנשיא דונלד טראמפ. לפי סקר של המכון לדמוקרטיה מהחודש שעבר, 95% מכלל הציבור סבורים שנשיא ארה"ב "די תרם" או "תרם מאוד" להשגת ההסכם. ההצלחה של טראמפ — בכוחניות, איומים בוטים ודיפלומטיה של כפייה — על רקע חולשת המערכת הבינלאומית, ממחישה כיצד הנשיא האמריקאי ממוטט את המערכת הזאת מבפנים.

מאז חזר לכהונה שנייה טראמפ מערער את שלושת היסודות של הסדר העולמי — הקונצנזוס הבינלאומי, החוק הבינלאומי והמערכת הרב־צדדית של מוסדות, כמו עצרת האו"ם, מועצת הביטחון של האו"ם ובתי הדין הבינלאומיים. טראמפ לא רואה בכל אלה מנגנונים שחיוניים לתיאום, אלא אזיקים שיש לשבור. הוא מחזיר את מערכת היחסים הבינלאומית אל ימי טרום מלחמת העולם הראשונה, לעידן של "העיקרון האימפריאלי", על פיו מדינות היו חופשיות לפתוח במלחמות, לכבוש ולספח שטחים, ולדרוש הכרה במעשיהן בשם "הזכות הטבעית של החזק".

ב–4 בפברואר 2025 חתם טראמפ על צו נשיאותי שהורה לארצות הברית לפרוש ממועצת זכויות האדם של האו"ם, ולבחון מחדש את השתתפותה בארגונים בינלאומיים אחרים. "ארה"ב לא תשתתף במועצת זכויות האדם ולא תבקש להיבחר לגוף זה", אמר טראמפ, שרואה בשותפויות הרב־צדדיות נטל ולא נכס. הוא מנהל יחסים בין מדינות כפי שהוא מנהל עסקים: כל שיתוף פעולה מותנה בתועלת מיידית. אין ערכים, אין מחויבות מוסדית, יש רק אינטרסים. בכך טראמפ מפרק את אחד מעמודי התווך של הסדר העולמי — הקונצנזוס שמעניק תוקף לחוק, לערכים, ולגבולות המותר והאסור.

לאורך שתי כהונותיו טראמפ זלזל בגלוי במערכת המשפט הבינלאומית. ב–6 בפברואר 2025 הוא חתם על צו המטיל סנקציות על השופטים והעובדים של בית הדין הפלילי הבינלאומי, ICC, בנימוק שבית הדין חצה קווים אדומים כאשר העז לדון בפשעים שבוצעו, לכאורה, על ידי אזרחי ארה"ב או ישראל. בכך הכריז טראמפ בפועל, שהחוק הבינלאומי אינו חל על מי שחזק מספיק. ארגוני זכויות אדם הגדירו את הצעד "בגידה במערכת הצדק הבינלאומית", ויותר מ–60 מדינות פרסמו הודעה משותפת שבה נאמר: "אנו מאשרים מחדש את תמיכתנו המתמשכת והבלתי מעורערת בעצמאות, בהעדר משוא הפנים וביושרה של בית הדין הפלילי הבינלאומי". אבל זה לא הרתיע את טראמפ. מבחינתו, החוק הוא המלצה בלבד.

כך הופך עקרון הכוח לעקרון־על. טראמפ סבור שכוח צבאי, לחץ כלכלי ואיום אישי הם הכלים האפקטיביים היחידים ביחסים בינלאומיים. הוא משתמש בהם בחופשיות, ורואה בהם נשק לגיטימי בניהול מדיניות. מוסדות כמו מועצת הביטחון, שנועדו להרתיע מדינות מלפעול חד־צדדית, מאבדים את כוחם לא רק בשל הווטו האמריקאי, אלא משום שטראמפ מייבש את תקציביהם, מצמצם את ההשתתפות של ארה"ב בהם, ומצהיר: "ארה"ב לא תשתף פעולה עם מוסדות שמנסים לפגוע באינטרסים הלאומיים שלנו". מועצת הביטחון והאו"ם הופכים לגופים חסרי שיניים, כשארה"ב — המדינה שבנתה את המערכת הזו אחרי מלחמת העולם השנייה — מובילה את פירוקם.

לעיני כל מתחולל שינוי מהותי בתפישת הסדר הבינלאומי: במקום אחריות קולקטיבית — כוח חד־צדדי; במקום דיפלומטיה — איומים; במקום משפט — אינטרסים. "טראמפ צדק לגבי האו"ם — הסדר העולמי שלכם נגמר", הכריזה הכותרת של מאמר אוהד באתר Modern Diplomacy. הצהרה זחוחה זו ממחישה את עומק השינוי: הסדר העולמי, שהיה אמור להגן על החלשים מפני החזקים, קורס.

בכך טראמפ מחזיר את העולם לתבנית היסטורית ישנה. לפני 1914 לא היו מוסדות בינלאומיים שיכלו לעצור מדינה מלתקוף את שכנתה. מי שיכול היה, כבש שטחים. מי שנחלש, נטרף. העולם היה מורכב מאימפריות. החוזה החברתי הגלובלי השולל מצב של כיבוש נולד כלקח מהאימה של שתי מלחמות העולם, שהוכיחו כי כשאין כללים — יש הרס טוטאלי.

טראמפ, במובנים רבים, מבטא את ההפך: הוא מבקש להחזיר את האנושות לתקופה שבה אימפריות החליפו שטחים במלחמות, ודיפלומטיה היתה רק אמצעי להשגת יתרון זמני. "החזקים עושים מה שהם יכולים, והחלשים מקבלים את מה

שניתן להם״, כתב תוקידידס לפני 2,400 שנה. טראמפ פשוט הפך את האמרה הזאת למדיניות רשמית, והדוגמאות לכך רבות. למשל, התבטאויותיו ואיומיו כלפי קנדה ודנמרק, האיומים לתקוף עם כטב״מים קרטלי סמים בשטח ונצואלה ומקסיקו, ומדיניות הסחר שלו, שבה הסכמים משתנים או מבוטלים על פי הרצון והצורך, ולא על פי מוסכמות.

אותה שיטה ניכרת גם בסוגיית עזה והחטופים. טראמפ התערב לא רק מתוך שאיפה לבסס יציבות אזורית, אלא גם כדי להוכיח שהכוח האמריקאי עדיין יכול לכפות פתרונות. התערבותו איננה רק פונקציה של אינטרס אזורי, אלא גם של יוקרה אישית. הוא מבקש להירשם בספרי ההיסטוריה כמי שהביא הסכמי שלום דרמתיים במזרח התיכון — הישג שיש לו משקל אלקטורלי בארה״ב ויניב תועלת תדמיתית משמעותית בחתירתו לקבל פרס נובל לשלום.

כדי להשיג זאת טראמפ מעורב אישית, ואף שלח לישראל צוות מדיני מורחב הפועל דה־פקטו כמחליף של ממשלת ישראל במישור הבינלאומי: הם מנהלים את המגעים עם מדינות ערב, מפקחים על יישום ההסכם מול חמאס, ומסמנים לעולם כי הכתובת היחידה למשא ומתן בסוגיית עזה היא וושינגטון — ללא מעורבות של מוסדות רב־צדדיים.

במקביל, טראמפ אינו מותיר ספק ביחס לאילוצים שהוא כופה על ירושלים: הוא הזהיר כי אם ישראל תנצל את המומנטום לספח שטחים בגדה המערבית — היא תאבד לחלוטין את תמיכת ארה״ב. זו איננה אמירה טקטית בלבד, אלא הצבת תנאי מהותי: הסכמה לשחרור חטופים ולתיאום אזורי, בתמורה לבלימת מהלכי סיפוח שימוטטו את היכולת של האמריקאים להתנהל באזור מול שחקנים אחרים.

״גרמנו לזה לקרות, כי גרמנו להם לפחד מההשלכות״, אמר טראמפ בריאיון ל״פוקס ניוז״ על השגת הפסקת האש. הוא לא הסתיר את העובדה שהשתמש באיומים ככלי מדיני. ״אתה מדבר, אתה מאיים, ואז הם זזים. ככה עושים עסקאות״.

בעיניו, גם חיי אדם אינם אלא עוד מרכיב במשחק הכוח. ואכן, ההישג של שחרור החטופים נהפך לכלי תעמולתי. משפחות החטופים, הנואשות לתוצאה, מהללות את ״האיש שהחזיר את הילדים הביתה״; אבל בפרספקטיבה היסטורית, טראמפ פשוט ניצל את קריסת המנגנונים הבינלאומיים כדי לבצר את מעמדו כמתווך יחיד. הוא לא הציל את המערכת — הוא הוכיח שאפשר להסתדר בלעדיה.

ההשלכות מהדהדות הרבה מעבר למזרח התיכון. כאשר נשיא ארה״ב מתייחס לבתי הדין הבינלאומיים, לאו״ם או להסכמים בינלאומיים כאל אויבים, הוא שולח מסר עולמי. בעולם שבו אין מוסדות שיכולים למנוע ניסיונות פלישה, סיפוח, או הכרזות חד־צדדיות, כל מדינה יכולה לבחור לעצמה מה נוח לה ומה לא.

כשמנהיג מעצמה מתפאר בכך ש״אין חוק בינלאומי — יש אינטרס לאומי״ ושולח את נושאת המטוסים ״ג׳ראלד פורד״ לחופי ונצואלה, הוא מציב מודל לחיקוי. רוסיה, סין, טורקיה ואפילו מדינות קטנות יותר — כולן מקבלות לגיטימציה להתעלם מכללים. התוצאה היא מערכת של אנרכיה מתוחכמת, שבה כל מדינה קובעת לעצמה את קנה המידה של הצדק.

המהלך הזה מבטא לא רק אידיאולוגיה — הוא חלק מאסטרטגיה. טראמפ יודע שחברה בינלאומית מפוררת תאפשר לו שליטה נוחה יותר: בלי מועצת הביטחון, בלי דו״חות על זכויות אדם, בלי חוקים שמגבילים יצוא נשק או מחייבים סנקציות כלכליות. בינתיים הציבור האמריקאי נשבה ברעיון הישן־חדש של ״אמריקה תחילה״, גם אם זה אומר ש״העולם יחכה לאחר כך״. כפי שנכתב באתר ״המועצה ליחסי חוץ״, CFR, נאום טראמפ בעצרת האו״ם ב־23.9 מסכן את היתרונות של שיתוף פעולה גלובלי. הוא פשוט מעדיף עולם בלי מוסדות על פני עולם שבו, בתור מנהיגת העולם, אמריקה מחויבת לכללים ולמטרות, כמו למשל, בעניין האקלים.

לפני הבחירות לראשות העיר ניו יורק סיפק טראמפ המחשה נוספת לשימוש הציני שלו בכוח. הוא תקף את המועמד הדמוקרטי במרוץ, זוהרן ממדאני, שניצח בכל זאת, כינה אותו ״הקומוניסט ממדאני״, ואיים מפורשות, כפי שפורסם ב״גרדיאן״, כי ״אם מועמד קומוניסט ינצח בבחירות לראשות העיר ניו יורק, ספק רב אם אעביר כספים פדרליים — מעבר למינימום הנדרש — לעירי הראשונה והאהובה״.

למחרת, חזר טראמפ על המסר בריאיון ל"פוקס ניוז", ואמר: "מועמדים שמעדיפים את האו"ם על פני אמריקה, לא יקבלו ממני גרוש אחד כשאני בבית הלבן". גם בהתערבות זו — המקומית לכאורה — ניכרת תפישתו הכוחנית: שימוש בכספי ציבור כאמצעי לחץ, הצגת בחירות אזרחיות כמאבק אידיאולוגי בין "לאומיים" ל"בוגדים", וערעור נוסף של מוסדות הביקורת והאיזון הפדרליים.

הבעיה היא, שהמערכת לא תשרוד ללא המוסדות והאיזון הנחוצים. ההיסטוריה מוכיחה, כי כשאין מוסדות מתווכים בעלי כוח, המלחמות חוזרות, וחוקרים כבר מזהירים מפני "נסיגה מערכתית של ארה"ב מהעולם של מחויבויות". מדינות קטנות ינסו להגן על עצמן ולהתחמש, מעצמות בינוניות יחפשו בריתות אזוריות למול המעצמות העולמיות, והסכמים יוחלפו בהסכמות חשאיות ומסוכנות. אין בכך חזרה לפשטות, אלא חזרה לסכנה של הסלמה והתפרצות מחדש של אלימות.

כך, דווקא בשעה שהעולם מצפה לפתרון דיפלומטי בעזה, טראמפ משדר מסר הפוך: לא משא ומתן, אלא כפייה; לא חוק, אלא כוח. הוא קובע את מי לתגמל ואת מי להרתיע על פי האינטרסים המיידיים שלו, באמצעות כוח ולא באמצעות המשפט הבינלאומי — ובכך מחליף את רעיון הקהילה הבינלאומית ברעיון הג'ונגל. אם מדינות יאמצו את דרכו, גם שחרור החטופים יהפוך לתקדים של פוליטיקה כוחנית, לא של פיוס אנושי.

ב–2018 כתבתי ב"הארץ" על המגמה הזו במדיניות של טראמפ: "מערכת הבחירות הבאה בארה"ב, 2020, היא זו שתקבע לאן פניו של העולם — לעידן הקרח ביחסים הבינלאומיים או להפשרה". אחרי הפוגה קצרה בתקופת ג'ו ביידן, חזרנו לעידן הקרח במלוא עוצמתו. אלא שהפעם, הקרח אינו רק מטאפורה לנתק דיפלומטי — מדובר בכפור מוסרי. בעולם שבו טראמפ קובע את הכללים, אין מוסר, אין גבולות, אין אחריות משותפת. יש רק אינטרסים.

אם מדיניות זו תימשך על ידי טראמפ או יורשו, או על ידי פוטין, ארדואן או מנהיגים אחרים, העולם עלול להיכנס לתקופה שבה כל מדינה תפעל לפי כוחה, לא לפי החוק. ישראל, שמרגישה כעת אסירת תודה לנשיא שהביא את החטופים, עלולה לגלות כי בטווח הארוך היא עצמה תידרש לשלם את המחיר הכבד ביותר על קריסת הסדר העולמי. בעולם שבו אין ביטחון למדינות קטנות, אין שותפות ערכית, אין דין ואין דיין, ואין מי שיעצור את הבא בתור מול טראמפ. לא לעולם חוסן.

39. דמוקרטיה ממומנת, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST 16/11/2025

הנתונים שנאספו מהלמ"ס על דפוסי ההצבעה ביהודה ושומרון בבחירות 2022 ועל הדירוג החברתי-כלכלי מלמדים על תהליך עמוק של תלות הדדית בין השלטון המרכזי לבין קהילות מוחלשות כלכלית. מאחורי המספרים, האשכולות והאחוזים מסתתר סיפור פוליטי ישן אך מתועד כיום באופן כמותי וברור. מהנתונים עולה שככל שהיישוב חזק יותר כלכלית, כך קטן הסיכוי שתושביו יצביעו לקואליציה; ככל שהוא חלש ותלוי במימון ממשלתי, כך עולה התמיכה במפלגות השלטון. זוהי מערכת יחסים בין כוח פוליטי לכוח תקציבי, היוצרת נאמנות פוליטית הנשענת על הזרמות כספיות ועל תלות מבנית במנגנוני המדינה.

בבחינת כלל היישובים באיו"ש נמצא מתאם שלילי מובהק בין האשכול החברתי-כלכלי לתמיכה בקואליציה ($r=-0.317$, $p<0.001$). ככל שהיישוב שייך לאשכול גבוה יותר – בעל הכנסה, השכלה ושירותים ציבוריים מתקדמים – כך יורדת התמיכה במפלגות השלטון. בערים נמדד מתאם כמעט מושלם ($r=-0.979$), ומתגלים פערים חדים: בערים חלשות כלכלית כמו מודיעין עילית וביתר עילית שולטים החרדים והליכוד; בערים מבוססות כמו אריאל ומעלה אדומים ניכרת נטייה למרכז ולאופוזיציה. המועצות המקומיות מציגות דפוס דומה אך מתון יותר ($r=-0.79$), ואילו במועצות האזוריות – המאופיינות בהומוגניות אידיאולוגית – הקשר כמעט שאינו קיים. ככל שהיישוב מבוסס על זהות אמונית ולא על כלכלה, כך נחלשת השפעת רמת החיים על ההצבעה.

במועצות האזוריות גוש עציון, מטה בנימין, שומרון והר חברון שולטת הציונות הדתית כמעט לחלוטין, בעוד שהמועצות האזוריות מגילות ים המלח וערבות הירדן נוטות לליכוד. ברובן, האידיאולוגיה גוברת על הכלכלה. עם זאת, ביישובי הספר החילוניים הסמוכים לגוש דן – נילי"י, כפר האורנים וצופים – ניכרת תזוזה קלה: תושבים באשכולות בינוניים נוטים יותר לליכוד ולמפלגות המרכז, בעיקר צעירים ובעלי השכלה. זהו סדק ראשון במונולית ההתיישבותי.

במועצות המקומיות הקשר בין כלכלה לפוליטיקה ברור בהרבה. ביישובים דתיים-לאומיים כמו קרני שומרון, אפרת וקדומים הציונות הדתית מובילה, אך הליכוד מתחזק. ביישובים חרדיים כמו עמנואל ניכרת שליטה מוחלטת של ש"ס ויהדות התורה. באשכולות הנמוכים (1-3) גדלות המפלגות החרדיות, באשכולות הבינוניים (4-6) גוברים הליכוד והציונות הדתית, ובאשכולות הגבוהים מתחילות לחדור מפלגות המרכז – בעיקר יש עתיד והמחנה הממלכתי. ככל שהיישוב עצמאי יותר תקציבית, כך גוברת חירותו הפוליטית. תלות כלכלית מתורגמת לנאמנות שלטונית, בעוד שעצמאות כלכלית מזינה ביקורת.

בערים התלות הכלכלית קובעת כמעט לחלוטין את המפה. מודיעין עילית וביתר עילית, באשכולות 1-2, מצביעות ליהדות התורה בשיעורים של למעלה מ-85%. לעומתן, מעלה אדומים ואריאל, באשכול 6, מעניקות יתרון לליכוד ולמפלגות המרכז. הערים החרדיות הן מקרה מבחן למנגנון שליטה כלכלי-פוליטי: שיעור עוני גבוה, תקציבים ממשלתיים נדיבים והיעדר הכנסות עצמיות מייצרים נאמנות פוליטית המבוססת על קיום כלכלי. במועצות כמו שומרון ומטה בנימין שיעור השתתפות המדינה בתקציב השוטף מגיע ל-60% עד 70%, לעומת ממוצע ארצי של כ-39%. בתקציבי הפיתוח ההשתתפות גבוהה פי שלושה. היישובים הללו מתקיימים בזכות תקציבי המדינה, לא בזכות חוסנם הפיסקלי. כך נבנה מנגנון שבו השלטון לא רק מעניק שירותים אלא גם מממן את נאמנותו.

הדפוס הזה, שנבנה במשך עשורים, מייצר שליטה פוליטית לא באמצעות רעיונות אלא באמצעות תקציבים. המפלגות השולטות למדו לגייס נאמנות באמצעות חלוקת מענקים ומימון פרויקטים. במועצות החרדיות והדתיות התמיכה בקואליציה כמעט זהה לתמיכה כלכלית: ככל שהמדינה מעניקה יותר, כך גדלה התמיכה. כך נוצר מעגל סגור שבו התקציב מממן את השלטון והבוחרים מממנים את המשך שליטתו. האשכול החברתי-כלכלי הופך למדד לעצמאות פוליטית: אשכול נמוך פירושו תלות, אשכול גבוה פירושו עצמאות. יישוב באשכול נמוך מצביע לממשלה שממממנת את קיומו, ויישוב באשכול גבוה נוטה לבקר אותה. המרכז הכלכלי מייצר חירות פוליטית; הפריפריה הכלכלית מייצרת נאמנות.

כאשר משווים בין סוגי הרשויות ניכרים הבדלים חדים: המועצות האזוריות מונעות מאמונה ואידיאולוגיה, המועצות המקומיות משקפות את המעבר מחברה אידיאולוגית לחברה אזרחית הנשענת על המדינה, והערים מבטאות תלות כמעט מוחלטת בשלטון. שאלת הבחירה החופשית מתחדדת: כאשר מועצה מתקיימת מתקציב ממשלתי, וראשיה תלויים בהחלטות שרים, החופש הפוליטי הופך לתיאורטי. כל מערכת בחירות משחזרת את חלוקת התקציבים הקודמת – האזרח יודע מי יספק לו תקציב, לא מי יוביל מדיניות. במציאות שבה התקציב הוא תנאי קיום, ההצבעה הופכת למנגנון הישרדות.

כך נבנה בישראל מודל של "דמוקרטיה ממומנת": משטר שבו הכלכלה משמשת כלי שליטה פוליטי. באזורים מבוססים, שבהם האזרחים תורמים יותר משמקבלים, נשמר מרחב ביקורתי; באזורים חלשים, שבהם מקבלים יותר משתרמו, מתקבעת נאמנות יציבה. הנתונים מלמדים שהמתאם בין האשכול החברתי-כלכלי לתמיכה בקואליציה אינו רק תוצאה של רמת חיים אלא ביטוי לקשר העמוק בין שוויון, אחריות אזרחית וחופש בחירה.

אם נביט במספרים לא כנתונים יבשים אלא כבמדד חברתי, נגלה שהם משקפים פער הולך ומעמיק בין "שתי ישראל": האחת – מבוססת, ביקורתית ועצמאית כלכלית, והאחרת – ישראל התלויה, הנשענת על כספי המדינה ועל הבטחותיה. בין "שתי ישראל" אלה נמתח הגבול האמיתי של הפוליטיקה – לא גבול מדיני אלא גבול של תלות. ככל שהפער הזה מעמיק, כך מצטמצם מרחב הבחירה החופשית של החברה הישראלית כולה.

40. לא כיבוש זמני אלא משטר שליטה קבוע, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 16/11/2025

מדיניותה של ישראל בשטחים הכבושים מאז מלחמת ששת הימים עומדת בפני מבחן כפול. שני עקרונות היסוד של דיני הכיבוש הבינלאומיים – עקרון הזמניות ועקרון שמירת החוק והסדר לטובת האוכלוסייה המוגנת – הופרו שוב ושוב, עד כדי ביטול משמעותם בפועל.

ממשלת ישראל הנוכחית כבר אינה מנהלת כיבוש זמני, אלא מייצרת משטר של שליטה קבועה. ובמקביל, החובה לשמור על ביטחון, זכויות בסיסיות והגנה שווה לתושבים הפלסטינים מתפוררת לנגד עינינו.

העיקרון הראשון, עקרון הזמניות, הוא הבסיס לכיבוש הצבאי. כיבוש, לפי המשפט הבינלאומי, הוא מצב חריג, זמני, שנועד להימשך עד שהשטח יושב לבעליו החוקיים או שייקבע בו הסדר מוסכם. כפי שנכתב בחוות דעת משפטית בינלאומית: "כיבוש הוא מעצם הגדרתו מצב זמני וחריג; הכוח הכובש חייב לשאוף לסיים את הכיבוש בהקדם האפשרי".

מטרת ההגבלה הזו, כך מוסיף ארגון אמנסטי אינטרנשיונל: "למנוע מהכוח הכובש להפוך את השליטה הזמנית לסיפוח דה-פקטו או דה-יורה".

מאז 1967, ישראל נקטה בצעדים שמבטלים כל יסוד לזמניות: הקמת התנחלויות, מאחזים, וסלילת רשת כבישים המשרתת את המתנחלים; תפיסת אדמות פלסטיניות והכרזתן כ"אדמות מדינה"; והרס נרחב של בתים פלסטיניים. אלה אינם צעדים ביטחוניים זמניים – אלא מערכת מתמשכת של שינוי דמוגרפי, טריטוריאלי ותשתיתי. דו"ח של בצלם כינה זאת במפורש "47 שנות כיבוש זמני", ביטוי שממחיש כיצד הפך מצב זמני לכמעט קבוע.

אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא מדיניות ההכרזה על אדמות מדינה. לפי נתוני האו"ם, מאז 1967 הוכרזו מאות אלפי דונמים בגדה המערבית כאדמות מדינה, על אף שהבעלות הפלסטינית היסטורית ומוכרת. בכך נוצרה מערכת כפולה של קרקעות: ישראלית המתפתחת מול פלסטינית ההולכת ונחסמת. החוקר ג'פרי ארון הגדיר זאת: "שימוש במנגנוני כיבוש לצורך סיפוח זוחל, בניגוד מוחלט לעקרון הזמניות שעליו מושתתים כל דיני הכיבוש".

התוצאה היא שהכיבוש הישראלי איננו עוד שליטה זמנית — הוא הפך למבנה של קבע. חוקי תכנון ובנייה ישראליים מוחלים בפועל על ההתנחלויות, תושבים ישראלים זוכים למערכת משפט אזרחית, בעוד הפלסטינים כפופים לדין צבאי. בכך נוצרת מציאות של סיפוח דה-פקטו. חוות הדעת המשפטית של האו"ם מ-2023 מסכמת זאת כך: "המחקר מוכיח כי קיימות השלכות בינלאומיות חמורות להמשך הכיבוש הישראלי הבלתי-חוקי ולהפרת נורמות יסוד של המשפט הבינלאומי".

העיקרון השני, שמירת חוק וסדר לטובת התושבים המוגנים, מחייב את המדינה הכובשת "לנקוט בכל האמצעים שבכוחה כדי להחזיר ולו ככל האפשר את הסדר הציבורי והביטחון" (מתקנות האג, 1907, סעיף 43). מדובר בחובה פוזיטיבית: להגן על כל האוכלוסייה המקומית, גם מפני אלימות שמקורה באזרחים של הכוח הכובש עצמו. אולם בישראל, אותה חובה הפכה לריקה מתוכן.

דו"ח של מכון ליבר למשפט בינלאומי קובע במפורש: "לא ההסדרים הביטחוניים של הסכמי אוסלו, ולא המצב הנוכחי, פוטרים את ישראל מחובתה לשמור על הסדר הציבורי ולהגן על תושבי הגדה מפני אלימות המתנחלים".

בחוות דעת של המועצה הנורווגית לפליטים נאמר: "כישלונה של ישראל להגן על פלסטינים ולהעמיד לדין מתנחלים קיצוניים יצר מציאות של כמעט אפס ענישה".

האלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים הפכה לתופעה יומיומית. בהר חברון, בבקעת הירדן ובאזור שכם מתועדים מאות מקרים של תקיפות, הצתות והשתלטות על אדמות. דו"ח OCHA האחרון מציין כי: "בכמחצית מהתקיפות שתועדו, כוחות הביטחון הישראליים נכחו במקום ולעתים אף סייעו למבצעים".

האירוע בחוואורה בפברואר 2023 הפך לסמל. למרות שהמתקפה תוכננה מראש, והמתנחלים הציתו עשרות בתים, "החיילים עמדו מן הצד", כדברי עדות שנמסרה לאו"ם.

מדיניות הממשלה הנוכחית מחריפה את ההפרה. במקום אכיפה שוויונית, הממשלה מספקת תמריצים כלכליים למתנחלים, מאפשרת הרחבת מאחזים לא חוקיים, ומקצה משאבים ל"תשתיות ביטחון" שמשרתות רק את היישובים היהודיים.

שרי הממשלה מדברים בגלוי על "העמקת האחיזה בשטח", ומפקדים בשטח מתייחסים לאירועי אלימות מתנחלים כ"בעיות של משמעת" ולא כפשע. התוצאה היא מערכת כפולה של צדק, שבה החוק מגן על המתנחל ופוגע במי שעליו נועד להגן – האוכלוסייה המוגנת הפלסטינית.

אלימות המתנחלים והיעדר האכיפה משתלבים ישירות עם ההפרה של עקרון הזמניות. כשהכיבוש הופך קבוע, שלטון החוק נפרם; כשהחוק מיושם סלקטיבית, הכיבוש מתקבע. הפלסטינים מאבדים את אמונם במערכת המשפט, וחלקם נאלצים לעזוב אזורים שלמים תחת לחץ – מצב שמכונה בדוחות האו"ם "סביבה מכריחה", מונח עדין לגירוש עקיף. כך הופכת ההפרה המשפטית למציאות אנושית מוחשית.

ברמה הבינלאומית, ההשלכות חמורות. בית הדין הבינלאומי בהאג קבע ביולי 2024: "על ישראל להביא לסיום נוכחותה הבלתי-חוקית בשטחי פלסטין במהירות האפשרית".

משמעות ההחלטה חורגת מהמישור המשפטי: היא מבטאת את הקונצנזוס הרחב בקהילה הבינלאומית שלפיו ישראל אינה עומדת עוד בהגדרה של כוח כובש זמני, אלא של שלטון מתמשך הפועל בניגוד לעקרונות היסוד של המשפט ההומניטרי.

השליטה המתמשכת בגדה המערבית יוצרת אפוא מצב שבו שתי ההפרות מזינות זו את זו: כיבוש שאינו זמני מייצר מערכת חוק וסדר סלקטיבית; מערכת חוק לא שוויונית מחזקת את הקביעות של הכיבוש. זוהי מעגליות של שליטה שהופכת את הדין הבינלאומי ממכשיר להגנה למכשיר נרמס.

הפתרון האפשרי ברור כשמש: אם ישראל מבקשת להיחשב כחברה בקהילה הבינלאומית המכבדת את דיני המלחמה, עליה להחזיר את עקרון הזמניות למרכז המדיניות – כלומר, להגדיר יעד ממשי לסיום הכיבוש. במקביל, עליה ליישם בפועל את עקרון שמירת החוק והסדר – להגן על האוכלוסייה הפלסטינית מפני אלימות, להפסיק את האפליה המשפטית, ולהבטיח שוויון בסיסי בזכויות, באכיפה ובחיים עצמם.

כל עוד שני העקרונות האלה נרמסים, ישראל לא תוכל להסתתר מאחורי טיעוני ביטחון או פוליטיקה. כיבוש שמתחזה לזמני אך מתנהל כקבוע הוא לא רק הפרת חוק – הוא גם הפרת ההיגיון, המוסר והחזון שעליהם נבנתה המדינה.

41. מלכודת הפיצול במערכת הפרלמנטרית, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 01/12/2025

החודשים האחרונים, בהם מורגשת ההיערכות לבחירות לצד עליית הלחצים החיצוניים להפסקת אש ועלייה על נתיב המוביל ליצירת מדינה פלסטינית, באים לידי ביטוי ברור בהתנהלות הפרדוקסלית של הנהגת המערכת הפוליטית בישראל.

במחקר המעקב אחרי ביטויי אליטות שאנו מנהלים בקבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה עולה, שבוועדות הכנסת העלו את נושא סיפוח שטחי יהודה ושומרון פי אחד-עשר לעומת הרבעונים הקודמים (379 אזכורים לעומת 33-30) ומליאת הכנסת מדגישה את הנושא שוב ושוב בדיוניה. אך מנהיגי מפלגות הפחיתו את ההתייחסות לנושא בציוציהם הציבוריים, ושולחן הממשלה שמר על שתיקה מוחלטת בנושא. שלוש מגמות סותרות אלה חושפות תסמונת מדינית עמוקה יותר: את שיתוק המדיניות הישראלית בנושא המרכזי והחשוב ביותר לקיומה: פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

המחקר ההשוואתי לגבי היכולת למשול במערכות פרלמנטריות מראה, שכאשר מערכת אלקטורלית מפוצלת מתחברת אל ראש ממשלה שהפופולריות האישית שלו עולה על זו של מפלגתו – נוצר מצב של "ראש-ממשלתיזציה" או "נשיאותיזציה": הפופולריות האישית של ראש הממשלה היא המפתח לשרידותו ושרידות מפלגתו בשלטון.

במצב כזה, ראש הממשלה נאלץ לאזן בין דרישות סותרות של מפלגות קטנות בעלות כוח וטו, לחץ בינלאומי, ושימור הפופולריות האישית שלו. במצב כזה, כל החלטה אסטרטגית מסכנת את הישרדותו הפוליטית.

הנתונים שאספנו בפרויקט תמרור-פוליטוגרפיה מגלים את מחירו של שיתוק זה.

ועדות ומליאת הכנסת הפכו לזירת הפגנת כוח של מפלגות קטנות, במיוחד של הימין המתנחלי, שמנצל את הפיצול האלקטורלי כדי לדחוף את האג'נדה הסיפוחית.

הזינוק הדרמטי באזכורי הסיפוח בוועדות (מ-30 ל-379 בין רבעון שני לשלישי של 2025) אינו משקף שינוי במדיניות הממשלה, אלא את יכולתן של מפלגות קטנות להשתלט על סדר היום הפרלמנטרי.

במקביל, מנהיגי המפלגות – כולל בחלק מהמקרים את אלה מהקואליציה – מפחיתים את התייחסותם לסיפוח בציוצים הציבוריים שלהם. בשנת בחירות, כאשר כל מנהיג מבקש למקסם את יכולתו למשוך קהלים, עמדות חדות עלולות לצמצם את הפוטנציאל האלקטורלי של מי ששואף לחרוג מגבולות נישה מצומצמת.

לכן, השיח הציבורי נשלט על ידי "סטטוס-קוו" – התמקדות באירועים ביטחוניים מיידיים תוך הימנעות מדיון בהכרעות אסטרטגיות.

שולחן הממשלה, שאמור להיות הגורם המוביל מדיניות חוץ וביטחון תוך ייצוג כלל עמדות המפלגות המובילות את הקואליציה – שומר על שתיקה בנושא הסכסוך. בניגוד לתחילת תקופת כהונת הממשלה ה-37, שקידמה באופן אקטיבי מדיניות סיפוח, מאז הרבעון השני של 2025 השולחן שומר על שתיקה מוחלטת בנושא.

ראש הממשלה לכוד בפרדוקס בלתי פתיר: כל החלטה – בעד סיפוח, נגד סיפוח, או לכיוון שתי מדינות – תפרק את הקואליציה שעליה הוא מסתמך. במצב כזה, שתיקה ודחיית ההכרעה הן האסטרטגיה הרציונלית היחידה להישרדות פוליטית.

הפער בין שלוש הזירות – ועדות הכנסת, התבטאות ראשי המפלגות, ושולחן הממשלה – חושף משבר משילות עמוק. במקום שראש הממשלה ישתמש בפיצול האלקטורלי כדי לתמרן ולעצב מדיניות, הפיצול משתק את יכולתו למשול.

השלכות השיתוק חורגות מעבר לפוליטיקה השוטפת. בעוד המציאות הבינלאומית משתנה במהירות – הפסקות אש, לחצים דיפלומטיים, והסדרים אזוריים – ישראל נותרת ללא אסטרטגיה ברורה לגבי עתיד השטחים. המערכת האלקטורלית, שנועדה להבטיח ייצוג רחב, הפכה למנגנון המונע מראש הממשלה להכריע בסוגיות הגורל.

התוצאה: מדינה שנסחפת במקום שתוביל, ומערכת פוליטית שבה כוח הווטו של מפלגות קטנות גובר על היכולת לקבל החלטות אסטרטגיות ארוכות טווח.

42. תעמולה היא לא רק עיוות רטורי - היא יצירת מציאות תודעתית חלופית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 07/12/2025

בשיח הציבורי בישראל מקובל לעיתים להתייחס לתעמולה כתופעת לוואי של קיטוב פוליטי, כעוד ביטוי של מאבק בין מחנות. אלא שתעמולה איננה רק עיוות רטורי, הגזמה או מסירת מידע מגמתית. היא יצירת מציאות חדשה בראשם של אזרחים.

בניגוד להסברה פוליטית לגיטימית, המבקשת לשכנע באמצעות טיעון רציונלי ופתוחה לביקורת, תעמולה בונה עולם תודעתי סגור באמצעות סמלים, סיסמאות ונרטיבים רגשיים, הנשענים על שקרים, חצאי אמיתות ודיסאינפורמציה. במובן זה, תעמולה היא מפעל הונאה מתוכנן – לא אירוע נקודתי אלא מערך מתמשך שמטרתו לעקוף שיקול דעת אזרחי, לשבש תהליכי ביקורת ולעצב התנהלות פוליטית באמצעות פחד, כעס ונאמנות עיוורת.

דמוקרטיה נשענת על הסכמה מדעת. הסכמה זו מחייבת תנאי יסוד: אזרחים מקבלים החלטות פוליטיות על בסיס מידע מהימן, תוך יכולת לבחון, לערער ולהחליף שלטון. תעמולה שיטתית פוגעת ישירות בתנאי זה. אין מדובר רק בבעיה אתית או תקשורתית, אלא בפגיעה נורמטיבית בליבת המשטר הדמוקרטי, שכן היא מחליפה שיח אזרחי רציונלי במניפולציה רגשית ומערערת את עצמאות שיקול הדעת של הציבור.

הניסיון ההיסטורי מלמד כי תעמולה אינה תופעה שולית אלא כלי שלטוני מובהק. בגרמניה הנאצית, בברית המועצות ובצפון קוריאה לא בוטל החוק בבת אחת ולא פורקה הדמוקרטיה ביום אחד. תחת זאת נבנו מערכות תודעתיות ארוכות טווח של "הנדסת תודעה" – עיצוב מתמשך של תפיסת המציאות, של תחושת האיום ושל גבולות הלגיטימיות הציבורית. השקר לא הוצג כשקר, אלא כחלק מסיפור כולל, שבתוכו הביקורת נתפסה כעוינות והציות כמידה אזרחית. הלקח ברור: הפגיעה בשלטון החוק איננה מתחילה בהפרה גלויה של החוק, אלא בהחלפת מערכת המשמעויות שבתוכה החוק פועל.

בישראל של השנים האחרונות, תחת הנהגת הימין ובשיתוף פעיל של הימין הקיצוני והנהגת המתנחלים, התעמולה חדלה להיות תופעה שולית והפכה למנגנון שלטוני מרכזי.

התעמולה חודרת כמעט לכל תחום חיים ציבורי: לבחירות, למערכת המשפט, לשיח הביטחוני, לכלכלה ולמדיניות החוץ והפנים. אף שהשחקנים שונים באינטרסים ובסגנון, הם חולקים מטרה אחת: שימור והרחבת כוח פוליטי גם במחיר פגיעה בנורמות יסוד של משטר דמוקרטי – ובראשן שלטון החוק, השוויון בפני החוק וחובת האחריות השלטונית.

בלב המערכת הזו ניצב ראש הממשלה בנימין נתניהו. במהלך שנות שלטונו נבנה סביבו מנגנון תעמולה משומן, שכונה "מכונת הרעל". אין מדובר במטאפורה עיתונאית בלבד, אלא בתיאור של מערך פוליטי תקשורתי רחב: פוליטיקאים, פעילי רשת, חשבונות מזויפים, ערוצי תקשורת אוהדים וקמפיינים ממומנים, הפועלים יחד ליצירת מציאות תודעתית אלטרנטיבית.

תכליתו של מערך זה אינה רק הגנה פוליטית מפני ביקורת, אלא ערעור שיטתי של אמון הציבור במוסדות הדמוקרטיים – מערכת המשפט, התקשורת, גורמי האכיפה והדרג המקצועי – לצד בניית פולחן אישיות סביב המנהיג ובני משפחתו.

המסר "רק ביבי יכול" איננו סיסמה מקרית אלא עמוד תווך של המנגנון. הוא יוצר זיקה ישירה בין גורל המדינה לגורלו האישי של מנהיג מכהן, בניגוד גמור לעקרון הדמוקרטי שלפיו השלטון הוא זמני, מותנה ונתון לביקורת.

במסגרת זו, משפטיו הפליליים של נתניהו אינם מוצגים כהפעלת סמכות חוקית של הרשות השופטת, אלא כ"רדיפה פוליטית" וכ"קנוניה של האליטה השמאלנית". שופטים, תובעים וחוקרי משטרה מוצגים כגורמים פוליטיים עוינים, והכרעות שיפוטיות הופכות, בתודעה הציבורית, להתקפות על "הרצון העממי".

בכדי להבין את "בקשת החנינה" של נתניהו מהנשיא יצחק הרצוג, צריך להכיר כי זהו היפוך מסוכן של עקרון יסוד במדינת חוק: לא השלטון הוא שמעניק לגיטימציה לחוק, אלא החוק הוא שמגביל את השלטון. הצגת אכיפת הדין כהתקפה פוליטית

– משעה בפועל את עקרון השוויון בפני החוק ומכשירה מצב שבו בעלי כוח פוליטי תובעים לעצמם חסינות ציבורית מהליך משפטי תקין. נתניהו מבקש את "החנינה" כדי להמשיך ולשלוט "לטובת המדינה" ללא כל הפרעות.

לטכניקת ההפחדה תפקיד מרכזי במהלך זה. סרטון הבחירות מ־2015, שבו הזהיר נתניהו כי "המצביעים הערבים נעים בכמויות אדירות לקלפי", לא היה מעידה רטורית אלא מהלך תעמולתי מודע. המסר הציג מימוש של זכות אזרחית בסיסית כאיום קיומי על השלטון.

בהמשך הופצו מסרים כמו "השמאל טוב לדאע"ש", שנועדו לתייג יריבים פוליטיים כמשתפי פעולה עם טרור. בכך נחצה קו נורמטיבי ברור: מעבר מביקורת פוליטית לגיטימית להסתה הפוגעת בלגיטימיות של אזרחים ושל מחנות פוליטיים שלמים.

לאחר אירועי 7 באוקטובר החריף דפוס זה עוד יותר. במקום דיון ציבורי ענייני במחדלים, באחריות שלטונית ובמבנה קבלת ההחלטות, הופצו תיאוריות קשר בדבר "בגידה מבפנים" במערכת הביטחון. תיאוריות אלה, חסרות בסיס עובדתי, הודהדו במהירות ברשתות חברתיות, בערוצי תקשורת אוהדים ובקבוצות סגורות.

התוצאה הייתה ערעור ישיר של האמון בצה"ל ובשב"כ – מוסדות שחובת הנאמנות שלהם היא לציבור ולחוק, לא לשלטון מכהן. הפוליטיזציה של הביטחון אינה תופעת לוואי של המלחמה; היא הפכה לאחד מכלי הניהול שלה.

לצד הליכוד פועל הימין הקיצוני בהובלת איתמר בן גביר ובצלאל סמוטריץ', תוך שימוש בתעמולה שמרכזה יצירת פחד מתמיד. רטוריקה של "פחד ברחובות" ו"אובדן משילות" מופצת בעוצמה גם כאשר הנתונים עצמם אינם מצביעים על הידרדרות חריגה. הפחד אינו תוצר לוואי של מציאות מסוכנת, אלא כלי לעיצוב מציאות פוליטית: הצדקת צעדים כוחניים, הרחבת סמכויות ופגיעה בזכויות יסוד, תוך צמצום הדיון הציבורי והצגתו כבלתי אחראי.

שינוי השפה הוא הכלי היעיל והעמוק ביותר של התעמולה. מושגים נורמטיביים כמו "כיבוש", "זכויות אדם" ו"שוויון בפני החוק" נדחקים הצידה, ומוחלפים בשיח מצומצם של "ביטחון" ו"זכויותינו על הארץ". מאחזים בלתי חוקיים הופכים ל"התיישבות צעירה", ואלימות מתנחלים כלפי פלסטינים ממוסגרת כ"תגובה טבעית" או "הגנה עצמית", מעין פעולה בתנועת נוער של "נוער גבעות". כאשר השפה משתנה, גם גבולות הלגיטימיות משתנים: הפרת חוק מנורמלת, והשוויון בפני החוק נסדק.

מסלולי ההפצה של התעמולה משלימים זה את זה: רשתות חברתיות המעצימות רגש וקיטוב, קבוצות סגורות המאפשרות הקצנה ללא בקרה, תקשורת מגויסת המשמשת שופר, וקמפיינים ממומנים המתחזים לתוכן אזרחי. חזרה אינסופית על אותם מסרים הופכת דעה למציאות לכאורה ומשרטטת מחדש את גבולות השיח הלגיטימי.

אחת התוצאות החמורות של תעמולה ממושכת היא חדירתה גם לשיח הביקורתי. כאשר גם מתנגדי השלטון מאמצים את מסגרת הדיון שיצרה התעמולה – אפילו כדי להכחיש – הם מחזקים את הנרטיב שאותו הם מבקשים לערער. כך נשחקת היכולת לנהל דיון ציבורי המבוסס על עובדות, אחריות והבחנה בין כוח לשלטון.

הדהוד קונספירציות אנטישמיות בזירה הבינלאומית, גם במחיר פגיעה ממשית בתדמיתה של ישראל וביחסי החוץ שלה, כפי שעשה לאחרונה נתניהו, ממחיש עד כמה מוכנה תעמולה פוליטית ללכת רחוק כאשר טובת המדינה נדחקת מפני אינטרס פוליטי צר. זהו קו אדום נורמטיבי: שימוש בכוח שלטוני כדי לקדם נרטיבים הפוגעים באינטרס הלאומי חורג מגבולות הלגיטימיות הדמוקרטית.

דווקא בעת משבר ומלחמה נבחנת דמוקרטיה לא ביכולתה להשתיק ביקורת, אלא ביכולתה להכיל אותה. חוסן דמוקרטי נמדד בהבחנה ברורה בין הנהגה נבחרת לבין מוסדות מקצועיים, בין כוח פוליטי לבין גבולות חוקיים, ובשמירה עיקשת על מרחב שבו ביקורת איננה בגידה. בלעדי הבחנות אלה, הדמוקרטיה אינה נשחקת בהדרגה – היא מוחלפת במציאות מדומה, עטופה בסיסמאות של ביטחון וגורל.

43. מספר החרדים בהתנחלויות בעלייה – וכך גם המעמסה על משלם המסים הישראלי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 11/12/2025

בשנות ה־90 של המאה הקודמת, כאשר ההנהגה החרדית בישראל החליטה לחצות שוב את הקו הירוק — 20 שנים אחרי החצייה למזרח ירושלים — איש לא העלה בדעתו שכעבור 30 שנה החרדים יהפכו לכוח הדמוגרפי הדומיננטי ביותר במפעל ההתנחלות באזור יהודה ושומרון. ההחלטה אז לא נבעה מציונות או מאידיאולוגיה, אלא מהמציאות הכלכלית: מצוקת הדיור הגוברת בבני ברק ובירושלים, והצורך במרחב מגורים נפרד, נגיש וזול. כיום החברה החרדית היא לא רק חלק מההתיישבות בשטחים; היא נהפכה ללב הפועם שלה, למנוע צמיחה דמוגרפי עצום, אך בה בעת היא כוללת אוכלוסייה ענייה, תלותית, שמהווה נטל כבד על תקציב המדינה.

לפי נתוני הלמ"ס, נכון לסוף ספטמבר 2025, החרדים הם כ־38% מכלל הישראלים בשטחים, לעומת 32% לפני 15 שנה — 197,397 בני אדם מתוך 517,319 ישראלים. כמחצית מהישראלים בהתנחלויות הם ילדים מתחת לגיל 19, 258,370, מתוכם 44% הם ילדי שלוש ההתנחלויות החרדיות הגדולות — מודיעין עלית, ביתר עלית וגבעת זאב. 84% מהחרדים מדורגים באשכולות 1–2, הנמוכים ביותר, של המדד החברתי־כלכלי של הלמ"ס.

החרדים מתגוררים ב־16 יישובים בלבד באיו"ש, מתוך 167 מוכרזים. בתשעה מהם גרים 94% מהחרדים, המהווים רוב מוחלט ביישוביהם, 55%–95%. יתר החרדים גרים בשבעה יישובים, שבהם הם מהווים בין 10% ל־30% מכלל האוכלוסייה. נתונים אלה אינם משקפים התפשטות אורגנית, אלא ריכוז חברתי וכלכלי במרחב גיאוגרפי מצומצם: עוטף ירושלים.

החרדים גרים בכל שלושת סוגי הרשויות: ערים, מועצות מקומיות ומועצות אזוריות. הסוג הראשון כולל את שתי הערים החרדיות, שהן גם ההתנחלויות הגדולות ביותר, מודיעין עילית, 90,927 ישראלים, וביתר עילית, 72,157, המרכזות 79% מכלל החרדים, 31.5% מכלל הישראלים בשטחים.

מדובר בערים צפופות ביותר, עם 23,535 נפש לקמ"ר בממוצע. שיעור הילדים עד גיל 19 בהן הוא 59%–61%, אך בעשור האחרון נרשמה ירידה של 6% — סימן ראשון לרוויה דמוגרפית כתוצאה מהתבגרות האוכלוסייה ועזיבה של זוגות צעירים. הריבוי הטבעי של כ־6,000 נפש בשנה בשתי הערים, שהוא 48% מכלל הריבוי הטבעי, לידות פחות פטירות, באיו"ש, שומר על גידול שנתי מהיר של האוכלוסייה, אך מאזן ההגירה בהן כבר שלילי.

בין ינואר 2021 לספטמבר 2025 עזבו את שתי הערים 5,530 תושבים יותר משהצטרפו. רובם ממשפחות צעירות שעוברות להתנחלויות החרדיות תל ציון, מתתיהו, גני מודיעין, מעלה עמוס ואספר — או חוזרות לישראל. הערים עצמן נשארות עם אוכלוסייה מבוגרת יותר, קהילות ותיקות, מוסדות חינוך ואמצעי תחבורה נוחים, המאפשרים קשר יומיומי עם בני ברק, בית שמש וירושלים.

הבנייה בשתי הערים נעצרה: בין 2015 לסוף 2024 נרשמו 3,031 התחלות בנייה בלבד — קצב נמוך ביחס לריבוי הטבעי. עתודות הקרקע הפנויות הולכות ואוזלות, והמחירים עולים בהתאם. 85%–90% מהתקציב השוטף של הרשויות מגיע ממשרד הפנים, ובתקציבי הפיתוח — השקעות, כבישים, מבני ציבור — השתתפות הממשלה עולה לעתים על 95%. ההכנסות העצמיות מארנונה עסקית זניחות, ולעתים אינן מגיעות אפילו ל־10% מהתקציב.

המשמעות ברורה: כמעט כל שקל בעיריות החרדיות ממומן מקופת המדינה. ההוצאה הממוצעת לילד בגן גבוהה במיוחד, ועומדת על 16 אלף שקל, אך היא אינה תורמת לתעסוקה עתידית או לעצמאות כלכלית. מודיעין עלית מדורגת באשכול 1 במדד החברתי־כלכלי, וכך היתה גם ביתר עלית עד 2023, אז לראשונה עלתה לאשכול 2.

המערכת הפוליטית בשתי הערים החרדיות חד־גונית. בבחירות האחרונות זכו יהדות התורה וש"ס יחד ב־98% מהקולות במודיעין עילית, 78% ליהדות התורה, 20% לש"ס, וב־90% בביתר עילית, 59% ליהדות התורה, 31% לש"ס. התמיכה

בליכוד ובציונות הדתית מזערית. למרות מצוקות חברתיות וכלכליות, אין נדידה פוליטית. זהו עולם סגור, מלוכד, שמגן על עצמו, אך תלוי לחלוטין באחרים למימון קיומו.

הסוג השני של יישובים חרדיים כולל שתי מועצות מקומיות המדגימות את המורכבות של תהליך ה״התחרדות״ במרחב איו״ש. גבעת זאב, 24,725 תושבים, היא המועצה המקומית הגדולה ביותר בשטחים, גדולה אף מהעיר אריאל, שהתחרדה בעשור האחרון, ו–57% מתושביה חרדים, השאר חילונים ודתיים־לאומיים. עמנואל לעומתה, כמעט הקטנה מכל המועצות המקומיות, מקום 12 מתוך 14, מונה 5,979 תושבים ומתאפיינת באוכלוסייה חרדית מובהקת, 86%. יחד שתיהן כוללות 15.5% מהחרדים בשטחים, ו–4.7% מכלל הישראלים שם.

בגבעת זאב שיעור הילדים עד גיל 19 הוא 52%–55%, לעומת 60% ויותר בשתי הערים הגדולות. מאזן ההגירה החיובי בעשור האחרון בגבעת זאב ובעמנואל — מספר הנכנסים גבוה ב–2,594 ממספר העוזבים — מתבטא בהתרחבות השכונות החדשות שלהן, בעיקר רמת גבעת זאב, המאוכלסת ברובה בחרדים עובדים ממעמד חברתי־כלכלי גבוה, ואגן האיילות. בעשור האחרון נבנו בגבעת זאב 939 יחידות דיור חדשות, לעומת 722 בעמנואל. צפיפות האוכלוסייה בגבעת זאב, 9,314 לקמ״ר, גבוהה ב–63% מזו של עמנואל, 5,689.

גם בדירוג החברתי־כלכלי הפער ברור: גבעת זאב אמנם הידרדרה מאשכול 5 לאשכול 4, אך עמנואל נותרת באשכול 2. בהתאם, השתתפות הממשלה בתקציב הרגיל של שתיהן נעה סביב 60%–70%, ובתקציבי הפיתוח סביב 75%–80%. בקלפי גבעת זאב מפוצלת: 40%–45% מהקולות ניתנו למפלגות החרדיות, השאר לליכוד ולציונות הדתית. בעמנואל — 76% לש״ס וליהדות התורה. שיעור ההצבעה הכולל עולה בהתמדה, אך נשמרת רוח ההסתגרות מהחברה הישראלית.

הסוג השלישי של יישובים כולל את היישובים החרדיים הקטנים והחדשים — במועצה האזורית מטה בנימין נמצא את ההתנחלות תל ציון, 7,175 תושבים, שהתפצלה מכוכב יעקב בפברואר 2023, מתתיהו, 897, גני מודיעין, 3,369, שהתפצלה ממודיעין עילית ב–2016, ובמועצה האזורית גוש עציון נמצא את מעלה עמוס, 1,423, ואספר, 1,606. אלה יישובים צעירים עם ריבוי טבעי גבוה באופן חריג, 60%–65% ילדים עד גיל 19, ומאזן הגירה חיובי במיוחד.

תל ציון מובילה בצמיחה ובמאזן הגירה חיובי מרשים, בעוד בגני מודיעין נרשמה בשנים האחרונות מגמת עזיבה. הבנייה ממשיכה — בין 10 ל–20 יחידות דיור חדשות בשנה במתתיהו ובמעלה עמוס — ויוצרת חגורת התרחבות חרדית ממזרח לגוש דן ובהרי יהודה. שיעור התמיכה ביהדות התורה ובש״ס ביישובים אלה נע בין 51% ל–83%, מתתיהו 83%, מעלה עמוס 59%, אספר 55%, גני מודיעין 51%, עם מגמת ירידה מתונה בתמיכה בליכוד. גם בהקשר זה יש לציין את הדירוג החברתי־כלכלי הנמוך: אספר, כוכב יעקב ומתתיהו באשכול 2.

מיקומם של היישובים הללו — תוצאה של התעקשות ההנהגה החרדית בשנות ה–90 — חשוב במיוחד. מודיעין עילית, ביתר עילית, גני מודיעין ומתתיהו ממוקמות כולן על הקו הירוק או בצמוד אליו. תל ציון וגבעת זאב במרחק של כשלושה ק״מ מירושלים; עמנואל במרחק 11 ק״מ מהקו הירוק; מעלה עמוס ואספר כ–10 ק״מ מזרחה ממנו. בהצעות המדיניות הישראליות והפלסטיניות במשא ומתן לאורך השנים הוסכם כמעט לחלוטין כי היישובים מודיעין עילית, ביתר עילית, גבעת זאב, גני מודיעין ומתתיהו — שבהם חיים 90% מכלל החרדים באיו״ש, יסופחו לישראל במסגרת כל הסדר קבע. המשמעות: רוב מוחלט של החרדים החיים כיום מעבר לקו הירוק צפויים להיכלל בשטח ישראל הריבונית בכל הסדר מדיני ריאלי.

אלא שמנהיגי הציבור החרדי מתעקשים להחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית, שתיטיב עם בוחריהם ותאפשר להם להתרחק מהמאבק המדיני־הפוליטי הדוחף רבים מהחרדים בשטחים לזרם החרד״לי הקיצוני. מאז כינונה של הממשלה הנוכחית נקטו ראשי שתי המפלגות החרדיות, אריה דרעי ויצחק גולדקנופף, קו ימני מובהק. גולדקנופף התבטא 49 פעמים בעד סיפוח ורק פעם אחת בעד פתרון שתי המדינות. דרעי, אף שנשמע מתון מעט יותר, הביע 12 פעמים תמיכה בסיפוח, ורק פעם אחת

הביע תמיכה בתהליך מדיני. במקום לקדם מהלך שיבטיח את הכללתו של רוב מכריע של ציבור בוחריהם בגבולות מוכרים ומוסכמים של ישראל, הם מצטרפים לקולות המשיחיים המרחיקים את האפשרות הזו.

התוצאה היא פרדוקס ישראלי מובהק: האוכלוסייה החרדית באיו״ש, המונה כיום קרוב ל־200 אלף בני אדם — כחמישית מכלל החרדים בישראל — היא המנוע הדמוגרפי המרכזי של ההתנחלויות, אך גם המעמסה הכלכלית הגדולה ביותר על משלם המסים הישראלי. היא נשארת בדירוג חברתי־כלכלי נמוך, נהנית ממימון ממשלתי כמעט מוחלט, אך מאמצת עמדה פוליטית שמונעת הסדר שיכלול אותה בריבונות ישראל. הציבור הזה, שאמור היה להיות הנהנה העיקרי מהסדר מדיני, הופך ביוזמת מנהיגיו לגורם שמונע אותו.

בכך מתמצה הסיפור החרדי באיו״ש: צמיחה דמוגרפית אדירה, תלות תקציבית גוברת, והחמצה פוליטית כמעט טרגית של האפשרות להבטיח לציבור שלם את מקומו החוקי והמוגן בתוך מדינת ישראל.

44. חינוך מעבר לקו הירוק, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 12/12/2025

על פי נתוני משרד החינוך, מאזן החינוך בין ישראל לאיו״ש לשנת 2024 חושף תמונה מדאיגה: הקצאות תקציביות חריגות, פערי השקעה בלתי מוסברים ואפליה במסווה של שוויון. מתחת למעטה הנתונים נחשף מנגנון שמעצים אוכלוסיות מועדפות והדרת אחרות, תוך פגיעה בעקרונות הצדק והשקיפות שמדינה מתוקנת אמורה להחזיק בהם.

לכאורה מערכת החינוך באיו״ש משרתת 7% מכלל תלמידי ישראל ומקבלת הקצאה תקציבית כוללת הדומה לחלקה היחסי, כ-7%. אך כשבוחנים את הנתונים לעומק, מתגלים עיוותים עמוקים. לדוגמה, שעות ההוראה המוענקות באיו״ש מהוות רק 5.1% מכלל השעות בארץ – נתון המצביע על השקעה ישירה נמוכה פר תלמיד והיעדר תגבור ראוי לצמיחה הדמוגרפית באזור. מנגד, ההקצאה הגבוהה לשכר מרמזת על מבנה שכר בלתי פרופורציונלי למורים ולגננות או על רכיבים מוסווים שאינם נוגעים ישירות להוראה.

הפער מתחדד עוד יותר כשבוחנים את סוג המוסדות שנהנים מהתקציבים. רשת החינוך העצמאי – גוף חרדי שאינו מחויב לליבת לימודים מלאה – זוכה לנתח חריג במיוחד מאוגדן שעות ההוראה באיו״ש: 58.6 אלף מתוך 302.9 אלף שעות, שהם כ-19.4% מכלל שעות הרשת. זאת משום ששיעורה של החברה החרדית באיו״ש גבוה אף הוא – פי 3.5 משיעורה בישראל כולה.

פער נוסף מתגלה בתקציבי ההעשרה. תקציב גפ״ן – כלי ממשלתי לתגבור תכנים חינוכיים – מועבר לאיו״ש בשיעור של פחות מ-5% מהתקציב הארצי, למרות חלקם היחסי של תלמידי האזור. הפער הזה לא קיים בחינוך החרדי – שם מתועלים משאבים באמצעות מסלולים אחרים, מחוץ לבקרה מערכתית. התוצאה: תלמידים בחינוך הממלכתי באיו״ש סובלים מכפל קיפוח – גם בהשוואה לישראל וגם בהשוואה למגזר החרדי המקומי.

וזה לא נעצר כאן. כ-25% מתקציב ההסעות הארצי מוקצה לאיו״ש – פי 3.5 מחלקה של אוכלוסיית התלמידים. במקום השקעה במוסדות חינוך סמוכים למגורים – המדינה בוחרת לממן מערך תחבורה יקר, המזרים תלמידים ממאות חוות ומאחזים לא חוקיים, כמו גם מהתנחלויות קטנטנות, אל מוסדות מועדפים, שלעיתים קרובות נמצאים בתוך הקו הירוק. מדובר לא רק בהקצאה בזבזנית, המתישה ומסכנת את התלמידים מדי יום ביומו, אלא גם ביצירת מסלול כפול של גישה למשאבי המדינה – למי שמחובר למוקדי הכוח, ולמי שלא.

כך מתהווה מערכת חינוך דו-מהותית באיו״ש: האחת, ציבורית, חילונית בעיקרה, סובלת מהזנחה תשתיתית ומקיצוץ בתוכניות העשרה. האחרת, מגזרית-חרדית-משיחית, נהנית מהקצאות יתר, חופש פדגוגי ואי-מחויבות לתכנים אזרחיים. כל זה מתרחש תחת עינה הפקוחה של המדינה, שאינה דורשת אחריות או החזר חינוכי אמיתי. הפערים אינם נובעים מהבדל טכני, אלא מבטאים מדיניות ממשלתית שמתגמלת מערכת חינוך נבדלת, מגזרית, לעיתים מנותקת מהמדדים הפדגוגיים המקובלים, תוך פגיעה בתקצוב הכללי לחינוך ממלכתי ולתוכניות שוויוניות.

הנתונים מחייבים שאלות קשות: מדוע זוכים מוסדות החינוך החרדי וילדי החברה הלאומנית-משיחית באיו״ש לתקצוב מפנק, על חשבון כלל התלמידים? מדוע אין מנגנון פיקוח המאזן בין משאבים לבין מחויבות לתוכני ליבה, שוויון מגדרי או השכלה אזרחית? והאם ייתכן שתקצוב-יתר זה אינו אלא אמצעי לעיצוב מרחב פוליטי ואלקטורלי במסווה של שירות חינוכי?

אם ישראל שואפת להבטיח שוויון הזדמנויות חינוכי, היא חייבת להפסיק לתגמל מגזרים סגורים ולעבור למודל שקוף, דיפרנציאלי והוגן. חינוך הוא זכות – לא פרס. אם נמשיך לחלקו לפי שיוך מגזרי ולא לפי צורך פדגוגי, נהפוך את מערכת החינוך לכלי בידי מיעוט – על חשבון הכלל.

45. כשהקואליציה מתפוררת, ועדות הכנסת יוזמות מדיניות, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 15/12/2025

הרבעון השלישי של 2025 מציג תמונה מורכבת של קבלת החלטות בממשלה הישראלית: בעוד שולחן הממשלה ממשיך להימנע מהחלטות בנושא שטחי יהודה ושומרון, ועדות הכנסת חוזרות בעוצמה לעסוק בסוגיה.

379 אזכורים של סיפוח ברבעון השלישי – זינוק של פי 11 לעומת הרבעונים הקודמים – מעידים על מגמה ברורה: כאשר הקואליציה מתרופפת, מפלגות קטנות בעלות וטו מעבירות את מוקד הפעילות מהממשלה לוועדות הכנסת.

התופעה הזו משקפת דינמיקה מוכרת בשיטות ממשל קואליציוניות רב-מפלגתיות. בממשלה מפוצלת, כמו זו של בנימין נתניהו, ראש הממשלה מוצא עצמו בין לחצים סותרים: מצד אחד דרישות בינלאומיות לקדם פתרון דיפלומטי, ומצד שני דרישות קואליציוניות של שותפיו מהימין. כאשר הוא אינו יכול לספק את הדרישה האחרונה בלי לסכן את הראשונה, הפתרון הטבעי הוא להימנע מהחלטה. ואכן, ברבעון השלישי, כמו גם ברבעון השני, לא התקבלה אפילו החלטה אחת בשולחן הממשלה הנוגעת לשטחים.

אבל הימנעות זו אינה מונעת פעילות מדינית. כשראש הממשלה אינו מקבל החלטות, שחקנים אחרים ממלאים את הריק. ועדות הכנסת הופכות לזירה שבה חברי קואליציה מקדמים יוזמות מדיניות – חקיקה משנית, תקצוב פרויקטים, פיקוח על משרדי ממשלה – שבסך הכול יוצרות כיוון מדיניות ברור גם בהיעדר החלטות ממשלתיות מפורשות.

הדינמיקה הסותרת עולה מהנתונים: בעוד מנהיגי המפלגות ברשת X מתמקדים בשמירה על סטטוס-קוו (73% מהפוסטים ברבעון השלישי), כדי לשמר גמישות אלקטורלית בשנת בחירות, חברי הכנסת שלהם בוועדות מתמקדים בקידום אג'נדת סיפוח. זוהי תמונה של מערכת שבה רמות שונות פועלות בלוגיקות שונות.

התוצאה היא שמדיניות מתגבשת לא דרך החלטות ממשלתיות המייצגות את רצון רוב התומכים בקואליציה, אלא דרך צבירה של החלטות ברמת הוועדות.

זוהי תמונת מראה של אתגר מבני במערכות קואליציוניות מפוצלות: יכולת לייצר שיח פוליטי מרובה זירות – שולחן הממשלה, ועדות הכנסת, רשתות חברתיות – אך קושי משמעותי בתיאום ובעיצוב מדיניות מכוונת. במקום תיאום, כל זירה פועלת בהגיון משלה: הממשלה בהימנעות, הוועדות בקידום יזמות, והמנהיגים בשמירת אופציות.

המגמה הזו מעוררת שאלות לגבי מקום קבלת ההחלטות במערכת הפוליטית. במודל הקלאסי של ממשל קואליציוני, ההנהגה הפוליטית – ראש הממשלה ושריו – אמורים לעצב מדיניות ולהציג אותה להכרעה במוסדות הנבחרים. כאשר ההנהגה נמנעת מכך, ומוסדות אחרים ממלאים את הריק, נוצר מצב של מדיניות מבוזרת שאין בהכרח הסכמה רחבה לגביה.

כאשר מדובר במדיניות שאינה ליבתית להישרדות המדינה, יש שיאמרו שהדבר לא רק אינו בעייתי אלא אף רצוי: כך משתקף כוחה של הכנסת כשחקן עצמאי הפועל במבנה של הפרדת רשויות. עם זאת, בנושאים ליבתיים לקיום המדינה כמו מדיניות ביטחון וחוץ, אין לישראל פריווילגיה שלא לעסוק בעיצוב ויישום מדיניות אחוד.

הפער בין השיח הפנימי לבין המציאות הבינלאומית מחדד את הבעיה. בעוד ועדות הכנסת מתמקדות בסיפוח, הקהילה הבינלאומית מדברת על שתי מדינות. הפער הזה גדל לא בגלל החלטה מודעת, אלא בגלל חוסר יכולת מבנית לקבל החלטות.

זוהי תמונה של מערכת שבה התרופפות קואליציונית מובילה להעברת מוקד השפעה מהממשלה לוועדות – מרכז כובד שונה, לוגיקה שונה, ותוצאה שונה. לתכנון מדיניות צופה פני עתיד שאינו עסוק בבועות מדיניות חסרות משמעות המייצרות הסחת דעת מכוונת-פריימריז, המגמה הזו מהווה אתגר משמעותי.

46. "מוות שקט": המשטר האיראני שוב על סף קריסה?, דר' רז צימט, YNET 19/12/2025

בשבועות האחרונים אנו שוב עדים לשורה של דיווחים ופרשנויות על המצב הפנימי המחריף באיראן. חלקם מתפרסמים תחת הכותרת שהתרגלנו לשמוע כה רבות, במיוחד בעשור האחרון: "המשטר האיראני על סף קריסה".

אין ספק שמצבה של הרפובליקה האסלאמית חמור מתמיד. נדב איל מדווח בטורו השבועי באתר זה כי מדדי יציבות המשטר האיראני, הנמדדים בכמה מקומות בישראל, הגיעו לאחרונה לשפל. לא רק בישראל מעריכים את המצב באיראן כחמור. גם באיראן. העיתון הרפורמיסטי "הם-מיהן" פרסם השבוע נתונים מדאיגים במיוחד על מצב הכלכלה האיראנית. שיעור האינפלציה חצה את גבול ה-50% — מחירי מוצרי המזון עלו בלמעלה מ-60% — וכשליש מאזרחי איראן מוגדרים כחיים בעוני מוחלט, כלומר מרוויחים פחות משני דולרים ליום. שיעור האבטלה הרשמי נותר אומנם נמוך יחסית, אך הוא נובע בעיקר מכך שמובטלים רבים הפסיקו, בייאושם, לחפש עבודה.

בנוסף על כך, איראן ניצבת בפני גרעון תקציבי חסר תקדים, שאילץ השבוע את הממשלה – לראשונה מאז 2019 – להעלות את מחירי הדלק באופן משמעותי בהתאם לשיעור הצריכה. הריאל האיראני הידרדר לשפל חסר תקדים של יותר מ-1.3 מיליון ריאל לדולר, וזאת עוד לפני שאנו מדברים על מצוקת החשמל ועל פשיטת רגל מוחלטת של משק המים, שגם הגשם והשלג של הימים האחרונים לא יפתרו.

כל אחד מן הגורמים האלה עשוי להביא לחידוש המחאה העממית בכל רגע נתון. רבים מצביעים כיום על קווי דמיון בין מצבה הנוכחי של איראן לבין מצבה של ברית המועצות בשנים האחרונות טרם קריסתה. כבר לפני מספר חודשים תיאר העיתונאי ומבקר המשטר האיראני, עבאס עבדי, את מצבה של הרפובליקה האסלאמית כמדינה הנתונה בתהליך של "מוות שקט".

ועם כל זאת, חשוב להזכיר ולהדגיש: גם אם אין ויכוח לגבי מצבה הקשה של הרפובליקה האסלאמית, המתמודדת מזה שנים עם משבר לגיטימציה, משבר כלכלי מחריף ופער הולך ומתרחב בין המשטר לציבור הרחב, ובעיקר בני הדור השני והשלישי של המהפכה האסלאמית, אין בכך בהכרח כדי לבשר על שינוי פוליטי קרוב.

במאמר שפרסמתי במכון למחקרי ביטחון לאומי בינואר 2025 טענתי ששינוי משטר באיראן אפשרי רק באמצעות שינוי מאזן הכוחות בין החותרים לשינוי מהפכני של הסטטוס-קוו הפוליטי לבין המבקשים לשמרו בכל מחיר. שינוי זה מותנה, בין היתר, ביציאתם של מיליוני איראנים לרחובות, ביכולת לכונן קואליציה חברתית כלל-ארצית נרחבת ובבקיעים באליטה הפוליטית, ובעיקר במנגנוני הדיכוי של המשטר, ובראשם משמרות המהפכה.

אלה עדיין תלויים במשטר ומחויבים לו. גם כמה סרטוני וידאו, שלפחות חלקם נוצרו באמצעות בינה מלאכותית, שהתפרסמו לאחרונה ברשתות החברתיות ומתעדים לכאורה קצינים בכירים בצבא האיראני המצהירים על התנגדותם למשטר, אינם מבשרים – לפחות לעת עתה — על התייצבותם של כוחות הביטחון לצד מתנגדי המשטר או על כוונתם לסרב ליטול חלק בדיכוי הפגנות מחאה, אם אלה יתחדשו בקרוב.

גם אם ניתן להעריך שהטריגר לחידוש המחאה, שלא ניתן לחזות מתי יתרחש, הוא רק עניין של זמן, אין משמעות הדבר שתוצאותיה יהיו שונים מאלה של תנועות המחאה שפרצו באיראן ב-2009 ("התנועה הירוקה" בעקבות זיוף תוצאות הבחירות לנשיאות), בסוף 2017 (על רקע המשבר הכלכלי המחריף), ב-2019 (בעקבות העלאת מחירי הדלק) וב-2022 (בעקבות מותה של הצעירה האיראנית מהסא אמיני).

שינוי משטר באיראן הוא פתרון אפשרי, ואולי אף עדיף, לנוכח האיומים הנשקפים מצד המשטר האסלאמי. עד להתרחשותו של השינוי המיוחל ניתן לקדם מהלכים שנועדו להחליש את המשטר ולצמצם, עד כמה שניתן, את יכולתו להציב שורת איומים על ביטחונה הלאומי של ישראל. עם זאת, בסופו של דבר שינוי זה תלוי בעיקר בגורמים שאינם בשליטת ישראל, ובראשם העם האיראני עצמו.

בכל מקרה, מאחר שלא ניתן לדעת אם ומתי יתרחש שינוי משטר, או אולי דווקא שינוי במשטר, למשל בתרחיש של מות המנהיג הנוכחי, עלי חמינאי בן ה-86, לא ניתן להסתמך עליו כהנחת עבודה לגיבוש אסטרטגיה. ניתן לקוות כי נפילת המשטר בטהראן תתרחש בקרוב, אך מי שמבסס אסטרטגיה על תקוות עלול לגלות כי היו אלה תקוות שווא.

47. מחנה השמאל-מרכז הכשיר סיפוח זוחל והחליף מדיניות ב"סגנון" ממלכתי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 23/12/2025

לא כל טעות פוליטית נמדדת רק במספר המנדטים שאבדו בעקבותיה. יש טעויות שנמדדות בשחיקת מושגים, בהזזת גבולות מוסריים, ובעיוות מתמשך של תודעה ציבורית.

ההחלטה של יאיר לפיד ושותפיו לאפשר לנפתלי בנט לכהן כראש ממשלה עם שישה מנדטים הייתה טעות מהסוג הזה. לא טעות טקטית, אלא שבר נורמטיבי. מהלך שלא רק החליף שלטון, אלא שינה את אמות המידה שלפיהן הציבור הישראלי שופט הנהגה – ובעיקר הנהגה מדינית.

מאותו רגע, ובחסות מה שכונה "ממשלת השינוי", נוצר בישראל עיוות מסוכן: נפתלי בנט מוצג כראש ממשלה "טוב", לא משום מדיניותו, אלא משום ההשוואה לממשלת בנימין נתניהו הנוכחית – הממשלה הרעה בתולדות הציונות עבור העם היהודי.

ההשוואה הזו אינה תמימה. היא נוחה. היא מוחקת את השאלה המדינית ומחליפה אותה במדדים של סגנון, טון, ניקיון כפיים ואמירת אמת. מדדים שבנט מרבה להשתמש בהם כיום תוך התעלמות מנושא המדיניות. אלא שאלו אינם קריטריונים להנהגה, אלא תנאי סף מינימליים. מדינה אינה בוחרת ראש ממשלה כדי שלא ישקר, אלא כדי שיוביל אותה לכיוון ראוי.

כאשר בוחנים את ממשלת בנט לא ביחס לנתניהו של השנים האחרונות, אלא ביחס לממשלות שנמדדו על פי מדיניותן – ממשלות יצחק רבין, אהוד ברק ואהוד אולמרט – מתברר עד כמה ההשוואה לנתניהו היא תרגיל הסחה. מול רף זה, ממשלת בנט אינה "מרכזית" או "מאחדת", כפי שהוא מרבה ל"צייץ", אלא ממשלה סיפוחיסטית בפועל, ממשלה שסירבה לכל אופק מדיני והעמיקה את השליטה הישראלית בגדה המערבית.

זו אינה מסקנה בדיעבד. זו הייתה זהותו הפוליטית של בנט עוד שנים לפני שהפך לראש ממשלה. תוכנית סיפוח שטחי C שהציג כבר ב־2012, ושכונתה באירוניה "תוכנית ההרגעה", לא נזנחה מעולם. היא הפכה, לאורך השנים, ממניפסט אידיאולוגי למדיניות זוחלת. בנט עצמו אמר זאת בגלוי: "בנושא ארץ ישראל עלינו לעבור מבלימה להכרעה... החלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מישראל הריבונית". כאשר נשאל על תגובת העולם, השיב בביטול: "העולם לא יכיר... לא נורא. הוא יתרגל".

אלו אינם ציטוטים שוליים. אלו אבני יסוד של תפיסת עולם. תפיסה הרואה במשפט הבינלאומי, בלגיטימציה בינלאומית ובמחירים מדיניים מטרד זמני, לא מסגרת מחייבת. תפיסה זו לא השתנתה כאשר בנט נכנס ללשכת ראש הממשלה – היא רק לבשה חליפה ממלכתית יותר.

כשר ביטחון, בנט תרגם אידיאולוגיה למנגנונים: ביסוס ההתנחלויות בשטחי C, הרחבת מאחזים, סלילת כבישים עוקפים, וקידום תשתיות שמטרתן אחת – הפיכת הסיפוח לבלתי הפיך. כראש ממשלה, הוא לא הקפיא, לא בלם ולא רמז על שינוי כיוון, אלא ההיפך הגמור. הוא סירב לפגוש את הנהגת הרשות הפלסטינית, דחה כל יוזמה מדינית, והגדיר במפורש את מדיניותו: "לא פותרים את הסכסוך, מנהלים אותו".

ניהול הסכסוך, צריך לומר ביושר, אינו עמדה ניטרלית. הוא בחירה. בחירה בהמשך שליטה, בהעמקת פערי זכויות, ובהתקבעות למציאות של מדינה אחת בין הירדן לים. זו אינה מדיניות של "מרכז", אלא מדיניות ימנית מובהקת – רק בלי הכרזות.

כאן חוזרת האחריות ללפיד ושותפיו. בשם "רק לא נתניהו", הם הסירו את הדרישה המינימלית ממי שעמד בראש הממשלה: מחויבות לשימור אופק מדיני. הם לא דרשו הקפאה, לא דרשו תהליך, לא דרשו אפילו הצהרה. הם העניקו לבנט את הנכס היקר ביותר בפוליטיקה – לגיטימציה במחנה הליברלי-ציוני – ללא תמורה מדינית כלשהי.

המהלך הזה יצר תקדים מסוכן: שמחנה מרכז-שמאל יכול לוותר על המדיניות ולקבל בתמורה "סגנון". שהשאלה אם ראש ממשלה מקדם סיפוח או חוסם אותו הפכה משנית לשאלה אם הוא "נעים" או "לא מושחת". כך נולדה תודעה מעוותת, שבמסגרתה בנט יכול כיום לפנות למצביעי לפיד, יאיר גולן ובני גנץ, ולהיתפס כאלטרנטיבה "שפויה" – לא משום ששינה את עמדותיו, אלא משום שהרף הונמך.

כאן טמון הכשל של לפיד ושותפיו. בשם המאבק בנתניהו, הם הסכימו להפקיד את ראשות הממשלה בידי מי שהשקפת עולמו המדינית עומדת בסתירה מוחלטת לעמדות רוב מצביעיהם. בכך הם לא רק הלבינו את בנט פוליטית, אלא שברו נורמה יסודית: שמאל-מרכז מדיני אינו אמור להכשיר הנהגה ימנית אידאולוגית ללא תמורה מדינית כלשהי. התוצאה הייתה הענקת לגיטימציה מלאה לימין ההתנחלותי כמרכיב "שפוי" במחנה הדמוקרטי.

גם בתקופת בנט נשמעו אזהרות ברורות. יאיר גולן אמר אז כי "ממשלה שמקפיאה את המדיניות המדינית בפועל מקדמת סיפוח זוחל" (ראיון לגלי צה"ל, 3.11.2021). הדברים לא זכו להדהוד ציבורי רחב, משום שהשיח כבר הוסט: כל עוד נתניהו איננו, נדמה היה שמותר לעצום עיניים. זהו בדיוק שורש הבעיה.

גם בעולם לא נרשמה התעוררות מדינית. בנט עצמו הצהיר כי "לא אעסוק בתהליך מדיני ולא אבזבז אנרגיה על משהו שאין לו היתכנות" (ראיון לעיתון New York Times ב-22.8.2021). זו לא הייתה אמירה טקטית אלא תפיסת עולם. ראש ממשלה שמוותר מראש על ניסיון לעצב עתיד מדיני אינו ניטרלי; הוא בוחר בהמשך המצב הקיים, כלומר בהעמקת השליטה והתרחקות מהיפרדות.

בנט היה מהמנועים המרכזיים שהכשירו את הקרקע לעליית בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר. לא כסטייה, אלא כרצף. סמוטריץ' מיישם כיום מנגנונים שבנט בנה, ובן גביר מקצין שיח שבנט נרמל. לפיד ושותפיו אולי לא התכוונו לכך, אך הם תרמו לכך תרומה מכרעת.

הטעות לא הייתה בכך שהחליפו את נתניהו. היא הייתה בכך שהחליפו מדיניות בסגנון, וערכים בהשוואה. מחיר הוויתור הזה ניכר כיום בזירה הפוליטית ובסקרים. ממשלה אינה נבחנת לפי כמה היא פחות גרועה מקודמתה, אלא לפי השאלה אם היא משנה כיוון או מקבעת אותו. כהונת בנט לא שינתה כיוון. היא רק עטפה את הסיפוח הזוחל בממלכתיות מנומסת.

אם יש לקח אחד מרכזי מאותה כהונה, הרי הוא זה: אין קיצורי דרך מדיניים. אין "ניהול אחראי" של כיבוש, ואין "שקט" שאינו זמני. מי שמבקש להציע אלטרנטיבה לנתניהו חייב להציע גם אלטרנטיבה למדיניותו. בלי זה, גם ההשוואה לנתניהו לא תציל את ישראל מהעתיד שאליו היא דוהרת.

אם המחנה הליברלי־ציוני חפץ חיים, עליו לומר אמת ברורה ולא נוחה: ההחלטה לאפשר לבנט להיות ראש ממשלה לא הייתה "רגע של אחריות לאומית", אלא רגע של ויתור אידיאולוגי. ויתור שמחירו אינו נמדד בעבר, אלא בעתיד שאליו ישראל ממשיכה להידרדר – בשקט, בנימוס, ובלי לומר את האמת.

48. עוצמה צבאית אל מול שחיקה מדינית, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 29/12/2025

בסופה של שנת 2025 ניצבת מדינת ישראל בצומת מדיני מורכב המאופיין בשילוב של עוצמה צבאית מובהקת ותלות אסטרטגית בברית עם ארצות הברית, אל מול שחיקה ניכרת בלגיטימציה הבינלאומית שלה, בעיקר על רקע המלחמה הממושכת ברצועת עזה והיעדר אופק מדיני בזירה הפלסטינית.

במעגל האזורי נבחנים יחסי ישראל עם ארבע מעצמות מפתח: איראן, טורקיה, מצרים וערב הסעודית. איראן היא היריבה האסטרטגית המרכזית של ישראל, והיא פועלת נגדה באמצעות עימות עקיף, תמיכה בחמאס ובחיזבאללה, ושלילת פתרון שתי המדינות. העימות הישיר הקצר ביוני 2025, שכלל תקיפות אמריקאיות באתרי גרעין איראניים, המחיש את פוטנציאל ההסלמה אך לא שינה את מאזן העוינות. איראן ממשיכה לנצל את הבידוד הדיפלומטי של ישראל בזירה הבינלאומית, תוך התנגדות עקרונית להסדרים מדיניים המקובלים על הקהילה הבינלאומית.

טורקיה, בהנהגת רג'פ טאיפ ארדואן, מצטיירת כשחקן דו־ערכי: רטוריקה אנטי־ישראלית חריפה, הזדהות עמוקה עם חמאס והנרטיב הפלסטיני, לצד הימנעות מעימות צבאי ישיר ושימור ערוצים דיפלומטיים עם ישראל וארצות הברית. טורקיה פעלה באופן אינטנסיבי להחרפת הביקורת הבינלאומית על ישראל, אך בפועל לא הצליחה להוביל מהלך מדיני אפקטיבי, והסתפקה בהפעלת לחץ תודעתי והסברתי.

מצרים היא עוגן יציבות אזורי ומתווכת חיונית בסכסוך. היא שומרת על הסכם השלום עם ישראל ותיאום ביטחוני הדוק, אך במקביל פועלת בנחישות בזירה הבינלאומית לסיום הלחימה בעזה ולקידום פתרון מדיני. קהיר מדגישה את התנגדותה לטרנספר פלסטיני ואת הצורך בשיקום עזה בתוך גבולותיה, ותומכת בגלוי בפתרון שתי המדינות ובהחזרת הרשות הפלסטינית למרכז הזירה.

ערב הסעודית עברה ממדיניות זהירה למעורבות דיפלומטית פעילה. המלחמה בעזה הקפיאה את תהליך הנורמליזציה עם ישראל, אך במקביל דחפה את ריאד להוביל, יחד עם צרפת, יוזמה בינלאומית רחבת היקף לקידום פתרון שתי המדינות, שבאה לידי ביטוי ב"הצהרת ניו יורק". ההצהרה אושרה בעצרת האו"ם בספטמבר 2025. ערב הסעודית מחזקת את מחויבותה לפלסטינים, דורשת רפורמות ברשות הפלסטינית, אך נמנעת מצעדי ענישה ישירים כלפי ישראל ומשאירה פתח עתידי לנורמליזציה מותנית.

במעגל הבינלאומי הרחב נבחנים יחסיה של ישראל עם ארצות הברית, עם האיחוד האירופי ועם האו"ם: ארצות הברית נותרה בעלת הברית המרכזית והחיונית של ישראל. חזרתו של דונלד טראמפ לנשיאות הביאה לתמיכה פומבית חזקה בישראל, אך גם למדיניות חוץ בלתי־שיטתית, שהתאפיינה בהיעדר יוזמה מדינית מוקדמת בעזה. רק בספטמבר 2025 הוצגה "תוכנית טראמפ" לסיום המלחמה, שכללה הפסקת אש, פירוז חמאס ושיקום הרצועה. לצד הגיבוי הביטחוני והווטו האמריקאי במועצת הביטחון, המסמך מצביע על שחיקה אפשרית בקונצנזוס הדו־מפלגתי בארצות הברית ועל עליית שאלות ערכיות בנוגע לדמוקרטיה הישראלית ולמדיניותה בשטחים.

לעומת יחסיה של ישראל עם ארצות הברית, יחסיה עם האיחוד האירופי נמצאים במשבר הולך ומחריף. מדינות האיחוד הגבירו את הביקורת על ישראל, שקלו ואף נקטו צעדים מעשיים כגון השעיית שיתופי פעולה, אמברגו נשק חלקי והגבלות על שרים ישראלים. הכרה צרפתית במדינה פלסטינית, שאליה הצטרפו מדינות מערביות נוספות, סימנה מעבר אירופי ללחץ מדיני אקטיבי. אף שהקשרים הכלכליים טרם נפגעו מהותית, קיים פוטנציאל לפגיעה חמורה אם יימשך הקיפאון המדיני.

ואילו באו"ם ישראל מצויה בבידוד חריף. כאמור לעיל, עצרת האו"ם בספטמבר 2025 אימצה ברוב גדול את "הצהרת ניו יורק", הקוראת לסיום הלחימה, לפירוז עזה ולחידוש התהליך המדיני. אף שארצות הברית ממשיכה לחסום החלטות מחייבות במועצת הביטחון, המגמות בעצרת הכללית ובמועצת זכויות האדם משקפות קונצנזוס בינלאומי רחב נגד המשך הסטטוס קוו. פעילות ועדות חקירה, דוחות הומניטריים והכרה גוברת במדינה פלסטינית מעצימים את הלחץ על ישראל.

אם כן, ניתן לקבוע שלוש מגמות מרכזיות במעמדה של ישראל כיום: פער בין עוצמה צבאית לבידוד מדיני; תלות גוברת בארה"ב לצד היחלשות הקשרים עם אירופה; והפיכת הסכסוך הישראלי-פלסטיני לציר המרכזי המגדיר את יחסי ישראל עם מרבית השחקנים הבינלאומיים. הקונצנזוס העולמי, כולל בקרב ידידותיה של ישראל, הוא נגד המשך הכיבוש וללא הצעת חלופה מדינית.

ישראל של סוף 2025 היא מדינה חזקה אך מצויה במשבר מדיני מתהווה. המלחמה בעזה סימנה נקודת מפנה ביחס העולם לישראל, בלמה מהלכי נורמליזציה והעמיקה את הבידוד הבינלאומי. ללא שינוי מדיניות – ובעיקר ללא התקדמות להסדר מדיני בזירה הפלסטינית – מגמת השחיקה בלגיטימציה צפויה להימשך ואף להחריף. מנגד, מהלך מדיני מושכל, בשילוב עם שימור הברית עם ארצות הברית ושיתוף פעולה עם מדינות ערב המתונות, עשוי לשפר משמעותית את מעמדה של ישראל ולפתוח פתח ליציבות אזורית ארוכת טווח.

שנת 2026

אירועים מרכזיים

01.01.2026 - בארצות הברית - הנשיא דונאלד טראמפ.

01.01.2026 - יושב ראש הכנסת ה25 – אמיר אוחנה.

01.01.2026 - מפכ״ל המשטרה – רב ניצב דני לוי.

01.01.2026 - נשיא בית המשפט העליון – השופט יצחק עמית.

01.01.2026 - נשיא המדינה – יצחק הרצוג.

01.01.2026 - ראש המטה הכללי – רב־אלוף אייל זמיר.

01.01.2026 - ראש ממשלת ישראל ה37 – בנימין נתניהו.

01.01.2026 - צה״ל עוצר 50 פלסטינים והורס בתים במזרח ירושלים במסגרת מבצעים בגדה המערבית.

1.01.2026 - נכנסת לתוקף החלטת ישראל להשעות פעילות עשרות ארגוני סיוע בינ״ל בעזה.

03.01.2026 - צבא ארצות הברית לוכד את נשיא ונצואלה ניקולאס מדורו במבצע נחרצות מוחלטת.

06.01.2026 - תקיפה ישראלית באוניברסיטת ביר זייט - עשרות פצועים.

08.01.2026 - שנת 2025 קבעה שיא: מכרזים ל-9,600 יחידות - יעד מוצהר ״להכות מכה קטלנית ברעיון מדינה פלסטינית״.

12.01.2026 - ישראל מקדמת תוכנית התיישבות ״קטלנית״ במזרח ירושלים - 9,000 יחידות דיור בעטרות (קלנדיה) + תוכנית גירוש 40 משפחות בשייח ג׳ראח.

13.1.2026 - סטיב ויטקוף, השליח האמריקאי, הודיע על השקת השלב השני של הסכם הפסקת האש בעזה, במסגרתו אמור להתקיים המעבר מהפסקת אש לפירוז, ממשל טכנוקרטי ושיקום.

13.01.2026 - תחילת המתקפה בצפון מזרח סוריה ,מערכה צבאית בין הממשלה הזמנית הסורית לבין הכוחות הסוריים הדמוקרטיים בהנהגת הכורדים בכורדיסטן הסורית. המתקפה הסתיימה לאחר כשבוע עם הסכם הפסקת אש.

13.01.2026 - שיחות שר החוץ המצרי אלעאטי עם יועץ מזכל נאטו לשכנות הדרומית ועם עמיתיו הקטרי, הגרמני והתורכי לדון על ישוב סכסוכים ועל הרצועה.

13.01.2026 - שיחת שר החוץ המצרי אלעאטי עם חוסיין אשיח׳ על תמיכת מצרים בהצבת כוח הייצוב ברצועה והקמת ועדת הטכנוקרטים.

14.01.2026 - ארה״ב מכריזה על כניסה לשלב השני של תוכנית הפסקת האש.

14/01/2026 - הקמת הוועדה הלאומית לניהול עזה (NCAG), בראשות ד״ר עלי עבד אל-חמיד עלי שעת׳.

15.01.2026 - מבצעי פשיטה והריסות נרחבים בגדה - 80+ מעצרים כולל אישה ו-2 ילדים.

15.01.2026 - צה״ל מבצע פשיטות ומעצרים נרחבים ברחבי הגדה כולל רמאללה, שכם, טולכרם וג׳נין 80 - (A+B)+ מעצרים, פלסטיני אחד נפצע.

15.01.2026 - הוועדה הפלסטינית שאמורה למשול בעזה (**NCAG**) תחת פיקוח מועצת השלום התכנסה בקהיר לישיבתה הראשונה, והעלתה מתווה ראשוני לשיקום שלטון אזרחי ברצועה; בישראל נשמעות הסתייגויות רשמיות מהכנסת נציגים המקורבים לחמאס לוועדה.

16.01.2026 - הבית הלבן פרסם הצהרה על התקדמות ביישום התכנית האמריקאית בעזה.

17.01.2026 - טראמפ מכריז על זהות חברי הועד המנהל של מועצת השלום לרצ״ע ביניהם נציגים מקטאר ותורכיה .

19.01.2026 - צה״ל מתחיל פשיטה גדולה בחברון (שטח A/B) - עשרות ניידות ושריון, עוצר עשרות פלסטינים, עוצר כללי וסגירת שכונות.

20.01.2026 - ישראל מחריבה את מטה אונר״א במזרח ירושלים (שייח ג׳ראח) - למרות גינוי האו״ם.

20.01.2026 - כוחות ישראליים יורים גז מדמיע בבית ספר מקצועי של האו״ם בקלנדיה.

20.01.2026 - תחילת רצף של 130 פשיטות במחנה הפליטים קלנדיה וכפר עקב סמוך לירושלים (שטח B/גבול A).

21.01.2026 – פגישת נשיא מצרים א-סיסי עם טראמפ בדאבוס.

23.01.2026 - ועדת החוץ של בית הנבחרים האמריקאי קיימה דיונים בנוגע לזירה הישראלית-פלסטינית.

25.01.2026 - שריפה במכוון במטה אונר״א במזרח ירושלים - האתר הועלה באש לאחר ההריסה.

26.01.2026 - מוחזרת גופת החטוף האחרון ברצועת עזה, רן גואילי, במסגרת מבצע ״לב אמיץ״.

26.01.2026 - צה״ל מחלץ את גופת בן הערובה האחרון מבית קברות בשג׳עייה-דראג׳ תופאח; חמאס טוען שמילא את כל התחייבויות השלב הראשון.

28.01.2026 - מתנחלים מציתים רכוש פלסטיני בח׳לת א-סידרה (קהילה בדואית) צפון-מזרחית למזרח ירושלים - כוחות צה״ל פושטים על האזור לאחר התקיפה.

29.01.2026 - דובר צה״ל מכיר בהערכת משרד הבריאות בעזה - כ-70,000 הרוגים פלסטינים במלחמה.

31.01.2026 - תקיפה ישראלית על תחנת משטרה בעיר עזה - 14 הרוגים כולל 4 שוטרות, אזרחים ואסירים.

01.02.2026 - שותפות פיפ״א וה-Board of Peace לתמיכה בשיקום עזה דרך פרויקטים ענפיים כמו מגרשי ספורט ותשתיות, מהלך חדש בתחום שיקום כלכלי-חברתי בהקשר לסכסוך.

02.02.2026 - סיכום OCHA: כ-130 פשיטות צה״ל בשבועיים (20.1-2.2) בשטחי A+B - מעצרים המוניים, פינוי זמני של בתים, עוצר במחנות פליטים.

03.02.2026 - חמאס מוכן להעביר שלטון בעזה לוועדה טכנוקרטית; מספר ההרוגים מגיע ל-71,803.

08.02.2026 - ישראל – שינוי מדיניות/מינהל: הקבינט המדיני-ביטחוני מאשר צעדים להעמקת השליטה הישראלית בגדה (למשל צעדים בתחום המקרקעין/תכנון/רישום): הקלות רכישת קרקע לישראלים, אכיפת הפרות בניה בשטחי A ו-B בניגוד להסכמי אוסלו, והסרת הפיקוח של עירית חברון הפלסטינית על בניה בעיר.

09.02.2026 - גינוי מצרי להחלטת ממשלת ישראל להרחיב את תוכנית הסיפוח בבגדה ולהשתלטות על נכסים פלסטינים וקריאה למועצת הבטחון להגן על זכויות העם הפלסטיני.

16.02.2026 - הרשות הפלסטינית מגנה החלטת ישראל לחדש רישום קרקעות (טאבו) בשטח C ומכנה זאת ״סיפוח דה-פקטו״ - פתיחת מהלך דיפלומטי להפעלת לחץ בינלאומי.

17.02.2026 - הודעת גינוי של ועדת 8 המדינות הערביות והאסלאמיות על החלטת ממשלת ישראל על אופן רישום הקרקעות בגדה.

18.02.2026 - פגישת הפסגה הראשונה של מועצת השלום בוושינגטון.

19.02.2026 - בוושינגטון התקיים הכינוס הראשון של Board of Peace עם התחייבויות בינלאומיות לשיקום עזה.

19.02.2026 - כוחות ישראליים סוגרים מרכז קהילתי פלסטיני במזרח ירושלים - המרכז השני בגודלו לפלסטינים בעיר אחרי המסגד אל-אקצא.

19.02.2026 - כינוס ראשון של Board of Peace – ״מועצת השלום״ בוושינגטון, ביוזמת ארה״ב לשיקום רצועת עזה וקידום תהליך יציב לאחר המלחמה, בהשתתפות עשרות מדינות ועם התחייבויות כספיות ומשימות לייצוב.

20.02.2026 - הסטטוס קוו קרס - משטרת ישראל פושטת על מתחם אל-אקצא, עוצרת עובדים ומגבילה גישה למוסלמים עם תחילת חודש רמדאן.

20.02.2026 - ויכוח ציבורי בארה״ב בשאלה האם התחייבות כספית לשיקום עזה מחייבת אישור קונגרס.

22.02.2026 - רשויות הכיבוש מוציאות צווי הריסה למבנים מגורים וחקלאיים במזרח ירושלים - 59 הריסות בינואר (126 מבנים כולל 77 בתי מגורים מאוכלסים).

23.02.2026 - פגישה של שרים ממדינות האיחוד האירופי עם הנהגת מועצת השלום ב-בריסל לדיון על עתיד רצועת עזה, זכויות פלסטינים והקשר למסגרת האו"ם – מתן לחץ דיפלומטי משמעותי.

23.02.2026 - הודעת גינוי משותפת של 20 מדינות ערביות ואירופיות על צעדי הרחבת השליטה של ישראל בגדה.

28.02.2026 – ישראל וארצות הברית תוקפות באיראן במבצע שאגת הארי.

01.03.2026 - פרסום בתקשורת השלטון באיראן על המאשר את מות האייתולה עלי ח׳מנאי כתוצאה מתקיפת הפתחיה של מצבע שאגת הארי יום קודם.

02.03.2026 - זירת לבנון במבצע שאגת הארי (מלחמת לבנון 2026) : הצטרפות חיזבאללה לתקיפות איראן נגד ישראל כתגובה לחיסול עלי ח׳אמנאי.

06.03.2026 - שיחת הנשיא א-סיסי עם אבו מאזן על הצורך במניעת הסלמה והמאמצים לקידום השלב השני של תוכנית טראמפ.

08.03.2026 - בחירת מועצת המומחים האיראנים במוג׳תבא ח׳אמנאי כאייתולה החדש במקום אביו, לאחר פציעה מנסיון התנקשות. טקס ההכרה התרחש יומיים לאחר מכן.

16.03.2026 - כינוס מועצת שרי החוץ של האיחוד האירופי.

24.03.2026 - התנגדות אירופית לחקיקת חוק עונש מוות בישראל.

30.03.2026 - חוק עונש מוות למחבלים עובר בקריאה שנייה ושלישית בכנסת.

31.03.2026 - הודעת גינוי של משרד החוץ המצרי נגד חוק עונש המוות למחבלים שעבר בכנסת שמהווה הסלמה חמורה והפרה בוטה של חוק ההומניטרי הבינלאומי ואמנות ג׳נבה.

01.04.2026 - יו״ר ראשות התקשורת הטורקית בורהאנדדין דוראן ומשרד החוץ הטורקי גינו את חוק עונש מוות למחבלים : ״החוק הגזעני הינו המשך של פעילות רצח עם והטלת עונש קולקטיבי נגד העם הפלסטיני״ – הפגנות IHH באיסטנבול.

04.04.2026 - פסגת ארדואן-משלחת חמאס באיסטנבול.

06.04.2026 - השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר עלה להר הבית.

07.04.2026 - הפסקת אש בין איראן לארצות הברית.

07.04.2026 - מתקפת טרור נגד קונסוליה הישראלית באיסטנבול – מחבל אחד חוסל 2 נוספים מחבלים נפצעו. משרד החוץ הישראלי הודה למשטרת טורקיה.

08.04.2026 - מבצע ״חושך נצחי״ של צה״ל נגד מטרות חזבאללה בלבנון.

09.04.2026 - אחרי 41 ימים שערי מסגד אל-אקצה נפתחו למתפללים.

09.04.2026 - פורסם כי הקבינט המדיני־ביטחוני אישר הקמה והסדרה של 34 התנחלויות בגדה המערבית — המספר הגדול ביותר שאושר בהחלטה אחת — ובכך עלה מספר ההתנחלויות שאישרה הממשלה הנוכחית ל־103.

09.04.2026 - משרד החוץ הטורקי מגנה את בניית 34 התנחלויות חדשות ביו״ש.

15.04.2026 - נחשף מחדש בארה״ב גל פעילות של ארגוני המשך ל־Jewish Defense League, לאחר מעצר פעיל שתכנן לתקוף פעילה פרו־פלסטינית בבקבוקי תבערה.

16.04.2026 - הארגון היהודי־פרוגרסיבי Jews for Racial and Economic Justice השתתף בעצרת שקראה לראש עיריית ניו יורק זוהראן ממדאני להטיל וטו על חוק אזורי חיץ להפגנות ליד מוסדות חינוך, שנולד בעקבות מחאות פרו־פלסטיניות ליד בתי כנסת.

16.04.2026 - הכרזת הנשיא טראמפ על הפסקת אש בלבנון.

20.04.2026 - שרים בכירים בממשלה ציינו את חידוש ההתיישבות בסאנור שבצפון הגדה, שפונתה בהתנתקות בשנת 2005 ; למחרת נמסרו צווי הריסה ל־15 בתי עסק בכפר הפלסטיני הסמוך אל־פנדקומיה.

23.04.2026 - ספרו של פיטר ביינרט, Being Jewish After the Destruction of Gaza, שתקף את תגובת הקהילה היהודית האמריקאית למלחמה בעזה, זכה בפרס PEN America.

23.04.2026 - משרד האו״ם לתיאום עניינים הומניטריים פרסם מיפוי של 925 חסמי תנועה בגדה המערבית, המגבילים את תנועתם של כ־3.4 מיליון פלסטינים.

24.04.2026 - ראש עיריית ניו יורק זוהראן ממדאני הטיל וטו על חוק אזורי חיץ ליד בתי ספר, בניגוד לעמדת ארגונים יהודיים מרכזיים שתמכו בהגבלות על מחאות פרו־פלסטיניות סמוך למוסדות יהודיים.

25.04.2026 - נערכו בחירות מקומיות פלסטיניות בגדה המערבית ובדיר אל־בלח; אלה היו הבחירות הראשונות מסוגן ברצועת עזה מאז 2006 ונועדו גם לחזק את תביעת הרשות הפלסטינית לשוב ולשלוט ברצועה.

27.04.2026 - ממשל טראמפ פרסם מדיניות שלפיה ניתן לשלול גרין קארד ממבקשים בעלי היסטוריה של פעילות או ביטויים אנטי־ישראליים, לרבות השתתפות במחאות פרו־פלסטיניות.

28.04.2026 - שורד השבי הישראלי עומר שם טוב נשא דברים ב־UCLA; לאחר האירוע פרסמה אגודת הסטודנטים מכתב מחאה נגד קיום האירוע והמסרים הפרו־ישראליים בו.

28.04.2026 - בית כנסת בארה״ב אירח אירוע משותף עם פעילים פלסטינים לגיוס כספים לסיוע הומניטרי לילדים בעזה.

28.04.2026 - פסגת ג׳דה של ראשי מדינות הGCC, אשר נפגשו פנים אל פנים לראשונה מאז הלחימה באיראן.

30.04.2026 - ישראל השתלטה על המשט צומוד לעזה ליד יוון. בכירים טורקיים הוציאו הודעות גינוי חריפות: משרד החוץ הטורקי: ״התקיפה שביצעו כוחות ישראל במים בינלאומיים היא מעשה של פיראטיות״.

30.04.2026 - מחלקת המדינה האמריקאית גינתה את משט Global Sumud לעזה, הגדירה אותו יוזמה פרו־חמאסית וטענה כי הוא פוגע במאמצי השלום האמריקאיים.

01.05.2026 - דיווח בטורקיה: פעילי המשט עברו עינויים והטרדות בידי חיילי צה״ל.

04.05.2026 - נשיא אוניברסיטת קורנל התעמת עם סטודנטים פרו־פלסטינים לאחר דיון בקמפוס בנושא ישראל והמלחמה בעזה.

05.05.2026 - מפגינים פרו־פלסטינים הפגינו שוב מול Park East Synagogue בניו יורק נגד אירוע נדל״ן ישראלי; המשטרה הרחיקה אותם מהכניסה לבית הכנסת.

06.05.2026 – פורסם כי ישראל ממשיכה לעכב כ־14 מיליארד ש״ח מכספי המסים שהיא גובה עבור הרשות הפלסטינית, צעד שהעמיק את המשבר התקציבי ואת הקושי בתשלום משכורות ובמימון שירותים ציבוריים.

08.01.2026 - טבח במפגינים באיראן: דיכוי המחאות באיראן שהחלו ב-28.12 עלה מדרגה לחסימת הגישה לאינטרנט במדינה וירי רחב כנגד מפגינים.

11.05.2026 - שופט בקליפורניה פסל תובע מחוזי יהודי מניהול משפטם של מפגינים פרו־פלסטינים מסטנפורד בשל טענת ניגוד עניינים; ארגונים יהודיים מקומיים מתחו ביקורת על ההחלטה.

11.05.2026 - מאות מפגינים פרו־פלסטינים התאספו ליד בית כנסת בברוקלין שבו התקיים יריד נדל״ן ישראלי; המשטרה הקימה מחסומים והאירוע התקיים תחת אבטחה כבדה.

13.05.2026 - סנאט הסטודנטים של Sarah Lawrence College דחה בקשה של סטודנטים יהודים להקים תא של J Street, אף שהארגון תומך במדינה פלסטינית ומתנגד למדיניות ממשלת ישראל.

14.05.2026 - משט החירות (צומוד) המורכב מ-54 יכטות יצא לדרך ממרמריס שבטורקיה.

14.05.2026 - פת״ח פתח ברמאללה את הוועידה הכללית השמינית שלו — הראשונה זה כמעט עשור — על רקע מאבקי הירושה של מחמוד עבאס, המשבר הכלכלי של הרשות והקיפאון המדיני.

15.05.2026 - יהודים ופעילים פרו־ישראליים הפגינו מול בניין ה־New York Times בעקבות טור שעסק בטענות להתעללות מינית של סוהרים ישראלים בעצירים פלסטינים; נתניהו איים לתבוע את העיתון.

15.05.2026 - שר לביטחון לאומי איתמר בן גביר עלה להר הבית והניף דגל ישראל.

17.05.2026 - יאסר עבאס, בנו של נשיא הרשות הפלסטינית, נבחר לוועד המרכזי של פת״ח; הבחירה הגבירה את הדיון בשאלת הירושה בהנהגה הפלסטינית.

18.05.2026 - ישראל השתלטה על משט צומוד – דובר ה-AKP: זאת ברבריות – משרד החוץ הטורקי גינה: ״מהלך פירטי נוסף של ישראל״.

19.05.2026 - שגריר ישראל בארה״ב יחיאל לייטר כינה את J Street ״סרטן בתוך הקהילה היהודית״ בעקבות התנגדות הארגון למדיניות צבאית ישראלית ואמריקאית באזור.

19.05.2026 - מחלקת המדינה האמריקאית הטילה סנקציות על רשתות תמיכה בחמאס, ובהן מארגני משט לעזה וגורמים שסייעו למימון הארגון.

19.05.2026 - שר האוצר בצלאל סמוטריץ׳ הודיע כי הורה לקדם את פינוי חי׳אן אל־אחמר כחלק מ״מלחמה״ ברשות הפלסטינית, בתגובה לפעילותה בזירה המשפטית הבינלאומית.

21.05.2026 - יותר מ־500 רבנים, חזנים ומנהיגים יהודים בארה״ב חתמו על מכתב לשגריר ישראל בדרישה להתנצל על התקפתו הפומבית נגד J Street.

22.05.2026 - שבע מדינות מערביות פרסמו קריאה משותפת לישראל לעצור את הרחבת ההתנחלויות, לבלום אלימות מתנחלים ולהימנע מקידום תוכנית E1, שלטענתן מסכנת את פתרון שתי המדינות.

26.05.2026 - מחוקק יהודי במדינת ניו יורק הציג הצעת חוק נגדית ל־Not on Our Dime Act, המבקשת להגביל העברת כספי צדקה מארה״ב להתנחלויות בגדה המערבית.

30.05.2026 - כיבוש הבופור בידי צה״ל.

03.06.2026 - שר האוצר הודיע על קידום בניית 2,162 יחידות דיור חדשות בשלוש התנחלויות בגדה המערבית, ובהן יותר מאלף יחידות באזור ירושלים ומאות באזורי שכם וחברון.

09.06.2026 - ועדת חקירה של האו״ם קבעה כי רשויות ישראליות וכוחות ביטחון מגינים על מתנחלים ולעיתים מעורבים בתקיפות שגרמו להרוגים, לפצועים ולעקירת פלסטינים בגדה.

11.06.2026 - הממשלה העבירה לקבינט המדיני־ביטחוני תוכנית להקצאת כמיליארד ש״ח להקמת ולהרחבת התנחלויות חדשות בגדה המערבית.

15.06.2026 - פורסם דו״ח המתריע כי עיכוב כספי המסים, ביטול היתרי עבודה והגבלות כלכליות נוספות דוחפים את כלכלת הגדה ואת הרשות הפלסטינית לעבר קריסה.

16.06.2026 - סמוטריץ׳ ביטל הסדרים שהעניקו לעיריית חברון סמכויות תכנון ובנייה באזור הליבה ההיסטורית של העיר, צעד ששינה את חלוקת הסמכויות שנקבעה בהסכם חברון.

17.06.2026 - מועמד דמוקרטי־סוציאליסטי שמתח ביקורת חריפה על ישראל הוביל בפריימריז לראשות עיריית וושינגטון הבירה, לאחר שמנהיגים יהודים הביעו חשש מעמדותיו בנושא ישראל.

17.06.2026 - ישראל אישרה הרחבה של בית ספר למתנחלים בלב חברון והקמת מבנה חדש, לאחר ביטול סמכויות תכנון פלסטיניות באזור; הפלסטינים טענו כי מדובר בהפרת הסכם חברון ובקביעת עובדות בשטח.

18.06.2026 - חתימת מזכר ההבנה בין איראן לארצות הברית.

20.06.2026 - תחילת המשא ומתן בין איראן לארצות הברית בשוויץ.

23.06.2026 - הממשל הפדרלי פתח בחקירת אנטישמיות נגד National Education Association בעקבות טענות שיהודים הוטרדו והופחדו בשל עמדות הנוגעות לישראל ולמלחמה בעזה.

23.06.2026 - פורסם כי מתנחלים מקדמים השתלטות על 18 מוקדים אסטרטגיים החוצים את רצף האוכלוסייה הפלסטינית הגדול בגדה, לצד הקמת מאחזים ובסיסים חדשים.

23.06.2026 - בפריימריז בניו יורק הפכה מדיניות כלפי ישראל, AIPAC והטענה ל״רצח עם״ בעזה לנושא מרכזי במספר מרוצים לקונגרס; בראד לנדר, שסירב לכספי AIPAC, ניצח במרוץ בולט.

25.06.2026 - קודמה בכנסת הצעת חוק להעברת אתרים ארכיאולוגיים בגדה לשליטה אזרחית של משרד המורשת הישראלי, כולל אפשרות להפקעת ורכישת מקרקעין; הפלסטינים וארגוני זכויות אדם הגדירו זאת צעד של סיפוח בפועל
26.06.2026 - חתימת מזכר ההבנה בין ישראל ללבנון.
28.06.2026 - במצעד הגאווה בניו יורק ספגו קבוצות יהודיות ולהט״ביות קריאות עידוד לצד קריאות מחאה פרו־פלסטיניות סביב השתתפותן והזדהותן עם ישראל.
29.06.2026 - ראש עיריית ניו יורק זוהראן ממדאני אמר שאינו יכול להצהיר שהוא תומך בישראל כמדינה יהודית, ועורר תגובות חריפות בקרב מנהיגים וארגונים יהודיים.
29.06.2026 - פורסם כי מערכת הבריאות הפלסטינית בגדה מתקשה לממן תרופות, משכורות ורופאים בעקבות עצירת העברת כספי המסים לרשות הפלסטינית.
30.06.2026 - הצעת החוק Not on Our Dime, שנועדה למנוע מארגוני צדקה בניו יורק לממן התנחלויות בגדה המערבית, זכתה לתמיכה גוברת מצד מחוקקים מחוץ לעיר ניו יורק.
30.06.2026 - פורסם ניתוח שלפיו הממשלה הנוכחית אישרה או הסדירה 103 התנחלויות חדשות בגדה, מהלך שהגדיל באופן חסר תקדים את מספר היישובים ופגע ברצף הטריטוריאלי האפשרי למדינה פלסטינית.
10.07.2026 - פדרציות יהודיות בארה״ב החלו לפרסם סקרים על הזדהות עם ציונות; סקר במילווקי מצא פיצול כמעט שווה בין יהודים המזדהים כציונים לבין מי שאינם מזדהים כך.
12.07.2026 - פורסם דיון ציבורי בקהילה היהודית האמריקאית בעקבות סקר שלפיו שיעור משמעותי מהיהודים הצעירים תומך במסגרת מדינית דו־לאומית לישראלים ולפלסטינים.
13.07.2026 - מזכירת המדינה של מיין, שנחשבה מועמדת אפשרית לסנאט, הצהירה כי ישראל ביצעה ״רצח עם״ בעזה — אמירה שהפכה את ישראל לנושא מרכזי במרוץ.
14.07.2026 - מחמוד ח׳ליל, ממנהיגי המחאה הפרו־פלסטינית באוניברסיטת קולומביה, הגיש תביעה נגד ממשל טראמפ, Betar ו־Canary Mission בטענה שקשרו נגדו בשל פעילותו.
14.07.2026 - פעילים פרו־פלסטינים טענו לניצחון בקמפיין חרם לאחר שקבוצת המסעדות של השף הישראלי־אמריקאי מייקל סולומונוב הודיעה על סגירת שישה סניפים.
20.07.2026 - הנשיא טראמפ דחה את הצהרת ראש עיריית ניו יורק זוהראן ממדאני כי ישקול לעצור את בנימין נתניהו אם יגיע לעיר, על בסיס צו בית הדין הפלילי הבינלאומי.

1. כך נדחקה הסוגיה הפלסטינית הצידה בטהרן, דר' רז צימט, זמן ישראל, 06/01/2026

מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר סיפקה לאיראן הזדמנות כפולה: לבטא את תמיכתה בעניין הפלסטיני ולממש הלכה למעשה את תפיסת "התלכדות הזירות". משמעותה של תפיסה זו היא הפעלה בו-זמנית של רשת השלוחים שטוותה איראן לאורך שנים כדי לתמוך בחמאס ולכפות על ישראל הפסקת אש, בטרם תפגע אנושות ביכולותיו.

האידיאולוגיה האיראנית שלאחר המהפכה האסלאמית ב־1979 שללה מכול וכול את עצם קיומה של מדינת ישראל והתמצתה בסיסמה: "ישראל חייבת להימחק מעל פני המפה". על רקע זה ראתה איראן חובה מתמשכת להניף את דגל העוינות לישראל ולתמוך במאבק הפלסטיני נגדה.

לא יפלא אפוא כי בעקבות מתקפת ה־7 באוקטובר בירכו בכירי המשטר האיראני את חמאס על הטבח שביצע, הצהירו כי פעולה זו מסמנת את תחילתו של ניצחון האומה האסלאמית ו"ההתנגדות" על ישראל, והדגישו את המשך תמיכתם בתנועה.

כבר בשלביה הראשונים של המלחמה באה לידי ביטוי יכולתו של הציר הפרו-איראני לפעול בסנכרון אסטרטגי, תוך חלוקת עבודה בין מרכיביו השונים והתאמת פעילותו לנסיבות המערכה המשתנות. במקביל הובילה טהרן מאמץ דיפלומטי אזורי ובינלאומי לגיוס תמיכה בחמאס ולחתירה לסיום מהיר של הלחימה, במטרה לשמר ככל האפשר את יכולותיו של הארגון.

ואולם בראשית 2026, על רקע התגברות קולות המלחמה, העלייה בסכנה לסבב לחימה נוסף בין איראן לישראל, פרוץ גל מחאה עממית חדש באיראן, ואיומיו של הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ בפעולה צבאית נגד ההנהגה בטהרן – נדמה כי הסוגיה הפלסטינית נדחקת לשוליים בסדר היום האיראני. אין בכך כדי להעיד שאיראן חדלה מלהעניק חשיבות לסוגיה הפלסטינית.

למעשה, הצהרותיהם של בכירים איראניים בשנה האחרונה משקפות מגמת המשכיות בעמדתה הרשמית של הרפובליקה האסלאמית: שלילת קיומה של ישראל תוך שימוש בכינויים כגון "המשטר הציוני" ו"גידול סרטני"; הסתייגות מפתרון שתי המדינות; והדגשת מרכזיות הסוגיה הפלסטינית והצורך בהמשך ה"התנגדות" לישראל, לרבות בזירה הפלסטינית. זאת, במיוחד לנוכח המשך התקיפות הישראליות באזור, ובכלל זה ברצועת עזה.

בעקבות הפסקת האש בין ישראל לחמאס הביעו בכירים בטהרן תמיכה עקרונית בהסכם, אך במקביל הטילו ספק במחויבותה של ישראל לעמוד בו. כמו כן, הביעו התנגדות לכל מתווה הסדרה ברצועת עזה, על בסיס תוכנית הנשיא טראמפ, שלטענתם כופה פתרונות על הפלסטינים ומתעלם מזכויותיהם הלאומיות. נוסף על כך הציגו את סיום המלחמה ברצועת עזה כניצחון עבור חמאס וכתבוסה קשה לישראל.

עם זאת, במהלך החודשים האחרונים של שנת 2025 נרשמה ירידה חדה בהיקף הצהרותיהם של בכירים איראניים ביחס לסוגיה הפלסטינית, ובמיוחד ביחס להתפתחויות ברצועת עזה.

מניתוח הצהרותיהם של שבעה בכירים איראניים — המנהיג, הנשיא, שר החוץ, מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, הרמטכ"ל, מפקד משמרות המהפכה ומפקד כוח קודס — שבוצע במסגרת קבוצת המחקר "תמרור", אותרו במהלך הרבעון הרביעי של שנת 2025 רק 30 הצהרות בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני, לעומת 52 הצהרות ברבעון השלישי של 2025, 56 ברבעון השני, 51 ברבעון הראשון ו־81 ברבעון האחרון של 2024.

המונח "עזה" הופיע 85 פעמים בלבד במהלך הרבעון האחרון של 2025, לעומת 181 פעמים ברבעון השלישי, 77 ברבעון השני, 118 ברבעון הראשון ו־144 ברבעון האחרון של 2024.

ירידה משמעותית נרשמה גם בהיקף ההתייחסויות של בכירים איראניים ביחס לצורך במעורבות הקהילה הבינלאומית והעולם האסלאמי בסכסוך הישראלי-פלסטיני: ברבעון האחרון של 2025 נרשמו 12 התייחסויות לצורך במעורבות הקהילה

הבינלאומית, לעומת 33 ברבעון השלישי, 6 ברבעון השני ו־15 ברבעון הראשון, והתייחסות אחת בלבד לצורך במעורבות העולם המוסלמי, לעומת 23 ברבעון השלישי, 26 ברבעון השני ו־20 ברבעון הראשון.

ההנהגה האיראנית מוסיפה גם כיום להדגיש את תמיכתה בסוגיה הפלסטינית. כך, למשל, הצהיר סגן הרמטכ״ל האיראני, אחמד וחידי, בדצמבר 2025 כי האידיאל הפלסטיני היה ונותר האידיאל המרכזי של המהפכה האסלאמית, וכי שחרור פלסטין מהווה את לב ״ההתנגדות״ ותנאי להתקדמות המהפכה לעבר עתיד גדול ובהיר. לדבריו, אדם אינו יכול לראות עצמו כמהפכן אם אינו מציב את הסוגיה הפלסטינית בראש סדר יומו.

אף על פי כן נראה, כי ככל שהבכירים האיראנים נדרשים יותר ויותר לסוגיות אחרות שעל סדר היום, ובראשן המשבר הכלכלי המחריף, קריסת תשתיות המים, הצורך בשיקום היכולות האסטרטגיות, ובראשן תוכנית הטילים הבליסטיים, בעקבות מלחמת 12 הימים, וכן שיקום מרכיבי ״חזית ההתנגדות״, ובראשם חזבאללה. כך פוחתת יכולתם להוסיף ולהקדיש קשב לסוגיה הפלסטינית.

2. עד כמה קרובה איראן לרגע המהפכני, דר' רז צימט, YNET, 09/01/2026

עיקר פרסומו של הפוליטיקאי המזרח גרמני גינטר שבובסקי נובע ממסיבת עיתונאים שקיים ב־9 בנובמבר 1989, שבעקבותיה נפתח הגבול בין מזרח גרמניה למערבה וחומת ברלין הופלה. בתום מסיבת העיתונאים, שבה התייחס לתקנות חדשות שנועדו לאפשר למזרח גרמנים לעבור את הגבול, נשאל שבובסקי באשר למועד כניסתן לתוקף. אף שלא ידע כנראה את התשובה, השיב כי הן נכנסות לתוקף באופן מיידי. אמירה זו הביאה להסתערות אזרחים על חומת ברלין ולהריסתה. החיילים בגבול בין מזרח גרמניה למערבה לא ירו באותו לילה לעבר האזרחים, אף שהפקודות טרם השתנו, משום שהבינו כי מחיר הציות לפקודה עלול להיות חמור יותר ממחיר אי-הציות. על כך העיר בצדק ההיסטוריון אוריה שביט כי משטרים קורסים כאשר תומכיהם ומגיניהם מגיעים למסקנה שאיבדו את נחישותם להגן על עצמם בשעת מבחן קריטית.

ניתן להיתלות בדבריו של שביט כדי להסביר את החשש הניכר ברפובליקה האיסלאמית, לרבות במחנה השמרני, לנוכח ההסתייגויות, הספקות והביקורת שהועלו בשנה האחרונה מצד חוגים רדיקליים באיראן בשל מה שזיהו כהפגנת חולשה מצד מוסדות המדינה בניהול מדיניות הפנים והחוץ. משלהי שנת 2024 נשמעה בקרב חוגים אלה ביקורת גוברת על העמדה הפשרנית שהפגינו השלטונות בנוגע לאכיפת קוד הלבוש האיסלאמי, לכישלונות האיראניים בסוריה על רקע קריסת משטר אסד ולהימנעות איראן מתגובה לתקיפה הישראלית ב-26 באוקטובר 2024. כך, למשל, בעקבות החלטת המועצה העליונה לביטחון לאומי בטהרן להקפיא בדצמבר 2024 את יישומו של חוק הרעלה, שהטיל סנקציות חמורות על נשים שאינן מקפידות לעטות רעלה, הזהיר הפרשן הפוליטי השמרני פואד איזדי כי הרפובליקה האיסלאמית עלולה לאבד את נאמנותם של הצעירים הדתיים ותומכי המשטר אם לא תשכיל לשמר את זהותה האיסלאמית. הוא ציין כי נכונות הצעירים להילחם למען המדינה תלויה בהמשך הזדהותם עימה: אם יחושו כי היא חדלה להיות איסלאמית, יאבדו את המוטיבציה להילחם ואיראן עלולה להפוך לסוריה, שבה חדל הצבא מלהילחם למען המשטר.

אף כי ספקות אלה לא איימו על שרידות המשטר בימי שגרה, הם עלולים להקשות עליו כאשר ניצב איום משמעותי יותר על יציבותו. הפרשן ומבקר המשטר האיראני שאהין טהמאסבי העריך לאחר נפילת משטר אסד בדצמבר 2024 כי הספקות כלפי המנהיג עלי חמינאי ומשמרות המהפכה עשויים להתגבר בעקבות אוזלת ידה של טהרן גם בקרב תומכי המשטר, וכי די בזעזוע נוסף אחד, למשל כישלון של תקיפה איראנית שלישית על ישראל או תקיפה ישראלית באיראן, כדי לנפץ סופית את תדמית המנהיג ואת אשליית כוחם של משמרות המהפכה.

גל המחאות הפוקד את איראן בשבועיים האחרונים עורר עניין מחודש במאזן הכוחות בין המשטר האיראני למתנגדיו ובתנאים הדרושים לשינוי פוליטי ברפובליקה האיסלאמית. תהליכי העומק החברתיים, לחצים מחריפים מבית ומחוץ וגלי המחאה התכופים מאז סוף 2017 הציבו בפני המשטר אתגר כבד משקל. עם זאת, לאורך השנים הצליח המשטר לשמר בידיו כמה מוקדי עוצמה שאפשרו לו עד כה לצלוח אתגרים אלה. ראשית, הוא מחזיק באמצעי דיכוי אלימים, משמעותיים ויעילים. שנית, הוא עדיין נהנה מתמיכה ניכרת בקרב מנגנוני הביטחון ואכיפת החוק, ובראשם משמרות המהפכה הנאמנים לו ותלויים בו. נוסף על כך, האליטה הפוליטית השלטת הצליחה לשמור על לכידות פנימית חרף חילוקי דעות פוליטיים.

ההתפתחויות הדרמטיות באיראן בימים האחרונים עשויות להוות נקודת מפנה במאזן הכוחות בין החותרים לשינוי מהפכני של הסטטוס-קוו הפוליטי לבין המבקשים לשמרו בכל מחיר. שינוי פוליטי באיראן תלוי גם כיום לא רק במספר המפגינים, באומץ לבם ובהיקף המחאות, אלא גם בנחישותו של המשטר האיראני ובנכונותו להשתמש באמצעי הדיכוי העומדים לרשותו כדי להבטיח את שרידותו. בפני ההנהגה האיראנית ניצבת כעת דילמה מורכבת במיוחד. מצד אחד, היא עשויה לנסות לרצות את הציבור באמצעות הטבות כלכליות נוספות, במקביל לאימוץ מדיניות פייסנית ופשרנית יותר, שעשויה לספק תקווה להסרת הסנקציות ולשיפור המצב הכלכלי. ואולם, בשלב זה לא נראה כי המנהיג האיראני הקשיש נכון לפשרות כלשהן. נוסף על כך, יכולתו של המשטר לספק לאזרחים הטבות כלכליות מרחיקות לכת מוגבלת לנוכח הגרעון התקציבי החמור, וממילא

ספק אם גם תפנית משמעותית במדיניות תוכל במצב הנוכחי לספק מענה לדרישות הציבור — הן במישור הכלכלי והן בהקשר לחירויות האזרחיות והפוליטיות.

מן העבר השני, עשויה ההנהגה לשוב ולהפעיל את מלוא אמצעי הדיכוי העומדים לרשותה כדי לדכא את המחאה ביד קשה, גם במחיר של מספר גבוה של הרוגים. ואולם אפשרות זו מגבירה לא רק את הסיכון להחרפת המשבר הפנימי, אלא גם את הסבירות למימוש איומו של הנשיא טראמפ להתערב צבאית כדי למנוע את המשך שפיכות הדמים באיראן.

במציאות זו נותר להמתין ולראות האם הסדקים שהתגלעו בשנה האחרונה בלכידות הגרעין הקשה של תומכי המשטר יתרחבו עד כדי שחיקה גם בנחישותם ובנכונותם של חלק מכוחות הביטחון להשתתף בפעילות הדיכוי, והאם הספקות ביחס לצדקת הדרך גם בקרב הממסד השמרני, ובמיוחד לנוכח גילו המתקדם וחולשתו הניכרת של המנהיג האיראני, יאפשרו לראשונה שינוי במאזן הכוחות לטובת תנועת המחאה, או לכל הפחות יסללו את הדרך לתפנית פוליטית משמעותית באיראן, שאת מאפייניה והשלכותיה עדיין קשה להעריך.

3. העם אמר את דברו. זה עדיין לא מספיק, דר' רז צימט, YNET, 11/01/2026

שבועיים לאחר פרוץ ההפגנות באיראן, וכחודש לפני שהרפובליקה האיסלאמית תציין את יום השנה ה-47 למהפכה האסלאמית, ניתן להעריך בזהירות כי גל המחאה הנוכחי מציב את האתגר המשמעותי ביותר בפני יציבות המשטר האיראני מאז 1979. בטקסים לציון יום השנה למהפכה, שהתקיימו בפברואר 2012, נעשה שימוש בתמונה מוגדלת של מנהיג המהפכה, אייתוללה חומייני, שהודבקה על גבי לוח קרטון. פרסום התמונות מהטקסים בכלי התקשורת עורר תגובות לעג מצד אזרחים איראנים ברשתות החברתיות. רבים מהם טענו כי השימוש בדגם הקרטון מבטא היטב את מצבה העגום של המהפכה האיסלאמית: המשטר הפך חלול, וכל מה שנותר מן המהפכה הוא דגם קרטון סדוק ופגיע. 14 שנים מאוחר יותר צפויה איראן לציין את יום המהפכה על רקע תמונתם של צעירים איראנים המציתים את תמונתו של מנהיג איראן, עלי חמינאי.

אין משמעות הדבר כי השינוי הפוליטי המיוחל באיראן הוא בהכרח מיידי. גם לאחר ימים של הפגנות נרחבות ואלימות, קשה עדיין לדבר על "תנועת מחאה" במובן של קואליציה מאורגנת וחוצת מגזרים. בשלב זה אין עדויות להצטרפות של מגזרים כלכליים משמעותיים, כדוגמת פועלים בתעשיית הנפט, אשר בכוחם לקדם את קריסת המשטר באמצעות השבתות נרחבות של תעשיות קריטיות. נוסף על כך, המחאות נעדרות הנהגה ברורה, אף כי בשלב הנוכחי ייתכן שהדבר מהווה יתרון, שכן הוא מקשה על המשטר לדכא את המחאה באמצעות נטרול מנהיגים. אף שמגבלות הארגון וההנהגה אינן מונעות בהכרח את התפשטות ההפגנות המחאה, הן עלולות להקשות על יצירת חלופה שלטונית בשלבים מתקדמים יותר.

יתרה מזו, בשלב זה לא ניתן להצביע על מימושו של תנאי קריטי נוסף לקריסת המשטר: הופעת בקיעים וסדקים באליטה הפוליטית, ובעיקר במנגנוני הדיכוי והאכיפה - ובראשם משמרות המהפכה, זרוע הבסיג' וכוחות ביטחון הפנים. האליטה הפוליטית ממשיכה להפגין לכידות ונחישות, לפחות כלפי חוץ, ואין עדות לתופעות של עריקות, שחיקה תפקודית או חוסר נכונות מצד כוחות הביטחון לממש את הנחיות השלטונות לדיכוי המחאות. לפיכך, נראה כי בשלב זה אין ביכולתו של המשטר למנוע את המשך המחאה, אך גם לא ברור אם ביכולתם של המפגינים לערער את יסודותיו.

במציאות זו נראה כי איראן גולשת לעבר מצב מהפכני מתמשך, שעשוי להימשך זמן רב ולהתפתח לכמה כיוונים מרכזיים. ראשית, דיכוי יעיל ומתמשך מצד השלטונות, אשר יצליח בסופו של דבר להכיל את אירועי המחאה, ולו באופן זמני. מבחינת המשטר, זוהי בשלב זה האופציה המועדפת. עם זאת, העדפת המשטר להישען על אמצעי דיכוי מגבירה לאורך זמן את התסכול והזעם בציבור, וכן את הסיכון למימוש איומיו של נשיא ארצות-הברית להתערב במתרחש באיראן. מכל מקום, גם אם יצליח המשטר לדכא את גל המחאות הנוכחי, ניתן לצפות להמשך גילויים של מרי אזרחי ובסופו של דבר להתפרצותו של גל מחאה נוסף, לנוכח היעדר יכולת מצד השלטונות לספק מענה ממשי לדרישות האזרחים.

שנית, התרחבות מתמשכת של היקף המחאות והקצנתן, במקביל לאובדן שליטה מצד מנגנוני הדיכוי עד כדי הצבת איום משמעותי על יציבות המשטר ואף קריסתו. שינוי מהפכני כזה עשוי לספק את שאיפתם של חלק מהאזרחים המיואשים, אך הוא גם מעורר חששות בקרב חלקים בציבור האיראני מפני גלישה לכאוס פוליטי. חששות אלה נוגעים לאפשרות שגורמים רדיקליים מבית או מחוץ ינצלו את חוסר היציבות כדי לכפות על איראן סדר פוליטי שאינו בהכרח עולה בקנה אחד עם רצונות הציבור, ואף להביא לפיצולה ולערעור לכידותה הטריטוריאלית של המדינה.

שלישית, הכרה מצד הצמרת האיראנית – או לפחות חלקים ממנה - באובדן היכולת להכיל את האירוע. הכרה כזו עשויה להוביל לשני תרחישים שונים בתכלית. האחד הוא תפנית של 180 מעלות במדיניות, למשל הסכמה להיענות לדרישות הממשל האמריקאי בסוגיית הגרעין במטרה להגיע להסכם שיאפשר את הסרת הסנקציות ושיפור המצב הכלכלי. בשלב זה נראה כי מדובר בתרחיש שסבירותו נמוכה ביותר. מנהיג איראן ממשיך להתבצר בעמדותיו ולהדגיש כי איראן לא תיסוג "ולו סנטימטר אחד" מעקרונותיה. תרחיש אחר הוא השתלטות גורמים מן האליטה הביטחונית-פוליטית על השלטון. בתרחיש קיצוני עשויים גורמים במשמרות המהפכה, שאינם גוף מונוליתי, להקריב את המנהיג - בין אם בהסכמתו ובין אם בכפייה - ולכונן שלטון צבאי זמני או קבוע במטרה להציל את המשטר ואת האינטרסים הארגוניים שלהם. אף כי גם אפשרות זו אינה

מבטיחה רגיעה, ובוודאי שאינה מבשרת מעבר לשלטון דמוקרטי ופרו-מערבי, היא עשויה להכשיר את הקרקע להעברת השלטון מ״חובשי הטורבן״ — אנשי הדת — ל״נועלי המגפיים״ — אנשי הצבא — ולמעבר למודל שלטוני שונה.

4. אנחנו יודעים שהסכר נסדק, אבל מעדיפים לדבר על הטיח, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 15/01/2026

ה-7 באוקטובר היה הפתעה צבאית וביטחונית, אבל בשבועות שאחריו התגלתה הפתעה נוספת, לא פחות מטרידה: המשבר ההסברתי.

בזמן שישראל התמודדה עם המתקפה הקטלנית ביותר על אזרחיה מאז הקמתה, הקמפוסים המערביים התפוצצו בגל של תמיכה בחמאס ובאנטגוניזם כלפי ישראל. לא רק ברחוב – גם באולמות האקדמיה, בקרב אלו שאמורים היו להיות בעלי בריתנו הטבעיים.

סקרים שבוצעו מאז 2023 בעולם המערבי הציגו בפנינו נתונים המדברים בעד עצמם: על פי נתוני Pew, YouGov ומכוני מחקר מובילים אחרים, 60% מהצעירים האמריקאים בגילאי 18-24 נוטים לטובת חמאס, 47% מהצעירים הגרמנים מסכימים להשוואה בין ישראל לנאצים, ורמות התמיכה בה באירופה במינימום היסטורי.

אלה לא משברים זמניים – אלה סימפטומים של שינוי טקטוני שהתחולל מתחת לרדאר שלנו. שינוי שכבר קיבל ביטוי מדיני בהחלטות האיחוד האירופי נגד ישראל שהתקבלו בקיץ האחרון.

מתוך 25,118 פוסטים ברשתות חברתיות העוסקים במצבה המדיני של ישראל שנאספו על ידי קבוצת המחקר פוליטוגרפיה-תמרור ברבעון האחרון, דליתי 2,835 פוסטים העוסקים בירידת התמיכה בישראל בעולם. כלומר, פוסטים של הציבור המודאג מהמצב המדיני, על כיווניו השונים, ובתוך כך עוסק בירידת מעמדה המדיני של ישראל.

בעזרת ניתוח AI של פוסטים אלה עולה כי 43% מהציבור מבין שהבעיה מדיניותית ותרבותית, כלומר כרוכה בהיבטי עומק של מדיניות ישראל. רק 13% רואה בכך כשל הסברתי. כאשר ישראלים מסבירים ברשתות את קריסת התמיכה בקמפוסים, הם מצביעים על גורמים מבניים: שינוי מדיניות (43%), מלחמת תרבות (28%), שינוי דורי (16%).

ביחד – 87% מהציבור מאמינים שהגורמים לקריסת התמיכה בישראל אינם טכניים. אבל כשהממשלה מאמצת את התפיסה של ה-13%, החושבים שמדובר כאן בבעיית הסברה גרידא, ברור שיש כאן בעיית רלוונטיות והתמודדות עניינית עם הסביבה הבינלאומית המשתנה.

זהו מה שדר' צבי לניר כינה "הנטייה להסביר הפתעה בסיסית במונחים מצביים". לניר, חוקר ותיק של תהליכי קבלת החלטות, הבחין בין הפתעה מצבית — כשל באיסוף מידע — ובין הפתעה בסיסית — פער בין תפיסת העולם למציאות. מהראשונה לומדים בקלות. מהשנייה – הלמידה כואבת וכרוכה בשאלות קשות: מה השתנה בערכים המערביים? איך דור Z תופס את הסכסוך? מדוע הנרטיב לא מהדהד? שאלות שדורשות מחקר, לא סרטון הסברה ויראלי.

גם בקרב הציבור רק 6.1% יודעים לזהות "קונספציה שגויה" – טעות בהנחות היסוד. זהו הנרטיב הנדיר ביותר, למרות שהוא המדויק. למה? כי להודות בקונספציה שגויה דורש חשיבה אסטרטגית מחודשת.

עם זאת, הבעיה בהקשר הזה היא לא הציבור אלא מקבלי ההחלטות. לאורך תקופה ארוכה בה אנו בוחנים בפוליטוגרפיה-תמרור את ההתייחסויות הפומביות של מקבלי ההחלטות המובילים במערכת הפוליטית הישראלית אל המציאות המשתנה, אנו רואים עיסוק בסטטוס קוו: דיון במצב הקיים, כמעט ללא התייחסויות לפתרונות עומק מדיניים. כלומר, במקרה הטוב מקבלי ההחלטות שלנו עוסקים בזיהוי של הפתעות מצביות אך לא בהבנת ההפתעה הבסיסית לעומקה.

מדוע ההנהגה בוחרת בהסברה ולא בהתמודדות עם מושכלות יסוד? כי זה קל יותר. אפשר להקים מחלקת יח"צ, להשקיע בקמפיינים. זה נראה כאילו עושים משהו. לעומת זאת, לבצע בחינה אסטרטגית שתבחן את השינויים בדעת הקהל, תעקוב אחר מגמות בקמפוסים – זה דורש רצינות שנראה שאין לה כתובת. דור שגדל על Black Lives Matter וביקורת קולוניאליזם דורש הבנת עומק, לא קמפיינים שיווקיים.

אם באמת היינו מתמודדים עם ההפתעה הבסיסית, היינו שואלים: מהם המנגנונים שמניעים את השינוי? אילו תכנים מצליחים לחדור? איפה אנחנו מפסידים, ולמה?

הציבור הישראלי יודע שהסכר נסדק – 87% מהפוסטים שבחנו מצביעים על ההבנה שהבעיה לא טכנית. אבל ההנהגה מעדיפה הפתרון הקל: עוד תקציב להסברה. זה מאפשר לא להתמודד עם השאלות הקשות.

אם נמשיך להתמקד בטיח – נמשיך לראות את הסכר נסדק. הלמידה מהפתעה בסיסית דורשת אומץ: להודות שאין לנו תשובות, לבנות תשתית מחשבתית, ולעצב אסטרטגיה צופה-פני-עתיד על בסיס הבנה עמוקה. כל השאר – טיח על קיר סדוק.

5. יחסי ישראל-טורקיה אינם במשבר חולף אלא בנקודת שבר אסטרטגית, דר' חי איתן כהן ינרוג'ק, זמן ישראל, 16/01/2026

במשך שנים נטתה ישראל לראות בטורקיה שחקנית אזורית בעייתית אך צפויה: כזו שנוקטת ברטוריקה חריפה בעניין ישראל כלפי חוץ, אך משמרת אינטרסים כלכליים וביטחוניים מאחורי הקלעים.

הרבעון האחרון של 2025 מצביע על שינוי עמוק בדפוס הזה. לא מדובר עוד בפער בין מילים למעשים, אלא בהתכנסות מדאיגה בין אידאולוגיה, מדיניות והפעלה ממשית של כוח מדיני, משפטי ותודעתי נגד ישראל.

המדיניות שמוביל נשיא טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן אינה תגובת־רגע למלחמה בעזה או לאירוע נקודתי בירושלים. המדיניות הטורקית בתקופה האחרונה מבטאת תפיסת עולם מגובשת, הרואה בישראל לא רק יריב מדיני אלא גורם מערער סדר אזורי, שיש לבלום אותו בכל זירה אפשרית: דיפלומטית, משפטית, כלכלית והסברתית.

טורקיה מציבה את עצמה כמדינה ערבה לפלסטינים, אך בפועל פועלת כמי שמבקשת להחליף את המערכת הבינלאומית ולכונן סדר אזורי חדש שבו לישראל אין לגיטימציה בסיסית.

השיח הטורקי כלפי ישראל חצה זה מכבר את גבולות הביקורת המדינית. השימוש השיטתי במונחים של "רצח עם", הדה־לגיטימציה של עצם קיומה של מדיניות ביטחונית ישראלית, וההצגה החוזרת של ישראל כאיום קיומי על האזור כולו – אינם אמירות שוליים. אלו מסרים רשמיים, הנשמעים מפי הנשיא, שר החוץ, יו"ר הפרלמנט וגורמי הביטחון, ומקבלים הדהוד מתוזמן במערכת החינוך, בתקשורת ובמרחב הציבורי.

במקביל, טורקיה אינה מסתפקת בשיח. היא פועלת במישור המעשי: קידום מהלכים משפטיים נגד בכירים ישראלים, עידוד יוזמות להטלת סנקציות, הפעלת לחץ בינלאומי דרך מוסדות האו"ם, ונכונות מוצהרת להצבת כוחות טורקיים בעזה – גם בניגוד לעמדת ישראל. כל אלה אינם צעדים סמליים, אלא ניסיון לשנות את כללי המשחק ולהכתיב לישראל מציאות ביטחונית ומדינית חדשה.

הבעיה עבור ישראל אינה רק טורקיה. הבעיה היא היעדר תגובה אסטרטגית ישראלית. ירושלים ממשיכה להתייחס להתנהלות הטורקית כאל רעש רקע, או לכל היותר כאל אתגר טקטי, במקום להבין שמדובר במהלך ארוך טווח, בעל רכיב אידאולוגי עמוק.

אנקרה אינה פועלת בחלל ריק. היא בונה קואליציות אזוריות, מחזקת את מעמדה בעולם המוסלמי, ומצליחה למצב את עצמה בעיני חלקים נרחבים בקהילה הבינלאומית כמי שמובילה מאבק "מוסרי" נגד ישראל.

הקצנה זו אינה מנותקת גם מהזירה הפנימית בישראל. צעדים חד־צדדיים, שיח סיפוחי, פגיעה מתמשכת בסטטוס־קוו בירושלים והיעדר אופק מדיני – כולם מספקים לטורקיה חומר גלם מושלם. ישראל מוצגת כמי שמסרבת לפתרון מדיני, וטורקיה מוצגת כמי שמגינה על המשפט הבינלאומי. זהו עיוות מסוכן, אך הוא מצליח משום שישראל מתקשה להציע נרטיב נגדי משכנע.

המשמעות ברורה: יחסי ישראל-טורקיה אינם במשבר חולף, אלא בנקודת שבר אסטרטגית. התעלמות, או הסתפקות בגינויים נקודתיים, רק תעמיק את הבידוד הישראלי ותאפשר לטורקיה להמשיך ולכרסם בלגיטימציה של ישראל בזירה הבינלאומית.

אם ישראל אינה מעוניינת למצוא את עצמה מתמודדת בעתיד מול קואליציה אזורית רחבה יותר נגדה, עליה להבין שטורקיה של 2026 אינה שחקן מתווך – אלא שחקן מתחרה, שמציב את ישראל כבעיה ולא כשותפה.

6. ישראל 2025: הישגים צבאיים ללא תרגום אסטרטגי, תא"ל דר' אמנון סופרין, זמן ישראל, 19/01/2026

ישראל 2025 ניצבת בסיום השנה מול מציאות ביטחונית מורכבת ורב זירתית, אך לא מול כישלון צבאי. בכל אחת מהחזיתות נרשמו הישגים מבצעיים משמעותיים, המעידים על עליונות צבאית ועל יכולת פעולה גבוהה.

עם זאת, התמונה הכוללת מצביעה על פער מתמשך בין הצלחות טקטיות לבין היעדר הכרעה מדינית, המסוגלת לייצב את המערכת לאורך זמן. ישראל מצליחה לבלום, לפגוע ולסכל, אך מתקשה לסיים ולהסדיר.

ברצועת עזה חלה הרגיעה הבולטת ביותר. הפסקת האש, שנכנסה לתוקף באוקטובר 2025 בלחץ אמריקאי ובמסגרת תכנית עשרים ואחת הנקודות, הביאה לירידה חדה בהיקף הירי. במהלך השנה שוגרו לעבר ישראל שמונים ושלוש רקטות בלבד לעומת שלוש מאות ואחת עשרה בשנת 2024.

צה"ל ערוך לאורך הקו הצהוב ושולט ביותר ממחצית שטח הרצועה, וכלל החטופים החיים הושבו. עם זאת, חמאס לא הוכרע ואינו מפורק מנשקו. הארגון משקם יכולות, מגייס לוחמים חדשים, ושומר על שליטה אזרחית בשטחים שאינם בשליטת צה"ל. השקט בעזה הוא לפיכך שקט כפוי ושברירי.

ביהודה ושומרון נרשמה תמונה מורכבת אף יותר. מצד אחד, חלה ירידה במספר הפיגועים הקטלניים ובמספר הנפגעים הישראלים, כתוצאה מפעילות סיכול אינטנסיבית, מעצרים נרחבים וסיכולים מוקדמים. מצד שני, רמת החיכוך בשטח עלתה.

המשך הבנייה וההכרה ביישובים חדשים בשטחי סי לצד עלייה באלימות מתיישבים כלפי פלסטינים, יצרו מציאות נפיצה. לכך מצטרף המצב הכלכלי הקשה. מגבלות התעסוקה בישראל פוגעות בפרנסת הפלסטינים, מעמיקות תחושות של תסכול וייאוש, ומגבירות סיכון להתפרצות עממית.

בזירה הצפונית נשמרת הפסקת האש בלבנון מאז סוף 2024, אך היא שברירית. צה"ל פעל לאורך השנה נגד ניסיונות חזבאללה לשקם תשתיות ויכולות, באמצעות תקיפות אוויריות ופעילות קרקעית.

צבא לבנון פועל לפירוק תשתיות בדרום, אך ישראל מעריכה כי מדובר בפירוק חלקי בלבד, בעיקר ביחס לנשק אסטרטגי. המשך היערכות צה"ל במוצבים בדרום לבנון משקף חוסר אמון ביציבות ההסדרה.

גם בזירה הסורית נמשכה פעילות מונעת של צה"ל במטרה למנוע התבססות של גורמי טרור ולהגן על אוכלוסיות מקומיות, בדגש על הדרוזים. פעילות זו בזירה הסורית ממחישה את התרחבות גבולות העימות של ישראל ואת הקושי לצמצמם ללא הסדרה אזורית רחבה.

מעבר לחזיתות הגלויות – שנת 2025 הדגישה את עומק העימות עם איראן. נחשפו עשרות פרשיות של ניסיונות גיוס ישראלים לפעילות מודיעינית וחבלנית. במקביל נפתח אתגר ביטחוני חדש בגבול מצרים עם חדירה נרחבת של רחפני הברחה הנושאים נשק וסמים לשטח ישראל.

המשמעות של קיפאון זה איננה תאורטית בלבד אלא מעשית ומצטברת. כל זירה שאינה מוסדרת מייצרת חיכוך מתמשך, שואב משאבים ומגביר סיכונים. ההישגים הצבאיים בעזה, בלבנון וביהודה ושומרון מספקים זמן אך אינם קונים עתיד.

ללא מסגרת מדינית מוסכמת ממשיכה ישראל לפעול בתוך מעגל של תגובה ומניעה במקום יוזמה והכרעה. ככל שהזמן חולף כך גדל הפער בין יכולת צבאית גבוהה לבין שחיקה מדינית אזורית ובינלאומית.

בשנת 2026 תידרש ישראל להחליט אם היא ממשיכה לנהל מציאות רב זירתית באמצעות כוח בלבד, או בוחרת לעצב אופק מדיני שיצמצם את ריבוי החזיתות ויעניק משמעות אסטרטגית להישגיה.

הבחירה הזו איננה שאלה של אידאולוגיה אלא של ביטחון לאומי והיא תקבע אם היתרון הצבאי יישמר או יישחק במציאות מתמשכת של ניהול סכסוכים. זהו הצומת שבו נבחנת מנהיגות ולא רק עוצמה צבאית לשנים הבאות.

7. בין הון אנושי מתרחב למשבר מבני - צומת החברה הערבית בישראל, דר' מייסלון דלאשה, זמן ישראל, 22/01/2026

שנת 2025 מציגה תמונה מורכבת של החברה הערבית בישראל: התקדמות כמותית מובהקת במדדי השכלה ותעסוקה, לצד החרפה חריגה במשבר הביטחון האישי ופערים מבניים המאיימים על יציבות ההישגים.

לא מדובר בקריסה, אך גם לא בפריצה. מדובר בשלב ביניים מתוח, שבו מגמות חיוביות עלולות להישחק אם לא יתורגמו לשינוי עומק.

במישור הדמוגרפי, החברה הערבית מהווה 21.3% מאוכלוסיית ישראל בשנת 2024, לעומת 20.7% בשנת 2013. העלייה מתונה אך עקבית. חשוב מכך: הגידול נשען פחות על פריון גבוה ויותר על מבנה גיל צעיר. משמעות הדבר היא כניסה מתמשכת של צעירים למערכת החינוך ולשוק העבודה. זהו פוטנציאל דמוגרפי משמעותי – אך גם אחריות מערכתית כבדה.

בתוך החברה עצמה נמשך שינוי בהרכב הדתי: שיעור המוסלמים עלה ל־86.8%, בעוד שיעור הנוצרים והדרוזים ירד בהדרגה. תנועה זו עשויה להשפיע על מבני הנהגה, על דפוסי ייצוג ועל הרכב מעמד הביניים. אלה אינם נתונים סמליים בלבד; הם משתנים בעלי השלכה חברתית־פוליטית.

בתחום הבריאות מתגלה פער מדאיג: תוחלת החיים של גברים ערבים עומדת על 78.3 שנים בלבד, בעוד בקרב נשים היא מגיעה ל־83.2. הפער המגדרי התרחב ל־4.9 שנים בשנת 2024. סטגנציה זו בקרב גברים קשורה לחשיפה גבוהה לאלימות, לתעסוקה בענפים מסוכנים ולצריכה נמוכה של רפואה מונעת. כאשר תוחלת חיים הופכת למדד של אי־שוויון חברתי, מדובר בנורת אזהרה מערכתית.

החינוך וההשכלה הגבוהה מציגים את המגמה המרשימה ביותר. שיעור הזכאות לבגרות עלה מ־50.2% בשנת 2009 ל־77.6% בשנת 2024, והפער מול החברה היהודית הצטמצם ל־4.8 נקודות אחוז בלבד. מספר הסטודנטים הערבים לתואר ראשון כמעט הוכפל בתוך עשור והגיע ל־51,493 בשנת 2024. שיעור ההשתתפות בלימודי תואר ראשון עלה ל־23.9%.

אולם כאן מתגלה הפרדוקס. בעוד הזכאות לבגרות עומדת על 77.6%, שיעור העמידה בדרישות הסף האוניברסיטאיות עומד על 52% בלבד. הפער בין המדדים התרחב ל־25.6 אחוז. במילים אחרות: ההתרחבות כמותית, אך איכות ההכשרה במקצועות הליבה אינה מתורגמת במלואה לכשירות אקדמית.

גם בהמשכיות לתארים מתקדמים ניכרת בלימה – מספר הסטודנטים לתואר שני מתייצב סביב 10,000–11,000 מאז 2020. הבעיה איננה בכניסה למערכת, אלא בשרשרת ההמשך ובהעמקה.

בשוק העבודה הקשר בין השכלה להשתתפות ברור: בקרב בעלי 16 שנות לימוד ומעלה שיעור ההשתתפות עומד על 76.8%. שיעור הבלתי מועסקים ירד לרמות נמוכות – 3.8% בקרב גברים ו־2.8% בקרב נשים בשנת 2024.

אך נתוני האבטלה אינם מספרים את כל הסיפור. שיעורי השתתפות נמוכים, במיוחד בקרב נשים, ותעסוקה בענפים בעלי פריון נמוך מצביעים על תעסוקת חסר. גם הקשר בין עלייה בשכר לבין גידול בשיעור האקדמאים אינו ליניארי. המשמעות: ההשכלה מגדילה את מספר בעלי התארים, אך אינה מבטיחה מוביליות אנכית.

ואז מגיע הנתון הדרמטי ביותר: 252 קורבנות פשיעה בשנת 2025 – שיא היסטורי. הזינוק מ־111 קורבנות בשנת 2022 ל־247 בשנת 2023 ולאחר מכן ל־252 אינו תנודה סטטיסטית. זהו שינוי מבני. שיעור פענוח של כ־10.5% בלבד בשנת 2023 מעיד על כשל אכיפתי עמוק.

האלימות פוגעת בהון האנושי, חונקת עסקים באמצעות גביית דמי חסות, ומערערת אמון ציבורי. כאשר צעירים שוקלים הגירה או נמנעים מלימודים בשל חוסר ביטחון – כל מגמת ההשכלה נמצאת בסיכון.

במישור הפוליטי התמונה מורכבת אך ברורה. 60.67% מהמשיבים תומכים בהסכם קבע עם הפלסטינים. 63.7% סבורים כי חידוש המשא ומתן צריך להיות יעד מרכזי. עם זאת, 54% מעריכים כי פתרון שתי המדינות אינו בר השגה. זהו פער בין רצון עקרוני לבין פסימיות מעשית.

במקביל, 90% סבורים שכבר מתקיימת בפועל מציאות של מדינה אחת ללא שוויון זכויות. הזהות האזרחית נשמרת – כ־51% מדווחים על תחושת שייכות גבוהה למדינה – אך היא מתקיימת לצד ביקורת ותביעה לשוויון.

המסקנה המצטברת ברורה: החברה הערבית בישראל נמצאת בתהליך של התרחבות הון אנושי מואצת, אך תחת מגבלות מבניות חמורות. ללא שיפור איכותי במערכת החינוך, חיזוק המעבר לתארים מתקדמים, הרחבת הזדמנויות תעסוקה איכותית ותוכנית מערכתית לביטחון אישי – ההישגים הכמותיים עלולים להישחק. 21.3% מאזרחי המדינה אינם סוגיה מגזרית; הם רכיב מבני בחוסנה הכולל של ישראל.

האתגר של 2026 איננו לייצר עוד נתונים חיוביים, אלא להבטיח שהם יתקבעו כמגמה יציבה. אחרת, נמשיך להתפעל מהגרפים העולים – בזמן שהקרקע החברתית נסדקת מתחתיהם.

8. כל דיון עתידי על השטחים חייב לכלול את השאלה: מי יישא בעלויות?, דר' שאול אריאלי, הארץ, 24/01/2026

בדיון הציבורי בישראל מקובל לעסוק ביהודה ושומרון במונחים של ביטחון, זהות, היסטוריה, זכויות אזרח, אמונה. לעתים רחוקות נבחנת ההתיישבות הישראלית שם דרך הפריזמה הפשוטה, הבלתי־אידיאולוגית של כלכלת מדינה: מי משלם, כמה, ומי מקבל. בדיקה של תרומת מס ההכנסה הישיר אל מול ההשקעה הממשלתית מגלה תמונה חדה, ובעיקר חריגה, גם בהשוואה לפריפריה החברתית־כלכלית שבתוך הקו הירוק.

האוכלוסייה הישראלית באיו"ש מהווה כ־5% מכלל אוכלוסיית ישראל. זהו מיעוט דמוגרפי, שחלקו במס ההכנסה נמוך בהרבה מחלקו היחסי באוכלוסייה, ומוערך על פי אומדן נתוני רשות המסים ב־1.5%–2.0% מהכנסות המדינה ממס הכנסה. הפער הזה אינו מקרי, ואינו תוצאה של אפליה או כשל סטטיסטי, אלא של מבנה חברתי־כלכלי ייחודי ושל מדיניות ציבורית יקרה, שנבנתה לאורך שנים והתקבעה כמעט ללא דיון תקציבי פומבי.

תרומת מס ההכנסה לנפש באיו"ש מוערכת ב־4–6 אלף שקלים בשנה. בפריפריה בתוך הקו הירוק, גם ביישובים באשכולות החברתיים הנמוכים, התרומה גבוהה יותר ועומדת על כ־8–10 אלף שקלים לנפש. במרכז הארץ: 18–20 אלף שקלים. הפער מתחדד עוד יותר כשבוחנים את הנתונים ברמת משק הבית. בשל העובדה כי שיעור החרדים באיו"ש גבוה פי 3.5 משיעורם בישראל, משפחה ממוצעת באיו"ש מונה כ־4.9 נפשות, לעומת כ־3.7 בישראל כולה.

מס הכנסה נגבה מיחידים עובדים, לא ממשפחות, ולכן ככל שמספר התלויים גבוה יותר ושיעור ההשתתפות בתעסוקה נמוך יותר, כך נשחק בסיס המס. דירוגם של היישובים החרדיים הגדולים, מודיעין עלית וביתר עלית, ועוד כמה יישובים קטנים, באשכול החברתי־כלכלי 1 ו־2 הנמוכים ביותר, הוא הסיבה לכך ש־35% מתושבי איו"ש כלל לא משלמים מס הכנסה, לעומת 20% בישראל. מנגד, בשל ירידה דרמטית באחוז החילונים באיו"ש בעשור האחרון, ביישובים המדורגים באשכולות העליונים — מ־35% ל־24% בשלושת האשכולות המממנים, 7–10 — נמצאים 41% מאוכלוסיית ישראל לעומת 21% בלבד מתושבי איו"ש.

על פי נתוני הלמ"ס, התוצאה היא תרומה שנתית ממוצעת של כ־25 אלף שקלים למשק בית ביהודה ושומרון, לעומת 35–40 אלף שקלים בפריפריה וכ־60 אלף שקלים במרכז. הפער אינו נובע רק מהכנסה נמוכה יותר, אלא גם משיעור גבוה של נקודות זיכוי, תעסוקה חלקית, ובעיקר ריכוז חריג של אוכלוסיות באשכולות החברתיים־כלכליים הנמוכים, לצד ייצוג חסר של אשכולות 7–10 באיו"ש, שהם עמוד השדרה של גביית מס ההכנסה בישראל.

מן העבר השני של המאזן נמצאת ההשקעה הממשלתית. כאן התמונה מתהפכת. לפי נתוני משרד האוצר ההוצאה הציבורית לנפש ביהודה ושומרון מוערכת ב־22–26 אלף שקלים בשנה, לעומת 18–20 אלף בפריפריה ו־13–15 אלף במרכז. גם ההשקעה לילד גבוהה משמעותית: 25–30 אלף שקלים בשנה לילד באיו"ש, לעומת 21–23 אלף בפריפריה ו־17–19 אלף במרכז. אלו פערים של עשרות אחוזים, שאינם מוסברים בצרכים חברתיים חריגים אלא בעלויות מבניות.

חשוב להדגיש, כי הפער אינו משקף שירותים איכותיים יותר. להפך. הוא נובע מפיזור קיצוני באיו"ש של מאחזים, חוות ויישובים קטנטנים, מהקמה ותחזוקה של מערכות חינוך קטנות ויקרות, מהסעות ארוכות ומתשתיות כפולות. כלומר, לא מדובר במדיניות רווחה אלא במדיניות התיישבות שמחירה גבוה במיוחד.

כאשר מחברים את הנתונים מתקבלת תמונה חד־משמעית: משק בית ממוצע במרכז הארץ מצוי במאזן פיסקלי חיובי או מאוזן. משק בית בפריפריה הוא צרכן תקציב נטו, אך בסדרי גודל המוכרים והנסבלים במדינת רווחה. משק בית ביהודה ושומרון, לעומת זאת, מקבל מהמדינה כ־115–120 אלף שקלים בשנה, ותורם כ־25 אלף בלבד במס הכנסה. זהו גירעון של כ־90 אלף שקלים למשק בית, פי שלושה ואף יותר מזה של הפריפריה, המכוסה על ידי משלמי המסים בתחומי הקו הירוק.

לנתונים הללו, שאליהם מצטרפים נתונים רבים שלא פורטו בתחום הביטחון והכלכלה, יש משמעות רחבה החורגת מהוויכוח האידיאולוגי. כל דיון עתידי על הרחבת ההתיישבות, על החלת ריבונות או על שינוי מעמד השטח, מחייב לכלול גם את השאלה הפשוטה אך המושתקת: מי נושא בעלות ומי מממן לאורך זמן את ההחלטות המדיניות.

ההתעלמות מהממד הפיסקלי אינה ניטרלית; היא בחירה פוליטית. מדינה רשאית לקבוע סדרי עדיפויות, אך אינה יכולה להתעלם מהחשבון. במקרה של יהודה ושומרון, החשבון ברור: תרומה נמוכה, השקעה גבוהה וחריגה מתמשכת מהאיזון שמאפיין גם אזורים מוחלשים אחרים בישראל.

9. נפילת המשטר באיראן לא מבטיחה חירות, דר' רז צימט, YNET, 25/01/2026

"אנחנו עדיין חיים, הולכים לעבודה, אוכלים, אבל עצובים ומיואשים יותר מאי פעם", כך תיארה צעירה איראנית את מצבה בימים אלה, שבהם בארצה ממשיכים לספור את ההרוגים בהפגנות המחאה, שמספרם כבר חצה את רף ה-10,000. גם חסימת האינטרנט הנמשכת אינה מונעת את המשך הצטברות העדויות לדיכוי הברוטלי מצד המשטר, אף בהשוואה לגלי מחאה קודמים. המבקשים להשוות את ממדי הזוועה שהתגלו בשבועות האחרונים נאלצים לשוב לקיץ 1988, אז הוצאו להורג בתוך מספר חודשים אלפי אסירים פוליטיים בעשרות בתי כלא ברחבי איראן בהנחיית מנהיג איראן דאז, אייתוללה חומייני. הדיכוי האכזרי מספק עדות לא רק לאכזריותו של המשטר האיראני אלא גם לנחישותו להילחם על חייו עד טיפת הדם האחרונה של המפגינים.

קשה להעריך את מספר המפגינים שיצאו לרחובות בליל חמישי של 8 בינואר. מה שברור הוא שהדיכוי של כוחות ביטחון הפנים, מיליציית הבסיג' ומשמרות המהפכה השיב את מאות האלפים לבתיהם — לפחות לעת עתה. אין משמעות הדבר שאיראן חזרה לשגרה וספק רב אם ניתן בכלל לשוב לשגרה לנוכח האירועים האחרונים. לא זו בלבד שבעיות היסוד שבפניהן ניצבת הרפובליקה האיסלאמית לא נפתרו, אלא שבמידה רבה הן אף החריפו. אל משבר הלגיטימציה שממנו סבל המשטר עוד בטרם פרצו המחאות, נוסף עתה כתם שחור של אלפי הרוגים חפים מפשע. חסימת האינטרנט והשבתתם הנמשכת של בתי עסקים רבים מחריפות עוד יותר את המשבר הכלכלי, ששימש טריגר לפרוץ ההפגנות. במציאות נפיצה שכזו, כל אירוע קטן עשוי להביא לחידוש המחאות: הלוויה של אחד המפגינים, מותה בכלא של צעירה שנעצרה בידי השלטונות או מעשה ייאוש של סוחר שאיבד את פרנסתו או של חקלאי שמתמודד עם מצוקת המים, שגם הגשמים והשלגים האחרונים לא פתרו.

עיניהם של אזרחים איראנים רבים נשואות בימים אלה אל וושינגטון ואל המשך תגבור הכוחות האמריקאיים במזרח התיכון. אלא שדווקא בכך יש כדי להעיד על עוצמת הייאוש ועל חומרת המצב. ראשית, משום שאיש אינו יודע מהן באמת כוונותיו של הנשיא טראמפ. בשלב זה נראה כי תגבור הכוחות נועד בעיקר כדי לספק לנשיא גמישות בקבלת ההחלטות. ספק רב אם הוא עצמו כבר החליט אם להשתמש בעוצמה הצבאית כדי לנסות להפיל את המשטר, להסתפק בסילוקו של חמינאי מן ההנהגה או לכפות על איראן ויתורים בנוגע לתוכנית הגרעין והטילים. השבוע איים למחוק את איראן מעל פני האדמה, אך גם הביע נכונות לנהל משא ומתן עם טהרן ותקווה שלא תידרש פעולה צבאית נוספת – וכל זאת בתוך פחות מ-24 שעות. מכל מקום, ספק אם יהיה די בתקיפה אמריקאית, רחבה ומוצלחת ככל שתהיה, כדי לשכנע מיליוני אזרחים איראנים לשוב ולסכן את חייהם ולצאת לרחובות גם כאשר טילים אמריקאיים יפגעו במפקדות משמרות המהפכה או אף בבונקר של המנהיג האיראני.

גם האופוזיציה מחוץ לאיראן נאלצת להשליך יהבה על ארצות-הברית. רזא פהלווי, שהבין כי אזרחי איראן יתקשו לשוב ולהיענות לקריאתו לצאת לרחובות מפחד אנשי הביטחון ברחובות, קרא לנשיא טראמפ לפעולה צבאית ובכך סיפק עדות נוספת לחולשתה של האופוזיציה האיראנית. רבים בישראל ובמערב הביטו בשבועות האחרונים בהערכה בהיענותם של מפגינים באיראן לקריאתו לצאת לרחובות ובדברי התמיכה בו שנשמעו בחלק מן ההפגנות. עם זאת, פחות מכך נזכר כישלונו המתמשך לאורך שנים לכונן אופוזיציה יעילה ומאורגנת. אפילו הקואליציה שהקים באוניברסיטת ג'ורג'טאון האמריקאית במהלך הפגנות מחאות 2022 קרסה כעבור מספר חודשים בשל חילוקי דעות פנימיים. גם הצהרתו הדרמטית מקיץ 2025, שלפיה הצליח לגייס עשרות אלפי עריקים מקרב הכוחות המזוינים האיראניים, נשכחה כאשר הרוב המוחלט של אנשי מנגנוני הדיכוי והביטחון שמרו על לכידות ונאמנות למשטר, גם בשעה שבני עמם נטבחים באש חיה.

כאשר פרצו הפגנות המחאה בינואר 1978, אשר עתידות היו להוביל בתוך כשנה למהפכה האיסלאמית, לא השליכה התנועה המהפכנית האיראנית את יהבה על התערבות זרה. אגודות מהפכניות פעלו בקרב פועלים בתעשיית הנפט כדי להבטיח את פרנסתם במהלך השביתות שהכריעו את הכלכלה האיראנית; מסגדים ואגודות צדקה הפיצו את מסריו של חומייני גם כאשר עדיין שהה בגלות בפרברי פריז; ומועצה מהפכנית של תומכיו פעלה לקידום המהפכה ברחבי איראן. לקחי אירועים אלה

נלמדו היטב בידי המשטר האיסלאמי, שבמהלך עשרות שנים דיכא כל ניצן של פעילות ארגוני חברה אזרחית, איגודים מקצועיים, עיתונאים ואינטלקטואלים ביקורתיים. בתי הכלא האיראניים מלאים גם כיום במקבילים איראנים לנלסון מנדלה, כדוגמת זוכת פרס נובל לשלום, עורכת הדין נסרין סותודה, או הפעיל הפוליטי הבכיר מוסטפא תאג׳זאדה. ואולם, בהיעדר יכולת ארגונית, נותרה תנועת המחאה ללא הנהגה, והמנהיגים הפוטנציאליים נותרו ללא תנועה.

ואף על פי כן, ברור כי הסטטוס קוו הנוכחי אינו בר-קיימא. איראן צועדת לעבר שינוי, גם אם לא ברור אם מדובר בשינוי מהפכני מלמטה; בהעברת השליטה בפועל מחמינאי לשחקן אחר, כדוגמת מפקד בכיר במשמרות המהפכה, פוליטיקאי בכיר או הנהגה קולקטיבית; או בשינוי מבפנים באמצעות השתלטות כוחות מן האליטה הצבאית-ביטחונית על הנהגת המדינה, אם לפני מותו של חמינאי ואם לאחריו.

ספק רב אם המסדרון שבו מצויה הרפובליקה האיסלאמית מוביל להפיכתה לדמוקרטיה ליברלית. סביר יותר שהוא מוביל למודל שלטוני חלופי העשוי להתבסס על מנהיג חזק שיכונן שלטון אוטוריטרי. בינתיים, ניתן להניח כי הרפובליקה האיסלאמית תמשיך בתהליך של שקיעה הדרגתית, בדומה לשנותיה האחרונות של ברית-המועצות תחת השלטון הסובייטי. ועל כך כבר צייץ אזרח איראני בימים האחרונים בחשבון ה-X שלו: ״ייתכן שאנחנו על סף נפילת המשטר, אך החירות עדיין רחוקה מאיתנו מרחק רב״.

10. ההמתנה, החלופות ונקודת השבירה, דר' רז צימט, YNET, 29/01/2026

בשעה שההמתנה הדרוכה לתקיפה אמריקאית באיראן נמשכת, נראה כי הנשיא טראמפ טרם קיבל החלטה. החלופות העומדות בפני הממשל האמריקאי נעות בין תקיפה עצימה, שמטרתה הפלת המשטר האיראני, לבין הגעה להסכם עם טהרן שימנע תקיפה אמריקאית. אף אחת מן החלופות אינה נטולת סיכונים, במיוחד לנוכח סכנת ההסלמה בתרחיש של תגובה איראנית צפויה. יתר על כן, ספק אם חלופות אלה מסוגלות לספק מענה להישג הנדרש מבחינת ארצות-הברית, שגם הוא אינו ברור בשלב זה: הפלת המשטר האיסלאמי, החלפת המנהיג הנוכחי, נקיטת צעד ענישתי בתגובה לדיכוי האלים של המחאות או כפיית הסכם על טהרן בהתאם לדרישות האמריקאיות.

אם הנשיא טראמפ אכן חותר לשינוי משטר כולל בטהרן, ספק אם תקיפה אמריקאית – נרחבת ככל שתהיה – תוכל לממש יעד זה במציאות שבה גל המחאות שפרץ בסוף דצמבר 2025 והגיע לשיאו בליל חמישי, 8 בינואר, דוכא באכזריות האופיינית למשטר האיראני. אין כל דרך להעריך כיצד ינהגו אזרחי איראן במקרה של תקיפה אמריקאית. עבור חלקם, תקיפה כזו עשויה לספק רוח גבית שתעודד יציאה מחודשת של רבים לרחובות. אחרים, לעומת זאת, חוו טראומה משמעותית וספק אם יהיו נכונים לשוב ולסכן את חייהם מול כוחות הביטחון, שעדיין פרוסים ברחובות הערים המרכזיות, לפחות כל עוד לא ישתכנעו לחלוטין כי קיים הפעם סיכוי ממשי להפלת המשטר. תקיפה אמריקאית ממוקדת, שעשויה לנסות לפגוע ישירות בבכירי המשטר, לרבות המנהיג חמינאי, עשויה לקדם שינוי בהנהגה האיראנית, בדומה למה שהתרחש בוונצואלה, אך ספק אם תוביל בעתיד הנראה לעין לתפנית הרצויה במדיניות הרפובליקה האיסלאמית. חלופה נוספת היא הטלת מצור ימי ממושך שיגביל את יצוא הנפט מאיראן, אולם ספק אם חלופה זו, שעלולה להביא להסלמה אזורית, לניסיונות איראניים לשבש את יצוא הנפט מהמפרץ הפרסי ולעליית מחירי הנפט בעולם, תספק הישג מהיר ונחרץ שהנשיא טראמפ יוכל להציג כניצחון. גם האפשרות של הגעה להסכם מדיני בין איראן לארצות-הברית נראית קשה להשגה, במיוחד לנוכח סרבנותו המוכרת של מנהיג איראן והספק המתמשך בנוגע למחויבותה של טהרן להסכמות הכרוכות בוויתורים מרחיקי לכת.

במציאות זו, גם אם תקופת ההמתנה הנוכחית תסתיים בקרוב – בין אם בתקיפה צבאית ובין אם בהסכמה כלשהי בין טהרן לוושינגטון – ברור למדי כי כל עוד מנהיג איראן הנוכחי אוחז במושכות השלטון, אין לצפות לשינוי משמעותי במדיניותה של איראן בבית או כלפי חוץ. חמינאי, "המהפכן האיראני האחרון", עשוי להפגין מידה מסוימת של גמישות ולהסכים לוויתורים טקטיים לצורך קניית זמן, למשל בכל הנוגע להשעיית העשרת האורניום, שממילא מתקיימת בפועל מאז מלחמת 12 הימים ביוני 2025. עם זאת, מי שמצפה ממנו "לשתות את כוס התרעלה", כפי שעשה קודמו בתפקיד, האיתוללה ח'ומייני, כאשר הסכים להפסקת האש עם עיראק בשנת 1988, עלול לגלות כי מדובר בתקוות שווא. מבחינת ח'ומייני, ההחלטה לשנות את עמדתו בנוגע לסיום המלחמה עם עיראק כל עוד שלטונו של סדאם חוסיין עומד על תלו, הייתה אמנם ויתור שנכפה עליו לנוכח המצוקה שאליה נקלעה איראן לאחר שמונה שנות לחימה, אך לא היה בה כדי לסכן את עצם קיומה של הרפובליקה האיסלאמית. מבחינת חמינאי, לעומת זאת, הסכמה לדרישותיו של הנשיא טראמפ, הכוללות גם מגבלות משמעותיות על מערך הטילים הבליסטיים והפסקת התמיכה בשלוחיה של איראן ברחבי המזרח התיכון, נתפסת ככניעה מוחלטת שעלולה להחליש את איראן ולהכשיר את הקרקע למימוש היעד האסטרטגי של ארצות-הברית: שינוי המשטר האיסלאמי והאצת קריסתו. לפיכך, גם אם יסכים לוויתורים טקטיים מסוימים, ספק אם ייסוג מעקרונות היסוד שלו.

ללא קשר להתפתחות העימות בין איראן לארצות-הברית, אין בידי המשטר האיראני הכלים הדרושים להתמודדות עם שורת המשברים הניצבים בפניו. משבר הלגיטימציה של המשטר החריף אף יותר בעקבות הטבח שביצע במפגינים, והמשבר הכלכלי העמיק לאחר שבועות של חסימת האינטרנט והסגירה המתמשכת של עסקים רבים. יו"ר איגוד העסקים הווירטואליים באיראן הזהיר בימים האחרונים כי הכלכלה הדיגיטלית במדינה ניצבת על סף קריסה. לדבריו, עסקים מקוונים רבים חוו בעקבות ניתוק האינטרנט צניחה של עד 80 אחוזים בהיקף המכירות וכמיליון בני אדם המתפרנסים ישירות ממכירות ברשתות החברתיות מצויים כיום במצב של חוסר ודאות.

בתום מלחמת 12 הימים נראה היה כי היכולת לנהל לאורך זמן את הסטטוס-קוו בין איראן לישראל מבלי להיגרר לסבב לחימה נוסף מוגבלת מאוד – בין אם בשל הסכנה למיסקלקולציה בין שתי המדינות ובין אם בשל החלטה איראנית לשקם את אתרי הגרעין שנפגעו, לחדש את העשרת האורניום בשטחה או להמשיך בשיפור יכולותיה בתחום הטילים. עם זאת, במציאות הנוכחית ספק אם בידי ישראל חלופה טובה יותר מאשר המשך "ניהול הסכסוך" עד לשינוי הנסיבות הפוליטיות באיראן, שעשוי לפתוח הזדמנויות חדשות בין אם בעקבות שינוי משטר ובין אם, לכל הפחות, שינוי כלשהו בהרכב המשטר בעקבות מותו או העברתו מתפקידו של המנהיג הישיש. ברור כי הסדרה מדינית עם איראן בעת הנוכחית עלולה לא רק לספק חבל הצלה למשטר דווקא בשעה שהוא מצוי במצבו הקשה ביותר מזה עשרות שנים, אלא שגם אין ודאות שניתן יהיה לקיימה לאורך זמן בתנאי חוסר הוודאות המאפיינים כיום את הרפובליקה האיסלאמית, הנראית כמי שנמצאת בתהליך של שקיעה הדרגתית.

אין משמעות הדבר הימנעות מפעולה. בשלב זה יש להמשיך ולהפעיל לחץ מדיני וכלכלי בינלאומי על המשטר במטרה להחלישו, לבודדו ולהתישו ככל האפשר; לשמר ולפתח יכולות צבאיות ויכולות סיכול חשאיות לשם מניעה או לכל הפחות עיכוב של שיקום יכולות הגרעין והטילים של איראן; לבסס איום אמין – לרבות על עצם שרידות המשטר – אשר ירתיע את טהרן מצעדים שמטרתם התקדמות לעבר נשק גרעיני; לשמר ערוצי תקשורת מגוונים לצורך הפחתת הסיכון למיסקלקולציה; להמשיך בפעילות אכיפה מתמשכת שתעכב את שיקום יכולות הציר הפרו-איראני באזור; ולפתח כלים מגוונים שיוכלו לסייע לתנועת המחאה בתרחיש סביר של התחדשותה, ייתכן שכבר בחודשים הקרובים. גם אם אין בצעדים אלה שום פתרון אידיאלי ונטול סיכונים, נראה כי בעת הנוכחית אין ברירה אלא להמשיך במדיניות של המתנה זהירה עד לשינוי הנסיבות הפוליטיות באיראן בדרך כזו או אחרת.

11. המאבק הפלסטיני ב-2025: לא על גבול אלא על כיוון, דר' רונית מרזן, קרן תמיר, סיגלית מאור-הירש, זמן ישראל, 01/02/2026

מחקר שקיימנו על עמדות ההנהגה הפלסטינית והשיח בחברה הפלסטינית, מציב מראה חדה מול המציאות הפלסטינית, אך לא פחות מכך מול האשליות הישראליות והבינלאומיות.

אין מדובר בעוד סכסוך קלאסי על טריטוריה, גבולות או הסדרי ביטחון, אלא במאבק עמוק בהרבה: מאבק על זהות הפרויקט הלאומי הפלסטיני, על אופיו, ועל השאלה האם הוא חותר למדינה לצד ישראל – או למאבק מתמשך שמייתר כל יעד מדינתי.

הנקודה המרכזית העולה מן המחקר היא קיומם של שני פרויקטים לאומיים פלסטיניים מתחרים, שאינם נפגשים ואינם משלימים זה את זה. הרשות הפלסטינית מייצגת פרויקט מדיני-משפטי, שמטרתו ריבונות מדינתית במסגרת הסדר בינלאומי. חמאס מייצגת פרויקט מהפכני-תודעתי, שבו המאבק המזוין ושלילת הלגיטימיות של ישראל הם יעד אסטרטגי בפני עצמו, גם ללא אופק מדינתי מוגדר. זהו פער מהותי, לא טקטי, והוא הולך ומעמיק.

במציאות זו, פתרון שתי המדינות, שבעבר שימש עוגן מוסכם של הפרויקט הלאומי הפלסטיני, חדל להיות נכס אסטרטגי מאחד. עבור הרשות הפלסטינית הוא נותר כלי עבודה בזירה הבינלאומית, בעיקר משפטי ודיפלומטי, אך כזה שאינו מתורגם למהלך פוליטי אמיץ מול ישראל ואינו מצליח לייצר שכנוע פנימי עמוק בציבור הפלסטיני. חמאס, מנגד, פועלת בעקביות לשחיקת עצם הרלוונטיות של פתרון זה, ומחליפה אותו בשיח של מאבק פתוח בזמן בלתי מוגדר. כך, פתרון שתי המדינות הופך משאיפה לאומית לשדה עימות פנימי.

הפער הזה מתחדד במיוחד בירושלים. הרשות הפלסטינית מנהלת שיח כפול: כלפי החוץ – ירושלים המזרחית כקטגוריה מדינית הניתנת להסדר; כלפי הפנים – "כל ירושלים" כסמל רגשי מאחד.

חמאס, לעומת זאת, מעגנת את ירושלים ואל־אקצא כעוגן אידיאולוגי קשיח, סמל דתי-תודעתי קבוע של גאולה ומאבק. בכך ירושלים אינה עוד סוגיה להסדר עתידי, אלא מנוע גיוס מתמשך, המאפשר הרחבת המאבק לזירה הערבית-אסלאמית.

גם מושג "האחדות הלאומית", שנשמע לכאורה משותף לשני הצדדים, מתברר כמושג ריק מתוכן משותף. עבור הרשות, אחדות היא תנאי למדינה, לשלטון אחד ולריבונות מתפקדת. עבור חמאס, אחדות היא כלי לשימור ההתנגדות ולהמשך השרידות הרעיונית של המאבק. הפילוג עצמו אינו נתפס כבעיה שיש לפתור, אלא כאמצעי במאבק על הלגיטימיות והייצוג.

המחקר מצביע גם על פער עמוק בתפיסת ה"ניצחון" וה"יום שאחרי". הרשות הפלסטינית מנסחת ניצחון במונחים של הסדרים, מוסדות ועתיד מדינתי. חמאס מנסחת ניצחון בשפה תודעתית: עצם ההישרדות, עמידת הציבור לאחר "מבול אל־אקצא", והשבת הסוגייה הפלסטינית לסדר היום האזורי והעולמי. בתפיסה זו, גם הרס וחורבן יכולים להיות ממוסגרים כהישג מוסרי והיסטורי. זו תפיסה שמנטרלת כל תמריץ לפשרה מהותית.

כאן משתלב המרכיב השני של המחקר, העוסק באקטיביזם הפלסטיני של 2025 ומעמיק את התמונה. לאחר מעקב שיטתי אחר 42 אקטיביסטים בחמש זירות שונות, מתברר כי האקטיביזם הפלסטיני עבר שינוי פאזה. הוא חדל להיות תגובה לאירועים, והפך למאבק מתוחכם על שפה, זיכרון ולגיטימציה מוסרית. אם בעבר הדגש היה על כוח צבאי, כיום המאבק מתנהל דרך דעת קהל, אלגוריתמים ונראות גלובלית.

ברצועת עזה נרשם שינוי חד: נרטיב הניצחון נדחק, ובמקומו עולה שיח קיומי של הישרדות, הכולל ביקורת פנימית חריפה על חמאס – שחיתות, הפקרה ואלימות חמולתית. זהו שיח מפוכח ומסוכן לשלטון המקומי, אך הוא עדיין אינו מתורגם לחלופה מדינית.

בגדה המערבית, האקטיביזם מתמקד בתיעוד יומיומי של חיכוך עם מתנחלים וכוחות ביטחון. אין ציפייה לפתרון מדיני. עצם הצילום וההפצה הם המאבק: מאבק על הזיכרון ועל הנכחת "האמת". במזרח ירושלים מתחדד שיח של שייכות עירונית ורציפות, בצד פנייה מסיבית לקהל הבינלאומי באנגלית, תוך שימוש במונחים משפטיים ומוסריים.

בקרב אזרחי ישראל הפלסטינים נרשם מעבר משיח מבקש הכלה לשיח חד ובלתי מתנצל. הנגב הופך לסמל של הדרה מבנית, והביקורת מופנית גם כלפי "השמאל הליברלי" הישראלי, הנתפס כמי שמציע אמפתיה מבלי לערער על מבני הכוח.

ואילו בגולה מתרחש השינוי המשמעותי ביותר: מעבר ממגבר של סבל למוקד של סוכנות פוליטית, שמעמיד את המערב למשפט מוסרי, ואף מותח ביקורת על חמאס כחלק מדרישה לאחריות פלסטינית.

המכנה המשותף לכל הזירות הוא מאבק על נרטיב. הנרטיב הפלסטיני, בעיקר זה שמקדמת חמאס אך מחלחל גם לשיח רחב יותר, מוצג כנרטיב מוסרי בלעדי. הנרטיב הציוני ממוסגר כקולוניאלי ובלתי לגיטימי מעצם קיומו. זהו מאבק סכום אפס תודעתי, שאינו מאפשר קיום מקביל של שני סיפורים לאומיים – תנאי הכרחי לכל הסדר מדיני.

שני המרכיבים מצביעים גם על משבר הנהגה וייצוג עמוק. הרשות הפלסטינית נתפסת כמי שמדברת בשפת העולם אך מנותקת מציבוריה, בעוד שחמאס נתפסת כאותנטית ומקריבה, אך נטולת אופק מדיני. הפער בין הנהגות מקובעות לבין ציבור צעיר, פגוע ודינמי, יוצר ואקום מנהיגותי שמעמיק את חוסר היכולת להתכנס לפרויקט לאומי מוסכם.

המסקנה העולה מן המחקר חדה: ההתנגשות בין המודל המדיני-בירוקרטי של הרשות לבין המודל המהפכני-לוחם של חמאס אינה רק מחלוקת אידיאולוגית. היא חסם אסטרטגי יסודי. כל עוד מתקיימים שני פרויקטים לאומיים שאינם נפגשים – האחד מבקש מדינה, השני מבקש מאבק מתמשך – אין מסלול בר-מימוש להגשמת היעדים הלאומיים הפלסטיניים, ואין גם בסיס להסדר מדיני בר-קיימא.

מכאן נובעת גם האזהרה המדינית: ללא צמצום יזום של המעורבות הקטארית-טורקית המעניקה לחמאס לגיטימציה, משאבים ומעטפת תודעתית; ללא מהלך מדורג אך מחייב של פירוק חמאס מיכולותיו הצבאיות והשלטוניות; וללא קונצנזוס ערבי ובינלאומי ברור הקובע כי התנגדות מזוינת אינה כלי פוליטי לגיטימי – כל ניסיון לשיקום, לייצוב או להסדרה נדון לכישלון.

שנת 2025, כך עולה מן המחקר, אינה מבשרת על התכנסות פלסטינית סביב חזון לאומי מאוחד, אלא על העמקת הפיצול הרעיוני, התודעתי והאסטרטגי. המאבק המרכזי איננו עוד על קו גבול כזה או אחר, אלא על עצם ההגדרה: מדינה לצד ישראל, או מאבק מתמשך מן הים עד הנהר. כל עוד שאלה זו נותרת פתוחה, גם פתרון מדיני נותר חסום.

הדיון הציבורי בישראל נוהג לדבר על "ההתיישבות ביהודה ושומרון" כעל גוף אחד, אחיד, בעל היגיון משותף ומטרה ברורה. אלא שהנתונים מציירים תמונה אחרת לחלוטין. בפועל מדובר בארבע קבוצות יישובים בעלי אוכלוסיות שונות מאוד זו מזו: חרדית – מתגוררת ברובה בתשע התנחלויות ששיעור תושביהן עומד על 37% מכלל האוכלוסייה הישראלית באיו"ש; דתית לאומית – המתגוררת ברובה ב-66 יישובים ששיעור תושביהם עומד על 31% מכלל האוכלוסייה; חילונית – המתגוררת ברובה ב-44 יישובים ששיעור תושביהם עומד על 21% מכלל האוכלוסייה; ומעורבת – המתגוררת ב-17 יישובים ששיעור תושביהם 10% מכלל האוכלוסייה. לכל אחת מקבוצות היישובים יש דפוסי גידול משלה, פריסה מרחבית משלה, מאפיינים חברתיים-כלכליים משלה והשלכות מדיניות משלה. ההתעקשות לטשטש את ההבדלים הללו אינה רק שגיאה אנליטית; היא מונעת הבנה אמיתית של האופן שבו מתעצבת האחיזה היהודית בגדה.

האוכלוסייה החרדית היא כיום מנוע הגידול הדמוגרפי המרכזי באיו"ש. קצב הריבוי הטבעי הגבוה (60% מכלל הריבוי הטבעי באיו"ש) לצד ריכוז ההתיישבות במספר קטן של ערים גדולות וצפופות מאוד יוצרים גידול מהיר במספר התושבים – 52% בעשור האחרון – אך עם השפעה מרחבית מוגבלת יחסית. היישובים החרדיים ממוקמים ברובם סמוך לקו הירוק (במרחק 1.6 ק"מ בממוצע) ואינם יוצרים רצף טריטוריאלי עמוק בתוך הגדה. תרומתם לאחיזה היהודית היא בראש ובראשונה מספרית ודמוגרפית ופחות מרחבית. מדובר בגידול שמחזק את הנוכחות היהודית הסטטיסטית, אך אינו משנה מהותית את מפת השליטה בשטח.

לכך מצטרף ממד חברתי-כלכלי מובהק. היישובים החרדיים מדורגים באשכולות חברתיים כלכליים נמוכים יחסית בעקביות לאורך השנים (אשכול 1.8 בממוצע). נתון זה אינו שולי, שכן הוא משליך ישירות על רמת ההשתתפות הממשלתית. ואכן, היישובים החרדיים נהנים משיעור גבוה של השתתפות הממשלה, הן בתקציב הרגיל (65%) והן בתקציבים הלא רגילים (81%). כלומר מדובר באוכלוסייה שמגדילה במהירות את הנוכחות היהודית בגדה, אך בד בבד מגדילה גם את התלות התקציבית במדינה.

לעומת זאת, האוכלוסייה הדתית-לאומית ממלאת תפקיד אחר לחלוטין. אף שקצב הגידול שלה מתון יותר (29% בעשור האחרון), דפוס ההתיישבות שלה הוא זה שמעמיק את האחיזה הטריטוריאלית. יישובים דתיים-לאומיים ממוקמים במרחק רב יותר מהקו הירוק (10.5 ק"מ בממוצע), יוצרים רצפים גיאוגרפיים ומעורבים יותר בשליטה על שטחים פתוחים, כבישים וצירים אסטרטגיים. מבחינה חברתית-כלכלית קבוצה זו מדורגת לרוב באשכולות בינוניים (5.2 בממוצע), והיקף ההשתתפות הממשלתית בתקציביה נמוך יותר ביחס לחרדית (58%), במיוחד בתקציבים הלא רגילים (64%). זוהי אוכלוסייה שמחברת אידיאולוגיה, מרחב וביטחון, ולכן השפעתה על הסכסוך ועל היתכנות של הסדר מדיני גדולה לאין שיעור מחלקה היחסי בגידול הדמוגרפי.

האוכלוסייה החילונית, בניגוד לדימוי הרווח, משחקת תפקיד שולי יחסית. קצב הגידול נמוך (14% בעשור האחרון), לעיתים אף נשען על מאזן הגירה שלילי, ורוב היישובים החילוניים ממוקמים קרוב לקו הירוק (7.9 ק"מ בממוצע). הם גם שייכים לאשכולות חברתיים-כלכליים גבוהים (6.6 בממוצע), ולכן ההשתתפות הממשלה בתקציב הרגיל (39%) והלא רגיל (46%) נמוכה. מדובר בהתיישבות פרברית במהותה, המחפשת איכות חיים ודיור, לא שליחות לאומית. תרומתה לאחיזה היהודית מוגבלת, והשפעתה על המציאות המדינית כמעט אינה מורגשת.

הקבוצה המעורבת נמצאת בתווך. היא אינה מובילה את הגידול, אך גם אינה שוקעת. דפוסי ההתיישבות שלה מגוונים יותר וההשפעה המרחבית שלה בינונית. במקרים מסוימים היא מחזקת רצפים קיימים ובאחרים מתפקדת כהרחבה של יישובים סמוכים לקו הירוק. תרומתה לאחיזה היהודית קיימת, אך אינה מכריעה.

המסקנה העולה מן הנתונים ברורה: לא כל גידול בהתנחלויות שקול במשמעותו. מי שמחזק את האחיזה הטריטוריאלית אינו בהכרח מי שמגדיל את מספר התושבים, ולהפך. המשך השיח הציבורי שמערבב בין הקבוצות יוצר אשליה של התעצמות אחידה, בעוד שבפועל מדובר בשני תהליכים שונים: האחד דמוגרפי בעיקרו והשני מרחבי-מדיני. הבחנה זו חיונית לכל דיון רציני על עתיד הגדה המערבית. בלי להבין מי גדל, היכן וכיצד, ישראל ממשיכה לנהל מדיניות עיוורת, שמבלבלת בין מספרים לשטח ובין נוכחות לאחיזה.

13. כשישראל מנסה לנהל את הפלסטינים, היא רק מקרבת את סבב האלימות הבא, דר' שאול אריאלי, הארץ, 05/02/2026

מערכת הביטחון הישראלית נהגה להסביר לציבור ולעולם, כי למרות המציאות החריגה של שליטה צבאית במיליוני פלסטינים בגדה המערבית, קיימת מערכת של מרסנים מוסדיים, המונעת הידרדרות להפעלת כוח שרירותית. אלה לא היו רק סיסמאות, היו לכך מנגנונים: החטיבה היהודית בשב"כ, שנאבקה בטרור יהודי; משטרת ישראל, האמורה לאכוף את החוק על אזרחים ישראלים בגדה; המינהל האזרחי, שפעל לשמירת זכויות הפלסטינים; הפרקליטות הצבאית, שהציבה גבולות משפטיים; הפיקוד הבכיר בצה"ל, שניסה לשמור על איזון על רקע לחצים מראשי המתנחלים או מהדרג הפוליטי; הדרג המדיני, שקבע את גבולות הפעולה, והאווירה הציבורית בישראל, שלמרות המחלוקות הפוליטיות שמרה על קו אדום נגד אלימות אזרחית.

מערכת הריסונים הזאת נשחקה, ובשנים האחרונות השחיקה מורגשת ומתועדת במציאות. השינוי העמיק מאז הוקמה הממשלה הנוכחית והחריף לאחר 7 באוקטובר. כל אחד מהמרסנים נחלש, הוסט, או הוכפף ללחצים פוליטיים.

החטיבה היהודית בשב"כ היתה במשך שנים חוליה חשובה במאבק באלימות מתנחלים, אולם בשנים האחרונות נהפכה למטרה פוליטית. שרים וח"כים מהימין האשימו אותה ברדיפה אידיאולוגית, ואף קראו להגביל את סמכויותיה. צעד בולט היה החלטת שר הביטחון, ישראל כץ, לצמצם ואף להפסיק את השימוש במעצרים מינהליים נגד פעילי ימין קיצוני — כלי מרכזי בעבר במניעת טרור יהודי.

גם משטרת ישראל אמורה להיות אחד המרסנים המרכזיים; אזרחים ישראלים בגדה כפופים לחוק הישראלי, והמשטרה אמורה לחקור עבירות פליליות של מתנחלים. אולם נתוני האכיפה מצביעים על כשל. דו"חות של "יש דין" מראים, כי רק כ–3% מתיקי החקירה בעבירות אידיאולוגיות של ישראלים נגד פלסטינים מסתיימים בכתב אישום. כלומר, ברוב המכריע של מקרי האלימות — הצתות, תקיפות, הרס רכוש — איש אינו עומד לדין. גם כאשר מתבצעות חקירות, הן מסתיימות פעמים רבות בסגירת התיקים מחוסר ראיות. מערכת אכיפה בהובלת השר איתמר בן גביר מאפשרת למעשה את המשך האלימות.

המינהל האזרחי היה במשך שנים גוף מקצועי בתוך מערכת הביטחון, שיועד לנהל את החיים האזרחיים בגדה ולשמש גורם ממתן לפעילות ביטחונית הפוגעת בזכויות הפלסטינים. במסגרת ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה הנוכחית הועברו סמכויות רחבות מהמינהל האזרחי לשר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ', האחראי לתחום ההתיישבות. מדובר בשינוי מבני דרמטי. סמוטריץ' הוא אחד המובילים האידיאולוגים של הרחבת ההתנחלויות. כאשר גוף מקצועי כפוף בפועל לגורם פוליטי המחויב להרחבת ההתיישבות, קשה לראות בו מרסן אפקטיבי.

גם הפרקליטות הצבאית היתה אחד ממנגנוני הבקרה החשובים — קבעה את גבולות החוקיות של פעולות הצבא, פתחה חקירות ואף בלמה יוזמות מבצעיות. בשנים האחרונות, ובעיקר מאז המלחמה ברצועת עזה, מתגבר הלחץ הפוליטי והציבורי לצמצם את הביקורת המשפטית על הצבא. הרטוריקה על "הגבלת ידי הלוחמים" נעשתה נפוצה.

מעל לכל אלה עומד הפיקוד הבכיר של צה"ל. במשך שנים הדגישו אלופי פיקוד מרכז, כי אלימות מתנחלים איננה רק בעיה מוסרית, אלא גם איום ביטחוני. אולם בשנים האחרונות גובר המתח בין הדרג הצבאי לבין הדרג המדיני. מינוי אבי בלוט לאלוף פיקוד מרכז נתפש בעיני רבים כבעל משמעות פוליטית. בלוט מזוהה עם הציבור הדתי־לאומי ועם ההתיישבות, והמבקרים חוששים כי מינויו מסמן נכונות רבה יותר להשלמה עם הרחבת ההתנחלויות ועם נוכחות של מתנחלים אלימים.

המרסן המשמעותי ביותר הוא הדרג המדיני. כאשר שרים בכירים מגבים בפומבי פעולות של מתנחלים, או תוקפים את רשויות האכיפה, המסר מחלחל. כאשר הדרג המדיני חדל להיות מרסן, כל יתר המנגנונים נחלשים.

ולבסוף, האווירה הציבורית. במשך שנים התקיים בישראל ויכוח על ההתנחלויות ועל עתיד הגדה, אך נשמר קונצנזוס רחב נגד אלימות אזרחית. גם רוב הציבור שתמך בהתיישבות התנגד לפעולות "תג מחיר". ואולם 7 באוקטובר שינה את האקלים

הציבורי והוביל להקשחת עמדות. סקרים מצביעים על ירידה בתמיכה בתהליך מדיני ועל עלייה בתמיכה בצעדי כוח. כאשר האווירה הציבורית סובלנית יותר כלפי אלימות, גם המנגנונים המוסדיים מתקשים לפעול נגדה.

כשבוחנים את שבעת המרסנים, מתקבלת תמונה מטרידה. אף לא אחד מהם לא קרס בבת אחת. החטיבה היהודית קיימת, המשטרה חוקרת, המינהל האזרחי פועל, והפרקליטות הצבאית בוחנת פעולות — אך כל אחד מהם איבד מכוחו.

מחקרים רבים על סכסוכים ממושכים מצביעים על דפוס קבוע: כאשר מנגנוני הבקרה נשחקים והאלימות נעשית שכיחה יותר, נוצרת דינמיקה של הסלמה. בגדה מתרחש תהליך כזה. מספר האירועים האלימים גדל באופן משמעותי, הן מצד מתנחלים והן במסגרת פעילות צבאית. ההשלכות אינן רק מוסריות או משפטיות, הן גם ביטחוניות.

ההיסטוריה של הסכסוך הישראלי־הפלסטיני מלמדת, כי הסלמה בגדה המערבית אינה נשארת מקומית, אלא נוטה להתגלגל במהירות לעימות רחב יותר. לכן שחיקת המרסנים איננה רק בעיה של שלטון החוק, אלא בעיה אסטרטגית. בסופו של דבר השאלה איננה אם מדינת ישראל רשאית להגן על עצמה — זו זכות בסיסית של כל מדינה — השאלה היא, אם היא מצליחה לשמור גם על גבולות הכוח שהיא מפעילה.

מנגנוני המרסנים נוצרו בדיוק לשם כך. אם הם נשחקים, מדינת ישראל לא רק מאבדת כלי חשוב לניהול הסכסוך; היא מסכנת גם את יציבותה הביטחונית ואת אופיה הדמוקרטי.

14. דילמת כוס התרעלה, דר' רז צימט, YNET, 08/02/2026

ביולי 2012 התנהל באיראן שיח נרחב וחריג סביב יום השנה ה-24 להחלטת מנהיג איראן לשעבר, אייתוללה רוחאללה חומייני, לאמץ ב-1988 את החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 598 ולהסכים להפסקת אש עם עיראק בתום מלחמת שמונה השנים בין המדינות. החלטתו הדרמטית התקבלה בניגוד גמור לעמדתו הבלתי מתפשרת עד אז ולדרישתו להמשיך להילחם עד להפלתו הסופית של סדאם חוסיין. לדבריו, הייתה החלטה זו שקולה לשתיית "כוס תרעלה".

האתר הרשמי של מנהיג איראן, עלי חמינאי, הביא אז בעמודו הראשי קטעים נבחרים מהתייחסויותיו לאורך השנים להחלטת קודמו, שבהן ביטא חמינאי את תמיכתו בקבלת ההחלטה. לדבריו, כאשר האינטרסים של האיסלאם והמהפכה דורשים זאת, יש לאמץ עמדה שעל פניה שונה ב-180 מעלות מהעמדה הקודמת. כך הוכשרה הקרקע לפשרה איראנית מול המערב בסוגיית הגרעין, שאכן הושגה כעבור שלוש שנים בחתימה על הסכם הגרעין ההיסטורי בין איראן למערב.

בימים אלה, שבהם הרפובליקה האיסלאמית ניצבת בפני רגע הכרעה נוסף לנוכח המשבר הפנימי והאפשרות לתקיפה צבאית אמריקאית, עולה מחדש השאלה אם חמינאי עשוי להידרש בקרוב להחליט אם גם הוא מוכן "לשתות את כוס התרעלה". מנהיג איראן כבר הוכיח שהוא מסוגל להסכים לפשרות טקטיות, בדומה למה שעשה כאשר הסכים להסיג את תוכנית הגרעין בתמורה להסרת הסנקציות המערביות מעל ארצו. בנאום בספטמבר 2013 הצהיר חמינאי כי אינו מתנגד למהלך דיפלומטי מותנה ומוגבל עם המערב ותומך בגישה שכינה "גמישות אמיצה", בדומה לאימאם השיעי השני, חסן בן-עלי, שהסכים בשנת 661 לספירה לחתום על חוזה שלום זמני עם החיליף האומיי מועאויה בן אבו-סופיאן שבו ויתר על תביעותיו לשלטון. עמדה זו ביטאה נכונות לפשרה כל עוד היא משרתת את שרידות המשטר, אך מבלי לוותר על עקרונות היסוד או על נכסים אסטרטגיים.

ואכן, ההתגמשות שהובילה להסכם הגרעין הייתה, בראיית חמינאי, בבחינת הסדר זמני שהותיר בידי איראן יכולות ותשתיות שיכלו לשמש אותה בעתיד לחידוש תוכנית הגרעין. ואולם, פרישת דונלד טראמפ מההסכם ב-2018 נתפסה בעיניו כהוכחה לתפיסה שלפיה תוכנית הגרעין הייתה רק תירוץ ללחוץ על איראן, לבודדה ולהחלישה כדי להכשיר את הקרקע למימוש היעד האולטימטיבי: הפלת המשטר האיסלאמי.

חמינאי עשוי גם הפעם להסכים לפשרות טקטיות בסוגיית הגרעין על מנת להסיר את איום התקיפה הצבאית. יתר על כן, העובדה כי מאז מלחמת 12 הימים ביוני 2025 איראן אינה מעשירה אורניום מאפשרת לה, לכאורה, להסכים להמשך המצב הנוכחי מבלי שהדבר ייתפס כוויתור משמעותי במיוחד. טהרן תידרש אמנם לוויתורים נוספים בהקשר לתוכנית הגרעין, כדוגמת הסכמה להוציא מחוץ לשטחה את 450 ק"ג האורניום המועשר לרמה של 60 אחוזים שנותרו ברשותה, ואולי אף להסכים לשובם של פקחי הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית. עם זאת, גם ויתורים אלה עשויים להיתפס בעיניה כפשרה סבירה והכרחית לנוכח המצוקה שאליה נקלעה. פשרה כזו עשויה לא רק למנוע את התקיפה האמריקאית אלא גם לספק למשטר חבל הצלה במצבו הקשה הנוכחי.

לעומת זאת, נכונות מצד חמינאי להסכים לוויתורים גם בשתי הסוגיות הנוספות שהועלו מצד ארצות-הברית: תוכנית הטילים הבליסטיים והסיוע לשלוחים האזוריים של איראן, מוטלת בספק רב. מערך הטילים נותר כיום מרכיב ההרתעה היעיל היחיד בידי איראן לנוכח הפגיעה הקשה ביכולות הגרעין והשלוחים. ויתור עליו אינו נתפס כפשרה מצילת משטר אלא כחתימה על כתב כניעה, שלא זו בלבד שלא תמנע ניסיון אמריקאי להפלת המשטר אלא אף תחריף את פגיעותה של הרפובליקה האיסלאמית ותזרז את המאמצים להפילה.

יתר על כן, ספק אם חמינאי אכן משוכנע שיש ביכולתה של ארצות-הברית לממש – חרף הנוכחות הצבאית המרשימה שלה באזור – את היעד של הפלת המשטר האיראני. גם בתרחיש שבו ארצות-הברית תצליח להביא לסילוק חמינאי מן השלטון – בדומה למה שעשתה בוונצואלה – אין בכך בהכרח כדי לאיים על עצם שרידותו של המשטר האיסלאמי. לפיכך, בעוד הסכמת

ח'ומייני לשתות את "כוס התרעלה" ב-1988 נתפסה בעיני יורשו כמהלך שהציל את המשטר, הרי שוויתור על רכיבי מפתח בתפיסת ההרתעה האיראנית, ובראשם מערך הטילים, נתפס בעיניו כמהלך שעלול להיות מסוכן אף יותר מעימות צבאי.

בסיכומו של דבר, סירוב מצידו של חמינאי לוויתורים מרחיקי לכת, לרבות בתחום הטילים, עלול לדרדר את ארצו לעימות צבאי קשה עם ארצות-הברית. לעומת זאת, נכונותו לוותר על תעודת הביטוח האחרונה שנותרה בידיו לא תציל, בראייתו, את המשטר אלא רק תקרב את קיצו. מבחינה זו, הדילמה הניצבת בפניו קשה אף יותר מזו שניצבה בפני קודמו, משום שהשאלה אינה אם לשתות את "כוס התרעלה" כדי לשמר את משטרו אלא באיזה רעל לבחור: זה שעלול לסכן אותו בטווח הקצר או כזה שעלול לזרז את קריסתו בהמשך. כעת נותר לראות אם הפשרות, שטהרן עשויה להסכים להן, יספיקו כדי להגיע להסכם עם ממשל טראמפ.

15. הסבב השלישי - הדפוס החוזר במאבק הלאומי הפלסטיני וההכרעה הישראלית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 09/02/2026

המאבק הלאומי הפלסטיני אינו רצף מקרי של טעויות היסטוריות או החמצות נקודתיות, אלא תהליך בעל דפוס מבני ברור החוזר על עצמו.

פעמיים במאה העשרים עבר העם הפלסטיני סבב מלא, שכלל שלילה של זכותו להגדרה עצמית ואי־הכרה בהנהגתו, מאבק ממושך להשגת הכרה בינלאומית בזכות ובהנהגה מייצגת, הצבת הצעה קונקרטית להקמת מדינה על חלק משטח ארץ־ישראל המנדטורית, כישלון מימוש ההצעה, ולבסוף אובדן מעמד ההנהגה ודחייה בפועל של מימוש הזכות.

לאחר מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023 ומלחמת "חרבות ברזל", מתחיל כעת הסבב השלישי. זהו סבב שונה מקודמיו, משום שהוא עשוי להכריע לא רק את עתיד המאבק הפלסטיני, אלא גם את עתידה המדיני והציוני של מדינת ישראל.

הסבב הראשון נפתח עם הצהרת בלפור בנובמבר 1917. ההצהרה יצרה מסגרת בינלאומית להכרה בזכויות לאומיות יהודיות בארץ־ישראל, אך לא העניקה לפלסטינים הכרה כקולקטיב מדיני עצמאי. במהלך 25 השנים הבאות נאבקה ההנהגה הפלסטינית, ובראשה הוועד הערבי העליון, להשגת הכרה בזכות להגדרה עצמית, תוך שלילת זכות זו מהעם היהודי כקולקטיב. המאבק כלל פעילות מדינית, התנגדות אזרחית ומאבק אלים, אך לא הבשיל להכרה ברורה בזכות למדינה עד לאחר מלחמת העולם השנייה.

ההכרה הגיעה בהחלטת העצרת הכללית של האו"ם 181 מ־29 בנובמבר 1947, שהציעה חלוקה של ארץ־ישראל המנדטורית לשתי מדינות והקצתה למדינה הערבית כ־45% משטחה.

ההנהגה הפלסטינית בראשות המופתי אמין אל-חוסייני דחתה את ההחלטה ויצאה למלחמה נגד יישומה. תוצאות המלחמה היו מרחיקות לכת: לא רק אובדן השטח שהוצע למדינה הפלסטינית וחולק בין ישראל לירדן ולמצרים, אלא גם קריסת המסגרת המדינית העצמאית. הוועד הערבי העליון חדל מלתפקד, והייצוג הפלסטיני עבר בפועל למדינות ערב, ובראשן ירדן, שסיפחה את הגדה המערבית בשנת 1950. הזכות להגדרה עצמית לא בוטלה עקרונית, אך מימושה נדחה והוכפף לאינטרסים אזוריים. כך הסתיים הסבב הראשון.

הסבב השני החל עם הקמת אש"ף בשנת 1964, מתוך מטרה מוצהרת להשיב לעם הפלסטיני את ייצוגו העצמאי. במשך עשור נאבקסטיני את ייצוגו העצמאי. במשך עש הארגון להשגת הכרה בינלאומית כ"נציגו הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני". יאסר ערפאת, שהחליף את אחמד שוקיירי ב־1968 בראשות אש"ף, קבע את שני עקרונות הליבה: מאבק מזוין ועצמאות ההחלטה.

ההכרה הושגה בהדרגה: בהחלטת הליגה הערבית בשנת 1974, בהחלטות העצרת הכללית של האו"ם 3236 ו־3237 מאותה שנה, ובהמשך בהכרה ישראלית רשמית במסגרת חילופי המכתבים בין יצחק רבין ליאסר ערפאת בספטמבר 1993.

ההכרה חייבה את אש"ף להכיר בהחלטת מועצת הביטחון 242, גם אם לא התייחסה אליו, המהווה בסיס לתהליך המדיני בין ישראל למדינות ערב, שמשמעה הוא הסתפקות ב־22% בלבד משטחה של א"י המנדטורית – מחצית מהשטח שיועד למדינה הערבית ב־1947, הגדה המערבית ורצועת עזה. הסכמי אוסלו יצרו מסגרת של הכרה הדדית והקמת רשות פלסטינית זמנית, אך נמנעו מהתחייבות ישראלית מפורשת לנסיגה מלאה לקווי 1967 ולסיום הכיבוש.

כישלון פסגת קמפ דייוויד בשנת 2000, בה ישראל סירבה להעניק למדינה הפלסטינית 22% משטח הארץ, פרוץ האינתיפאדה השנייה והקפאת התהליך המדיני הביאו לקריסת הסבב השני בסיומו של תהליך אנאפוליס ב־2009 ובחירתו המחודשת של בנימין נתניהו לראשות הממשלה בישראל. גם הפיצול בין חמאס לרשות הפלסטינית, שהעמיק לאחר השתלטות חמאס על

רצועת עזה ב־2007, לא שלל רשמית את מעמד אש״ף, אך רוקן אותו מיכולת מימוש אפקטיבית. הסבב השני הסתיים ללא מדינה וללא הסדר קבע, אך עם הנהגה שעדיין מוכרת בזירה הבינלאומית.

הסבב השלישי נפתח לאחר מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023 והמלחמה שבאה בעקבותיה. ישראל אוחזת במדיניותה מאז 2016, מדיניות השוללת בפומבי כל אפשרות למשא ומתן מדיני עם הנהגה פלסטינית כלשהי. הרשות הפלסטינית מוצגת כגוף בלתי רלוונטי, ואש״ף מודר מדיון על עתיד רצועת עזה.

במקביל, ארצות הברית ומדינות ערב מקדמות מתווים לניהול הרצועה שאינם כוללים ריבונות פלסטינית או אחריות של הנהגה נבחרת. בפועל, האחריות המדינית על עזה מופקעת מידי הפלסטינים, באופן המזכיר את תום הסבב הראשון לאחר 1948.

כאן חוזר הדפוס ההיסטורי במלואו: שלילת הייצוג מובילה לשלילת האחריות, ושלילת האחריות מונעת קבלת החלטות מחייבות. ללא הנהגה מוכרת, אין מי שיכול לחתום על הסכם, לוותר בשם הציבור או לשאת באחריות לביטחון. ההיסטוריה מלמדת כי מצב זה אינו מבטל את השאיפה הלאומית הפלסטינית, אלא דוחף אותה למסלולים בלתי ממוסדים, אלימים וחסרי אחריות.

בנקודה זו מתחדדת הדילמה האמיתית. הסבב השלישי אינו יכול להסתיים ב״ניהול סכסוך״. הוא יסתיים באחת משתי תוצאות: חידוש מסגרת של פתרון שתי המדינות, או התגבשות מציאות של מדינה אחת בין הים לירדן. מדינה אחת בעלת משטר אפרטהייד אינה תרחיש תיאורטי. היא כבר מתהווה בפועל באמצעות שליטה טריטוריאלית אחת, מרחב כלכלי אחד ומערכת שלטונית אחת. השאלה היא רק מתי יוגדר אופייה באופן רשמי על ידי סיפוח.

מדינה אחת דמוקרטית ושוויונית תבטל את אופייה היהודי של ישראל בנוסף לקריסה כלכלית. מדינה אחת יהודית שאינה שוויונית תבטל את אופייה הדמוקרטי ותדחוף את ישראל לעמדת המצורעת העולמית. שתי האפשרויות עומדות בסתירה לחזון הציוני כפי שעוצב מראשיתו: הקמת מדינה יהודית ודמוקרטית, הממממשת את זכות ההגדרה העצמית של העם היהודי תוך שמירה על שוויון זכויות אזרחי. המשמעות היא שדחיית פתרון שתי המדינות אינה ניטרלית, אלא בחירה בפועל במסלול שמוביל לשחיקת יסודות הציונות עצמה.

מכאן נובעת המסקנה המדינית הברורה. פתרון שתי המדינות אינו ויתור אידיאולוגי ואינו מחווה לפלסטינים, אלא מנגנון הכרחי לשימור החזון הציוני. רק קיומה של הנהגה פלסטינית מוכרת, בעלת סמכות ואחריות, יכול לאפשר הסדר יציב, גבולות מוסכמים והפרדה מדינית בין שני עמים. שלילת הייצוג הפלסטיני אינה מחזקת את ביטחונה של ישראל ואינה מבטיחה יציבות, אלא רק דוחה הכרעות ומעמיקה מציאות שממנה לא ניתן יהיה לסגת.

ההיסטוריה אינה גזירת גורל, אך היא מציבה גבולות ברורים לאשליות. שני הסבבים הקודמים הסתיימו בדחיית מימוש הזכות הפלסטינית ובהחרפת הסכסוך. הסבב השלישי יוכרע לא בשאלה מה הפלסטינים יעשו, אלא בשאלה מה ישראל תבחר שלא לעשות. זו אינה עוד דילמה פלסטינית. זו הכרעה ישראלית – והפעם, הכרעה ציונית.

16. בין פחד לשליטה - עמדות ביחס לסכסוך עם הפלסטינים, פרופ׳ הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 22/02/2026

סקר דעת קהל בקרב הציבור היהודי בישראל שערכנו בדצמבר 2025 במסגרת קבוצת המחקר תמרור פוליטוגרפיה, מצייר תמונה מורכבת של עמדות הציבור היהודי בישראל ביחס לפתרון הסכסוך עם הפלסטינים.

זו תמונה שקשה לצמצם לחלוקה הפוליטית המקובלת בין ימין לשמאל, והיא משקפת הימנעות מהכרעה, פחד מהלא נודע וחוסר יכולת לתרגם הבנות כלליות למדיניות מעשית.

ברמת ההעדפות המוצהרות, הנתונים מציגים תמונה די עקבית של הימנעות מהכרעה. פחות ממחצית הציבור היהודי תומך בהיפרדות מן הפלסטינים. 22% תומכים בפתרון שתי המדינות, ו־23% תומכים בהיפרדות חד־צדדית.

מנגד, רוב של 55% מעדיף המשך שליטה ישראלית בשטח, בין אם באמצעות סיפוח ובין אם באמצעות שימור המצב הקיים. לא בהכרח מדובר בהתמסרות אידאולוגית לרעיון ארץ ישראל השלמה, אלא בנטייה לבחור בנתיב שנתפס ככזה שלא מחייב קפיצה אל הלא נודע, ויתור מיידי או סיכון מוחשי.

המגמה ארוכת הטווח ברורה למדי: שחיקה מתמשכת בתמיכה בפתרון שתי המדינות מאז 2018, לצד התחזקות חלופות של ניהול הסכסוך ושימורו. חשיבותה של מגמה זו בכך שהיא החלה עוד לפני אירועי השבעה באוקטובר. כלומר, לא מדובר רק בתגובה רגשית לטראומה ביטחונית, אלא בדפוס עמוק של אובדן אמון ביכולת של פתרונות מדיניים לייצר ביטחון או יציבות.

הפסיכולוגיה של האיום מספקת מפתח מרכזי להבנת התמונה. הציבור היהודי תופס את האיום הפיזי, קרי טרור, טילים ופגיעה בביטחון האישי, כחמור בהרבה מן האיום הסימבולי על זהותה היהודית או הדמוקרטית של המדינה.

נסיגה מן השטחים נתפסת כאיום מיידי וברור, בעוד שהשלכותיה של שליטה מתמשכת על מיליוני פלסטינים נתפסות כרחוקות, תיאורטיות או ניתנות לדחייה. הפער הזה יוצר הטיה עקבית לטובת הימנעות מפתרון היפרדותי מהפלסטינים, בין אם באופן חד צדדי ובין אם במסגרת הסכם.

בהקשר זה, מעניין במיוחד ממצא, שלפיו רוב מוחלט בציבור אינו מוכן לשלם מחיר, לא ביטחוני ולא זהותי – לא את המחיר האפשרי של נסיגה מהשטחים ולא את מחיר הסיפוח. הציבור דוחה הן נסיגה הכרוכה בסיכון ביטחוני והן סיפוח הכרוך בפגיעה בצביון המדינה. כאשר מחייבים את המשיבים לבחור בין שתי החלופות, מתקבלת חלוקה כמעט שווה. זו תודעה של מלכוד: כל אפשרות נתפסת כמסוכנת, ולכן העדיפות ניתנת לדחיית ההכרעה ולשימור הקיים, גם אם הוא אינו יציב.

גם כשמדובר בעתיד של עזה אחרי המלחמה, רואים את אותו רצון לשליטה. יותר ממחצית מהציבור היהודי תומך בכך שישראל תמשיך בשליטה ברצועה גם כשהקרבות ייגמרו. יש גם תמיכה רחבה ברעיונות שפעם נחשבו קיצוניים כמו עידוד הגירה של תושבי עזה. הציבור מחפש פתרונות שירחיקו ממנו את האיום, גם אם לא ברור עד כמה הן ישימות, ובתוך כך ניכרת גם נטייה לדחות הכרעה מיידית.

כשמסתכלים על הקשרים שלנו עם העולם הערבי רואים את אותו פרדוקס. הציבור מזהה יתרונות בשיתוף פעולה אזורי עם מדינות ערב המתונות, ומעל למחצית מהציבור היהודי תומך ברעיון הזה ואף מייחס לו פוטנציאל לחיזוק ביטחון ישראל. עם זאת, ברגע שהשיתוף האזורי מתורגם לאפשרות מעשית הכרוכה בפתרון שתי המדינות, שיעור התמיכה צונח לכחמישית בלבד. הציבור פתוח יותר לרעיונות כלליים של שיתוף פעולה אזורי, אך נסוג כשהמחיר הופך מוחשי, בדמות ויתור על שטח או שינוי תודעתי עמוק.

פער משמעותי נוסף נוגע להבנת המציאות הדמוגרפית. רוב גדול בציבור היהודי בישראל סבור כי קיים רוב יהודי מוצק של מעל ל-62% בין הים לירדן, על אף שהמציאות בשטח היא אחרת לגמרי. נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על 48% יהודים בלבד בין הים לירדן.

תפיסה שגויה זו מאפשרת לציבור להחזיק בעמדה התומכת בהמשך השליטה בשטחי יהודה ושומרון מבלי לחוות איום ממשי על עתיד המדינה כיהודית ודמוקרטית. זהו מנגנון מוכר של הפחתת דיסוננס קוגניטיבי: כאשר קיים פער בין האמונות לעובדות, העובדות הבלתי נעימות המאיימות על הזהות, נדחקות לשוליים.

השבעה באוקטובר והמלחמה בעזה לא שינו את עמדות הציבור היהודי מהיסוד ביחס לפתרון הסכסוך. הם בעיקר העמיקו את הפחד ואת חוסר הרצון לקבל החלטה לגבי עתיד השטחים והפתרון הרצוי עם הפלסטינים. הציבור נוטה להמתין ולקוות שהזמן יעשה את שלו.

הפחד מהצד השני מושרש עמוק בקרב הציבור היהודי והוא אינו עוצר בגבולות הקו הירוק. טראומה קולקטיבית אינה מניעה בהכרח שינוי תפיסתי ולעיתים מקבעת דפוסים קיימים ומגבירה חשדנות, חוסר אמון והכללה.

ואכן, הסקר שביצענו מצביע על החמרה בעמדות הציבור היהודי כלפי הפלסטינים וכלפי אזרחי ישראל הערבים. כך, שמונה מתוך עשרה יהודים בטוחים שהפלסטינים רוצים להשמיד אותנו, ויותר ממחצית מהציבור מאמינים שערביי ישראל תמכו בפעולות הטרור של חמאס בשבעה באוקטובר. סקרים בקרב אזרחי ישראל הערבים מעידים על מציאות הפוכה בתכלית.

לסיכום, הציבור היהודי בישראל אינו מציג עמדה מגובשת בעד פתרון מסוים, אלא מצב תודעתי של שיתוק וקיפאון. זהו קיפאון הנובע משילוב של פחד עמוק מאיום פיזי, תפיסות שגויות של המציאות הדמוגרפית, וחוסר נכונות להתמודד עם מחירים ארוכי טווח.

הוויכוח הציבורי אינו מתנהל על פתרונות, אלא על דחייתם. הבנה שהמצב הקיים מסוכן אבל פחד גדול מדי מכל פתרון אחר. ההימנעות הזו מהכרעה היא אולי האיום הכי גדול על העתיד של כולנו. כל עוד דפוס זה נמשך, לא ניתן לצפות לשינוי מדיני מהותי, גם לא לנוכח אירועים טראומתיים ודרמטיים. שינוי כזה יחייב שינוי בתודעה הציבורית, ולא רק בהצעות שעל השולחן.

17. כשהמסגור קובע את סדר היום, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 24/02/2026

ניתוח של כ-15,500 פוסטים ברשתות החברתיות, שבחנו את השיח הציבורי בישראל ברבעון הרביעי של 2025 במסגרת קבוצת "תמרור-פוליטוגרפיה", מצביע על ממצא שנראה במבט ראשון כפרדוקס: תומכי מדיניות הסיפוח, אלה שדוגלים בהרחבת השליטה הישראלית ביהודה ושומרון – מפנים את האצבע המאשימה דווקא כלפי ישראל ביחס למציאות הביטחונית והמדינית. 98.4% מהפוסטים שלהם שכללו הטלת אשמה הופנו כלפי גורמי פנים.

בניתוח מעמיק יותר של הטקסטים שעלו ברשתות, הבנו שהפרדוקס שגילינו מטעה. מה שאנחנו רואים כאן הוא לא סתירה לוגית, אלא ביטוי קלאסי לתופעה שחוקרי מדיניות ציבורית מכנים "דימוי מדיניות" (policy image): הדרך שבה בעיה ציבורית ממוסגרת, ובעיקר השאלה מי אחראי לפעול.

הדיון הציבורי ברשתות לא חותר להגדרת בעיות מדיניות באופן שמביא לפתרון מלא ומקיף שלהן, אלא כהמשכו של ויכוח פנימי אידיאולוגי ששורשיו חברתיים ופסיכולוגיים.

הנתון לגבי תומכי הסיפוח, חושף משהו עמוק על הדרך שבה הישראלים חושבים על הסכסוך: לא כבעיה אסטרטגית שדורשת פתרון, אלא כזירה לוויכוח פנים-ישראלי על זהות ואשמה. כלומר, כשמנתחים את התוכן, מתגלה שתומכי הסיפוח ומתנגדיו מדברים על "ישראל", אבל מתכוונים לשתי "ישראל" שונות לחלוטין.

בדימוי המדיניות של תומכי הסיפוח, הבעיה היא ש"הממסד הישן": מערכת הביטחון, בג"ץ, "הדיפ סטייט" – מנע ועדיין מונע ניצחון. הפתרון: להסיר את המכשולים הפנימיים ולאפשר מדיניות נחרצת.

במונחי המחקר של סדר יום ציבורי – תומכי הסיפוח ממסגרים את הבעיה כ"כשל ממסדי" שהפתרון לו הוא שינוי מוסדי פנימי, לא מדיניות כלפי הפלסטינים.

לעומת זאת, דימוי המדיניות של מתנגדי הסיפוח מציג את הבעיה כנעוצה בהתנהלות "הממשלה הנוכחית" — איתמר בן גביר, בצלאל סמוטריץ', בנימין נתניהו — המובילה לאסון. הפתרון: החלפת השלטון הנוכחי. גם כאן, המיסגור הוא פנים-ישראלי: הבעיה היא לא הסכסוך עצמו, אלא מי שמנהל אותו.

הפלסטינים, במילים אחרות, כמעט נעדרים מהשיח. הם הרקע, לא הנושא. זו לא תאונה סטטיסטית, זו תכונה מבנית של השיח הישראלי על הסכסוך.

מה הממצאים הללו אומרים על סדר היום הציבורי בישראל?

תיאוריית סדר-היום במדיניות ציבורית, מלמדת אותנו שהדרך שבה בעיה ממוסגרת קובעת לא רק איך מדברים עליה, אלא גם מה ניתן לעשות לגביה.

כשהסכסוך ממוסגר כבעיה פנים-ישראלית, כלומר "מי אשם בכישלון", הפתרונות האפשריים הם פנים-ישראליים: החלפת ממשלה, שינוי ממסד, "ניצחון" על היריב הפוליטי הפנימי. מה שנדחק החוצה מסדר היום הוא דווקא הליבה: שאלות אסטרטגיות על העתיד. מה האינטרסים של הצד השני? מה ההשלכות ארוכות הטווח? איך נראה הסדר שישרת את שני הצדדים?

אלה שאלות שדורשות מיסגור אחר, מיסגור של בעיה דו-צדדית שמחפשת פתרון, לא של מאבק פנימי שמחפש צדק. הנתונים שלנו מחזקים את התמונה הזו: 94% מהפוסטים שניתחנו לא כללו כלל התייחסות לתועלת או רווח שיכול לנבוע מכיוון מדיניות כלשהו. הציבור הישראלי ברשתות מדבר הרבה על הסכסוך, אבל כמעט לא מדבר על פתרונות.

יש קבוצה אחת שחורגת מהדפוס: תומכי פתרון שתי המדינות. כ-64% מהם רואים בהסדר תרחיש של רווח הדדי: מעין "דיבידנד שלום" שבו ביטחון לישראלים ועצמאות לפלסטינים מובילים לשגשוג משותף. הם הקבוצה היחידה שממסגרת את הבעיה כדו-צדדית ואת הפתרון כמיטיב לשני הצדדים. אלא שהם מהווים רק כ-11% מהשיח.

במציאות הישראלית של 2025, מי שלא מאשים נשמע חלש, ומי שמדבר על רווח הדדי נשמע נאיבי. דימוי המדיניות השולט הוא של משחק סכום-אפס פנים-ישראלי. הממצאים האלה מלמדים שדימוי המדיניות השולט, כלומר הדרך שבה הסכסוך ממוסגר בשיח הציבורי, מכוון את תשומת הלב לכיוון אחד — מאבק פנימי — ומרחיק אותה מכיוון אחר — פתרון אסטרטגי.

שינוי מדיניותי אמיתי ידרוש קודם כל שינוי במסגור: מעבר מ"מי אשם" ל"מה עושים"; מ"ישראל נגד ישראל" ל"ישראל מול אתגר אסטרטגי". כל עוד השיח נשאר במסגרת הנוכחית, אנחנו נמשיך לראות הרבה תשומת לב לסכסוך, ומעט מאוד התקדמות לפתרונו.

18. איראן מחכה להכרעת טראמפ, דר' רז צימט, YNET, 25/02/2026

הדיווחים על חילוקי דעות בצמרת הממשל האמריקאי בנוגע לתקיפה באיראן, בשל הסיכונים המשמעותיים הכרוכים במערכה צבאית, התקבלו כצפוי בסיפוק בטהרן. הפרשן מוסטפא נג'פי, המשמש גם כיועצו של מפקד משמרות המהפכה לשעבר מוחסן רזאאי, הגיב לדיווחים אלה בחשבון ה-X שלו, וטען כי הדבר מעיד על כך שאין קונצנזוס בקרב מקבלי ההחלטות בוושינגטון בנוגע לפעולה צבאית נגד איראן. עוד טען כי טראמפ מנסה לשמר את אמינות האיומים על איראן, ומצד שני לא לעורר את רגישות דעת הקהל האמריקאית ביחס להשלכותיה של תקיפה צבאית.

אין משמעות הדבר כי באיראן נושמים לרווחה. ההערכה בטהרן נותרה כי האופציה הצבאית האמריקאית נותרה על השולחן גם אם נראה שהממשל האמריקאי – בדומה לממשל בטהרן – עדיין מעדיף פתרון דיפלומטי על פני עימות צבאי שאת תוצאותיו לא ניתן להעריך מראש. אלא שגם הערכה זו לא הביאה עד כה לנכונות איראנית להתפרק מנכסיה האסטרטגיים, ולהיענות לכל דרישות הממשל האמריקאי. בתגובה לדבריו של השליח האמריקאי סטיב וויטקוף, שאמר כי הנשיא טראמפ סקרן לדעת מדוע איראן לא נכנעה, ענה שר החוץ האיראני עבאס עראקצ'י, כי הסיבה לכך היא "כי אנחנו איראנים!". דוברת הממשלה האיראנית, פאטמה מוהאג'רני, שבה והדגישה במסיבת עיתונאים כי איראן מעדיפה את הדיפלומטיה על פני מלחמה, אך אינה מתכוונת לוותר על כבודה הלאומי ועל האינטרסים הלאומיים שלה.

גם "הארמדה היפהפייה" שטראמפ דיבר עליה בהתרגשות לא שינתה את תפיסתו של מנהיג איראן, כי קבלת התכתיבים האמריקאים לא זו בלבד שלא תציל את הרפובליקה האיסלאמית אלא אף תזרז את קריסתה. בראייתו, היעד האולטימטיבי של הממשל האמריקאי היה ונותר הפלת המשטר האיסלאמי. התפרקות איראן מכול יכולות הגרעין והטילים שלה בהתאם לדרישה האמריקאית רק תכשיר, לתפיסתו, את הקרקע לדרישות נוספות שנועדו להחליש את איראן ולהכשיר את הקרקע לשינוי המשטר.

חמינאי סבור שגם אם יסכים להיכנע ולהתפרק מהנכסים האסטרטגיים העומדים לרשותו, הדבר רק יעודד את ארצות הברית וישראל לנצל את חולשתה של איראן כדי להתקדם לעבר מימוש היעד של הפלת המשטר. לפיכך, הוא מוכן גם כיום ליטול את הסיכון שבעימות צבאי עם ארצות הברית. להערכתו, גם אם הדבר יחולל נזק משמעותי, אין בתקיפה האמריקאית כדי לסכן את עצם שרידותו של המשטר, גם אם הוא עצמו לא יינצל ממנה.

ואולם, האפשרות של פעולה אמריקאית שעלולה לנסות לערער את יציבות המשטר אינה נעלמת מעיניהם של הבכירים האיראניים. חידוש המחאות בימים האחרונים, בעיקר באוניברסיטאות, בעקבות חידוש הלימודים וטקסי האבל לציון 40 ימים מאז מותם של ההרוגים במחאות חודש ינואר, שב ומחזק ההערכה כי איראן מצויה במצב מהפכני מתמשך, שעשוי להימשך זמן רב ולהידרדר בכל עת במהירות לחידוש המחאה העממית בקנה מידה נרחב.

על רקע מצבה הקשה של הרפובליקה האיסלאמית ניתן להבין את הדיווחים שהתפרסמו בימים האחרונים על ההסתמכות הגוברת מצד חמינאי על כמה בכירים, בהם מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי עלי לאריג'אני, ויושב ראש הפרלמנט מוחמד באקר קאליבאף, כדי להיערך לאפשרות חיסולו בתקיפה צבאית.

גם אם ראוי להתייחס לדיווחים אלה בקורטוב של מלח, ברור כי הטלטלות שפקדו את איראן בשנה האחרונה, לרבות מלחמת "עם כלביא", חיסולם של בכירי הצמרת הצבאית-ביטחונית במהלכה, השלכות המחאות האחרונות והספקות הגוברים ביחס ליכולתו של מנהיג איראן לשמר את שלטונו לאורך זמן – הן בשל גילו המתקדם והן בשל האיומים לחסלו – מגבירים את העיסוק בטהרן סביב סוגיית הירושה ועתיד הרפובליקה האיסלאמית ביום שלאחר מותו של המנהיג בן ה-86.

בתרחיש זה גוברים הסיכויים כי תפיסת "שלטון חכם ההלכה", הנהוגה באיראן מאז 1979, מתקרבת לסוף דרכה, במיוחד בתרחיש של תקיפה אמריקאית שתצליח לערער את יציבות המשטר בהינתן פעולה יעילה נגד חלק מהצמרת המדינית והביטחונית האיראנית.

אף כי קיים ספק רב ביכולתה של תקיפה אווירית – מוצלחת ככל שתהיה – להביא לשינוי המשטר האיראני ללא השתתפות פעילה של מיליוני אזרחים ברחובות, הסתלקותו של חמינאי עשויה לסלול את הדרך לשינויים חוקתיים שיובילו לאימוץ דגם שלטוני חלופי. גם אם קשה להעריך את דמותו ואת מאפייניו, הוא עשוי לשנות את פניה של איראן ולפתוח הזדמנויות חדשות לתמורה משמעותית במדיניותה.

19. קריסת פתרון שתי המדינות היא החלטה פוליטית, לא גיאוגרפית ולא כלכלית, דר' שאול אריאלי, הארץ, 26/02/2026

עמדתה של ממשלת ישראל כלפי הקמתה של מדינה פלסטינית לצידה היא שלילה מוחלטת. שרים בכירים אינם מסתפקים בהתנגדות עקרונית, אלא קוראים בגלוי לסיפוח הגדה המערבית לישראל. גם עמדת הציבור היהודי משקפת מגמה דומה: סקרים עקביים מצביעים על ירידה דרמטית בתמיכה בפתרון שתי המדינות, ממחצית הציבור לפני עשור לרבע בלבד כיום, ובמקביל עלייה בתמיכה בסיפוח, מעשירית מהציבור לשליש. ההיתכנות הפוליטית והחברתית של פתרון שתי המדינות נמצאת בשפל עמוק כבר למעלה מעשור, שהחריף עוד יותר על רקע אירועי 7 באוקטובר.

אולם קריסת ההיתכנות הפוליטית אינה מספקת תשובה לשאלה המרכזית: האם גם התנאי ההכרחי השלישי, ההיתכנות המרחבית, אבד? האם המגמות הדמוגרפיות והמרחביות בעשור האחרון ייתרו גם את האפשרות המעשית לחלוקה טריטוריאלית?

הנחת העבודה המרחבית ברורה: התיישבות יהודית עד עשרה קילומטרים מהקו הירוק, כרבע מרוחב הגדה, אינה מבטלת את פתרון שתי המדינות. זאת בזכות עקרון חילופי השטחים, שיכול לאפשר שמירה על רציפות טריטוריאלית ותפקודית לשני הצדדים. לעומת זאת, אחיזה מרחבית ודמוגרפית יהודית משמעותית בשטח שמעבר לרצועה זו, פוגעת ברציפות הפלסטינית ותובעת עבור הפינוי מחיר לאומי בלתי אפשרי מישראל.

ב־2015 היו ברצועת 10 הק״מ 68 יישובים יהודיים, ומעבר לה 59. בשנת 2025 עלה מספר היישובים ברצועה ל־87, ומעבר לה ל־80. לכאורה, שינוי דרמטי, אך ברצועה מרוכזים ארבעת הישובים הגדולים ביותר: מודיעין עלית, ביתר עלית – שרק בשתיהן גרים כשליש מהישראלים באיו״ש – מעלה אדומים וגבעת זאב. כמו כן נמצאות בה המועצות המקומיות הגדולות: אפרת, קרני שומרון, אורנית, אלפי מנשה והמועצות המקומיות הבינוניות בית אריה והר אדר. ממזרח לרצועה, נמצא רק יישוב אחד גדול, העיר אריאל, ועוד שש מועצות מקומיות. מנגד, בצד הפלסטיני ישנם כ־200 ערים וכפרים בשטחי A ו־B, ועוד מספר כפרים ומאות קהילות בשטח C. הערים הגדולות הן חברון ושכם שבשתיהן כחצי מיליון תושבים, ולצידן עשר ערים נוספות מעל 40 אלף תושבים ועוד 140 ישובים מעל 5,000 תושבים.

הגידול במספר היישובים היהודיים תורגם לגידול מתון יחסית בשטח הבנוי היהודי. ברצועה הוא גדל מ־51 קמ״ר ל־58, ומעבר לה מ־31 ל־39 קמ״ר. מנגד, השטח הבנוי הפלסטיני בשטח C עומד על 140 קמ״ר. יש להוסיף עוד 715 קמ״ר של שטח בנוי פלסטיני באזורי A ו־B. בסך הכול מדובר באיו״ש ביחס של 1:8.5 לטובת הפלסטינים.

גם התמונה הדמוגרפית אינה משתנה מהותית. ב־2015 התגוררו ברצועת עשרת הקילומטרים 77% מהאוכלוסייה הישראלית באיו״ש וכך גם ב־2025. לאלו יש להוסיף כ־240 אלף ישראלים שגרים בשכונות שהוקמו בשטחים שסופחו לירושלים אחרי מלחמת ששת הימים, כך שהרוב המכריע של האוכלוסייה הישראלית מעבר לקו הירוק מרוכז ברצועת ה־10 ק״מ. בסך הכול מהווים הישראלים 56% מאוכלוסיית שטח C, ורק 15% מאוכלוסיית איו״ש.

זהו מספר היהודים הגדול ביותר שחי מחוץ לגבולות מדינת ישראל, אחרי ארצות הברית, והמיעוט היהודי הגדול ביותר בתוך אוכלוסיית מדינה אחרת, שהוכרה על ידי 80 אחוזים מהמדינות החברות באו״ם.

הריבוי הטבעי ברצועת ה־10 תרם ב־2015 כ־78% מהריבוי הטבעי של הישראלים באיו״ש, וב־2025 עלה ל־79%. נתון זה נובע מההתנחלויות החרדיות מודיעין עילית וביתר עילית, ומגבעת זאב. שיעור החרדים בקרב הישראלים המתגוררים באיו״ש גדול פי 3.5 משיעורם באוכלוסיית ישראל. הריבוי הטבעי בקרבם הפך למקור המרכזי לגידול השנתי באוכלוסייה, שכן ההגירה להתנחלויות נמוכה ובשנתיים האחרונות אף שלילית.

לעומת זאת, מחוץ לרצועת ה־10 המגמה נראית אחרת. ב־2025 עלה מספר התושבים מחוץ לרצועה ביותר מ־1000 תושבים, שיעור גידול מהיר יותר מב־2015. זוהי תוצאה של המדיניות הישראלית, בעיקר של הממשלה הנוכחית, לנסות להעמיק את האחיזה היהודית בעומק הגדה על ידי בניית חוות ומאחזים קטנטנים על חשבון גושי ההתיישבות הגדולים. כבר ב־2005 אמר

אהוד ברק על המדיניות הזאת: "התוכנית... לפרוס כל כך הרבה התנחלויות בכל כל כך הרבה נקודות ביהודה ושומרון עד שלעולם לא תוכל לקום מדינה פלסטינית... היתה מעשה איוולת. ההתנחלויות המבודדות לא חיזקו את גושי ההתיישבות אלא החלישו אותם... מקרה קלאסי של תפסת מרובה – לא תפסת".

מבחינה כלכלית, האוכלוסייה ברצועת ה־10 ק"מ מקוטבת ביותר. רובה, החרדים, נמצא באשכולות 1-2 במדד החברתי-כלכלי, והחילוניים נמצאים באשכולות 7-9. ממזרח לה האוכלוסייה ממוקמת באשכולות 4-5. גם החלוקה הפוליטית מאוד ברורה. תושבי הרצועה מצביעים ברובם ליהדות התורה ולש"ס, ורוב התושבים ממזרח לה מצביעים לציונות הדתית ועוצמה יהודית.

הטענה שישראל לא תוכל להתמודד עם אתגרי המעבר של מי שלא יסופחו לריבונותה אינה עומדת במבחן הנתונים. במסגרת חילופי שטחים בהיקף של כ־4%, יישארו 80% מהישראלים שמעבר לקו הירוק תחת ריבונות ישראל. אילו יידרש פינוי יישובים מדובר בעשרות אלפי משפחות, אך מחצית מהמפונים הם ילדים מתחת לגיל 18, שאינם דורשים מקומות עבודה או דיור נפרד.

בכל הנוגע לתעסוקה, 62% מכוח העבודה הישראלי באיו"ש עובד כבר כיום בתוך ישראל. לאחר שקלול שיעור הפנסיונרים והמועסקים, תידרש תוספת של כ־20 אלף מקומות עבודה חדשים בפריסה של חמש שנים ליישום ההסכם, כלומר כ־4,000 בשנה. כאשר ישראל מייצרת כ־100 אלף מקומות עבודה חדשים מדי שנה, מדובר באתגר שולי.

גם בתחום הדיור התמונה דומה. בקרב נשואים מעל גיל 19 נדרשות כ־34 אלף יחידות דיור, כלומר כ־6,800 יחידות בשנה. ישראל בונה בממוצע 50–55 אלף יחידות דיור בשנה, ולכן גם כאן אין מדובר במחסום של ממש.

אם פתרון שתי המדינות קורס, אין זה משום שהמרחב הוכרע או שהדמוגרפיה סגרה את האפשרות. הוא קורס משום החלטות פוליטיות, אידאולוגיה של סיפוח, הפניית עורף מודעת לנתונים ועיצוב התודעה למציאות מדומה. לא הגאוגרפיה קוברת את שתי המדינות, אלא הבחירה להפסיק להיאבק עליה, ולהחליק לתהום של מדינה אחת מדממת במלחמה אינסופית.

20. השאלה שבמוקד - יציבות המשטר האיראני, דר' רז צימט, YNET, 28/02/2026

בתום מלחמת "עם כלביא" הודה אמיר פורדסתאן, בכיר בצבא האיראני, כי ארצו הוכתה בהלם מהמתקפה הישראלית בראשית המלחמה. עם זאת, הוא הדגיש כי בזכות מנהיגותו ותבונתו של מנהיג איראן עלי חמינאי הצליחה איראן להתאושש ממתקפת הפתע. "מכת הלם הוטלה על כולם ומי שהעיר אותנו, מי שנתן לגוף העייף הזה שלנו רוח, חיים ואנרגיה והדריך אותנו בחוכמתו היה המנהיג העליון ומפקד הכוחות המזוינים, האימאם חמינאי". עוד הוסיף כי במהלך המלחמה התקשר שליחו של הנשיא טראמפ סטיב וויטקוף, וביקש שאיראן תפסיק את האש. "אם טראמפ ביקש הפסקת אש, לא היה זה בגלל כוחו אלא משום שהוא באמת פחד", טען הקצין.

כשמונה חודשים לאחר תום המלחמה, ניצבת הרפובליקה האיסלאמית בפני עימות צבאי נוסף, רחב ומשמעותי אף יותר. את כישלון המשא ומתן בין איראן לארצות-הברית בשבועות האחרונים ניתן לייחס לא רק לפערים שהתגלעו בין עמדות שני הצדדים, אלא לתפיסה שרווחה בהנהגה האיראנית שלפיה כשם שישראל וארצות-הברית נכשלו ביוני 2025 בהשגת יעדן המרכזי — הפלת המשטר האיראני — כך גם תקיפה אמריקאית נוספת תוכל להסב נזק משמעותי ואולי אף לפגוע בחלק מהבכירים האיראנים, אך ספק אם תוכל להציב איום על עצם שרידותו. תפיסה זו מנעה מאיראן לאמץ עמדה פשרנית יותר, שאולי הייתה מונעת את התקיפה הנוכחית.

המלחמה מוצאת את איראן במצבה הקשה ביותר מאז המהפכה האיסלאמית ב־1979. גל המחאות שפרץ באיראן בסוף דצמבר 2025 דוכא אומנם בברוטליות רצחנית, אך לא זו בלבד שבעיות היסוד הניצבות בפני הרפובליקה האיסלאמית לא נפתרו — אלא שמשבר הלגיטימציה והמשבר הכלכלי החריפו אף יותר. קשה להעריך מה תהיה השפעתה של התקיפה הישראלית-אמריקאית על יציבות המשטר, ועל אחת כמה וכמה על עצם שרידותו. ספק אם תקיפה אווירית, משמעותית ככל שתהיה, יכולה למוטט את הרפובליקה האיסלאמית ולכונן חלופה ראויה על חורבותיה ללא השתתפות פעילה של מיליוני אזרחים איראנים, שלא ברור עד כמה ישובו לסכן את חייהם בטרם יגיעו למסקנה שיש אופק המציב סיכוי לשינוי חיובי מבחינתם. עם זאת, ככל שהתקיפה תכלול עריפה של בכירים בצמרת הפוליטית והביטחונית האיראנית, תחליש את יכולתם של כוחות הביטחון לדכא אתגרים פנימיים על יציבות המשטר – ככל שאלה יתעוררו בהמשך הדרך – כך גם יגבר הסיכוי להתערערות יסודותיו.

בשלב ראשוני זה של המערכה ניתן להעלות בעיקר שאלות ופחות תשובות בנוגע לארבע סוגיות מרכזיות. ראשית, מה תהיה השפעת המערכה על יציבות המשטר בהקשר ליכולתו לשרוד את המערכה, לשמר את לכידותו הפנימית ולמנוע את ניצול התקיפות בידי האזרחים האיראנים הזועמים הממתינים להזדמנות להביא להפלתו. שנית, מה תהיה השפעת התקיפות על המערכים האסטרטגיים באיראן, ובראשם מערך הטילים הבליסטיים, שתהליך שיקומו החל מיד בתום "עם כלביא", ותוכנית הגרעין שמלחמת 12 הימים אומנם פגעה בה משמעותית אך הותירה יכולות שיוריות המאפשרות לאיראן לשקמה בהינתן החלטה. שלישית, מה תהיה מדיניות התגובה של איראן ושלוחיה, ובראשם חיזבאללה, מול ישראל, מול הכוחות האמריקאיים במזרח-התיכון וייתכן שגם מול שכנותיה הערביות במפרץ לאור אזהרתו המפורשת של מנהיג איראן להפוך כל עימות צבאי עם ארצות-הברית וישראל למערכה אזורית. ורביעית, שאלת המפתח: מה היעד המרכזי של התקיפה הישראלית-אמריקאית המשולבת, ומכאן מהו המנגנון שיאפשר את סיום המערכה.

בתום מלחמת 12 הימים התנהל באיראן ויכוח בין החוגים הפרגמטיים יותר, שטענו כי הבעיות המרכזיות העומדות בפני איראן ולקחי המלחמה מחייבים שינוי פרדיגמטי עמוק ומהותי, שבמרכזו ההכרה בצורך הדחוף להתמודד עם המשברים הפנימיים באמצעות תמורות מרחיקות לכת במדיניות הפנים והחוץ. לעומתם, מבקריהם השמרנים והרדיקליים סברו כי אין במהלומות שספגו האיראנים כדי להצדיק שינוי ביעדים האסטרטגיים הבסיסיים של הרפובליקה האיסלאמית. הוויכוח הזה הוכרע באופן חד-משמעי בידי מנהיג איראן חמינאי, שגרס כי אין תחליף לדרך ההתנגדות ולעמידה האיתנה מול ישראל וארצות-הברית. יש לקוות כי המערכה הנוכחית תסתיים באופן שלא יחייב סבב לחימה נוסף בעוד מספר חודשים, וספק אם

ניתן לממש יעד זה רק באמצעות פגיעה משמעותית ביכולותיה הצבאיות האיראניות וללא ערעור יסודות המשטר ופירוק יכולותיו לתפקד באופן שיחולל תפנית אסטרטגית במדיניות איראן.

21. סופו של הדיקטטור, דר' רז צימט, YNET, 01/03/2026

ב-13 בפברואר 2019 פירסם שליט איראן, עלי חמינאי, גילוי דעת לציון יום השנה ה-40 למהפכה האסלאמית. במסר פירט המנהיג העליון את הישגי המהפכה והשיא עצות לדור הצעיר באיראן לקראת מימוש "השלב השני" שבדרך. בזירה הפנימית שיקפו דבריו התעלמות מהפער הגדל והולך בין הציבור האיראני, ובעיקר הדור הצעיר, לבין מוסדות המשטר והמהפכה. הוא ייחס לצעירים האיראנים דבקות בערכים המהפכניים והדתיים תוך התעלמות ממגמות השינוי והחילון בקרב צעירים רבים, המתרחקים מהדת ומאמצים אורח חיים מערבי.

מפת הדרכים שהציג חמינאי התעלמה גם מהדרישה הציבורית הגוברת לרפורמות אזרחיות ופוליטיות, גם אם מוגבלות והדרגתיות. בתחום מדיניות החוץ ציין חמינאי כי הזירה הבינלאומית ניצבת כיום בפני "התעוררות אסלאמית", המתבססת על מודל ההתנגדות לדומיננטיות האמריקאית והציונית וכי ארה"ב ובעלות בריתה נכשלו בשעה שאיראן הרחיבה את נוכחותה הפוליטית באזור.

גילוי הדעת הזה ביטא היטב את נחישותו של חמינאי לשמר את ערכי המהפכה.

חמינאי, יליד 1939, היה ממובילי המהפכה האסלאמית ב-1979. בשנות השישים והשבעים נטל חלק פעיל בתנועת ההתנגדות למשטרו של השאה ואף נעצר ועונה כמה פעמים על-ידי כוחות הביטחון. בזמן המהפכה האסלאמית נחשב לאחד ממקורביו של מנהיג המהפכה, האייתוללה חומייני.

ביוני 1981 ניצל חמינאי מניסיון התנקשות, שהותיר את ידו הימנית משותקת. אך זה לא עצר את דרכו לצמרת המהפכה, וארבעה חודשים מאוחר יותר התמנה לנשיא, תפקיד בו שימש עד מותו של חומייני ב-1989, אז מינתה אותו מועצת המומחים למנהיג עליון. מינויו כיורש נתפס כחריגה בוטה מעקרון "שלטון חכם ההלכה", משום שחמינאי לא היה איש הדת השיעי הבכיר ביותר.

לאחר מינויו פעל חמינאי בהדרגה לבצר את סמכותו, תוך שהוא משתמש בשליטתו במנגנוני המדינה, ובראשם משמרות המהפכה. סירובו לסגת מהדוגמה האסלאמית-המהפכנית לא הציב אתגר משמעותי על יציבות המשטר כל עוד זה לא ניצב בפני איום קיומי מבית או מחוץ.

עד יומו האחרון סבר המנהיג העליון חמינאי כי אין תחליף לדרך "ההתנגדות". לעתים הסכים לפשרות טקטיות. למשל נכונותו להסכים למשא ומתן עם ארה"ב בסוגיית הגרעין, אותה כינה "גמישות הירואית", או להקלות באכיפת קוד הלבוש האסלאמי בעקבות מחאות הרעלה ב-2022. אך הוא סירב לסטות מעקרונות היסוד של המהפכה, גם לא כדי לספק פתרונות מעשיים למצוקות הגוברות של אזרחי ארצו.

בנוסף על כך, חמינאי לא שינה מעולם את תפיסתו הגורסת כי יכולת סף גרעינית צבאית, פיתוח יכולות טילים מתקדמות ותמיכה ברשת השלוחים האזורית שטוותה איראן במשך שנים, יספקו לה הרתעה אפקטיבית נגד אויביה. הוא גם לא נסוג מעמדתו לפיה תוכנית הגרעין מהווה רק תירוץ בידי המערב על מנת ללחוץ על איראן, לבודדה ולהחלישה כדי להכשיר את הקרקע למימוש היעד האסטרטגי המרכזי: שינוי המשטר האסלאמי.

באחד מנאומיו אמר, כי "פוליטיקאים אמריקאים טוענים בפני פקידים איראנים שאין בכוונתם לשנות את המשטר באיראן, אך הם משקרים. הם לא יהססו אף לא לדקה אחת אם יוכלו להרוס את הבסיס של הרפובליקה האסלאמית".

אף כי לחלק מתפיסות היסוד שלו הייתה שותפה במידה כזו או אחרת צמרת המשטר האיראני כולה, הרי שלאורך השנים התגלעו הבדלי השקפות בינו לבין החוגים הפרגמטיים יותר בצמרת הממשל ביחס לאסטרטגיה הרצויה. כך, למשל, בשעה שחמינאי נותר בעמדתו העקרונית ששללה כל אפשרות לנרמול היחסים בין איראן לארה"ב, גרס הנשיא לשעבר, חסן רוחאני, כי הידברות ישירה עם האמריקאים טומנת בחובה פוטנציאל לאימוץ מדיניות פתוחה יותר כלפי המערב.

הבדלי הגישות באו לידי ביטוי גם ביחס לתועלת שבהסרת הסנקציות. הנשיא לשעבר רוחאני והנשיא המכהן, מסעוד פזשכיאן, הכירו בכך שחילוץ הכלכלה האיראנית מן המשבר העמוק שבו היא נתונה מחייב את הסרת הסנקציות גם במחיר של פשרות בסוגיית הגרעין. לעומתם, חמינאי שלל את העמדה לפיה הבעיות הכלכליות נובעות מהסנקציות הבינלאומיות והדגיש כי הפתרון לבעיות אלה נעוץ ב"נטרול הסנקציות" ולא בהסרתן.

יתר על כן, גם ההערכה שרווחה במשך שנים שלפיה מדיניותו מתאפיינת במידה רבה של זהירות, עוררה בשנים האחרונות ספקות. בעקבות מתקפת הטילים האיראנית על ישראל באפריל 2024 אמר פקיד אמריקאי בכיר לחדשות ABC כי ארצו הסתמכה יותר מדי על התפיסה המוטעית שלפיה מנהיג איראן הוא זהיר ולעולם לא ינחה לתקוף את ישראל באופן ישיר.

מאז מונה למנהיג איראן אכן נקט חמינאי לרוב מדיניות זהירה, בעיקר ביחסי החוץ, כדי להבטיח את שרידות משטרו. הוא הכיר בכך שעימות צבאי ישיר עם ארה"ב עלול להציב איום קיומי על שרידות המשטר, והדבר חייב הפגנת זהירות חרף הרטוריקה הקיצונית שלו. אלא שבשנתיים האחרונות הפגין המנהיג נכונות רבה יותר ליטול סיכונים אם בשל גילו המתקדם, הדומיננטיות המוחלטת של החוגים השמרניים והרדיקליים בתהליכי קבלת ההחלטות בטהרן או אם משום שהעריך כי שימור מורשתו מחייב המשך דרך "ההתנגדות" - גם במחיר סיכונים מבוקרים שמהם נמנע בעבר.

אלא שעקשנותו היא שתרמה בסופו של דבר לעימות הצבאי שהוביל למותו.

הסתלקותו של חמינאי אין משמעותה בהכרח שינוי המשטר בטהרן. עם זאת, היא עשויה להכשיר את הקרקע למעבר משלטון אנשי דת לשלטון חלופי. בשלב זה לא ניתן להצביע על זהותו של מנהיג אפשרי כזה וייתכן כי בשלב ראשון ינוהלו ענייני המדינה בידי מועצת הנהגה קולקטיבית, בהשתתפות בכירים מן הממסד הפוליטי לצד קצינים בכירים בהווה או בעבר.

אפשרות נוספת היא שהשליט החדש יעדיף לשמר את מוסד המנהיג הרוחני תוך החלשתו. שלטון כזה עשוי להתפתח בהמשך לשלטון יחיד במאפיינים אוטוריטריים-צבאיים או לחלופין בשאיפה לשינוי מהפכני שיוביל להפלת הרפובליקה האסלאמית ולכינונו של סדר פוליטי חלופי בדרך של שינויים חוקתיים, בחירות חופשיות או משאל עם. כך או כך, תם עידן ברפובליקה האסלאמית.

22. השינוי ביחס למדינת ישראל, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 04/03/2026

הנתונים שנאספו על ידי קבוצת המחקר "תמרור – פוליטוגרפיה" בשנים 2020–2025 מציירים תמונה ברורה: המרחב הארגוני היהודי–אמריקני עבר שינוי מבני עמוק ביחס לישראל ולסכסוך הישראלי–פלסטיני. לא מדובר ברושם תקשורתי או בתחושת בטן. מדובר במגמה כמותית מובהקת.

ניתוח שישה ארגונים מרכזיים – AIPAC, J Street, הליגה נגד השמצה (ADL), הוועד היהודי-האמריקני (AJC), הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA) ו-Israel Policy Forum (IPF) – מעלה שלושה תהליכים מקבילים: התכווצות השיח המדיני במחנה הממסדי, זינוק בביקורת במחנה הליברלי והתרחבות פערים בין הארגונים.

הדוגמה הבולטת ביותר היא AIPAC. בין 2020 ל-2022 הופיעו 12 התייחסויות לעקרון שתי המדינות. מאז 2023 נרשמה כמעט היעלמות מוחלטת של השיח הזה – מופע אחד בלבד. ביקורת על ישראל לא הופיעה כלל לאורך כל התקופה. המסקנה ברורה: הארגון בחר להתכנס לעמדה אסטרטגית-ביטחונית נטולת שיח מדיני פומבי.

מנגד, J Street מציג תמונה הפוכה לחלוטין. 80 מופעים של היצמדות לפתרון שתי המדינות נרשמו בתקופה כולה, כאשר 61 מתוכם לאחר 2023. אולם הנתון הדרמטי באמת הוא הביקורת על ישראל: 130 מופעים, מתוכם 125 לאחר 2023. מדובר בזינוק חד שמעיד על מעבר מארגון ליברלי-מדיני לארגון ביקורתי במובהק כלפי מדיניות ממשלת ישראל.

בין שני הקטבים הללו ניצבים ארגוני הביניים. ה-AJC שמר על יציבות ואף הגדיל במעט את ההתייחסויות לפתרון מדיני (11 מופעים בסך הכול), אך לאחר 2023 הופיעה ביקורת מתונה על ישראל – שלושה מופעים לעומת אפס לפני כן. גם ה-IPF מציג תנועה דומה: 16 מופעים של תמיכה בשתי מדינות, לצד מעבר לביקורת פומבית לאחר 2023 (שבעה מופעים). ה-ADL שומר על קו מאוזן יחסית – ירידה קלה בשיח המדיני ועלייה מתונה בביקורת. הפדרציות היהודיות כמעט אינן עוסקות בסוגיה המדינית. לא נרשמה היצמדות לפתרון שתי המדינות לאורך כל התקופה, וביקורת הופיעה פעם אחת בלבד.

2023 מתגלה אפוא כשנת מפנה. הפערים שהתקיימו גם קודם לכן התחדדו והפכו למבניים. אם בעבר ניתן היה לדבר על קונצנזוס רחב סביב ישראל, הרי שכיום המערכת הארגונית פועלת בשלושה אשכולות ברורים: ממסדי-תומך, ליברלי-ביקורתי ומחנה ביניים זהיר.

להתפתחות זו יש השלכות אסטרטגיות ישירות. ראשית, שחיקת הקונצנזוס היהודי-אמריקני מחלישה את בסיס התמיכה הדו-מפלגתית בארצות הברית. כאשר ארגונים יהודיים מרכזיים משדרים מסרים סותרים, קל יותר למסגר את ישראל כסוגיה מפלגתית. שנית, הביקורת הפומבית מבפנים מעניקה לגיטימציה לשיח ביקורתי בזירה האקדמית והפוליטית האמריקנית. שלישית, הדור הצעיר היהודי בארה"ב נחשף יותר לארגונים המדגישים זכויות, דמוקרטיה ושוויון – ופחות לשיח ביטחוני גרידא.

מנגד, אין מדובר בקריסה. AIPAC והפדרציות ממשיכים להוות עוגן ממסדי משמעותי. ארגוני הביניים מבקשים לשמר מרחב דיאלוג מורכב ולא רדיקלי. אולם המגמה ברורה: יהדות ארה"ב אינה מקשה אחת, והפערים אינם זמניים.

האתגר של ישראל אינו "להחזיר אחדות" דמיונית שמעולם לא הייתה מלאה. האתגר הוא לנהל מציאות רב-קולית מבלי שתהפוך למערכת מתנגשת. התעלמות מהשינוי תעמיק את הקיטוב. הכרה בו ויצירת דיאלוג ענייני עם כלל האשכולות – כולל הביקורתיים – עשויה לייצב את המערכת.

המספרים אינם אידיאולוגיה. הם תיאור מציאות. והמציאות מצביעה על מעבר מקונצנזוס יחסי לפלורליזם מתוח. מי שיבחר להתעלם מכך יגלה שהשבר איננו רטורי בלבד, אלא אסטרטגי.

23. סוף המנהיג הוא לא סוף המערכה, דר' רז צימט, YNET, 04/03/2026

מוקדם עדיין להעריך כיצד יוכרע מאבק הירושה באיראן בעקבות חיסול מנהיג איראן, עלי חמינאי. מותו עשוי לעורר מאבקים פוליטיים ואידאולוגיים ולהשפיע על יחסי הגומלין בין מוקדי הכוח השונים ברפובליקה האסלאמית. מה שברור כבר עתה הוא שסילוק חמינאי מן הבמה לאחר 37 שנות שלטונו – אף שהיה הישג מודיעיני ומבצעי משמעותי – הוא רק השלב הראשון והפשוט יחסית בדרך לחולל שינוי מהותי ברפובליקה האסלאמית ולהכשיר את הקרקע למעבר למודל שלטוני חלופי.

מאז המהפכה האסלאמית מתאפיינת המערכת הפוליטית באיראן במורכבות הנובעת מקיומן של שתי מערכות פוליטיות מקבילות: המערכת הרפובליקנית, הכוללת שורה של מוסדות הנבחרים על ידי הציבור, ובראשם הנשיא והפרלמנט (מג'לס), שאמורים לבטא את ריבונות העם, והמערכת המהפכנית-אסלאמית הכוללת שורה של מוסדות שהוקמו לאחר המהפכה שאינם נבחרים על ידי הציבור. במתח שבין המוסדות הפוליטיים הנבחרים לבין המוסדות שאינם נבחרים בולטת מאז המהפכה בבירור עליונותם של המוסדות שאינם נבחרים, ובראשם המנהיג המשמש כראש המדינה ומרכז בידיו את עיקר סמכויות ניהול המדינה.

עם זאת, בשונה ממשטרים טוטליטריים, כדוגמת עיראק תחת סדאם חוסיין או סוריה תחת שלטון אסד, השפעת מנהיג איראן אינה מתבטאת לרוב במעורבות ישירה בניהול ענייני המדינה השוטפים אלא בניצול המוסדות ומוקדי הכוח הנתונים למרותו כדי לאכוף את האסטרטגיה שלו. אף שלא ניתן לקבל החלטות מרכזיות ללא הסכמתו, הוא אינו מקבל החלטות ברמה הלאומית בכוחות עצמו.

לצד המנהיג פועלים כמה גופים המסייעים לו לממש את סמכויותיו, בהם "מועצת שומרי החוקה", מועצה בת 12 חברים שבסמכותה לפסול חוקים ולסנן מועמדים בבחירות למוסדות הנבחרים. כמו כן, קיימת "המועצה לקביעת האינטרס של המשטר", המשמשת בין היתר כגוף מייעץ למנהיג בסוגיות הקשורות לניהול ענייני המדינה.

מאז שמונה למנהיג פעל חמינאי להשליט את מרותו על הממסד הדתי. מתוקף תפקידו כמנהיג הפעיל מערכת פטרונות רחבת היקף באמצעות מינויים של אנשי דת בגופי השלטון ובמנגנוני פיקוח רבים בכל הדרגים ובכל אזורי המדינה. בין היתר מינה אלפי נציגים אישיים במשרדים ובגופים ממשלתיים, וכן במוסדות דת, חינוך ותרבות, המשמשים כמעין "קומיסרים דתיים". אלה מהווים לצד דרשני תפילות יום השישי במסגדים, הממונים אף הם על ידי המנהיג, רשת פיקוח נרחבת המאפשרת לו לאכוף את סמכותו, לשמר את שליטתו ולהבטיח את מימוש מדיניותו ברחבי המדינה.

חמינאי ביסס את שליטתו גם על קרנות הצדקה באיראן ("בוניאד-האי"). קרנות אלה קמו בעיקר בשלב הראשון של כינון המשטר לאחר המהפכה ונטלו על עצמן סמכויות לקידום מטרותיו בתחומים שונים. כמה מן הגופים הללו, שריכזו את הרכוש המוחרם של אנשי המשטר הקודם וכן את רכוש העשירים שנמלטו מאיראן, הפכו למרכזי עוצמה פוליטית וכלכלית ולמכשיר חשוב לפיקוח חברתי. חשיבותן נובעת משליטתן המשמעותית בנתחים נכבדים מן הכלכלה האיראנית ומהפיכתן לרשת פטרונית מסועפת הנתונה בידי המנהיג. מוסדות אלה נהנים מתקציבים גדולים, זוכים לרוב לפטורים ממס ואינם נתונים לפיקוח פרלמנטרי או פיננסי.

לצורך עבודתו השוטפת נעזר חמינאי בלשכה, המשמשת למעשה כזרוע הביצועית שלו. מאז מונה למנהיג הרחיב את מעמדה, גודלה ועוצמתה של לשכתו והפך אותה למוסד המשלב בין ארגון מסורתי – המשמש אנשי דת בכירים לצורך איסוף מיסים דתיים, מתן תשובות לפניות ולצרכים של אזרחים וטיפול בעניינים הקשורים בתלמידי הדת שלהם – לבין ארגון ביורוקרטי מודרני.

שליטתו של מנהיג איראן במוסדות המדינה מתאפשרת גם בזכות כפילות מוסדית בין מוקדי כוח שונים הנאבקים ביניהם כדי להשפיע על תהליך קבלת ההחלטות. כפילות זו מהווה מאפיין בולט של המערכת הפוליטית ומאפשרת למנהיג לעודד

תחרות בין גופים שונים בעלי תחומי אחריות חופפים, קבוצות אינטרסים ומעגלי השפעה רשמיים ובלתי-רשמיים. כך, למשל, הכוחות המזוינים מתאפיינים בכפילות ובמידה מסוימת של חפיפה בין הצבא הסדיר למשמרות המהפכה, אף ששני גופים אלה כפופים ישירות למנהיג. גם המערך המודיעיני האיראני מתאפיין במאבקי כוח, בעיקר בין ארגון המודיעין של משמרות המהפכה, הכפוף למנהיג העליון, לבין משרד המודיעין הכפוף לנשיא.

במסגרת פעילות "המדינה העמוקה" נודעת חשיבות מיוחדת למשמרות המהפכה. משימתם המרכזית לאחר הקמתם חודשים ספורים לאחר המהפכה האסלאמית הייתה להגן על המשטר החדש. עם זאת, במהלך השנים צבר הארגון עוצמה משמעותית. לצד מעמדם הבכיר כארגון צבאי, פיתחו משמרות המהפכה גם עוצמה פוליטית וכלכלית. הם הגבירו את פעילותם הכלכלית בעיקר באמצעות תאגיד הבינוי של הארגון, "ח'אתם אל-אנביאא'". מאז הקמתו לאחר מלחמת איראן-עיראק בשנות ה-80, נמסרו לידי התאגיד מאות פרויקטים כלכליים גדולים והוא מעסיק כיום אלפי חברות וקבלנים ולמעלה מ-150 אלף עובדים. התאגיד מהווה את "חוד החנית" במעורבות הכלכלית של משמרות המהפכה, שאנשיו שולטים על נתח מרכזי מן הכלכלה האיראנית. באחריות משמרות המהפכה נמצאת גם המיליציה העממית "בסיג'" ("גיוס") המסייעת באכיפת החוק, באינדוקטרינציה אסלאמית, בקידום פרויקטי פיתוח כלכליים ובהתמודדות עם מצבי חירום. פרישתה הגיאוגרפית הרחבה בכל מחוזות איראן ואחיזתה העמוקה במגזרים חברתיים שונים (נשים, סטודנטים, מורים וכיו"ב) הפכו אותה למנגנון פיקוח ודיכוי משמעותי בידי המשטר בשגרה ובחירום.

בסיכומו של דבר, מותו של חמינאי מהווה טלטלה עמוקה עבור הרפובליקה האסלאמית ועשוי להכשיר את הקרקע לערעור יסודות המשטר. עם זאת, המערכת האיראנית התגבשה במשך 47 שנים לכדי מערכת ממוסדת ומאורגנת, שנועדה לתפקד גם במצבי משבר, לרבות חילופי מנהיג. לפיכך, תפנית פוליטית משמעותית – ועל אחת כמה וכמה שינוי משטר – מחייבת פירוק של המערכת המדינתית-ביורוקרטית העמוקה הנשענת על מאות אלפי בני אדם. משימה זו עלולה להתגלות בשבועות ובחודשים הקרובים כמורכבת הרבה יותר למימוש מאשר חיסולו של המנהיג.

24. לקוות לשינוי, להיערך להמשכיות, דר' רז צימט, YNET, 08/03/2026

שבוע לאחר תחילת המערכה הצבאית המתואמת של ארצות-הברית וישראל על אדמת איראן, ממשיכים הכוחות האמריקאיים והישראליים לצבור הישגים אופרטיביים משמעותיים. בשונה ממערכת עם כלביא ביוני 2025, ישראל וארצות-הברית אינן מסתפקות בגריעת היכולות האסטרטגיות האיראניות, בעיקר בתחומי הגרעין והטילים, אלא מעמיקות את הפגיעה בצמרת השלטון, בסמלי המשטר ובכוחות הביטחון, ובראשם משמרות המהפכה והבסיג'. המערכה אינה רק כותשת את מערכי ההגנה האווירית, הטילים ויכולות הייצור הצבאיות, אלא גם משבשת בהדרגה את יכולות הפיקוד והשליטה של איראן.

עם זאת, השלכות המלחמה על שוק האנרגיה העולמי ועל הכלכלה האמריקאית, לצד הפגיעות המתמשכות במדינות המפרץ החשופות יותר למתקפות הטילים והכטב"מים, מעוררות ספק באשר ליכולת להמשיך במערכה מעבר לשבועות ספורים. גם אם יצליחו ארצות-הברית וישראל להעמיק את הפגיעה במערכים הצבאיים האיראניים וביכולת לשקמם - ואולי אף לערער את יסודות המשטר – ספק אם יהיה די בכך כדי להביא לקריסתו ולכינונה של הנהגה חדשה שתוביל תפנית אסטרטגית במדיניות הרפובליקה האיסלאמית מאז המהפכה ב-1979.

בספרו "מפסידים במשחק הארוך: ההבטחה הכוזבת של שינוי משטר במזרח התיכון", הצביע הדיפלומט וחוקר היחסים הבינלאומיים פיליפ גורדון על הסיכויים והסיכונים שבניסיונות אמריקאיים לקדם שינויי משטר במזרח התיכון. בחינת עשרות מקרים מאז שנות ה-50 הובילה אותו למסקנה כי ארצות-הברית כשלה ברוב המקרים בהשגת התוצאות הרצויות, וכי שינוי משטר יעיל מתרחש לרוב ביוזמה מקומית ולא כתוצאה מהתערבות חיצונית. גם קריסת המשטר האיראני אינה מבטיחה כינון משטר דמוקרטי, משום שאין ערובה שלכוחות הדמוקרטיים – בתוך איראן או בקרב האופוזיציה הגולה - יש היכולת והאמצעים לכך.

יתרה מכך, שלטון צבאי בהנהגת משמרות המהפכה עשוי להיות אוטוריטרי ורדיקלי אף יותר. רבים מיוצאי הארגון מזוהים עם המחנה השמרני-רדיקלי ומאמצים גישה ניצית ומתריסה כלפי המערב וישראל. מפקדו החדש של הארגון, אחמד ווחידי, ששימש בעבר מפקד כוח קודס והיה מעורב בפיגוע בבניין הקהילה היהודית בבואנוס-איירס ב-1994, ממחיש מגמה זו. עם זאת, ניתן לטעון כי משמרות המהפכה עשויים להיות מחויבים יותר לאינטרסים הארגוניים שלהם מאשר לאידיאולוגיה מהפכנית, וכי בהיעדר דמות סמכותית כמו חמינאי הם עשויים להיות חשופים יותר למאבקי כוח פנימיים.

הכתישה המתמשכת של מרכזי השליטה של המשטר, מיפקדות ובסיסי כוחות ביטחון הפנים עשויה לאורך זמן לערער את יכולת התפקוד שלו, לשבש את שרשרת הפיקוד ולהגביר את הסיכוי לשינוי מאזן הכוחות בין המשטר למתנגדיו, במיוחד אם המחאה העממית תתחדש בתום המלחמה. עם זאת, ייתכן כי גם בתום המערכה יצליח המשטר – חלש ככל שיהיה – להמשיך ולהתקיים.

ההנהגה האיראנית בעידן שלאחר מות חמינאי עשויה לבחור באחד משני כיוונים. מצד אחד, היא עשויה לשקול התאמות מסוימות במדיניות המשטר - גם אם לא בהכרח לסגת מתפיסות היסוד של הרפובליקה האיסלאמית, לרבות בכל הנוגע לשאיפותיה בתחומי הגרעין, הטילים, המדיניות האזורית והיחס כלפי ארצות-הברית וישראל. בתום מלחמת 12 הימים הדגישו גורמים פרגמטיים יותר במערכת הפוליטית בטהרן את הצורך להתמודד עם המשברים החמורים באמצעות רפורמות משמעותיות במדיניות הפנים והחוץ. הנשיא לשעבר חסן רוחאני, למשל, קרא למימוש תפיסת "איראן תחילה" – התמקדות בשיקום ובפיתוח כלכלי, הסדרה עם המערב בסוגיית הגרעין, הפגת מתיחויות אזוריות וצמצום הפער בין המשטר לציבור.

ייתכן כי ההנהגה האיראנית החדשה תהיה מוכנה לאמץ מדיניות פרגמטית יותר ואף להסכים לוויתורים משמעותיים, לרבות בתחומי הגרעין והטילים, שלהם סירב חמינאי. עם זאת, לא מן הנמנע כי לפחות בעתיד הנראה לעין תנסה הצמרת האיראנית – אם תשרוד את המערכה - להפגין המשכיות מסוימת למדיניותו של המנהיג שחוסל ולא תהיה מוכנה להיענות לכל דרישות

הממשל האמריקאי. בתרחיש שבו יועברו מושכות השלטון לידי איש דת קיצוני אחר ושעלול להיות נתון בלחץ כבד אף יותר מצד משמרות המהפכה, קשה לצפות לשינוי אסטרטגי במדיניות האיראנית.

לפיכך, על ישראל וארצות-הברית לנצל את פרק הזמן עד לסיום המערכה הנוכחית כדי לממש שני יעדים מרכזיים. הראשון הוא המשך פגיעה לא רק ביכולותיה האסטרטגיות של איראן אלא גם ביכולתה לשקם את מערכיה הצבאיים, בעיקר מערך הטילים הבליסטיים, באמצעות פגיעה ביכולות הייצור ובתשתיות התת-קרקעיות המשמשות לאחסון הטילים. היעד השני הוא המשך שחיקה של יסודות המשטר, לרבות ההנהגה, משמרות המהפכה וכוחות ביטחון הפנים, כדי להעמיק את התנאים להחלשתו גם לאחר סיום המערכה.

שימורה של איראן כמדינה כושלת המתקשה לתפקד, ובמיוחד לשקם את יכולותיה הצבאיות, לא יספק אמנם את היתרונות האפשריים הטמונים בשינוי משטר כולל. עם זאת, עד להתרחשותו של שינוי כזה ניתן יהיה להמשיך גם לאחר המלחמה בצעדים שיחלישו את המשטר אף יותר ויצמצמו ככל האפשר את יכולתו להציב איומים על ביטחונה הלאומי של ישראל. צעדים אלה עשויים לכלול מהלכים מדיניים, כלכליים, תודעתיים ומודיעיניים, שיוכלו גם להעצים את הכוחות הפנימיים התומכים בשינוי.

12 שנים חלפו בין מלחמת המפרץ בשנת 1991, שכתשה את יכולותיו הצבאיות של משטר סדאם חוסיין בעיראק, לבין הפלתו בעקבות הפלישה האמריקאית במארס 2003. 13 שנים חלפו בין פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה במארס 2011 לבין קריסת משטר אסד בדצמבר 2024. ניתן לקוות כי הרפובליקה האיסלאמית במתכונתה הנוכחית לא תחזיק מעמד פרק זמן כה ממושך. עם זאת, יש להבטיח כי בתום המערכה הנוכחית ייווצרו לכל הפחות תנאים שימנעו את הצורך בסבב לחימה נוסף עם איראן בעתיד הנראה לעין.

25. היורש, דר' רז צימט, YNET, 09/03/2026

במאמר פרשנות שהתפרסם באוגוסט 2022 תחת הכותרת "נגד שלטון שושלתי", התייחס העיתון הרפורמיסטי האיראני "הם-מיהן" לדיווחים בנוגע לאפשרות למינוי בנו של חמינאי, מוג'תבא, כיורשו. במאמר נכתב כי עיון בהצהרותיו של מנהיג איראן לאורך השנים מעיד על התנגדותו העקרונית והנמשכת לאפשרות של העברת שלטון בירושה.

המאמר כלל ריכוז הצהרותיו של חמינאי, שבהן השמיע התנגדות נחרצת לאפשרות זו והתייחס לביטול השלטון המלוכני כאחד מהישגיה הבולטים של המהפכה האסלאמית. גם איש הדת רשיד דאודי הביע התנגדות חריפה להעברת השלטון לבנו של חמינאי בטענה כי העברת השלטון בירושה מנוגדת לחלוטין לעקרונות היסוד של הרפובליקה האסלאמית ולתפיסת "שלטון חכם ההלכה". בתגובה לביקורת זו כינה אחד מדרשני תפילות יום השישי במסגדים את מוג'תבא "קוץ בעיניהם של אויבי האסלאם והמערב" וטען, כי אם תחליט "מועצת המומחים" למנותו כמנהיג, לא יהיה בכך ביטוי למשטר שושלתי, משום שגם לאחר מותו של האימאם השיעי הראשון, עלי, מונה בנו, חסן, כשליט אחריו.

מינויו של מוג'תבא כיורש עשוי אומנם לעורר מחלוקת גם כיום, אך בשלב זה של המלחמה הוא נועד בראש וראשונה להעביר מסר של המשכיות, יציבות והתרסה. יתרונו הבולט הוא ניסיונו הניהולי המשמעותי – אף כי מאחורי הקלעים. על פי מקורות באופוזיציה האיראנית, מעורבותו הפוליטית של מוג'תבא החלה במערכת הבחירות לנשיאות בשנת 2005, כאשר היה פעיל במטה הבחירות של המועמד השמרני, מוחמד באקר קאליבאף. זמן קצר לפני הבחירות הוא שינה את דעתו והעביר את תמיכתו למחמוד אחמדינז'אד ואף שכנע את אביו לתמוך במועמדותו, לאחר שהגיע למסקנה שקאליבאף נוקט גישה מתונה מדי ביחס למערב ואינו מתכוון להיאבק ברפורמיסטים.

בנו השני של חמינאי נודע במהלך השנים כמי שנהנה מהשפעה רבה בניהול ענייני המדינה, מעורב בנושאים רגישים, משתתף בהתייעצויות בלתי רשמיות בלשכה ואף שולט, כנראה, בגישה לאביו. מעורבות זו עשויה לסייע לו להיכנס בקלות רבה יותר לנעליו של האב. הוא יוכל לנצל בקלות יחסית את השפעתו בלשכת המנהיג המסועפת ובנציגי המנהיג הפרוסים בכל רחבי איראן כדי לממש את סמכותו. כמו כן, פיתח מוג'תבא בן ה-56 השפעה וקשרים טובים עם הצמרת הביטחונית-מודיעינית, ובמיוחד עם משמרות המהפכה, אף כי הוא עצמו נעדר ניסיון צבאי משמעותי, למעט שירותו הצבאי הקצר בדיוויזיה 27 של משמרות המהפכה במהלך מלחמת איראן-עיראק.

בנובמבר 2014 הזהיר אתר חדשות הרפורמיסטי מפני ניסיונות ארגון המודיעין של משמרות המהפכה בשיתוף מוג'תבא לפגוע בממשלתו של הנשיא לשעבר, חסן רוחאני, באמצעות מערכה תודעתית ופסיכולוגית שנועדה להכפיש את הממשלה, ולגייס מגזרים שונים באוכלוסייה ובמערכת הפוליטית נגד הנשיא וממשלתו. מינויו כיורש, שהסתייע ככל הנראה בתפקיד שמילאו משמרות המהפכה בקידומו לתפקיד, מספק עדות נוספת להתגברות מעורבותם הפוליטית ולהפיכתם לגורם כוח מרכזי במערכת הפוליטית האיראנית. יש להניח כי הארגון יחתור להמשיך במגמה זו תחת המנהיג החדש לא רק כדי לשמר את יציבות המשטר אלא גם כדי להבטיח את האינטרסים הארגוניים והכלכליים שלו.

מוג'תבא נודע גם כבעל ידע נרחב הן בסוגיות צבאיות-ביטחוניות והן בסוגיות כלכליות, ובעבר אף נטען כי ניהל רשת של הלבנת כספים שנועדה לממן את פעילות משמרות המהפכה. במקביל, התפרסמו בשנים האחרונות דיווחים על מאמצים לקדמו גם בהיררכיה הדתית השיעית, אף כי הוא נעדר לגיטימציה דתית רחבה. בשנת 2022 פרסם האתר רסא ניוז, המזוהה עם הממסד הדתי השיעי בעיר קום, ידיעה על תחילת רישום תלמידים לסמינר בתיאולוגיה בהדרכתו של מוג'תבא במכללה הדתית בקום. הידיעה עוררה עניין מיוחד בשל כינויו בתואר איתאללה, מה שהעיד על קידומו ממעמד דתי של חוג'ת אל-אסלאם למעמד דתי גבוה.

מאחר שהופעותיו הציבוריות היו מעטות ביותר, קשה להעריך את עמדותיו של המנהיג החדש. כמה מתומכיו אף טענו כי בניגוד לתדמיתו המהפכנית, הוא עשוי לקדם שינויים משמעותיים ברפובליקה האסלאמית, בדומה לרפורמות שהנהיג בשנים

האחרונות מוחמד בן סלמאן בערב הסעודית. עם זאת, קרבתו לאביו, וקשריו עם הממסד הביטחוני-מודיעיני, המתאפיין לרוב בעמדות ניציות ובלתי מתפשרות הן בסוגיות פנים והן במדיניות חוץ, מעוררים ספק רב בנוגע לנכונותו לסטות מעקרונות היסוד של המדיניות האיראנית שנקבעו במהלך 37 שנות שלטונו של אביו.

יתר על כן, העובדה כי איבד בראשית המתקפה הישראלית-אמריקאית את אביו, אמו, אשתו ובנו, אינה מבשרת טובות בנוגע לנכונותו להפגין עמדות פשרניות ביחס לארצות הברית ולהסכים לוויתורים שאיראן נדרשת לעשות. יתר על כן, הוא עלול לאמץ מדיניות קיצונית אף יותר בהשוואה לאביו כדי לשקם את ההרתעה של איראן, לרבות מאמצים לשקם את יכולות הטילים ואולי אף להשיג נשק גרעיני – בהינתן היכולת לכך בתום המלחמה, וכן להגביר את הדיכוי הפנימי כדי למנוע את חידוש המחאה.

מטבע הדברים, כל הצמרת הפוליטית והביטחונית של איראן כבר התייצבה בפומבי מאחורי החלטת "מועצת המומחים" למנות את מוג'תבא כיורש. אין בכך כדי להפתיע לנוכח הרצון הברור מצד ההנהגה האיראנית להפגין לכידות פנימית בשעה קריטית זו. עם זאת, הביקורת שעוררה בעבר אפשרות מינויו כיורש, סימני השאלה סביב יכולתו לספק פתרונות למצוקות ולמשברים שבפניהם ניצבת איראן והיעדרו של אביו מן הזירה עשויים להביא כבר בעתיד הקרוב לשליפת הסכינים בתום המלחמה – בהנחה שמוג'תבא ישרוד אותה בהיותו מטרה ברורה לחיסול – ולמאבקי כוחות פנימיים בין מרכזי הכוח הבולטים בטהראן. מינויו עשוי גם להצית מחדש את המחאה העממית נגד המשטר. תוצאותיהם של מאבקים אלה עשויות להשפיע על דמותה של הרפובליקה האסלאמית בעידן שלאחר חמינאי האב.

26. להזיז את הגדר או להזיז את הכפר, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 14/03/2026

העתירה הנדונה בימים אלה בבג"ץ בעניינו של הכפר הפלסטיני ערב א־רמאדין אל־ג'נובי ליד אלפי מנשה חושפת פער עמוק בין עמדת הדרג המדיני כיום לבין התפיסה שהציגה מערכת הביטחון עצמה לפני שני עשורים. אין מדובר בהבדל טכני בתכנון או במיקום הגדר, אלא בשינוי יסודי ביחסה של מדינת ישראל לאוכלוסייה הפלסטינית בשטחי הגדה המערבית.

במרץ 2026 הורה בג"ץ למדינה לנמק מדוע אינה מקדמת הסדרה תכנונית של הכפר במיקומו הנוכחי – ממערב לגדר ההפרדה סמוך לאלפי מנשה – ובכך דחה את עמדתם של שר הביטחון ישראל כץ והשר בצלאל סמוטריץ'. שני השרים ביקשו לעקור את הכפר, המונה כ־430 תושבים ומתקיים בנקודה זו מאז שנות החמישים, ולהעבירו ליישוב חדש על אדמות מדינה ממזרח לגדר ההפרדה.

לכאורה מדובר בשאלה תכנונית: היכן יש להסדיר את מגורי התושבים? אך כאשר בוחנים את ההיסטוריה המשפטית של האזור, מתברר כי העמדה הנוכחית שמציג הדרג המדיני עומדת בסתירה חדה לעמדות שהציגה בעבר מערכת הביטחון.

הדיון המקורי בסוגיה החל בראשית שנות האלפיים, בעתירות נגד תוואי גדר ההפרדה באזור אלפי מנשה. בפסק הדין המרכזי, בג"ץ מראעבה (2005), נדון התוואי שיצר מובלעת סביב ההתנחלות אלפי מנשה. בתוך מובלעת זו נכללו חמישה כפרים פלסטיניים ובהם ערב א־רמאדין וערב אבו־פארדה. הגדר ניתקה את הכפרים משאר חלקי הגדה המערבית ויצרה מצב שבו הם מצויים בצידה "הישראלי" של הגדר בתוך מרחב התפר, בין הגדר לבין הקו הירוק.

בית המשפט עמד בפסק הדין (29 באוגוסט 2007) על חומרת הפגיעה במרקם החיים של תושבי הכפרים. הגדר, כך נקבע, "שינתה את מציאות החיים של תושבי הכפרים... היא ניתקה את תושבי הכפרים ממכלול השירותים האזרחיים, כגון חינוך, רפואה ותעסוקה". בית המשפט קבע כי המובלעת "יוצרת טבעת חנק סביב הכפרים" ופוגעת "קשות בכל מרקם החיים" של התושבים. על רקע זה תהה בית המשפט כבר אז מדוע לא יוצאו הכפרים הצפוניים, ובהם ערב א־רמאדין, מחוץ לגדר?

הטענה הביטחונית שהוצגה באותה עת להצדקת התוואי התמקדה בהגנה על כביש 55 המחבר את אלפי מנשה לישראל, אולם נציג מערכת הביטחון הודה כי מיקומו של כביש 55 הוא "בעייתי מבחינה ביטחונית" וכי "ישראלים נפגעו בו מירי מכיוון קלקיליה", ואף ציין כי על פי התוכנית המקורית הכביש היה פתרון זמני בלבד ובמקומו היה אמור להיסלל כביש חדש מדרום לאלפי מנשה, סמוך ליישוב מתן, בתוך הקו הירוק.

בג"ץ פסק באופן חד־משמעי שלא הוכחה מידתיות התוואי שנבחר, ולפיכך הורה למדינה לבחון חלופות ביטחוניות שיפגעו פחות בחיי התושבים הפלסטינים של המובלעת.

המסגרת הנורמטיבית שנקבעה בפסק הדין הייתה ברורה: המפקד הצבאי, שסמכותו נגזרת מדיני התפיסה הלוחמתית הכפופה לעקרונות של סבירות ומידתיות, מחויב לאזן בין צורכי הביטחון לבין זכויות האוכלוסייה המקומית ולבחור בפתרון מידתי יותר.

גם בתקופה שבה ישראל התמודדה עם גל טרור קשה של האינתיפאדה השנייה, מערכת הביטחון והמערכת המשפטית ראו חובה מוסרית בהתאמת המדיניות למציאות בשטח, וביקשו לבחון פתרונות שיצמצמו את הפגיעה בחיי האוכלוסייה הפלסטינית.

על רקע זה, העמדה שמקדמים כיום השרים כץ וסמוטריץ' מייצגת שינוי עמוק. במקום להתאים את תוואי הגדר למציאות האזרחית של הכפר, מוצעת העברתו הפיזית למקום אחר – שני קילומטרים ממיקומו הנוכחי. כלומר, לא התאמת המדיניות למציאות הקיימת, אלא התאמת המציאות למדיניות.

אם בשנת 2005 השאלה הייתה כיצד לשנות את תוואי הגדר כדי להפחית את הפגיעה בתושבי הכפרים, הרי שבשנת 2026 השאלה המרכזית היא כיצד לשנות את מיקומם של תושבי הכפרים כדי להתאים את המרחב למדיניות הממשלה. במילים אחרות, בשנת 2005 הפרידו את השטח מהגדה, ובשנת 2026 רוצים להפריד את הפלסטינים מהשטח הזה.

השוואה בין שתי התקופות מובילה למסקנה בלתי נמנעת: לא המציאות הביטחונית היא שהשתנתה באופן דרמטי, אלא נקודת המוצא של מקבלי ההחלטות. בעבר עמדה במרכז השאלה כיצד לאזן בין ביטחון לבין זכויות האוכלוסייה המקומית. כיום נדמה כי השאלה המרכזית היא כיצד לעצב את המרחב כך שיתאים למדיניות ההתיישבות. וזה, בסופו של דבר, ההבדל בין תפיסה ביטחונית לבין תפיסה פוליטית.

27. הקיפאון בסכסוך הישראלי-פלסטיני ממשיך ללבות חיכוך בינלאומי, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 15/03/2026

במשך שלושה עשורים התקיים סביב הסכסוך הישראלי-פלסטיני קונצנזוס בינלאומי רחב למדי: פתרון שתי המדינות נתפס כדרך היחידה לסיום הסכסוך ולהבטחת יציבות אזורית.

ארצות הברית הובילה את התהליך המדיני, אירופה תמכה בו באמצעות סיוע כלכלי ובניית מוסדות פלסטיניים, ומדינות העולם הערבי העניקו לו לגיטימציה אזורית.

ההנחה הייתה שהזמן פועל לטובת ההסדר: כל עוד נשמר אופק מדיני, ניתן יהיה בסופו של דבר לתרגם את העקרונות הללו להסכם בין הצדדים.

אלא שהמציאות התפתחה אחרת. שלושה עשורים לאחר הסכמי אוסלו, הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו מתקדם לעבר פתרון אלא מתנהל בתוך מציאות של קיפאון מדיני מתמשך, מלווה באלימות קשה משני הצדדים. המשא ומתן הפך לזיכרון היסטורי, בעוד שהמונח הרווח בשיח המדיני הוא "ניהול הסכסוך". המערכת הבינלאומית ממשיכה לעסוק בסכסוך ולהצהיר על מחויבותה לפתרון שתי המדינות, אך בפועל היא מתקשה לגבש מדיניות אפקטיבית שתוביל להתקדמות ממשית.

אחת הסיבות המרכזיות לכך היא שינוי במבנה המערכת הבינלאומית. במשך שנים הייתה ארצות הברית הגורם היחיד בעל המשקל המדיני והדיפלומטי הדרוש להובלת תהליך שלום. אולם בשנים האחרונות פחתה המעורבות האמריקאית במזרח התיכון, והסכסוך הישראלי-פלסטיני איבד ממקומו המרכזי בסדר העדיפויות האסטרטגי של וושינגטון. משברים אזוריים אחרים, התחרות הגלובלית עם סין והמלחמות שהתנהלו במזרח התיכון דחקו את הסוגייה הפלסטינית לשוליים יחסיים של סדר היום האמריקאי.

אירופה, מצדה, ממשיכה להיות מעורבת בזירה הפלסטינית בעיקר במישור הכלכלי וההומניטרי. מדינות האיחוד הן התורמות המרכזיות לרשות הפלסטינית ולפרויקטים אזרחיים בגדה המערבית וברצועת עזה.

אולם למרות משקלה הכלכלי, האיחוד האירופי מתקשה לתרגם את עמדותיו המדיניות להשפעה ממשית על כיוון הסכסוך. הפיצול בין מדינות האיחוד והיעדר מדיניות חוץ אחידה מגבילים את יכולתו לפעול ככוח מדיני משמעותי.

גם בעולם הערבי חלו שינויים עמוקים. הסוגייה הפלסטינית ממשיכה להוות מרכיב חשוב בשיח הציבורי והמדיני, אך היא כבר איננה הגורם המרכזי המעצב את מדיניות החוץ של מרבית מדינות האזור. מדינות ערב פועלות כיום בתוך מערכת מורכבת של אינטרסים ביטחוניים, כלכליים ואזוריים. עבור חלק מהן הסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא מרכיב אחד בתוך סדר יום רחב בהרבה הכולל את המאבק בהשפעה האיראנית, את היחסים עם ארצות הברית ואת מאבקי הכוח הפנימיים במזרח התיכון.

לצד תהליכים אלו בולטת גם עלייתם של שחקנים אזוריים המבקשים למלא תפקיד משמעותי יותר בזירה הפלסטינית. טורקיה, למשל, מציגה עצמה כגורם מוביל בעולם המוסלמי בנושא הפלסטיני ומשלבת רטוריקה חריפה כלפי ישראל עם פעילות מדינית והומניטרית בזירה זו. אולם גם כאן מדובר בעיקר בהשפעה פוליטית וסמלית, ולא בכוח דיפלומטי המסוגל להוביל תהליך מדיני ממשי.

התוצאה הכוללת של כל התהליכים הללו היא מערכת בינלאומית מפוצלת. ארצות הברית מחזיקה עדיין בכלים המדיניים הדרושים להובלת תהליך שלום, אך מעורבותה פוחתת. אירופה מחזיקה במשקל כלכלי משמעותי אך מתקשה לפעול כגוש מדיני אחיד. מדינות העולם הערבי מעניקות לסוגיה הפלסטינית לגיטימציה אזורית אך פועלות מתוך אינטרסים לאומיים שונים ולעיתים אף מנוגדים. ושחקנים אזוריים אחרים מבקשים למלא תפקיד פוליטי אך אינם מחזיקים באמצעים הדיפלומטיים הדרושים לכך.

במציאות זו הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו מתקדם לעבר פתרון אך גם אינו נעלם מסדר היום הבינלאומי. במקום זאת הוא מתנהל בתוך מסגרת של ניהול סכסוך מתמשך: הקהילה הבינלאומית מתערבת כאשר מתפרצות מלחמות או משברים הומניטריים, אך אינה מצליחה ליצור מסגרת מדינית שתוביל לסיומו.

הקיפאון הזה אינו רק תוצאה של המציאות האזורית; הוא גם גורם המעצב אותה. כל עוד הסכסוך נותר ללא אופק מדיני, הוא ממשיך להיות מוקד של חיכוך מתמשך בין ישראל לבין חלקים נרחבים מהקהילה הבינלאומית. במקביל, הוא ממשיך להזין מתחים אזוריים ולהקשות על יצירת יציבות פוליטית רחבה יותר במזרח התיכון.

במילים אחרות, הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו עוד מרכז המערכת הבינלאומית כפי שהיה בשנות התשעים, אך הוא גם רחוק מלהיעלם. הוא ממשיך להתקיים במרחב שבין תשומת לב בינלאומית חלקית לבין היעדר יכולת פוליטית לפתור אותו. מצב ביניים זה מאפשר למערכת הבינלאומית להתמודד עם השלכות הסכסוך, אך אינו מציע דרך ממשית לסיומו. כל עוד מציאות זו נמשכת, הסכסוך ימשיך להיות גורם קבוע של חוסר יציבות אזורית ושל מתיחות מתמשכת בין ישראל לבין חלקים גדלים של הקהילה הבינלאומית.

28. הציבור האמריקאי פרגמטי מתמיד, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 15/03/2026

בסקר שנערך לאחרונה על ידי מכון הסקרים גאלופ נמצא, שהציבור האמריקאי הגיע לנקודת ההיפוך באהדה לישראל. לראשונה בהיסטוריה יותר אמריקאים אוהדים את הפלסטינים מאשר את ישראל.

גם ב״תמרור-פוליטוגרפיה״ מצאנו ממצאים דומים בסקרים שנתיים בציבור האמריקאי. אך אנו ביקשנו לבדוק גם האם זו הפניית גב לישראל, או שמדובר בדעה מורכבת יותר לגבי היחסים בין ישראל לפלסטינים, שאינה מבטאת בהכרח שלילה של ישראל.

הסקר האחרון שערכנו בינואר 2026 בקרב 1,002 אמריקאים — סקר אינטרנטי, דגימת מכסות לפי גיל, מין, אזור מגורים ואתניות עם טעות דגימה של כ־3.1% ברמת ביטחון של 95% — מציג תמונת מצב מפוכחת למדי לגבי היחס לישראל ולסכסוך הישראלי-פלסטיני. זהו הסקר הרביעי שערכנו מאז אוגוסט 2023.

ראשית, חשוב לציין כי הציבור האמריקאי איננו אנטי-ישראלי ברובו. כמחצית מהאמריקאים רואים בהקמת מדינת ישראל ״חזרה של העם היהודי לארץ אבותיו״. כלומר, הנרטיב ההיסטורי הבסיסי של הציונות עדיין זוכה להכרה משמעותית בארצות הברית.

עם זאת, לצד הכרה זו מתפתחת ראייה ביקורתית יותר על המציאות הפוליטית. כמחצית מהאמריקאים מודאגים מהכיוון אליו ישראל צועדת, ורק 45% סבורים כיום שישראל היא מדינה דמוקרטית.

במקביל, שיעור הולך וגדל של כ־39% מקבל את הנרטיב הפלסטיני ומגדיר את ישראל כמדינת מתנחלים קולוניאליסטית. מדובר במגמה הדרגתית שמתחזקת עם הזמן.

עמדות הציבור האמריקאי מורכבות במיוחד כאשר בוחנים את היחס לפלסטינים. מצד אחד, מעל חמישית מהאמריקאים — 22% — מסכימים עם הטענה שהעם הפלסטיני אינו קיים. מצד שני, רוב ברור של כ־60% תומך בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית ולהקמת מדינה ריבונית, תמיכה שהתחזקה בהדרגה מאז אוגוסט 2023, אז עמדה על 52% בלבד.

כלומר, חלקים נרחבים בציבור האמריקאי מחזיקים בו זמנית גם בתמיכה בזכות ההיסטורית היהודית וגם בתמיכה בזכויות הלאומיות הפלסטיניות.

גם ביחס למתקפת ה־7 באוקטובר ניכרת מורכבות בעמדות הציבור האמריקאי. כ־39% מהאמריקאים רואים במתקפת חמאס פעולה לגיטימית של התנגדות לדיכוי – שיעור שהתחזק בהדרגה מאז תחילת המלחמה. מנגד, רוב ברור של כ־60% ממשיך לראות בה כוונה של ג׳נוסייד כלפי העם היהודי.

כ־60% מהאמריקאים סבורים כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני ייפתר רק באמצעות פשרה במשא ומתן. רק מיעוט קטן יותר של כ־30% מאמין בתרחישים קיצוניים כמו סילוק כל הפלסטינים מן הארץ או לחלופין חזרת היהודים למקום שממנו הגיעו. במילים אחרות, הציבור האמריקאי עדיין מחזיק בגישה פרגמטית למדי: הסכסוך צריך להיפתר באמצעות הסדר מדיני.

הציבור האמריקאי גם מצפה מארצות הברית להיות מעורבת בתהליך כזה. כמעט מחצית מהמשיבים — 49% — סבורים כי על ארה״ב למלא תפקיד פעיל בפתרון הסכסוך. יתרה מכך, רוב של 57% תומך בכך שארצות הברית תפעיל לחץ על שני הצדדים – ישראל והפלסטינים – כדי להגיע לפשרה מדינית. נתון זה מעניין במיוחד משום שהוא מצביע על ציפייה אמריקאית למדיניות מאוזנת ולא להזדהות מוחלטת עם אחד הצדדים.

גם ביחס למדיניות הביטחון האזורית העמדות מורכבות. כמחצית מהאמריקאים תומכים בהמשך הסיוע הצבאי לישראל כדי להתמודד עם איומים כמו חמאס. במקביל, רוב של 54% תומך גם במתן סיוע הומניטרי לפלסטינים בעזה. כלומר, הציבור האמריקאי איננו רואה בהכרח סתירה בין תמיכה ביטחונית בישראל לבין דאגה למצב ההומניטרי של הפלסטינים.

הסקר גם חושף את אבני היסוד של היחסים בין ארה״ב לישראל. כאשר נשאלו המשיבים על בסיס השותפות בין שתי המדינות, רובם ציינו כי הקשר ביניהן מבוסס בעיקר על אינטרסים משותפים — כ־57% — וגם על ערכים משותפים — כ־50%. כלומר, למרות כל הסדקים והחיכוכים בין ממשלת ישראל לממשלים אמריקאיים, ולמרות הביקורת על המלחמה בעזה, קיים בסיס יציב של אמריקאים הרואים בישראל שותפה אסטרטגית ואפילו מזהים בסיס ערכי משותף בין המדינות.

המסקנה העולה מן הנתונים היא שהציבור האמריקאי אינו נוטש את ישראל, אך הוא גם אינו מוכן עוד לתמיכה בלתי ביקורתית במדיניותה. הוא מכיר בזכות ההיסטורית של העם היהודי לבית לאומי, אך גם בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. הוא תומך בסיוע ביטחוני לישראל, אך גם בסיוע הומניטרי לפלסטינים. הוא רואה בישראל שותפה אסטרטגית, אך מצפה ממנה לשמור על דמוקרטיה ולהתקדם לפתרון מדיני.

מבחינת ישראל, זהו שינוי חשוב: הבעיה איננה שהציבור האמריקאי הפך אנטי-ישראלי, אלא שהוא נעשה פרגמטי יותר, ביקורתי יותר ופחות מוכן לקבל את המשך הסטטוס קוו כמובן מאליו.

הציבור האמריקאי מצפה מישראל שתגלה תעוזה מדינית ותתקדם לפתרון הסכסוך עם הפלסטינים.

29. איך נדע אם הצלחנו?, דר' רז צימט, YNET, 17/03/2026

בתום מלחמת 12 הימים ביוני 2025 הגדיר ראש הממשלה בנימין נתניהו את תוצאות המלחמה עם איראן כ"ניצחון היסטורי שיעמוד לדורות". הוא הצהיר שישראל הצליחה להסיר שני איומים קיומיים מיידיים: איום ההשמדה באמצעות פצצות גרעין, ואיום ההשמדה באמצעות 20 אלף טילים בליסטיים, וכן הנחיתה "מכות מחץ על משטר הרשע" בטהרן. נשיא ארצות-הברית, דונלד טראמפ, הגדיל לעשות כשהצהיר שמתקני הגרעין "הושמדו לחלוטין" ושארה"ב החזירה את תוכנית הגרעין האיראנית עשרות שנים אחורה. מן העבר השני, גם בטהרן הכריזו מנהיג איראן, עלי חמינאי, שאיראן ניצחה את "המשטר הציוני המזויף", שכמעט התמוטט לחלוטין תחת מתקפות הרפובליקה האיסלאמית. הנשיא מסעוד פזשכיאן הצהיר אף הוא על "ניצחון היסטורי" במלחמה שנכפתה על ארצו בידי ישראל.

ניתן להניח שגם בתום המערכה הנוכחית יכריזו שלושת הצדדים על ניצחון. מנהיגי שלוש המדינות כבר מטפחים את נרטיב הניצחון. ראש הממשלה נתניהו הצהיר שישראל וארה"ב "כותשות את משטר הטרור באיראן" ומשיגות הישגים עצומים שמשנים את מאזן הכוחות במזרח התיכון וגם מעבר לו. הנשיא טראמפ הכריז שהנהגת המשטר האיראני "נמחקה מעל פני האדמה" ושיכולותיה הצבאיות של איראן ספגו פגיעה אנושה: הצי נעלם, חיל האוויר איננו עוד ומערכי הטילים והכטב"מים נכתשים לחלוטין. גם ההנהגה האיראנית תציג ככל הנראה את עצם שרידותו של המשטר כניצחון אל מול המתקפה הישראלית-אמריקאית המשולבת.

במציאות כזו חובה עלינו לשאול מה בכל זאת ייחשב להישג מבחינת ישראל. בזירה הפנימית נראה כי בשלב זה קיים ספק רב ביכולת להביא לשינוי משטר בטהרן. ראוי להדגיש שהפלת המשטר לא הוצגה מלכתחילה כאחד מיעדי המלחמה, אף כי ברור שבישראל היו שמחים לראות במימושו. נתניהו עצמו ציין שהתקיפות באיראן יוצרות את התנאים להפלת המשטר בטהרן, אך הדגיש שהעם האיראני הוא שצריך להוביל את השינוי. לפיכך השאלה המרכזית אינה אם המשטר האיראני יקרוס בתום המלחמה, אלא אם לכל הפחות ייווצרו התנאים שיסייעו לעם האיראני לחולל את השינוי המיוחל. הפגיעות המתמשכות במפקדות, בבסיסים ובמחסומים של משמרות המהפכה, מיליציית הבסיג' וכוחות ביטחון הפנים נועדו בדיוק לתכלית זו: גריעת יכולותיהם כדי לפגוע ביכולתם לשמר את שליטת המשטר ולערער את יכולת הדיכוי שלהם.

המבחן האמיתי יתרחש אם וכאשר הציבור האיראני ייצא שוב בהמוניו לרחובות, בין אם ביוזמתו או בעקבות קריאות עידוד מבחוץ. או אז יהיה ניתן לבחון אם המשטר אכן איבד את יכולתו לדכא ביעילות אכזרית את המפגינים כפי שעשה לפני כחודשיים.

עם זאת, אין להפריז במשמעות מגמה זו. ניסיון העבר מלמד כי המחאה הציבורית עשויה להתחדש, במיוחד לנוכח חוסר יכולתו של המשטר - החלש יותר מתמיד - לספק מענה למצוקות האזרחים, אף כי קשה להעריך האם ומתי תתחדש המחאה, ובעיקר האם תצליח הפעם לחולל שינוי של ממש.

יכולתה של איראן לשקם את מערך הטילים הבליסטיים שלה תהווה אף היא קריטריון משמעותי לבחינת הישגי המערכה. בהיעדר מערך הגנה אווירית יעיל הצליחה ישראל במהלך מבצע "עם כלביא" לתקוף את משגרי הטילים וכן לחסום את פתחי המנהרות של בסיסי הטילים התת-קרקעיים ולפגוע בכך ביכולת שיגור הטילים של איראן. אולם מיד בתום המערכה אז פעלה איראן לשיקום מערך הטילים שלה. היא הציבה אותו בראש סדר העדיפויות שלה והצליחה להשיב במהירות לפעילות כמה מתקני ייצור של טילים בליסטיים שנפגעו בתקיפות.

בסוגיית הטילים, נראה כי הפעם נעשה מאמץ שיטתי יותר לפגוע לא רק ביכולות השיגור אלא גם בשרשראות הייצור במטרה לעכב את שיקום המערך בתום המערכה. אף שאין בכך ערובה למניעת שיקום עתידי - במיוחד אם חלק מהטילים והמשגרים רק נוטרלו, כלומר נותרו במנהרות התת-קרקעיות החסומות, ולא הושמדו - מדובר בפעולה שעשויה להאריך משמעותית את

פרק הזמן הדרוש לכך. בינתיים, העלייה בימים האחרונים בהיקף השיגורים מאיראן מעידה כי היא מסוגלת להמשיך לשגר טילים - לכל הפחות בהיקף הנוכחי - למשך שבועות ארוכים נוספים.

תוכנית הגרעין מוסיפה להיות מקור דאגה מרכזי. כל עוד נותרו בידי איראן יכולות משמעותיות, ובראשן מאות קילוגרמים של אורניום מועשר לרמה של 60 אחוז, קיים סיכון ממשי להאצה מחודשת של התוכנית בתום המלחמה. אם לא יימצא פתרון מבצעי או מדיני, שיביא להוצאת רכיבים גרעיניים קריטיים מהמדינה או להשמדתם, עשוי המשטר בהנהגת מוג'תבא ומשמרות המהפכה, שאינם מחויבים בהכרח לתפיסה של מדינת סף גרעינית ומשוחררים מפסק ההלכה שיוחס לחמינאי האב ואסר על פיתוח נשק גרעיני, להחליט על שינוי דוקטרינת הגרעין ועל פריצה לנשק גרעיני.

לבסוף, סוגיית האנרגיה הפכה למוקד עניין מרכזי. איראן זיהתה את הפוטנציאל הטמון בשימוש בקלף זה באמצעות שליטתה במצרי הורמוז, הפגיעה בתשתיות האנרגיה במדינות האזור והשפעתה על מחירי הנפט. מבחינתה, מדובר בקלף אסטרטגי המאפשר להאריך את המלחמה עד להשגת ערבויות שיספקו את האינטרסים שלה, תוך גביית מחיר כלכלי כבד מהמערכת האזורית והגלובלית. התקיפה הישראלית בשדה הגז בדרום איראן הוכיחה שוב שטהרן אינה מתכוונת לוותר על קלף זה ואף מוכנה להסלים את המצב אף יותר. עם זאת, לא ברור עד כמה איראן תוכל לממש אסטרטגיה זו לאורך זמן. אם ארצות-הברית תהיה מוכנה לשאת בסיכונים הכרוכים בפעולה צבאית נרחבת יותר - ייתכן שתוך שימוש בכוח קרקעי ובמחיר הארכה אפשרית של משך המלחמה - עשויה להתפתח הזדמנות לצמצם לאורך זמן את יכולתה של איראן לאיים על שוק האנרגיה העולמי.

30. השאלה שצריכה להטריד - מי ימלא את מקומו של לריג'אני, דר' רז צימט, YNET, 17/03/2026

חיסולם של בכירים נוספים במשטר האיראני, ובראשם מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, עלי לריג'אני, ומפקד זרוע הבסיג' במשמרות המהפכה, גולאם רזא סולימאני, מסמן שלב נוסף במאמץ הישראלי המתמשך לערער את יציבותו של המשטר האיראני.

סיכולו של מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי עשוי להיות משמעותי במיוחד זאת כיוון שלריג'אני נחשב אחד הפוליטיקאים הוותיקים באיראן. הוא שימש כיו"ר המג'לס בין השנים 2012-2020 וקודם לכן כמזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי וכממונה על תיק המשא ומתן הגרעיני, כראש רשות השידור הממלכתית וכשר ההכוונה האסלאמית.

הוא נחשב לשמרן, אשר בדומה לפוליטיקאים שמרנים אחרים, וביניהם הנשיא לשעבר חסן רוחאני, הכיר בצורך להתאים את האידאולוגיה המהפכנית לתנאי הזמן ולמציאות העכשווית. במהלך כהונתו כיו"ר המג'לס העניק גיבוי למדיניותו של רוחאני, מה שעורר נגדו את זעמם של החוגים הרדיקליים. בבחירות לנשיאות בשנים 2021 ו-2024 נפסלה מועמדותו על ידי מועצת שומרי החוקה. אף על פי כן, עוד בטרם מונה מחדש לתפקיד מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי באוגוסט 2025, גברה מעורבותו בעניינים מדיניים. בסוף 2024 נשלח כשליחו המיוחד של המנהיג עלי חמינאי ללבנון ולסוריה, טרם קריסת משטר אסד, ולאחר מכן נשלח לביקור רשמי במוסקבה, שבמהלכו נפגש עם נשיא רוסיה ולדימיר פוטין.

חזרתו של לריג'אני לצמרת השלטונית בקיץ 2025 בעקבות מלחמת 12 הימים ביוני 2025 ביטאה את רצונו של חמינאי לשלב פוליטיקאים ותיקים ובעלי ניסיון בין מקבלי ההחלטות בטהרן. רצון זה גבר במיוחד לנוכח חיסול חלק מצמרת הפיקוד האיראני הבכיר במכת הפתיחה של ישראל במלחמת 12 הימים. מאז שב למלא תפקיד מרכזי בצמרת האיראנית ביטא לריג'אני את מחויבותו לתפיסות היסוד האסטרטגיות של הרפובליקה האסלאמית על בסיס לקחי מלחמת "עם כלביא".

בריאיון נרחב שהעניק לאתר הרשמי של מנהיג איראן התייחס לשיפורים הנדרשים בתחום היכולות הצבאיות. הוא ציין כי בידי איראן היו אומנם יכולות טובות, שאפשרו לה לכפות על אויביה הפסקת אש, אולם יש לחזק את היכולות הצבאיות והביטחוניות של המדינה ולתקן חלק מהכשלים שהתגלו במלחמה. לדבריו, איראן בוחנת בדיוק ובאובייקטיביות היכן היו כשלים ומתכוונת לתקנם ולחזק את יכולותיה. זאת לנוכח ההערכה שהמלחמה טרם הסתיימה, ועליה להיות ערוכה להפרת הפסקת האש ולחידוש העימות. הוא ציין כדוגמה את הליקויים שנתגלו בתחום ההגנה האווירית והדגיש את הצורך להמשיך לחזק את נקודות העוצמה שהתגלו בתחום הטילים ובתחומים נוספים.

נוכח ניסיונו הפוליטי והצבאי העשיר נתפס לריג'אני בשנה האחרונה כאיש מספר 2 בפוליטיקה האיראנית אחרי חמינאי. לא ייפלא כי לאחר חיסולו של המנהיג בראשית המלחמה הנוכחית הפך לריג'אני בפועל למוביל הדרג המדיני בטהרן. גם מינויו של מוג'תבא חמינאי כיורשו של אביו לא היה צפוי לערער את מעמדו – לצד מעמדם של בכירים אחרים בצמרת האיראנית, ובהם מפקד משמרות המהפכה, אחמד וחידי, ויו"ר המג'לס, מוחמד באקר קאליבאף. לפיכך, הסתלקותו של לריג'אני צפויה לייצר פער משמעותי ביכולתה של ההנהגה האיראנית – במיוחד לאחר חיסולו של חמינאי – לשמר מידה רבה של המשכיות ושליטה יעילה בניהול ענייני המדינה.

עם זאת, הסתלקותו של לריג'אני טומנת בחובה גם סיכון. חרף היותו בשר מבשרה של המהפכה האסלאמית ומחויבותו החד-משמעית לתפיסות היסוד של הרפובליקה האסלאמית, עמדותיו נחשבו לרוב פרגמטיות יותר בהשוואה לגורמים רדיקלים יותר בהנהגה, כדוגמת מפקד משמרות המהפכה, אחמד וחידי. יתר על כן, הסתלקותו של הבכיר המדיני המשמעותי ביותר בטהרן עשויה לחזק אף יותר את מעמדם של משמרות המהפכה, שהתחזקו ממילא לנוכח קשריו הקרובים של מוג'תבא עם הארגון.

בהיעדר שינוי משמעותי בכוחו של הארגון בהמשך המערכה, התחזקות משמרות המהפכה עשויה לחזק דווקא את התפיסות הרדיקליות יותר בתהליכי קבלת ההחלטות בטהרן, לרבות בסוגיות הנוגעות לדוקטרינת הגרעין האיראנית, לתוכנית הטילים שלה ולשאיפותיה האזוריות.

חיסולו של מפקד זרוע הבסיג' סולימאני מצטרף לפגיעה המצטברת ביכולות הדיכוי של כוחות הביטחון האיראניים לצד המשך התקיפה של מפקדות ובסיסים של הבסיג' ברחבי המדינה ושל מחסומים בשימוש הארגון, בעיקר בטהרן. סיכול הפיקוד הבכיר של הבסיג' עשוי לסייע להתערערות הפיקוד והשליטה. לכך עשויה להיות השפעה על מאזן הכוחות בין המשטר ותומכיו לבין תנועת המחאה בהינתן חידוש המחאה בתום המלחמה.

בסיכומו של דבר, ספק אם המשך התקיפות האוויריות, לרבות מבצעי הסיכולים הממוקדים, יכול למוטט את הרפובליקה האסלאמית ולהביא לשינוי המשטר. עם זאת, עריפה מתמשכת של בכירים בצמרת הפוליטית והביטחונית האיראנית יכולה להעמיק את הסדקים בהנהגה האיראנית ובשרשרת הפיקוד והשליטה ומכאן גם להגביר את הסיכוי להתערערות יסודותיו.

31. המלחמה מול איראן כמנגנון הסטה מהשאלה הפלסטינית, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 17/03/2026

המלחמה מול איראן עשויה להיות מוצדקת מבחינה ביטחונית, אך אצל ראש הממשלה בנימין נתניהו היא משמשת גם מנגנון הסטה: העברת העין הציבורית והבינלאומית מן השאלה הפלסטינית אל "האויב הגדול" שמאפשר להתלכד סביבו.

רויטרס דיווח כי מאז חזרתו של דונלד טראמפ לבית הלבן, נתניהו "דחף שוב ושוב" בשיחות טלפון להסיט את תשומת לבו מהמלחמה בעזה אל הטילים והשאיפות הגרעיניות של איראן.

גם אם יושג הישג צבאי מול איראן, אין בו כדי להחליף הכרעה ישראלית נדרשת על גבולות, ריבונות וזכויות לפלסטינים; יתרה מכך, תוצאה כזו עלולה לחזק את שלוחות הטרור של איראן, לצמצם תמריץ ערבי להרחבת הנורמליזציה במסגרת הסכמי אברהם, ובמקביל לאפשר לקואליציה משיחית־ימנית להעמיק סיפוח זוחל ואלימות יהודית בסיוע מערכות תקציביות ממלכתיות.

נקודת הפתיחה לאסטרטגיה זו הייתה הרגע שבו נתניהו הפך את איראן ל"כותרת־על" בזירת הלגיטימציה הבינלאומית, למשל בנאומו באו"ם ב-2012, שבו הציב "קו אדום" ביחס לאיראן. שיאה הוא כיום, עם תיעוד ישיר של שימוש באיום האיראני להסטת השיח מעזה ומהסכסוך הישראלי-פלסטיני.

"תבוסת איראן" מוגדרת על ידי ארה"ב וישראל כהחלשה משמעותית ומתמשכת של יכולות צבאיות ואסטרטגיות – פיקוד, טילים, תשתיות הקרנת כוח – מבלי להניח מראש קריסת משטר.

"שינוי משטר" מוגדר כהחלפת ההנהגה ומוסדות השלטון באופן שמייצר שינוי מבני במדיניות. כלומר, האפשרות כי ההנהגה הנוכחית תיוותר על כנה אם תשנה את מדיניותה, היא אפשרית בכדי שטראמפ יכריז על ניצחון וסיום המלחמה ויותיר עם ישראל להתמודד עם השלכותיה האחרות.

במדיניות זו נתניהו מפגין חוסר אחריות מדינית לטווח הארוך: איראן היא איום חיצוני, אך השאלה הפלסטינית היא הסוגיה שמכריעה את מהותה של ישראל – דמוקרטיה בגבולות מוכרים, או משטר שליטה מתמשך על עם אחר.

לכן, כשנתניהו ממסגר את איראן כתחליף, הוא אינו "מנהל סדר עדיפויות", הוא רק דוחה הכרעה נדרשת. במקביל, ההסטה פועלת גם פנימה: תקיפה באיראן "איחדה" את הציבור ואת המערכת הפוליטית אחרי שנתיים של קרע סביב המלחמה בעזה, כשיריבים "סוגרים שורות" סביב עמדות נתניהו לקראת הבחירות.

אבל את המציאות אי־אפשר להקפיא באמצעות כותרת. בזמן שמדברים על טהרן, עובדות בשטח נקבעות מתוך כוונה לאיין את האפשרות המדינית. בספטמבר 2025 נתניהו חתם על מהלך להרחבת התנחלויות והצהיר במפורש "לעולם לא תקום מדינה פלסטינית. ארץ זו היא שלנו".

חודש קודם לכן דווח על אישור סופי לתוכנית E1 המבתרת את הגדה ומנתקת אותה ממזרח ירושלים – כלומר, פגיעה קשה בהיתכנותה המרחבית של מדינה פלסטינית.

לכן הטענה בדבר חוסר אחריות מדינית לטווח ארוך אינה רגשית אלא משפטית־פוליטית: גם אם ישראל תסיר איום איראני, היא עדיין תידרש להסביר לעולם - ובעיקר לעצמה – איזה משטר היא מקיימת בין הים לירדן, ומהו מעמד שני העמים החיים תחת שליטתה. אין "איראן" שמחליפה החלטה על גבולות ועל משטר.

נתניהו ורבים בישראל מתעלמים מהאפשרות שתבוסת איראן ללא שינוי משטר תוביל "ככל הנראה" לחיזוק השלוחות – חזבאללה, חמאס, חות'ים והמיליציות השיעיות – ככלי ההרתעה המרכזי שישמש תחליף לתוכנית הגרעין ולטילים הבליסטיים.

יש לזכור כי על פי הדוקטרינה האיראנית, פרי משנתו של האייתוללה עלי ח׳אמינאי, ״השילוב בין יכולות קונוונציונליות קטלניות וכוחות שלוחים מהווה איום מתמשך״, וכי כוח קודס מקרין כוח באמצעות ״רשת מורכבת״ של שותפים ושלוחות.

בהערכת האיומים של DIA לשנת 2025 נכתב שאיראן סטתה לתגובה ישירה נגד ישראל במלחמת 12 הימים כחריג, הייתה זו ״סטייה מן האסטרטגיה המועדפת״ של הימנעות מעימות ישיר, תוך מתן מרחב לפעולה של שותפים ושלוחות; ובאופן חד־ משמעי נאמר שאיראן ״כמעט בוודאות״ תנסה לחמש מחדש את חזבאללה ולהמשיך בסיוע משמעותי למיליציות בעיראק, לחמושים בסוריה ולחות׳ים – מה שאכן התרחש.

לפיכך, אם היכולות הישירות נשחקות אך המשטר האיראני שורד ומבקש לשקם הרתעה, הוא ייטה להעלות את ערך ההרתעה העקיפה – כלומר עוד השקעה בשלוחות ובזירות חיכוך ״מתחת לסף״.

התפתחות נוספת אפשרית, הנעלמת מעיני נתניהו וממשלתו, היא כי איראן מוחלשת תפחית תמריץ ערבי להרחבת הסכמי אברהם ותשיב את הפלסטינים למרכז השיח ביחס לנורמליזציה.

יש לזכור כי הסכמי אברהם הם מסגרת לנורמליזציה ולשיתופי פעולה, ללא עיגון מפורש של מסלול מדיני פלסטיני מחייב. בפועל, בישראל עצמה הובהר לא פעם שהאיום האיראני היה מנוע משמעותי להתקרבות ביטחונית עם מדינות המפרץ. אם האיום האיראני נתפס כפחות, הדחיפות הביטחונית שמאפשרת ״לעקוף״ את הפלסטינים עשויה לפחות, ועלות הלגיטימציה של נורמליזציה תחייב מתן אופק לפלסטינים.

בספטמבר 2024 סעודיה הכריזה שלא תכיר בישראל ללא מדינה פלסטינית עצמאית שבירתה מזרח ירושלים. בפברואר 2026 שר החוץ הסעודי אמר: ״נורמליזציה אינה על השולחן כל עוד לא הוקמה מדינה פלסטינית״. גם במישור הציבורי הערבי חלה ״ירידה חדה״ בתמיכה בנורמליזציה אחרי המלחמה בעזה ודווח על כך שהתנגדות ציבורית ״עצרה״ מהלכי נורמליזציה ללא התקדמות פלסטינית.

לבסוף, האסטרטגיה הזו טומנת בחובה את הסכנה הפנימית למשטר ולעתידה של ישראל. מצב מלחמה מתמשך נותן חמצן פוליטי לקואליציה משיחית־ימנית להעמיק ״סיפוח זוחל״ – הרחבת התנחלויות, אלימות יהודית, תקצוב לא חוקי של תשתיות במאחזים בלתי מורשים – כדי לייצר מציאות שתקשה על היתכנות פתרון שתי המדינות.

נתניהו, כמי שמוביל ״קואליציה ימנית־קיצונית״, זכה אף לביקורת מראש שב״כ שהתריע כי ״טרור יהודי גורם נזק בלתי ניתן לתיאור״. הוא דיבר לא רק על מוסר אלא על אינטרס אסטרטגי: טרור לא־מדינתי מערער שלטון חוק, מזין חיכוך עם האוכלוסייה הפלסטינית, ומצמצם מרחב דיפלומטי לישראל. ולכן, ישראל, שממשיכה להעמיק שליטה בגדה תוך הזנת נקודות חיכוך אלימות, מייצרת תשתית שמתרגמת ״חירום חיצוני״ לשחיקה פנימית.

מדיניות הממשלה הבאה נדרשת להתבסס על מספר עקרונות:

ראשית, להפסיק את ההחלפה בין איראן לפלסטינים ולנהל ״שני מסלולים במקביל״ – מאבק באיום האיראני ביעדים מדידים ובתיאום עם בעלי ברית, אך במקביל קביעת יעד מדיני ישראלי של הפרדה ושתי מדינות, ועצירת צעדים שפוגעים בהיתכנות זו בשטח.

שנית, לטהר את התקציב הציבורי ממימון מאחזים וחוות בלתי מורשים, להציב שקיפות ובקרה פרלמנטרית מלאה על כל הוצאה שמעמיקה ״עובדות״ בשטח, ולהתנות כל השקעה שכבר קיימת בציות לחוק ולמדיניות ממשלתית פומבית.

שלישית, לאמץ אכיפה נחושה נגד אלימות מתנחלים, כפי שמערכת הביטחון עצמה מכנה ״טרור יהודי״, ולגבות זאת בכלים משפטיים, מודיעיניים וכלכליים – לא רק בהודעות גינוי.

רביעית, להפוך את הנורמליזציה האזורית ממסלול "עקיפה" למסלול "חיבור": להשתמש בה כדי לייצר מדיניות שמקדמת אופק פלסטיני, מתוך הבנה שסעודיה ומדינות נוספות מציבות בפועל תנאי פלסטיני, ודעת הקהל הערבית נעשתה מגבילה יותר אחרי המלחמה בעזה.

בסופו של דבר, איראן היא איום שניתן לבלום; הסכסוך הישראלי־פלסטיני הוא מציאות שיש להכריע בה. מי שמחליף את ההכרעה בכותרת אחרת קונה זמן לעצמו אך מוכר את עתיד המדינה.

32. מערכת הריסונים בגדה נחלשת, וישראל מסכנת את ביטחונה ואופיה הדמוקרטי, דר' שאול אריאלי, הארץ, 18/03/2026

מערכת הביטחון הישראלית נהגה להסביר לציבור ולעולם, כי למרות המציאות החריגה של שליטה צבאית במיליוני פלסטינים בגדה המערבית, קיימת מערכת של מרסנים מוסדיים, המונעת הידרדרות להפעלת כוח שרירותית. אלה לא היו רק סיסמאות, היו לכך מנגנונים: החטיבה היהודית בשב"כ, שנאבקה בטרור יהודי; משטרת ישראל, האמורה לאכוף את החוק על אזרחים ישראלים בגדה; המינהל האזרחי, שפעל לשמירת זכויות הפלסטינים; הפרקליטות הצבאית, שהציבה גבולות משפטיים; הפיקוד הבכיר בצה"ל, שניסה לשמור על איזון על רקע לחצים מראשי המתנחלים או מהדרג הפוליטי; הדרג המדיני, שקבע את גבולות הפעולה, והאווירה הציבורית בישראל, שלמרות המחלוקות הפוליטיות שמרה על קו אדום נגד אלימות אזרחית.

מערכת הריסונים הזאת נשחקה, ובשנים האחרונות השחיקה מורגשת ומתועדת במציאות. השינוי העמיק מאז הוקמה הממשלה הנוכחית והחריף לאחר 7 באוקטובר. כל אחד מהמרסנים נחלש, הוסט, או הוכפף ללחצים פוליטיים.

החטיבה היהודית בשב"כ היתה במשך שנים חוליה חשובה במאבק באלימות מתנחלים, אולם בשנים האחרונות נהפכה למטרה פוליטית. שרים וח"כים מהימין האשימו אותה ברדיפה אידיאולוגית, ואף קראו להגביל את סמכויותיה. צעד בולט היה החלטת שר הביטחון, ישראל כץ, לצמצם ואף להפסיק את השימוש במעצרים מינהליים נגד פעילי ימין קיצוני — כלי מרכזי בעבר במניעת טרור יהודי.

גם משטרת ישראל אמורה להיות אחד המרסנים המרכזיים; אזרחים ישראלים בגדה כפופים לחוק הישראלי, והמשטרה אמורה לחקור עבירות פליליות של מתנחלים. אולם נתוני האכיפה מצביעים על כשל. דו"חות של "יש דין" מראים, כי רק כ–3% מתיקי החקירה בעבירות אידיאולוגיות של ישראלים נגד פלסטינים מסתיימים בכתב אישום. כלומר, ברוב המכריע של מקרי האלימות — הצתות, תקיפות, הרס רכוש — איש אינו עומד לדין. גם כאשר מתבצעות חקירות, הן מסתיימות פעמים רבות בסגירת התיקים מחוסר ראיות. מערכת אכיפה בהובלת השר איתמר בן גביר מאפשרת למעשה את המשך האלימות.

המינהל האזרחי היה במשך שנים גוף מקצועי בתוך מערכת הביטחון, שיועד לנהל את החיים האזרחיים בגדה ולשמש גורם ממתן לפעילות ביטחונית הפוגעת בזכויות הפלסטינים. במסגרת ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה הנוכחית הועברו סמכויות רחבות מהמינהל האזרחי לשר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ', האחראי לתחום ההתיישבות. מדובר בשינוי מבני דרמטי. סמוטריץ' הוא אחד המובילים האידיאולוגים של הרחבת ההתנחלויות. כאשר גוף מקצועי כפוף בפועל לגורם פוליטי המחויב להרחבת ההתיישבות, קשה לראות בו מרסן אפקטיבי.

גם הפרקליטות הצבאית היתה אחד ממנגנוני הבקרה החשובים — קבעה את גבולות החוקיות של פעולות הצבא, פתחה חקירות ואף בלמה יוזמות מבצעיות. בשנים האחרונות, ובעיקר מאז המלחמה ברצועת עזה, מתגבר הלחץ הפוליטי והציבורי לצמצם את הביקורת המשפטית על הצבא. הרטוריקה על "הגבלת ידי הלוחמים" נעשתה נפוצה.

מעל לכל אלה עומד הפיקוד הבכיר של צה"ל. במשך שנים הדגישו אלופי פיקוד מרכז, כי אלימות מתנחלים איננה רק בעיה מוסרית, אלא גם איום ביטחוני. אולם בשנים האחרונות גובר המתח בין הדרג הצבאי לבין הדרג המדיני. מינוי אבי בלוט לאלוף פיקוד מרכז נתפש בעיני רבים כבעל משמעות פוליטית. בלוט מזוהה עם הציבור הדתי־לאומי ועם ההתיישבות, והמבקרים חוששים כי מינויו מסמן נכונות רבה יותר להשלמה עם הרחבת ההתנחלויות ועם נוכחות של מתנחלים אלימים.

המרסן המשמעותי ביותר הוא הדרג המדיני. כאשר שרים בכירים מגבים בפומבי פעולות של מתנחלים, או תוקפים את רשויות האכיפה, המסר מחלחל. כאשר הדרג המדיני חדל להיות מרסן, כל יתר המנגנונים נחלשים.

ולבסוף, האווירה הציבורית. במשך שנים התקיים בישראל ויכוח על ההתנחלויות ועל עתיד הגדה, אך נשמר קונצנזוס רחב נגד אלימות אזרחית. גם רוב הציבור שתמך בהתיישבות התנגד לפעולות "תג מחיר". ואולם 7 באוקטובר שינה את האקלים

הציבורי והוביל להקשחת עמדות. סקרים מצביעים על ירידה בתמיכה בתהליך מדיני ועל עלייה בתמיכה בצעדי כוח. כאשר האווירה הציבורית סובלנית יותר כלפי אלימות, גם המנגנונים המוסדיים מתקשים לפעול נגדה.

כשבוחנים את שבעת המרסנים, מתקבלת תמונה מטרידה. אף לא אחד מהם לא קרס בבת אחת. החטיבה היהודית קיימת, המשטרה חוקרת, המינהל האזרחי פועל, והפרקליטות הצבאית בוחנת פעולות — אך כל אחד מהם איבד מכוחו.

מחקרים רבים על סכסוכים ממושכים מצביעים על דפוס קבוע: כאשר מנגנוני הבקרה נשחקים והאלימות נעשית שכיחה יותר, נוצרת דינמיקה של הסלמה. בגדה מתרחש תהליך כזה. מספר האירועים האלימים גדל באופן משמעותי, הן מצד מתנחלים והן במסגרת פעילות צבאית. ההשלכות אינן רק מוסריות או משפטיות, הן גם ביטחוניות.

ההיסטוריה של הסכסוך הישראלי־הפלסטיני מלמדת, כי הסלמה בגדה המערבית אינה נשארת מקומית, אלא נוטה להתגלגל במהירות לעימות רחב יותר. לכן שחיקת המרסנים איננה רק בעיה של שלטון החוק, אלא בעיה אסטרטגית. בסופו של דבר השאלה איננה אם מדינת ישראל רשאית להגן על עצמה — זו זכות בסיסית של כל מדינה — השאלה היא, אם היא מצליחה לשמור גם על גבולות הכוח שהיא מפעילה.

מנגנוני המרסנים נוצרו בדיוק לשם כך. אם הם נשחקים, מדינת ישראל לא רק מאבדת כלי חשוב לניהול הסכסוך; היא מסכנת גם את יציבותה הביטחונית ואת אופיה הדמוקרטי.

33. לא סוף הסיפור, דר' רז צימט, YNET, 22/03/2026

שלושה שבועות מתחילת המערכה בין ישראל וארצות-הברית לבין איראן, מתחדד הצורך בגישה זהירה בהערכת המצב לנוכח דיווחים הנעים בין אופטימיות שלפיה הרפובליקה האיסלאמית מצויה על סף קריסה ויכולותיה הצבאיות הושמדו, לבין תחזיות על מלחמת התשה ממושכת, שבסופה נתייצב אל מול משטר קיצוני ומסוכן אף יותר. לא זו בלבד שקשה לגבש הערכות חד-משמעיות בעיצומה של מלחמה, במיוחד לנוכח ההאפלה התקשורתית באיראן, אלא שגם לא ניתן לדעת מתי תסתיים, מהם המהלכים הצבאיים הצפויים בהמשך המערכה וכיצד ישפיעו על השחקנים השונים.

סוגיית המצב הפנימי באיראן היא המורכבת ביותר להערכה. היא כרוכה בשורה ארוכה של משתנים: חוסן המשטר, תפיסת המציאות של הנהגתו, יכולות הפיקוד והשליטה, מצב הרוח הציבורי ויכולת ההתארגנות של מחאה פוטנציאלית. מה שברור הוא שבשלב זה אין כל אינדיקציה לכך שהמשטר קרוב לנקודת שבירה או מוכן לפשרות כלשהן. אדרבה, אם בתחילת המערכה נדמה היה כי יעדו המרכזי הוא הישרדות, הרי שכעת נראה כי הוא חותר לנצל את המלחמה כהזדמנות אסטרטגית – הן כדי למנוע תקיפות עתידיות נגדו והן כדי לעצב מחדש את הסדר האזורי. במסגרת זו, איראן שואפת לעודד את מדינות המפרץ לשים קץ לנוכחות הצבאית האמריקאית באזור ולכונן הסדרים אזוריים על בסיס הכרה במעמדה האזורי וביכולת ההיזק שלה. לצד זאת, המשטר מפגין עד כה יכולת הסתגלות לגל החיסולים בצמרת. אין עדות לאובדן שליטה של כוחות הביטחון, לרבות הבסיג' וכוחות ביטחון הפנים, אשר ממשיכים לפעול ואף להתאים את עצמם למציאות המשתנה, למשל באמצעות העברת פעילותם מהמיפקדות ומהבסיסים שהותקפו למוסדות אזרחיים ושינויים באופן הפעלת הכוח. במקביל, נמשכים ואף מתגברים מעצרים והוצאות להורג של אזרחים המואשמים בריגול או בשיתוף פעולה עם אויבי המשטר. גם אירועים רגישים מבחינה ציבורית, כדוגמת "פסטיבל האש" שצוין ביום רביעי האחרון שלפני השנה האיראנית החדשה, נורוז, עברו ללא אירועים מיוחדים, למעט תקריות בודדות בין מפגינים לכוחות הביטחון. עם זאת, אין להמעיט בחשיבות חיסולם של בכירי המשטר. דמויות מפתח בעלות ניסיון והשפעה, ובראשן המנהיג עלי חמינאי ומזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי עלי לאריג'אני, אינן ניתנות להחלפה בקלות. לא ברור עד כמה מוג'תבא חמינאי, שלפי הערכות ממשיך לתפקד חרף פציעתו, מצליח לאכוף ביעילות את שלטונו. יתר על כן, ישנן אינדיקציות למתחים בין הדרג המדיני לדרג הצבאי וכן לקשיים גוברים בשימור שרשרת פיקוד יעילה. השאלה המרכזית היא האם ומתי תגיע נקודת השבירה שעשויה לערער את יציבות המשטר ולהוביל לקריסתו מבפנים.

גם הסנטימנט הציבורי קשה להערכה. ישנם סימנים ראשונים לביקורת גוברת מצד הציבור, לרבות מבקרי משטר, כלפי ישראל וארצות-הברית על רקע המשך התקיפות, ובמיוחד הפגיעה בתשתיות לאומיות הנתפסת בעיני חלק מהציבור כביטוי למלחמה נגד איראן ולא רק נגד המשטר. סוציולוג איראני המזוהה עם המחנה הרפורמיסטי הזהיר בימים האחרונים כי אזרחים רבים, שבעבר היו בין מתנגדיו החריפים של המשטר וראו במדיניות החוץ שלו גורם מרכזי לבעיות הכלכליות במדינה, שינו את דעתם ופיתחו שנאה עמוקה כלפי הנשיא טראמפ וראש הממשלה נתניהו.

עם זאת, אין להפריז במשמעות מגמה זו. ניסיון העבר מלמד כי המחאה הציבורית עשויה להתחדש, במיוחד לנוכח חוסר יכולתו של המשטר - החלש יותר מתמיד - לספק מענה למצוקות האזרחים, אף כי קשה להעריך האם ומתי תתחדש המחאה, ובעיקר האם תצליח הפעם לחולל שינוי של ממש.

בסוגיית הטילים, נראה כי הפעם נעשה מאמץ שיטתי יותר לפגוע לא רק ביכולות השיגור אלא גם בשרשראות הייצור במטרה לעכב את שיקום המערך בתום המערכה. אף שאין בכך ערובה למניעת שיקום עתידי - במיוחד אם חלק מהטילים והמשגרים רק נוטרלו, כלומר נותרו במנהרות התת-קרקעיות החסומות, ולא הושמדו - מדובר בפעולה שעשויה להאריך משמעותית את פרק הזמן הדרוש לכך. בינתיים, העלייה בימים האחרונים בהיקף השיגורים מאיראן מעידה כי היא מסוגלת להמשיך לשגר טילים - לכל הפחות בהיקף הנוכחי - למשך שבועות ארוכים נוספים.

תוכנית הגרעין מוסיפה להיות מקור דאגה מרכזי. כל עוד נותרו בידי איראן יכולות משמעותיות, ובראשן מאות קילוגרמים של אורניום מועשר לרמה של 60 אחוז, קיים סיכון ממשי להאצה מחודשת של התוכנית בתום המלחמה. אם לא יימצא פתרון מבצעי או מדיני, שיביא להוצאת רכיבים גרעיניים קריטיים מהמדינה או להשמדתם, עשוי המשטר בהנהגת מוג'תבא ומשמרות המהפכה, שאינם מחויבים בהכרח לתפיסה של מדינת סף גרעינית ומשוחררים מפסק ההלכה שיוחס לחמינאי האב ואסר על פיתוח נשק גרעיני, להחליט על שינוי דוקטרינת הגרעין ועל פריצה לנשק גרעיני.

לבסוף, סוגיית האנרגיה הפכה למוקד עניין מרכזי. איראן זיהתה את הפוטנציאל הטמון בשימוש בקלף זה באמצעות שליטתה במצרי הורמוז, הפגיעה בתשתיות האנרגיה במדינות האזור והשפעתה על מחירי הנפט. מבחינתה, מדובר בקלף אסטרטגי המאפשר להאריך את המלחמה עד להשגת ערבויות שיספקו את האינטרסים שלה, תוך גביית מחיר כלכלי כבד מהמערכת האזורית והגלובלית.

התקיפה הישראלית בשדה הגז בדרום איראן הוכיחה שוב שטהרן אינה מתכוונת לוותר על קלף זה ואף מוכנה להסלים את המצב אף יותר. עם זאת, לא ברור עד כמה איראן תוכל לממש אסטרטגיה זו לאורך זמן. אם ארצות-הברית תהיה מוכנה לשאת בסיכונים הכרוכים בפעולה צבאית נרחבת יותר - ייתכן שתוך שימוש בכוח קרקעי ובמחיר הארכה אפשרית של משך המלחמה - עשויה להתפתח הזדמנות לצמצם לאורך זמן את יכולתה של איראן לאיים על שוק האנרגיה העולמי.

34. "כמה מתנחלים הם קרביים" זו לא השאלה, אלא כמה בכלל מתגייסים לצבא, דר' שאול אריאלי, הארץ, 28/03/2026

במשך שנים התקבעה בשיח הישראלי תפישה נוחה: ההתיישבות מעבר לקו הירוק היא מרחב של מחויבות ביטחונית גבוהה, בכל מאפייני השירות הצבאי. הדימוי של המתנחלים שהתקבע הוא של ציבור אידיאולוגי, תורם, לוחם שכובש את שדרת הפיקוד בצה"ל. אבל הנתונים מציגים תמונה מורכבת יותר. לא מדובר בקבוצה אחת, אלא בשלוש קבוצות שונות, עם דפוסי שירות שונים.

הפער המרכזי איננו בשאלה מה עושים בצבא, אלא בשאלה מי בכלל מתגייס. כאן מתגלה קו השבר: בערים החילוניות — אריאל ומעלה אדומים — שיעורי הגיוס של גברים ונשים הם 69% ו–56% בהתאמה — מעל לממוצע הארצי. אבל בערים החרדיות — מודיעין עלית וביתר עלית — שם מתגוררים 32% מהישראלים באיו"ש — שיעורי הגיוס אפסיים. זה לא רק הבדל כמותי, אלא שתי מציאויות שונות של השתתפות באותה מערכת. גם בחברה הדתית־לאומית שיעורי הגיוס של נשים נמוכים משמעותית, בשל מעבר למסלולי שירות לאומי.

מכאן נובעת המסקנה הראשונה: השיח הציבורי מתמקד בשאלה הלא נכונה. לא "כמה לוחמים יש באיו"ש", אלא כמה מתגייסים. הנתונים מראים שמספר המתגייסים באיו"ש נמוך ממספר המתגייסים באוכלוסייה בגודל דומה בתחומי ישראל.

כאשר בוחנים את מי שכן מתגייסים, התמונה משתנה: שיעור הלוחמים בקרב המתגייסים בערים באיו"ש נעים סביב הממוצע הארצי — כ–50%. גם במועצות המקומיות, 22% מכלל הישראלים, והאזוריות, 35% מכלל הישראלים, הנתונים דומים, ולעתים אף גבוהים יותר, עם שיעורים של עד 77% לוחמים מקרב המתגייסים במועצות דתיות־לאומיות. כלומר, ברגע שמתגייסים, אופי השירות דומה בין הקבוצות וגבוה מהממוצע הארצי.

הנתון המפתיע ביותר מחזק זאת: בקרב נשים מתגייסות בערים החרדיות, שמספרן אמנם קטן מאוד, שיעור הלוחמות גבוה משמעותית מהממוצע הארצי, כ–7%, ואף גבוה משיעורי הלוחמות בערים החילוניות. הנתון הזה לא משנה את התמונה הכוללת, אך הוא חושף עד כמה הבעיה איננה ביכולת או בנכונות של הפרט, אלא בהיקף ההשתתפות.

המסקנה השנייה ברורה: כאשר חרדים מתגייסים, הם לא פחות קרביים ולא פחות משמעותיים. הפער הוא לפני הגיוס, לא בין המתגייסים. גם במדדי הקצונה מתקבלת תמונה דומה. אמנם שיעורי הקצונה בארבע הערים באיו"ש נמוכים מהממוצע הארצי, כ–8.5%, אך הפערים בין הקבוצות מצטמצמים יחסית לשיעורי הגיוס. ב–13 המועצות המקומיות ובשש האזוריות ניתן אף למצוא שיעורי קצונה גבוהים יותר, וגם במועצות חרדיות מופיעים שיעורי קצונה, מקרב המתגייסים, הנושקים לממוצע הארצי. המשמעות היא, שגם במסלולי הפיקוד אין הדרה מוחלטת של קבוצות מסוימות, אלא השתתפות מצומצמת יותר.

המסקנה השלישית נוגעת למעמדם של הדתיים־לאומיים. הם בולטים במיוחד בשירות הקרבי והפיקודי. במועצות האזוריות שיעורי הלוחמים מביניהם ושיעורי הקצונה גבוהים מהממוצע הארצי. מדובר בתרומה מובהקת לשדרה הלוחמת והפיקודית של צה"ל. כלומר, אם יש קבוצה שממשיכה לגלם את הדימוי הישן של "מחויבות ביטחונית גבוהה", זו החברה הדתית־לאומית. ואולם, היא איננה מייצגת את כלל ההתיישבות, אלא קצת יותר משליש ממנה.

המסקנה הרביעית נוגעת לפערים בין נשים, שהם עמוקים יותר מהפערים בין גברים. בעוד שבקרב גברים קיימת השתתפות רחבה יחסית, גם אם לא אחידה, בקרב נשים יש פיצול חריף: שיעורי גיוס גבוהים מאוד בחברה החילונית, נמוכים מאוד בדתית־לאומית וכמעט אפסיים בחרדית. אך בקרב המתגייסות הדתיות־לאומיות שיעור הקצינות גבוה. המשמעות היא שוב אותה תבנית: סלקטיביות גבוהה שמייצרת איכות שירות גבוהה בקרב קבוצה קטנה.

המסקנה החמישית נוגעת להבדלים בין סוגי הרשויות, אך גם כאן מתברר כי מדובר בהשתקפות של ההרכב החברתי: מועצות אזוריות שבהן ריכוז גדול של דתיים־לאומיים, מציגות את שיעורי השירות הגבוהים ביותר, במיוחד בקרב גברים. מועצות

מקומיות חילוניות מובילות בגיוס. מועצות חרדיות מציגות שיעורי גיוס נמוכים, אך אינן שונות באופן קיצוני בשיעורי הלוחמים והקצינים בקרב אלה שכן מתגייסים.

המסקנה השישית והרחבה יותר נוגעת לשינוי הדמוגרפי. ההתיישבות באיו״ש אינה עוד מרחב המזוהה בעיקר עם הציבור הדתי־לאומי. בשל העובדה ששיעור החרדים באזור גבוה פי שלושה משיעור החרדים הממוצע הארצי ועומד על 38% מכלל הישראלים באיו״ש, ובמקביל שיעור החילונים נמצא בירידה — התוצאה היא ירידה בשיעור ההשתתפות הכולל של האוכלוסייה הישראלית באיו״ש.

זה בא לידי ביטוי במגמות הרב־שנתיות של איו״ש: ירידה בשיעורי הגיוס, בלחימה ובקצונה בקרב גברים. בקרב נשים אין ירידה בגיוס ויש עלייה בלחימה. כלומר, גם כאן התמונה מורכבת, אך הכיוון ברור: שחיקה מסוימת במדדי השירות.

המסקנה השביעית היא אולי החשובה ביותר: הדימוי הציבורי של ההתיישבות כמרחב של מחויבות ביטחונית איננו עומד במבחן הנתונים. יש בה קבוצות שמובילות, קבוצות שמשתתפות חלקית, וקבוצות שכמעט שאינן משתתפות כלל. מדובר בפסיפס חברתי, לא בבלוק אחיד.

המשמעות של פערים אלו חורגת מהשדה הצבאי. השירות הצבאי הוא אחד ממנגנוני הלכידות המרכזיים של החברה הישראלית. כאשר קבוצות גדולות משתתפות בו במידה שונה, נוצרת חלוקה לא שוויונית של הנטל, ונוצר פער בתפישת השותפות האזרחית, ומכאן המחלוקת הדרמטית בקואליציה סביב חוק הגיוס.

בסופו של דבר, הנתונים אינם מספרים סיפור על ״מי תורם יותר״, אלא על שינוי עמוק בהרכב החברתי של ההתיישבות באיו״ש ועל השלכותיו. ההתיישבות באיו״ש איננה מה שהיתה בעבר, והניסיון להמשיך ולתאר אותה בדימויים הישנים מטשטש את המציאות. ומי שמתעקש להתעלם מההבדלים האלה, כנראה מעדיף סיפור פשוט על פני מציאות מורכבת. הבעיה היא, שהמציאות, כמו הנתונים, לא נוטה לשתף פעולה עם סיפורים נוחים.

35. יחסי ישראל וטורקיה בתהליך של שינוי מבני, דר' חי איתן כהן ינרוג'ק, זמן ישראל, 06/04/2026

יש משהו כמעט מרגיע בעקביות. גם כאשר היא בעייתית, אפילו מסוכנת, לפחות אין בה הפתעות. המחקר על מדיניות טורקיה כלפי ישראל והסכסוך עם הפלסטינים ברבעון הראשון של 2026 מציג בדיוק את זה: לא תפנית חדה, לא שינוי כיוון, אלא העמקה שיטתית של מגמה קיימת.

מי שחיפש סימנים לריכוך, יתקשה למצוא אותם. מי שחשש מהקצנה, יקבל כאן אישוש מדויק למדי.

המגמה הראשונה והבולטת ביותר היא הפיכת הרטוריקה למדיניות. טורקיה אינה מסתפקת עוד בהצהרות חריפות נגד ישראל. האשמות ב"רצח עם", קריאות לסנקציות והצגת ישראל כאיום אזורי אינן עוד חלק מרטוריקה פוליטית מתלהמת, אלא מרכיב קבוע בשיח המדיני הרשמי.

זה חשוב, לא משום שמילים יוצרות מציאות, אלא משום שהן מכינות אותה. כאשר הנהגה מדינתית חוזרת שוב ושוב על אותם דפוסים לשוניים, היא מייצרת לגיטימציה ציבורית ובינלאומית לצעדים ממשיים.

ואכן, המגמה השנייה, המשמעותית יותר, היא המעבר מפוזיציה של מבקרת לפוזיציה של שחקנית. טורקיה מעמיקה את מעורבותה בזירה הפלסטינית – לא רק באמצעות סיוע הומניטרי נרחב, אלא גם דרך קשרים ישירים עם הנהגת חמאס והבעת נכונות להשתלב במנגנונים בינלאומיים ואף ביטחוניים בעזה. זהו שינוי איכותי: אנקרה אינה מבקשת עוד להשפיע על השיח, אלא על המציאות עצמה.

במקביל, מתרחבת גם הזירה הגיאוגרפית והאסטרטגית. הסכסוך הישראלי־פלסטיני מוצג בשיח הטורקי כחלק ממערך אזורי רחב יותר, הכולל את סוריה, קרן אפריקה ואף איראן.

בתוך מסגרת השיח הזו, ישראל אינה עוד צד לסכסוך מוגדר, אלא רכיב במערכת שלמה הנתפסת כמאיימת. התוצאה היא הרחבת פוטנציאל החיכוך, שכן כל התפתחות בזירה אחת מתורגמת מייד לאיום בזירה אחרת.

לצד זאת, קשה להתעלם מהממד האידאולוגי. הנאו־עות'מניות והפאן־אסלאמיזם אינם רק סמלים רטוריים, אלא מנגנונים שמעצבים מדיניות בפועל.

הקריאות להקמת מסגרת אזורית מוסלמית, לצד רמיזות לבריתות אסטרטגיות עם מדינות בעלות משקל אזורי, משקפות שאיפה ברורה: טורקיה מבקשת להוביל סדר אזורי חלופי, שבו היא משמשת כמרכז כוח. בסדר כזה, ישראל אינה רק מחוץ למשחק, אלא לעיתים מוצגת כאיום שיש לאזן או לבלום.

מנגד, גם ישראל אינה פועלת בחלל ריק. צעדים מדיניים וביטחוניים, בעיקר ביהודה ושומרון, נתפסים באנקרה כמהלכים של סיפוח דה־פקטו ומספקים לה הצדקה להחרפת עמדותיה.

כך נוצרת דינמיקה מעגלית: כל פעולה ישראלית מתורגמת בטורקיה כהוכחה לנרטיב קיים, וכל תגובה טורקית מחזקת בישראל את תחושת האיום.

המסקנה העולה מן המחקר אינה דרמטית, אך משמעותה עמוקה. היחסים בין ישראל לטורקיה אינם במשבר חולף, אלא בתהליך של שינוי מבני. טורקיה אינה עוד שותפה בעייתית או מבקרת קולנית, אלא שחקן אזורי שממקם את עצמו באופן עקבי יותר ויותר מול ישראל, הן בזירה המדינית והן בזירות נוספות.

מי שממשיך לראות בכך רעש רקע דיפלומטי, כנראה מעדיף נוחות על פני הבנה. זו אינה רק הידרדרות ביחסים, אלא בנייה הדרגתית של מציאות חדשה.

במזרח התיכון, מציאות חדשה כמו שנבנית בטורקיה אינה נשארת על הנייר. היא מתורגמת, בסופו של דבר, למדיניות. ולפעמים גם לעימות לא רצוי.

36. הצהרות השלטון על ניצחון מוחלט יוצרות מעגל קסמים אלים. אסור להאמין, דר' שאול אריאלי, הארץ, 09/04/2026

בשנים האחרונות, תחת הנהגתו של בנימין נתניהו, השתרשה בישראל שפה מדינית וביטחונית המבוססת על עולם מדומיין ומתרחקת בהדרגה מן המציאות. שפה זו נהפכה לכלי מרכזי בניהול מדיניות הממשלה, בצורת הבטחות ל"ניצחון מוחלט", "חיסול מוחלט" של אויבים ומניעת כל איום "בכל מחיר". הבעיה היא הפער הגדול בין ההבטחות לבין המציאות — שהופך בהדרגה למאפיין קבוע של המדיניות הישראלית.

כך, לאחר פרוץ המערכה בעזה לאחר אירועי 7 באוקטובר 2023, הכריז נתניהו כי מטרת המלחמה היא "חיסול חמאס בכל רצועת עזה", ואמר שאנחנו "כפסע מהניצחון המוחלט" — ביטוי שחזר עליו פעמים רבות. בהקשר לזירה האיראנית, עם תחילת המלחמה, ב–28 בפברואר, הצהיר נתניהו: "המלחמה הזאת תוביל לשלום אמיתי... אנחנו נשנה את פני המזרח התיכון", ובהמשך אמר: "ניצור את התנאים לעם האיראני האמיץ לשחרר את עצמו מכבלי הרודנות".

אין מדובר בפליטות פה או בהגזמות רגעיות, אלא בשיטה שמעדיפה ניסוחים אבסולוטיים על פני הערכות ריאליות, ומציגה לציבור מטרות שאינן ניתנות להשגה, ואפילו לא למדידה. "ניצחון מוחלט" אינו יעד מבצעי בר מימוש, אלא סיסמה. וכאשר ראש הממשלה חוזר שוב ושוב על סיסמאות כאלה הוא הופך אותן למדיניות ויוצר בציבור ציפייה למימושן.

וכאן מתחילה הבעיה האמיתית, משום שהציבור אינו רק קהל פסיבי, הוא שותף פעיל ליצירת המציאות הפוליטית. כאשר הציבור מאמץ את הסיסמאות הללו בלי לבחון את היתכנותן, הוא פוטר את עצמו מן האחריות להפעיל חשיבה ביקורתית. האמונה בהבטחות הבלתי אפשריות אינה רק טעות או הטעיה מצד ההנהגה — היא גם טעות של ציבור שבוחר להאמין.

סקרים שונים מלמדים עד כמה עמוק השתרשו הרעיונות של מטרות מוחלטות ומופרכות. הם מצאו כי רוב הציבור היהודי תומך בהמשך הלחימה בכל הגזרות "עד להשגת הכרעה מלאה". כך, סקר של אוניברסיטת תל אביב מינואר 2024 מצא, כי יותר מ–60% מהנשאלים סברו שיש להמשיך בלחימה עד "חיסול מלא של חמאס". סקר של "המכון הישראלי לדמוקרטיה" ממרץ השנה מצא כי כשני שלישים מהציבור תומכים בהמשך מבצע "שאגת הארי". נתונים אלו לא מבטאים רק עמדה ביטחונית; הם עדות להפנמה כמעט מלאה בציבור של הרטוריקה הממשלתית הכוזבת.

הבעיה היא, שהמציאות אינה מתיישרת לפי הסיסמאות. חמאס לא חוסל. הוא נפגע, אך ממשיך לשלוט בעזה. יכולותיו הצבאיות הצטמצמו, אך לא חוסלו. גם חיזבאללה לא הוכרע, והעימות בצפון נמשך בעצימות משתנה, שעה שהוא מפגין דפוסים של צבא מאורגן. באשר לאיראן — לא רק שלא התחלף המשטר, אלא שהשפעתה באזור נותרה יציבה, היא ממשיכה לפעול דרך מנגנוני פרוקסי, ואף דחקה את טראמפ להכריז על הפסקת אש כמעט באופן חד־צדדי.

הפער בין ההצהרות וההבטחות לבין המציאות מניע תהליך פוליטי מסוכן. כאשר הנהגה מבטיחה יעד מוחלט ואינה עומדת בו, היא לא יכולה להודות בכך מבלי לשלם מחיר פוליטי כבד. ולכן היא נוטה להסלים את פעולתה, להרחיב את היעדים, או לחלופין, לשנות את הקריטריונים להצלחה.

כך נוצר מעגל קסמים: הבטחות בלתי אפשריות מובילות לציפיות גבוהות בלתי ריאליות, שמובילות ללחץ ציבורי להמשך פעולה, שמוביל להסלמה נוספת בניסיון סרק להשיג את המטרות, במחיר הולך ומאמיר. זה לא עניין תיאורטי. ניתן לזהות את הדינמיקה הזאת בשיח הציבורי והפוליטי בישראל מאז תחילת המלחמה ב–2023.

במקרה של נתניהו, מדובר בדפוס עמוק, שאינו מוגבל למערכה הנוכחית. כבר ב–2002 עודד נתניהו את ארה"ב לפלוש לעיראק בטענה שהצעד יביא לדמוקרטיזציה במזרח התיכון ולהחלשת איראן. בפועל, הפלישה לעיראק ב–2003 הובילה לתוצאה הפוכה: קריסת הסדר האזורי והתחזקות משמעותית של איראן. גם אז הפער בין ההבטחות למציאות היה ברור. גם אז לא הופקו הלקחים.

הבעיה אינה טמונה בהערכת מצב שגויה, אלא בהעדפת נרטיב מופרך על פני מציאות. במקום לאמץ מדיניות שמכירה במורכבות הזירה ובמגבלות הכוח ולכן בוחרת יעדים בני השגה, מאמצים מדיניות המבוססת על הצהרות גורפות, שנועדו לייצר בקרב הציבור תחושה שההנהגה בשליטה.

הישרדותו הפוליטית של נתניהו נשענת על טיפוח של אויב קיומי מתמיד ומוחלט, כמו חמאס ואיראן. הוא זקוק לכך כדי לטעון לנחיצותו כמגן בלעדי של ישראל. אם המציאות תיתפש כמורכבת או כמחייבת פשרה, נחיצותו האבסולוטית כמנהיג תתערער. וערעור כזה מוצג ונתפש כפגיעה בהישרדותו של העם היהודי.

אבל שליטה מדומה אינה יכולה להחליף שליטה אמיתית. להפך, היא מחלישה אותה. כאשר הציבור מגלה שההבטחות אינן מתממשות, האמון שלו נשחק. כאשר ההנהגה ממשיכה להבטיח את אותו הדבר, הפער בין ההבטחות למציאות הולך ומתרחב.

כאן נכנסת לתמונה אחריות הציבור, משום שהאמונה בהבטחות הללו אינה תוצאה של כפייה, אלא תוצאה של בחירה להעדיף מסר פשוט על פני הכרה במציאות המורכבת: הבחירה להאמין שניתן "לסיים" סכסוכים בכוח בלבד; הבחירה לוותר על הטלת ספק ועל חשיבה ביקורתית ועצמאית. במובן זה, הציבור איננו רק קורבן של הרטוריקה הפוליטית הכוזבת, הוא שותף לה. מי שמאמין שניתן להשיג "ניצחון מוחלט" על ארגון קנאי הפועל בתוך אוכלוסייה אזרחית, או "להעלים" איום אזורי כמו איראן באמצעים צבאיים בלבד, בוחר להתעלם מלקחי ההיסטוריה. התוצאה היא דחיקה של מדיניות ריאליסטית. כל הצעה לפתרונות ריאליים בדמות פשרה, הסדרה או ניהול הסכסוך, נתפשת ככישלון. כל ניסיון להגדיר יעדים מוגבלים נתפש כביטוי של חולשה. כך מצטמצם מרחב הפעולה של ההנהגה — לא משום שאין לה אפשרויות, אלא משום שהיא כבולה להבטחותיה שלה.

יש לכך מחיר גם בזירה הבינלאומית. מדינות פועלות על פי אינטרסים, לא על פי סיסמאות. כאשר ישראל מציגה יעדים שאינם ניתנים להשגה, היא מתקשה לשכנע שותפים בינלאומיים לתמוך במדיניותה לאורך זמן. הפער בין ההצהרות היומרניות לבין התוצאות פוגע באמינותה.

הלקח ברור: הנהגה אחראית אינה מבטיחה את הבלתי אפשרי ואינה מבטיחה "ניצחון מוחלט", אלא מגדירה מדיניות ויעדים שניתן להשיג, מנהלת סיכונים ומכירה במגבלות הכוח. היא פועלת להשגת יתרון יחסי בתוך מציאות מורכבת.

העובדה שראש הממשלה ממשיך להשתמש באותה רטוריקה, גם לאחר שהיא הופרכה שוב ושוב, אינה מקרית. היא משרתת צורך פוליטי בטווח הקצר — שימור תמיכה, יצירת אשליה של שליטה וכיוון, והדיפת ביקורת. אך בטווח הארוך זה פוגע ביכולת לנהל מדיניות אפקטיבית, והבומרנג לא מאחר להגיע. זה לא קורה בהכרח באירוע אחד דרמטי, אלא בתהליך מתמשך של שחיקת אמון, של הסלמה ללא מטרה ברורה ושל התבוססות של ההנהגה והציבור בסיסמאות ריקות.

השאלה אינה אם הפער בין ההבטחות למציאות ייחשף — הוא כבר נחשף. השאלה היא כמה זמן עוד ייקח עד שהמערכת הפוליטית והציבור בישראל יחליטו להביט נכוחה במציאות, להסיק את המסקנות המתבקשות ולהתמודד איתה.

37. איראן לא נוטשת את הסוגיה הפלסטינית - רק דוחקת אותה, דר' רז צימט, זמן ישראל, 09/04/2026

יש משהו כמעט מרגיע בעקביות. גם כאשר היא בעייתית, אפילו מסוכנת, לפחות אין בה הפתעות. המחקר על מדיניות טורקיה כלפי ישראל והסכסוך עם הפלסטינים ברבעון הראשון של 2026 מציג בדיוק את זה: לא תפנית חדה, לא שינוי כיוון, אלא העמקה שיטתית של מגמה קיימת.

מי שחיפש סימנים לריכוך, יתקשה למצוא אותם. מי שחשש מהקצנה, יקבל כאן אישוש מדויק למדי.

המגמה הראשונה והבולטת ביותר היא הפיכת הרטוריקה למדיניות. טורקיה אינה מסתפקת עוד בהצהרות חריפות נגד ישראל. האשמות ב"רצח עם", קריאות לסנקציות והצגת ישראל כאיום אזורי אינן עוד חלק מרטוריקה פוליטית מתלהמת, אלא מרכיב קבוע בשיח המדיני הרשמי.

זה חשוב, לא משום שמילים יוצרות מציאות, אלא משום שהן מכינות אותה. כאשר הנהגה מדינתית חוזרת שוב ושוב על אותם דפוסים לשוניים, היא מייצרת לגיטימציה ציבורית ובינלאומית לצעדים ממשיים.

ואכן, המגמה השנייה, המשמעותית יותר, היא המעבר מפוזיציה של מבקרת לפוזיציה של שחקנית. טורקיה מעמיקה את מעורבותה בזירה הפלסטינית – לא רק באמצעות סיוע הומניטרי נרחב, אלא גם דרך קשרים ישירים עם הנהגת חמאס והבעת נכונות להשתלב במנגנונים בינלאומיים ואף ביטחוניים בעזה. זהו שינוי איכותי: אנקרה אינה מבקשת עוד להשפיע על השיח, אלא על המציאות עצמה.

במקביל, מתרחבת גם הזירה הגיאוגרפית והאסטרטגית. הסכסוך הישראלי־פלסטיני מוצג בשיח הטורקי כחלק ממערך אזורי רחב יותר, הכולל את סוריה, קרן אפריקה ואף איראן.

בתוך מסגרת השיח הזו, ישראל אינה עוד צד לסכסוך מוגדר, אלא רכיב במערכת שלמה הנתפסת כמאיימת. התוצאה היא הרחבת פוטנציאל החיכוך, שכן כל התפתחות בזירה אחת מתורגמת מייד לאיום בזירה אחרת.

לצד זאת, קשה להתעלם מהממד האידאולוגי. הנאו־עות'מניות והפאן־אסלאמיזם אינם רק סמלים רטוריים, אלא מנגנונים שמעצבים מדיניות בפועל.

הקריאות להקמת מסגרת אזורית מוסלמית, לצד רמיזות לבריתות אסטרטגיות עם מדינות בעלות משקל אזורי, משקפות שאיפה ברורה: טורקיה מבקשת להוביל סדר אזורי חלופי, שבו היא משמשת כמרכז כוח. בסדר כזה, ישראל אינה רק מחוץ למשחק, אלא לעיתים מוצגת כאיום שיש לאזן או לבלום.

מנגד, גם ישראל אינה פועלת בחלל ריק. צעדים מדיניים וביטחוניים, בעיקר ביהודה ושומרון, נתפסים באנקרה כמהלכים של סיפוח דה־פקטו ומספקים לה הצדקה להחרפת עמדותיה.

כך נוצרת דינמיקה מעגלית: כל פעולה ישראלית מתורגמת בטורקיה כהוכחה לנרטיב קיים, וכל תגובה טורקית מחזקת בישראל את תחושת האיום.

המסקנה העולה מן המחקר אינה דרמטית, אך משמעותה עמוקה. היחסים בין ישראל לטורקיה אינם במשבר חולף, אלא בתהליך של שינוי מבני. טורקיה אינה עוד שותפה בעייתית או מבקרת קולנית, אלא שחקן אזורי שממקם את עצמו באופן עקבי יותר ויותר מול ישראל, הן בזירה המדינית והן בזירות נוספות.

מי שממשיך לראות בכך רעש רקע דיפלומטי, כנראה מעדיף נוחות על פני הבנה. זו אינה רק הידרדרות ביחסים, אלא בנייה הדרגתית של מציאות חדשה.

במזרח התיכון, מציאות חדשה כמו שנבנית בטורקיה אינה נשארת על הנייר. היא מתורגמת, בסופו של דבר, למדיניות. ולפעמים גם לעימות לא רצוי.

38. כוח צבאי או חוק בינלאומי: למה בישראל לא מבינים את היחס האירופאי לאיראן, ד״ר מאיה שיאון צדקיהו, הארץ, 23/04/2026

״האירופים הם סמרטוטי רצפה... נמרים של נייר שמצטרפים לחגיגה אחרי שהאריות וידאו הריגה״, כתב טוקבקיסט ישראלי בתגובה לידיעה על היוזמה האירופית להקים כוח משימה ימי רב־לאומי להבטחת חופש השיט במצר הורמוז. התגובה הזאת אינה חריגה. היא משקפת את הקושי של ישראלים רבים בהבנת צורת המחשבה האירופית, ולעתים גם זלזול עמוק בה. ישראלים רבים שותפים לדברי הגנאי על אירופה, שאמרו שרים בממשלתם ונשיא ארה״ב דונלד טראמפ, וחשים שלישראל אין צורך ביבשת. ייתכן שאינם מבינים את גודל השבר הטראנס־אטלנטי ואת ההשלכות שיהיו לו על ישראל, אם תיאלץ לבחור צד. הבחירה אינה רק בין הביטחוני לכלכלי. זוהי בחירה ערכית ואסטרטגית – בעד סדר עולמי ליברלי או נגדו.

היחסים בין טראמפ לאירופה הגיעו לשפל המדרגה. אין דרך חזרה. בינואר הוא איים על אירופה בהקשר של גרינלנד, ובמלחמה עם איראן השתלח במדינות היבשת והעליב את מנהיגיהן כל שני וחמישי. 80 שנה של פאקס־אמריקנה, שבהן משני צדי האוקיינוס האטלנטי חלקו ערכים משותפים ומדינות אירופה חסו תחת המטרייה הביטחונית האמריקאית, הן עידן שהסתיים.

אירופה נמצאת בתקופת מעבר מסוכנת: טראמפ מרוקן מתוכן את ברית נאט״ו, והיא מנסה למלא את החלל שנוצר בכוחות משלה. הבנייה של אוטונומיה אסטרטגית אירופית צוברת תאוצה, אבל היא עדיין רחוקה מאוד מהאמריקאית ולאירופה יידרשו כמה שנים למלא את הפער. אירופה עדיין אינה יכולה להקרין עוצמה צבאית הרתעתית חזקה, הן בשל העדר בניין כוח והן בשל הקושי לקבל החלטות ללא ההובלה האמריקאית.

אבל האירופים מבינים שהם לא יכולים להישאר שבויים בין ההחלטות של טראמפ לאלו של משמרות המהפכה באיראן, ועליהם לקדם את ״הדרך האירופית״, שעיקרה הוא אמונה בסדר בינלאומי מבוסס כללים. סדר כזה נועד לנהל את הביטחון והסחר הבינלאומיים – ככל שאפשר – באמצעות נורמות, מוסדות ומשא ומתן, להבדיל מסדר המבוסס בעיקר על הפעלת כוח צבאי שמייצר הפרעות, שיבושים, חוסר יציבות וחוסר ודאות. הבנייה של קואליציה רב־לאומית שפועלת לפתיחת מצר הורמוז מאפשרת לאירופה לבדל את עצמה מטראמפ ולהתרחק מגישתו הלוחמנית. כך היא מנסה להחזיק את הסדר העולמי הליברלי, שהולך ונשמט מאחיזתה.

הקואליציה הרב־לאומית בהובלת צרפת ובריטניה ובתמיכת גרמניה, איטליה ורבות נוספות פועלת להבטחת חופש השיט במצר הורמוז. מעל ל־40 מנהיגי מדינות, כולל מאסיה ומהמזרח התיכון, השתתפו בשבוע שעבר בוועידה שעסקה בכך. לכוח יהיה מנדט הגנתי בלבד: ליווי והגנה על ספינות מסחר וניקוי מוקשים, בהתאם לאמנת חוק הים והמשפט הבינלאומי. הוא יוכל לפעול רק לאחר סיום המלחמה, ככוח נייטרלי. יותר מתריסר מדינות הודיעו על נכונותן העקרונית להצטרף לכוח זה כשהתנאים יאפשרו זאת.

בתקופה שבה נראה שהסדר העולמי הליברלי קורס, מצר הורמוז הוא מבחן, ואולי גם אמצעי, לגיבוש פעולה מולטילטרלית שאירופה היא המוקד שלה. מכיוון שקבלת החלטות באיחוד האירופי מחייבת הסכמה פה אחד, אירופה פועלת באמצעות ״קואליציית הרוצים״, שמאפשרת לקבל החלטות בקלות רבה יותר. באמצעות הקואליציה משתתפות במאמצים גם בריטניה ונורווגיה, חברות נאט״ו שאינן באיחוד. ייתכן שבסיס הקואליציה האד־הוקית הזאת יהפוך לקבוע.

המניעים של אירופה להקמת הכוח כפולים: כלכליים – הנזק המשמעותי שנגרם לה ולעולם עקב עליית מחירי האנרגיה ופגיעה בשרשראות אספקה של סחורות קריטיות בשל סגירת המצר, ומדיניים־ביטחוניים – ניסיון לצאת מתדמית פסיבית, של צופה מהצד, נעדרת קול ותפקיד, ולבסס את מעמדה כמגינת הסחר והמשפט הבינלאומי. מבחינת אירופה העימות עם איראן הוא משני ביחס לאיום הרוסי. הוא מסיט קשב ומשאבים מאוקראינה, ואף חיזק את רוסיה כלכלית.

מדינות אירופה מאוחדות בעמדתן לגבי איראן, חיזבאללה וחמאס. הן מסכימות כי אסור שאיראן תהיה בעלת נשק גרעיני. הן גם רוצות לרסן את תוכנית הטילים הבליסטיים של איראן באופן ניכר, בייחוד אחרי שהוכח שהטילים האלה יכולים להגיע עמוק למערב אירופה, ולפרק את חיזבאללה וחמאס מנשקם. אבל ההתנהלות של טראמפ ונתניהו מרחיקה מהם את אירופה.

פעולה אירופית להבטחת חופש השיט במצר הורמוז מתכתבת עם דעת הקהל ביבשת, שסולדת מטראמפ. למעלה מ־78% מהגרמנים, הבריטים, האיטלקים והצרפתים מחזיקים בדעה שלילית על טראמפ. בישראל, לעומת זאת, כ־52% מהאזרחים מרוצים מאוד מטראמפ או די מרוצים ממנו.

הדעה השלילית על טראמפ באירופה מתחברת לדעה השלילית על נתניהו – שמהווה נטל מליגה אחרת, ושותף לדרך המלחמה של טראמפ. לכן ג׳ורג׳יה מלוני, ראשת ממשלת איטליה, בחרה בשבוע שעבר, להשעות את מזכר ההבנות בתחום ההגנה עם ישראל. מלוני מנסה להתקרב לבוחריה, ולא, הם לא מוסלמים. כמו במדינות רבות באירופה, ובעיקר במערבה, גם ממשלות ימין קיצוני מגלות שטראמפ ונתניהו הפכו לנטל פוליטי ונורמטיבי, והן מתמרכזות ומבינות שעתידן באירופה. גם אם בירושלים יאמרו שזה צעד סימבולי ופחות מהותי, הוא עלול ליצור סחף לרעת ישראל בקרב מדינות נוספות, שהרי אם במלוני הימנית נפלה שלהבת, מה יאמרו ״אזובי״ אירופה?

התפנית של מלוני מתחברת לתזוזה במחנה האירו־סקפטי הפופוליסטי. לפני שבוע אירופה הליברל־דמוקרטית רשמה לעצמה ניצחון: ויקטור אורבן, ראש ממשלת הונגריה ב־16 השנים האחרונות, הובס בבחירות וכך הוסר מקל שתקע את גלגלי החלטות האיחוד האירופי בסוגיית אוקראינה/רוסיה ובהקשר הישראלי. גם שם תמיכתם הגלויה של טראמפ ונתניהו באורבן הפכה לנטל פוליטי.

בעוד ישראלים נוטים לחשוב במונחים של מארס, אל המלחמה, האירופים ממשיכים לחשוב במונחים של צדק, חוק וסדר בינלאומי. הפער הזה משקף שתי תפישות שונות של ביטחון: האחת נשענת על כוח צבאי והשנייה על הסכמים, מוסדות וכללים. העימות במצר הורמוז אינו מקרה ייחודי, אלא ביטוי לשאלה רחבה יותר: האם ביטחון מושג באמצעות כוח בלבד או דרך שילוב של כוח במסגרת הסכמים, כללים ומוסדות.

כשבין נתניהו לטראמפ אין אפילו סדק, הקרע הטראנס־אטלנטי מחייב את ישראל לבחור צד. ארה״ב היא הספקית והשותפה הביטחונית הראשית של ישראל, אך אירופה היא השותפה הכלכלית הראשית. ממשלת ישראל חייבת לחשוב אסטרטגית כשהיא מקצינה ימינה. אסור לה ליצור תלות מוחלטת בטראמפ ולאבד את אדי התמיכה המועטים שנשארו לה באירופה. אסור לנו, הישראלים, לתת לממשלה להשאיר אחריה אדמה פוליטית־מדינית חרוכה.

ממשלת ישראל בחרה לנסות ולפתור כל אתגר בכוח, לעתים תוך רמיסת המשפט הבינלאומי והמוסר היהודי־ישראלי שפעם היה נר לרגלינו. הממשלה בחרה במשיחיות המתנחלים ובאלימות מחבלי הגבעות, חוקקה חוק שלפיו יוטל עונש מוות רק על נאשמים פלסטינים וביחסיה עם אירופה היא מנהלת ״דיפלומטיה״ דורסנית מתלהמת. כעת שוב כמה מדינות אירופיות העלו דרישה להשעיית הסכם האסוציאציה של ישראל עם האיחוד האירופי. לא ברור שיש מולן מחנה שכנגד. זה אינו האינטרס הישראלי.

39. במערכת הביטחון לא למדו דבר מבניית גדר ההפרדה, דר' שאול אריאלי, הארץ, 23/04/2026

בחלוף 24 שנים מהחלטת ממשלת אריאל שרון להקים את גדר ההפרדה לאורך הקו הירוק, הגיע הזמן להעמיד אותה למבחן התוצאה. מתברר שהפער בין ההבטחה למציאות אינו רק טכני או תקציבי, אלא הוא פער תפישתי עמוק: הגדר, שהוקמה בשם הביטחון, אינה ממלאת את ייעודה, משום שמעולם לא תוכננה כפרויקט ביטחוני. תובנה זו היתה אמורה להנחות את מערכת הביטחון שעה ששרטטה את תוואי הגדר החדשה המוקמת בבקעת הירדן בימים אלה, במסגרת פרויקט "חוט השני" — אך דומה כי זו לא למדה כלום.

כשהתקבלה ההחלטה על הקמת הגדר ב–2002, בעיצומה של האינתיפאדה השנייה, ההיגיון מאחוריה היה ברור: יצירת מערכת שתספק התרעה מוקדמת, תעכב חדירה ותאפשר לכוחות הביטחון להגיב במהירות. אלא שכבר אז, כפי שנכתב והוצג בפני בג"ץ בעתירות שהוגשו לאורך השנים, התוואי שנבחר לא שיקף את ההיגיון הזה, אלא שילוב של שיקולים מדיניים, התיישבותיים ופוליטיים, ומה שהחל כחריגות מההיגיון הביטחוני, נהפך עם השנים לשיטה.

כדי להבין את עומק הבעיה די להביט בנתונים ובציטוטים הרשמיים, המשרטטים שלושה כשלים מערכתיים עקביים:

העדר רציפות פיזית. לפי דו"חות מבקר המדינה, רק בכ–61% מהתוואי קיים מכשול בנוי. כלומר, עשרות קילומטרים אינם מגודרים כלל, למשל בגוש עציון, במזרח ירושלים ובדרום מזרח הר חברון. הסיבה המרכזית לכך היא הלחץ הפוליטי שהפעילו ראשי מועצת יש"ע ונציגיהם בכנסת, בניגוד לעמדת מערכת הביטחון. לכך מצטרפות מאות פרצות — לעתים קטנות, לעתים רחבות דיין למעבר כלי רכב — שדרכן עוברים מדי יום עשרות אלפי בני אדם. גם החלפת הגדר בחומה גבוהה, כמו בדרום מערב הר חברון, בעלות נוספת של מיליארדי שקלים, לא נתנה מענה ראוי לחדירות. במשך שנים התריעו גורמי ביטחון שונים כי בפועל "אין גדר". מכשול שאינו רציף אינו מכשול — כך קבעה מערכת הביטחון ב–2003.

העדר מענה מבצעי אפקטיבי. נתונים רשמיים מצביעים על כך שפחות מאחוז אחד מהחדירות מבעד למכשול נענות בתגובה של כוחות בשטח. וגם אז, כשזמני התגובה מגיעים לעשרות דקות, כפי שהעיד נציג מג"ב בוועדת הכנסת, המערכת המבצעית מאבדת את הרלוונטיות שלה. הסיבה היא מחסור בכוחות, משום שגדודים רבים עוסקים באבטחת ההתנחלויות. גם לנוכח אזהרת הרמטכ"ל בחודש שעבר, "אני מרים 10 דגלים אדומים", לא נראה שהמצב עומד להשתפר.

העדר אכיפה והרתעה. בדיוני כנסת ובדיווחים רשמיים הודו גורמי אכיפה כי מחסור במקומות כליאה מוביל לשחרור חשודים ולביטול כתבי אישום. כשאין ענישה אפקטיבית, אין הרתעה. כשאין הרתעה, אין משמעות למכשול.

שלושת הכשלים הללו יוצרים מצב שבו כל אחד מן המרכיבים שעליהם נשען ההיגיון המבצעי — גילוי, תגובה, אכיפה — נפגע. וכאשר שלושת המרכיבים נפגעים, מדובר בכשל מערכתי עמוק.

כאן מתגלה ממד נוסף של הבעיה — הממד המשפטי. לאורך השנים מערכת הביטחון הציגה בפני בג"ץ טענה עקבית: התוואי נקבע משיקולים ביטחוניים, והפגיעה בזכויות הפלסטינים היא תוצר לוואי מידתי והכרחי של שיקולים אלה. על בסיס טענה זו נבחנו עתירות שהוגשו נגד התוואי ואושרו חלקים נרחבים ממנו.

אבל בדיונים נחשף, כי התוואי אינו מונע קודם כל משיקולים ביטחוניים אלא משיקולים הקשורים להרחבת ההתנחלויות. זה הוביל לכך שבית המשפט פסל את התוואי בתיקים רבים, ומתח ביקורת על מערכת הביטחון שנציגיה הסתירו שיקולים אלה מבית המשפט.

העובדה שהמכשול אינו מספק את התועלת הביטחונית שיוחסה לו, מחייבת את בג"ץ לבחון מחדש את האיזון בין שיקולים ביטחוניים לפגיעה בזכויות פלסטינים; לא משום שבית המשפט טעה בעבר, אלא משום שהמציאות שהוצגה בפניו אינה מתקיימת. כאשר התועלת אינה מתקיימת, גם הטענה למידתיות הפגיעה בפלסטינים מתערערת. לקח זה צריך לעמוד לנגד עיני בג"ץ כעת בדיונים על הקמת הגדר החדשה בבקעת הירדן.

לכך מצטרף גם הממד הבינלאומי. ישראל הציגה לאורך השנים את הגדר ככלי ביטחוני מובהק. ואכן, המשפט הבינלאומי מכיר בזכותה של מדינה להגן על עצמה ולבנות מכשול בשטחה. אך כאשר מתברר כי המכשול, שנבנה מעבר לגבולות ישראל, אינו מספק את ההגנה שנטען שיספק — מתעוררת השאלה האם השיקול המרכזי בהקמתו היה הביטחון או החתירה לקבוע את גבולות הסיפוח העתידי. שאלה זו נוכחת בדיונים ובהחלטות בינלאומיים, ומשפיעה על האופן שבו מדינות אחרות מעריכות את המדיניות של ישראל.

כאן אנחנו חוזרים לשורש הבעיה. גדר ההפרדה איננה רק פרויקט ביטחוני. הוא חלק ממדיניות רחבה יותר, שנשענת על שלושה עקרונות היסטוריים לקביעת גבולות ישראל: ביטחון, דמוגרפיה והתיישבות. עקרונות אלו, שנקבעו כבר בשנות ה־30 של המאה הקודמת, ליוו את מדיניות ישראל לאורך עשורים. אלא שכאשר הם מתנגשים זה בזה, יש להכריע ביניהם. במקרה של מכשול ההפרדה, לא התקבלה הכרעה. במקום זאת נוצרה הכלאה: תוואי שמבקש להיות גם גבול ביטחוני וגם כלי מדיני. הכלאה כזו אינה יציבה. הלקח הזה לא נלמד, והראיה לכך היא התחלת הבנייה של המכשול החדש בבקעת הירדן, שנועד לחזק את ההתיישבות בבקעת הירדן, וכפי שהצהיר שר הביטחון ישראל כץ באחרונה, להפרידה מיתר הגדה ולספחה.

כבר בתוכניות ההתיישבות של שנות ה־70 ביקשה ישראל ליצור "מרחבי ביטחון" שיקבעו עובדות מדיניות בשטח. המכשול, שנבנה עשרות שנים מאוחר יותר, אימץ במידה רבה מטרה זו. הנקודה היא, שמכשול ביטחוני אמור להיבנות לפי עקרונות של יעילות מבצעית, ואילו תוואי מדיני נבנה לפי עקרונות של ריבונות מוסכמת. כאשר מערבבים בין השניים, התוצאה היא פשרה שפוגעת בשניהם. הביטחון נפגע, ואין הכרעה מדינית.

24 שנים לאחר תחילת הבנייה, ניתן לומר באופן שאינו משתמע לשתי פנים: הכשל של המכשול אינו נובע רק מאי־השלמתו או מהעדר תקציב. הוא נובע מהפער בין ההגדרה לבין היישום. כל עוד המכשול מוצג ככלי ביטחוני אך מתופעל באופן חלקי בשל שיקולים פוליטיים, אי אפשר לצפות שיספק ביטחון מלא.

יש משום אירוניה בכך שהרעיון המקורי — הפרדה פיזית שתצמצם חיכוך ותאפשר שליטה ביטחונית טובה יותר — נותר נכון. אך כדי לממש אותו נדרש תנאי בסיסי אחד: עקביות. אם מדובר בכלי ביטחוני — יש להשלים אותו פיזית, לאכוף אותו ולהקצות לו את המשאבים הנדרשים. אם מדובר בכלי מדיני — יש לומר זאת בגלוי ולהתמודד עם התוצאות. הציניות מתגלה במלואה בבנייה האינטנסיבית של חוות ומאחזים ממזרח לגדר הישנה. הטרור היהודי שהם מייצרים מעיד כי אין אמת מאחורי ההצהרה על רצון ב"הפחתת החיכוך", וכי היעד הוא להדיר את הפלסטינים ממרחב התפר ולגרשם משטחי C שממזרח לגדר.

בינתיים, המציאות אינה מחכה להכרעה. היא חוצה את הגדר דרך פרצות פיזיות ופרצות תפישתיות. בין אם אלה שוהים בלתי חוקיים, פושעים או מחבלים, המסקנה אחת: גדר שאינה מתוחזקת ולא נאכפת אינה מגינה, היא רק יוצרת אשליה של הגנה.

40. תמונת המצב הביטחונית של ישראל 2026 - מציאות מורכבת, דר' אמנון סופרין, זמן ישראל, 23/04/2026

במזרח התיכון של ראשית 2026 אין עוד זירה אחת, אין עוד איום מרכזי אחד, ואין עוד אפשרות להפריד בין ביטחון צבאי, יציבות אזורית ולגיטימציה בינלאומית.

תמונת המצב הביטחונית של ישראל, כפי שהיא משתקפת בדוח תמרור-פוליטוגרפיה לרבעון הראשון של השנה, מצביעה על מציאות מורכבת ורב־ממדית: הישגים טקטיים מרשימים לצד אתגרים אסטרטגיים מתעצמים.

הרבעון הראשון של 2026 עמד בסימן התחדשות הלחימה הרב־זירתית, שבמרכזה התקיפה הישראלית־אמריקאית באיראן במסגרת מבצע "שאגת הארי". מבצע זה כוון לפגיעה בתשתיות הגרעין, בתעשייה הביטחונית ובמערך הטילים הבליסטיים של איראן, והוא סימן את שיאו של עימות ישיר בין שתי המדינות.

אף שמדובר בהישג צבאי משמעותי, השלכותיו האזוריות של מבצע "שאגת הארי" המחישו שוב את מגבלות הכוח: המשטר האיראני הגיב בירי טילים וכטב"מים לעבר ישראל ולמדינות נוספות, והוביל להסלמה אזורית רחבה.

העימות התרחב במהירות לזירות נוספות. חזבאללה הצטרף ללחימה מלבנון ושיגר רקטות, טילים ומל"טים לעבר ישראל, בעוד המיליציות הפרו־איראניות בעיראק והחות'ים בתימן פעלו בעיקר נגד יעדים אמריקאיים ואיימו על נתיבי השיט האסטרטגיים בים האדום. בכך התחדדה מציאות ביטחונית שבה ישראל ניצבת מול מערך פרוקסי אזורי מתואם, הממחיש את עומק האיום האיראני ואת מורכבות ההתמודדות עמו.

אולם האתגרים הביטחוניים אינם מסתכמים בזירה האזורית. ישנן גם השלכות גלובליות, ובהן עלייה באנטישמיות ובניסיונות לפגוע במוסדות יהודיים באירופה ובצפון אמריקה בעקבות הלחימה. תופעה זו מדגישה כי המערכה הביטחונית של ישראל חורגת מגבולותיה הפיזיים ומשפיעה על ביטחונם של יהודים ברחבי העולם.

ביהודה ושומרון מתגלה תמונה מורכבת במיוחד. מחד גיסא, חלה ירידה מתמשכת במספר ניסיונות הפיגועים נגד ישראלים מאז סוף 2025, בין היתר בזכות פעילות הסיכול והתגבור הצבאי. מאידך גיסא, התגבר החיכוך בין ישראלים לפלסטינים, בין היתר על רקע הרחבת ההתיישבות והתגברות האלימות מצד מתנחלים, תופעות שעוררו ביקורת בינלאומית ואף דיון בממשלת ישראל. הסתירה בין שיפור ביטחוני טקטי לבין החרפת המתח האזרחי והמדיני ממחישה את מורכבות המציאות בשטח.

גם בזירה המדינית־פנימית מתקבלות החלטות בעלות השלכות אסטרטגיות. במהלך הרבעון התקבלו החלטות על הקמת יישובים חדשים, ביטול חלקים מחוק ההתנתקות ושינוי רישום הקרקעות ביהודה ושומרון. צעדים אלה עשויים להשפיע לא רק על המציאות הביטחונית בשטח, אלא גם על יחסיה של ישראל עם הקהילה הבינלאומית ועל סיכויי ההסדר המדיני בעתיד.

ברצועת עזה נמשכת מציאות של עימות מתמשך ללא הכרעה. צה"ל ערוך לאורך "הקו הצהוב" ומקיים פעילות סיכול ממוקדת, בעוד חמאס ממשיך לשמר את שליטתו, לשקם את כוחו הצבאי ולהפגין משילות.

חרף ההסכמים והיוזמות המדיניות, שלב היישום הבא בתוכנית האמריקאית טרם יצא לפועל, בין היתר בשל סירוב חמאס להתפרק מנשקו. מצב זה ברצועת עזה משקף קיפאון אסטרטגי שבו הישגים צבאיים אינם מתורגמים להסדר מדיני יציב.

מכלול הנתונים מצביע על מגמה ברורה: ישראל נהנית מעליונות צבאית מובהקת ומיכולת פעולה רחבה, אך ניצבת בפני מערכת איומים מתמשכת ורב־זירתית. ההישגים המבצעיים באיראן, בלבנון וביהודה ושומרון מדגישים את עוצמתה הביטחונית, אך בה בעת הם מלווים בהתעצמות אויביה, בהסלמה אזורית ובהשלכות מדיניות ובינלאומיות מורכבות.

המסקנה ברורה: ביטחונה של ישראל נשען לא רק על כוחה הצבאי, אלא גם על יכולתה לנהל אסטרטגיה כוללת המשלבת הרתעה, מדיניות אחראית ולגיטימציה בינלאומית. בהיעדר איזון בין רכיבים אלו, גם הצלחות מבצעיות מרשימות עלולות להתגלות כהישגים זמניים בלבד.

בשנת 2026, יותר מאי פעם, האתגר המרכזי של ישראל אינו רק לנצח בזירות הלחימה, אלא לעצב מציאות ביטחונית יציבה ובת־קיימא.

41. היגיון הפוך, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST 24/04/2026

בנימין נתניהו ממשיך להתעקש להפוך את איראן למנוע ולאשם המרכזי בכל מה שמתרחש בין ישראל לפלסטינים. אלא שהמציאות, כדרכה, מורכבת יותר. ברבעון האחרון העניקה ההנהגה האיראנית עשר הצהרות בלבד הנוגעות לסכסוך הישראלי-פלסטיני; נרשמה ירידה חדה באזכורי "פלסטין", "עזה" ו"חמאס" והתקיים מפגש אחד בלבד עם גורם פלסטיני. לא מדובר בשינוי אידיאולוגי, אלא בסדרי עדיפויות: מחאה פנימית ועימותים עם ארצות הברית וישראל דחקו את הסוגיה הפלסטינית לשוליים. מבחינת טהראן, הפלסטינים הם אמצעי לקידום הגמוניה אזורית, לא יעד בפני עצמו.

למרות זאת, בירושלים ממשיכים להיאחז באיראן כהסבר כולל. זהו הסבר נוח פוליטית, אך כזה המטשטש את המציאות: אם הסכסוך אינו תוצר של התערבות איראנית, הרי שהוא מציאות מקומית, עצמאית וכואבת, המחייבת פתרון מדיני. כדי להבין את עומק כישלונה של מדיניות נתניהו, יש לחזור אל התפיסות האסטרטגיות שעיצבו את ביטחונה של ישראל בעבר.

בסוף שנות ה-50 של המאה הקודמת אימץ דוד בן-גוריון את דוקטרינת ברית הפריפריה, שנועדה ליצור בריתות עם מדינות לא ערביות, ובראשן איראן וטורקיה, כדי לאזן את טבעת החנק הערבית סביב ישראל. תפיסה זו נשענה על הבנה גיאו-פוליטית מפוכחת ועל קריאה מדויקת של מאזן הכוחות האזורי. לאחר המהפכה האסלאמית באיראן וסיום מלחמת איראן-עיראק קבע יצחק רבין כי יכולתה של ישראל להתמודד עם האיום האיראני מותנית ביישוב הסכסוך עם הפלסטינים. תפיסה זו הובילה לתהליך אוסלו, להסכם השלום עם ירדן ולחיזוק מעמדה הבין-לאומי של ישראל. זו לא הייתה נאיביות, אלא הכרה בכך שעוצמה צבאית לבדה אינה מחליפה אופק מדיני וכי לגיטימציה בין-לאומית היא מרכיב יסודי בביטחון הלאומי.

נתניהו, לעומת זאת, הפך את ההיגיון האסטרטגי על ראשו. במקום לפתור את הסכסוך, הוא בחר לנהל אותו; במקום להתמודד עם שורש הבעיה, הוא העדיף להדחיק אותה. תחת הנהגתו התגבשה תפיסה שלפיה ניתן לעקוף את הסוגיה הפלסטינית באמצעות עוצמה צבאית, הרתעה והסכמים אזוריים. אלא שהמציאות הוכיחה אחרת.

ראשית, איראן ניצלה את הסכסוך הישראלי-פלסטיני כפלטפורמה להרחבת השפעתה האזורית באמצעות רשת של שלוחות וארגוני פרוקסי הפועלים נגד ישראל. במקום לבודד את טהראן, מדיניות נתניהו תרמה להעצמתה ולחיזוק הלגיטימציה של ציר ההתנגדות. גם לאחר הפסקות האש האחרונות הצליחה איראן לבסס את מעמדה כשחקן אזורי מרכזי ולהציג עצמה כמובילת המחנה האנטי-ישראלי, תוך שיפור השפעתה המדינית והצבאית.

שנית, נתניהו הימר על עקיפת הסוגיה הפלסטינית באמצעות הסכמי אברהם. ההסכמים עם איחוד האמירויות ובחריין היו הישג מדיני חשוב, אך הם לא פתרו את הסכסוך ולא החלישו את מרכזיותו בזירה האזורית. ההתקדמות לעבר נורמליזציה עם סעודיה, כפי שהבהירו גורמים אמריקניים וסעודיים, מותנית בצעדים ממשיים לקידום פתרון שתי המדינות. בכך נחשפה מגבלתה של אסטרטגיית העקיפה.

שלישית, ההתעלמות מהסוגיה הפלסטינית תרמה לשחיקת מעמדה הבין-לאומי של ישראל. דו"חות של הבנק העולמי והאו"ם מצביעים על כך שהיעדר אופק מדיני מעמיק את חוסר היציבות ומערער את הסיכוי להסדר בר-קיימא. במקביל, העימותים המתמשכים עם הפלסטינים יוצרים מתחים עם ירדן ומצרים, שותפות השלום המרכזיות של ישראל.

רביעית, סירובו המתמשך של נתניהו לקדם את יוזמת השלום הערבית החמיץ במשך למעלה משני עשורים הזדמנות היסטורית לנורמליזציה רחבה עם העולם הערבי. היוזמה, שאושרה לראשונה בשנת 2002, הציעה לישראל הכרה אזורית מלאה בתמורה להסדר עם הפלסטינים.

הפער בין תפיסת רבין לבין מדיניות נתניהו בולט במיוחד: רבין ראה בפתרון הסכסוך תנאי לחיזוק מעמדה האסטרטגי של ישראל ולהתמודדות אפקטיבית עם איראן; נתניהו ראה באיראן אמצעי להסחת הדעת מן הסכסוך. התוצאה היא מדיניות של ניהול משברים במקום פתרונם.

כך הפכה דוקטרינת הפריפריה של בן-גוריון ותפיסת ההסדר של רבין למדיניות של קיפאון והסחת דעת. נתניהו הבטיח ביטחון באמצעות כוח בלבד, אך הותיר את ישראל חשופה להתעצמות אויביה, לבידוד מדיני ולשחיקה במעמדה האזורי. אם זו הייתה אסטרטגיה, הרי שמדובר באסטרטגיה של בריחה מן המציאות – מציאות שכבר גובה את מחירה.

42. הפרדוקס הישראלי, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 26/04/2026

סקר מרץ 2026 של הציבור היהודי-ישראלי שנערך על ידינו במסגרת קבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה, מראה שבנוגע לעתיד השטחים והסכסוך הישראלי פלסטיני, הציבור ממשיך במגמת תמיכה בפתרונות המשאירים את השטחים בשליטת ישראל (פתרונות לא-היפרדותיים) והתרחקות מפתרונות של פשרה טריטוריאלית (פתרונות היפרדותיים).

הסקר מראה כי 34% מהציבור היהודי תומכים בסיפוח חד־צדדי, 21% מעדיפים את שימור הסטטוס קוו, 26% תומכים בהיפרדות מרחבית תוך המשך שליטה ביטחונית, ורק 19% תומכים בהסכם קבע על בסיס שתי מדינות.

המשמעות ברורה: רוב של 55% תומך בפתרונות שאינם היפרדותיים. מדובר בשינוי דרמטי לעומת שנת 2018, נקודת המדידה הראשונה שלנו, אז עמד שיעור התמיכה בפתרונות היפרדותיים על מעל 70%. במקביל, התמיכה בסיפוח הוכפלה מ־17% ל־34%, נתון המעיד על שחיקה עמוקה באמונה בהסדר מדיני.

לצד מגמה זו, הציבור הישראלי מביע פתיחות מפתיעה לגבי שיתוף פעולה אזורי עם מדינות ערב המתונות. 58% תומכים בהצטרפות לברית עם מדינות ערב המתונות, ו־57% סבורים כי מהלך כזה יחזק את ביטחון ישראל.

עם זאת, התמיכה אינה מקושרת בציבור היהודי-ישראלי לצורך להתקדם בפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, למרות שזאת דרישה מפורשת של מדינות בברית כמו ערב הסעודית: רק 31% מאמינים כי שיתוף פעולה אזורי יסייע לקדם הסדר עם הפלסטינים, ורק 20% תומכים בפתרון שתי המדינות במסגרת קואליציה אזורית. בכך מתגלה גבול לנכונות הישראלית לשנות את מארג היחסים עם המדינות השכנות: הציבור מוכן לשיתוף פעולה אזורי, אך מסרב לתרגם אותו לוויתורים מדיניים.

במישור הערכי, הסקר מצביע על תמיכה רחבה בעקרונות הדמוקרטיה. 74% מהציבור תומכים בממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי, גם כאשר מדיניותה אינה לרוחם, ו־79% תומכים בהפרדת רשויות.

אך כאשר הדמוקרטיה מתנגשת עם זהותה היהודית של המדינה, מתגלה מתח עמוק: למעלה מ־40% מעדיפים את אופייה היהודי של המדינה על פני אופייה הדמוקרטי. זוהי עדות לכך שהדמוקרטיה הישראלית נהנית מתמיכה עקרונית רחבה, אך בקרב חלקים רחבים בציבור התמיכה בדמוקרטיה מצויה בקונפליקט עם הרצון לשמור על הזהות היהודית של המדינה.

הסקר מצביע גם על תחושת איום מתמשכת. הציבור הישראלי תופס את האיום הפיזי (החמרה במצב הביטחוני עקב נסיגה מהשטחים) כחמור יותר מן האיום הסימבולי (אובדן הזהות היהודית והדמוקרטית כתוצאה מהמשך השליטה במיליוני פלסטינים בשטחים).

אולם, כשם שהציבור אינו מוכן לשלם את המחיר הביטחוני העלול לנבוע מנסיגה מהשטחים, הוא גם לא מוכן לשלם את המחיר הזהותי הכרוך בהישארות בשטחים. 89% אינם מוכנים לשלם מחיר ביטחוני כתוצאה מנסיגה מהשטחים, ו־85% אינם מוכנים לשלם מחיר לזהותה של המדינה כתוצאה מהמשך השליטה בהם.

כאשר אנו מאלצים את הציבור לבחור בין השניים מתקבלת חלוקה כמעט זהה בין שתי האופציות הממחישה את הדילמה הגדולה של ישראל – אי אפשר להישאר בשטחים אבל גם אי אפשר לסגת מהם. בסך הכול שיעור הסבורים כי ישראל ניצבת בפני איום קיומי ירד מ־72% בספטמבר 2024 ל־62% במרץ 2026. יתכן שכתוצאה מהמלחמה עם איראן.

השפעת אירועי ה־7 באוקטובר והמלחמות האזוריות ניכרת היטב. 56% תומכים בשליטה צבאית ישראלית ברצועת עזה, ומחצית מהציבור אפילו תומך בחידוש ההתיישבות בעזה (גוש קטיף). רק 21% רואים בחידוש התהליך המדיני מטרה של סיום המלחמה, ו־68% מתנגדים לכך. מדובר בעדות נוספת לשחיקת האמון בפתרונות מדיניים.

גם ביחס לערביי ישראל ניכרת הקשחה בעמדות. 53% מהציבור היהודי סבורים כי אזרחים ערבים תמכו בפעולות חמאס ב־7 באוקטובר, ו־65% חוששים מהשתתפותם באלימות. בסקרים שאנו עורכים על ערביי ישראל אנו מוצאים שמיעוט זניח בלבד תומך בטרור ואלימות נגד יהודים.

נתונים אלה מצביעים על פערים תהומיים בין תפיסת העמדות של ערבים אזרחי ישראל לבין המציאות. התוצאה היא החרפה ביחסים בין יהודים לערבים בתוך ישראל, ואתגר חברתי פנימי בעל השלכות ביטחוניות ומדיניות.

בזירה הבינלאומית ניכרת תפיסה חיובית ביחס לארצות הברית: 77% סבורים כי הממשל האמריקאי תומך במדיניות ישראל. לצד זאת, 81% מאמינים כי המלחמה עם איראן תחזק את היחסים עם וושינגטון ו־70% סבורים כי תתרום להרחבת הסכמי אברהם. אולם רק כרבע מאמינים כי המלחמה תסייע לקדם תהליך מדיני עם הפלסטינים.

גם בהקשר האמריקאי קיים פער משמעותי בין התפיסה הישראלית את טיב היחסים, לבין המציאות המשתקפת בסקרים על הציבור האמריקאי (שגם אותם אנחנו ערכנו) המעידים על קריסה במעמדה של ישראל בארה״ב.

התמונה הכוללת ברורה. החברה הישראלית נעה ימינה מבחינה מדינית וביטחונית, אך נותרת מחויבת לעקרונות דמוקרטיים. היא פתוחה לשיתופי פעולה אזוריים, אך סקפטית לגבי פתרון הסכסוך. היא חשה מאוימת, אך נחושה לשמור על ביטחונה ועל זהותה.

זהו פרדוקס ישראלי קלאסי: ציבור המבקש ביטחון, זהות ולגיטימציה בינלאומית – אך מתקשה ליישב ביניהם. בשנת 2026, יותר מתמיד, העתיד המדיני של ישראל מוכרע לא רק בשדות הקרב, אלא בתודעת אזרחיה.

43. בנט - אשליית הסיפוח וחמורו של משיח, ד"ר שאול אריאלי, זמן ישראל, 28/04/2026

הצטרפותו של יאיר לפיד כמספר שתיים לנפתלי בנט משקפת – בנוסף להישרדות הפוליטית – את המלכודת הפוליטית והפסיכולוגית המורכבת בתוכה מוצאים עצמם בתקופה האחרונה מצביעי השמאל והמרכז בישראל.

מתוך רצון עז וייאוש גובר להחליף את שלטונו של ראש הממשלה בנימין נתניהו, רבים מהם החלו לראות בנפתלי בנט את האלטרנטיבה היחידה, ה"מבוגר האחראי" והפרגמטיסט שיכול לחלץ את המדינה מהבוץ.

התחושה היא כי תקופת כהונתו הקצרה כראש ממשלת "השינוי" הוכיחה את מתינותו ואת יכולתו לנהל את המדינה. ואולם, תפיסה זו היא בגדר אשליה מסוכנת.

בחירה מודעת של מחנה המרכז-שמאל בנפתלי בנט לראשות הממשלה – הפעם לא עם שישה מנדטים רעועים שכבלו את ידיו, אלא כראש המפלגה הגדולה ביותר שיכולה להרכיב קואליציית ימין-מרכז של 61 מנדטים לפחות – היא צעד הרה אסון. משמעותה האמיתית היא הפיכת המחנה הליברלי ל"חמורו של משיח", הנושא על גבו את מימוש חזון "הקוקיזם" והסיפוח אל תוך לשכת ראש הממשלה. כפי שהיטיב לתאר זאת הפתגם בהיפוכו: מצביעי המרכז-שמאל באו לברך, אך הם עלולים לצאת מקללים.

כדי להבין את גודל הסכנה, חובה להתחקות אחר השורשים האידיאולוגיים המניעים את הציונות הדתית מבית מדרשו של בנט, תופעה המכונה "קוקיזם". על פי משנתם של הרב אברהם יצחק הכהן קוק ובנו הרב צבי יהודה קוק, תהליך הציונות והקמת מדינת ישראל אינם אירועים היסטוריים-חילוניים רגילים, אלא "אתחלתא דגאולה" – ראשית צמיחת גאולתנו. בתפיסה הדיאלקטית הזו, ניתן לזהות מהלך היסטורי ברור של תזה, אנטי-תזה וסינתזה.

התזה היא הציבור הדתי-לאומי הנטוע באמונתו המשיחית; האנטי-תזה היא הציבור החילוני-ציוני, שבנה את המדינה, הקים את מוסדותיה, ייבש את הביצות וייסד את צה"ל. בעיני הקוקיזם, הציבור החילוני מילא תפקיד היסטורי הכרחי אך זמני – הוא שימש כ"חמורו של משיח", הכלי הגשמי שנועד להביא את הגאולה אל פתח הדלת, גם אם החילונים עצמם היו עיוורים למשמעות הדתית של מעשיהם.

כעת, מגיע שלב הסינתזה, ואותו בדיוק מייצג בנט. לאחר שהציבור החילוני סיים לבנות את ה"חומר" של המדינה, תורו של הציבור הדתי-לאומי לקחת את ההגה לידיים, להוביל את המדינה ולהפיח בה את ה"רוח" המשיחית והלאומנית. כפי שהצהיר בצלאל סמוטריץ', שצמח מאותו בית מדרש של בנט: "מפני שעל בניה (של הציונות הדתית) הוטלה המשימה – להנהיג את עם ישראל".

בנט, מנכ"ל מועצת יש"ע לשעבר, הוא ההתגלמות המובהקת של הצבר הלבן החדש, המבקש למזג בין מעטפת ממלכתית והייטקיסטית לבין גרעין אידיאולוגי משיחי וכוחני. כאשר מצביעי שמאל ומרכז שוקלים להצביע עבורו רק כדי להפיל את נתניהו, הם משלימים במו ידיהם את המהלך הדיאלקטי הזה. הם בוחרים במודע להפוך שוב ל"חמורו של משיח", כשהפעם הם נושאים על אוכפם את מנכ"ל מועצת יש"ע הישן, על כל משנתו הסיפוחיסטית, וממליכים אותו לראשות הממשלה עם כוח פוליטי חסר תקדים.

אחת הסכנות המובהקות ביותר בחזרתו של בנט לעמדת כוח היא שלילתו המוחלטת את פתרון שתי המדינות וכוונתו המוצהרת לספח את שטחי C בגדה המערבית. בנט מעולם לא הסתיר את חזונו. כבר בשנת 2012, עם כניסתו לפוליטיקה, השיק את "תוכנית ההרגעה", שעיקרה סיפוח חד-צדדי של 60% משטחי הגדה המערבית.

בנט מסרב לנהל כל תהליך מדיני עם הפלסטינים. על תקופת כהונתו כראש ממשלה העיד בעצמו: "לא הסכמתי לפגוש את אבו מאזן, או לקדם כל משא ומתן מדיני אתו, גם מול לחצים מבית ומחוץ". הוא תקף בחריפות את נתניהו על נאום בר אילן, וטען כי ההסכמה להקמת מדינה פלסטינית מביאה עלינו "חרמות, טרור, ואיום דמוגרפי חמור". בספטמבר 2016 הגדיל

לעשות והכריז: "בנושא ארץ ישראל עלינו לעבור מבלימה להכרעה... החלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מישראל הריבונית".

התוכנית המשיחית של בנט לסיפוח שטחי C מנותקת לחלוטין מכל היתכנות מרחבית, ביטחונית וכלכלית. היא אינה מתחשבת בעובדה שיותר מ-50% משטחי C הם אדמות בבעלות פלסטינית פרטית.

יישומה ייצור בפועל 169 מובלעות פלסטיניות קטנות, מנותקות זו מזו, ללא כל רצף טריטוריאלי, מה שיחייב את ישראל להשקיע עשרות מיליארדי דולרים במערכות כבישים, גשרים ומנהרות.

מעבר לכך, מהלך כזה יחייב את פירוק גדר ההפרדה הנוכחית ובניית גדר חדשה באורך של כ-1,800 קילומטרים בעלות עתק של עשרות מיליארדי שקלים, שייצאו מכיסו של משלם המיסים הישראלי, או לחילופין להשאיר גבול זה פרוץ לחלוטין.

ההתעלמות מהעולם ומהמשפט הבינלאומי היא סממן מובהק נוסף של בנט. כשנשאל על התגובה העולמית לסיפוח, השיב ביהירות: "העולם לא יכיר בריבונותנו שם... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים". גישה זו עלולה להנציח את ישראל כמדינה מצורעת בזירה הבינלאומית, ולהוביל להחלת משטר אפרטהייד דה-פקטו המעניק זכויות על פי מוצא לאומי.

אם לא די בסכנה המדינית, הרי שמצביעי המרכז-שמאל הליברליים חייבים לבחון את הרקורד החברתי והחוקי של נפתלי בנט, החושף עוינות עמוקה לערכים הליברליים שעליהם הם נלחמים. הניסיון לצייר את בנט כמתון או כמגן הדמוקרטיה הוא בגדר שכתוב של ההיסטוריה.

הרבה לפני יריב לוין ושמחה רוטמן, בנט היה זה שהוביל את ההסתערות על בית המשפט העליון. במרץ 2015 הוא קרא להצביע למפלגתו בנימוק שרק היא "תילחם נגד העריצות המשפטית (של בג"ץ), שפוגעת אנושות במדינה שלנו". הוא פעל בגלוי נגד מערכת המשפט, ובראיון באפריל 2023 אף הצדיק את הרפורמה המשפטית בטענה שבג"ץ נטל לעצמו סמכויות של הרשות המבצעת.

ההצבעות של בנט בכנסת מוכיחות באופן חד-משמעי את התנגדותו לזכויות אדם ושוויון. ב-27 בינואר 2016, בנט הצביע נגד קידום הצעת חוק להוספת עקרון השוויון לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הוא אף הצביע נגד הצעת חוק האוסרת על אפליה בדיור על רקע גזע, דת, לאום או נטייה מינית.

בתחום הרווחה והשקיפות, בנט התנגד לפיקוח על מחירי מוצרי יסוד, תמך במתווה הגז שהיטיב עם הטייקונים, והצביע נגד חוק שקיפות בהצהרת הון לנבחרי ציבור בכירים.

כשר החינוך, בנט פעל נמרצות לקידום תהליכי הדתה במערכת החינוך הממלכתית החילונית. הוא שינה את ספר האזרחות בהשראת פורום קהלת, והכריז בגלוי כי "לימוד היהדות וההצטיינות בה חשוב בעיניי יותר מלימודי המתמטיקה והמדעים". בנוסף, הוא עודד פוליטיזציה בתוך צה"ל וטיפח מיליטריזם כאידיאולוגיה, כשהוא מצהיר ש"הציונות הדתית כבר לא מסתובבת עם הראש למטה". האדרת המיליטריזם חשובה לבנט, כי לתפישתו "לנצח נאכל חרב".

טעות אופטית נפוצה בקרב מחנה השמאל היא לראות בבנט מעין חומת מגן מפני הקיצוניות של איתמר בן גביר ובצלאל סמוטריץ'. המציאות היא הפוכה לחלוטין: בנט היה, במשך יותר מעשור, המנוע המרכזי שהכשיר את דעת הקהל בישראל לפריצה של סמוטריץ' ובן גביר לקדמת הבמה. הפוליטיקה הכוחנית שלו, הזלזול בחוק הבינלאומי, הדמוניזציה של השמאל והרטוריקה הלאומנית שטיפח, הם שסללו את הדרך לכוחות הקיצוניים ביותר. הענקת המנדט לבנט כעת, עלולה להיות בגדר מתן פרס למי שהניח את התשתיות האידיאולוגיות להפיכה המשטרית ולסיפוח הזוחל.

הבחירה בנפתלי בנט כפתרון קסם להדחת נתניהו היא מקסם שווא בעל השלכות קיומיות על מדינת ישראל. מצביעי המרכז והשמאל חייבים להישיר מבט אל המציאות: הצבעה לבנט משמעותה אימוץ מודע של פרויקט "הקוקיזם", והפיכת המחנה

הליברלי ל"חמורו של משיח" המסייע בהכתרת אידיאולוגיה השוללת את זכויות האדם, מחסלת את הסיכוי לשלום ומובילה לאפרטהייד ולסיפוח מלא של יהודה ושומרון.

אכן, הרצון לראות הנהגה חדשה הוא מובן, אך חזרה לסטטוס-קוו מדומה בהובלת איש ימין סיפוחיסט אינה הדרך. העמדת יישוב הסכסוך עם הפלסטינים בראש סדר העדיפויות והגנה על אופייה הליברלי של ישראל מחייבים את המחנה הדמוקרטי לבחור מנהיגות ראויה מתוכו, ולא לחפש משיחי שקר בשדות זרים.

בחירה בבנט עם עשרות מנדטים, שתאפשר לו ליישם את חזונו במלואו ללא הבלמים שהיו לו בעבר, תביא לכך שמצביעי המרכז-שמאל יגלו שבאו לברך את המדינה, אך יצאו מקללים את היום שבו המליכו עליהם את מי שקבר סופית את החלום הדמוקרטי והמדיני שלהם.

44. השלום כתוכנית עבודה: שש הצעות קונקרטיות ליציאה ממדיניות המלחמה, כולל פרק מאת דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 29/04/2026

אחרי שנתיים וחצי של מלחמה עקובה מדם, טראומה ושכול, ולקראת אחת ממערוכת הבחירות החשובות בהיסטוריה של המדינה, החברה הישראלית ניצבת בפני צומת הכרעה היסטורי.

שאלת "היום שאחרי" אינה עוד מושג תיאורטי מעורפל, אלא המציאות הדוחקת ביותר של פתחנו. האם נמשיך לדבוק במדיניות של "ניהול הסכסוך" ומלחמת נצח, או שמא נבחר באומץ לשרטט אופק מדיני חדש שיבטיח חיים וביטחון אמיתי?

מחר תתכנס בתל אביב "ועידת השלום העממית", במטרה להציב מחדש את החתירה להסדר מדיני במרכז השיח הציבורי בישראל. לקראת האירוע, זמן ישראל הזמין כמה ממשתתפי הוועידה להציג תכניות עבודה קונקרטיות לפתרון הסכסוך וליציאה ממדיניות המלחמה.

אלו אינן רק סיסמאות אלא צעדים מעשיים ופורצי דרך המשלימים זה את זה לתפיסת ביטחון חלופית: משילוב הפתרון לסכסוך בתוך מארג רחב של שיתוף פעולה אזורי, דרך מתווה אסטרטגי לייבוש ודחיקת שלטון חמאס, ועד הצעות אופרטיביות לביטול הסיפוח הזוחל בגדה המערבית או הפיכת משברים סביבתיים משותפים למנוע של בניית אמון.

השורה התחתונה המשותפת לכולם ברורה: הסטטוס-קוו אינו גזירת גורל, ויש לנו את הכלים לשנות אותו. מציאות אחרת – טובה יותר – היא אפשרית.

ב־1948 ישראל הייתה מעין אי מבודד ומאוים על ידי שכנותיה. היא חיפשה חברים במעגלים הרחוקים, וכך נוצרו בריתות עם טורקיה, איראן, הכורדים ואחרים. מאז חל שינוי משמעותי לטובה.

ישראל חתמה על הסכמי שלום עם מצרים ועם ירדן, ולאחר מכן על הסכמי נורמליזציה היסטוריים עם איחוד האמירויות, בחריין, מרוקו וסודאן. עם מדינות נוספות באזור התפתחו הבנות, מסחר ושיתוף פעולה מעשי. דוגמה בולטת לכך היא שיתוף הפעולה האזורי ב־2024, כאשר מדינות האזור סייעו ליירט טילים איראניים שכוונו לעבר ישראל.

יחד עם זאת, חלק ממקבלי ההחלטות בישראל סברו כי הטיסות הישירות לאבו דאבי ולמרקש – כשלעצמן הישג נפלא ומשמח – מאפשרות להתעלם מהשכנים הקרובים ביותר, הפלסטינים, ולהמשיך "לנהל" את הסכסוך. אך שמענו בעצמנו מראשי המדינות הערביות כי אין זה המצב: ללא פתרון הסכסוך הפלסטיני לא תהיה התקדמות משמעותית מול שחקנים חשובים נוספים כמו ערב הסעודית, אינדונזיה ואחרות.

ואז הגיע השבעה באוקטובר, והאשליה של "ניהול הסכסוך" התנפצה לאלפי רסיסים. מאז חזרה הסוגיה הפלסטינית למרכז השיח הציבורי והמדיני במדינות הערביות. אותן מדינות מציעות כיום את תיווכן ואת פתרונותיהן – הן לרצועת עזה והן לסכסוך כולו.

לאחר שנים של אמון שנהרס, אלימות והפקרות, קשה מאוד לחזור למו"מ בילטרלי ישראלי־פלסטיני טהור. הפתרון היחיד הוא לשלב את פתרון הסכסוך בתוך שיתוף פעולה אזורי רחב ואינטגרציה של ישראלים ופלסטינים במארג האזורי.

שני הווקטורים הללו קשורים זה בזה באופן הדוק: לא תהיה התקדמות אמיתית באינטגרציה האזורית של ישראל ללא פתרון הסכסוך הפלסטיני, ולא תהיה פתרון לסכסוך ללא שיתוף פעולה צמוד בין ישראל, השכנות הערביות הפרגמטיות והפלסטינים עצמם.

בשנים האחרונות היו לישראל הזדמנויות רבות לכרוך בין שני הנתיבים הללו – גם לפני מלחמת עזה וגם במהלכה. אף על פי כן, עדיין לא מאוחר. ניתן ורצוי לעבוד יחד עם מדינות האזור על שיפור משמעותי בתנאי החיים בעזה, על מסגרת דיפלומטית למו"מ, על רפורמות במערכת החינוך, ועל הזדמנויות כלכליות משותפות בתחומי התחבורה, הבריאות ואיכות הסביבה.

כדי להפוך את ההזדמנויות הללו למציאות, כדאי להקים גופים משותפים כמו פורום הנגב ואחרים, ולהתחיל לעבוד באופן שיטתי על שינוי הסטטוס־קוו הנוכחי. הסטטוס־קוו הזה אינו קבוע; הוא יתקדם או לכיוון של הסכם ודו־קיום, או לכיוון של קריסה טוטלית ומלחמת נצח. עדיין לא מאוחר. הגיע הזמן להפשיל שרוולים ולהתחיל לעבוד – ביחד.

לאחר הטבח בשבעה באוקטובר יצאה ישראל למלחמה קשה וקטלנית ברצועת עזה, שנמשכה שנתיים. ישראל הפעילה כוח צבאי עצום. היא היכתה במערכי הפיקוד, חיסלה עשרות אלפי לוחמים, והשביתה יכולות צבאיות וארגוניות של חמאס. בתוך כך, היא גם החריבה חלקים נרחבים מרצועת עזה והרגה עשרות אלפי עזתים, בכללם נשים וילדים.

על אף כל זאת, חמאס שב כיום ועומד על רגליו. הוא מגייס אלפי פעילים לשורותיו, ממשיך לשלוט בערוצי המימון, ואף דוחה את האולטימטום האמריקאי ומסרב להתפרק מנשקו.

איך זה יכול להיות? איך ייתכן שחמאס מתייצב מחדש וממשיך לאיים עלינו? יש לכך שתי סיבות:

מדיניות כושלת של ראש הממשלה נתניהו: זו אשר מלכתחילה הביאה עלינו את מפלצת חמאס בשבעה באוקטובר. נתניהו איפשר לחזק ולחמש את חמאס, והוא אף סיפק לו את כל המוטיבציות לפוצץ את הסטטוס קוו.

הוא עושה כך גם היום, כאשר הוא ממשיך לדבוק ב"ניהול הסכסוך", מטרפד כל יוזמה מדינית, ומונע שלטון חלופי מתון ואפקטיבי. הוא מוסיף לדבוק בפנטזיה של "ניצחון מוחלט", שאפשרה לו להתמיד במלחמה ששירתה אך ורק את מטרותיו הפוליטיות. הוא גם ממשיך למנוע במכוון את הפיכת ההישגים הצבאיים להישגים מדיניים־אסטרטגיים שיספקו ביטחון ארוך טווח לישראלים. חמאס היה ונותר ה"נכס" של נתניהו.

חמאס הוא לא רק ארגון טרור אלא תנועה רחבה המייצגת פרדיגמה רדיקלית שלמה: כדי לדחוק את חמאס לשוליים בראייה לטווח ארוך, אנו חייבים בצד החלשת היכולות להציב מול חמאס פרדיגמה חלופית הסדרית, שתתבסס על אופק מדיני אמיתי אשר יחזק את המתונים, וייתר את הדבקות הפלסטינית בטרור ובהתנגדות אלימה נגד ישראל. הייאוש הוא שמחזק את חמאס, והתקווה היא זו שתהרוג אותו.

התוכנית המעשית שתאפשר להביס באמת את חמאס תתבסס על גישה מערכתית שיעדיה הם ייבוש חמאס, ובמקביל לכך, הצמחת אלטרנטיבה ראויה. לשם כך, נפעל על בסיס העקרונות המנחים הבאים:

נציב יעד ריאלי: של דחיקת חמאס ולא "העלמתו" מהעולם.

נחליש את רוח ה"התנגדות": באמצעות קידום נרטיב הסדרי חלופי, וחיזוק מעשי של אלטרנטיבה שלטונית, שתתבסס על רשות פלסטינית מחודשת ומתוקנת. הדבר יאפשר לקדם תיאום ביטחוני אפקטיבי תוך הפקת לקחים מהעבר.

נספק מעטפת מדינית: המעטפת המדינית החדשה תוביל לשינוי עמוק במוטיבציות הפלסטיניות ותעצים את הדה־לגיטימציה לחמאס, ולא רק תפגע ביכולותיו.

נקדם באמת את פירוז עזה ואת פירוק חמאס: אלה יושגו ברוח עקרונות ה־DDR, שיטה המיושמת בסכסוכים רבים ברחבי העולם. במסגרת זאת, עלינו ליישם את העיקרון המנחה "חוק אחד־שלטון אחד־נשק אחד", נשלב בין "לחצים" ל"תמריצים" שיפגעו בלגיטימציה של חמאס ויאלצו אותו להסכים להתפרק מנשקו, נעניק "חנינות" לעזתים שיתחייבו לנטוש לעד את דרך הטרור, ונקדם שותפויות עם מדינות ערב המתונות, במקום עם קטאר, שיאפשרו להעמיק את הלחצים על חמאס. כל אלה יאפשרו לנטרל את חמאס ולייבש את תשתיותיו הכלכליות והאחרות.

נאפשר בחירות פלסטיניות בעיתוי ובתנאים נאותים: בקצה התהליך, נאפשר קידום של בחירות פלסטיניות שיבטיחו עלייתה של הנהגה חדשה וראויה, ויבטיחו את דחיקת חמאס מהשלטון הפלסטיני.

לאחר מלחמה קשה, טראומטית ועתירת קורבנות, הקרקע כיום בשלה מתמיד לקידום של הסדר אזורי ונורמליזציה אמיתית, שיספקו ביטחון ארוך טווח, ויאפשרו לשנות את מאזן הכוחות האזורי – להחליש את חמאס והגורמים הרדיקלים במזה״ת, ולחזק את הגורמים המתונים באזור, ולהניח את הבסיס למדינה פלסטינית מפורזת ומתונה שתחיה בשלום לצד ישראל.

כמי שחיים בעוטף עזה, אנחנו מבינים שמלחמה לבדה לא תביא לנו ביטחון. ההיסטוריה הישראלית מוכיחה שביטחון אמיתי ויציבות בגבולות עוברים דרך הסכם מדיני. על כן, לפני מספר חודשים, הקמנו את ״חזית הנגב״ כדי להשמיע את הקול המפוכח הזה, שבא מתוך השטח ודורש עתיד שפוי וראוי לקהילות שלנו.

מה עשינו עד עכשיו?

בניית קהילה.

הרצאות לקהילה להעמקת ההבנה והידע בנושא: אנחנו מעבירים מפגשים פרונטליים ובאונליין של מומחים העוסקים בביטחון, בתפיסות גאופוליטיות, בפתרון סכסוכים, פוליטיקאים ועוד.

מפגש ישיר עם הציבור הרחב: הקמנו שולחן שיח במתחם הנובה תחת הכותרת ״בואו לדבר עם אנשי העוטף״ – פתחנו ערוץ הקשבה ישיר עם הציבור הרחב, כדי להראות להם שבעוטף יש אנשים שלמרות הטבח והאסון שעברו, ברמה האזורית והאישית, לא נכנעים לטרור ומאמינים בשלום כפתרון.

לאן אנחנו הולכים?

אנחנו פורום חדש ובתהליך גיבוש ומרחיבים את מעגל התומכים שלנו. המטרה היא להגיע לצעירים, לבני נוער ולמקבלי החלטות דרך יוזמות בשטח: משיתופי פעולה יהודים־בדואים ואירועי תרבות, ועד סיורים נרטיביים ופרויקטים חינוכיים שעוסקים בפתרון קונפליקטים.

אנחנו מחפשים אנשים מתחומי החינוך, ידיעת הארץ, תרבות וספורט, תקשורת ויזמות, שרוצים להיות חלק מהעשייה שלנו ולבנות כאן עתיד שיש בו תקווה וביטחון אמיתי.

ממשלת נתניהו־סמוטריץ׳ דוהרת לסיפוח. היא עושה את זה בשטח, בתקציבים ובמבנה המשטרי. אבל זאת לא גזירת גורל, נדרשת רק החלטה לשנות זאת.

בשטח, הממשלה הקימה 199 חוות ומאחזים, החליטה על הקמה רשמית של 102 התנחלויות, היא מממנת ותומכת בהתקפות האלימות של מתנחלים שהביאו לגירוש ונישול של עשרות אלפי פלסטינים מאדמותיהם. הממשלה גם אישרה תכניות לבניית למעלה מ־40,000 יחידות דיור בהתנחלויות כולל תכניות קטלניות מבחינת האפשרות להגיע להסדר מדיני כמו ב־E1 ובעטרות.

במבנה המשטרי, הממשלה עשתה סיפוח מנהלי של השטחים. היא הוציאה את כל הסמכויות הקשורות בהתנחלויות ובקרקעות מידי הצבא, והעבירה אותן ואת הייעוץ המשפטי לידי גוף אזרחי חדש תחת השר סמוטריץ׳.

בנוסף הממשלה שינתה את חוקי הקרקעות ונטלה לעצמה סמכויות הריסה באזורי A ו־B שבשליטה פלסטינית, מה שמאפשר לה למנוע כל פיתוח פלסטיני.

לצד צעדים אלה, הממשלה הזרימה למעלה מ־19 מיליארד ש״ח לפיתוח ההתנחלויות, מעבר לתקצוב השוטף של אחזקת ההתנחלויות היומיומית. כשליש מתקציב הכבישים הבינעירוניים של ישראל הועבר לסלילת כבישים למתנחלים, והרשויות המקומיות בהתנחלויות מתפנקות במאות מיליוני ש״ח בשנה במענקים ייחודיים. אפילו החוות והמאחזים האלימים נהנים ממאות מיליוני ש״ח מכספי ציבור.

המזל הוא שאפשר לשנות את כל זה. מה שנקבע בהחלטות, אפשר לשנות בהחלטות. הגדה המערבית איננה חלק מישראל. היא מנוהלת ע״י צה״ל שנכנס בנעלי הריבון וקובע את החוקים. כדי לבטל את הסיפוח המנהלי לא צריך חקיקה בכנסת, ולא שלוש קריאות. כל שנדרש הוא חתימה של אלוף פיקוד המרכז על צו צבאי שיבטל את מנהלת ההתיישבות ואת הסגן האזרחי שהקימה הממשלה, ויחזיר את הסמכויות לצבא.

גם בניית ההתנחלויות היא בשליטה מלאה של הממשלה וניתן להפסיק אותה. ממשלת רבין עשתה זאת ב־1992 ואפילו ממשלת נתניהו ב־2009 הקפיאה את הבנייה בהתנחלויות לעשרה חודשים. הממשלה קיבלה החלטה שתורגמה לצו צבאי שהביא להפסקת הבנייה בשטח. הממשלה הבאה יכולה וצריכה להחליט להשקיע בפיתוח בתוך ישראל ולעצור את הבנייה בשטחים.

עוד עובדה שפועלת לטובתנו היא שהרבה מהמהלכים שנעשים בשטח הם לא חוקיים. המאחזים והחוות אינם חוקיים לפי הכללים והחוקים שמדינת ישראל קבעה. הטרור היהודי בשטחים הוא לא חוקי. לא צריך לחוקק חוקים חדשים שיאסרו שרפת בתים או תקיפת רועי צאן. ההתקפות האלימות הללו פשוט אינן חוקיות. מה שנדרש הוא להתחיל לאכוף את החוק.

הצבא צריך לקבוע את מניעת ההתקפות האלימות הללו כמשימה מבצעית גבוה בסדר העדיפויות, ולהיערך עם כוחות בהתאם. במקרים שמתנחלים מצליחים בכל זאת לבצע מעשי טרור, לתפוס אותם ולהעבירם למשטרה. המשטרה צריכה להתחיל לחקור, לאסוף ראיות ולהביא לדין. לא צריך בשביל זה צווים מנהליים.

בתחום הבנייה הלא חוקית, יחידת הפיקוח של המנהל האזרחי צריכה פשוט להתחיל לאכוף את החוק, ולבצע הריסות במאחזים ובחוות. במקביל, המשטרה צריכה לפתוח בחקירה על דרכי המימון של המאחזים הללו.

פריצות הדרכים, הכשרות הקרקע ובניית המבנים הלא חוקיים עולים מיליונים, ורוב הכספים הללו מגיעים מכספי ציבור דרך הרשויות המקומיות בהתנחלויות. את ראשי הרשויות שמאשרים את התקציבים לבנייה לא חוקית צריך לחקור ולהעמיד לדין.

לצד ההליכים הפליליים יש גם כלים מנהליים. משרד הפנים יכול וצריך לקזז כספים מהרשות המקומית ולהפעיל נוהל חיוב אישי כלפי ראשי הרשויות שיידרשו לשלם מכיסם את הכספים שהוציאו שלא כדין. את חגיגת התקציבים, שגם הם פרי של החלטות מנהליות, הממשלה הבאה חייבת להפסיק.

את 19 מיליארד השקלים שיתפנו בתקציב המדינה, הממשלה תוכל להשקיע בשיקום הצפון, בחינוך ובפיתוח המדינה לטובת כל האזרחים. הסיפוח הוא לא גזירת גורל. אפשר לגלגל אותו לאחור. זה הכרחי. זה אפשרי. זה יקרה.

יש משהו כמעט טרגי בהתעקשות הישראלית להתווכח עם המציאות. לא מפני שהיא מורכבת מדי להבנה, אלא מפני שהיא פשוטה מדי מכדי להתאים לנרטיב הרווח, בעיקר מאז כינונה של הממשלה הנוכחית.

פתרון שתי המדינות לא קרס בגלל גיאוגרפיה, לא בגלל דמוגרפיה, ואפילו לא בגלל כלכלה. הוא נשחק, נשחק בכוונה, על ידי החלטות פוליטיות מודעות שהעדיפו סיפוח זוחל על פני הכרעה מדינית.

הנתונים המעודכנים אינם מותירים מקום לספק. בגדה המערבית חיו בסוף 2025 521 אלף ישראלים, שהם כ־5% בלבד מאוכלוסיית ישראל וכ־15% מאוכלוסיית איו״ש. מנגד, מעל 2.5 מיליון פלסטינים חיים בשטחי A ו־B, ועוד כ־400 אלף בשטח C. השטח הבנוי הפלסטיני גדול פי 9 מזה הישראלי, והבעלות על הקרקע הפרטית נותרת כולה פלסטינית. כלומר, בניגוד לדימוי הפוליטי הנוח, אין כאן ״עובדות בלתי הפיכות״, אלא מציאות מורכבת אך ניתנת להסדרה.

גם הטענה כי ״אין מה לפנות״ מתפוררת מול המספרים. במסגרת חילופי שטחים בהיקף של כ־4% ניתן להשאיר כ־80% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק תחת ריבונות ישראל.

יתרה מכך, מחצית מהאוכלוסייה הישראלית באיו"ש היא מתחת לגיל 18, כך שהאתגר התעסוקתי והדיורי מצטמצם משמעותית: כ־6,400 יחידות דיור בשנה וכ־3,500 מקומות עבודה חדשים בשנה למשך חמש שנים – נתונים שוליים ביחס ליכולת הכלכלית של ישראל, אשר מייצרת 100 אלף מקומות עבודה חדשים ו־55 אלף יחידות דיור חדשות בשנה.

ובכל זאת, במקום לנהל את המציאות – ישראל מנהלת אשליה. הרחבת מאחזים, הקמת חוות מבודדות ופיצול יישובים אינם "חיזוק ההתיישבות", אלא בדיוק ההפך: החלשת גושי ההתיישבות והעמקת הפגיעה ברציפות הטריטוריאלית הפלסטינית. כבר לפני שני עשורים הוגדרה מדיניות זו כ"תפסת מרובה – לא תפסת", והנתונים רק מחזקים את האבחנה הזו.

מול המציאות הזו ניצבת תוכנית ההשלמה לפתרון שתי המדינות – לא כחלום, אלא כמתווה ביצועי מדורג. השלב הראשון איננו רומנטי במיוחד, וזה כנראה היתרון שלו. מדובר בהצהרה מחייבת: ישראל מתחייבת לפתרון שתי המדינות, והפלסטינים מייצרים הנהגה לגיטימית באמצעות בחירות ומפרקים את הזרועות הצבאיות שאינן כפופות לה.

ההמשך כבר נוגע בשטח עצמו: יצירת רציפות טריטוריאלית פלסטינית בגדה באמצעות העברת שטחי C לאחריות הרשות הפלסטינית, חידוש המעבר הבטוח בין עזה לגדה – עדיף במסילת רכבת – והעברת סמכויות אזרחיות וכלכליות לרשות הפלסטינית. במקביל, ישראל שומרת על שליטה ביטחונית כוללת, שומרת בשליטתה את בקעת הירדן וירושלים המאוחדת, כמו גם את כל ההתנחלויות וממשיכה בתיאום ביטחוני הדוק.

מי שמצפה לפתרון "נקי" כנראה לא עיין במסמכים. זהו פתרון של פשרות הדדיות, לא של ניצחון מוחלט. ישראל לא "נעלמת" מהגדה, והפלסטינים לא מקבלים ריבונות מלאה בן לילה. אבל זו בדיוק הנקודה: מדובר בתהליך שמייצר מציאות יציבה יותר, לא בכותרת פוליטית שנועדה לשרוד עד הבחירות הבאות.

לאחר יישום השלב הראשון בהצלחה, עוברים לשלב השני ב"תוכנית ההשלמה" – שלושה ערוצי משא ומתן מקבילים: ישראל–פלסטינים על סוגיות הליבה, ישראל–העולם הערבי על נורמליזציה ובריתות אזוריות, וערוץ בינלאומי להסדרה כלכלית וביטחונית. זה כבר לא רק הסכסוך המקומי; זו הארכיטקטורה האזורית כולה.

וכאן נכנסת האירוניה במלוא עוצמתה. בזמן שהמערכת הפוליטית בישראל מתעקשת שאין פרטנר, המערכת האזורית והבינלאומית דווקא מתכנסת סביב פתרון שתי המדינות – 80% מהמדינות החברות באו"ם מכירות במדינת פלסטין בקווי 67'. מדינות ערביות מרכזיות קושרות בין נורמליזציה לבין התקדמות מדינית, והקהילה הבינלאומית מגבירה את הלחץ. במילים אחרות: הבעיה כבר מזמן איננה היתכנות, אלא רצון.

אבל הרצון הזה נשחק בקרב היהודים בישראל, גם אם נשמר בקרב הערבים בישראל. התמיכה הציבורית של הציבור היהודי בישראל בפתרון שתי המדינות ירדה מכ־47% ב־2018 לכ־19% בלבד ב־2026, בעוד התמיכה בשימור המצב הקיים ובסיפוח עלתה בהתמדה.

זה לא שינוי מקרי, אלא תוצאה של שנים של היעדר הנהגה שמוכנה לומר אמת פשוטה: האלטרנטיבה לשתי מדינות אינה "ניהול סכסוך", אלא מדינה אחת – לא יהודית או לא דמוקרטית, ובפועל כנראה גם לא יציבה.

אפשר להמשיך להתווכח עם הנתונים, להתווכח עם המפות, ואפילו להתווכח עם ההיגיון. בני אדם עושים זאת בהצלחה כבר אלפי שנים, כך שלא מדובר בהישג יוצא דופן. אבל המציאות, כדרכה, פחות מתרשמת. היא ממשיכה להתקדם במסלול משלה, והמסלול הזה מוביל לעימות מתמשך, לשחיקה פנימית ולבידוד בינלאומי.

תוכנית ההשלמה אינה מושלמת. היא גם לא מבטיחה גן עדן אזורי. היא מציעה משהו הרבה יותר צנוע והרבה יותר נדיר: דרך ריאלית לעצור הידרדרות. זה כנראה לא מספיק נוצץ כדי להלהיב פוליטיקאים, אבל זה בהחלט מספיק חשוב כדי להציל מציאות.

בסופו של דבר, השאלה איננה אם פתרון שתי המדינות אפשרי. הנתונים מראים שכן. השאלה היא אם יש מי שמוכן לבחור בו. וכאן, באופן לא מפתיע בכלל, הסיפור נהיה מסובך.

הפסולת שאינה מכירה בגבולות יכולה להפוך למנוע של שותפות. במקום שתהיה מקור לזיהום, פשיעה ומחלוקת – היא יכולה להפוך למקור של תעסוקה, חדשנות, יציבות ואולי אפילו שלום.

הפסולת שאנחנו משליכים מדי יום, שאריות מזון, אריזות, חפצים שכבר לא נשתמש בהם, הייתה עד לפני רגע חלק אינטגרלי מהחיים שלנו. היא הייתה האוכל שלנו, המוצרים שנגעו בגופנו, פרטי היום־יום שהרכיבו את שגרתנו.

דווקא משום כך, אני מאמינה שלפסולת יש פוטנציאל ייחודי: היא יכולה להפוך לכלי שמחזיר "חיים" גם למערכת היחסים בין ישראלים לפלסטינים. המציאות כיום רחוקה מכך.

משבר הפסולת במרחב הישראלי־פלסטיני הפכה לאחד האיומים הסביבתיים החמורים באזור. בישראל נסגרו מפעלי מיחזור, והברחות פסולת לגדה המערבית והשרפות הפיראטיות הפכו לתופעה רחבת היקף.

בגדה עצמה, היעדר תשתיות, מחסור בתקציבים ופערי רגולציה מובילים לכך שחלק גדול מהפסולת נשרף בשטחים פתוחים. התוצאה: זיהום אוויר, פגיעה בבריאות הציבור, זיהום מקורות מים ונזק הדדי שאינו מכיר בגבולות.

אבל המחקר מציע להפוך את המשבר להזדמנות. פסולת איננה רק מה שנפטרים ממנו היא חומר גלם, משאב כלכלי, בסיס לתעשיות מיחזור, אנרגיה ותעסוקה. בעולם כבר הוכח ששיתופי פעולה סביבתיים יכולים להפחית מתחים פוליטיים ולייצר "דיבידנדים של שלום".

כאשר מדינות מנהלות יחד משאב משותף ומטרד משותף, גם אם זה משאב שנחשב "מלוכלך", הן מייצרות מנגנוני אמון, תשתיות משותפות וערוצי תקשורת יציבים והכי חשוב פתרונות וקיימות.

במרחב הישראלי־פלסטיני, הפוטנציאל אף גדול יותר. ישראל מחזיקה בידע טכנולוגי, תשתיות ומערכות פיקוח מתקדמות. הפלסטינים מחזיקים בכוח אדם, בעלויות נמוכות ובצורך דחוף בפיתוח כלכלי. שילוב הכוחות יכול ליצור מערכת אחת יעילה יותר משתי מערכות נפרדות: מתקני מיון, קומפוסטציה, עיכול אנאירובי והשבת אנרגיה שיפעלו לטובת שני העמים.

אולם מעבר לפתרונות הטכניים, המחקר מדגיש את הצורך הקריטי בבניית פלטפורמה משותפת, גוף קבוע, מקצועי ומוסדר שבו ישראלים ופלסטינים דנים יחד בסוגיות סביבתיות, תברואתיות וכלכליות.

פלטפורמה כזו יכולה לכלול רגולציה אחידה, תמריצים משותפים, פיקוח הדדי, מאגר נתונים משותף ומנגנוני קבלת החלטות משותפים.

זהו לא רק כלי לניהול פסולת, זהו מנגנון שמייצר שפה משותפת, אחריות משותפת ועתיד משותף. הפסולת, שהייתה עד לפני רגע חלק מהחיים שלנו, יכולה להפוך לכלי שמחזיר חיים גם ליחסים בין העמים. במקום שתהיה מקור לזיהום, פשיעה ומחלוקת, היא יכולה להפוך למנוע של תעסוקה, חדשנות, יציבות ואולי אפילו שלום.

45. שחקן בלי מפתחות – אירופה צופה מהצד, ד״ר מאיה שיאון צדקיהו, זמן ישראל, 03/05/2026

יש משהו כמעט טרגי, ואולי אפילו צפוי, באופן שבו אירופה ממוצבת בסכסוך הישראלי־פלסטיני: היא יודעת היטב מה נכון, יודעת גם לנסח זאת בשפה מוסרית, משפטית ותהליכית מדויקת, אך שוב ושוב נכשלת בהפיכת העמדה הזו למדיניות אפקטיבית.

בחינת אירופה במסגרת קבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה ברבעון הראשון של 2026 מעלה תמונה חדה של הפער בין בהירות נורמטיבית לבין חולשה אסטרטגית, לצד שלוש מגמות.

ברמת היסוד, לא חל שינוי. האיחוד האירופי, גרמניה, צרפת ובריטניה ממשיכים להחזיק באותן עמדות מוכרות: תמיכה בפתרון שתי המדינות, התנגדות לסיפוח, דרישה לפירוק חמאס מנשקו, ושאיפה להשבת הרשות הפלסטינית לעזה. זהו קונצנזוס רחב, יציב ואף מרשים בעקביותו.

המגמה המרכזית הראשונה היא הסטת הקשב האירופי. המשבר סביב דרישת הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ לקבל לידיו את גרינלנד מינואר, המלחמה בין ארה״ב וישראל לאיראן, שיצרה משבר אנרגיה וסכנה בהאטה כלכלית ומגמות אינפלציה, והעלתה את המתח עם ממשל טראמפ לשיאי שברים חדשים – כל אלה דחקו את עזה והגדה מראש סדר היום. אמנם אירופה ממשיכה לעסוק בסכסוך הישראלי־פלסטיני, אך בחודשים האחרונים הוא כבר לא נמצא במוקד העיסוק שלה.

על אף הסטת הקשב, מגמה שנייה שעולה מההצהרות היא ניסיון, כמעט נואש, לעבור ממדיניות נורמטיבית למדיניות יישומית. אירופה אינה מסתפקת עוד בגינויים ובהצהרות ובהיותה המממנת הגדולה ביותר של סיוע הומניטרי לרצועה; היא מבקשת להיות גם שחקן פעיל בשיקום עזה, בבניית מנגנוני ממשל ובסיוע לייצוב ביטחוני.

הכלים קיימים: מנגנונים כמו כוח להכשרת ואימון שוטרים פלסטינים (EUPOL COPPS) שיוכלו להכנס לרצועה, ניסיון מוסדי עשיר ומימון משמעותי. אך בפועל, כל צעד תלוי בפירוק חמאס מנשקו מחד, ובאישור ישראלי, אמריקאי ולעיתים גם אזורי מאידך. התוצאה היא פרדוקס: אירופה מוכנה לפעול, אך אינה מחזיקה במפתחות.

המגמה השלישית, ואולי הבולטת ביותר, היא החרפת הביקורת על ישראל – בעיקר לגבי הגדה המערבית. אירופה רואה בצעדי הממשלה בתחום רישום הקרקעות, הרחבת ההתנחלויות והמהלכים באזור E1 התקדמות לסיפוח דה־פקטו. לכך מתווספת ביקורת גוברת על אלימות מתנחלים ועל צעדים כלכליים הפוגעים ברשות הפלסטינית. השפה האירופית נעשתה חריפה יותר, ישירה יותר, ולעיתים אף חסרת סבלנות.

אבל כאן בדיוק נחשף שוב הפער המוכר: הרטוריקה החריפה אינה מלווה בצעדים אופרטיביים. סנקציות ממשיות אינן מוטלות, יוזמות נתקעות, והחלטות נבלמות בתוך האיחוד עצמו – לעיתים בשל מדינה בודדת. במילים אחרות, אירופה יודעת לזהות את הבעיה, אך אינה מצליחה לפעול לעצור אותה.

הבדלים בין השחקנים האירופאים רק מדגישים את המגמה הזו.

האיחוד האירופי הוא השחקן המרכזי מבחינה מוסדית, אך גם האיטי והמסורבל ביותר מבחינת קבלת החלטות ופעולה.

גרמניה מנסה לנקוט בקו מאוזן: לצד התגברות הביקורת שלה על ישראל, היא עדיין משמרת יחסים קרובים ודיאלוג מתמשך עימה.

בעזה, צרפת מעדיפה לפעול במסגרת כוחות המשימה של האיחוד האירופי, ובגדה היא הביעה כוונה לעבור ממילים למעשים, אך טרם פעלה.

בריטניה, לעומת זאת, מצמצמת את מעורבותה ובוחרת בפרופיל נמוך יותר.

מאחורי כל אלה עומדת מגבלה עמוקה יותר: תלות בארה״ב ובישראל. אירופה, על אף רצונה להיות שחקן עצמאי, נותרת תלויה במסגרת שמכתיב ממשל טראמפ.

תוכנית טראמפ לעזה הפכה למסגרת היחידה שבתוכה ניתן לפעול, גם כשהמנדט המורחב שטראמפ יצק למועצת השלום כתחליף לאו״ם עומד בניגוד לתפיסה האירופית של סדר בינלאומי מבוסס כללים. כך נוצר מצב כמעט אבסורדי, שאירופה נאלצת לפעול בתוך מסגרת שהיא עצמה מבקרת. ערעור היחסים עם טראמפ מקשה עליה לקבל/לקחת תפקיד.

גם בזירה הבינלאומית הרחבה יותר, אירופה מוצאת את עצמה במצב של תגובה ולא של יוזמה. המשבר עם טראמפ סביב גרינלנד, ההשלכות הכלכליות של המלחמה באיראן והאיום על ביטחון האנרגיה וההשלכות הביטחוניות והגיאו-אסטרטגיות מהמלחמה שמרחיבות את הקרע הטראנס-אטלנטי – כל אלה מאלצים אותה להתמקד בהגנה על האינטרסים שלה, במקום בעיצוב סדר אזורי.

כך נוצרת תמונת מצב מורכבת אך עקבית: אירופה היא עדיין ״הקול הנורמטיבי״ של המערכת הבינלאומית. היא מתריעה מפני הפרות של המשפט הבינלאומי, מזהה מגמות מסוכנות ומציבה חזון ברור לפתרון הסכסוך, אך היא אינה מצליחה לתרגם את הקול הזה למעשים.

המשמעות עבור ישראל אינה זניחה. מצד אחד, היעדר צעדים אופרטיביים מעניק לה מרחב פעולה רחב יחסית. מצד שני, החרפת הביקורת מצביעה על שחיקה במעמדה הבינלאומי ועל פוטנציאל להתנגשות עתידית חריפה יותר – במיוחד אם התנאים הפוליטיים בתוך אירופה ישתנו, ובשבועות האחרונים נראה שהם אכן משתנים לרעתה.

בסופו של דבר, הרבעון הראשון של 2026 אינו מסמן שינוי במדיניות האירופאית, אלא חשיפה נוספת של מגבלותיה. אירופה יודעת היטב מה היא רוצה: חמאס מחוץ למשחק, רשות פלסטינית מתפקדת, מניעת סיפוח וקידום פתרון שתי המדינות, אך היא פשוט אינה מחזיקה את המפתחות המדיניים כדי לממש זאת.

וכך, גם בתחילת 2026, אירופה נותרת מה שהייתה בעשורים האחרונים: שחקן שמבין את המציאות, מנתח אותה היטב, אך נאלץ לצפות בה מתפתחת בעיקר בלעדיו, ובניגוד לערך ולחזון המדיני שלה של שלום.

46. דוקטרינת "סופר־ספרטה", דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 05/05/2026

לאורך שנות קיום הממשלה ה-37, בקבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה אנו בוחנים את פעולותיה בהתייחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני, על בסיס הצהרות מנהיגי מפלגות, החלטות הממשלה, דיונים בוועדות הכנסת ובמליאת הכנסת.

מה שעולה מהתצפיות שלנו ברור: ממשלה זו וקואליציית המפלגות שהקימה אותה ומתחזקת אותה בכנסת, קידמה את נושא סיפוח שטחי יהודה ושומרון לישראל (לפני ואחרי השבעה באוקטובר) יותר מכל ממשלה אחרת בעשור האחרון.

השאלה הפתוחה לאורך כל תקופה זו היא עד כמה מדיניות הסיפוח עולה בקנה אחד עם רצונותיו של ראש הממשלה בנימין נתניהו, הציר המרכזי שכונן את הקואליציה הנוכחית, ועד כמה היא תוצאה של תלותו המוחלטת בשותפיו מימין השרים איתמר בן גביר ובצלאל סמוטריץ'.

השאלה מתחדדת עם ההבנה שדוקטרינת הביטחון של בנימין נתניהו עברה טרנספורמציה אחרי השבעה באוקטובר. היא כבר לא מסתפקת ב"קיר הברזל" הז'בוטינסקאי, היא שואפת להקים את "סופר-ספרטה".

זוהי תפיסה של עוצמה צבאית טכנולוגית מוחלטת, המאפשרת לישראל להרחיב את גבולות השפעתה מבלי להזדקק בהכרח להתנחלות אזרחית על כל גבעה ותחת כל עץ רענן. לפי תפיסה זו, חולשת הצד השני, בין אם זה חמאס המרוסק בעזה או ממשלות חלשות בביירות ודמשק, לצד הסכמות שבשתיקה, מאפשרת לישראל לשלוט צבאית בשטח ללא הנטל האזרחי.

בניגוד לדרך בה מציג נתניהו את משנתו האסטרטגית, שעוסקת בניהול הסכסוך בהתבסס על הפעלת אלימות מול כל איום ללא רצון לפתור אותו מדינית, נתניהו לא מבהיר רצון ברור להרחיב ולהעמיק את שליטת ישראל בשטחי יהודה ושמרון. אמנם נתניהו של נאום בר-אילן והקפאת ההתנחלויות כבר מזמן לא כאן, אך אפילו נתניהו של סופר ספרטה לא משדר תמיכה מוחלטת בהפיכת שטחי יו"ש לשטחי ישראל.

נתניהו עוסק באיראן, בסין, בקטאר. הוא עוסק באיומים צבאיים המכוונים כלפי ישראל על ידי ארגוני החסות של איראן, ובהשפעת האסלאם הרדיקלי על הפוליטיקה האירופית. הוא כמעט ולא מבטא באופן ברור רצון לספח את שטחי יהודה ושומרון.

כאן מתגלה כשל המימשלות הישראלי הברור. בזמן שהדרג הצבאי והאסטרטגי מתמקד בעיצוב גבולות דרך עוצמת אש, המציאות הפוליטית סביב שולחן הממשלה דוחפת לכיוון הפוך: הרחבה מואצת של ההתיישבות האזרחית בשטחי יו"ש.

יש שיטענו שנתניהו ידע בדיוק את מה הוא לקח לקואליציה שלו, ושלמעשה סמוטריץ' ובן-גביר מקדמים את החזון שהוא עצמו היה רוצה לקדם, אם לא היה חושש להסתבך ישירות עם דעת הקהל הבינלאומית.

מה שסותר את הטיעון הזה הוא שני תוצרים נלווים של הרחבת ההתנחלות בשטחי יו"ש. התוצר הראשון הוא הצורך לרתק כוחות צבא לשם כדי להגן על המתנחלים ולהפחית את החיכוך בינם לבין האוכלוסייה הפלסטינית. התוצר השני הוא הרחבת ההשקעה הממשלתית בהתנחלויות באופן היוצר מנגנונים מנופחים.

אלה מנגנונים ממשלתיים שמפחיתים את האפשרות להגדיל את תקציב הביטחון בלי להגדיל את הגרעון הציבורי. זו התנהלות שנתניהו בנאום "סופר-ספרטה" דיבר ישירות בגנותה בהקשר של המגזר הציבורי בישראל.

מדוע אם כן הממשלה משקיעה הון פוליטי וכלכלי בהרחבת ההתנחלויות ולא רק בשימורן? מדוע בשטח מעדיפה מדינת ישראל את הסיפוח על משמעויותיו הבעייתיות ולא שמירה על המצב הקיים? התשובה אינה נמצאת בשיקולי ביטחון, אלא במאזן הקואליציוני המייצר מדיניות שנגזרת מרצונם של שחקני וטו בקואליציה ולא מתבססת על ליבתה.

דוח "תמרור-פוליטוגרפיה" לרבעון הראשון של 2026 מצביע על המנגנון שמאחורי המהלך. בעוד נתניהו מנהל את מלחמת "שאגת הארי" מול איראן ומשרטט מחדש את הגבול מול לבנון – שותפיו הקואליציוניים, ובראשם בצלאל סמוטריץ',

מנהלים "מלחמה" אחרת לגמרי בתוך ועדות הכנסת וסביב שולחן הממשלה. סמוטריץ', המחזיק ב"בעלות מדיניות" כמעט בלעדית על נושא הסיפוח, משתמש בכוחו כשחקן וטו מפלגתי כדי להכתיב עובדות בשטח.

התקציב שעבר ברבעון זה הוא המפתח להבנת האירוע. כדי להבטיח את שרידות הקואליציה אל מול משברי חוק הגיוס והתביעות החרדיות, נתניהו נאלץ לשלם במטבע הטריטוריאלי. בעוד שהגיוס החרדי נתפס כפגיעה ב"סופר-ספרטה", הפיצוי לימין האידיאולוגי מגיע בדמות סיפוח דה-פקטו.

ממצאינו מראים כי הסיפוח הזה מתרחש בסדרת זירות מדיניות מרכזיות. שולחן הממשלה קיבל ברבעון זה שלוש החלטות המרחיבות את ההתיישבות ביו"ש גם בשעת מלחמה. בוועדות הכנסת, נושא הסיפוח זינק ל-235 אזכורים, לעומת התעלמות כמעט מוחלטת מחלופות של היפרדות או שתי מדינות. אפילו אירועי אלימות ביו"ש ממוסגרים על ידי סמוטריץ' כבעיית "נוער בסיכון" הדורשת תקציבי חינוך, ולא כבעיה פוליטית או ביטחונית. כלומר, גם אלימות המתנחלים הפכה למנוף להגברת תקצוב המדינה המופנה לרווחתם ומאפשר את הרחבת הסיפוח.

בסופו של יום, ישראל מנהלת שתי אסטרטגיות מקבילות שמתנגשות זו בזו. מצד אחד, חזון "סופר-ספרטה" המבקש מדינה רזה, טכנולוגית וחזקה ששולטת צבאית בתאי שטח חיוניים לסיכול איומים ביטחוניים. מצד שני, האילוץ הקואליציוני שמנפח את הנוכחות האזרחית בשטחים ומעמיק את החיכוך בין ישראל לפלסטינים.

נתניהו אולי חולם על גבולות שמעוצבים על ידי כטב"מים והסכמים עם מעצמות, אבל ב-2026, הגבולות נקבעים בסופו של דבר דרך התקציב, במסדרונות הוועדות, ובתשלום הפוליטי שנדרש כדי להחזיק קואליציה בחיים.

זהו לא סיפוח מתוך חזון אסטרטגי סדור, אלא סיפוח שנולד מתוך שיקולי הישרדות פוליטית ושימור קואליציוני.

47. בין שתי זהויות, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 10/05/2026

הנתונים הנאספים בקבוצת המחקר ״תמרור פוליטוגרפיה״ על עמדות הארגונים היהודיים-אמריקניים בשנים 2020–2026 אינם מספרים סיפור רק על שינוי בשיח. הם מספרים סיפור רחב יותר על התרחקות הולכת וגוברת בין המציאות בשטח לבין המנגנונים הפוליטיים, הקהילתיים והציבוריים שנבנו במשך עשרות שנים כדי לדבר עליה. במרכז הסיפור הזה עומדת השחיקה במעמדו של פתרון שתי המדינות. הוא עדיין מוזכר, לעיתים אף בכנות, אך אצל רוב הארגונים הוא כבר אינו משמש עוגן מארגן, אלא יותר סימן דרך היסטורי. משהו שממשיכים להכיר בו, אך פחות ופחות פועלים מתוכו.

במשך שנים פתרון שתי המדינות היה המכנה המשותף הנוח של הזרם המרכזי היהודי-אמריקני. הוא אפשר לתמוך בישראל, להסתייג מהכיבוש, להאמין בתהליך מדיני ולהימנע מהכרעה קשה מדי בין נאמנות לזהות היהודית לבין מחויבות לערכים ליברליים. אלא שהמציאות אינה עומדת במקום. התרחבות ההתנחלויות, היחלשות הרשות הפלסטינית, התבססות חמאס, ההקצנה במערכת הפוליטית הישראלית והמלחמה שאחרי 7 באוקטובר הפכו את הנוסחה הזו לשברירית בהרבה.

הנתונים משקפים זאת היטב. איפא״ק, הליגה נגד השמצה והוועד היהודי-אמריקני כמעט אינם נוטשים רשמית את פתרון שתי המדינות, אך גם אינם מציבים אותו במרכז. במקום זאת מתחזק אצלם שיח של ביטחון, ערכים משותפים, אינטרסים אסטרטגיים וביקורת על חמאס והרשות הפלסטינית. זהו מעבר ברור משפה מדינית לשפה מגננתית. לא עוד דיון בשאלה כיצד מסיימים את הסכסוך, אלא כיצד שומרים על ישראל, מגינים על הלגיטימציה שלה ומנהלים את הנזק התדמיתי והפוליטי שנוצר סביב המדיניות שלה.

איפא״ק מייצגת את הקו הברור ביותר של המגמה הזו. בשנים הראשונות שנבדקו עוד הופיעו אצלה התייחסויות לפתרון שתי המדינות, אך לאחר מכן הן כמעט נעלמו. במקומן מופיע דגש גובר על אינטרסים משותפים, ביטחון והגנה על ישראל מפני ביקורת. אין כמעט ביקורת על ישראל ואין תמיכה בסנקציות. זהו שיח נאמנות קלאסי: ישראל תחילה, המציאות המדינית אחר כך, אם בכלל.

גם הליגה נגד השמצה והוועד היהודי-אמריקני נעים באותו כיוון, גם אם מתוך נקודות מוצא שונות. אצלם הדגש הוא פחות לוביסטי ויותר ערכי-קהילתי: אנטישמיות, לגיטימציה, יחסי ישראל-ארצות הברית והצורך להגן על ישראל בזירה הציבורית. אלא שגם כאן ניכר צמצום של השיח המדיני. פתרון שתי המדינות קיים, אבל אינו מניע את סדר היום. ביקורת על ישראל כמעט אינה קיימת. הסנקציות, ככלי מדיני, כמעט מחוץ לתחום.

מנגד, ג׳יי סטריט ו-IPF ממשיכים לייצג קו מדיני מובהק יותר. ג׳יי סטריט בולט במיוחד בהיקף ההתייחסויות לפתרון שתי המדינות, בביקורת על מדיניות ישראל ולעיתים גם בתמיכה בכלי לחץ מדיניים. זהו הארגון שמוכן לומר בקול שהמשך השליטה הישראלית בפלסטינים אינו רק בעיה מוסרית, אלא גם איום אסטרטגי על עתידה של ישראל. IPF ממוקד יותר, מתון יותר, אך גם הוא שומר על עמוד שדרה מדיני ברור: שתי מדינות, שיפור המשילות הפלסטינית והתמודדות עם המציאות במקום הסתתרות מאחורי סיסמאות.

הפער בין הארגונים מלמד על תהליך עומק ביהדות ארצות הברית. השאלה כבר אינה רק מי תומך בישראל, אלא באיזו ישראל הוא מוכן לתמוך. ישראל דמוקרטית, החותרת להסדר מדיני ולגבול מוכר, או ישראל של שליטה מתמשכת, סיפוח זוחל והעדפת ניהול הסכסוך על פני פתרונו. ככל שממשלות ישראל, ובעיקר הממשלה הנוכחית, מרחיקות את ישראל מחזון שתי המדינות, כך הארגונים היהודיים-אמריקניים נדרשים לבחור בין נאמנות אוטומטית לבין נאמנות ביקורתית. חלקם בוחרים להגן. חלקם בוחרים להזהיר.

לאחר 2023 נרשמת עלייה חדה בהיקף ההתבטאויות של הארגונים, אך לא בהכרח בהירות מדינית גדולה יותר. להפך: המלחמה חיזקה את השיח הביטחוני, אך החלישה עוד יותר את הדיון הפוליטי על היום שאחרי. זהו הכשל המרכזי. מי

שמדבר רק על ביטחון בלי לדבר על סיום השליטה, מדבר על ניהול מתמשך של אותה בעיה. מי שמדבר רק על חמאס בלי לדבר על הרשות הפלסטינית, ההתנחלויות והחלופה המדינית, משאיר את הציבור עם פחדים, אבל בלי אסטרטגיה.

בסופו של דבר, הנתונים מצביעים על מעבר משיח של פתרון לשיח של ניהול משבר. פתרון שתי המדינות אינו מת, אך הוא נדחק לשוליים אצל רוב הארגונים. אם המגמה הזו תימשך, יהדות ארצות הברית לא תאבד רק כלי מדיני; היא תאבד את היכולת להבחין בין תמיכה בישראל לבין תמיכה במדיניות שמרחיקה אותה מהאפשרות להיות מדינה יהודית ודמוקרטית. זו כבר אינה מחלוקת טקטית. זו שאלת היסוד.

48. גם כשעסוקים באיראן, אסור לשכוח את ירדן, דר׳ אופיר וינטר, זמן ישראל, 10/05/2026

הרבעון הראשון של שנת 2026 עמד בסימן טלטלות אזוריות עזות, כאשר במוקד ניצבה מלחמת ״שאגת הארי״ מול איראן בחודש מרץ.

אך בעוד תשומת הלב הישראלית והאמריקאית הופנתה מזרחה לעבר מאות הטילים והכטב״מים של הרפובליקה האסלאמית, סקירת המגמות ביחסה של ירדן לישראל, שנערכה בקבוצת המחקר ״תמרור-פוליטוגרפיה״, חושפת אמת מטרידה: ישראל נקלעת למשבר עם השכנה החשובה ביותר שלה.

האסטרטגיה הישראלית בזירה הפלסטינית נתפסת בעמאן כסכנה לביטחון הלאומי של הממלכה. המלך עבדאללה ושר החוץ שלו, איימן אל-ספדי, חוששים מעל לכל שישראל מנצלת את הסטת הקשב למערכה מול איראן כדי לקבוע עובדות חדשות בשטח בגדה המערבית וברצועת עזה, תוך פגיעה בחופש הפולחן באל-אקצא.

מבחינת הירדנים, התרחישים פסימיים בשני קצות הסקאלה: הצלחה ישראלית מול איראן עלולה להפוך את הממשלה בירושלים ל״חסרת רסן״ בזירה הפלסטינית, ואילו כישלון ישראלי עלול לדרבן אותה לחפש שם ״תמונת ניצחון״ חלופית.

בעיני עמאן צעדיה החד-צדדיים של ממשלת ישראל בגדה המערבית נתפסים כסיפוח זוחל. החלטת הממשלה בפברואר לבטל את ״החוק הירדני״ – שאסר על מכירת קרקעות ליהודים ביהודה ושומרון – גונתה על ידי ירדן בחריפות. מבחינת ירדן מדובר בניסיון בוטה לכפות ריבונות ישראלית, לשנות את המציאות המשפטית ולהקים מציאות דה-פקטו שתמנע הקמת מדינה פלסטינית.

התנהלות זו של ממשלת ישראל זכתה לגיבוי משתמע מצידו של שגריר ארה״ב, מייק האקבי, אשר הביע תמיכה בריאיון לטאקר קרלסון בזכות התנ״כית של ישראל לשלוט בחלקים נרחבים באזור. מהלכים אלה מעוררים מחדש בעמאן את חרדת ״המולדת החלופית״ – החשש כי ממשלת ישראל חותרת להכשיר את הקרקע לעקירת פלסטינים מהגדה אל עבר שטח הממלכה הירדנית.

במקביל, ירושלים נותרת חבית חומר נפץ. ירדן עומדת בתוקף על תפקידה ההיסטורי כאפוטרופוסית של המקומות הקדושים לאסלאם ולנצרות, ורואה בהתנהלות ישראל פגיעה חמורה בסטטוס קוו ובסמכות מנהלת הווקף.

ביקור שערך השר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר, במתחם אל-אקצא – הוגדר בירדן כפרובוקציה בלתי מתקבלת על הדעת וכחילול הקודש. יתרה מכך, הממלכה גינתה את מגבלות התפילה שהוטלו על מוסלמים ונוצרים בחודשי הרמדאן ובחג הפסחא בשל איום הטילים האיראני, למרות שמגבלות דומות היו גם בכותל.

הפער בין המדינות ניכר גם ביחס לרצועת עזה. ירדן מתגייסת להכנסת סיוע הומניטרי מהיבשה ותומכת במתווה הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ ובהחלטת מועצת הביטחון 2803 שאישרה אותו, לייצוב הפסקת האש.

עם זאת, השתתפותה של ירדן ב״מועצת השלום״ הבינלאומית בוושינגטון נועדה למטרה ברורה: להבטיח שמוסדות כמו ״הוועדה הלאומית הפלסטינית״ לניהול עזה ישמשו כגוף מעבר זמני בלבד. מבחינת עמאן, המטרה הסופית והיחידה היא חזרת הרשות הפלסטינית לרצועה, מניעת עקירת תושבים, וסלילת הדרך לפתרון שתי המדינות. לצורך כך, ירדן פועלת מול הקהילה הבינלאומית, בין היתר דרך ״קבוצת שמונה״ המדינות הערביות והמוסלמיות, במטרה לייצר חזית דיפלומטית אחידה נגד הצעדים הישראליים.

במהלך ״שאגת הארי״, ירדן אכן לקחה חלק ביירוט טילים איראניים והשתתפה בגינוי התוקפנות של טהרן כלפי מדינות ערב, אך שיתוף הפעולה הביטחוני ההדוק שלה עם ארצות הברית וישראל אינו מבטל את השסעים המדיניים בין הצדדים.

המשך קידום צעדי הסיפוח, החלשת הרשות הפלסטינית ושחיקת הסטטוס קוו בירושלים, נתפסים בעמאן כפגיעה באינטרסים הקיומיים העמוקים ביותר שלה. אם ישראל תמשיך לפעול ללא התחשבות בשכנתה ולפורר את האמון השבריר שנותר, היא עלולה לסכן את יחסיה עם השותפה האסטרטגית ההכרחית ביותר ליציבות בגבולנו המזרחי.

49. סוריה החדשה אינה ידידת ישראל – אך גם אינה אותה סוריה, דר׳ כרמית ולנסי, זמן ישראל, 10/05/2026

סוריה של הרבעון הראשון בשנת 2026 אינה עוד אותה סוריה של בשאר אל־אסד, גם אם השיח הציבורי והפוליטי כלפי ישראל נותר חשדני ועוין. ניתוח ההנהגה הסורית מצביע על שינוי עומק: דמשק מבקשת לעצב את עצמה מחדש כמדינה ריבונית, מתפקדת, ממלכתית ולגיטימית, בתוך הבית ומחוץ לו.

זהו שינוי שאינו רק סמנטי. הוא נוגע למבנה הכוח הפנימי, לבריתות האזוריות, ליחס לאיראן, למעמד הסוגייה הפלסטינית – ולבסוף גם לאופן שבו סוריה תופסת את ישראל.

ממשלת המעבר בראשות אחמד א־שרע פועלת לייצר נרטיב של ״סוריה חדשה״: מדינה המבקשת סדר, יציבות, מוסדות, רפורמות, הכלה של מיעוטים ושיתוף פעולה עם מוסדות בינלאומיים.

ניתוח הצהרות בכירים בתקופה זו מצביע על שני צירים מרכזיים: חיזוק הלגיטימציה הפנימית באמצעות בניית מוסדות, רפורמות ותהליכי צדק מעבר; ולצידו חיזוק הלגיטימציה הבינלאומית באמצעות שיתופי פעולה עם האו״ם ומדינות האזור, והבלטת ההכרה בצעדי הממשלה. אף שסוריה עדיין סובלת מחוסר יציבות ומאתגרים פנימיים משמעותיים, לרבות סביב זהות המשטר וכוונותיו, מדובר בהתקדמות מסוימת.

השינוי המשמעותי ביותר הוא מיצובה המחודש של סוריה במערכת האזורית. על רקע המלחמה באיראן, דמשק מתרחקת מהציר האיראני ומנסה להשתלב במחנה הערבי סוני הפרגמטי. שורת המגעים עם ערב הסעודית, איחוד האמירויות, קטאר, ירדן, לבנון ואזרבייג׳ן אינה מקרית: היא נועדה להציג את סוריה כנכס אזורי – לא כנטל – מדינה היכולה לתרום ליציבות, לביטחון, לשיתוף פעולה כלכלי ולבלימת השפעות חתרניות. סוריה אמנם לא הייתה צד ישיר במלחמה באיראן, אך הנשיא א־שרע זיהה הזדמנות ופצח בקמפיין דיפלומטי אינטנסיבי לביסוס מחדש של מעמדה של דמשק.

במובן זה, סוריה מאותתת כי העידן שבו שימשה שלוחה איראנית או חוליה בציר ״ההתנגדות״ – הסתיים. היא מבקשת להיתפס כשחקן ערבי סוני מתון יחסית, שאינו מהפכני ואינו אידיאולוגי באופן רדיקלי. זהו שינוי משמעותי מבחינת ישראל. במשך שנים, האיום הסורי הובן דרך החיבור לדמשק־טהרן־חזבאללה. אם דמשק אכן מתרחקת מטהרן, נפתח מרחב אפשרויות חדש, גם אם לא בהכרח של פיוס או נורמליזציה.

עם זאת, אין לטעות: היחס הסורי לישראל נותר שלילי ביסודו. ישראל מוצגת כגורם המרכזי המערער את הריבונות הסורית, בעיקר בשל נוכחותה הצבאית בדרום המדינה, תקיפותיה האוויריות והפשיטות הקרקעיות, הנתפסות כהפרה של הסכם הפרדת הכוחות מ־1974.

בהצהרת משרד החוץ הסורי מ־20 במרץ, בעקבות תקיפה ישראלית נגד תשתיות צבאיות בדרום סוריה, נטען כי מדובר ב״התקפה גלויה על ריבונותה ושלמותה הטריטוריאלית של הרפובליקה הערבית הסורית ובהמשך מדיניות ההסלמה של ישראל״. אין זו שפה של נורמליזציה, מהלך ששתי המדינות ממילא אינן בשלות לו, אלא שפה של מדינה המבקשת לבסס מחדש את סמכותה באמצעות הגנה על ריבונותה.

דווקא כאן טמון השינוי: ישראל אינה ממוסגרת עוד דרך הסוגייה הפלסטינית, כפי שהיה בתקופתו של אסד, אלא דרך סוגיית הריבונות הסורית. בדוח מודגש כי הסוגייה הפלסטינית, שבעבר שימשה מסגרת מארגנת מרכזית של השיח הסורי בתקופת אסד, נשחקה לשוליים ומופיעה בעיקר בהקשרים סמליים או דתיים, ולא כעמוד תווך אידיאולוגי של מדיניות החוץ.

במילים אחרות, סוריה החדשה אינה מוותרת על שיח אנטי־ישראלי, אך היא משנה את מרכז הכובד שלו: פחות ״פלסטין״ ו״התנגדות״, יותר ריבונות, גבולות, יציבות והכרה בינלאומית. בחודש אפריל נרשם שינוי מסוים, עם גל מחאות פרו-פלסטיניות רחב יחסית, על רקע אישור חוק עונש המוות למחבלים.

השינויים המתחוללים בסוריה, כמו גם העובדה שהמשטר עודנו בתהליך עיצוב ולכן ניתן להשפיע עליו – מחייבים את ישראל לחשיבה מחודשת, החורגת מהתגובה האוטומטית שאפיינה את השנים האחרונות – להפציץ ואז להסביר שהמציאות מורכבת.

אם סוריה מבקשת להתרחק מאיראן, להשתלב במחנה הערבי הפרגמטי ולבסס לגיטימציה בינלאומית, על ישראל לבחון כיצד לשמר את טהרן מחוץ למשחק ובעיקר כיצד לעודד את דמשק להתבסס כשחקן אחראי ומתון שאינו רואה בישראל אויב הכרחי.

תקיפות טקטיות עשויות להיות מוצדקות במקרים מסוימים, אך אם הן נתפסות בדמשק ובעולם הערבי כפגיעה מתמשכת בריבונות הסורית, הן עלולות לחזק דווקא את הכוחות שישראל מבקשת להחליש.

סוריה של 2026 אינה ידידה, אינה שותפה טבעית, ואינה מדינה יציבה במלוא מובן המילה. אבל היא גם אינה סוריה של אתמול. היא מחפשת לגיטימציה, סדר ומקום חדש באזור. השאלה היא האם ישראל תדע לזהות שינוי אסטרטגי כשהוא מתרחש – או שתמשיך לנהל את ההווה באמצעות מפות האיום של העבר.

50. סוציולוגיה ומשפט בהתמודדות עם מיידי אבנים בגדה המערבית, דר' לירון ליבמן, זמן ישראל, 14/05/2026

לאחרונה פורסם כי מפקד פיקוד המרכז, אלוף אבי בלוט, אמר בשיחה סגורה ביחס לפלסטינים מיידי אבנים, כי מדובר בטרור ואף הוסיף: "בשנת 2025 הרגנו 42 זורקי אבנים על כבישים".

בסטטיסטיקה של האלוף בלוט נכלל כנראה עאמר רביע, נער פלסטיני בן 14 ובעל אזרחות אמריקאית, שנהרג בשישה באפריל 2025 בעיירה תורמוסעיא. לפי הודעת דובר צה"ל, הכוח הצבאי "זיהה שלושה מחבלים אשר יידו סלעים לעבר כביש מהיר עם רכבים אזרחיים. הלוחמים ירו לעבר המחבלים שהיוו סכנה על האזרחים, חיסלו אחד מהם ופגעו בשני המחבלים הנוספים". אביו של הנער טען שנמצאו בגופו 11 פצעי ירי. ממצאי בדיקה או חקירה של האירוע טרם פורסמו.

לעומת זאת, כשהופנה לתיעודים של מתנחלים שהשליכו סלעים על כלי רכב, אמר בלוט כי "אנחנו מעדיפים לפתור את זה באמצעים אחרים", כגון אמצעים לפיזור הפגנות ונוהל מעצר חשוד.

האלוף הזכיר, למשל, "אנרכיסט בן 15 מבית שאן, מופרע, שזרק אבנים ב־12 בלילה על ג'יפ צבאי. המפקד שירה ופגע לו בכתף לא ידע שמדובר ביהודים עד שלא שמע דיבורים בעברית". לדבריו "כל אירוע כזה יש לו השלכות קשות מאוד בהיבט הסוציולוגי" ולכן "לא חייבים להגיע לירי, וכן, יש אפליה מסוימת", הודה.

מה שמטריד בדבריו של בלוט אינו הריסון בשימוש בכוח כלפי מיידי אבנים יהודים, אלא היעדרו המוצהר כאשר מדובר במיידי אבנים פלסטינים.

גם בהנחה, שאינה נקייה מספק, שישראל מצויה היום בסכסוך מזוין עם ארגוני הטרור הפלסטינים גם בגדה, עקרון יסוד של דיני הלחימה הוא עקרון ההבחנה. על צה"ל להבחין בין לוחמי אויב, שמותר לתקוף על מנת להרוג, לבין אזרחים, שהריגתם המכוונת אסורה.

מחבל חמוש הוא לוחם שניתן להורגו גם אם אינו מהווה באותו רגע סכנה. לעומת זאת, לא ניתן לתקוף על מנת להרוג אזרחים פלסטינים, גם אם הם מפרים חוק וסדר. אותם אזרחים אינם חסינים מפני השלכות מעשיהם ואולם ההתמודדות עמם כפופה לכללי אכיפת חוק, לא לכללי הלחימה.

ניתן לעצור מתפרעים ולהעמידם לדין תוך שימוש במידת הכוח המינימלית הדרושה לשם מעצר. אפילו שימוש בירי חי אל מתחת לברך, ירי שלא נועד להרוג, הוא חריג, המותר רק במקרים של פשע מסוכן.

ככלל, יידוי אבנים אינו פשע מסוכן, אלא אם הוא מבוצע בנסיבות מסכנות חיים, כגון השלכת סלע לעבר רכב נוסע ממקום גבוה יותר מהדרך. כל מקרה של מיידה אבנים שנהרג מאש חיה הוא מקרה חריג המחייב בדיקה, שמא נעשה שימוש בכוח מופרז ללא הצדקה.

עוד יש להוסיף, שכינוי יידוי האבנים "טרור" או כינוי מיידי האבנים "מחבלים" אינו מעלה ואינו מוריד. טרוריסט עשוי להיות לוחם בסכסוך מזוין ועשוי להיות אזרח מפר סדר. כללי השימוש בכוח כלפיו אינם נובעים מעצם הגדרתו כ"טרוריסט".

לאור כללי הדין הבינלאומי והישראלי, כיצד ניתן ליישב בין 42 הרוגים בקרב מיידי אבנים פלסטינים לבין הימנעות מירי חי כלפי מיידי אבנים יהודים, היוצרים את אותה מידה של סכנה לחיים?

אפשרות אחת היא שהאלוף בלוט מעדיף שחיילים ואזרחים ייפגעו ואף ייהרגו כתוצאה מיידוי אבנים, ובלבד שחייליו לא יפתחו באש חיה כלפי הפורעים היהודים. אם זו המדיניות, ראוי שהאלוף יסביר לאזרחי ישראל מדוע דמם של הפורעים סמוק יותר מדמם של חיילים ועוברי דרך, בהם גם ישראלים.

האפשרות הסבירה יותר היא שריסון הכוח כלפי מיידי האבנים היהודים מוכיח שניתן להתמודד עם יידוי אבנים, גם במקרים המסוכנים יותר, מבלי לפתוח באש חיה ובוודאי מבלי להרוג את מיידי האבנים. אם אלה פני הדברים, הרג מיידי האבנים הפלסטינים מעלה חשש לשימוש בכוח מופרז.

את ה"אפלייה המסוימת" בה מודה האלוף בלוט לא ניתן להצדיק מבחינה משפטית. ייתכן שהאלוף צודק ויש לחפש הסבר סוציולוגי, כנראה בזילות חייהם של פלסטינים שפשתה בחברה הישראלית.

51. החברה הערבית משתנה, תקשיבו להם, ד״ר שאול אריאלי וד״ר ת׳אאר אבו ראס, זמן ישראל, 14/05/2026

בתוך הכאוס, הקיטוב והשבר הפנימי בישראל, מסתתרת תמורה טקטונית שרבים במיינסטרים היהודי, ובפרט במחנה המרכז־שמאל, מפספסים: החברה הערבית בישראל עברה שינוי פוליטי מואץ. במקום להסתגר מול ממשלת ימין קיצונית, שנתפשת כעוינת, הציבור הערבי רוצה להיות מעורב גם בנושאי חוץ ודורש מושב סביב שולחן קבלת ההחלטות.

סקר שערכו באחרונה פרופ׳ גלעד הירשברגר ופרופ׳ סיון הירש־הפלר מקבוצת המחקר ״תמרור פוליטוגרפיה״, מצביע על השתלבות אזרחית מעשית ושינויים חברתיים, לצד עמדות לאומיות מוצקות וביקורת על ניהול הסכסוך על ידי הנהגת המדינה.

״השד הדמוגרפי״, ששימש כלי הפחדה בידי פוליטיקאים במשך עשורים, הולך ומתפוגג. שיעור האוכלוסייה הערבית מתייצב על 21.1% מכלל האוכלוסייה בישראל. במקביל לירידה בפריון, מתרחשת מהפכה בהשכלה הגבוהה. הערבים הם כיום כ־19% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון, וישנם כבר יותר מאלף דוקטורנטים ערבים (מתוך כ־12 אלף). דור חדש, משכיל, בטוח בעצמו ובעל שאיפות למוביליות, מעצב מחדש את החברה הערבית.

אחד השינויים הבולטים הוא ביחס לפוליטיקה ובפרט להשתלבות בקואליציה. למרות הניכור כלפיהם מצד השלטון, 70% מהמשיבים בסקר מקבלים את הכרעת הרוב ומעדיפים ממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי, גם אם מדיניותה אינה מקובלת עליהם. אך המהפך האמיתי נוגע לרצון להשפיע: בעבר הדיון על ישיבה בממשלה ציונית היה טאבו. היום, 55.7% מהנשאלים מצהירים כי ״בטוח שלא״ יצביעו למפלגה ערבית שתצהיר מראש שתסרב להצטרף לקואליציה. הבוחר הערבי קץ בהסתגרות של המפלגות הערביות בספסלי האופוזיציה, ודורש מהן פרגמטיזם. כ־58% מהמשיבים מעוניינים בהקמת ממשלת מרכז־שמאל בהשתתפות מפלגות ערביות.

התמיכה בהשתלבות אזרחית אינה נובעת מעיוורון בנוגע למצבה של הדמוקרטיה הישראלית, ולא מבטאת התקפלות בנושא הפלסטיני. רוב הציבור הערבי סבור כי הדמוקרטיה בסכנה כל עוד נמשכת השליטה בשטחי הגדה המערבית. בניגוד לרבים במרכז היהודי, שמעדיפים להתעלם מהנושא, מבחינת רוב האזרחים הערבים לא יכולה להתקיים דמוקרטיה ליברלית מהותית לצד כיבוש השטחים, ועמדה זו צפויה להשפיע על הצבעתם.

הפער התפישתי העמוק ביותר בין המיינסטרים היהודי לערבי נחשף ביחס ל־7 באוקטובר: הסקר משקף עמדה שחובה להכיר: כ־90% מהציבור הערבי אינם תומכים בטבח שביצע חמאס, אבל כמעט 70% תולים את האשמה המרכזית לטבח בכיבוש. בניגוד לקונספציה הרווחת בקרב היהודים, לפיה עם ההתנתקות מעזה הסתיים הכיבוש ברצועה, הערבים מזהים את מדיניות הסגר והפרדת הרצועה מהגדה, כהמשך של שליטת ישראל ברצועה.

כאן גם טמון המפתח לפתרון. הציבור הערבי נותר המחנה הרעיוני היציב והעקבי ביותר בתמיכתו בשלום: התמיכה בפתרון שתי המדינות גורפת ומגיעה ליותר מ־75%. עם זאת, בדומה ליהודים, הציבור הערבי תופש את ההיפרדות החד־צדדית מעזה כניסוי כושל. בניגוד לציבור היהודי, הוא נוטה להאשים את ממשלת ישראל בכישלון, מכיוון שהוא תופש את פרדיגמת ההיפרדות החד־צדדית כפתרון שלא עונה על הצרכים המהותיים של הפלסטינים: עצמאות וחופש תנועה.

בנוסף לעניין בדיון המדיני־ביטחוני, הציבור הערבי דורש היום שותפות בניהול מהלכים לאומיים: יותר משני שלישים מהמשיבים סבורים כי על הרשות הפלסטינית לנהל את רצועת עזה ב״יום שאחרי״ המלחמה, ורובם מצפים ממנהיגיהם בכנסת לקחת חלק פעיל בעיצוב המדיניות בנושא. הדרישה להשפעה התרחבה מסוגיות של תקצוב ואלימות בתוך החברה הערבית, לחתירה לשותפות גם בעיצוב מדיניות החוץ והביטחון.

סוגיה רגישה נוספת היא שאלת חראם אל־שריף (הר הבית). כ־95% מהנשאלים קובעים נחרצות כי ההר צריך להישאר בשליטה מוסלמית. נתון זה מבהיר את הרקע להתלקחויות אלימות בעבר, מאירועי אוקטובר 2000 ועד מבצע ״שומר החומות״ ב־2021, שפרצו במקביל להטלת הגבלות על מסגדי הר הבית. אבל כאשר הנשאלים התבקשו לשקול הקמת מדינה

פלסטינית שהריבונות בהר הבית תעבור אליה — מהלך שעשוי לחייב את אזרחי ישראל הערבים לעבור גבול בינלאומי בשביל להתפלל במסגד — התמיכה ברעיון צנחה ל–63.5%. נתון זה מראה כי למרות זהותם הדתית העמוקה, רוב אזרחי ישראל הערבים חשים זיקה עזה למציאות הישראלית, ואינם ממהרים לוותר על הנוחות או על הגישה החופשית לחראם אל־שריף, הנגזרות מהיותם אזרחי המדינה.

גם ביחס למלחמה עם איראן הציבור הערבי מפגין קריאת מציאות מפוכחת: בעוד שהוא חצוי כמעט לחלוטין בשאלה האם המלחמה תתרום לחידוש תהליך השלום מול הפלסטינים, רוב ברור מעריך שהעימות הנוכחי יוביל דווקא להרחבת "הסכמי אברהם" עם מדינות ערב. כלומר, הציבור הערבי מעריך נכונה את עוצמת הבריתות האזוריות של ישראל עם העולם הערבי הפרגמטי, גם אם הוא נותר ספקן לגבי ההישגים שניתן להשיג בזירה הפלסטינית בעקבות המלחמה.

סקר זה מנפץ שורה ארוכה של מיתוסים: החברה הערבית אינה מנותקת, ואינה קהילה מסתגרת השוללת את קיומה של מדינת ישראל, ובוודאי איננה גיס חמישי. זאת חברה שעוברת תהליכי השכלה מואצים, ומתנגדת לטרור, אך עומדת על דרישתה לסיום הכיבוש כערובה יחידה לדמוקרטיה הישראלית. יותר מכל, זוהי חברה הדורשת בפירוש להיות שותפה מלאה בהנהגת המדינה.

אם מחנה המרכז־שמאל, או המחנה הדמוקרטי כולו בישראל, חפץ לחזור אי פעם לשלטון ולהבטיח את עתיד המדינה, עליו להפסיק להתייחס לציבור הערבי כאל מנדטים שנועדו לשמש רשת ביטחון בלבד, או לחלופין כאל איום שיש לנהל. עליו להתחיל לראות בהם שותפים אסטרטגיים ופוליטיים לבניית חלופה שלטונית — תוך חלוקה הוגנת של המשאבים פנימיים, עיצוב מתווה ה"יום שאחרי" בעזה והחזרת פתרון שתי המדינות לדיון הציבורי. זהו רגע היסטורי שבו הבוחר הערבי מושיט יד לשותפות קואליציונית אקטיבית. מי שימשיך להתעלם מהיד המושטת, יגזור על עצמו עוד שנים רבות של ישיבה באופוזיציה.

71. קץ האשליה של ההייטק חסר הגבולות, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 15/05/2026

דמיינו את התרחיש הבא: יזם ישראלי בעל קשרים בינלאומיים מפתח בתל אביב מערכת בינה מלאכותית מתקדמת, ואז, ברגע שהטכנולוגיה מגיעה לבשלות, הוא מעביר אותה לקטאר.

"הטכנולוגיה הזו שלנו", יכולה המדינה להכריז, ולעצור את היציאה של היזם ולבטל את העסקה. השאלה היא, האם יש לישראל עמדת מדיניות מבוססת דיון ציבורי מעמיק מספיק כדי לעשות זאת.

מול תרחיש דומה למה שתיארתי כאן, חסמה סין באפריל 2026 את מכירת חברת ה-AI מאנוס (סוכן בינה מלאכותית אוטונומי שפותח על ידי סטרטאפ סיני) לחברת מטא האמריקאית, בעסקה של כ-3 מיליארד דולר, ולפי מספר מקורות הגבילה את מייסדי מאנוס מלעזוב את סין.

כשההייטק הישראלי מפעיל פעילות AI ענפה עם שורשים בישראל וזרועות גלובליות, השאלה שאיש בממשלה אינו שואל בקול רם היא: האם מה שמפותח כאן על ידי מוחות ישראליים ועם תשתית ישראלית, אמור להישאר כאן?

סין ענתה על השאלה הזו בצורה חד משמעית. בעיני בייג'ינג, בינה מלאכותית אינה מוצר תוכנה אלא נכס ריבוני. הנתונים, האלגוריתמים, וחשוב מכל, המוחות שמאחוריהם, נתפסים כמשאב לאומי שהמדינה מגנה עליו בכל האמצעים, כולל חוקי ייצוא, מגבלות על יציאת אזרחים, וחסימת עסקאות.

ארה"ב מצדה הפעילה דוקטרינה של "חצר קטנה, גדר גבוהה": בקרות ייצוא נוקשות על שבבים מתקדמים, מתוך הבנה שמלחמת ה-AI מוכרעת על שבבים ולא רק אלגוריתמים.

ישראל, לעומת זאת, עדיין פועלת לפי לוגיקה של עידן אחר, שבו קוד זורם בחופשיות על פני הגלובוס וסטארטאפים נמכרים למרבה במחיר ללא שאלות. הנאיביות הזו לא הייתה בעייתית כשמדובר היה בסייבר מסחרי או בפינטק. היא עלולה להיות קטסטרופלית כשמדובר בטכנולוגיות שמשנות את מאזני הכוח הצבאי, הכלכלי, והמודיעיני.

גם כאן לא מדובר על תרחיש בדיוני. בעולם הבינה המלאכותית קיים מה שמכונה בינה מלאכותית דו-שימושית (Dual-Use AI). זו טכנולוגיה שיכולה לשרת מטרות אזרחיות כמו איתור נעדרים או אבחון רפואי, ולצד זאת לשמש ליישומים ביטחוניים. לדוגמה, יכולת למידת מכונה לזיהוי נוזקה יכולה להתהפך כדי לעקוף פרוטוקולי אבטחה, ופריצת דרך מדעית יכולה לשמש לפיתוח נשק. כפילות שימוש זו היא אתגר יסודי למשילות AI, הדורשת רישוי ובקרת ייצוא של מוצרי AI.

וכאן נכנסת (או נמנעת מכך) הפוליטיקה הפנימית. לקראת הבחירות הבאות, אין בישראל ולו מפלגה אחת שמציגה עמדה מגובשת בנושא ריבונות ומשילות AI.

הדיון הציבורי נסוב סביב ביטחון קלאסי, משברי השלטון, ודת ומדינה, בעוד אחת מהשאלות המהותיות ביותר לעתיד המדינה נעדרת מהדיון הפוליטי. זוהי לא רשלנות אקראית; זוהי תוצאה של מבנה פוליטי המשלב בין אדישות לבורות, רגולציה נתפסת כמילה גסה, וריבונות טכנולוגית היא מושג זר.

הפער המבני הקיים מחייב את מדינת ישראל לפעול באופן אסטרטגי מיידי: ניסוח עמדה ברורה הכוללת חוק ייצוא לטכנולוגיות AI קריטיות, בחינת רישוי חובה לפיתוחים בעלי פוטנציאל דו-שימושי, ובדיקת המשמעות של שמירת תשתיות חישוב ענן בשטח ישראלי. צעדים אלו נדרשים כיוון שהביטחון הלאומי של המאה ה-21 מחייב ריבונות דיגיטלית, לא רק כיפות ברזל. השיח הזה לא יכול להתקיים בין הבירוקרטיה הישראלית ללוביסטים של מגזר ההייטק אלא צריך להיות מצע לדיון ציבורי.

השאלה לגבי יזמים ישראליים המובילים את חזית ה-AI, אינה האם הם פטריוטים. השאלה היא מבנית: האם ישראל מסוגלת, מבחינה ערכית, חוקית ומוסדית, לומר לאזרחיה שטכנולוגיה שפותחה כאן בתנאים מסוימים, מחויבת לאינטרסים לאומיים?

ללא מענה מדיניותי מוסכם, התשובה היא לא, ובעידן שבו AI הוא הנשק האסטרטגי החדש, אמירת "לא" כברירת מחדל שאינה מתבססת על דיון ציבורי בתקשורת, בכנסת וסביב שולחן הממשלה, עלולה להוביל למחיר שישראל אינה יכולה להרשות לעצמה לשלם.

לפני הבחירות הבאות, נכון לשאול כל מועמד לראשות ממשלה שאלה אחת פשוטה: אם חברת AI ישראלית מבקשת למכור את האלגוריתם שלה לאיחוד האמירויות, מה תעשה? מי שאין לו תשובה, כנראה גם לא הבין את השאלה.

52. קול המציאות מקהיר, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 20/05/2026

בעוד שממשלת ישראל, בהובלת בנימין נתניהו, נושאת את עיניה לעבר טהראן ומשתעשעת באשליות של "מזרח תיכון חדש" והגמוניה אזורית, קהיר נותרת נטועה היטב בקרקע המציאות הגיאו-פוליטית והדמוגרפית. בחינה מדוקדקת של מדיניות מצרים ברבעון הראשון של שנת 2026 חושפת אמת נוקבת: ישראל לא תוכל לעקוף את הסוגיה הפלסטינית באמצעות הרפתקאות אזוריות ומלחמות יזומות.

על אף ההסלמה הדרמטית במפרץ, שהגיעה לשיאה עם ההתקפה האווירית הישראלית על טהראן והרג המנהיג העליון ח'אמנאי ב-28 בפברואר, ההנהגה המצרית – הנשיא עבד אלפתאח אל-סיסי, שר החוץ בדר עבד אלעאטי ושר ההסברה דיאא רשוואן – המשיכה להציב את רצועת עזה בראש סדר העדיפויות הדיפלומטי והאזורי שלה. בראייה המצרית, כפי שביטא זאת רשוואן בפומבי כבר ב-9 בינואר, ממשלת נתניהו דוחפת במכוון לעימות אמריקני-איראני ופונה לסוגיות אזוריות בדיוק כדי לעכב את המעבר לשלב השני של תוכנית טראמפ ולהתחמק מפתרון מדיני.

ישראל, כדרכה, מנסה להשכיח מהציבור את הישג הפסקת האש של פסגת שארם א-שייח' מאוקטובר 2025, אך מצרים נחושה לממש את השלב השני של תוכנית טראמפ. שלב זה מחייב נסיגה ישראלית מלאה מהרצועה, מניעת כיבוש והכנסת סיוע הומניטרי נרחב לצד כוח ייצוב בין-לאומי זמני. ההתעקשות המצרית על הרחבת הסיוע ההומניטרי הפכה קריטית אף יותר בחורף, והובילה להשקת קמפיין התרומות "צידת הכבוד ממצרים לעזה" ואף לגיוס תשומת הלב של הקהילה הבין-לאומית באמצעות ביקור מתוקשר של אנג'לינה ג'ולי באל-עריש בראשית ינואר.

בינואר 2026 רשמה קהיר הישג אסטרטגי נוסף שנועד לחסום את תוכניות הסיפוח הזוחל של עזה: הקמתה של "ועדת הטכנוקרטים" הפלסטינית בת 15 החברים לניהול הרצועה, בראשות דר' עלי שעת'. יחד עם מינויו של ניקולאי מלאדנוב לנציב עליון מטעם מועצת השלום של הנשיא טראמפ ב-17 בינואר, מצרים מקבעת למעשה את המעורבות של הרשות הפלסטינית בעזה, בניגוד מוחלט למדיניות הישראלית. המצרים מבינים היטב כי ללא גוף זה, ישראל תשאף להמשיך לשלוט על כ-50 אחוז משטח הרצועה ולחלקה – תרחיש שמצרים הגדירה פומבית כקו אדום. יתרה מכך, התעקשותה של קהיר על כך שפיילוט פתיחת מעבר רפיח ב-1 בפברואר יחל לפעול רק בתנאי שייפתחו שני הכיוונים, נועדה להבטיח שישראל לא תנצל את המעבר להגירה כפויה של פלסטינים לתוך חצי האי סיני.

בזמן שתשומת הלב העולמית נדדה למלחמה במפרץ, ממשלת ישראל ניצלה את שעת הכושר כדי להאיץ את מהלכי העמקת הכיבוש והסיפוח בגדה המערבית. אולם הרדאר המצרי קלט כל תזוזה בשטח. הנתונים המספריים משקפים מציאות מדינית מסוכנת עבור ישראל: ההתייחסות המצרית לנעשה בגדה המערבית, המנוטרת על ידי קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה", זינקה מ-12 אזכורים בלבד ברבעון האחרון של 2025 ללא פחות מ-72 אזכורים ברבעון הראשון של 2026. משרד החוץ המצרי פרסם שורת גינויים חריפים: ב-9 בפברואר נגד הרחבת הסיפוח והשתלטות על נכסים, ב-17 בפברואר נגד שינוי אופן רישום הקרקעות וב-19 בפברואר נגד החלטות הריבונות וביסוס ההתנחלויות. כשהשגריר האמריקני בישראל מייק האקבי ציין ב-21 בפברואר כי "זה יהיה בסדר" אם ישראל תשתלט על שטחים "מהנילוס לנהר הפרת", הדבר רק אימת את החששות המצרים מפני שאיפות ההתפשטות של ממשלת הימין. קהיר רואה במהלך הישראלי הכולל – סיפוח מנהלי, העלמת עין מאלימות מתנחלים שיטתית, שגונתה על ידי מצרים ב-8, 22 ו-24 במרץ, וחוק עונש המוות למחבלים שעבר בכנסת ב-30 במרץ – מסע הרס שנועד לחסל את חזון שתי המדינות ולנתק את הרצף המנהלי בין הגדה לרצועה.

השתיקה הפומבית של מצרים בנוגע להסכם השלום מהדהדת היטב. לאורך כל הרבעון הנסקר לא נרשמה ולו התייחסות אחת של הנשיא א-סיסי או שר החוץ לבחירה האסטרטגית בשלום עם ישראל. במקום זאת, מצרים רואה בישראל גורם המנסה לעצב מחדש את האזור תחת הגמוניה ישראלית דרך סומלילנד, סוריה ולבנון. מנגד, הצהרתו של נתניהו בוועדת החוץ והביטחון ב-5 בפברואר על הצורך במעקב אחר התעצמות צבא מצרים, מוכיחה עד כמה עמוק וחמור הניתוק המדיני בירושלים.

ממשלת ישראל חייבת להתעורר מהזיותיה. הממשל בקהיר מבין שאי אפשר לכונן ביטחון ויציבות במזרח התיכון תוך מחיקת העם הפלסטיני. ההתעקשות המצרית על פתרון שתי המדינות – נושא שזכה ל-72 התייחסויות ברבעון הנוכחי – איננה מס שפתיים. המשך הכשלת השלב השני של תוכנית טראמפ והעמקת הסיפוח דה-פקטו בגדה המערבית לא יביאו את ישראל ל"ניצחון מוחלט", אלא יובילו אותה להתנגשות חזיתית עם המציאות הדמוגרפית ועם משענת היציבות המרכזית של העולם הערבי.

53. עליית "מדד הסיפוח", ד"ר לירון ליבמן, זמן ישראל, 26/05/2026

ברבעון הראשון של 2026 לא הוכרז סיפוח. לא נישא נאום חגיגי, לא נפרשה מפה חדשה, ולא נחקק חוק המצהיר שאזור יהודה ושומרון הוא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. אבל דווקא משום כך חשוב לקרוא היטב את הדוח המשפטי של קבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה לרבעון הראשון של 2026.

הדוח מצביע על אסטרטגיה אחרת למימוש חזונה של הממשלה הנוכחית: לא סיפוח דרמטי, אלא תנועה שיטתית והדרגתית של מערכת השליטה המשפטית והמנהלית הישראלית אל עבר תפיסה של קביעות ואינטגרציה של יו"ש במדינת ישראל.

הנתון המרכזי הוא עליית "מדד הסיפוח" מ־2.76 ברבעון הקודם ל־3.19 ברבעון ינואר–מרץ 2026. בסולם, שבו 1 מבטא תפיסה של זמניות ונפרדות, ו־5 מבטא תפיסה של אינטגרציה מלאה בישראל, מדובר בקפיצה משמעותית.

זהו הממוצע הגבוה ביותר בשלוש השנים האחרונות, למעט רבעון אחד בשנת 2024. עם זאת, יש להיזהר ממסקנות חפוזות: מספר הפריטים המשפטיים שנאספו היה נמוך יחסית, וחלק ניכר מן העלייה נובע מסוגיה אחת – קידום חידוש הסדר המקרקעין באזור יהודה ושומרון.

עם זאת, דווקא הסוגייה הזאת ממחישה היטב את השיטה: הסדר מקרקעין נשמע כמו עניין "אפור" וטכני, אבל מדובר בהליך משפטי יסודי ומקיף, המכריע במחלוקות בדבר זכויות, ממפה בעלויות בשטח ומקבע את הבעלות בקרקע לעתיד.

בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית, פעולה כזו מעוררת קושי עקרוני: היא נושאת אופי קבוע, בעוד הממשל הצבאי אינו ממשל קבע אלא ממשל זמני, שאינו ריבון אלא שליט מכוח דיני המלחמה, כפי שקבע בית המשפט העליון עוד בשנות השמונים.

כאשר הממשלה מנחה לקדם הסדר מקרקעין בשטחי C, מציבה יעד כמותי להסדרת 15% מן המקרקעין הלא מוסדרים לפחות עד סוף 2030, ומבקשת להסמיך את הרשות לרישום והסדר זכויות מקרקעין שבמשרד המשפטים לפעול באזור – הדבר חורג מתחזוקת הקיים ושמירת הסדר הציבורי, בה מחויב הממשל הצבאי.

יש לומר, שבג"ץ כבר הכיר לפני שנות דור, כי במציאות של ממשל צבאי ארוך מועד – רשאי הממשל לבצע השקעות יסוד, שיש בהן להביא לשינוי של קבע, אם הן נחוצות באופן סביר לצורכי האוכלוסייה המקומית. כמו, למשל, סלילת כבישים חדשים, הנדרשים בשל גידול האוכלוסייה ומספר כלי הרכב.

ניתן לטעון, כי העובדה שכשני שלישים מהקרקעות בגדה אינן מוסדרות יוצרת אי-ודאות, הפוגעת גם בבעלי האדמות הפלסטינים וכי גם הם יצאו נשכרים מהסדר המקרקעין, שהופסק אחרי 1967. על מנת שטענה זו תהיה נכונה, נדרש שההליך המשפטי הרגיש הזה ייערך באופן הוגן, שאינו מוטה נגד האוכלוסייה הפלסטינית ואולם בעניין זה מגביר את החשש מהלך אחר שננקט על ידי הממשלה הנוכחית – השינוי במבנה המנהל האזרחי.

סמכויות אזרחיות רבות, ובהן סמכויות בנוגע למקרקעין, הועברו לסגן לראש המנהל האזרחי, מתיישב ישראלי, הכפוף ל"מנהלת התיישבות" בראשות מתיישב ישראלי אחר, הכפוף לשר הנוסף במשרד הביטחון, השר בצלאל סמוטריץ'. האם בעל קרקע פלסטיני אינו צריך לחשוש שהגורמים הללו אינם מעוניינים להכיר בזכויותיו, אלא לנשלו מאדמתו בשירות האידאולוגיה הפוליטית שלהם?

בג"ץ הכיר בקשיים המשפטיים שהשינוי הארגוני במנהל האזרחי מעורר, אבל דחה את העתירות נגדו, לאחר שהממשלה הסכימה למחוק סעיפים שהגבילו את היכולת של שר הביטחון והמפקד הצבאי למשוך חזרה סמכויות שהואצלו. העובדה שבית המשפט הותיר דלת פתוחה להתערבות עתידית אינה משנה את התוצאה המעשית: השינוי נותר על כנו.

גם הצעת חוק רשות המורשת ביהודה ושומרון משתלבת באותה מגמה. המשפט הבינלאומי מטיל חובה לפעול לשמירת אתרים ארכיאולוגים ולמניעת פגיעה בעתיקות בשטח כבוש, כך שלכאורה מדובר בעניין שבקונצנזוס. עם זאת, בהקשר של

הסכסוך הישראלי-פלסטיני מחקר ארכיאולוגי הוא עניין רגיש, הנתפס לעיתים קרובות כאמצעי לקידום נרטיב לאומי מסוים בנוגע לקשר ההיסטורי שלנו לשטח, תוך מחיקה או התעלמות משרידי עבר הקשורים לעם האחר.

בפועל, הצעת החוק מבקשת להקים רשות סטטוטורית ישראלית בעלת סמכויות ישירות באזור, ואף לקבוע כי במקרה של סתירה יגבר החוק הישראלי המוצע על הדין ותחיקת הביטחון ביו״ש. זה בדיוק המקום שבו המונחים התמימים – מורשת, ניהול, יעילות – מסתירים מהלך של העברת תחומים אזרחיים מתוך המסגרת הצבאית־זמנית אל מסגרת ישראלית קבועה, וזאת ממניעים חשודים.

התמונה מתחדדת עוד יותר מעיון בפסיקה. לפי הדו״ח, בתי המשפט ממשיכים לבחון עתירות הנוגעות לשטחים בעיקר דרך המשפט המינהלי הישראלי, ופחות דרך דיני התפיסה הלוחמתית של המשפט הבינלאומי. לעיתים יש לכך סיבות ענייניות, אבל ככל שנעשה קשה להבחין בין פסק דין הנוגע לשטחים לפסק דין בנוגע לשטחה הריבוני של ישראל בעניין דומה, בשל מסגרת ניתוח משפטית דומה, הדבר מנרמל את ראיית השטח כחלק מישראל.

חשוב לציין, כי התמונה איננה חד-ממדית: בפסק דין בעניין צווי סגירה קצרי מועד הבהיר בית המשפט העליון כי אין להרחיק פעילים ישראלים המסייעים לפלסטינים בהגנה על אדמותיהם רק בשל פוטנציאל חיכוך כללי. נדרש מידע קונקרטי ועדכני כי הפעילים עצמם מתכוונים להפר את הסדר הציבורי. גם אם אין זו מהפכה, זו תזכורת לכך שהמערכת המשפטית עדיין מסוגלת להציב גבולות, לפחות נקודתיים.

המסקנה מן הרבעון ברורה: הסיפוח מודל 2026 איננו מתנהל דרך הכרזה אחת, אלא דרך הצטברות של החלטות ממשלה, שינויים ארגוניים, הסדרי מקרקעין ופסיקה מנהלית. זהו סיפוח שמתקדם בתיקיות, בנהלים, בתקנים ובחותמות.

גם אם הדוח מזהיר מפני הסקת מסקנות מרחיקות לכת מרבעון אחד ואין המדובר בתהליך לינארי, קיים חשש שמדינת ישראל מתרחקת מתפיסה של שליטה זמנית ונפרדת, ומתקרבת לתפיסה שבה שטחי C מנוהלים, מוסדרים ומוטמעים כחלק מן המרחב הישראלי. לא ביום אחד. לא בכותרת אחת. אבל בהחלט, צעד אחר צעד.

54. המלחמה מול איראן: מערכה שנייה, דר' רז צימט, YNET, 01/06/2026

במהלך "שאגת הארי" הפגינה ישראל, בשיתוף פעולה חסר תקדים עם ארצות הברית, יכולות מודיעיניות, מבצעיות וטכנולוגיות מרשימות, שאפשרו לה להשיג הישגים אופרטיביים משמעותיים, ובהם עריפת צמרת ההנהגה האיראנית, השגת עליונות אווירית ומודיעינית, פגיעה במערכי הטילים, ערעור חלקי של מערכות הפיקוד והשליטה והסבת נזק כבד לתעשיות הביטחוניות. אף על פי כן, המלחמה מסתיימת בתחושת החמצה, הנובעת בעיקר מכך ששלושת היעדים המרכזיים שהוגדרו למערכה: שינוי המשטר, השמדת תוכנית הגרעין ופגיעה קשה במערך הטילים לא הושגו או שהושגו באופן חלקי בלבד.

מה השתבש? הכשל הראשון נעוץ בדינמיקה של היציאה למלחמה. זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה הצהיר שר הביטחון, ישראל כ"ץ כי ישראל תכננה ליזום מערכה מול איראן בקיץ 2026. זאת, על רקע מאמצי השיקום של מערך הטילים מאז "עם כלביא". ואולם, פרוץ גל המחאות העממיות באיראן בדצמבר 2025 ודיכויין הברוטלי בינואר 2026, לצד הצהרת הנשיא האמריקאי טראמפ על כוונתו לסייע לעם האיראני, יצרו חלון הזדמנויות שנוצל בידי ישראל לשילוב כוחות עם ארצות הברית במאמץ להשיג יעדים שאפתניים יותר מאלה שתוכננו במקור. התוצאה הייתה מעבר ממלחמה מתוכננת מראש למלחמה שהתפתחה תחת לחץ זמן, תנאי אי-ודאות ופערים בין הדרג המדיני לדרג הצבאי בשתי המדינות.

אחד הכשלים המרכזיים היה הערכת חסר של עמידות המשטר האיראני. לפי מקורות שצוטטו ב"ניו יורק טיימס" בסוף מארס 2026, ראש הממשלה בנימין נתניהו אימץ את הערכות המוסד בדבר אפשרות לקריסת המשטר באמצעות עידוד האופוזיציה והצתת מהומות. נשיא ארצות הברית, שהושפע מהצלחת המבצע הצבאי לחטיפת נשיא ונצואלה, ניקולס מדורו, בפשיטת קומנדו חשאית של כוחות מיוחדים אמריקאיים בינואר 2026, השתכנע אף הוא כי מיטוט המשטר אפשרי.

אולם נראה שבישראל ובארצות הברית הייתה הערכת יתר של יכולת מימושן של התוכניות המבצעיות, בהן פלישה קבוצות בדלניות כורדיות מצפון עיראק והצבת הנשיא לשעבר מחמוד אחמדינז'אד כמנהיג, לצד הערכת חסר של חסינות המערכת האיראנית. זו התבררה שוב כמערכת ממוסדת, רב-שכבתית ועמידה, המסוגלת לשמר רציפות תפקודית גם תחת פגיעה קשה בצמרת ובשרשראות הפיקוד והשליטה. המשטר הצליח להתאים עצמו במהירות ולגבש הנהגה קולקטיבית חדשה בהובלת מוג'תבא ח'מינאי. במקביל, הפגיעה בתשתיות הלאומיות; עידוד מגמות בדלניות בקרב המיעוטים, שהגביר את החשש לפירוק המדינה האיראנית; והצהרותיו מעוררות המחלקות של הנשיא טראמפ על כוונתו "להרוס את הציוויליזציה האיראנית" - כל אלו סייעו למשטר לגייס חלקים נרחבים מן הציבור, לרבות מבקריו, סביב תחושות של לאומיות ופטריוטיות.

המלחמה חשפה פער משמעותי בין היעדים שהוגדרו על ידי הדרג המדיני לבין היכולות וההיגיון המבצעי של הדרג הצבאי. בעוד שהדרג המדיני הציב בראשית המלחמה יעדים שאפתניים ביותר, ובראשם שינוי המשטר, התמקד הדרג הצבאי בשחיקת יכולות וביצירת תנאים לשינוי פוליטי עתידי. פער זה יצר חוסר קוהרנטיות בין החזון המדיני לתוכניות הצבאיות.

גם הנחת היסוד שלפיה לחץ כלכלי יביא לקריסת המשטר, או לכל הפחות יחייב אותו להיכנע לתכתיבים האמריקאיים, התבררה כמוגבלת. היא התעלמה מממדיו האידיאולוגיים של המשטר ומן העובדה שהוא ראה במערכה מאבק קיומי. גם תחת לחץ כבד, לרבות המצור הימי המתמשך, ההנהגה בטהרן העריכה כי ויתור על נכסים אסטרטגיים, כדוגמת יכולות גרעיניות והשליטה במצר הורמוז, לא רק ישלול ממנה את היכולת להשיג ערבויות כלכליות וביטחוניות בתום המערכה אלא גם יחליש אותה באופן שיגרום לארצות הברית ולישראל לנצל את פגיעותה כדי לשוב ולתקוף אותה בעתיד.

אף כי השיקול הכלכלי נלקח בחשבון על ידי המשטר, ניכר כי הוא מוכן לשאת בעלויות כבדות מאוד, במיוחד כאשר הוא מעריך שהמחיר הכרוך בוויתורים אסטרטגיים עלול להיות חמור יותר מן המחיר הכלכלי. בנוסף, המשטר העריך כי סף הכאב של המערכת הבינלאומית להשלכות הכלכליות של סגירת הורמוז נמוך מזה של איראן, וכי בסופו של דבר הנשיא טראמפ ייאלץ "למצמץ" ראשון. גם האפשרות לחידוש המחאות לא נתפסה כאיום מכריע נוכח ההערכה שגם הפעם יהיה

בכוחו של המשטר לדכאן. אף כי קשה להעריך מה הייתה עשויה להיות השפעתו של המשך המצור הימי על תהליכי קבלת ההחלטות בטהרן, ספק רב אם גם החרפה נוספת של המצב הכלכלי הייתה משכנעת את המשטר להסכים לוויתורים שאותם ראה ככניעה מוחלטת לארצות הברית, גם במחיר סבלם של אזרחי המדינה.

גם אם עצם סגירת מצר הורמוז לא הייתה בבחינת הפתעה מודיעינית, נוכח העובדה שאיראן איימה פעמים רבות לנקוט בצעד זה בתרחיש של עימות צבאי עם ארצות הברית, הרי שעיתוי הסגירה בשלביה הראשונים של המלחמה ומאפייני הסגירה באמצעות פריסת מוקשי עוגן בלב נתיב השיט ולא רק באמצעות שיגור טילים וכטב״מים לעבר מכליות סיפקו לאיראן מנוף לחץ גלובלי שאינו תלוי ביכולותיה הצבאיות. כתוצאה מכך, נאלצה ארצות הברית – ובעקבותיה גם ישראל – לשנות את סדר העדיפויות במלחמה. במקום המשך לחץ צבאי, שנועד להשיג הישגים אופרטיביים משמעותיים יותר ביחס לתוכנית הטילים ולתוכנית הגרעין, הופנה חלק גדול מן המאמץ האמריקאי, גם במסגרת המשא ומתן עם איראן, לפתיחת המצר במטרה לייצב את שוק האנרגיה ואת הסחר העולמי.

מימוש חלק מיעדי המלחמה, ובראשם פגיעה משמעותית ביכולות הגרעין, חייב פעילות קרקעית משמעותית שתאפשר פגיעה עמוקה במתקני הגרעין המבוצרים והוצאת האורניום המועשר. אולם התוכנית המבצעית להשמדת פרויקט הגרעין לא התממשה בסופו של דבר, ככל הנראה בשל חשש מצד הדרג המדיני מאבידות כבדות ומנפילת חיילים בשבי. התוצאה הייתה מערכה ״נקייה״ יחסית, אך מוגבלת ביכולתה לממש חלק מן היעדים. גם תוכניות מבצעיות, שהיו עשויות לסייע בפתרון המשבר בהורמוז, נדחו בשל הסיכונים הכרוכים בהן.

מה השתנה ומה לא השתנה? בשלב זה נראה כי המשטר האיראני אינו צפוי לקרוס בטווח הקצר. גם אם אין בידי ההנהגה היכולת לספק מענה למשברים הכלכליים ולמצוקת המים והחשמל, אין כיום עדות לאיום מיידי על יציבותו של המשטר או על יכולתו להתמודד עם מחאות עתידיות. המשטר שומר על לכידות פנימית ויכולת שליטה משמעותית. אף שתהליך השקיעה של הרפובליקה האסלאמית עשוי להוביל בסופו של דבר לשינוי הפוליטי המיוחל, שאת עיתויו לא ניתן לחזות מראש, האסטרטגיה מול איראן אינה יכולה להניח שינוי כזה בעתיד הנראה לעין.

ההנהגה החדשה בהובלת מוג׳תבא חמינאי ומשמרות המהפכה צפויה להמשיך באימוץ קו אידיאולוגי נוקשה ומתריס, לכל הפחות בדומה לזה שאפיין את עידן עלי חמינאי. הצהרות בכירים איראניים בסוגיות המרכזיות, ובהן היחס לארצות הברית ולישראל, התמיכה בציר הפרו-איראני באזור (״חזית ההתנגדות״) ושימור היכולות האסטרטגיות בגרעין ובטילים, אינן מותירות מקום לספק באשר לסירובה של ההנהגה בטהראן לסגת מתפיסות היסוד שלה.

מאמצי שיקום מערך הטילים, שהחלו כבר בהפסקת האש, מעידים בבירור על כוונת טהרן להמשיך בפיתוח יכולותיה הצבאיות האסטרטגיות חרף המהלומות שספגה ובעיית המשאבים. הדבר נכון גם ביחס לשיקום שלוחיה האזוריים, ובראשם חזבאללה. בראיית המשטר האיראני, ״שאגת האריה״ שבה והוכיחה את חשיבותה של תפיסת ״אחדות הזירות״ על אף היחלשות הציר הפרו-איראני בשנים האחרונות. יש להניח כי על אף המגבלות הניצבות בפני איראן, חזבאללה ויתר מרכיבי הציר, הרפובליקה האסלאמית תמשיך במאמציה לשקם את הרשת האזורית שטוותה במשך שנים.

המלחמה חיזקה גם את הקולות באיראן הגורסים כי אין להסתפק במעמד של מדינת סף גרעינית אלא יש לחתור להשגת הרתעה אולטימטיבית באמצעות נשק גרעיני. אין משמעות הדבר כי איראן תזדרז לפתח נשק גרעיני, במיוחד נוכח הסיכונים הכרוכים בכך. עם זאת, ברור כי המוטיבציה לכך גברה. במקביל, תוכנית הגרעין אומנם ספגה נזקים כבדים במהלך ״עם כלביא״, שהביאו לדחיית זמן הפריצה לחומר בקיע, אך היכולות הגרעיניות שנותרו בידי איראן מספקות לה גם כיום את האפשרות לפתח פצצה גרעינית. הפגיעה בתשתית הגרעינית עשויה לחולל שינויים במאפייני תוכנית הגרעין: ממודל תעשייתי רחב למודל מצומצם אך מתקדם; מפרויקט גלוי יחסית, המבוסס בעיקר על יכולות העשרה אזרחיות נרחבות, למערכה חשאית; מדגש על תוכנית ההעשרה להתקדמות בתחום ההנשקה; ומדגש על התקדמות איטית וזהירה להתקדמות מהירה, גם אם תוך נטילת סיכונים מסוימים.

בשלב זה קיים ספק רב ביכולת לחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני באמצעות הסכם מדיני בין איראן לארצות הברית. גם אם יושג הסכם שיספק מענה מסוים בתחום ההשעיה ארוכת הטווח של העשרת האורניום, טיפול באורניום המועשר לרמות גבוהות (20% ו-60%) באמצעות הוצאתו מחוץ לאיראן או דילולו לרמות נמוכות והחזרת הפיקוח של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) לאיראן, ניתן להעריך כי גם צעדים אלה לא יחסמו לחלוטין את דרכה לנשק גרעיני. זאת, בשל היכולות שעדיין יוותרו בידיה, לרבות מאגרי אורניום מועשר לרמות נמוכות יותר, צנטריפוגות מתקדמות בהיקף רחב ותשתיות תת-קרקעיות - בין אם כאלה שנפגעו ב"עם כלביא" ובין אם כאלה שלא נפגעו או שוקמו לאחר המערכה, למשל ב"הר המקוש".

על ישראל להביא בחשבון כי שחיקת מעמדה המדיני בארצות הברית, בשל התפיסה שלפיה גררה את הממשל האמריקאי למלחמה על בסיס הנחות יסוד שגויות ובשל הזיהוי המוחלט שלה עם ממשל טראמפ, עלולה להגביל את חופש הפעולה העתידי שלה מול איראן. שינויים פוליטיים אפשריים בארצות הברית בשנים הקרובות או תמורות בסדרי העדיפויות האמריקאיים בזירה הבינלאומית עשויים להעצים מגמה זו.

כישלון המאמצים לחולל שינוי פוליטי חרף התוכנית המבצעיות השאפתניות, מבצעי העריפה של הצמרת האיראנית ומאמצי השחיקה של כוחות ביטחון הפנים, מחייב בחינה מחודשת של ההיתכנות לקידום תהליכי שינוי באיראן באמצעות מעורבות זרה, ועל אחת כמה וכמה באמצעות מערכה באש. אין משמעות הדבר כי אין צורך בהמשך מאמצים להחלשת המשטר בשני כיוונים מרכזיים. ראשית, פעילות מדינית, כלכלית ותודעתית, לרבות בזירה הבינלאומית, שנועדה להחליש את המשטר לאורך זמן. שנית, גיבוש כלים שיוכלו לסייע לכוחות השינוי באיראן בתרחיש של חידוש המחאה נגד המשטר, למשל אמצעים לעקיפת חסימות אינטרנט, קרן סיוע ותמיכה במפגינים שובתים, חיזוק מוסדות חברה אזרחית ופיתוח יכולות בתחומי הסייבר והתודעה, שיוכלו לערער ב"יום פקודה" את יכולתם של כוחות הביטחון האיראניים לדכא ביעילות את המפגינים.

עם זאת, יש להכיר בעובדה כי היכולת לקדם תהליכי שינוי פנימיים באיראן מבחוץ מוגבלת מאוד וכי אלה לא יבשילו בהכרח לשינוי שלטוני. יתר על כן, ראוי להשתחרר מן התפיסה שניתן להתבסס על קבוצות וארגונים חילוניים, פרו-מערביים ופרו-ישראלים בגולה, החותרים לשינוי מהפכני באיראן, במאמץ לחולל שינוי כזה. שינוי המשטר תלוי בעיקר ביכולתם של האיראנים עצמם לייצר חלופה שלטונית יעילה - חרף הקשיים המשמעותיים הניצבים בפניהם - באמצעות כינון קואליציה כלל-ארצית נרחבת של מגזרים בעלי השקפות שונות ואף מנוגדות.

ישראל תתקשה להשלים עם מציאות שבה הרפובליקה האסלאמית המחויבת להשמדת ישראל מחזיקה בארסנל של אלפי טילים בליסטיים המסוגלים לפגוע בה. עם זאת, ישראל גם אינה יכולה להרשות לעצמה לנהל סבבי לחימה חוזרים ונשנים בתדירות גבוהה מול איראן, המשבשים באופן משמעותי את כלכלתה, מחייבים עליונות אווירית ומודיעינית וסיוע אמריקאי – שלא ניתן להבטיח כי יעמוד לרשותה בעתיד.

לפיכך, על ישראל לבחון מחדש מהם הקווים האדומים, שחצייתם על ידי איראן תחייב פעולה צבאית בהתאם לחומרת האיום הן מבחינה כמותית (מספר הטילים והמשגרים וקצב ייצור) והן מבחינה איכותית (סוגי טילים ויכולות הדיוק) ובהתאם ליכולות היירוט של צה"ל ולהשלכותיהן הנרחבות של פעולות כאלה על הכלכלה, החברה ויחסי החוץ של ישראל. במקביל, עליה לפתח כלים נוספים, לרבות יכולות חשאיות, שישבשו או יעכבו את יכולתה של איראן לשקם את מערך הטילים שלה; ולהמשיך בפיתוח יכולות משופרות להתמודדות עם איום הטילים, לרבות בתחום ההגנה האווירית וניהול מערכה בתווך התת-קרקעי.

ישראל אינה יכולה להשלים עם פיתוח נשק גרעיני בידי איראן. לא ניתן לסמוך על שינוי משטר לפתרון בעיית הגרעין וספק רב אם ניתן לחסום לאורך זמן את דרכה של איראן לנשק גרעיני רק באמצעות הסדרה מדינית, במיוחד לנוכח ההתקדמות המשמעותית שהשיגה בתחומי הידע והטכנולוגיה הגרעיניים. לפיכך, ניתן להעריך כי בעתיד הנראה לעין יהיה צורך למצוא את הדרך לוודא שאיראן אינה מחדשת את מאמציה הן בתחום העשרת האורניום והן בתחום פיתוח הנשק. זאת, באמצעות

שילוב בין הסדרים מדיניים שיצמצמו, ככל האפשר, את היכולות הגרעיניות שבידי איראן ויחדשו את פיקוח סבא״א באיראן, ואולי גם ירחיבו אותו לאתרים נוספים; מעקב מודיעיני הדוק ומתמשך; והכנת היכולת הצבאית להתערב בהינתן עדויות לשיקום היכולות הגרעיניות.

הצורך בהסדרים מדיניים, בדומה למודלים של בקרת נשק מתקופת המלחמה הקרה, לרבות אלה שקידם הנשיא רונלד רייגן בעשור האחרון לקיומה של ברית המועצות, מתחדד לנוכח החשש שלא יהיה ניתן להבטיח לאורך זמן יכולת מודיעינית הרמטית, שתספק הרתעה מפני מאמצים איראניים מחודשים בתחום הגרעין, ולנוכח מגבלות אפשריות על הפעלת אופציות צבאיות בעתיד. לפיכך, יש לתמוך במאמצים להסדרה מדינית – ולו חלקית – גם אם משמעות הדבר היא הקלות כלכליות מסוימות עבור המשטר. מאחר שלא ניתן להבטיח כי קריסת המשטר תתרחש בטרם יוכל להשיג נשק גרעיני, יש למצוא את האיזון הנכון בין הסכמים מדיניים לבין המשך הפעלת לחצים על איראן, במקביל להיערכות מתמשכת מול ניסיונות איראניים לפרוץ לנשק גרעיני.

בסיכומו של דבר, לקחי ״עם כלביא״ ו״שאגת הארי״ מלמדים כי חרף ההצלחות האופרטיביות המרשימות של שניים מהצבאות החזקים בעולם, לא נמצא פתרון קבע משביע רצון לאתגר האיראני. לפיכך, נדרשת חשיבה מחודשת מול האיום האיראני, שתביא בחשבון את הצורך לשלב בין כלים צבאיים, מדיניים, כלכליים וחשאיים במערכה המתמשכת; להגדיר יעדים ריאליים מול איראן; ולהכיר במגבלות הכוח, לצד חוסר היכולת להשלים עם התחמשותה של הרפובליקה האסלאמית ביכולות צבאיות המהוות איום אסטרטגי על ביטחון ישראל.

55. הסיפוח שכבר אינו צריך להכריז על עצמו, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 02/06/2026

בחודשים האחרונים נחשפה שוב אחת האמיתות היסודיות של הסכסוך הישראלי־פלסטיני: ישראל אינה נעה באיטיות אל הכרעה מדינית, אלא מתרחקת ממנה באמצעות רצף של צעדים קטנים, מנהליים, משפטיים ותודעתיים.

אין כאן נאום חגיגי על סיפוח, אין החלטת כנסת על ביטול הסכמי אוסלו, ואין מפה חדשה המונחת על שולחן הציבור. יש דבר יעיל בהרבה: ממשלה שמקדמת שליטה, כנסת שמנרמלת אותה, מערכת משפט שמתקשה לעצור אותה, ציבור יהודי שמתרגל אליה, ורשתות חברתיות שמעניקות לה הד ציבורי. כך נראה סיפוח דה־פקטו בעידן שבו הפוליטיקה מעדיפה לא לומר תמיד בקול את מה שהיא עושה בפועל.

הנתונים החברתיים של קבוצת המחקר תמרור-פוליטוגרפיה מלמדים עד כמה השתנה המרכז היהודי בישראל. בסקר מרץ 2026, 34% מהיהודים בישראל תמכו בסיפוח חד־צדדי, 21% בסטטוס קוו, 26% בהיפרדות אזרחית תוך המשך שליטה ביטחונית, ורק 19% בהסכם קבע על בסיס שתי מדינות. כלומר, 55% תומכים בחלופות שאינן היפרדותיות, לעומת 45% בחלופות היפרדותיות.

המגמה חמורה יותר מן התמונה הרגעית: מאז 2018 ירדה התמיכה בשתי מדינות מ־47% ל־19%, בעוד התמיכה בסיפוח עלתה מ־17% ל־34%. לראשונה, הסיפוח הוא החלופה הפופולרית ביותר בציבור היהודי.

זו אינה רק תזוזה בסקרים. ברשתות החברתיות, שבהן נבחן ברבעון ראשון של 2026 מאגר של 15,819 פוסטים, מתוכם 13,508 רלוונטיים לסכסוך, הסיפוח שב להוביל את השיח המכוון למדיניות. מתוך 6,834 פוסטים שעסקו ישירות בכיוון מדיניות, 2,632 עסקו בסיפוח, 1,746 בסטטוס קוו, 1,461 בשתי מדינות ו־995 בהיפרדות. חשוב מכך: בקרב מי שהזכירו סיפוח, 84.3% תמכו בו; בקרב מי שהזכירו שתי מדינות, רק 15.4% תמכו בהן ו־82.8% התנגדו. פתרון שתי המדינות עדיין נוכח בשיח, אך יותר ויותר כאובייקט לביקורת שלילית ולא כאפשרות פוליטית.

הזירה הפוליטית מוסיפה לכך את השכבה המוסדית. ראשי המפלגות בישראל כמעט אינם עוסקים ישירות בסכסוך, למעט מי שהפכו אותו לנישה פוליטית: בצלאל סמוטריץ׳ מצד אחד, איימן עודה מצד אחר. מתוך 1,459 פוסטים של ראשי מפלגות ברשת X, התייחסו לסכסוך 567 מהם, אך 519 מתוכם עסקו בסטטוס קוו הביטחוני, בעיקר בענייני איראן, עזה, חמאס ולבנון. רק 27 עסקו בסיפוח, 20 בשתי מדינות ואחד בהיפרדות. לכאורה, הסכסוך הפלסטיני נדחק לשוליים; בפועל, דווקא הרחקתו מן הדיון הציבורי מאפשרת לקדם אותו במוסדות.

שולחן הממשלה קיבל ברבעון הראשון של 2026 שלוש החלטות הנוגעות לשליטת ישראל ביהודה ושומרון: שתיים תומכות בסיפוח ואחת בסטטוס קוו. ועדות הכנסת סיפקו תמונה ברורה עוד יותר: ב־92 פרוטוקולים שאותרו הופיעו כ־290 אזכורים לכיווני מדיניות, מהם 235 לסיפוח ו־55 להיפרדות, ללא נוכחות ממשית לשתי מדינות או לסטטוס קוו. במליאת הכנסת נותחו 4,213 נאומים, מהם 484 עסקו בסכסוך. 76.7% עסקו בסטטוס קוו, בעוד שתי מדינות הופיעו בשיעור של כ־2.1% בלבד. מי שמחפש פרויקט מדיני חלופי באופוזיציה ימצא בעיקר שתיקה, הסתייגות טקטית או ביקורת על אלימות מתנחלים, אך כמעט לא חזון.

היעדר לחץ בינלאומי ישיר ברבעון זה, אינו פרט שולי. כאשר תשומת הלב נודדת לאיראן ולעזה, חלון ההזדמנויות של מי שמבקשים לקבע שליטה בגדה מתרחב. מדיניות שאינה נבלמת מבחוץ ואינה מאותגרת מבפנים הופכת במהירות לשגרה.

השתיקה הזו מסוכנת. מדד הסיפוח המשפטי עלה ברבעון זה מ־2.76 ל־3.19 בסולם של 1 עד 5, שבו 1 מבטא זמניות ונפרדות לפי דיני התפיסה הלוחמתית, ו־5 מבטא אינטגרציה וסיפוח. זהו הערך הגבוה ביותר בשלוש השנים האחרונות, למעט רבעון אפריל–יוני 2024.

יש לנהוג בזהירות, שכן נותחו 13 פריטים משפטיים בלבד וחלק ניכר מן העלייה קשור להתפתחות אחת: חידוש הסדר המקרקעין בשטחי C. אך דווקא ההתפתחות הזו היא לב העניין. הסדר מקרקעין אינו עוד תקנה טכנית. הוא פעולה היוצרת ודאות קניינית ארוכת טווח, משנה יחסי כוח, ועלולה לפגוע בפלסטינים שאינם יכולים להגן על זכויותיהם. כאשר הממשלה מנחה להסמיך את הרשות לרישום והסדר זכויות מקרקעין שבמשרד המשפטים לפעול בשטחי C, היא מקרבת את השטח אל מערכת המשפט והמנהל הישראלית.

גם שינוי מבנה המנהל האזרחי נע באותו כיוון. העברת סמכויות אזרחיות לגורמים הכפופים בפועל לשר בממשלת ישראל אינה עוד ניהול צבאי זמני של שטח כבוש. בג״ץ אמנם דחה את העתירות נגד השינוי, אך הכיר בקושי המשפטי שהוא מעורר והותיר פתח להתערבות אם יתברר שבפועל נותקה השליטה האזרחית מן המפקד הצבאי. כך, במקום בלימה משפטית ברורה, קיבלנו אזהרה מנומסת: הדלת פתוחה, אך הסוסים, כפי שהעיר השופט גרוסקופף, אולי כבר עזבו את האורווה.

גם הסיקור התקשורתי אינו ממלא את החלל. עיתונות הזרם המרכזי עוסקת בסכסוך בעיקר דרך אירועים שוטפים, ביטחון, אלימות ותגובות פוליטיות, ופחות דרך דיון שיטתי בכיווני הכרעה. כך נוצר מעגל סגור: הממשלה מקדמת עובדות, הכנסת מספקת לה זירות עבודה שקטות, התקשורת עוקבת אחר האירוע הבא, והציבור מקבל מציאות שכבר עוצבה עבורו.

הצעת חוק רשות המורשת ביהודה ושומרון מבקשת להקים רשות ישראלית סטטוטורית שתטפל בעתיקות ובאתרי מורשת באזור, ואף קובעת כי במקרה של סתירה יגבר החוק הישראלי על הדין ותחיקת הביטחון. גם אם מדובר בשלב של הצעת חוק בלבד, זהו מנגנון מוכר של סיפוח זוחל: לא החלת ריבונות כללית, אלא החלת סמכויות ישראליות תחום אחר תחום. מורשת, מקרקעין, תכנון, אכיפה, כבישים. כך הופכת הזמניות לקביעות.

מול החברה היהודית והמערכת הפוליטית־משפטית בישראל, החברה הערבית בישראל מציגה תמונת ראי. כמעט 93% מן הערבים בישראל תומכים בפתרון שתי המדינות, אף שהם ספקנים מאוד ביחס להיתכנותו. רוב משמעותי מבקש השפעה פוליטית, ממשלת מרכז־שמאל עם מפלגה ערבית בקואליציה, ומסרב לתמוך במפלגה ערבית שתצהיר מראש שלא תיכנס לקואליציה. זהו ציבור שמבקש להשתלב כדי להשפיע על הכיוון המדיני, בעוד רוב הציבור היהודי מתרחק מן הכיוון הזה.

בזירה הפלסטינית הרשמית מתקיים פיצול אחר. הרשות הפלסטינית ממשיכה לדבר בשפת משפט, מוסדות, מדינה והכרה בינלאומית. חמאס אינו מציע מסגרת מדינתית חלופית, אלא ממשיך בשפת התנגדות, אם כי ברבעון זה בפרופיל ציבורי מצומצם יותר. במקביל, המשפיענים הפלסטינים הפכו את עזה למרכז מוסרי ודיגיטלי: 77% מן הוויראליות שנמדדה בשיח האקטיביסטי הפלסטיני מרוכזת ברצועה, לא סביב לחימה בלבד, אלא סביב תיעוד הרס, הישרדות וחיים בתוך חורבן.

המסקנה ברורה. ישראל אינה מנהלת ויכוח אמיתי בין שתי מדינות לסיפוח. היא מאפשרת לסיפוח להתקדם כאשר פתרון שתי המדינות נדחק מן הציבור, מן הכנסת, מן הממשלה ומן המשפט. הסכנה איננה רק שהעולם יתנגד, או שהפלסטינים יתייאשו. הסכנה היא שישראל תתעורר מאוחר מדי למציאות שהיא בנתה במו ידיה: מדינה אחת, לא שוויונית, לא זמנית, ולא דמוקרטית באמת.

מי שרוצה לשמור על ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית אינו יכול להסתפק בגינוי האלימות או בתקווה עמומה ליום שאחרי. עליו להציב מחדש חלופה מדינית ברורה. אחרת, הסיפוח ימשיך להתקדם בלי להכריז על עצמו, עד שלא יישאר עוד על מה להכריז.

56. פער בשיח הפלסטיני בין ההנהגה הפוליטית לבין משפיעני הרשת, סיגלית מאור-הירש, חמזה סעיד וקרן תמיר, זמן ישראל, 03/06/2026

השיח הפלסטיני במהלך החודשים הראשונים של 2026 מציג פער עמוק בין ההנהגה הפוליטית לבין המשפיענים ברשתות החברתיות. זה אינו רק פער בין מוסדות לבין רחוב, או בין פוליטיקה ישנה לפוליטיקה דיגיטלית. מדובר בשתי דרכים שונות לייצר לגיטימציה, לעצב תודעה ולהגדיר מהו הפרויקט הלאומי הפלסטיני לאחר המלחמה בעזה.

ההנהגה מדברת בשפת מוסדות, זכויות, הכרה בינלאומית וניהול מאבק מדיני; המשפיענים מדברים בשפת עדות, זעם מוסרי, ויראליות, תיעוד חזותי ותביעה לאחריות.

שני המרחבים אינם מנותקים זה מזה, אך הם פועלים בקצבים שונים, מול קהלים שונים, ובמידה רבה גם מתוך דמיון פוליטי שונה. עוד זירה שבה המציאות מסרבת להתכנס למצגת אחת נוחה.

במישור ההנהגתי, ניתן לזהות בין מנהיגי הרשות הפלסטינית וחמאס פיצול מבני בין שני מודלים. הרש״פ ממשיכה לפעול במסגרת מדינית־משפטית: היא מציגה את ״מדינת פלסטין״ כקטגוריה קיימת ומתפקדת, מבססת את טענותיה על משפט בינלאומי, זכויות, מוסדות והכרה חיצונית, ומבקשת לשמר לעצמה את מעמד הנציג הלגיטימי בזירה הבינלאומית.

לעומת הרש״פ, חמאס אינו מציג מסגרת מדינתית חלופית סדורה, אלא ממשיך למסגר את הפרויקט הפלסטיני כמאבק מתמשך. ההבדל אינו סמנטי: הרש״פ מבקשת להצטייר כמדינה בדרך למימוש מלא; חמאס מבקש לשמר את ההיגיון של התנגדות, תודעה קולקטיבית ופעולה.

נקודת המפנה הבולטת ביותר בשיח ההנהגתי היא היחלשותו של פתרון שתי המדינות כמסגרת פעילה. מתוך 361 פריטים שנבדקו, הצירוף ״פתרון שתי המדינות״ מופיע רק בשמונה פריטים, כולם של הרש״פ, ובעיקר כהגנה מפני חיסול האופק המדיני ולא כיוזמה מדינית חיובית.

חמאס, לעומת זאת, אינו משתמש בצירוף זה כלל. גם ירושלים, שבעבר הייתה סמל מרכזי בשיח החמאסי, נעדרת לחלוטין מן השיח הראשוני המהותי של מנהיגי חמאס ברבעון זה. אצל הרש״פ ירושלים נוכחת, אך בלשון משפטית־דיפלומטית, בעיקר ״ירושלים המזרחית״ ו״המקומות הקדושים״, ולא כשיח דתי־אידיאולוגי מתלהם.

ברשתות החברתיות מתרחשת תמונה אחרת. הדו״ח החברתי ניתח 43 אקטיביסטים פלסטינים ו־204 פוסטים בחמש זירות: עזה, הגולה, הגדה, מזרח ירושלים וערביי 1948.

הציון הוויראלי הכולל עמד על 10,859,266, ומתוכו עזה לבדה אחראית ל־8,359,389, כלומר כ־77% מהוויראליות הכוללת. זהו ממצא מכריע: לאחר הפסקת האש באוקטובר 2025, עזה אינה נעלמת מהתודעה אלא משנה תפקיד. היא עוברת מתיעוד לחימה לתיעוד ״החיים שאחרי״: הרס, הישרדות, שיקום חלקי, ילדים בין הריסות, מבנים מתפוררים ואנשים שממשיכים לחיות בתוך חורבן.

כאן טמון ההבדל המרכזי בין ההנהגה למשפיענים. ההנהגה מבקשת להגדיר את הסכסוך דרך מוסדות, הסדרים, לגיטימציה וחזיתות מדיניות. המשפיענים מגדירים אותו דרך עדות מיידית.

המשפיענים אינם מנסחים תכנית מדינית, אלא כתב אישום מוסרי. השיח שלהם אינו מבקש אמפתיה בלבד, אלא תובע אחריות. הרטוריקה קצרה, חזותית, טעונה, מותאמת לאלגוריתם ולתשומת לב גלובלית מוגבלת. במובן הזה, הרשת אינה ״כלי הסברה״, אלא זירת ריבונות חדשה: מי שמצליח להישמע, להיראות ולהישאר באוויר, מחזיק כוח פוליטי ממשי.

גם בתוך השיח הדיגיטלי יש נקודות מפנה:

הראשונה היא ריכוזיות חריגה: שתי המשפיעניות המובילות, ביסאן עודה והינד חיודארי, אחראיות יחד לכ־66% מהוויראליות במאגר, ופוסט יחיד של ביסאן עודה מ־29 בינואר 2026 אחראי לכ־48% מהוויראליות הכוללת.

השנייה היא הפיכת הפלטפורמות עצמן לזירת מאבק: מחיקות חשבונות, צנזורה ותקיפות מתואמות ממוסגרות כהמשך ישיר של המאבק הפוליטי.

השלישית היא הופעת ביקורת פנים־פלסטינית גלויה יותר כלפי חמאס, בעיקר מצד אקטיביסטים בגולה, הזוכה לראשונה ללגיטימציה ויראלית רחבה יותר.

ההשוואה מלמדת כי הרש״פ וחמאס עדיין מנהלים מאבק על ייצוג, אך המשפיענים מנהלים מאבק על נראות. הרש״פ מדברת אל הקהילה הבינלאומית; חמאס אל קהל של התנגדות; המשפיענים אל דעת קהל גלובלית, פרוגרסיבית, מוסרית, ולעיתים אנטי־מערכתית.

לכן אין למדוד את חשיבות הזירה הדיגיטלית לפי השאלה אם היא ״מייצגת את המציאות בשטח״. היא לא. היא מייצגת את מה שהאלגוריתם מאפשר להפוך למציאות תודעתית. בעולם שבו מדינות עדיין כותבות מזכרים ומאמינות שמישהו קורא אותם עד הסוף, זה לא פרט שולי.

מכאן נגזרות מספר המלצות לישראל:

ראשית, אין לנהל מדיניות אחידה כלפי הזירה הפלסטינית. יש להבחין בין הרש״פ, חמאס והמרחב הדיגיטלי האקטיביסטי, שכן כל אחד מהם פועל באמצעות מנגנון השפעה שונה.

מול הרש״פ נדרש היגיון מוסדי. הרש״פ ממשיכה לפעול בשפה של מוסדות, משפט בינלאומי והכרה מדינית, ולכן נדרשת מולה חשיבה מדינית, משפטית וכלכלית לצד השיקולים הביטחוניים.

מול חמאס נדרש היגיון של תודעה ומאבק. מוקד הכובד בשיח החמאסי מתמקד בשימור תודעת ההתנגדות והמאבק. לפיכך, אין לפרש את היעדר השיח המדינתי כהתמתנות, אלא כדפוס פעולה המבקש לשמר את הסכסוך כמסגרת התייחסות מרכזית.

מול המשפיענים נדרש היגיון של נראות וויראליות. כוחם אינו נובע ממעמד פוליטי פורמלי אלא מיכולתם לייצר נראות, לעצב רגשות ולהפיץ מסרים בקנה מידה גלובלי. לכן נדרשת הבנה עמוקה יותר של מנגנוני ההפצה, הקהלים והדינמיקות הוויראליות המעצבות את השיח.

שנית, כל פעולה ישראלית בעזה, בגדה ובמזרח ירושלים צריכה להיבחן לא רק לפי היבטיה הביטחוניים והמשפטיים, אלא גם לפי פוטנציאל הוויראליות שלה. הריסת בית, ביקור שר, אלימות מתנחלים, עיכוב משפיל במחסום או החלטה מנהלית עמומה אינם נשארים ״אירוע מקומי״. הם חומר גלם לתיעוד, הפצה, מסגור והטמעה בתודעה עולמית.

שלישית, ישראל צריכה לזהות את הביקורת הפנים־פלסטינית על חמאס כהזדמנות רגישה, לא כנשק תעמולתי גס. שימוש ישראלי צעקני מדי בקולות הללו עלול לשרוף אותם. לפעמים, וזה ממש מפתיע את האנושות בכל פעם מחדש, פחות מניפולציה היא יותר תבונה.

57. לשימוש הסלקטיבי שעושה הימין בהיסטוריה יש מחיר ציבורי ומדיני כבד, דר' שאול אריאלי, הארץ, 04/06/2026

הוויכוח הפוליטי בישראל אינו מתנהל רק על גבולות, ביטחון או זהות, הוא מתנהל גם על הזיכרון הקולקטיבי, ועל השאלה מי רשאי להשתמש בהיסטוריה — ובעיקר, כיצד. לימין בישראל יש שיטה עקבית: כאשר צריך להסביר כישלון, אסון או משבר, האשם נמצא בצד השמאלי של המפה — בשל טעויות שעשה בעבר. כשצריך להצדיק מדיניות שנויה במחלוקת בהווה, ההיסטוריה מתהפכת, ומעשים של השמאל בעבר הופכים לפתע לתקדים שמעניק לגיטימציה.

הדוגמה הבולטת ביותר היא הסכמי אוסלו. בשיח הימני, הסכם אוסלו אינו תהליך מדיני שלא הבשיל לכלל הסדר קבע, אלא טעות יסודית שיכולה להסביר כל כישלון. בנימין נתניהו חזר שוב ושוב על הטענה שאוסלו הוא "אם כל חטאת", ואף הציג הבחנה בין חמאס לרשות הפלסטינית שעיקרה הוא רק קצב ההשמדה שלנו בידיהם, ולא הכוונה. בדצמבר 2023 נתניהו אף השווה בין מספר ההרוגים מאז הסכם אוסלו לבין טבח ה–7 באוקטובר, בניסיון להטיל על ההסכם ההוא אחריות לאסון. זו איננה רק פרשנות היסטורית, זו מסגרת תודעתית שלפיה השמאל הביא את הטרור — לרבות 7.10. ויש לזה קונים, אף שנתניהו עצמו מכהן כראש הממשלה מאז 2009.

ממשלות הימין דבקו לאורך השנים הללו באותה תפישה מדינית וביטחונית שבתוכה נעלמים כמעט לחלוטין ההקשר ההיסטורי של ראשית שנות ה–90, התמיכה הבינלאומית הרחבה בשיחות ובמאמץ להגיע להסדר, והעובדה שהסכמי אוסלו נבנו מראש כתהליך מדורג, שתלוי בהחלטות קשות בהמשך — החלטות שגם ישראל, ולא רק הצד הפלסטיני, מיאנה לקבל. במקום בירור מה עבד, מה נכשל ומה נבנה כך שיהיה צורך בהכרעות משלימות כדי שיצליח, נטענת מסקנה אחת, טוטלית: זה היה אסון, ולכן כל ניסיון מדיני עתידי נידון להיות שחזור של האסון ההוא.

דפוס דומה מתקיים סביב ההתנתקות מרצועת עזה. אף שהמהלך בוצע בידי ממשלת ימין בראשות אריאל שרון, ולא נועד לקדם הסדר אלא — כפי שאמר ראש לשכתו דב וייסגלס — "להכניס את התהליך המדיני לפורמלין", הימין הפוליטי אימץ את ההתנתקות כסמל ל"תורת הנסיגות", והוא רואה בה הוכחה שכל יציאה משטח מובילה בהכרח לאיום ביטחוני.

גם ההתנתקות מוצגת במנותק מהקשרה — מהלך חד־צדדי, ללא הסכם, ללא תיאום וללא ליווי בינלאומי. במקביל נמחקות מן הדיון מדיניות הבידול של נתניהו וממשיכיו, האמירה המפורשת כי "חמאס הוא נכס", דווקא בשל התנגדותו לפתרון מדיני, והבחירה האסטרטגית לנהל את הסכסוך ולא לפתור אותו.

במקום לנהל דיון ענייני על ההתנתקות ועל התנאים ההכרחיים לכל מהלך מדיני, היא נהפכה לשלט אזהרה שמספיק להניף כדי לסגור כל דיון. כך, באופן כמעט אבסורדי, מהלך שנועד למנוע הסדר מדיני, משמש כהוכחה לכך שכל הסדר מדיני עתידי יהיה בהכרח אסון. ההבחנה הבסיסית בין נסיגה חד־צדדית לבין הסכם מדיני נמחקה לטובת נרטיב הפחדה פשוט ויעיל.

ואולם, כשהימין רוצה להצדיק צעדים שנויים במחלוקת בהווה, הוא מפעיל את ההיסטוריה בכיוון ההפוך. כך למשל, כאשר בצלאל סמוטריץ' אמר מעל בימת הכנסת כי בן־גוריון היה צריך "לסיים את העבודה" ולגרש את כל הערבים, הוויכוח איננו רק על עצם האמירה, אלא על המנגנון הפסיכולוגי שהיא מפעילה: דוד בן־גוריון, אבי תנועת העבודה, שדגל בפשרות, משמש את הימין כדי להצדיק הקצנה. אם השמאל של אז היה שותף לעוולות של 1948, נטען, אז לשמאל של היום אין זכות מוסרית להטיף. זו אינה קריאה היסטורית, אלא שימוש ציני בעבר, שימוש המנותק מהמורכבות שבתוכה פעל בן־גוריון ערב הקמת המדינה, ומהנסיבות הקיומיות באותה תקופה.

אותו היגיון מופעל גם ביחס למפעל ההתנחלות. כאשר נשמעת ביקורת, התשובה הימנית השגורה היא: "מי התחיל? השמאל". ואכן, בין 1967 ל–1977 הוקמו עשרות התנחלויות בהתאם לתוכנית אלון. אך ההקשר נחתך. תוכנית אלון נועדה, על רקע סירוב ערבי מתמשך להכרה בישראל ואיום של חזית מזרחית פוטנציאלית, לצמצם ככל האפשר הכללת אוכלוסייה פלסטינית תחת ריבונות ישראלית.

לא במקרה כתב יצחק רבין בספרו "פנקס שירות", כי "ללב הגדה המערבית, המאוכלס בצפיפות על ידי ערבים, אל לנו לדחוק מתיישבים יהודיים". לומר "השמאל התחיל" בלי לומר איך, איפה ולמה — זו אינה היסטוריה אלא סיסמה המיועדת לצרכני בורות.

אי אפשר לטעון בו־בזמן שהשמאל מסוכן משום שטעה בעבר, ושמדיניות הימין לגיטימית משום שהיא ממשיכה את מה שהשמאל עשה בעבר. או שהעבר הוא אזהרה שמחייבת תיקון, או שהוא תקדים שמכשיר המשך. הימין בוחר בכל פעם את האפשרות שמשרתת את מטרתו המיידית: דה־לגיטימציה של היריב כשצריך להפיל עליו אחריות, ולגיטימציה עצמית כשרוצים להכשיר מהלך בעייתי.

למשחק הזה מצטרפים גם המרכז הפוליטי והמפלגות החרדיות. מפלגות המרכז מאמצות חלקים נוחים מהנרטיב הימני, מתנערות מאוסלו כהחלטה שהתקבלה בתנאים אחרים, אך נמנעות מלהגן על עצם הרעיון של הסדר מדיני. בכך הן מאפשרות לימין לקבע את אוסלו ככישלון מוחלט, מבלי להציע חלופה.

אצל המפלגות החרדיות השימוש בהיסטוריה פרגמטי אפילו יותר: כאשר מדובר בגיוס, חינוך או תקציבים — הן מאמצות בהתלהבות את מורשת בן־גוריון והסטטוס־קוו. כאשר מדובר בהתנחלויות, סיפוח או עימות מדיני — הן מתיישרות עם הימין וטוענות שזו "רציפות ציונית" שאין לערער עליה. העובדה שדווקא בן־גוריון, אותו מנהיג חילוני סוציאליסט, הוא גם אבי הסטטוס־קוו וגם האיש שמזוהה עם הנכבה, מאפשרת לחרדים לנוע בחופשיות בין הנרטיבים. מבחינתם ההיסטוריה אינה עוגן מוסרי או אידיאולוגי, אלא מאגר ציטוטים שימושי.

לשימוש הסלקטיבי הזה בהיסטוריה יש מחיר ציבורי ומדיני כבד. כאשר כל יוזמה מדינית נפסלת מראש כהמשך ל"אסון אוסלו", הדיון על העתיד נחסם. במקום לשאול מה השתנה, מה היו הכשלים המובנים בהסכמי אוסלו ואילו מנגנונים היו חסרים בו — הפוליטיקה הישראלית מסתפקת בסיסמה אחת: כבר ניסינו. זה אינו לקח היסטורי, אלא התחמקות מחשיבה.

הסתירה מתחדדת לנוכח העובדה שמאז 2009 ישראל נשלטת כמעט ברציפות בידי ממשלות ימין או ימין־מרכז. בתקופה הזאת לא קודמו הסדרים מדיניים, השליטה הישראלית בגדה העמיקה, והסכסוך הסתבך. ובכל זאת, כאשר מתרחש כישלון — עד לשיאו ב־7 באוקטובר — האצבע מופנית לאחור: ליצחק רבין, לשמעון פרס, להסכמי אוסלו. ההיסטוריה משמשת כאן מעין תעודת ביטוח פוליטית, המונעת דיון אמיתי באחריות בהווה.

השמאל אינו חף מטעויות והימין אינו טועה בכל טענותיו. הבעיה היא השימוש שעושים בהיסטוריה כמנגנון הסברה והצדקה. והיסטוריה מגויסת היא מצומצמת ומנותקת מהקשר. העבר הופך לסחורה פוליטית, וכפועל יוצא גם העתיד נותר חסר כיוון. מדינה שמתווכחת על ההיסטוריה בלי להחזיק בה במלואה, מתקשה לנסח חזון.

58. מה אומרות הרשתות ערב הבחירות, דר' מעוז רוזנטל, זמן ישראל, 06/06/2026

במסגרת קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה" אנחנו מנטרים כבר במשך מספר שנים את השיח הישראלי ברשתות החברתיות לגבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני ושליטת ישראל באזור יהודה ושומרון.

הפרויקט אוסף בכל רבעון אלפי פוסטים מ-X ומפייסבוק באמצעות מערכת ניטור ייעודית, ומנתח אותם בכלי בינה מלאכותית שפותחו במיוחד לקידוד טקסט פוליטי בעברית.

הניתוח בוחן ארבע חלופות מדיניות לגבי שליטת ישראל ביהודה ושומרון: סיפוח, היפרדות, שתי מדינות וסטטוס-קוו, ומודד דפוסי תמיכה, הטלת אשמה ותפיסת רווח בקרב כותבי הפוסטים. מטרת המחקר היא לספק תמונה אמפירית של השיח הציבורי כפי שהוא מתקיים בפועל.

הנתונים מהרבעון הראשון של 2026, שכללו למעלה מ-15,000 פוסטים, מחזקים ומעמיקים מגמה שזיהינו כבר בדו"חות הקודמים: השיח הישראלי ברשתות החברתיות על הסכסוך הולך ומתרחק מדיון מדיני, והולך ומתקרב לדיון זהותי.

כשישראלים כותבים על יהודה ושומרון, על סיפוח, היפרדות או פתרון שתי המדינות, רובם אינם מציעים מדיניות ואינם דנים בתוצאות. הם מגדירים מי הם ומי הצד השני בתוך החברה הישראלית. קראנו לתופעה הזו "ישראליזציה של הסכסוך": הסכסוך החיצוני מול הפלסטינים הופך בהדרגה לסכסוך פנים-ישראלי.

ברבעון הנוכחי, במקביל להתפרקות הקואליציה והוויכוח הפנימי על חוק הגיוס, הישראליזציה של הסכסוך באה לביטוי באופן ברור מאוד. כשבחנו את דפוסי הטלת האשמה בפוסטים, מצאנו שבקרב הכותבים על היפרדות מהפלסטינים, כ-59% הפנו את האשמה במציאות הקיימת כלפי ישראל עצמה ופחות מ-2% כלפי הפלסטינים.

בשיח על פתרון שתי המדינות, 43% האשימו את ישראל בכשלון להשגתו לעומת כ-4% שהאשימו את הצד הפלסטיני. ואפילו בשיח הסיפוח, שהיה צפוי מטבעו להיות מכוון כלפי חוץ, האשמת ישראל ואשמת הפלסטינים היו כמעט שוות, כ-21% כל אחת. ובכל ארבעת הפתרונות המדיניים, אחוז המאשימים את "שני הצדדים", כלומר מי שמנסים לראות את התמונה באופן מורכב, היה זניח: פחות מ-0.14%.

ברבעונים קודמים ראינו תנודות בכיוון ההאשמה. ברבעון השלישי של 2025, למשל, תומכי הסיפוח עדיין האשימו בעיקר את הפלסטינים במצב הנוכחי. ברבעון הנוכחי, גם הם עברו להאשמה פנים-ישראלית, כלומר את הצד התומך בהסדר. הדיון על עתיד יהודה ושומרון הפך לדיון על "מי אשם בתוכנו", ופחות ופחות על "מה אנחנו רוצים שיקרה עם הפלסטינים".

הספרות המחקרית, בעיקר בפסיכולוגיה פוליטית, מראה לנו שכששיח ציבורי מתמקד בזיהוי אשמים, הוא צופה פני עבר מטבעו ומסיט את הקשב הציבורי מתכנון אסטרטגי ומחשיבה על פתרונות. מי שעסוק בלהוכיח מי "בגד" או מי "השתמט", אינו פנוי לשאול מה עושים מחר. הנתונים שלנו משקפים זאת בבירור: ברוב הפתרונות המדיניים, הפוסטים עמוסים באשמה ומזניחים את שאלת הרווח לצדדים.

מתוך תומכי הסיפוח שעסקו בשאלה מי ירוויח מהסיפוח, התשובה הנפוצה ביותר הייתה "אף אחד". כלומר, גם הפתרון הנפוץ ביותר ברשת אינו מוצג כצעד שיביא תועלת כלשהי, אלא כעמדה שצריך להחזיק בה כדי להגדיר מי אתה. רק בשיח על פתרון שתי המדינות, שמהווה כ-21% מהפוסטים, מצאנו עיסוק משמעותי ברווח הדדי ופחות בהאשמה.

בפועל, ארבעת הפתרונות המדיניים שזיהינו, סיפוח, שתי מדינות, היפרדות וסטטוס-קוו, מתפקדים ברשת כ"תיבות תהודה" נפרדות. בכל תיבה, בין 78% ל-84% מהכותבים תומכים בכיוון שעליו הם כותבים.

השיח בתוך כל תיבה הוא הומוגני, רגשי ומאשים, והמגע בין התיבות מינימלי. המחקר מתייחס לתופעה זו כקיפאון קוגניטיבי: בסכסוכים מתמשכים, אנשים נועלים את אמונותיהם, וחשיפה למידע שסותר את הנרטיב של הקבוצה אינה

משנה דעות אלא מעוררת התגוננות. מי שכבר במחנה ה"סיפוח" לא ייחשף לטיעוני "היפרדות", ולהפך. הרשתות החברתיות לא יצרו את הקיטוב, אבל הן מייצרות את התנאים שבהם הוא מתקבע ומתעצם.

זוהי כמובן בעיה פוליטית עם משמעויות חברתיות רחבות: ישראל סיימה את הרבעון הראשון של 2026 עם הישגים ביטחוניים לצד אתגרים משמעותיים. הישגים המלווים באתגרים פותחים, באופן עקרוני, חלון הזדמנויות לעיצוב מציאות מדינית חדשה, ומטבעם מותירים מאחור את מי שלא נערך למציאות כזו.

אבל עיצוב מציאות מדינית כזה דורש דיון ציבורי, ולו בסיסי, בשאלה "מה אנחנו רוצים שיקרה עכשיו". הנתונים שלנו מראים שדיון כזה כמעט אינו מתקיים. הנטייה הטבעית של בני אדם להעדיף את המוכר על פני השינוי, מפני שהכאב מוויתור חזק מההנאה שברווח, פועלת בעוצמה מיוחדת ברגעים כאלה. דווקא כשיש הזדמנות לשינוי, הפחד מהפסד מקבע את הדיון במקום.

התוצאה היא שקבלת ההחלטות האסטרטגיות מתבצעת למעשה בהיעדר שיח ציבורי מושכל. בשורה התחתונה מתקבלת מציאות שהינה ההיפך מדיון ציבורי: הדהוד מתמיד של מחנות נפרדים שאין ממשק של שיח ביניהם, למעט זה שנועד להעלות את החיכוך בין הצדדים, וכך את השימוש ברשת.

יחד עם זאת, אם חלק מהבעיה נעוץ במבנה הטכנולוגי של הרשתות, אפשר לטפל בו. הדרישה המרכזית שצריכה לעלות מהנתונים האלה היא דרישה לשקיפות אלגוריתמית. כיום, אלגוריתמי ההמלצה של הפלטפורמות פועלים כקופסה שחורה. אנחנו יודעים שהם נוטים להעדיף תוכן שמייצר מעורבות גבוהה, ותוכן רגשי ומאשים מייצר מעורבות גבוהה יותר מתוכן מנומק ועניייני. אבל אנחנו לא יודעים בדיוק כיצד הם פועלים, ולכן אנחנו לא יכולים לבחון את השפעתם על השיח הציבורי ולתקן אותה.

שקיפות אלגוריתמית פירושה חיוב הפלטפורמות לחשוף את הקריטריונים שלפיהם תוכן מופץ, מקודם או מוסתר, כך שחוקרים, רגולטורים והציבור עצמו יוכלו להבין מדוע הם רואים את מה שהם רואים. לא מדובר בצנזורה ולא בהתערבות בתוכן. מדובר בכך שאם אלגוריתם מזין תיבות תהודה ומעודד שיח רגשי על חשבון שיח ענייני, לפחות נדע על כך.

בחירות הן הרגע שבו חברה אמורה להחליט על כיוון. הנתונים שלנו מראים שמרחב הרשתות החברתיות, שהוא המקום שבו מתנהל כיום חלק מרכזי מהדיון הציבורי, אינו מאפשר החלטה כזו. הוא מייצר שבטים, לא מדיניות. אם נרצה שמערכת הבחירות הקרובה תעסוק בשאלות שבאמת חשובות לעתיד שלנו, עלינו לדרוש קודם כל לדעת מי מחליט מה אנחנו רואים, ולמה.

59. העולם כבר מבין: הסכסוך לא נעלם, הוא משנה זירה, דר' שאול אריאלי, JOKOPOST, 09/06/2026

בחודשים האחרונים התברר שוב כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו יורד מסדר היום הבינלאומי והאזורי, גם כאשר תשומת הלב נמשכת לאיראן, למלחמות אזוריות, למשברים כלכליים ולערעור היחסים בין ארה״ב לאירופה. הסכסוך פשוט משנה צורה. מעזה ההומניטרית הוא עובר אל הגדה המשפטית-טריטוריאלית; מירושלים הדתית הוא חוזר אל שאלת הריבונות; ומהבטחות כלליות ל״יום שאחרי״ הוא שב אל שאלת היסוד שישראל מנסה לעקוף כבר שנים: האם יש אופק מדיני ממשי למדינה פלסטינית, או שמא מדובר רק בניהול מתוחכם יותר של שליטה ישראלית.

שני הדו״חות הרבעוניים של תמרור־פוליטוגרפיה – האחד על מדינות האזור, והשני על ארה״ב, האיחוד האירופי, האו״ם ומדינות אירופה המרכזיות – מציירים תמונה מורכבת אך ברורה. אין עוד ״עמדה בינלאומית״ אחת כלפי ישראל והסכסוך. יש מערכת מפוצלת של שחקנים, שכל אחד מהם משתמש באותה סוגיה למטרה אחרת: ייצוב עזה, מניעת סיפוח, הגנה על ריבונות, שימור הסדר הבינלאומי, תחרות על הנהגה אזורית, דה-לגיטימציה של ישראל, או התחמקות אמריקאית מעוד תיק מדיני שאין בו רווח פוליטי מיידי. אבל בתוך הפיצול הזה בולט מכנה משותף מרכזי: כמעט כל השחקנים מזהים כי המהלכים הישראליים האחרונים בגדה ובירושלים אינם עוד ״ניהול סכסוך״, אלא ניסיון מודע לעצב מחדש את המציאות המדינית והמשפטית באופן שיחסל את פתרון שתי המדינות.

נקודת המפנה הראשונה של הרבעון היא המעבר ההדרגתי מעזה לגדה. בתחילת השנה עמדו במרכז המאמצים הבינלאומיים ייצוב הפסקת האש בעזה, הקמת ועדת הטכנוקרטים, הכנסת סיוע הומניטרי, שיקום הרצועה ובחינת האפשרות להציב כוח ייצוב בינלאומי. מהלכים אלה היו המשך ישיר לתוכנית טראמפ ולעיגונה בהחלטת מועצת הביטחון 2803. אולם בפברואר ובמרץ השתנה מוקד השיח. החלטות ממשלת ישראל ביחס לרישום קרקעות, הרחבת השליטה בגדה, ההתנחלויות, הסיפוח הזוחל והמגבלות שהוטלו בהר הבית/אל־אקצא יצרו התכנסות ביקורתית מחודשת של המדינות הערביות, טורקיה, גורמים אסלאמיים, האיחוד האירופי ומדינות אירופה המרכזיות.

מצרים וירדן ממחישות היטב את השינוי הזה בדינמיקה האזורית. מצרים המשיכה למצב עצמה כמתווכת המרכזית בזירת עזה, אך במקביל הרחיבה את עיסוקה הדיפלומטי לגדה ולצעדים ישראליים שנתפסו כפגיעה ישירה בפתרון שתי המדינות. מבחינת קהיר, ניהול עזה אינו אמור להפוך למסלול עוקף מדינה פלסטינית, אלא להוות שלב מעבר שיחזיר את הרשות הפלסטינית ויבטיח את אחדות הגדה והרצועה. ירדן הלכה צעד נוסף קדימה: בינואר היא עסקה בעיקר בעזה ובהיבטים הומניטריים; בפברואר עבר מרכז הכובד שלה לגדה; ובמרץ, עם התגברות העימות מול איראן וחודש הרמדאן, נוסף החשש מפגיעה בסטטוס קוו באל־אקצא ומהסלמה ישראלית בחסות המשבר האזורי. מבחינת עמאן, סיפוח, הפקעת קרקעות, הרחבת התנחלויות וערעור הכלכלה הפלסטינית אינם רק פגיעה בפלסטינים, אלא הם איום על ביטחונה הלאומי של ירדן.

גם התנהלותן של סעודיה, איחוד האמירויות ובחריין מלמדת כי הנורמליזציה אינה מוחקת את הסוגיה הפלסטינית מסדר היום. ריאד שמרה על המסגרת המוכרת של פתרון שתי המדינות וגבולות 1967, אך החריפה את השיח נגד מהלכי הסיפוח הישראלי. איחוד האמירויות ובחריין – אף שאינן מובילות את הקו הביקורתי – הצטרפו לגינויים בכל הנוגע לגדה, לירושלים ולאל־אקצא. המשמעות ברורה: מדינות הסכמי אברהם מוכנות לנהל קשרים עם ישראל, אך לא לשלם את מחיר הפיכתה של הגדה למרחב סיפוח קבוע.

לעומתן, טורקיה היא מקרה אחר לחלוטין. היא אינה מסתפקת בביקורת מדינית. ברבעון זה היא עברה לעמדה לעומתית־אקטיבית הכוללת דה-לגיטימציה חריפה של ישראל, שימוש עקבי בטענות בדבר ״רצח עם״, קריאות פומביות להטלת סנקציות, תמיכה מוצהרת בפלסטינים ובחמאס, ונכונות להשתלב במנגנון בינלאומי או אף צבאי בעזה. אנקרה מציגה את ישראל לא רק כשחקן בסכסוך הישראלי־פלסטיני, אלא כאיום אזורי רחב המערער יציבות בסוריה, בלבנון, באיראן, בעזה, בגדה ובקרן אפריקה. בכך היא הופכת את הסוגיה הפלסטינית למנוף אידיאולוגי ודיפלומטי במאבקה על הנהגה מוסלמית אזורית.

איראן, לעומת זאת, מציגה פרדוקס. מבחינה אידיאולוגית, אין שינוי בעוינותה לישראל: שלילת קיומה, תמיכה ב"חזית ההתנגדות" והתנגדות להסדרים מדיניים הנתפסים ככפויים על הפלסטינים. אך בפועל, הסוגיה הפלסטינית נדחקה כמעט לחלוטין מסדר היום האיראני. המחאות הפנימיות, הדיכוי האלים, ההסלמה מול ארה"ב וישראל ומבצע "שאגת האריה" הסיטו את מרכז הכובד של הממשל האיראני מן הפלסטינים אל הישרדות המשטר והעימות הישיר. ממצא חשוב זה מדגיש כי לא כל מי שמניף את פלסטין כדגל אכן מציב אותה בראש סדר העדיפויות.

במערכת הבינלאומית הרחבה ניכרת חלוקה אחרת. ארה"ב, תחת ממשל טראמפ, נטשה כמעט לחלוטין את העיסוק המדיני הממשי בסוגיה הפלסטינית. המלחמה באיראן דחקה את עזה, הגדה וההסדר העתידי לשוליים. מעבר למס שפתיים על "מועצת השלום" ועל פירוק חמאס מנשקו, לא נרשמה מעורבות אמריקאית משמעותית. בהיעדר מדיניות סדורה לגדה או התמודדות עם הסיפוח הזוחל, ובהיעדר ניסיון רציני לחבר בין עזה לבין הסדר מדיני כולל, הממשל הנוכחי מתגלה כמערכת תזזיתית המנהלת מדיניות חוץ אישית ועסקית, הרואה בסכסוך הישראלי-פלסטיני מטרד שמוטב להרחיק משולחן העבודה.

מנגד, העמדה האירופית נותרה עקבית ומבוססת על מחויבות לפתרון שתי המדינות, פירוק חמאס מנשקו, החזרת הרשות הפלסטינית לעזה, התנגדות לסיפוח דה־פקטו בגדה, תמיכה בשיקום עזה במסגרת המשפט והמוסדות הבינלאומיים והמשך סיוע הומניטרי. אך הפער בין עמדתה לבין יכולת הפעולה המעשית שלה נותר עמוק. האיחוד האירופי שואף להיכנס לארכיטקטורת "היום שאחרי" בעזה באמצעות שיקום הרצועה, בניית מוסדות, הרחבת סמכויותיהן של EUBAM Rafah ו־EUPOL COPPS והכשרת כוחות פלסטיניים, אך הוא תלוי באישור של ישראל וארה"ב ובשחקנים נוספים. באותה עת, הביקורת של האיחוד האירופי על המדיניות בגדה החריפה באופן חסר תקדים, וצעדים כגון רישום קרקעות באזור E1, הרחבת התנחלויות ואלימות מתנחלים נתפסים באירופה כסיפוח דה־פקטו וכפגיעה ישירה בפתרון שתי המדינות.

גם בתוך אירופה ניכרים הבדלי גישות: גרמניה ממשיכה לאזן בין ביקורת גוברת על ישראל לבין שימור יחסים קרובים ורגישות ביטחונית. אך החלטתה שלא להתערב לטובת ישראל בתיק דרום אפריקה בבית הדין הבינלאומי לצדק מסמנת גבול חדש בזהירות הגרמנית. צרפת נותרה השחקן היוזם ביותר מבחינה מדינית, אך השפעתה נשחקת אל מול המסגרת האמריקאית. בריטניה הורידה פרופיל – יש ירידה במספר ההצהרות ובמעורבות המדינית. האו"ם, מצידו, אינו מנוע מדיני אלא עוגן נורמטיבי: החלטה 2803, אונר"א, ICJ ו־ICC הם המסגרת שבתוכה אירופה ממשיכה להגן על הסדר הבינלאומי מבוסס הכללים, גם מול ממשל אמריקאי המערער אותו.

המסקנה המדינית העולה ממצב דברים זה צריכה להטריד מאוד את ישראל. העולם אומנם אינו מאוחד נגדה, אבל הוא גם אינו קונה עוד את ההבחנה המלאכותית בין "ניהול ביטחוני" לבין סיפוח בפועל. ארה"ב עסוקה באיראן ובעצמה; אירופה ביקורתית אך מוגבלת; האזור מפוצל אך ערני; וטורקיה מנצלת את החלל שאיראן משאירה. בתוך כל אלה, ישראל מצליחה אולי להרחיב את חופש הפעולה שלה בטווח הקצר, בעיקר בגדה, אך היא עושה זאת במחיר שחיקה גוברת בלגיטימציה הבינלאומית והאזורית של מדיניותה.

מי שמבקש להבין את הדינמיקה של החודשים הראשונים של שנת 2026 צריך לראות בה תמרור אזהרה ברור: הסוגיה הפלסטינית לא נעלמה. היא חזרה מן הדלת האחורית של הקרקעות, ההתנחלויות, אל־אקצא והמשפט הבינלאומי. ישראל יכולה להמשיך לטעון ש"אין פרטנר" או שאין זמן ושאין נסיבות. אבל הקהילה הבינלאומית והמערכת האזורית מתחילות לזהות את מה שהמציאות בשטח כבר אומרת מזמן: בלי אופק מדיני ממשי, אין "ניהול סכסוך". יש רק העמקת שליטה, התנגשות מתקרבת, ואובדן הדרגתי של הלגיטימציה שעליה נשענה ישראל במשך עשורים.

60. בין התשה להכרעה, דר' רז צימט , YNET, 12/06/2026

שעות ספורות לפני הודעתו הדרמטית של הנשיא טראמפ על פריצת דרך במשא ומתן בין איראן לארצות הברית, ההתפתחויות האחרונות בזירות האיראנית והלבנונית איימו לדרדר שוב את האזור למלחמה כוללת. סבב הלחימה הקצר בין איראן לישראל היה שיאו של ניסיון איראני לכפות על ישראל משוואה חדשה: תגובה ישירה נגד ישראל בעקבות תקיפה ישראלית בביירות. מבחינת טהרן, חיזבאללה אינו רק בעל ברית אזורי אלא מרכיב מרכזי בתפיסת הביטחון הלאומית שלה. מאמרי פרשנות שהתפרסמו לאחרונה באיראן ביטאו את התחזקות התפיסה הגורסת כי בעקבות "שאגת הארי" יש לייחס חשיבות רבה יותר לשימור הזיקה בין איראן ל"ציר ההתנגדות", ובמיוחד לחיזבאללה.

מוקדם להעריך האם ישראל הצליחה בתקיפתה בביירות לנתק את הזיקה בין התיק האיראני לתיק הלבנוני. הערכה חד-משמעית יותר תהיה אפשרית רק בפעם הבאה שבה ישראל תשוב ותתקוף בביירות, ובהתאם לתגובה האיראנית. בכל מקרה, השפעתה הניכרת של איראן על חיזבאללה מאפשרת לה לווסת את רמת ההסלמה מול ישראל. בינתיים, גם בביירות מבינים כי המפתח ליישום הפסקת האש אינו נמצא בידי ממשלת לבנון אלא בידי חיזבאללה ובמידה רבה אף יותר בידי טהרן. דבריו של ראש משלחת המשא ומתן הלבנונית עם ישראל, סימון כרם, משקפים היטב מציאות זו. בשיחה עם עיתונאים הביע כרם ספק ביכולתו של המשא ומתן עם ישראל להתקדם כל עוד חיזבאללה אינו מתחייב להסדרים המתגבשים.

במקביל, גם בחיזבאללה ממשיכים להציג את הברית עם איראן כנכס אסטרטגי שאין עליו עוררין. העיתונאי הלבנוני אבראהים אל-אמין המזוהה עם הארגון טען בימים האחרונים כי טהרן אינה מתכוונת לנטוש את הארגון וכי המחויבות אליו היא חלק בלתי נפרד מהדוקטרינה הפוליטית של הרפובליקה האסלאמית. לטענתו, התקיפה האיראנית הישירה נגד ישראל אינה אירוע חד־פעמי אלא ביטוי למדיניות חדשה שעשויה לחזור על עצמה בעתיד.

בתוך כך, בזירה האיראנית עצמה עבר העימות מול ארצות הברית לשלב חדש של מלחמת התשה. הנשיא טראמפ, המתוסכל מהעיכוב בתשובתה של טהרן להצעה האמריקאית האחרונה ומסירובה להיכנע לדרישותיו, החליט לאמץ מדיניות חדשה של ניהול משא ומתן תחת אש ולהגביר את הלחץ הצבאי לצד הלחץ הכלכלי. התקיפות האמריקאיות באיראן בימים האחרונים נועדו לגרוע מהיכולות הצבאיות האיראניות המשמשות לפגיעה אפשרית בתנועת מיכליות במצר הורמוז ושעשויות לשמש אותה בתרחיש של חידוש המלחמה. חשוב מכך, הן נועדו להפעיל לחץ שיוביל את איראן להתגמש במשא ומתן ולהסכים לסגור עסקה עם ארצות הברית.

חרף הודעתו של הנשיא טראמפ על הסכם המתגבש עם איראן, ספק רב אם התקיפות האמריקאיות אכן השיגו את היעד המדיני המיוחל. התקשורת האיראנית שבה והדגישה השבוע כי איראן לא תעניק בשולחן המשא ומתן את מה שסירבה להסכים לו תחת אש. מאמר פרשנות באתר החדשות תסנים, המזוהה עם משמרות המהפכה, הגיב לגל התקיפות האמריקאיות המחודש והדגיש כי על איראן להגיב ל"טיפשות האמריקאית" באופן שירתיע את ארצות הברית ולא באמצעות ויתורים מדיניים כדי לשבור את האשליות האמריקאיות כי ניתן לסחוט ויתורים איראניים באמצעות מתקפות חוזרות ונשנות.

בישראל היו שראו בהתכתשות הגוברת בין איראן לארצות הברית התפתחות חיובית, שעשויה להתיש את איראן, לשחוק בהדרגה את יכולותיה, להעמיק את מצוקתה, לכפות עליה ויתורים משמעותיים ולהרחיק אפשרות להסכם שאינו צפוי לספק מענה לדרישותיה של ישראל, בעיקר בסוגיית הגרעין, ואף להזרים מיליארדי דולרים לקופתו המידלדלת של המשטר האיראני. עם זאת, ספק רב אם מה שארבעים ימי לחימה עצימה ושבועות ארוכים של לחץ כלכלי מתמשך לא השיגו, היה מושג באמצעות המשך התקיפות במתכונת הנוכחית. המשטר האיראני ממשיך לשלם מחירים כלכליים בגין המשך המצור הימי, אך בשלב זה אין כל עדות לכך שהוא מוכן להגמיש את עמדותיו.

יתר על כן, גם אם העימותים הללו היו מובילים בסופו של דבר לחידוש המלחמה בהיקף מלא, כלל לא בטוח שהיה בכך כדי לקדם את היעד האסטרטגי המרכזי מבחינתה של ישראל: בלימת דרכה של איראן לנשק גרעיני. ללא מהלך מבצעי שאינו נטול סיכונים, שיוכל לפגוע באופן משמעותי במתקני הגרעין התת-קרקעיים ולהוציא את מאגרי האורניום המועשר לרמות גבוהות שנותרו בידי איראן, עלול גם סבב מלחמתי נוסף להסתיים ללא פתרון משביע רצון לבעיית הגרעין.

בסיכומו של דבר, המצב הנוכחי של "לא מלחמה ולא שלום" אומנם עיכב את היכולת להגיע להסדרה שעלולה להיות בעייתית מבחינת ישראל, אך הוא רחוק מלהיות מצב רצוי לאורך זמן. ההנהגה האיראנית החדשה ממשיכה להפגין ביטחון עצמי, נכונות ליטול סיכונים ודבקות באידיאולוגיית ההתנגדות. כל עוד סוגיית הגרעין אינה נפתרת – בין אם באמצעות הסדר מדיני ובין אם באמצעות פעולה צבאית אפקטיבית – קשה לראות כיצד המשך הסטטוס קוו משרת את האינטרס הישראלי. ההתקדמות החלקית שהשיגה איראן ביכולות הגרעין שלה בחודשים שחלפו בין "עם כלביא" ל"שאגת הארי" מוכיחה כי גם הפגיעות המשמעותיות, שנגרמו ליכולות העשרת האורניום במהלך מלחמת 12 הימים, אינן מונעות בהכרח את שיקומן לאורך זמן, במיוחד לנוכח המוטיבציה הגוברת של המשטר בטהרן להגיע לנשק גרעיני. מעבר לכך ספק אם ישראל יכולה להרשות לעצמה להמשיך במדיניות של סבבים תכופים מול איראן ללא הכרעה ברורה.

אילו היה ניתן להבטיח כי המשטר האיראני לא ישרוד לאורך זמן, אפשר היה להמשיך בינתיים ללא הסדרה ותוך פיקוח מודיעיני הדוק ככל הניתן. אלא שחרף האתגרים הרבים הניצבים בפני הרפובליקה האסלאמית, לא ניתן להצביע בשלב זה על איום מיידי משמעותי שעלול לערער את יציבות המשטר. במציאות כזו, הזמן אינו בהכרח פועל לטובת ישראל. זאת, במיוחד לנוכח התגברות הקולות בארצות הברית המסתייגים מהמלחמה האחרונה ועלולים להקשות על ישראל לגייס שוב את מעורבותה הפעילה של וושינגטון במערכה צבאית נוספת.

הסכנה היא לא מלחמת אזרחים, אלא שהמדינה תחדל להיות בית משותף, שאול אריאלי, הארץ, 25.06.2026

השיח על מלחמת אזרחים בישראל כבר לא נשמע כהפרזה רטורית. בעשור האחרון הוא מספק מסגרת פרשנית סבירה להבנת התהליכים המסוכנים שמתרחשים כתוצאה מהקיטוב הפנימי: המאבק על דמות המשטר, הניסיון לשנות את אופיו, העמקת השליטה בשטחים, שחיקת הלכידות החברתית, הפוליטיזציה של גופי הביטחון, הידרדרות מעמדה של ישראל בעולם והתרחקות חלקים גדלים והולכים מיהודי העולם מישראל. השאלה איננה אם מחר בבוקר יפרצו כאן קרבות רחוב בין מחנות מאורגנים, אלא האם אנחנו נמצאים במצב שבו אלימות פוליטית, אי־ציות המוני, התפוררות האמון במוסדות והחלפת ההכרעה הדמוקרטית בכפייה נהפכים לחלק מהשגרה.

שורש המשבר אינו בממשלת נתניהו הנוכחית, אף שזו האיצה אותו דרמטית. לפני עשור כתבתי על הסכנה הזו כתוצאה מהבריחה המתמשכת מהכרעה בין שתי מדינות לבין מדינה אחת. הערכתי שישראל תידרדר ל"מאפיינים של אנרכיה שלטונית... אלימות ברמה אישית והיומיומית, בהעדר אכיפה משטרתית, מיטוט מעמדו של בג"ץ והתארגנויות מזוינות". והמציאות אכן הידרדרה. הסטטוס־קוו התפרק מבפנים: ישראל העמיקה את השליטה בפלסטינים, הרחיבה את הסיפוח בפועל, בלי לקבל עליה אחריות אזרחית מלאה, והותירה את המרחב שבין הירדן לים במצב של זמניות קבועה. כלומר, היא ממשיכה עם אותה פיקציה פוליטית שמדינות משלמות עליה בריבית דריבית.

השלב הנוכחי בשבר הפנימי התאפשר כשהקואליציה חיברה בין רעיון ארץ־ישראל השלמה לשינוי כללי המשחק הדמוקרטיים — חיבור שעדיין לא חלחל לתודעה ולפעילות של ראשי המחאה נגד ההפיכה המשטרית. זה לב העניין: בעיני המחנה המשיחי, פשרה טריטוריאלית אינה מבטאת ויכוח מדיני רגיל אלא כפירה במהלך היסטורי־דתי; בעיני המחנה הציוני הדמוקרטי, המשך השליטה בפלסטינים והרס האיזונים והבלמים הדמוקרטיים הם איום על קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. וכששני המחנות אינם חולקים עוד חזון משותף, המושגים "ימין" ו"שמאל" נעשים דלים מדי להבנת הפערים. המחלוקת אינה על תקציב החינוך, אלא על מקור הריבונות: אזרחי המדינה, או אלו הרואים בעצמם פרשני רצון האל.

לכך מצטרף המאבק החרדי, שנהפך ממחלוקת תקציבית וחברתית לסוגיה של שוויון אזרחי בסיסי. פסיקת בג״ץ מיוני 2024 קבעה, כי בהעדר בסיס חוקי לפטור מגיוס, המדינה חייבת לגייס תלמידי ישיבות, והורתה להפסיק את התקצוב של ישיבות שתלמידיהן אינם מתגייסים. מאז החריף העימות: באפריל 2026 הורה בג״ץ להטיל סנקציות כלכליות על משתמטים חרדים, ומאז התקיימו הפגנות נרחבות ואלימות של חרדים נגד הגיוס.

הסכנה מחריפה לקראת הבחירות. הקואליציה תנסה למסגר כל הפסד אפשרי בבחירות כגניבה בידי ה״פקידות״, היועמ״שית, בג״ץ, התקשורת או האליטות. האופוזיציה תראה בניצחון נוסף של הקואליציה מנדט להשלמת ההפיכה המשטרית והסיפוח, ותחריף את מאבקה.

גם מינויי הבכירים הנעשים כעת בקצב מואץ אינם עניין טכני. אין פסול עקרוני בכך שראש ממשלה ממנה בעלי תפקידים בכירים, אבל יש פסול בכך שרצף המינויים מתרחש בזמן משבר אמון חריף, ונעשה על ידי מי שחשוד בפלילים ונושא באחריות לטבח 7.10, תוך כדי מאבק במערכת המשפט ובצל בחירות שבהן קוראים תיגר על עצמאות המוסדות הללו.

השיח ברשתות החברתיות משקף את ההקצנה. הסיפוח חזר להוביל, ותופס 38.51% מן הדיבורים על פתרונות לסכסוך הישראלי־פלסטיני, עם תמיכה של 84.3% בקרב מאזכריו. פתרון שתי המדינות הופיע רק ב–21.37% מהפוסטים, ו–82.8% מן האזכורים שלו היו על ידי מתנגדיו. כלומר, הציבור המתבטא ברשתות אינו נע לעבר פשרה, אלא מתבצר בתפישות רעיוניות מנוגדות.

מלחמות אזרחים נובעות מהתנגשות בין אידיאולוגיות והשקפות מנוגדות על המשטר, החברה, האמונה הדתית ומהות החיים המשותפים — שמפצלות את הציבור למחנות. כשכל מחנה רואה איום בחזון של המחנה האחר, כל פשרה לטובת קיום משותף נתפשת כבגידה. החרדים מבקשים לעגן בדלנות, פטור והטבות; המשיחיים מבקשים לעגן עליונות יהודית, שליטה וריבונות בכל הארץ; הציונים הדמוקרטים מבקשים להציל את המסגרת המדינתית, שמאפשרת רוב יהודי, שוויון, הפרדת רשויות והכרה בינלאומית. שלושת המחנות אינם מסתדרים עוד תחת אותה תקרה חוקתית רעועה.

גם ההגירה מישראל היא אות אזהרה. דו״ח של מרכז המידע של הכנסת שהתפרסם החודש מראה, כי בשנים 2022–2024 היה מאזן הגירה שלילי של ישראלים, ונגרעו כ–140 אלף איש מכלל התושבים. לפי דיווחים המבוססים על נתוני הלמ״ס, ב–2025 עזבו את ישראל יותר מ–69 אלף ישראלים, ומספר העולים לישראל ירד לכ–24.6 אלף. הגירה משקפת פגיעה באמון האזרחים במדינה. כשישראלים בעלי הון כספי ואנושי מעבירים את חייהם, עתידם, ילדיהם והונם למדינות אחרות, הם מבטאים אי־אמון ביכולת של המדינה להבטיח להם יציבות, ביטחון וחירות.

לפיכך הסכנה אינה שתפרוץ ״מלחמת אזרחים״ במובן של כוחות מזוינים הניצבים זה מול זה. הסכנה היא תהליך זוחל שבו המדינה מאבדת את יכולתה להיות בית משותף: שלטון החוק נעשה מחנאי, הפוליטיקאים חושדים במערכת הביטחון, בית המשפט מוצג כאויב העם, החרדים דוחים את עקרון השוויון בנטל, המשיחיים דוחים את עקרון הגבול והציונים הדמוקרטים סבורים שהשלטון, שמבקש לפרק את הכללים שאפשרו לו להיבחר, אינו לגיטימי.

כדי לצאת מהסכנה דרושה הכרעה במקום המשך ניהול הסכסוך בין המחנות. ראשי המפלגות חייבים להעמיד בפני הבוחר חלופות ברורות שיאפשרו הכרעה: מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי בגבולות מוכרים שחברה במשפחת העמים, או משטר של עליונות יהודית במרחב דו־לאומי; צבא ממלכתי או מיליציות פוליטיות; שלטון חוק או נאמנות אישית; שותפות אזרחית או קואליציות מגזריות שסוחטות את המדינה.

מלחמת אזרחים אינה גזירת גורל, אבל מדינה לא יכולה למנוע אותה רק על ידי הכרזות בסגנון ״ביחד ננצח״. היא תוכל להינצל ממנה רק אם תחליט מהו ה״ביחד״, מי כלול בו ומה אסור לעשות, גם למען הניצחון של מחנה זה או אחר.

61. מזרח ירושלים – הריבונות שמתחזקת על הנייר ונחלשת ברחוב, ד״ר רון שצברג, זמן ישראל, 15/06/2026
מזרח ירושלים היא המקום שבו ישראל מודדת את ריבונותה לפי תוכניות בנייה, תקציבי חומש, נוכחות משטרתית ודגלים, ואילו המציאות מודדת אותה לפי ביוב, כיתות לימוד, היתרי בנייה, תעסוקה, עוני, תחושת ביטחון ואמון.

הפער בין שתי המדידות האלה הוא לב הסיפור. הדוח המעודכן של קבוצת המחקר ״תמרור־פוליטוגרפיה״ לשנת 2026 מצביע על מגמה כפולה: מצד אחד, ישראל מגבירה את מאמציה להעמיק שליטה במזרח העיר, בעיקר באמצעות בנייה יהודית, חינוך ישראלי, תמריצים כלכליים, אכיפה והרחקת סממנים פלסטיניים. מצד שני, ככל שהשליטה נעשית כוחנית, בירוקרטית וחד־צדדית יותר, כך נחשפת חולשתה.

ריבונות שאינה מצליחה להסדיר קרקע, לתכנן שכונות, לצמצם עוני, להבטיח ייצוג פוליטי ולשמור על הסטטוס קוו בהר הבית, היא ריבונות שמייצרת לעצמה התנגדות.

התחום הדמוגרפי ממחיש את הסתירה. ירושלים כולה מונה בסוף 2025 כ־1.068 מיליון תושבים, מהם כ־604 אלף יהודים וכ־410 אלף ערבים. במזרח ירושלים, בחלק המזרחי של ירושלים שסופח ב־1967, חיו בסוף 2024 כ־634 אלף תושבים: כ־236 אלף יהודים, שהם 37%, וכ־398 אלף ערבים, שהם 63%. כלומר, למרות מאמץ ישראלי מתמשך לשמר רוב יהודי בעיר המאוחדת, מזרח העיר נותר מרחב פלסטיני מובהק ברובו.

במקביל, הרוב היהודי בירושלים כולה נשחק לאורך עשורים מכ־74% לכ־60%. הירידה בפריון הערבי, ובמקביל הפריון הגבוה בקרב אוכלוסיות דתיות וחרדיות, ותנופת הבנייה בשכונות היהודיות במזרח העיר עשויים לבלום ואף להפוך בעתיד חלק מהמגמה. זו נקודת מפנה חשובה: השאלה הדמוגרפית אינה עוד רק ״כמה יהודים וכמה ערבים״, אלא היכן הם חיים, באילו תנאים, ומה המחיר הפוליטי של דחיקת אוכלוסייה פלסטינית אל שכונות מחוץ למכשול הביטחון.

ההגירה הפנים־עירונית מצביעה על עומק המשבר. 69% מערביי ירושלים חיים בשכונות הערביות שבתוך גדר הביטחון, אך מספר התושבים הערבים שמעבר לגדר עלה מ־64,300 בשנת 2018 ל־74,809 בשנת 2024, גידול של 27%.

במקביל, בעיר העתיקה נרשמה ירידה במספר התושבים הערבים, בעיקר בשל צפיפות, חיכוך ביטחוני ועלויות מחיה. תופעה אחרת, קטנה במספריה אך גדולה במשמעותה, היא מעבר של פלסטינים לשכונות יהודיות במזרח העיר: כ־6,700 בשנת 2022, לעומת כ־5,800 בשנת 2018.

הם עושים זאת לא מפני שגילו לפתע את חדוות הדו־קיום בוועד הבית, אלא בגלל מצוקת דיור, רצון בשירותים טובים יותר וסביבה עירונית מתפקדת. במקביל, מספר היהודים החיים בשכונות בעלות רוב ערבי גדל ב־46% מאז 2018, בעיקר בשל פעילות עמותות ימין ורכישת נכסים בלב שכונות פלסטיניות. זה אינו ״עירוב אוכלוסיות״ טבעי, אלא תהליך פוליטי טעון, המחייב אבטחה, בעלות של כ־100 מיליון שקל בשנה מתקציב הממשלה, מייצר חיכוך ומעמיק את תחושת האיום ההדדי.

בתחום האזרחי־פוליטי התמונה מורכבת עוד יותר. בשנים האחרונות נרשמה עלייה בבקשות להתאזרחות, שהגיעה לשיא בשנת 2021 עם 3,489 בקשות, אך מאז חלה ירידה חדה עד 737 בקשות בלבד בשנת 2025. הדו״ח מייחס זאת להתארכות ההליכים ולעלייה במספר הסירובים. כלומר, כאשר ישראל מציעה לתושבי מזרח העיר אופק אזרחי, היא עושה זאת דרך מסלול מתיש, חשדני ומרתיע. במקביל נרשמה עלייה במספר שלילות התושבות: ממוצע של 25 שלילות בשנים 2018–2021 לעומת ממוצע של 63 בשנים 2022–2024. וכך, ביד אחת המדינה מבקשת אינטגרציה, וביד השנייה היא מזכירה לתושבים שמעמדם תלוי על חוט דק.

הבחירות העירוניות הן הביטוי הפוליטי החד ביותר לכישלון הריבונות האזרחית. בבחירות האחרונות השתתפו רק כ־1.5% מבעלי זכות הבחירה במזרח ירושלים, מעט פחות משיעור ההשתתפות ב־2018. גם רשימה ערבית־יהודית משותפת לא הצליחה לפרוץ את החרם והביאה 1,788 קולות בלבד.

ההימנעות אינה רק תוצאה של פחד או לחץ חברתי; היא גם הצהרה פוליטית עמוקה נגד הכרה בריבונות ישראלית. אך התוצאה המעשית היא הרסנית: מאות אלפי תושבים אינם מיוצגים בעירייה שמחליטה על חייהם. כך נוצר מעגל סגור: אין ייצוג, אין הקצאת משאבים שוויונית, אין אמון, ואין השתתפות.

בחינוך ניכרת אחת מנקודות המפנה החשובות ביותר. מספר התלמידים הערבים בחינוך הציבורי גדל בחומש האחרון בכ־7%, ובשנת הלימודים 2023/24 למדו בחינוך הערבי בירושלים כ־120,500 תלמידים, מהם 106,500 בחינוך הציבורי. ישראל פועלת להרחבת תוכנית הלימודים הישראלית, בין היתר באמצעות תמריצים, פתיחת בתי ספר עירוניים וסגירת מוסדות אונר״א. במקביל, מספר הסטודנטים הערבים ממזרח ירושלים במוסדות ישראליים גדל ביותר מ־65% בחמש שנים.

זו אינטגרציה ממשית, אך לא בהכרח הזדהות פוליטית. יותר צעירים לומדים עברית, נכנסים לאקדמיה ישראלית ומבקשים להשתלב בשוק העבודה, אך הדבר מתקיים לצד ניכור לאומי עמוק. מי שמבלבל בין לימודים באוניברסיטה ישראלית לבין קבלת הריבונות הישראלית כנראה גם חושב שטופס ארנונה הוא הסכם שלום.

גם בשוק העבודה התמונה כפולה. שיעור ההשתתפות של גברים ערבים בגילאי העבודה העיקריים הגיע בשנת 2025 לכ־83%, בעוד שיעור השתתפות הנשים הערביות עלה בהדרגה אך נותר נמוך, סביב 29%–33%. מספר המועסקים הערבים בירושלים גדל בין 2024 ל־2025 בכ־8,500 איש, גידול של 7.6%, בעוד מספר המועסקים היהודים כמעט לא השתנה.

העיר תלויה בעובדים הערבים, בעיקר בבינוי, בתחבורה, באחסנה, בדואר ובשירותי תשתית. בענף הבינוי, 21% מהמועסקים הערבים עובדים בענף, לעומת 2% בלבד מהמועסקים היהודים. אולם התלות אינה מתורגמת לשוויון: שכירים יהודים השתכרו בשנת 2024 בממוצע 11,300 שקל בחודש לעומת 8,300 שקל לערבים, והאוכלוסייה הערבית, שהיא כ־40% מתושבי העיר וכ־33% מכוח העבודה, מקבלת רק כ־73% מהשכר הממוצע של מקביליה היהודים. 60% מתושבי ירושלים הערבים חיים מתחת לקו העוני, לעומת 30% מהיהודים. זו אינה רק בעיה חברתית; זו פצצת זמן שמערערת על היציבות בעיר.

תחום תכנון המקרקעין הוא אולי הכישלון המבני החריף ביותר. כ־72% מהקרקעות בשכונות מזרח העיר שבתוך הגדר אינן מוסדרות, ובמזרח ירושלים כולה מצוין כי 90% מהקרקעות אינן בבעלות מוסדרת. כ־20 אלף בתים נבנו ללא היתרים, לא משום שתושביהם חובבים עבירות בנייה כתחביב משפחתי, אלא משום שאין כמעט תוכניות מתאר שמאפשרות היתרים. בשנים 2023–2025 קודמו לשכונות היהודיות במזרח העיר תוכניות בהיקף שיא של 33,512 יחידות דיור, בעוד התכנון למגורים פלסטיני מדשדש.

תוכנית החומש החדשה אמנם הציבה יעד של 2,000 יחידות דיור בשנה בשכונות הפלסטיניות, אך יישומה מתעכב. במקביל נמשכות הריסות הבתים: בשנים 2018–2025 נהרסו 2,646 מבנים במזרח ירושלים, ממוצע של 378 בשנה. זו אינה מדיניות תכנון; זו מדיניות דחיקה.

מעל לכל מרחפת שאלת הר הבית. הדוח קובע כי הממד הדתי, ובראשו השינוי בהסדרי הביקור והתפילה בהר, הוא הגורם המעצב המרכזי של יחס הפלסטינים לישראל ולריבונותה.

העלייה במספר היהודים העולים להר והשינוי המעשי בסטטוס קוו בכל הקשור לפולחן יהודי על ההר מייצרים סביבה עוינת ותסיסה מתמדת. גם אם שנת 2025 התאפיינה ברף אלימות נמוך יחסית מצד ערביי מזרח ירושלים, אין בכך כדי להעיד על יציבות. לעיתים שקט הוא לא הסכמה, אלא הרתעה, עייפות ופחד. בירושלים, זהו חומר דליק בתחפושת של סדר ציבורי.

ממשלת ישראל ועיריית ירושלים צריכות להפסיק לראות במזרח ירושלים רק זירת הכרעה לאומית ולהתחיל להתייחס אליה כאל עיר שבה חיים בני אדם.

ראשית, יש להקפיא הרחבת התיישבות יהודית בלב שכונות פלסטיניות, משום שהיא אינה מחזקת ריבונות אלא מייצרת חיכוך קבוע. שנית, יש להאיץ הסדרת קרקעות ותכנון למגורים בשכונות הפלסטיניות, תוך יעד מחייב של אלפי יחידות דיור מאושרות בשנה. שלישית, יש לצמצם הריסות בתים באמצעות מסלולי הכשרה, תכנון והיתרים, ולא באמצעות ענישה קולקטיבית בפועל. רביעית, יש להשקיע בשכונות שמעבר לגדר כמרחב עירוני לכל דבר, או להודות שהמדינה יצרה אזורי הפקר בתחום שיפוטה. חמישית, יש להרחיב חינוך, עברית, השכלה גבוהה ותעסוקת נשים, אך בלי לנסות למחוק זהות פלסטינית באמצעות כפייה. שישית, יש להבטיח ייצוג מוסדי לתושבי מזרח ירושלים גם בהיעדר השתתפות רחבה בבחירות,

למשל באמצעות מנגנוני היוועצות מחייבים ומינהלים שכונתיים בעלי תקציב וסמכות. ולבסוף, יש לשמור בקפדנות על הסטטוס קוו בהר הבית. מי שמחפש ניצחון סמלי על ההר עלול לקבל הפסד אסטרטגי בכל העיר.

מזרח ירושלים מלמדת כי ריבונות אינה נמדדת במספר הדגלים אלא במספר ההיתרים, הכיתות, המשרות, המרפאות והאזרחים שמאמינים שהמערכת פועלת גם עבורם. ישראל יכולה להמשיך לנהל את מזרח ירושלים כמרחב של שליטה, חשד ואכיפה, ואז להתפלא אחת לכמה שנים שהעיר מתפרצת.

או שהיא יכולה להבין שהדרך היחידה ליציבות עוברת בשוויון אזרחי, תכנון הוגן, ריסון לאומני ושמירה על הרגישויות הדתיות. זו אינה מתנה לפלסטינים. זו חובת הניהול הבסיסית של מי שמתעקש לומר שירושלים מאוחדת תחת ריבונותו.

62. כשכישלון הופך למציאות קבוע, ד״ר שאול אריאלי, JOKOPOST, 24/06/2026

המלחמה עם איראן דחקה את הפלסטינים לשולי הכותרות, אבל לא לשולי המציאות. להפך: דווקא כשהעולם נשא את עיניו לטהרן, למפרץ ולגבול לבנון, נחשפה הזירה הפלסטינית במלוא חולשתה. עזה נותרה לכודה בין חורבן פיזי לשלטון חמאס מתפורר למחצה; הרשות הפלסטינית שוקעת במשבר כלכלי ומוסדי; והנהגת הפת״ח עסוקה בסידורי ירושה, כאילו העם הפלסטיני ביקש ממנה עוד סבב של משחקי כיסאות ולא בחירות דמוקרטיות.

חמאס נכנס להפסקת האש בעזה מעמדת נחיתות וחולשה קשה. הוא הסכים, לפחות עקרונית, למתווה הדרגתי הכולל העברת השלטון האזרחי ופירוק מנשקו. אבל המלחמה האזורית שינתה מבחינתו את לוח הזמנים. במקום לדחות את תוכנית הפירוז בעימות חזיתי, חמאס אימץ טקטיקה מוכרת: לא לומר ״לא״, אבל לעשות הכול כדי שלא יקרה ״כן״. הוא דרש תחילה את מימוש ״שלב א״: הפסקת חיסולים, פתיחת מעבר רפיח והכנסת קרוואנים, דחפורים וסיוע, ושינוי כללי הפסקת האש. מאחורי הדרישות ההומניטריות, שחלקן מוצדקות כשלעצמן, עמדה מטרה פוליטית ברורה: לקנות זמן עד שיתברר אם איראן וחיזבאללה יצליחו לשפר את תנאי המשחק האזוריים.

במילים אחרות, עזה הפכה לבת ערובה של תקווה איראנית. חמאס קיווה שאם חיזבאללה יקבל כללי הפסקת אש נוחים יותר בלבנון, גם הוא יוכל לדרוש תנאים דומים בעזה. אלא שהמציאות הוכיחה כי עבור איראן, לבנון היא נכס אסטרטגי מרכזי, בעוד שעזה היא לכל היותר כלי משחק. חמאס, שהוביל את אסון שבעה באוקטובר, מגלה עתה שגם ב״ציר ההתנגדות״ יש היררכיה, ועזה היא זו שמשלמת את החשבון במזומן.

בשטח, הפסקת האש אינה מובילה להסדרה אלא למציאות ביניים אלימה ומדממת. ישראל ממשיכה במדיניות חיסולים ותקיפות מהאוויר; חמאס מנסה לשקם סממני ריבונות כמו תחנות משטרה, בתי משפט ומשרדי ממשלה; וישראל פוגעת שוב ושוב באותם ביטויי משילות. כך נוצר מעגל סגור: חמאס טוען שאינו יכול להתפרק מנשקו כל עוד הוא תחת אש, וישראל טוענת שאינה יכולה לחדול מתקיפותיה כל עוד חמאס משקם את שלטונו. בתווך נותרו יותר משני מיליון בני אדם, שמבחינת מקבלי ההחלטות משני הצדדים משמשים בעיקר כתפאורה סטטיסטית.

גם תוכנית ״מועצת השלום״ לרצועת עזה הולכת ונראית פחות כמו תוכנית עבודה ויותר כאוסף רעיונות תיאורטיים שמשוועים למציאות. הוועדה הלאומית לשיקום עזה טרם נכנסה לרצועה; אין מימון יציב להפעלתה; מדינות המפרץ, שנפגעו גם הן מהמלחמה האזורית, ממוקדות בביטחונן ובשיקומן העצמי; וכוח הייצוב הבינלאומי שעליו דובר הולך ומתרחק מהשטח. בינתיים ישראל מרחיבה את שליטתה מעבר ל״קו הצהוב״ לעבר ״הקו הכתום״, והשליטה המקורית בכ־57% מהרצועה מתקרבת, לפי הדוחות, לכ־70%. זו אינה נסיגה הדרגתית, אלא קיבוע הדרגתי של שליטה ישראלית במרחב הרוס.

בגדה המערבית מתחוללת טרגדיה מסוג אחר — הרשות הפלסטינית אינה קורסת ביום אחד, אלא נשחקת מדי שבוע. חסימת כספי המיסים, הפסקת עבודת פלסטינים בישראל, קיזוזים, משכורות חלקיות ושביתות במערכת הבריאות יוצרים מציאות שבה מנגנון שלטוני שלם מתקשה לממן את עצמו. במקום רשות מתפקדת, נותרת ביורוקרטיה במצב הישרדות — היא עדיין קיימת, עדיין חותמת ומתכנסת, אבל יכולתה למשול הולכת ונחלשת.

ובתוך כל זה התכנסה הוועידה השמינית של הפת״ח. לכאורה, מפגן של התחדשות פוליטית, ובפועל, מנגנון מבוקר היטב שנועד להבטיח שליטה של מחמוד עבאס ומקורביו. הצירים נבחרו בקפידה מקרב עובדי הרשות, מנגנוני הביטחון ומקבלי משכורות הפת״ח; יריבים כמו מחנה דחלאן הורחקו; והמערכת כולה עוצבה כדי למנוע הפתעות. אולם אפילו במגרש המסומן מראש התברר עומק המשבר: מרוואן ברגותי, חרף היותו כלוא בישראל, נותר הדמות הפופולרית ביותר; מאג׳ד פרג׳, ראש המודיעין הכללי, הפך לשחקן פוליטי מרכזי; וחוסיין א־שייח׳, שמונה לאחר מכן לסגן יו״ר הפת״ח וליורש מוסדי אפשרי, נותר דמות חזקה במנגנוני השליטה אך חלשה בציבור.

מאבק הירושה הפלסטיני לא הוסדר בוועידה אלא רק נדחה. א־שייח׳ מחזיק ביתרון פורמלי; פרג׳ מחזיק בכוח ביטחוני ופוליטי; ברגותי נהנה מהלגיטימציה הציבורית; רג׳וב שומר על אחיזה ארגונית; ויאסר עבאס נכנס גם הוא למוקדי ההשפעה. זו אינה הכנה מסודרת ליום שאחרי מחמוד עבאס, אלא הצבת מטענים מוקדמת במסדרונות השלטון.

מזרח ירושלים והר הבית מוסיפים לכל זה ממד סמלי נפיץ. עבאס בחר להציב את אל־אקצא בראש נאומו, על רקע הפעילות הגוברת של בן גביר ונאמני הר הבית, ובכך ביקש להזכיר כי ירושלים אינה נספח למשבר הפלסטיני אלא ליבתו. אך גם כאן בולט הפער בין סמליות לכוח ממשי: הרשות מדברת על ירושלים, אך מתקשה לפעול בה; ישראל פועלת בשטח, אך מתעלמת מהמחיר המדיני והדתי הנלווה לכך.

התמונה הכוללת עגומה וברורה: המלחמה עם איראן לא פתרה דבר בזירה הפלסטינית. היא רק העניקה לכל צד תירוץ להמתין, להתחמש, להיאחז, לדחות ולהעמיק שליטה. חמאס מחכה לשינוי אזורי; הרשות מחכה לכספי מיסים ולחסדי הממשל בוושינגטון; וישראל מקווה שהיעדר פתרון ייראה כמו אסטרטגיה. אלא שוואקום אינו מדיניות — הוא רק הדרך האיטית שבה כישלון הופך למציאות קבועה.

63. הסכנה היא לא מלחמת אזרחים, אלא שהמדינה תחדל להיות בית משותף, ד״ר שאול אריאלי, הארץ, 26/06/2026

השיח על מלחמת אזרחים בישראל כבר לא נשמע כהפרזה רטורית. בעשור האחרון הוא מספק מסגרת פרשנית סבירה להבנת התהליכים המסוכנים שמתרחשים כתוצאה מהקיטוב הפנימי: המאבק על דמות המשטר, הניסיון לשנות את אופיו, העמקת השליטה בשטחים, שחיקת הלכידות החברתית, הפוליטיזציה של גופי הביטחון, הידרדרות מעמדה של ישראל בעולם והתרחקות חלקים גדלים והולכים מיהודי העולם מישראל. השאלה איננה אם מחר בבוקר יפרצו כאן קרבות רחוב בין מחנות מאורגנים, אלא האם אנחנו נמצאים במצב שבו אלימות פוליטית, אי־ציות המוני, התפוררות האמון במוסדות והחלפת ההכרעה דמוקרטית בכפייה נהפכים לחלק מהשגרה.

שורש המשבר אינו בממשלת נתניהו הנוכחית, אף שזו האיצה אותו דרמטית. לפני עשור כתבתי על הסכנה הזו כתוצאה מהבריחה המתמשכת מהכרעה בין שתי מדינות לבין מדינה אחת. הערכתי שישראל תידרדר ל״מאפיינים של אנרכיה שלטונית... אלימות ברמה אישית והיומיומית, בהעדר אכיפה משטרתית, מיטוט מעמדו של בג״ץ והתארגנויות מזוינות״. והמציאות אכן הידרדרה. הסטטוס־קוו התפרק מבפנים: ישראל העמיקה את השליטה בפלסטינים, הרחיבה את הסיפוח בפועל, בלי לקבל עליה אחריות אזרחית מלאה, והותירה את המרחב שבין הירדן לים במצב של זמניות קבועה. כלומר, היא ממשיכה עם אותה פיקציה פוליטית שמדינות משלמות עליה בריבית דריבית.

השלב הנוכחי בשבר הפנימי התאפשר כשהקואליציה חיברה בין רעיון ארץ־ישראל השלמה לשינוי כללי המשחק הדמוקרטיים — חיבור שעדיין לא חלחל לתודעה ולפעילות של ראשי המחאה נגד ההפיכה המשטרית. זה לב העניין: בעיני המחנה המשיחי, פשרה טריטוריאלית אינה מבטאת ויכוח מדיני רגיל אלא כפירה במהלך היסטורי־דתי; בעיני המחנה הציוני הדמוקרטי, המשך השליטה בפלסטינים והרס האיזונים והבלמים הדמוקרטיים הם איום על קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. וכששני המחנות אינם חולקים עוד חזון משותף, המושגים ״ימין״ ו״שמאל״ נעשים דלים מדי להבנת הפערים. המחלוקת אינה על תקציב החינוך, אלא על מקור הריבונות: אזרחי המדינה, או אלו הרואים בעצמם פרשני רצון האל.

לכך מצטרף המאבק החרדי, שנהפך ממחלוקת תקציבית וחברתית לסוגיה של שוויון אזרחי בסיסי. פסיקת בג״ץ מיוני 2024 קבעה, כי בהעדר בסיס חוקי לפטור מגיוס, המדינה חייבת לגייס תלמידי ישיבות, והורתה להפסיק את התקצוב של ישיבות שתלמידיהן אינם מתגייסים. מאז החריף העימות: באפריל 2026 הורה בג״ץ להטיל סנקציות כלכליות על משתמטים חרדים, ומאז התקיימו הפגנות נרחבות ואלימות של חרדים נגד הגיוס.

הסכנה מחריפה לקראת הבחירות. הקואליציה תנסה למסגר כל הפסד אפשרי בבחירות כגניבה בידי ה״פקידות״, היועמ״שית, בג״ץ, התקשורת או האליטות. האופוזיציה תראה בניצחון נוסף של הקואליציה מנדט להשלמת ההפיכה המשטרית והסיפוח, ותחריף את מאבקה.

גם מינויי הבכירים הנעשים כעת בקצב מואץ אינם עניין טכני. אין פסול עקרוני בכך שראש ממשלה ממנה בעלי תפקידים בכירים, אבל יש פסול בכך שרצף המינויים מתרחש בזמן משבר אמון חריף, ונעשה על ידי מי שחשוד בפלילים ונושא באחריות לטבח 7.10, תוך כדי מאבק במערכת המשפט ובצל בחירות שבהן קוראים תיגר על עצמאות המוסדות הללו.

השיח ברשתות החברתיות משקף את ההקצנה. הסיפוח חזר להוביל, ותופס 38.51% מן הדיבורים על פתרונות לסכסוך הישראלי־פלסטיני, עם תמיכה של 84.3% בקרב מאזכריו. פתרון שתי המדינות הופיע רק ב־21.37% מהפוסטים, ו־82.8% מן האזכורים שלו היו על ידי מתנגדיו. כלומר, הציבור המתבטא ברשתות אינו נע לעבר פשרה, אלא מתבצר בתפישות רעיוניות מנוגדות.

מלחמות אזרחים נובעות מהתנגשות בין אידיאולוגיות והשקפות מנוגדות על המשטר, החברה, האמונה הדתית ומהות החיים המשותפים — שמפצלות את הציבור למחנות. כשכל מחנה רואה איום בחזון של המחנה האחר, כל פשרה לטובת קיום משותף נתפשת כבגידה. החרדים מבקשים לעגן בדלנות, פטור והטבות; המשיחיים מבקשים לעגן עליונות יהודית,

שליטה וריבונות בכל הארץ; הציונים הדמוקרטים מבקשים להציל את המסגרת המדינתית, שמאפשרת רוב יהודי, שוויון, הפרדת רשויות והכרה בינלאומית. שלושת המחנות אינם מסתדרים עוד תחת אותה תקרה חוקתית רעועה.

גם ההגירה מישראל היא אות אזהרה. דו״ח של מרכז המידע של הכנסת שהתפרסם החודש מראה, כי בשנים 2022–2024 היה מאזן הגירה שלילי של ישראלים, ונגרעו כ–140 אלף איש מכלל התושבים. לפי דיווחים המבוססים על נתוני הלמ״ס, ב–2025 עזבו את ישראל יותר מ–69 אלף ישראלים, ומספר העולים לישראל ירד לכ–24.6 אלף. הגירה משקפת פגיעה באמון האזרחים במדינה. כשישראלים בעלי הון כספי ואנושי מעבירים את חייהם, עתידם, ילדיהם והונם למדינות אחרות, הם מבטאים אי־אמון ביכולת של המדינה להבטיח להם יציבות, ביטחון וחירות.

לפיכך הסכנה אינה שתפרוץ ״מלחמת אזרחים״ במובן של כוחות מזוינים הניצבים זה מול זה. הסכנה היא תהליך זוחל שבו המדינה מאבדת את יכולתה להיות בית משותף: שלטון החוק נעשה מחנאי, הפוליטיקאים חושדים במערכת הביטחון, בית המשפט מוצג כאויב העם, החרדים דוחים את עקרון השוויון בנטל, המשיחיים דוחים את עקרון הגבול והציונים הדמוקרטים סבורים שהשלטון, שמבקש לפרק את הכללים שאפשרו לו להיבחר, אינו לגיטימי.

כדי לצאת מהסכנה דרושה הכרעה במקום המשך ניהול הסכסוך בין המחנות. ראשי המפלגות חייבים להעמיד בפני הבוחר חלופות ברורות שיאפשרו הכרעה: מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי בגבולות מוכרים שחברה במשפחת העמים, או משטר של עליונות יהודית במרחב דו־לאומי; צבא ממלכתי או מיליציות פוליטיות; שלטון חוק או נאמנות אישית; שותפות אזרחית או קואליציות מגזריות שסוחטות את המדינה.

מלחמת אזרחים אינה גזירת גורל, אבל מדינה לא יכולה למנוע אותה רק על ידי הכרזות בסגנון ״ביחד ננצח״. היא תוכל להינצל ממנה רק אם תחליט מהו ה״ביחד״, מי כלול בו ומה אסור לעשות, גם למען הניצחון של מחנה זה או אחר.

64. מי הזיז את השבעה באוקטובר לאוסלו?, ד״ר שאול אריאלי, JOKOPOST, 30/06/2026

אחת התופעות הפוליטיות הבולטות מאז שבעה באוקטובר היא שמחנה הקואליציה נחלש, אך לא קרס. סקרי ״כאן חדשות״ ממאי ומיוני 2026 העניקו לגוש נתניהו כ־53 מנדטים — נתון המלמד שגם לאחר האסון הביטחוני הגדול בתולדות המדינה והדרישה הרחבה להקמת ועדת חקירה ממלכתית, הגרעין הפוליטי של הימין נשמר במידה ניכרת.

הסיבה המרכזית ליציבותו של הגוש היא הצלחתה של הנהגת הימין להסיט את הדיון מן האחריות הממשית אל מרחב היסטורי נוח יותר. במקום לעסוק במדיניות שנוהלה כלפי עזה בשנים שקדמו לטבח, הדיון מועבר אל הסכמי אוסלו, ההתנתקות, ״השמאל״, בג״ץ ותנועות המחאה. נתניהו סיפק לכך נוסחה ברורה בדצמבר 2023 כשטען כי ״הסכם אוסלו הוא אסון שהביא לאותו מספר קורבנות כמו שבעה באוקטובר.״

זהו מהלך פוליטי יעיל. הוא אינו מכחיש את הטבח, אלא מחליף את סיבתו. חמאס נותר האחראי הישיר, אך האחריות הישראלית מועתקת מן הממשלה שכיהנה ערב האסון אל ״תהליך מדיני״ שהחל שלושים שנה קודם לכן. כך נבנית נוסחה פשוטה: לא מדיניות נתניהו כשלה, אלא אוסלו; לא תפיסת ״ניהול הסכסוך״ קרסה, אלא ההתנתקות; לא החלשת הרשות הפלסטינית, ההפרדה בין עזה לגדה והכנסת הכסף הקטרי הזינו את חמאס, אלא עצם הניסיון להגיע להסדר.

אלא שהעובדות ההיסטוריות מוליכות למקום אחר שבו נמצאת האמת. במשך שנים התגבשה בישראל — בעיקר תחת ממשלות נתניהו, אך גם בהמשכיות חלקית בממשלת בנט־לפיד — תפיסה שלפיה פיצול המערכת הפלסטינית משרת את ישראל: שימור רשות פלסטינית חלשה ומורתעת בגדה, לצד חמאס מוחלש אך קיים בעזה, כדי למנוע כתובת פלסטינית אחת שתוכל לתבוע הסדר מדיני. נתניהו עצמו ביטא זאת ב־2019 כשאמר כי מי שמתנגד למדינה פלסטינית צריך לתמוך בהעברת כסף לעזה כדי לשמר את ההפרדה בין עזה לגדה.

כחלק מתפיסה זו, החל משנת 2018 אפשרה ישראל את הכנסת הכספים הקטריים לעזה במטרה לשמר רגיעה מול חמאס. בהמשך הורחבה המדיניות להגדלת מספר היתרי העבודה לעזתים, ובתקופת ממשלת בנט־לפיד אף התקבלה החלטה להגדיל את המכסה ל־20 אלף היתרי עבודה. ההנחה שעמדה בבסיס המהלכים הללו הייתה כלכלית־ביטחונית: כסף, תעסוקה והקלות ייצרו לחמאס מחיר הפסד וימנעו ממנו לצאת למלחמה. אירועי שבעה באוקטובר הוכיחו עד כמה ההנחה הזו הייתה רעועה ורחוקה מהמציאות.

אבל יש סיבה נוספת לשימור כוחו של הימין והיא נעוצה בהתנהלותם של יריביו הפוליטיים. בניסיונם לפנות אל הקהל המכונה ״הימין המתון״, ראשי המרכז והשמאל מאמצים בהדרגה חלקים מן המילון, מהחרדות ומההנחות של הימין. במאמץ מתמיד להוכיח שהם אינם ״שמאלנים״, ״נאיביים״, ״תלויים במפלגות הערביות״ או ״שואפים לחזור לאוסלו״, הם מקבלים הלכה למעשה את מסגרת הדיון שהימין התווה. כאשר המחנה היריב מאמץ חלק מן הטענות שלך, הבוחר הימני אינו נוטש את מחנהו, אלא להפך, הוא מקבל אישור כפול: צדקנו, וגם הם יודעים שצדקנו.

לתופעה הזאת יש בסיס מחקרי. תיאוריית ״הבעלות על סוגיות״ גורסת שמפלגות מתחזקות כאשר סוגיות המזוהות עימן באופן מסורתי נעשות בולטות יותר בקמפיין. מחקרים של וולגרייב וסונטיינס הראו כי מפלגות נהנות מעלייה בתמיכה כאשר הנושאים שהציבור מזהה כתחום מומחיותן תופסים מקום מרכזי יותר בסדר היום הציבורי. מחקרים עדכניים על עליית מפלגות ימין באירופה מצאו כי אימוץ שפה וסוגיות של הימין הרדיקלי בידי מפלגות ממסדיות אינו בהכרח מחליש אותו; לעיתים הוא מנרמל את עמדותיו ומעניק להן לגיטימציה רחבה יותר.

אף שההקבלה למערכת הפוליטית האירופית אינה מלאה, היא שופכת אור על המנגנון הישראלי. הדרך של המחנה האנטי־נתניהו אל רוב פרלמנטרי עוברת דרך בנט, גנץ, איזנקוט וליברמן. המהלך מכוון לבוחרי ימין מתונים המתנגדים לממשלה הנוכחית, אך אינם מוכנים לחצות גבול אידיאולוגי מלא. לכן גוש המרכז־שמאל נלכד בפרדוקס: כדי לנצח הוא מבקש להיראות פחות שמאל; כדי להיראות פחות שמאל הוא מאמץ חלק משפת הימין; וככל שהוא משתמש בשפה זו, הוא מחזק את הטענה שהימין הוא בעל הבית הלגיטימי בנושאי הביטחון, הפלסטינים והזהות הלאומית.

המציאות הישראלית משקפת זאת היטב: נתוני המכון לחירות ואחריות מראים כי לאחר שבעה באוקטובר 36% מן הציבור העידו כי הפכו ימניים יותר, לעומת 6% בלבד שהפכו שמאליים יותר. נוסף על כך, לפי מדד המכון למדיניות העם היהודי, JPPI, ממרץ 2025, 85% מן היהודים בישראל הסכימו שאין סיכוי להסכם שלום עם הפלסטינים בעתיד הנראה לעין. בתוך מציאות כזו, מסגור הימין נעשה כמעט טבעי.

מכאן שהמאבק הפוליטי איננו רק על עצם הקמת ועדת חקירה לשבעה באוקטובר, אלא על השפה שבה ישראל תפרש את האסון. בהיעדר חלופה רעיונית ברורה, גם מסקנותיה של ועדת חקירה עלולות להיבלע בתוך מערכת השאלות שהכתיב הימין: הדיון לא יתמקד במי שניהל את חמאס כנכס, אלא במי שחתם על אוסלו; לא במי שהחליש את הרשות הפלסטינית, אלא במי שהאמין בעבר שאפשר לדבר עם הפלסטינים; לא במי שטיפח את ההפרדה בין עזה לגדה, אלא במי שפינה את גוש קטיף.

הימין שומר על כוחו מפני שהוא מציע לבוחריו נרטיב שמגן על זהותם הפוליטית: לא טעינו; הנחת היסוד שלנו הייתה נכונה מאז ומעולם. גוש המרכז־שמאל, מנגד, מבקש את קולות הימין המתון אך מתקשה לשבור את הנחות היסוד של הימין. כך הוא מציע גרסה מרוככת של אותה שפה. והבוחר שואל בצדק: אם גם הם מדברים בשפת הימין, למה לא להישאר עם המקור עצמו?

65. איראן חוזרת לפלסטין, אבל לא מתוך חולשה, דר׳ רז צימט, זמן ישראל, 7/7/2026

המעקב אחר עמדת איראן ברבעון השני של 2026 במסגרת קבוצת המחקר ״תמרור-פוליטוגרפיה״ מלמד כי טהרן חוזרת בהדרגה לעסוק בסוגייה הפלסטינית, לאחר שברבעון הראשון כמעט נדחקה זו מסדר יומה.

אך החזרה הזאת אינה מעידה על שינוי רעיוני, על ריכוך, או על רצון איראני להשתלב במהלך מדיני כלשהו. להפך: היא מבטאת ניסיון מחודש להציב את הפלסטינים בתוך תפיסת הביטחון האיראנית הרחבה, זו הרואה בישראל אויב שיש לשלול את קיומו, וב״חזית ההתנגדות״ מנגנון אזורי שנועד לשחוק אותה. במילים אחרות, איראן אינה חוזרת אל הפלסטינים כדי לפתור את הסכסוך; היא חוזרת אליהם כדי להשתמש בו.

הנתון הראשון שצריך לעמוד לנגד עינינו הוא עצם היקף העיסוק. ברבעון השני אותרו 27 הצהרות של בכירים איראניים, לעומת 10 בלבד ברבעון הראשון. עדיין מדובר במספר נמוך לעומת רבעונים קודמים, אך הכיוון ברור: לאחר גל המחאות באיראן והמתקפה הישראלית־אמריקאית, ״שאגת הארי״, הסוגיה הפלסטינית שבה להיות רכיב גלוי יותר בשיח האיראני.

המונח ״פלסטין״ הופיע 55 פעמים, לעומת 21 ברבעון הקודם; ״עזה״ הופיעה 17 פעמים, לעומת 5 בלבד; וגם ״חמאס״ עלה ל־17 הופעות. אלו אינם רק מספרים. הם מצביעים על החזרת הפלסטינים לתוך מילון הפעולה האיראני.

אבל חשוב יותר לשאול כיצד הם מוחזרים. התשובה חד־משמעית: לא דרך מדיניות של הסדרה, לא דרך תיווך, לא דרך הכרה ברשות הפלסטינית, ולא דרך דיון ממשי בפתרון שתי המדינות. במעקב לא נמצאו התייחסויות למשא ומתן ישראלי־פלסטיני, לא נמצאו התייחסויות לרשות הפלסטינית, לא נמצאו התייחסויות לפתרון שתי המדינות, ולא נמצאו התייחסויות למדיניות ישראל בשטחי יהודה ושומרון או במזרח ירושלים. אפילו הביטוי ״פלסטין מהים עד הנהר״ לא הופיע כאינדיקטור מזוהה ברבעון זה.

כלומר, איראן אינה מציעה תוכנית מדינית. היא אינה בונה חלופה. היא אינה פונה אל הציבור הפלסטיני כמערכת פוליטית מורכבת. היא מצמצמת את הסוגיה הפלסטינית לעזה, לחמאס, להתנגדות, ולשלילת ישראל.

כאן נמצא עיקר העניין. המונח הבולט ביותר בדו״ח הוא ״התנגדות״: 138 הופעות ברבעון השני, לעומת 15 בלבד ברבעון הראשון. זו קפיצה דרמטית. היא מלמדת כי בעיני ההנהגה האיראנית, הפלסטינים אינם מופיעים בראש ובראשונה כעם בעל זכויות לאומיות, אלא כחוליה במערך אזורי. ״חזית ההתנגדות״ היא המסגרת המארגנת; הפלסטינים הם חלק ממנה; לבנון היא חלק ממנה; והעימות הישיר בין איראן לישראל הוא ציר שמאגד את הזירות. זו אינה סולידריות פלסטינית במובנה הלאומי. זו אסטרטגיה איראנית במובנה הביטחוני.

ההתפתחויות ברבעון השני מסבירות את ההיגיון הזה. ניתן לציין ארבעה גורמים מרכזיים: הפסקת האש בין איראן לארצות הברית לאחר ״שאגת הארי״; ההסלמה בלבנון עד מזכר ההבנות בין ישראל ללבנון; סבב לחימה קצר בין ישראל לאיראן בעקבות תקיפת צה״ל בביירות; והמשך פעילות צה״ל ברצועת עזה, לרבות סיכול בכירים בחמאס. טהרן קראה את המציאות הזאת כהוכחה לכך שהזירות אינן מנותקות זו מזו. מבחינתה, הזירה הפלסטינית אינה עומדת בפני עצמה, אלא מתחברת ללבנון, לארצות הברית, למפרץ הפרסי ולעימות הישיר מול ישראל.

מכאן גם תחושת ההישג האיראנית. בטהרן הוצגו תוצאות ״שאגת הארי״ כביטוי לכישלון ישראל וארצות הברית, וכעדות לתקפותה של תפיסת ״אחדות הזירות״. האיראנים ראו בהצטרפות חלקית של שלוחיהם האזוריים למערכה הוכחה לכך שהמערכת שבנו עדיין רלוונטית. לכן העלייה בשיח על ״התנגדות״ אינה מקרית. היא מבטאת ניסיון לשקם ביטחון עצמי אסטרטגי לאחר תקופה של לחץ פנימי וחיצוני.

במקביל, ניכרת החרפה מסוימת בשיח השולל את קיומה של ישראל. ברבעון הנוכחי הופיעו שלושה אזכורים של ״חיסול ישראל״ ושני אזכורים של ״גידול סרטני״, לעומת אפס ברבעון הקודם. בנוסף אותרו שש הצהרות שכללו קריאה להשמדת מדינת ישראל, לעומת אפס ברבעון הראשון.

גם האיומים הצבאיים עלו: שבע הצהרות שכללו איומים בפעולה צבאית נגד ישראל, לעומת שתיים בלבד ברבעון הקודם. יש להיזהר מלקבוע שמדובר במגמה ארוכת טווח. אבל יש להצביע על אפשרות שהשילוב בין "שאגת הארי", העמקת הנוכחות הישראלית בדרום לבנון, הסבב הצבאי ביוני והפעילות בעזה – חיזקו את הטון התוקפני ממילא של ההנהגה האיראנית.

הנקודה המעניינת ביותר היא הפער בין הרטוריקה לבין המגעים המדיניים. למרות העלייה בהצהרות, לא תועד ברבעון זה אף מפגש בין בכיר איראני לבכיר פלסטיני. זה נתון חשוב. הוא מלמד שהעיסוק האיראני בפלסטינים היה בעיקרו הצהרתי, תודעתי ואסטרטגי, ולא בהכרח דיפלומטי ישיר.

טהרן דיברה רבות על הפלסטינים, אך לא נפגשה עם בכיריהם. היא השתמשה בסוגייה הפלסטינית כדי לדבר אל ישראל, אל ארצות הברית, אל לבנון, אל העולם המוסלמי ואל הציבור האיראני. הפלסטינים עצמם, לפחות לפי הדוח, לא היו שותפים ממשיים לעיצוב המסר.

לישראל אסור להחמיץ את המשמעות. טעות תהיה לראות בירידה היחסית לעומת 2025 סימן לדעיכת המחויבות האיראנית לסוגייה הפלסטינית. המעקב מצביע על תנודתיות, לא על נסיגה. כאשר איראן עסוקה במחאה פנימית או בעימות ישיר עם ארצות הברית וישראל, הסוגייה הפלסטינית נדחקת. כאשר ישנה הפסקת אש, מרחב תמרון, ותחושת הישג, היא חוזרת. במונחים אסטרטגיים, הפלסטינים הם עבור איראן נכס שמופעל מחדש כאשר התנאים מתאימים.

גם אין מקום לאשליה הפוכה: איראן אינה מנהלת את הפלסטינים בכל רגע ואינה בהכרח קובעת כל מהלך בזירה הפלסטינית. עצם היעדר המפגשים ברבעון הנוכחי מחייב זהירות. אך זהירות אינה עיוורון.

מעניין הפער בין הרטוריקה – למגעים המדיניים. חרף עלייה בהצהרות, לא תועד ברבעון זה אף מפגש בין בכיר איראני לבכיר פלסטיני. זה מלמד שהעיסוק האיראני בפלסטינים בעיקרו הצהרתי ותודעתי

המעקב מלמד כי טהרן רואה בעזה ובחמאס מרכיבים חשובים במערך האזורי שלה, וכי היא מבקשת לשמר את רעיון "אחדות הזירות" גם לאחר טלטלות קשות. היא אינה זקוקה לנוכחות מתמדת כדי להשפיע; לעיתים די לה במילון, בכסות אידיאולוגית, וביכולת לקשור בין משברים.

במילים נוספות, איראן מנסה לנצל את המו"מ עם ארה"ב כדי להעלות לדיון גם את הסוגייה הפלסטינית. דיווחים אלה יכולים להעיד על כך שההנהגה האיראנית הנחושה והבטוחה בעצמה אינה מסתפקת רק בהצלחתה לכפות על ארצות הברית וישראל את הזיקה בין ההתפתחויות בזירה האיראנית לחזית הלבנונית – אלא חותרת לקשור אותן גם להתפתחויות ברצועת עזה.

המסקנה העיקרית היא שמדיניות ישראלית, המבקשת להתמודד עם איראן דרך הזירה הצבאית בלבד, מחמיצה את התמונה הרחבה. איראן פועלת גם בשפה, בתודעה, בסמלים, בקישור בין זירות, ובהצגת כל מהלך ישראלי בעזה או בלבנון כהוכחה לנחיצות "ההתנגדות."

לכן כל פעולה ישראלית בזירה אחת נבחנת בטהרן לפי השפעתה על הזירות האחרות. זה אינו אומר שישראל צריכה להימנע מפעולה. זה אומר שהיא צריכה להפסיק להעמיד פנים שכל זירה היא חדר נפרד, עם דלת נפרדת ומפתח נפרד.

הדוח מלמד כי ברבעון השני של 2026 איראן לא שינתה את עמדתה הבסיסית: שלילת ישראל, תמיכה בהתנגדות, התנגדות להסדר כפוי על הפלסטינים, והצגת העימות האזורי כמערכה אחת. מה שהשתנה הוא העיתוי, העוצמה וההקשר.

הסוגייה הפלסטינית שבה לשמש את איראן ככלי לגיבוש חזית, לשיקום הרתעה, ולהצגת הישג מול ישראל וארצות הברית. מי שמתעלם מכך ימצא עצמו שוב מופתע. ומדינות, בניגוד לאנשים פרטיים, אינן זכאיות למותרות המטופשות של הפתעה חוזרת.

66. אמריקה כבר לא מחכה לישראל, דר׳ שאול אריאלי, זמן ישראל, 9/7/2026

המלחמה באיראן נועדה, על פי מצגי ראש הממשלה בנימין נתניהו ונשיא ארה״ב דונלד טראמפ, לשנות את פני המזרח התיכון. בפועל, על פי התמונה העולה מן המעקב של ״תמרור- פוליטוגרפיה״, היא שינתה קודם כול את מעמדה של ארצות הברית באזור, את מעמדה של ישראל בוושינגטון, ואת השאלה שהמערכת האמריקאית העדיפה במשך עשרות שנים לא לשאול בקול רם: האם ישראל עדיין נכס אסטרטגי לארצות הברית, או שכבר החלה להפוך לנטל.

הרבעון השני של 2026 עמד כמעט כולו בצילה של איראן. הסוגייה הפלסטינית, עזה, פתרון שתי המדינות, ואפילו הסכמי אברהם, נדחקו לשוליים. זו אינה דחיקה מקרית של נושא מפני משבר זמני, אלא ביטוי לעומק היעדר המדיניות האמריקאית.

ממשל טראמפ איננו מוביל תהליך מדיני, איננו מנסח יעד, איננו בונה קואליציה ואיננו מפעיל מנוף ממשי על ישראל. הוא מגיב, מאלתר, מאיים, מתלהם, ואז עובר לנושא הבא, כאילו מדיניות חוץ היא עוד פרק בתוכנית ריאליטי גרועה במיוחד, רק עם נושאות מטוסים.

האירוניה היא שהמלחמה, שנועדה להחליש את איראן ולחזק את מעמדה של ישראל כשותפה האסטרטגית החיונית של ארה״ב, יצרה תוצאה הפוכה. איראן של יולי 2026 חזקה יותר מאיראן של סוף פברואר 2026, ואילו ארצות הברית חלשה יותר באזור.

איראן לא הופלה, משטרה לא קרס, הציבור לא התקומם, תשתית הגרעין לא הושמדה, ויכולת הטילים הבליסטיים שלה לא נמחקה. לעומת זאת, איראן הפכה את מצר הורמוז למנוף אסטרטגי, והוכיחה כי גם נחיתות צבאית מובהקת יכולה להפוך ליתרון פוליטי, אם היריב הגדול ממך נכנס למערכה בלי יעד ברור ובלי תוכנית יציאה.

ישראל ביקשה במשך שנים להציג את איראן, חזבאללה ושאר שלוחותיה כחזית אחת. אלא שכאשר ההיגיון הזה התקבל בפועל על ידי איראן וארה״ב, במסגרת הזיקה בין המלחמה, לבנון ומזכר ההבנות – ישראל נבהלה מן ההשלכות. פתאום הזירות נפרדות. פתאום האחדות האסטרטגית שאותה טיפחה ירושלים הפכה למלכודת מדינית. זהו אחד הכשלים העמוקים של המדיניות הישראלית: היא בונה נרטיב כדי להצדיק פעולה, ואז מגלה שמישהו בעולם לקח את הנרטיב ברצינות והפך אותו לחרב פיפיות.

השבר ביחסי ישראל־ארה״ב אינו מתבטא רק בשיחות קשות או בהדלפות לא נעימות. הוא עמוק בהרבה. ישראל נדחקה מן המשא ומתן על מזכר ההבנות עם איראן. בבית הלבן גברו הפרשנויות שלפיהן ישראל גררה את ארצות הברית למלחמה על בסיס הערכות שגויות. טראמפ, שאיננו ידוע ברגישות יתר כלפי בעלי ברית, טרח להשמיע ולהדליף הערות פוגעניות כלפי נתניהו. אבל המשמעות אינה אישית בלבד. נתניהו אולי נוח במיוחד להפוך לסמל הבעיה, אך הבעיה היא כבר עצם התועלת האסטרטגית שארה״ב מפיקה מן הברית עם ישראל.

במשך עשורים נהנתה ישראל משני נכסים אמריקאיים: עוצמה צבאית ותמיכה מדינית. אלא שמעל שניהם עמד נכס חשוב יותר – מעמדה של ארצות הברית כמעצמת־על אמינה, מובילה ומארגנת סדר עולמי.

כאשר ארצות הברית נתפסת כגורם תזזיתי, בלתי צפוי, כוחני, המעדיף עסקאות על בריתות ורווחים על יציבות, גם החסות שהיא מעניקה לישראל מאבדת מערכה. תלותה של ישראל בארה״ב גדלה, אך ערך התלות הזו נשחק. זהו מצב מסוכן במיוחד: יותר תלות במשענת חלשה יותר.

חל שינוי טקטוני במדיניות החוץ האמריקאית. לא עוד מעצמת־על שמבקשת לעצב סדר עולמי באמצעות בריתות, מוסדות ורב־צדדיות, אלא מעין תאגיד פוליטי־כלכלי המונע בידי רווח, כוח ותדמית.

המזרח התיכון אינו חריג. ארצות הברית אינה שבה אליו כמנהיגה אזורית; היא פועלת בו כמנהלת עסקה קשוחה, נטולת סבלנות, נטולת עומק ונטולת מחויבות. טראמפ איננו מתעניין באמת בפתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני. הפלסטינים אינם נמצאים בליבת תפיסתו. הכסף, מבחינתו, נמצא במפרץ; הדימוי, באיראן; והסוגייה הפלסטינית היא הפרעה טורדנית שאפשר לדחות לעוד רבעון, ועוד רבעון, עד שהמציאות תתפוצץ שוב.

בינתיים ישראל מנצלת את היעדר הלחץ האמריקאי כדי להעמיק מציאות של מדינה אחת: שליטה צבאית לפי צורך, הרחבת ההתנחלויות, הימנעות מכל מסגרת שלטונית חלופית לחמאס, וסירוב עקבי לכל דיון מדיני ממשי. מבחינת ממשלת ישראל, זו אולי הזדמנות. מבחינת ישראל כמדינה, זו מלכודת. כי היעדר מדיניות אמריקאית אינו שווה לגיבוי אמריקאי נצחי. הוא רק דוחה את המחיר, ולעיתים אף מגדיל אותו.

גם הזירה הפנים־אמריקאית משתנה. הביקורת על ישראל כבר אינה נחלת השוליים הפרוגרסיביים בלבד. היא חלחלה לזרם המרכזי של השיח הדמוקרטי, חדרה לתקשורת המרכזית, והחלה להופיע גם בקרב חוג MAGA, שם נשמעת הטענה שנתניהו מוליך את טראמפ שולל וגורר את ארה״ב למלחמות שאינן שלה.

התמיכה הדו־מפלגתית בישראל, שהייתה במשך שנים נכס אסטרטגי ראשון במעלה, נשחקה בעקביות. נתניהו הפך את ישראל לסוגיה מפלגתית, וכעת הוא מגלה שהישענות על נשיא אחד, הפכפך ככל שיהיה, אינה תחליף לברית עמוקה עם החברה האמריקאית ועם שתי המפלגות.

הנתונים הכמותיים שנאספו ב״תמרור״ ממחישים את גודל השינוי. אזכורי פתרון שתי המדינות בבית הלבן, במחלקת המדינה ובאו״ם ירדו לאפס. גם אזכורי הסיוע ההומניטרי ירדו לאפס. בקונגרס נרשמה ירידה חדה באזכורי פתרון שתי המדינות. אלו אינם מספרים טכניים. הם סימני חיים חלשים של תפיסה מדינית גוססת. המחויבות האמריקאית לפתרון שתי המדינות קיימת כיום בעיקר כטקס לשוני, לא כמדיניות. היא נאמרת כשצריך, נשכחת מייד אחר כך, ואינה מגובה בשום מנוף, לוח זמנים או מהלך.

זו בדיוק הסכנה לישראל. ממשלה ישראלית שחוגגת את היעדר הלחץ האמריקאי אינה מבינה שהיא חוגגת את אובדן הרלוונטיות של השאלה הפלסטינית בעיני ממשל שאיבד עניין גם בסדר העולמי עצמו. אלא שהפלסטינים אינם נעלמים משום שטראמפ לא מזכיר אותם. עזה אינה משתקמת משום שהנושא משעמם את הבית הלבן. והגדה המערבית אינה מפסיקה להיות זירת הכרעה רק מפני שוושינגטון עסוקה באיראן, בסין, במכסים ובאגו הנשיאותי.

אנו עדים לראשיתו של שינוי פרדיגמה: ישראל, שנתפסה במשך שנים כנכס אסטרטגי, עלולה להפוך בהדרגה לנטל אסטרטגי. זה לא יקרה בהכרזה חגיגית, לא בהחלטת קונגרס אחת, ולא בנאום נשיאותי דרמטי. זה יקרה דרך שחיקה: פחות אמון, פחות הזדהות, פחות סבלנות, יותר שאלות על המחיר, יותר ספקות לגבי התועלת. מדינות מאבדות את מעמדן לא רק כאשר אויביהן מתחזקים, אלא גם כאשר ידידיהן מתחילים לחשוב מחדש על ערך הידידות.

ישראל יכולה להמשיך להאמין שהברית עם ארצות הברית חסינה מכל שינוי, כמו שאנשים ממשיכים להאמין שהטלפון שלהם יישאר על אחוז סוללה אחד לנצח. אבל המציאות האסטרטגית אינה סולחת לאשליות. אם ישראל לא תחזור ליזום אופק מדיני מול הפלסטינים, לא תשקם את מעמדה הדו־מפלגתי בארה״ב, ולא תבין שהסתמכות מוחלטת על טראמפ היא הימור ולא אסטרטגיה, היא תגלה שהאמריקאים לא נטשו אותה ביום אחד. הם פשוט הפסיקו בהדרגה להשתכנע שהיא חיונית להם.

67. הציבור היהודי רוצה הכול, חוץ מהכרעה, פרופ׳ סיון הירש-הפלר ופרופ׳ גלעד הירשברגר, זמן ישראל, 14/7/2026

ממצאי הסקר בקרב הציבור היהודי של קבוצת המחקר תמרור־פוליטוגרפיה ליוני 2026 אינם מבשרים על תפנית, אלא על התקבעות. לא סערה חולפת, לא תגובה רגעית למלחמה, לא ״טראומה ציבורית״ שתתפוגג מעצמה.

הסקר מצביע על ציבור יהודי-ישראלי שממשיך להתרחק מהסדר מדיני, להתבצר בתפיסות חד־צדדיות, להעדיף שליטה על פני פשרה, ולהאמין, או לפחות לקוות, שאפשר להחזיק בכל הקצוות יחד: גם ביטחון, גם סיפוח, גם דמוקרטיה, גם רוב יהודי, גם ברית אזורית, וגם בלי פלסטינים. בקיצור, כל החבילה הישראלית המוכרת: מציאות קשה, הכחשה נוחה, וחשבונית שמישהו אחר ישלם.

הנתון המרכזי בסקר הוא קריסת התמיכה בפתרון שתי המדינות. בשנת 2018 תמכו בו 47% מן הציבור היהודי. ביוני 2026 נותרו 21% בלבד. במקביל, התמיכה בסיפוח חד־צדדי כמעט הוכפלה, מ־17% ל־30%, והפכה לראשונה לחלופה הזוכה לתמיכה הגבוהה ביותר.

לצדה עומדים 25% התומכים בסטטוס קוו ו־24% התומכים בהיפרדות אזרחית תוך המשך שליטה ביטחונית. בסיכום הפשוט, 55% מעדיפים פתרונות שאינם היפרדותיים, כלומר סיפוח או המשך המצב הקיים, מול 45% התומכים בפתרונות היפרדותיים. זהו שינוי עומק: הציבור היהודי לא רק פחות מאמין בהסכם; הוא הולך ומתרגל לרעיון שאין צורך בהסכם.

אחרי 7 באוקטובר המגמה הזאת החריפה. התמיכה במשא ומתן להסכם קבע ירדה, והחלופות החד־צדדיות התחזקו. זה מובן ברמה הרגשית, אבל מסוכן ברמה המדינית. כי הציבור לא רק מביע פחד, אלא מאמץ תודעה שלפיה הבעיה הפלסטינית אינה ניתנת לפתרון ולכן מותר לנהל אותה בכוח, לנצח. הבעיה היא ש״ניהול״ כזה מזכיר יותר ויותר אדם שמכבה שריפה באמצעות דלי בנזין, ואז מתלונן שהלהבות אינן משתפות פעולה.

הסתירה בולטת במיוחד ביחס לברית אזורית. 56% מן הציבור היהודי תומכים בהצטרפות ישראל לקואליציה של מדינות ערב המתונות, ו־53% סבורים שברית כזו תחזק את ביטחון ישראל.

לכאורה, זו פתיחות אזורית מרשימה. אלא שכאשר אותה ברית אזורית מחוברת להסדר מדיני עם הפלסטינים, התמיכה מתרסקת: רק 20% תומכים בפתרון שתי המדינות גם כשהוא מגובה בקואליציה אזורית, ו־63% שוללים אותו. הציבור רוצה את מצרים, ירדן, סעודיה והאמירויות לצידו, אך מעדיף שהפלסטינים יישארו מחוץ לחדר. זו אינה אסטרטגיה אזורית; זו פנטזיה דיפלומטית בלתי אפשרית.

גם בתחום יהדות ודמוקרטיה נחשף הפער בין ההצהרות לבין מבחן המציאות. 79% תומכים בהפרדת רשויות, ו־68% אומרים שהם מקבלים ממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי גם אם מדיניותה אינה מקובלת עליהם.

אך ברגע שהדמוקרטיה מתנגשת בזהות יהודית או בשאיפות טריטוריאליות, התמונה משתנה. למעלה מ־40% מעדיפים את אופייה היהודי של המדינה על פני אופייה הדמוקרטי, ו־37% מעדיפים את ארץ ישראל השלמה על פני הצביון הדמוקרטי. כלומר, הדמוקרטיה אהובה מאוד כל עוד היא אינה מפריעה לדבר החשוב באמת: השליטה, הזהות, והתחושה ש״הארץ שלנו.״

הסקר מצביע גם על עיוורון דמוגרפי. מאז יוני 2022, רוב של 69% עד 75% מן הציבור היהודי סבור שקיים רוב יהודי של לפחות 62% בין הים לירדן. בפועל, על פי הנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ״ס), שיעור היהודים עומד על 48%.

כמחצית מן הציבור גם אינו מאמין שכבר מתקיימת מציאות של מדינה אחת שבה אין שוויון זכויות בין יהודים לערבים. זהו אולי הממצא החשוב ביותר, משום שהוא מסביר מדוע הסיפוח עשוי להיתפס כפתרון: אם אין בעיה דמוגרפית, אין בעיה דמוקרטית; ואם אין בעיה דמוקרטית, אפשר להמשיך בהרחבת השליטה. אולם המציאות מתעקשת שלא להיעלם.

בירושלים ובהר הבית התמונה חריפה עוד יותר. רק 11% תומכים בחלוקת ירושלים לשתי בירות, ורק 19% תומכים בהעברת השכונות הערביות במזרח העיר לפלסטינים במסגרת הסדר קבע.

אך בהר הבית ניכר תהליך של הקצנה ממשית: 46% תומכים בכך שכל יהודי שירצה להתפלל בהר יוכל לעשות זאת; 43% תומכים בחיזוק שליטת ישראל בהר גם במחיר מהומות בקרב ערבים; 37% מוכנים לכך גם במחיר פגיעה בשלום עם ירדן; ו־33% גם במחיר פגיעה בשלום עם מדינות המפרץ. 26% תומכים בהקמת בית כנסת בהר, ו־31% ברעיון הקמת בית מקדש. אם זה לא תמרור אזהרה, כנראה שגם אזעקה, עשן ושלט "מלחמת דת לפניך" כבר לא יעזרו.

גם ביחס לעזה הציבור נע ימינה. מעל למחצית מהציבור (56%) סבורים שעל ישראל לשלוט ברצועה מבפנים, וכמחצית תומכים ביישוב מחדש של גוש קטיף. רק 21% רואים בחידוש התהליך המדיני יעד לסיום המלחמה, בעוד 77% מביעים תסכול מכך שישראל לא הביאה להכרעה מוחלטת של חמאס באמצעים צבאיים.

כלומר, הציבור מזהה את כישלון ההכרעה הצבאית, אך במקום להסיק שיש צורך בשינוי מדיניות, הוא מבקש עוד מאותו הדבר. זהו מעגל מוכר: כוח שלא הצליח לפתור את הבעיה, הופך בתודעה הציבורית להוכחה לכך שדרוש עוד כוח.

העמדות כלפי הערבים בישראל מטרידות לא פחות. 49% מאמינים שהם תמכו בפעולות הטרור של חמאס, ו־68% חוששים מהשתתפותם בתקריות אלימות נגד הציבור היהודי. הנתונים הללו מצביעים על שחיקה מסוכנת במרקם האזרחי.

מול ארה"ב ניכרת תנודתיות. 69% עדיין תומכים ברעיון של הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ לעידוד הגירה מרצון של תושבי עזה, אך רק 28% תומכים בתרחיש שבו טראמפ מקדם פתרון שתי מדינות הכולל מחויבות אמריקאית לביטחון ישראל בתמורה לנסיגה חלקית.

הנתון הבולט ביותר הוא הזינוק בתחושת הנטישה: מ־5% בלבד בסקר הקודם ל־27% ביוני 2026. הציבור אוהב את אמריקה כשהיא מאשרת את רצונותיו, ופחות כשהיא מזכירה שיש לה גם אינטרסים משלה.

גם המלחמה עם איראן אינה מייצרת אופק מדיני. 59% סבורים שהיא תחזק את הקשר עם וושינגטון, ירידה חדה מ־81% במרץ; 52% מעריכים שתסייע להרחבת הסכמי אברהם, ירידה מ־71%; ואילו רק כחמישית מאמינים שתפתח פתח למשא ומתן או לחידוש התהליך המדיני.

בלבנון, 51% תומכים בהמשך הלחימה, ורק 34% בהסדר דיפלומטי. גם כאן חוזרת אותה תבנית מוכרת: הציבור עדיין מאמין בכוח, אבל פחות ופחות מאמין בתוצאותיו המדיניות.

אלימות המתנחלים חושפת את מבחן שלטון החוק. 51% תומכים בהענשת אלימות כלפי פלסטינים, ו־53% רואים בה התנהגות לא מוסרית. אבל 34% סבורים שמאבק אלים של יהודים נגד פלסטינים בגדה עשוי להיות מוצדק, שיעור שנותר יציב מאז 2024. רק 41% תומכים במגבלות כלכליות ותנועתיות על המעורבים באלימות. כלומר, קיימת התנגדות לאלימות, אך נכונות מוגבלת בהרבה לשלם מחיר פוליטי ואכיפתי כדי לבלום אותה.

בסופו של דבר, הסקר אינו מתאר ציבור שנע לעבר פתרון, אלא ציבור המתרגל לחוסר פתרון. הוא רוצה ביטחון בלי הסדר, שליטה בלי אחריות, דמוקרטיה בלי שוויון, ברית אזורית בלי פלסטינים, וארה"ב שתישאר לנצח בצד הנכון של הפנטזיה.

זוהי לא רק בעיה של דעת קהל; זוהי בעיה של הנהגה המטפחת אשליות במקום לפרק אותן. וכמו תמיד, המציאות תגבה את התשלום ובריבית.

68. לא עוד משבר חולף - כך הפכה טורקיה את ישראל לאיום אזורי, ד"ר חי איתן כהן ינרוג'ק, זמן ישראל, 20/7/2026

המעקב אחר מדיניות טורקיה ברבעון השני של 2026 מלמד כי יחסי ישראל-טורקיה חצו סף. מה שנראה בעבר כמשבר מחזורי, עוד אחד מאותם פרצי זעם מוכרים בין ירושלים לאנקרה, הפך ברבעון הזה לעימות אסטרטגי רב-ממדי.

עזה עדיין במרכז, הפלסטינים עדיין הדגל, אל-אקצא עדיין המטען הרגשי הנפיץ – אבל טורקיה כבר אינה מדברת רק על המלחמה או על הכיבוש. היא מציגה את ישראל כאיום אזורי, מוסרי, משפטי, כלכלי ואף ביטחוני על טורקיה עצמה. כך, לאט ובהתמדה, אירוע מקומי הופך לתפיסת עולם.

הנתון הבולט ביותר במעקב הוא לא רק היקף העיסוק בישראל, אלא אופיו. מתוך 293 מקורות שנאספו ברבעון, האינדיקטור השכיח ביותר הוא דה-לגיטימציה של מדינת ישראל: 143 הופעות.

אחריו באים העיסוק בפעילות ישראל בעזה והקריאה לקהילה הבינלאומית לפעול נגד ישראל, 72 הופעות לכל אחד. האשמת ישראל ברצח עם מופיעה 54 פעמים, דאגה הומניטרית 45 פעמים, והסיוע ההומניטרי הטורקי לעזה ולגדה 44 פעמים.

לעומת זאת, קריאה לחזרה למשא ומתן לא מופיעה אפילו פעם אחת. הצעת ערבות טורקית אינה מופיעה כלל. גם מימון ישיר לחמאס או לעזה אינו מופיע במדד שנבדק. התמונה ברורה: אנקרה מדברת פחות על תהליך מדיני ויותר על מאבק תודעתי, משפטי ומוסרי נגד ישראל.

גם ניתוח מילות המפתח מחזק זאת. המילה "ישראל" מופיעה 1,649 פעמים, "עזה" 650 פעמים, "משפט" 259, "כיבוש" 211, "אל-אקצא" 188, "רצח עם" 170 ו"ירושלים" 149. לעומתן, "שתי מדינות" מופיעה 24 פעמים בלבד, "מדינה פלסטינית" 20 פעמים, ו"1967" רק 14 פעמים.

כלומר, טורקיה עדיין משתמשת במסגרת המקובלת של פתרון שתי המדינות, אך מרכז הכובד של השיח עבר ממדיניות לפולמוס, מהסדר להאשמה, ומהצעת פתרון לבניית כתב אישום.

זו המגמה הראשונה: טורקיה מעבירה את הסכסוך מן הזירה הפלסטינית אל הזירה האזורית. נשיא טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן ושר החוץ שלו הקאן פידאן אינם מסתפקים בגינוי פעולות ישראל בעזה, בלבנון או בגדה. הם מציגים את ישראל ככוח מערער סדר, המנסה לעצב מחדש את המזרח התיכון, לפגוע בסוריה ובלבנון, לחדור למזרח הים התיכון, להשפיע על נתיבי סחר ואנרגיה, ואף לגרור את הכורדים למלחמה באיראן.

בכך טורקיה מנסחת לעצמה הצדקה למעורבות רחבה בהרבה. ביטחונה, לפי ארדואן, אינו מתחיל רק בגבולותיה, אלא גם בחלב, בדמשק ובביירות. זה כבר לא סכסוך ישראלי-פלסטיני, אלא מפה חדשה של מאבק על הנהגת האזור.

המגמה השנייה היא הפיכת ירושלים ואל-אקצא למנגנון גיוס קבוע. כל עלייה להר הבית, כל התבטאות ישראלית, כל החלטה על בנייה או שינוי במעמד אתרים קדושים, עוברות תרגום מיידי לשפה טורקית של "פשיטה", "ייהוד", "פגיעה בסטטוס־קוו" ו"מלחמה בזהות האסלאמית."

זה לא רק רגש דתי. זו מדיניות. ירושלים משמשת לאנקרה גשר בין הציבור הטורקי, העולם המוסלמי, הפלסטינים והשאיפה להנהגה אזורית. כאשר שר הפנים הטורקי מדבר על רצונו להיות "מושל ירושלים", אין מדובר בפליטת פה פולקלוריסטית. זהו סימפטום לתפיסה היסטורית שבה העבר העות'מאני אינו מוזיאון, אלא חומר גלם למדיניות חוץ.

המגמה השלישית היא המעבר מכלי דיפלומטיה לכלי מאבק משפטי ותודעתי. טורקיה מקדמת חקירות, תביעות, צווי מעצר וקריאות לסנקציות. היא מציגה את ישראל כמי שמפרה את המשפט הבינלאומי, ובמקביל מבקשת לכנס סביבה קואליציות אזוריות ובינלאומיות.

מיזם R4 עם מצרים, סעודיה ופקיסטן, לצד הניסיונות להפעיל מסגרות מוסלמיות וטורקיות נוספות כגון המיזם "שכנותיה של סוריה", מראים שאנקרה אינה מסתפקת בהצהרות. היא מנסה לבנות ארכיטקטורה אזורית המכתרת את ישראל, שבה הסוגיה הפלסטינית היא ציר מארגן נגד ישראל.

המגמה הרביעית נוגעת לחמאס. המעקב מצביע על קשרים ומפגשים בדרגים גבוהים בין טורקיה לבין הנהגת חמאס, לרבות פגישות עם ראש מועצת השורא ומגעים של ראש ה־MIT במקביל, מתקיימים גם מגעים עם הרשות הפלסטינית, כולל שיתוף פעולה בתחום ביטחון הפנים.

כאן טורקיה משחקת משחק כפול: כלפי חוץ היא מציגה עצמה כמי שפועלת במסגרת פתרון שתי המדינות ומול מוסדות הרשות; בפועל היא ממשיכה להעניק לחמאס לגיטימציה מדינית. ישראל, מצידה, חושפת פעילות חמאס משטח טורקיה ומנסה להוכיח שאנקרה אינה רק מתווכת או תומכת הומניטרית, אלא חלק מן הבעיה.

המגמה החמישית היא תחכום דיפלומטי טורקי: בהקשר זה ראויה במיוחד לתשומת לב תגובתו של שר החוץ הקאן פידאן לקריאתו של הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ לצרף את טורקיה להסכמי אברהם.

לכאורה, פידאן הותיר פתח לנורמליזציה. כזכור, הדגיש פידאן כי טורקיה כבר מקיימת יחסים דיפלומטיים עם ישראל מאז 1949 וכי ניתן יהיה לשקם את היחסים אם ישראל תשנה את מדיניותה – דהיינו, תפסיק את פעילותה בעזה, בלבנון ובסוריה, תבטיח את צרכיה ההומניטריים של האוכלוסייה הפלסטינית ותפעל במסגרת פתרון שתי המדינות על בסיס גבולות 1967.

אלא שבפועל, תנאים אלה אינם מצויים כיום בגדר האפשר מבחינתה של אף ממשלה ישראלית. בכך הצליח פידאן למצב את טורקיה כשחקן אחראי, פרגמטי וכמי שאינו שולל עקרונית נורמליזציה, אך בה בעת העביר את מלוא האחריות להיעדרה של נורמליזציה אל כתפיה של ישראל.

זהו מהלך דיפלומטי מבריק שמאפשר לאנקרה להמשיך ולהציג עצמה כמי שיושבת סביב שולחן המשא ומתן, מבלי לשלם את המחיר המדיני הכרוך בסירוב פומבי, ובו בזמן להימנע מן הדימוי של "איראן שנייה" המבקשת לנתק כל קשר עם ישראל.

במקביל, חשוב לציין כי גם ישראל אינה צופה תמימה מן היציע, כאילו מדובר במחזה טורקי משונה שנכתב בידי תסריטאי עם חיבה מוגזמת לאימפריות. המעקב מלמד על שינוי גם בצד הישראלי. ברבעון הזה בכירים ישראלים החלו למסגר את טורקיה כאיום אסטרטגי ארוך טווח, לעיתים אף חמור מאיראן.

התגובות הישראליות נעשו אישיות, חריפות וסמליות יותר: מתקפות על ארדואן, האשמות ביחס לכורדים, התייחסות לכיבוש צפון קפריסין, ולבסוף גם ההכרה ברצח העם הארמני ככלי לחץ מדיני. ישראל, במילים אחרות, הפסיקה רק להתגונן מול השיח הטורקי והחלה להשיב באותה שפה של זיכרון היסטורי, זהות, מוסר והאשמה.

השינוי הישראלי אינו מסתכם רק בהחרפת הטון מול טורקיה. בדומה להתפתחות שחלה באנקרה, גם בירושלים מתרחב בהדרגה האופן שבו נתפסת מערכת היחסים עם טורקיה.

אם בעבר הוויכוח התמקד בעיקר במשטים, במשבר הדיפלומטי או בהתבטאויותיו של הנשיא ארדואן, הרי שברבעון השני של שנת 2026 הולכת ומתגבשת תפיסה רחבה יותר, שלפיה אין מדובר עוד במשבר נקודתי אלא ביריבות אסטרטגית ארוכת טווח.

במובן זה, תגובותיהם של בכירים ישראלים אינן רק תגובה לרטוריקה הטורקית, אלא ביטוי לשינוי עמוק יותר באופן שבו ישראל מפרשת את שאיפותיה האזוריות של אנקרה.

התפתחות זו יוצרת מציאות חדשה. במשך שנים ארוכות התאפיינו יחסי ישראל-טורקיה במחזוריות ברורה: תקופות של מתיחות הוחלפו בניסיונות פיוס, והמשברים נתפסו כאירועים בני חלוף שניתן יהיה לנהל או להכיל.

אולם בעיקר אחרי חדירתה של טורקיה לסוריה עם נפילתו של הרודן הסורי בשאר אסד, מעקב אחר הרבעון השני של שנת 2026 במיוחד מלמד כי שני הצדדים הולכים ומתרחקים מן הדפוס המחזורי שניתן לניהול או להכלה.

בעוד שטורקיה משלבת את ישראל בתוך תפיסת הביטחון האזורית שלה, גם בישראל הולכת ומתחזקת ההערכה כי טורקיה איננה עוד שחקן בעייתי בלבד, אלא גורם המבקש להשפיע על עיצובו של הסדר האזורי החדש.

מכאן שגם אופי העימות משתנה. ככל שהשיח בין המדינות עובר מדיון על אירועים קונקרטיים לעימות סביב זהות, היסטוריה, לגיטימציה ותפיסות סדר אזורי, כך מצטמצם מרחב הגמישות המדינית שהיה קיים בעבר.

העימות חדל להיות ויכוח על סוגיה אחת – עזה, יהודה ושומרון, ירושלים או חמאס – והופך בהדרגה להתנגשות בין שתי תפיסות שונות של המזרח התיכון ושל מקומה של כל אחת מן המדינות בו. זוהי כבר אינה מחלוקת על מדיניות, אלא תחרות על השפעה, על נרטיב ועל עיצוב המציאות האזורית.

לכן, המסקנה המרכזית העולה מן המעקב אחר הרבעון השני של שנת 2026 איננה רק שמפלס המתיחות בין ירושלים לאנקרה עלה, אלא שהשתנה אופיו של המשבר עצמו. ככל שטורקיה מוסיפה לראות בסוגיה הפלסטינית מנוף לקידום יעדיה האזוריים, וככל שבישראל מתגבשת ההבנה כי המדיניות הטורקית משקפת תפיסה אסטרטגית רחבה ולא רק רטוריקה פוליטית, כך הולך ומעמיק המעבר ממשבר דיפלומטי מתמשך לירידות אסטרטגית בין שתי מעצמות אזוריות.

זוהי אולי ההתפתחות המשמעותית ביותר שעליה מצביע הרבעון הנוכחי, וסביר להניח כי היא תוסיף לעצב את יחסי ישראל-טורקיה גם בשנים הקרובות.

69. כשהאלימות עולה, היא עולה כמעט בכל החזיתות, דר' שאול אריאלי, זמן ישראל, 21/7/2026

בחינת נתוני האלימות והטרור בשנים 2019-2026 (עד סוף יוני) מעלה תמונה ברורה למדי: רוב מדדי האלימות הקטלנית נעים יחד.

בשנים שבהן גדל מספר אירועי הטרור הפלסטיניים המשמעותיים, עולה בדרך כלל גם מספר ההרוגים הישראלים, מספר ההרוגים הפלסטינים ומספר אירועי הטרור של יהודים נגד פלסטינים.

אין פירוש הדבר שכל אחד מהמשתנים האלה גורם ישירות לאחר. הנתונים אינם יכולים להוכיח, למשל, שכל פיגוע פלסטיני מוביל בהכרח לאירוע של טרור יהודי, או שכל אירוע של אלימות מצד יהודים מוביל לפיגוע. אולם הם כן מראים שכל התופעות האלה מתקיימות בתוך אותה מציאות ביטחונית ופוליטית. כאשר המצב מסלים, האלימות מתרחבת בכמה כיוונים בעת ובעונה אחת.

הקשר החזק ביותר שנמצא הוא בין מספר ההרוגים הישראלים למספר ההרוגים הפלסטינים. המתאם בין שני המשתנים גבוה מאוד. במילים פשוטות, שנים שבהן נהרגים יותר ישראלים הן בדרך כלל גם שנים שבהן נהרגים יותר פלסטינים.

אין בכך כדי לטעון שקיימת סימטריה בין הצדדים, לא במספר ההרוגים, לא באופי הפעולות ולא באחריות להן. המשמעות היא אחרת: האלימות הקטלנית של שני הצדדים היא חלק ממעגל הסלמה משותף.

פיגועים וירי מביאים לפעילות צבאית מוגברת, למעצרים, לפשיטות ולחיכוך רב יותר. פעילות זו עלולה לגרום להרוגים פלסטינים נוספים, להעמיק את תחושת הנקמה ולהגדיל את המוטיבציה לפיגועים נוספים. כך נוצר מעגל שקשה לעצור אותו: כל צד מגיב לאלימות של הצד האחר, והתגובה עצמה הופכת לחלק מהסבב הבא.

קשר ברור נמצא גם בין אירועי הטרור הפלסטיניים המשמעותיים לבין מספר ההרוגים הישראלים. זהו קשר צפוי, שכן פיגועים משמעותיים הם בדרך כלל אירועים בעלי פוטנציאל קטלני גבוה. אולם נמצא קשר גם בין אותם פיגועים לבין מספר ההרוגים הפלסטינים. הדבר מלמד שתקופות של טרור מוגבר אינן נשארות מוגבלות למספר הפיגועים בלבד. הן מלוות בדרך כלל בפעילות ביטחונית רחבה יותר ובעלייה כללית ברמת האלימות.

גם הטרור היהודי קשור לשאר מדדי ההסלמה. בשנים שבהן גדל מספר פיגועי הטרור המשמעותיים ומספר ההרוגים, גדל בדרך כלל גם מספר אירועי האלימות של ישראלים נגד פלסטינים. הממצא הזה חשוב משום שהוא מראה שלא נכון להתייחס לפשיעה הלאומנית כאל תופעה שולית, מקרית או מנותקת. היא חלק מהאקלים הכללי של האלימות בגדה המערבית.

עם זאת, ייתכן שחלק מהקשרים נובע גם מגורמים משותפים: היחלשות האכיפה, התחזקות ארגונים חמושים, התרחבות המאחזים והחוות, שינויים בפריסת הצבא, החלטות ממשלה, מתיחות פוליטית ותחושת חוסר ביטחון בשני הצדדים. כל אלה יכולים להשפיע במקביל על כמה סוגים של אלימות.

לעומת זאת, יידוי אבנים ובקבוקי תבערה כמעט שאינו קשור ליתר המשתנים. בשנת 2021 נרשמה עלייה חריגה מאוד במספר האירועים האלה, אך היא לא לוותה בעלייה דומה במספר ההרוגים או במספר הפיגועים המשמעותיים. בשנים שלאחר מכן מספר אירועי יידוי האבנים ירד, בשעה שמספר ההרוגים והפיגועים הקטלניים דווקא עלה.

מכאן שיידוי אבנים ובקבוקי תבערה הוא מדד בעיקר להיקף החיכוך העממי ולהפרות סדר, אך לא בהכרח לרמת הסכנה הקטלנית. לכן אין להשתמש בו לבדו כדי לתאר את המצב הביטחוני.

המסקנה העיקרית היא שהאלימות אינה בנויה מאירועים נפרדים שאינם קשורים זה לזה. היא פועלת כמערכת. טרור פלסטיני, פעילות צבאית, הרוגים בשני הצדדים וטרור יהודי מתקיימים בתוך מעגל רחב של הסלמה, תגובה ונקמה.

לכן גם ההתמודדות אינה יכולה להיות מוגבלת לכלי אחד. פעילות צבאית יכולה לסכל פיגועים בטווח הקצר, אך בלי אכיפה נגד אלימות יהודית, בלי צמצום החיכוך ובלי אופק מדיני, היא אינה שוברת את המעגל. לכל היותר היא מנהלת אותו, עד לסבב הבא.

70.מאחזים, חוות ושלל הטבות, דר׳ שאול אריאלי, JOKOPOST, 26/7/2026

המשפט ״לך בעקבות הכסף״ אינו רק שיטה לאיתור מקורות מימון של ארגוני טרור, אלא גם דרך יעילה להבין את מדיניותה של ממשלת ישראל כלפי הרשויות היהודיות ביהודה ושומרון. בחינת נתוני הרשויות לשנת 2024, כפי שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מלמדת כי באיו״ש לא קיים דגם תקציבי אחיד. כדי להימנע מהשוואות מטעות ומכלילות יש לבחון כל סוג רשות בנפרד: עיריות מול כלל העיריות בישראל, מועצות מקומיות מול מקבילותיהן, ומועצות אזוריות מול כלל המועצות האזוריות.

באיו״ש פועלות כיום 24 רשויות: ארבע עיריות, 14 מועצות מקומיות ושש מועצות אזוריות. תמונת המצב התקציבית הכוללת מורכבת, אך המגמה ברורה. העיריות מציגות הכנסות נמוכות יחסית לנפש ובסיס הכנסות עצמיות חלש; המועצות המקומיות נהנות מיתרון תקציבי יחסי לעומת כלל המועצות המקומיות בישראל; והמועצות האזוריות זוכות להשתתפות ממשלתית גבוהה במיוחד, בעיקר במסגרת התקציב הבלתי רגיל, המיועד לפיתוח, לתשתיות ולמבני ציבור.

בארבע העיריות – אריאל, ביתר עילית, מודיעין עילית ומעלה אדומים – התגוררו בסוף שנת 2024 כ־219 אלף תושבים, שהם 2.9 אחוזים מאוכלוסיית העיריות בישראל. אף על פי כן, חלקן בסך התקבולים של כלל העיריות היה 1.9 אחוזים בלבד, חלקן בהכנסות העצמיות עמד על 1.4 אחוזים, וחלקן בהכנסות מארנונה עמד על 1.1 אחוזים בלבד. נתונים אלה מעידים על בסיס כלכלי מקומי חלש, הנובע במידה רבה ממשקלן הדמוגרפי המכריע של ביתר עילית ומודיעין עילית, שתי ערים חרדיות המאופיינות בהכנסות עצמיות נמוכות ובארנונה עסקית מצומצמת.

פער זה מתורגם ישירות לנתונים לנפש: ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל של עיריות באיו״ש עמדה על 6,704 ש״ח, בהשוואה ל-9,796 ש״ח בכלל העיריות בישראל, בעוד שההוצאה לנפש עמדה על 6,728 ש״ח, לעומת 9,830 ש״ח בממוצע הארצי. כלומר, העיריות באיו״ש מתנהלות ברמת הכנסה והוצאה הנמוכה בכשליש מהממוצע העירוני הארצי. השתתפות הממשלה בתקציב הרגיל, לעומת זאת, כמעט תואמת את חלקן באוכלוסייה, ובתקציב הבלתי רגיל היא מעט גבוהה ממנו. לכן אין כאן עדות להעדפה ממשלתית כוללת, אלא בעיקר לחולשה עצמית ולתלות בתקציבים ממשלתיים.

במועצות המקומיות התמונה שונה. ב-14 המועצות המקומיות באיו״ש התגוררו כ־115 אלף תושבים, שהם 8.4 אחוזים מאוכלוסיית המועצות המקומיות בישראל. חלקן מסך התקבולים עמד על 10.2 אחוזים, חלקן בהכנסות הממשלה בתקציב הרגיל עמד על 9.7 אחוזים, וחלקן בהשתתפות הממשלה בתקציב הבלתי רגיל הגיע ל-10.6 אחוזים. גם הכנסותיהן העצמיות גבוהות מחלקן היחסי באוכלוסייה.

היתרון התקציבי בולט במיוחד בחישוב לנפש. ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל במועצות המקומיות עמדה על 10,363 ש״ח, לעומת 8,368 ש״ח בכלל המועצות המקומיות בישראל. ההוצאה לנפש עמדה על 10,592 ש״ח, לעומת 8,503 ש״ח. מדובר ביתרון של כרבע לעומת הממוצע הארצי של אותו סוג רשות. עם זאת, היתרון אינו נובע מסעיף אחד, אלא משילוב של הכנסות עצמיות, תקבולים והעברות ממשלתיות.

הממצא הבולט ביותר מופיע בבחינת נתוניהן של שש המועצות האזוריות באיו״ש: גוש עציון, הר חברון, מגילות ים המלח, מטה בנימין, ערבות הירדן ושומרון. בסוף שנת 2024 התגוררו בהן כ־180 אלף תושבים, שהם 17.2 אחוזים מאוכלוסיית המועצות האזוריות בישראל. חלקן מסך התקבולים היה 16.5 אחוזים בלבד, אך חלקן בהכנסות הממשלה בתקציב הרגיל הגיע ל־22.4 אחוזים, וחלקן בהשתתפות הממשלה בתקציב הבלתי רגיל הגיע ל־29.7 אחוזים. כלומר, הן מחזיקות פחות מחמישית מכלל אוכלוסיית המועצות האזוריות, אך מקבלות כמעט שליש מתקציבי הפיתוח הממשלתיים.

נתון זה עומד בלב הדיון. התקציב הבלתי רגיל הוא הצינור שבאמצעותו מדיניות הופכת לכבישים, לתשתיות, למבני ציבור, למאחזים ולחוות. חלקן של המועצות האזוריות באיו״ש בתקציב זה גבוה פי 1.72 מחלקן באוכלוסייה. אין מדובר בסטייה שולית, אלא בדפוס הקצאה ממשלתי בעל משמעות מדינית ומרחבית.

בה בעת, הכנסותיהן העצמיות של מועצות אלה חלשות. חלקן בהכנסות העצמיות של כלל המועצות האזוריות הוא 9.5 אחוזים בלבד, וחלקן בהכנסות מארנונה עומד על 9.1 אחוזים. ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל אף נמוכה מעט מהממוצע הארצי של המועצות האזוריות. המשמעות ברורה: אין כאן עוצמה כלכלית מקומית, אלא תלות ממשלתית גבוהה.

הפער בין סוגי הרשויות מלמד גם שההעדפה הפוליטית אינה מתחלקת באופן שווה בין כלל האוכלוסייה היהודית באיו״ש. העיריות, שבהן מרוכזת אוכלוסייה חרדית וחילונית גדולה, אינן מוקד ההשקעה העיקרי. לעומתן, ארבע המועצות האזוריות הדתיות־לאומיות מנהלות את רוב היישובים, המאחזים והחוות, ולכן ממלאות תפקיד מרכזי במאמץ להרחיב את השליטה הישראלית בשטחי C ולצמצם את המרחב הפלסטיני.

באמצעות התקציב הבלתי רגיל הממשלה לא רק מספקת שירותים לתושבים קיימים, אלא מעצבת מציאות עתידית: היא מממנת פריסה מרחבית יקרה, מחזקת יישובים מבודדים ומייצרת תשתית שתכביד על כל ניסיון להסדר מדיני. לפיכך, הדיון בתקציבי הרשויות אינו דיון מוניציפלי צר. הוא חושף את סדר העדיפויות הלאומי ואת הפער בין המדיניות המוצהרת במונחים מנהליים לבין מהלכים המשנים בפועל את פני השטח, ללא דיון ציבורי מספק בשאלת המחיר הכלכלי, המשפטי והמדיני.

המסקנה היא שכדי להבין את מפת המציאות באיו״ש, אין די בשאלה כמה כסף מקבלות הרשויות, אלא מאין הוא מגיע, לאיזה סוג רשות ובאיזה סעיף. העיריות חלשות יחסית; המועצות המקומיות נהנות מיתרון; והמועצות האזוריות זוכות להעדפה ממשלתית מובהקת בתקציבי הפיתוח. כך נחשפת מדיניות הממשלה במספרים: פחות יכולת עצמית, יותר מימון ממשלתי, ובעיקר השקעות נרחבות באזור שאינו מצוי בריבונות ישראל, באמצעות תשתיות, כבישים, מאחזים, חוות והטבות.

71. המפה הפוליטית של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, דמיטרי רוטשטיין, זמן ישראל, 27/7/2026

הסכסוך הישראלי-פלסטיני עומד כבר עשרות שנים בלב הוויכוח הפוליטי בישראל. גם כאשר נושאים אחרים משתלטים לרגע על סדר היום, הוא חוזר ומכתיב את גבולות המחלוקת: מהי המדינה, מהם גבולותיה, מי שולט במרחב, ומהו היחס הראוי בין יהודים לפלסטינים.

מטרת הרשומה הזו אינה לקבוע איזה פתרון נכון, מוסרי או מעשי יותר. מטרתה צנועה יותר: לעשות סדר במפת הרעיונות, ולהראות מדוע הציר הרגיל של ימין ושמאל אינו מספיק כדי להבין אותה.

המציאות הפוליטית מורכבת מכדי להידחס לקו אחד, ולכן נדרש כלי מדויק יותר לתיאור המחלוקות, וכלי זה פותח בקבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה."

אפשר להתחיל ברשימת הפתרונות המרכזיים שעלו לאורך השנים. פתרון שתי המדינות מציע שתי מדינות לאום עצמאיות, ישראלית-יהודית ופלסטינית-ערבית, זו לצד זו. ברוב הגרסאות הוא כולל הסכם שלום, גבול מוסכם, הסדרי ביטחון, ולעיתים גם פירוז של המדינה הפלסטינית ושיתוף פעולה כלכלי וביטחוני בין הצדדים.

מולו עומד רעיון המדינה הדו-לאומית: מדינה אחת בין הירדן לים, שבה יהודים ופלסטינים חיים במסגרת מדינית משותפת ושוויונית. בגרסאות מסוימות לכל קבוצה יש אוטונומיה תרבותית; בגרסאות אחרות נוצרת זהות אזרחית משותפת. לעיתים מכנים זאת בטעות "מדינת כל אזרחיה", אבל זה מושג אחר: הוא עוסק בעיקר בשוויון אזרחי בתוך ישראל, ולא בהכרח בפתרון הסכסוך עם הפלסטינים.

בקצה השני נמצא רעיון הטרנספר: סיפוח השטח ודחיקת הפלסטינים החוצה, בכפייה או באמצעות "עידוד הגירה". יש גם גרסאות מרוככות יותר, המדברות על פיצוי כספי או על הקמת ישות פלסטינית חלופית מחוץ לשטח שבין הירדן לים. זהו רעיון קיצוני, אך הוא חלק ממפת הרעיונות ולכן אי אפשר להתעלם ממנו רק משום שהוא בלתי נוח.

בין הקצוות קיימות הצעות נוספות. פדרציה או קונפדרציה מבקשות לשלב בין שתי מדינות לבין מסגרת משותפת: ממשלים נפרדים, אך קשר הדוק יותר מזה שבין שתי מדינות רגילות. תוכנית התושבות מציעה סיפוח ישראלי של השטחים ומתן זכויות אישיות לפלסטינים, אך ללא זכויות פוליטיות מלאות. סיפוח חלקי מתמקד בעיקר בשטח C וביישובים היהודיים, תוך השארת ריכוזי האוכלוסייה הפלסטינית באוטונומיה מוגבלת.

תוכניות אוטונומיה שונות מעניקות לפלסטינים שלטון עצמי בדרגות שונות, אך בדרך כלל תחת עליונות ישראלית. רעיונות של היפרדות או התנתקות מבקשים להקטין את החיכוך בין האוכלוסיות, לרוב באמצעות נסיגה חלקית, גדר ופינוי יישובים מבודדים, אך תוך שימור חופש פעולה ביטחוני ישראלי.

מחוץ למפה הישראלית כמעט לגמרי נמצאים רעיון "פלסטין הגדולה", מדינה ערבית אחת בכל השטח, ורעיון "מדינה שלישית", כלומר העברת הגדה לירדן או עזה למצרים.

הבעיה מתחילה כאשר מנסים לסדר את כל ההצעות האלה על ציר ימין-שמאל פשוט. נהוג להציב פתרונות של היפרדות ושתי מדינות בצד השמאלי, ופתרונות של סיפוח בצד הימני. אלא שהסידור הזה מתפרק מהר.

יש מי שרואה בהיפרדות רעיון של מחנה המרכז או רעיון ביטחוני, לא שמאלני. יש מי שממקם את פתרון שתי המדינות במרכז, ואחרים רואים בו שמאל מובהק. המדינה הדו-לאומית מסבכת עוד יותר את התמונה: היסטורית היא מזוהה עם השמאל הרדיקלי, אך בפועל יש לה גם תומכים בימין, בעיקר מפני שהיא משמרת את שלמות הארץ. לכן הציר המקובל מתאר חלק מן המציאות, אך מחמיץ קשרים חשובים בין פתרונות שונים.

כדי להבין את המפה טוב יותר, יש להחליף את הציר היחיד בשני צירים: מידת השליטה הישראלית ומידת השליטה הפלסטינית בכל המרחב שבין הירדן לים. שליטה יכולה להיות שליטה בשטח, באוכלוסייה, בביטחון, בתנועה, במשאבים או בזכויות פוליטיות. בקצה אחד נמצאת שליטה מלאה בכל השטח, ובקצה השני ניתוק מלא מהשטח. לכן, השאלה המרכזית בכל פתרון היא פשוטה: מי שולט במה, כמה ועל מי.

כך, בפתרון שתי המדינות, כל עם שולט בעיקר במדינתו. בטרנספר, השליטה הישראלית מלאה והשליטה הפלסטינית נעלמת כמעט לגמרי. במדינה דו-לאומית שוויונית, שני העמים משתתפים בשליטה באותו מרחב.

בתוכנית התושבות יש שליטה ישראלית רחבה, אך לפלסטינים ניתנות זכויות אישיות מסוימות. באוטונומיה, לפלסטינים ניתנת שליטה מוגבלת בתחומי חיים מסוימים, בעוד ישראל שומרת לעצמה סמכויות מרכזיות.

כך מתקבלת מפה דו-ממדית, שבה פתרונות קרובים זה לזה לא מפני שהם "ימין" או "שמאל", אלא מפני שהם מחלקים את השליטה באופן דומה. זה גם מסביר מדוע שני אנשים יכולים להשתמש באותה מילה, למשל "שלום", "ביטחון" או "היפרדות", ולהתכוון לדברים שונים לגמרי. אחד רואה בהיפרדות צעד לקראת מדינה פלסטינית, אחר רואה בה כלי לניהול הסכסוך, ושלישי רואה בה דרך להטיל מצור מרחוק. המילה זהה; חלוקת השליטה המיועדת שונה.

מתוך המפה הזאת עולים שלושה עקרונות יסוד.

הראשון הוא שוויון: העיקרון שלפיו לישראלים ולפלסטינים צריכה להיות מידה דומה של שליטה וזכויות. הוא מופיע בפתרון שתי המדינות, בפדרציה או בקונפדרציה, ובמדינה דו-לאומית שוויונית.

השני הוא לאומיות: הרצון של כל עם לשמור על מסגרת מדינית נפרדת, זהות נפרדת ושליטה עצמית. העיקרון הזה מופיע בשתי המדינות, בהיפרדות, ובגרסתו הקיצונית גם בטרנספר.

השלישי הוא שלמות הארץ: הרצון לשמור את כל המרחב במסגרת מדינית אחת, יהודית או פלסטינית. הוא עומד מאחורי רעיונות כמו סיפוח מלא, תושבות ומדינה דו-לאומית, אך גם מאחורי רעיון "פלסטין מן הנהר עד הים."

רוב האנשים אינם בוחרים פתרון על סמך טבלת יתרונות וחסרונות מסודרת. בפועל, אנשים נוטים לבחור לפי העקרונות החשובים להם ביותר: שוויון, לאומיות, שלמות הארץ או שילוב ביניהם.

מי שמעדיף שוויון ולאומיות ייטה לשתי מדינות. מי שמעדיף לאומיות ושלמות הארץ ייטה לסיפוח מלא או לטרנספר. מי שמעדיף שוויון ושלמות ייטה למדינה דו-לאומית. מי שמנסה לאחוז בשלושת העקרונות יחד – שוויון, לאומיות ושלמות – יגלה שאין פתרון שמקיים את שלושתם במלואם. לכן הוא יידחף לפשרות כמו אוטונומיה, סטטוס קוו משופר או נוסח כלשהו של קונפדרציה.

אבל גם העקרונות עצמם אינם עומדים באוויר. מאחוריהם נמצאת שאיפה בסיסית אחת: ביטחון. תומכי השוויון טוענים שאי-שוויון מוליד פחד, שנאה ואלימות, ולכן רק הוגנות יכולה לייצר יציבות. תומכי הלאומיות טוענים שערבוב עמים וזהויות יוצר חיכוך, אובדן זהות וסכנה, ולכן הפרדה פוליטית מגינה על הקיום הלאומי. תומכי שלמות הארץ טוענים ששליטה במרחב כולו מעניקה עומק אסטרטגי, משאבים, רציפות וביטחון, ולעיתים גם ממשת חובה דתית או היסטורית.

מכאן שהוויכוח האמיתי אינו רק בין "ימין" ל"שמאל", אלא בין תפיסות שונות של ביטחון, מוסר וזהות. כל צד מחזיק בעיקרון שנראה לו מובן מאליו, ולעיתים מתקשה להבין כיצד הצד האחר רואה באותו עיקרון סכנה.

מפה פוליטית טובה אינה פותרת את הסכסוך, אך היא עושה דבר חשוב: היא מחייבת אותנו לומר בגלוי מה אנחנו מעדיפים, על מה אנחנו מוכנים לוותר, ומה המחיר של כל בחירה.

במקום להסתפק בסיסמאות, היא מאפשרת דיון מדויק יותר בשאלות היסוד: מי יקבל ריבונות, מי יקבל זכויות, מי יחזיק בכוח, ואיזה סדר פוליטי יוכל להחזיק מעמד ולהבטיח ביטחון לאורך זמן.

72. אם השמאל ינצח בבחירות אסור לו להסתכן ולהניח בצד את הסוגיה הפלסטינית, דר׳ שאול אריאלי, הארץ, 27/7/2026

במרכז־שמאל הישראלי הולכת ומתקבעת ההנחה שגם אם תקום לאחר הבחירות ממשלה אחרת, לא יהיה אפשר לחדש מיד את התהליך המדיני עם הפלסטינים. לכל היותר ניתן יהיה לבלום חלק מהמהלכים שקידמה ממשלת נתניהו־סמוטריץ׳, להאט את הרחבת ההתנחלויות, לצמצם את המאחזים ולהחזיר ריסון מסוים. את הדיון המדיני אפשר לדחות עד שהמערכת הישראלית תתייצב.

הפיתוי ברור: ממשלה חדשה תירש מדינה פצועה, מוסדות מוחלשים ומשימות שיקום עצומות. יועציה יסבירו שאין לפתוח מיד בחזית פוליטית חדשה, שהציבור אינו בשל, שהקואליציה עלולה להתפרק ושמוטב להסתפק תחילה ב״ניהול אחראי של הסכסוך״. אך ניהול הסכסוך רק מעניק שקט מדומה בצד הישראלי, בזמן שבצד הפלסטיני מצטברים ייאוש, השפלה ואובדן אמון באפשרות לשינוי בדרך מדינית.

זו הנחה מסוכנת. היא מתעלמת מכך שהזמן המדיני אינו עומד לרשותה של ישראל. הירידה שנרשמה בתקופות מסוימות במספר הפיגועים הפלסטיניים ובמספר הנפגעים הישראלים אינה הוכחה להתייצבות, אלא לכל היותר עדות להצלחת הסיכול ולחולשתם הזמנית של ארגוני הטרור. גם שב״כ, שהצביע על ירידה בפיגועים במהלך רמדאן 2025 לעומת השנה שקדמה לו, ייחס אותה לפעילות מבצעית. אין בכך כדי ללמד שהמוטיבציה לאלימות נעלמה, שהזירה נרגעה או שהגורמים המזינים את העימות נחלשו.

בגדה הולך ומצטבר לחץ שאין לו מוצא מדיני. לפי נתוני האו״ם, מתחילת השנה ועד מאי 2026 תועדו יותר מ־800 תקיפות מתנחלים שגרמו לנפגעים או לנזק לרכוש — בממוצע שש תקיפות ביום. עד 13 ביולי נפצעו כ־850 פלסטינים, קרוב ל־690 מהם מידי מתנחלים. הנתונים האלה אינם כוללים רק עימותים נקודתיים, הם משקפים מציאות מתמשכת של פגיעה בגוף, ברכוש, באדמות, במקורות מים וביכולתן של קהילות פלסטיניות להישאר במקומן.

לכך מצטרפות פעולות צבאיות תכופות, הריסות, הגבלות תנועה, הרחבת מאחזים והעמקת השליטה הישראלית בשטחי C. אפשר להתווכח על כל צעד בנפרד, להסבירו בצורך ביטחוני, משפטי או תכנוני, ולהציגו כאירוע מקומי. אבל מבחינת הפלסטינים זו מערכת אחת, שמצמצמת את מרחב חייהם, מחלישה את מוסדותיהם ומבהירה להם שהשליטה הישראלית אינה זמנית ושאין באופק מהלך שיביא לסיומה.

מי שמניח שהציבור הזה ימשיך להכיל את המציאות בתקווה שממשלה עתידית תהיה פחות מזיקה, מהמר על ביטחונה של ישראל. הפלסטינים אינם ציבור אחיד, ורבים מהם חוששים מהידרדרות נוספת ומבינים את מחירה. אבל דווקא משום כך, אם ממשלה חדשה תסתפק בשינוי סגנון ובהפחתת מספר השרים העולים למאחזים, האכזבה תהיה מרה במיוחד.

גם המערכת הפלסטינית עומדת בפני מבחן. הבחירות למועצה המחוקקת נקבעו ל־28 בנובמבר 2026, והבחירות לנשיאות אמורות להיערך ברבעון הראשון של 2027. אין ודאות שהן יתקיימו כסדרן, בוודאי לא בכל השטחים, אך עצם ההיערכות אליהן עשויה להגביר את התחרות הפוליטית סביב השאלה כיצד יש להגיב למדיניות של ישראל. הנהגה פלסטינית חדשה, או הנהגה ותיקה המבקשת לחדש את הלגיטימציה שלה, תידרש להראות לציבור שאינה מסתפקת עוד במחאות דיפלומטיות ובהמתנה לשינוי בישראל.

ישראל אינה יכולה לבחור את תוצאות הבחירות הפלסטיניות, אך היא משפיעה במעשיה על השאלה אילו עמדות יזכו בהן לאמון. ככל שהמסלול המדיני נתפש כחסר תוחלת, כך מתחזק הטיעון שרק כוח, התנגדות ואלימות משנים את המציאות. מי שמבקש לחזק גורמים פלסטיניים פרגמטיים, אינו יכול להסתפק בשבחים להם בחדרים סגורים; עליו להוכיח לציבור שלהם שהבחירה בדרך מדינית מביאה הישגים מוחשיים.

מכאן נובע כי אסור לממשלה הבאה לדחות את הסוגיה הפלסטינית לשלהי הקדנציה, לאחר הטיפול ביוקר המחיה, במשבר החוקתי, ובשיקום הצפון והדרום. אלה משימות חיוניות, אך הן אינן חלופה למדיניות בגדה ובעזה. הזירה הפלסטינית אינה תיק שאפשר להניח במגירה עד שיתפנה זמן. היא עלולה לקבוע את סדר היום של הממשלה עוד לפני שזו תספיק לקבוע אותו בעצמה.

תוכנית מדינית רצינית אינה מחייבת להבטיח הסכם קבע בתוך חודשים. היא מחייבת להציג יעד ברור, לחדש את הקשר עם ההנהגה הפלסטינית, לבלום באופן ממשי את התשתית המרחבית של הסיפוח, לפנות מאחזים שהוקמו בניגוד לחוק, להגן על פלסטינים מפני אלימות, לחזק את הרשות הפלסטינית ולהכין מחדש את התנאים למשא ומתן. בלי צעדים בשטח, הצהרות על שתי מדינות יהיו עוד טקס מילולי שנועד להרגיע את וושינגטון ואת אירופה.

גל אלימות משמעותי בגדה, העלול לגלוש לתוך ישראל, אינו תרחיש רחוק אלא אפשרות ממשית אם לא יחול שינוי מהותי. זו אינה נבואה, אלא אזהרה מפני מדיניות הבונה על כך שהצד השני ימשיך לספוג. הממשלה הבאה תצטרך להבין שהשבת האופק המדיני אינה מחווה לפלסטינים ואינה פרס על שקט. היא אינטרס ביטחוני ישראלי, תנאי לשיקום מעמדה האזורי והבינלאומי, ובעיקר הדרך למנוע את הפיצוץ הבא במקום לנהל אותו לאחר שיתרחש.

73. בין הסדרה להתלקחות - תמונת הביטחון, דר׳ אמנון סופרין, זמן ישראל, 30/7/2026

הרבעון השני של 2026 התאפיין במעבר הדרגתי ממערכות לחימה רחבות לניסיונות הסדרה מדיניים, אך ללא צמצום ממשי של האיומים.

ישראל וצה״ל המשיכו לפעול במקביל בחמש זירות: איראן, לבנון, סוריה, יהודה ושומרון ורצועת עזה. בחלקן ירדה עצימות הלחימה, אך במקומה התפתח מצב מורכב של חיכוך מתמשך, פעילות סיכול וניסיונות לייצר הסכמים שיציבותם עדיין מוטלת בספק.

בזירה האיראנית

בזירה האיראנית נחתם ביוני הסכם הבנות בין ארצות הברית לבין המשטר האיראני. ההסכם מתמקד בהפסקת הלחימה, בהבטחת חופש השיט במצרי הורמוז, בהקלה בסנקציות ובטיפול בתוכנית הגרעין.

עם זאת, הסכם ההבנות האמריקאי-איראני אינו כולל מגבלות מפורשות על מערך הטילים הבליסטיים ואינו מחייב את איראן להפסיק את תמיכתה בחזבאללה, בחות׳ים וביתר ארגוני החסות. מבחינת ישראל, מדובר בהסכם חלקי: הוא עשוי להרחיק את הסכנה הגרעינית, אך מותיר בידי איראן את יכולת האיום האזורית ואת הכלים להפעלת לחץ עקיף על ישראל.

לבנון

בלבנון נמשך המתח שבין הלחימה לבין המסלול המדיני. למרות הפסקת האש שנכנסה לתוקף באפריל, חזבאללה חידש את התקפותיו, וצה״ל הרחיב את פעילותו בדרום לבנון ותקף מטרות ומפקדים בכירים בביירות. במהלך הרבעון נהרגו 26 חיילי צה״ל ונפצעו 46.

לצד הלחימה נחתם בסוף יוני הסכם מסגרת בין ישראל ללבנון, הכולל הכרה הדדית בריבונות, נסיגה ישראלית הדרגתית והתחייבות לבנונית לפרק קבוצות חמושות שאינן כפופות למדינה. זהו הישג מדיני משמעותי, אך יישומו תלוי ביכולתו המוגבלת של צבא לבנון להתמודד עם חזבאללה, ארגון חמוש, מאורגן ונתמך בידי איראן.

סוריה

בסוריה נשמר חיכוך בעצימות נמוכה אך קבועה. כוחות צה״ל התמודדו עם ניסיונות חדירה, ירי וניסיונות של גורמים הקשורים לחזבאללה ולכוח קודס להפעיל חוליות נגד ישראל. הזירה הסורית אינה כיום חזית מרכזית, אך היא ממשיכה לשמש מרחב נוח להתבססות, להברחת אמצעי לחימה ולהפעלת כוחות מקומיים בידי איראן.

יהודה ושומרון

ביהודה ושומרון נרשמה ירידה בפיגועים ובפעילות החבלנית העממית, כאשר יידוי אבנים נותר המתווה הנפוץ. אולם לצד הירידה הכמותית מתפתחת מגמה מסוכנת יותר: החרפת העימותים בין מתיישבים לפלסטינים. אירועי הצתה, פגיעה ברכוש, חסימת כבישים וכניסה לכפרים הביאו להקמת ועדות שמירה פלסטיניות מקומיות. התארגנויות אלו עלולות להפוך חיכוכים נקודתיים לעימותים מאורגנים ורחבים יותר.

ירדן

במקביל גברו ניסיונות הברחת הנשק מירדן, באמצעות רחפנים והסלקת אמצעי לחימה לאורך הגבול.

רצועת עזה

ברצועת עזה המשיך צה״ל לפעול לאורך ״הקו הצהוב״ ולפגוע בפעילי חמאס, ובהם מפקדים בכירים. במהלך הרבעון לא שוגרו רקטות מהרצועה, אך חמאס ממשיך לשמר את מנגנוניו ולהצטייד באמצעי לחימה.

במישור המדיני מסתמנת נכונות אמריקאית להתקדם לשיקום הדרגתי של אזורים בעזה המצויים תחת שליטה ישראלית ולהסתפק בפירוק חלקי של חמאס מנשקו. המשמעות היא שהוויכוח עובר מהשאלה כיצד להכריע את חמאס – לשאלה באילו תנאים ניתן לנהל את הרצועה כשהארגון עדיין מחזיק בכוח צבאי ופוליטי.

המגמה המרכזית ברבעון אינה סיום המערכה אלא שינוי אופייה. ישראל עוברת בהדרגה ממלחמה רב־זירתית גלויה למציאות של הסכמים חלקיים, נוכחות צבאית ממושכת וחיכוך מתמיד.

ההסדרים עשויים להפחית את האש בטווח הקצר, אך הם אינם מפרקים את מוקדי הכוח המאיימים: איראן שומרת על מערך הטילים והשלוחים, חיזבאללה נותר חמוש, חמאס ממשיך לשלוט במנגנונים בעזה, וביהודה ושומרון מצטברים נשק, אלימות וארגון מקומי.

לכן האתגר הישראלי אינו רק צבאי. הוא מחייב מדיניות כוללת שתדע להפוך הפוגות להסדרים יציבים, לפני שהזירות השונות ישובו ויתלכדו למערכה אחת.

קבוצת המחקר "תמרור־פוליטוגרפיה" מציינת ארבע שנים להקמתה. ארבע שנים של עבודה משותפת, מאומצת ומתמשכת, בתוך אחת התקופות המורכבות והמטלטלות שידעה מדינת ישראל, ובצל תמורות עמוקות באזור ובעולם. המלחמות באיראן, מול חיזבאללה בלבנון, חמאס ברצועת עזה, החות'ים בתימן והמיליציות הג'יהאדיסטיות בסוריה המחישו שוב עד כמה הסכסוך הישראלי־פלסטיני אינו מתקיים בחלל ריק, אלא שזור במערכת אזורית ובינלאומית רחבה, משתנה ורבת־השפעות. בתוך מציאות זו הצלחנו להקים ולבסס את מערכות הדשבורד של תמרור, המעמידות לרשות הציבור, החוקרים ומקבלי ההחלטות את בסיס הנתונים הנרחב ביותר על הסכסוך הישראלי־פלסטיני.

קובץ מאמרים זה הוא בראש ובראשונה פרי עבודתם המסורה של חוקרי תמרור ועוזרי המחקר שלהם. הוא מאגד מאמרים שנכתבו בין ינואר 2023 למחצית שנת 2026, המבוססים על הדו"חות הרבעוניים שהכינו החוקרים לאורך התקופה. כל מאמר נשען על הנתונים, הממצאים והתובנות שעלו מן הדו"חות, ונאמן להם בתיאור המציאות ובניתוחה. לצד זה, מאמרי דעה קלאסיים המשקפים את עמדתו ופרשנותו האישית של הכותב.

מעבר להיותו אסופה מחקרית, קובץ זה מבטא את הרוח שביסוד עבודתה של תמרור: אמונה בכוחם של נתונים מהימנים, מחקר שיטתי וניתוח מפוכח לתרום לשיח ציבורי רציני ואחראי. אנו מקווים כי המאמרים יסייעו לקדם דיון עובדתי, רחב ורב־שנתי בסכסוך הישראלי־פלסטיני, בהשפעותיו האזוריות ובמקומו בתוך המערכת הבינלאומית, ויספקו לקוראים כלים טובים יותר להבנת המציאות המורכבת שבתוכה אנו חיים ופועלים.

תמרור
פוליטוגרפיה
קבוצת מחקר
לסכסוך הישראלי - פלסטיני